

Кролик розбагатів

Джон Апдайк

Джон Апдайк

Кролик Розбагатів

Увечері він закурює хорошу сигару і влезить в маленький старий фургончик і, ругнувшись, можливо, карбюратор, мчить додому. Він стриже галявину або практикує з ключкою, а там, дивись, пора і вечеряти.

Джордж Беббіт

Про ідеальному громадянина

Як важко думати, коли день хилиться до вечора, коли на сонці наповзає тінь і світла пляма — лише твоя шкурка ...

Уоллес Стівенс

Кролик — король привидів

1

"Закінчується пальне", — думає Кролик Енгстром, стоячи за курними, як завжди влітку, вікнами демонстраційного залу "Спрингер-моторс" і дивлячись на потік транспорту, поточний повз по шосе 111, — потік немов би всохлі і переляканий в порівнянні з тим, яким він бував раніше. У цьому чортовому світі закінчується пальне. Але його, Кролика, вони в кут не заженуть — поки ще немає, тому що з його "тойотами", з огляду на відстані, які вони покривають при порівняно невеликих експлуатаційних витратах, не зрівнятися ні однієї колимасі. Читайте "До відома споживачів", квітневий номер. Більше нічого і не потрібно говорити людям, коли вони заходять. А вони заходять — люди-то адже просто збожеволіли, вони не розуміють, що Великим американським гонок настає кінець. Бензин дійшов до дев'яноста дев'яти і дев'яти десятих цента за галон, і дев'яносто відсотків бензоколонок закриті на уїк-енд. Губернатор Пенсільванії закликає відпускати бензину не менше ніж на п'ять доларів, щоб припинити створювані панікою черзі. А власники вантажівок, що не діставши дизельного палива, розстрілюють власні вантажівки — один такий випадок стався зовсім недавно в окрузі Дайамонд на Поттсвіллської платній дорозі. Люди втрачають голову, долари їх перетворюються в папірці, вони кидають грошима, як ніби завтра кінець світу. А Гаррі їм каже, що, купуючи "тойоту", вони перетворюють свої долари в ієни. І вони вірять. Сто дванадцять нових і старих машин пройшли через його руки за перші п'ять місяців 1979 року народження, а за одні тільки перші три тижні червня він уже сплавити вісім "королл", п'ять "корон", в тому числі один "універсал" в люксовому виконанні, так ще "селику" — кожен в середньому за ціною на вісімсот доларів вище оптової. Кролик розбагатів.

Він тепер власник "Спрингер-моторс", одного з двох відділень фірми "Тойота" в районі Бруер. Вірніше, співвласник на половинних засадах зі своєю дружиною Дженіс, а її матері, Бессі, належить друга половина капіталу, успадкована від старого

Спрінгера після його смерті п'ять років тому. Але Кролик поводитьсь так, наче він тут повний господар: день за днем він стирчить в демонстраційному залі, тримає в руках всю документацію і виплату платні, з'являється в своєму відпрасованому, вичищеному костюмі то в відділі поточного ремонту, то в відділі запасних частин, де люди працюють точно в пеклі, замурзані, все в маслі, і, коли піднімають погляд від яскраво освітлених моторів, очі у них здаються білими, тоді як він займається з клієнтами, жителями округу, — зірка і центр всесвіту для двох десятків співробітників, що працюють на площі в сто тисяч квадратних футів, що простяглися зараз за його спиною, коли він стоїть біля вікон, широкої тінню в глибину. Стіна, обшита начебто дошками, а насправді панелями химерно рифлений мезоніта, вся завішана біля дверей в його кабінет старими газетними вирізками і фотографіями команд в рамках, серед них — дві фотографії кращих десятків округу тієї пори, коли двадцять років тому він був герой баскетболу, — ні, не двадцять, тепер уже більше двадцяти п'яти. Навіть під склом вирізки продовжують жовтіти — щось відбувається з папером, і не тільки під впливом повітря: так раніше лякали його, кажучи, що від гріховного життя люди жовтіють. Енгстрем забиває свій 42-й. Кролик виводить команду Маунт-Джадж в півфінал. Ідея влаштувати таку виставку — а вирізки ці були витягнуті з горища, де покійні батьки Кролика з незапам'ятних часів зберігали їх, наклеївши в блокнотах, але клей висох, і вирізки можна було зняти, точно шкіру зі змії, — належала Фреду Спрінгер, так само як і фраза про те, що репутація фірми залежить від репутації її голови. Знаючи задовго до смерті, що він помирає, Фред готував Гаррі до того, щоб він міг очолити фірму. Про небіжчиків прийнято думати з вдячністю.

Десять років тому, коли Кролика, який працював тоді лінотіпістом, звільнили і він помирився з Дженіс, її батько взяв його до себе продавцем, а п'ять років по тому, коли Кролик набив руку в справі, зволив віддати Богові душу. Хто б міг подумати, що у цього маленького, живого, діяльного чоловічка може трапитися такий обширний інфаркт? Високий тиск: нижнє вже багато років трималося у нього на ста двадцяти. Він любив сіль. А крім того, любив поразглагольствовать про доблесті республіканців, коли ж Ніксон позбавив його цієї можливості, він і помер. Власне, він простягнув ще рік при Форді, але шкіра на його обличчі натягувалася все тугіше, а червоні плями на вилицях і щелепах ставали все красно. Гаррі, побачивши його, нарум'яненними, в труні, зрозумів, що кінця слід було очікувати: в смерті Фред не надто змінився. По тому, як вели себе Дженіс і її мати, можна було подумати, що врізав дуба чи принц з казки, то чи пророк Мойсей. Можливо, Гаррі став таким бездушним тому, що вже поховав обох батьків. Він опустил погляд, зауважив, що у Фреда не на ту сторону зачесане волосся, і нічого не відчув. Велике все-таки справа роблять мерці — звільняють тобі місце.

Поки старий Спрінгер ще був на скаку, життя в фірмі була тяжка. Він допізна засиджувався на роботі і не закривав демонстраційний зал навіть в зимові вечори, коли по шосе 111 не йшли ні єдиного снігоочисника, вічно Гундель цим своїм високим наданими голоском про основні правила демонстрації машин, так як отримати прибуток на мийці, так як обслуговувати покупців, і пішов або не залишив механік

відбитки великого пальця на кермі якогось дивака або недопалки в його попільничці. При старого спрингер всі вони прагнули бути під стать того ідеалу, яким невпинно, неухильно намагався зробити "Спрингер-моторс" старий. Коли ж він помер, турбота про ідеал перейшла до Гаррі, а він був для цього явно рідкуватий. Тепер, ставши тут королем, він полюбив магазин, і що примикає до нього акр асфальту, і запах нових машин, що виходить навіть від брошур і всякої нісенітничі, яку фірма "Тойота" розсилає з Каліфорнії, і миється шампунем бобрик від стіни до стіни, і жовтіють свідоцтва баскетбольних перемог на стінах поруч з емблемами клубів "Ківаніс" і "Ротарі" і команди Бруерської торгової палати і трофеями команд "Малої ліги", які фінансує фірма, на високо підвішеною полиці, — полюбив цей тихий просторий квадрат чоловічого маленького світу, злегка разбавленног дівчатками в відділі розрахунків і прийому, наймом і звільненням яких відає старенька Мілдред Крауст, і маленькі картки з надрукованим на них: Гарольд Енгстрем, головний торговий представник. Глава фірми. Свого роду центр нападу, тоді як раніше він був просто нападаючим. До чого ж Гаррі відчуває себе безтурботно, коли йому не треба дотягуватися до ідеалу, коли він завоював собі репутацію. Машини, згідно з його філософії, продаються адже самі собою. По телебаченню все рекламують "тойоти" — це втовкмачувати людям в голову. Гаррі подобається бути частиною цього світу — подобається, як з ним розкланюються люди, які з часів школи дивилися на нього зверху вниз. А в "Ротарі" і в команді Торгової палати він зустрічає хлопців, з якими тоді грав в м'яч, або їх виродків молодших братів. Йому подобається те, що гроші так і течуть до нього, великому, добродушному, славному малому, яким він представляється собі: тепер в ньому шість футів три дюйми, а талія — сорок два, як намагався вселити йому продавець костюмів у Кролла, поки він не втягнув живіт, і тоді продавцю знехотя довелося пересунути по сантиметру великий палець. Тепер він уникає дзеркал, хоча раніше любив в них виглядати. У його сьогоднішньому особі то давнє обличчя, вузьке, з сонними очима молодого хижака під стриженими їжачком волоссям, яке дивиться на нього з глянсуватих знімків команди, не більше помітно, ніж хромована решітка на капоті машини, коли вона стоїть перед тобою завжди на видноті, разом з крилами. Ніс у Гаррі все такий же невеликий і прямий, очі, мабуть, стали трохи менше сонними. Досить довге волосся, які носять ділки, укладаючи їх феном, прикривають кінчики вух і маскують зализини. Епоха контркультури з її наркотиками і відмовою від військової повинності не дуже подобається йому, а ось те, що не треба стригтися під морських піхотинців, що можна носити волосся достовірніше і причісувати їх так, щоб вони лежали природно, пушисто, йому подобається. Бреясь, він бачить в дзеркалі свій подвійне підборіддя і набухають жили під ним — краще не дивитися. І все одно життя прекрасне. Саме так говорили люди похилого віку, і в молодості він завжди дивувався: невже вони це серйозно?

Вчора ввечері в Бруер і передмістях йшов град. Градини завбільшки з камінчики скакали по спускається під ухил палісадник і барабанили по бляшаним вивісок з мерехтливими неоновими написами в центрі міста; потім почалася злива, і в калюжах відбилася сіра, як камінь, зоря. Однак день видався вітряний і золотий, і покреслений

білими смугами, залатаний асфальт майданчики для машин висох до кінця цієї довгої, останньої в червні і першій в календарному літо суботи. Зазвичай в суботу по шосе 111 діловито мчать покупці розтягувати торгові центри, що виникли там, де раніше тягнулися поля пшениці, жита, помідорів, капусти та полуниці. Через дорогу — чотири смуги бетону і роздільник з алюмінію, покручений незліченними, вже забутими аваріями, — варто низька будова з фасадом, облицьованим темним цеглою; в цій будівлі протягом декількох років — а Гаррі бачив, як його каркас поступово розширювали, збиваючи з дощок, — перебувало вже кілька прогорілих один за іншим ресторанів; тепер же там розмістилася "Придорожня кухня", яка торгує м'ясом гриль. У "Придорожньої кухні" сьогодні теж начебто затишшя. Позаду розбитою поруч стоянки для машин, заваленої зім'ятими коробками з-під їжі, варто самотнє дерево, запорошений клен, втамовує спрагу зі струмка, який перетворився на канаву. Під гілками клена гниє столик для пікніків, яким ніхто не користується: занадто близько він коштує до кухонних дверей, біля переповненого покидьками контейнера. За канаві проходить межа зеленого ділянки, вже проданого, але ніяк не використовується. Гарний старий клен вічно вабить до себе Гаррі, але він не може відгукнутися на його заклик.

Гаррі відвертається від запиленого вікна і каже Чарлі Ставрос:

— А здорово вони всі перелякалися.

Чарлі піднімає очі від лежачих перед ним паперів — оплаченого рахунку і нової форми на "Барракуда-8" виробництва 1974 року, яку вони нарешті продали вчора за дві вісімсот. Нікому не потрібні тепер ці старі ненажерливі чудовиська, а не брати їх не можна. Чарлі адже займається продажем уживаних машин. Хоча він працює в "Спрингер-моторс" в два рази довше Гаррі, столик його варто прямо тут, в демонстраційному залі, в кутку, і на картці його значиться: Старший торговий представник. Однак він не тримає на Гаррі зла. Він кладе своє перо кінчиком врівень з краєм паперів і відгукується питанням на звернення господаря:

— А ти бачив, днями в газеті писали, як десь в глибинці нашого штату власник бензоколонки і його дружина обслуговували довжелезну чергу і один з клієнтів не зумів вимкнути зчеплення і придавив дружину до стояла позаду машині, там начебто було написано, що він зламав їй стегно; чоловік підхопив дружину і став просити людей допомогти, а вони натомість кинулися до насосів і давай качати задарма бензин.

— М-да, — каже Гаррі, — по-моєму, я чув про це по радіо, правда, такого важко повірити. І ще чув про одного малого з Пітсбурга, який возить з собою дві величезні дошки і підставляє їх під задні колеса, щоб при заправці йому залили на кілька центів більше бензину. З розуму люди з'їхали!

Чарлі видає короткий іронічний смішок і каже:

— А що обивателю залишається, раз нафтові компанії так себе ведуть! Беру своє, а на тебе — плювати.

— Я не звинувачую нафтові компанії, — спокійно вимовляє Гаррі. — Їм теж важко доводиться. Матушка-земля виснажується — ось в чому справа.

— Мура, чемпіон, у тебе ніхто ніколи не винен, — каже Ставрос своєму більш

рослому колезі. — "Скайлеб" [1] звалиться тобі на голову — і тоді скажеш, що уряд зробив все можливе, щоб цього не сталося.

Гаррі намагається уявити собі цю картину і погоджується:

— Можливо. Уряд адже нині пов'язане по руках і ногах, як і ми всі. Мабуть, єдине, на що вашингтонські чиновники нині здатні, — це отримувати платню.

— Тут вже можна не сумніватися — жадібні мерзотники. Послухай, Гаррі, ти прекрасно знаєш, що Картер і нафтові компанії самі заварили всю кашу. Чого хочуть нафтові королі? Щоб прибуток була більше. Чого хоче Картер? Щоб менше імпортувати нафти, щоб менше знецінювався долар. Ввести нормування він боїться і сподівається, що підвищення цін само собою все вирішить. Ось побачиш, ще до кінця року бензин без свинцю буде коштувати півтора долара.

— І люди будуть платити, — каже Гаррі: з роками його стало важко вивести з себе.

Обидва замовкають, немов примиривши точки зору, в той час як по шосе 111 переляканий транспорт здійсмає пил, а нерозкуплені "тойоти" в демонстраційному залі поширюють специфічний запах нових машин. Десять років тому у Ставроса був роман з Дженіс, женою Гаррі. Гаррі уявляє собі, як Дженіс лежить під Чарлі, і йому одночасно неприємно і солодко, тільки, мабуть, більше солодко. Беручи з'яту на роботу, старий Спрингер запитав його, чи зможе він працювати з Чарлі. Кролик не розумів, чому, власне, немає. Однак, відчувши, що тут можна дещо виторгувати, він сказав, що готовий працювати разом з Чарлі, але не під ним. "Про це не може бути й мови, ти будеш підкорятися тільки мені, поки я тут, на землі, — обіцяв йому Спрингер, — ви просто будете працювати пліч-о-пліч".

І ось пліч-о-пліч вони чекали покупців і в дощ і в сонце, і лаяли прискіпливого господаря, і щомісяця визначали, які з уживаних машин ніколи від них не підуть, і відповідно знижували на них ціну, щоб продати за собівартістю і хоча б окупити витрати на їх утримання. Пліч-о-пліч страждали вони разом зі "Спрингер-моторс", коли в Бруер з'явилися за ліцензією машини "Дацун", і потім все ті роки, коли люди купували "фольксвагени" і "вольво", а тепер "хонди" і "ле— кари" — останнє слово за частиною економії. За ці десять років Гаррі додав у вазі тридцять фунтів, тоді як Чарлі з кремезного грека, якого, коли він був в темних окулярах і картатому костюмі, можна було б сприйняти як місцевого бандита — розповсюджувача підпільної лотереї, перетворився в висохлого жучка з тих, що тиняються на скачках. У Ставроса завжди барахло серце — наслідок ревматизму, перенесеного в дитинстві. Свого часу Дженіс якраз і купилася на це — на цю слабкість, яка сиділа в ньому, незважаючи на могутні груди. І ось тепер, подібно тріщині в кристалі, що розбігається на всі боки, хвороба позначилася і на зовнішньому вигляді: він став схожий на висохлого, що виправився п'яницю, який повсякденно дбає про своє здоров'я. Його брови, які, немов залізний прут, перетинали раніше особа, розділилися на два чорних самостійних куща, точно мазки вугіллям на обличчі клоуна. Баки у нього посивіли, а на маківці з'явилася ніби наведена фарбою широка чорна смуга.

Щоранку, не встигнувши увійти в приміщення, Чарлі знімає свої лілові окуляри в

чорній роговій оправі і надягає інші, з бурштиновими стеклами, і топчеться цілий день по магазину, точно такий собі старий сивуватий гірський баран, який боїться посковзнутися на уступі і звалитися в прірву. "Будете працювати пліч-о-пліч, обіцяю". Коли старина Спрингер давав таку обіцянку, коли він з усією серйозністю про щось говорив, рожеві плями на його обличчі ставали яскраво-червоними, а губи підтискає, оголюючи зуби, так що здавалося, ніби перед тобою череп. Зуби були брудно-жовті, з прокладками з пластмаси, і вуса у нього завжди були не зовсім рівно підстрижені і не зовсім чисті.

Господи, його вже немає в живих. Мерців стає все більше, і вони дивляться на тебе, благаючи приєднатися до них, обіцяючи, що все буде в порядку, — там, внизу, так м'яко лежати. Папа, мама, старий Спрингер, Джилл, малятко, яку той недовгий час, що вона прожила, звали Беккі, Тотеро. Днями помер навіть Джон Уейн. Сторінка некрологів кожен день поповнюється новими іменами, урожай їх нескінченно багатий — миготять особи старих вчителів, покупців, місцевих знаменитостей на кшталт нього, вони на мить з'являються і зникають навіки.

Вперше з часів дитинства Кролик щасливий — просто від свідомості, що живий. І він каже Чарлі:

— Я так вважаю: нафта підійде до кінця разом зі мною — так в році двохтисячному. Начебто смішно говорити таке, але я радий, що живу в наш час. Ці хлопці, які йдуть нам на зміну, їм же дістануться крихти зі столу. А у нас був повний обід.

— Міцно тебе голову задурили, — каже йому Чарлі. — І тобі, і багатьом іншим. У великих нафтових компаній розвідано стільки родовищ, що вистачить ще на п'ятсот років, але вони хочуть видавати нафту потрошку. Я чув, в затоці Делавер стоять зараз на якорі сімнадцять супертанкерів — сімнадцять! — і чекають, коли підскочать ціни, а тоді вони підійдуть до нафтоперегінним заводам південній Філадельфії і вивантажити. А поки відбуваються смертовбивства в чергах за бензином.

— Так перестань їздити. Бігай! — каже йому Кролик. — Я ось почав бігати і відчуваю себе чудово. Хочу скинути тридцять фунтів.

Насправді його рішення бігати на зорі до сніданку по росяній траві протрималося менше тижня. Тепер він задовольняється тим, що після вечері іноді бігає підтюпцем навколо кварталу, рятуючись від чвар, які розводять дружина і її матуся.

Він торкнувся хворе місце. Чарлі визнається, знову беручись за папери:

— Лікар каже, що, якщо я стану займатися будь-яким видом спорту, він умиває руки.

Кролик збентежений, але не занадто.

— Справді? Той доктор — як-його-там-звали — говорив інакше. Уайт. Пол Дадлі Уайт.

— Він помер. Любителі спорту падають в парку, як дохлі мухи. У газетах про це не пишуть, тому що індустрія зміцнення здоров'я приносить великі бариші. Пам'ятаєш всі ці маленькі магазинчики натуральних продуктів, які повідкривали хіпі? Знаєш, кому вони тепер належать? "Дженерал міллс" [2] .

Гаррі не завжди знає, наскільки серйозно слід сприймати Чарлі. Зате він знає, що його колишній суперник — сильний і міцний малий, аж ніяк не обділений Господом Богом за частиною тілесного здоров'я. Якби Дженіс втекла з Чарлі, як збиралася, їй довелося б тепер бути йому нянькою. А так — вона нині грає в теніс три-чотири рази на тиждень і ніколи ще не була в кращій формі. Гаррі намагається триматися з Чарлі помягче, щоб той — і так він все марніше — не відчував себе пригніченим везучестью колеги. Він мовчить, а Чарлі повертається думкою до тих пам'ятних днів, коли ще не було енергетичної кризи, забувши про той ганебний і сумному факті, що доктор з приводу його вмиває руки.

— Бензин, — несподівано вимовляє він з легким смішком, точніше, придибом. — До чого ж ми звикли його палити! Був у мене один раз "імперіал" з двома карбюраторами, так коли знімеш фільтр і подивишся на всмоктуючий клапан — а мотор в цей час працює вхолосту, — таке враження, точно воду в туалеті спускають.

Гаррі сміється, підігруючи співрозмовнику.

— А як розгортали, — каже він, — виходили зі школи, і робити щось більше нічого — ну розгортати. Вгору і вниз по Центральній, вгору і вниз. Ці старі восьмициліндрові — наскільки, ти думаєш, їм вистачало одного галона? Миль на десять — дванадцять? Та нікому і в голову не приходило вважати.

— Мої дядьки до цих пір не бажають їздити в маленькій машині. Кажуть, їм зовсім не хочеться, щоб їх сплюснуло, якщо вони зіткнуться з вантажівкою ...

— Пам'ятаєш "курчат"? Можна тільки дивуватися, що на них не розбилося більше хлопців.

— "Кадилаки". Якщо у одного з братів мого батька з'являвся "бюїк" з крилами, моєму батькові неодмінно був потрібний "кадилак" з ще більшими крилами. Задніх фар на ньому було не злічити — точно ящик з червоними яйцями.

— Був один хлопець в Верхньому Маунт-Джадж — Дон Еберхардт, так він спускався з пагорба, що за картонній фабрикою, на підніжжі "доджа" свого татуса, а потім сідав за кермо. Так і котив з самої верхівки пагорба.

— Першою машиною, яку я купив для себе, був "Студебеккер-48", у нього ще ніс як у літака. Виконав на ньому близько шістдесяти п'яти тисяч миль — було це влітку п'ятдесят третього. Ну і лиха була машина! Як тільки червоний змінювався на зелений, ти просто відчував, як передні колеса починають підніматися, точно у літака.

— Я тобі зараз дещо розповім. Одного разу, коли ми з Дженіс тільки одружилися, я за щось розлютився на неї — напевно, просто за те, що вона така, яка є, — сів в машину і за вечір змотався в Західну Вірджінію і назад. З розуму з'їхати з глузду. Тепер, щоб пуститися в таку авантюру, треба спочатку в банк зайти;

— М-да, — тягне посмутнілий Чарлі. А у Кролика не було ні найменшого бажання його засмучувати. Адже він толком так ніколи і не дізнався, чи дійсно Чарлі любив Дженіс. — Вона мені про це розповідала. Ти в ту пору чимало покуражитися.

— Була справа. Але машину я завжди приганяв назад. І коли Дженіс пішла від мене, вона забрала машину. Ти ж пам'ятаєш.

— Хіба?

Чарлі так і не одружився, і це приємно для Дженіс, а отже, і для Гаррі, якщо вже на те пішло. Коли інший чоловік спить з твоєю дружиною, ти її по-новому оцінюєш, і вартості її немає меж. Гаррі хоче повернути розмову на більш веселу тему про спадної енергії. Він каже Ставрос:

— Днями бачив в газеті забавне вислів. Там говорилося: "Ніхто не здатний побити Крістофера Колумба по дальності. Ви тільки подивіться, скільки він відмахав миль на своїх трьох Галеон".

Кролик вимовляє головне слово старанно, по складах, але Чарлі робить вигляд, ніби зрозумів, лише посміхається такою собі кривої посмішкою, яка виникає у людей при болю.

— Це все нафтові компанії нас підштовхували, — говорить Чарлі. — Вони говорили: "Давай тисни на всі педалі — он скільки навколо доріг, скільки торгових центрів!" Через сотню років люди просто не повірять, до чого марнотратно ми жили.

— Ось так само було і з лісом, — каже Гаррі, намагаючись продертися крізь нетрі історії, немов подцвечення туманом; в його уявленні вона розкреслений на століття, як футбольне поле, і з усього цього виступають кілька дат — 1066, 1776 [3] — і кілька осіб, аж ніяк не радують погляд (Джордж Вашингтон, Гітлер), в рамках по краях. — Або, наприклад, з вугіллям. Я пам'ятаю, коли був хлопчиськом, як антрацит з гуркотом летів по старому жолобу і на кожному шматку — червона точка. Я не міг уявити собі, що це роблять люди, думав, це відбувається з ним в землі. Маленькі ельфи мітять вугілля червоними щіточками. А тепер немає більше антрациту. Ця мура, яку нині видобувають, прямо кришиться в руці. — Коли Кролик бачить, як витрачаються багатства світу, і розуміє, що і земля теж смертна, йому приносить задоволення думка, що він багатий.

— Що ж, — зітхає Чарлі, — принаймні ці чорношкірі та жовті вже ніколи не влаштують промислової революції.

Схоже, риска під розмовою підведена, хоча у Гаррі таке відчуття, що вони залишили за бортом щось дуже суттєве, щось житнетворного, іменоване енергією. Правда, останнім часом він став помічати, що як в приватних бесідах, так навіть і по телебаченню, де людям адже платять за те, що вони говорять, багато тем досить швидко вичерпуються, вичерпуються, немов у цій півкулі все вже сказано. У своєму духовному житті Кролик теж зауважує набагато більше порожнеч, ніж було раніше, — прогалини розтрачених клітин сірої речовини, звідки раніше йшли сигнали жадання, сміливих злетів фантазії і страху з розширеними зіницями; наприклад, він засинає тепер миттєво, так би мовити, не встигнувши донести голову до подушки. Раніше він ніколи не розумів цього виразу. Але ж раніше у нього і голова була інша. Раніше, наприклад, він міг ходити без капелюха, а тепер варто подути прохолодному вітрі, як він її надягає. Дах його продірявився — став проникати світло зірок.

У нас є те, що вам треба! — сповіщає великий паперовий плакат, що висить у вітрині демонстраційного залу в повній відповідності з кампанією, яку веде по

телебаченню фірма "Тойота". Плакат перерізає послепоłudенне сонце, яке надає демонстраційного залу вид затіненого акваріума або величезного затонулого судна, де дві "корони" і пронизливо-зелена "королла-універсал" чекають, коли їх куплять, переправлять по повітрю на іншу сторону скляної стіни і благополучно опустять на майданчик для машин, а там виведуть на шосе 111 і в асфальтовий світ за ним.

З цього світу вирулює машина — присадкуватий старий "кантрі-сквайр-універсал" 1971 або 1972 року випуску, весь побитий, із зім'ятим і наполовину виправлення крилом, однак покритий ще не пофарбованим рудим шаром ґрунтовки проти іржі. З машини виходить юна пара: дівчинка, молочно-біла, з голими ногами, посилено моргає на сонці, а хлопець до сонця звик — шкіра у нього загрубіла, червона, джинси в червоній глині тутешніх країв стоять колом. На хромованому багажнику машини надбудована кліть з неструганих дощок, а з того місця, де стоїть Кролик, видаючи пузом вперед, він бачить, як постраждала обшивка стін і сидінь "універсала" від того, що фермер користувався ним замість вантажівки.

— Селюк, — кидає Чарлі зі свого місця за столиком.

Пара входить в приміщення соромливо — два жалюгідних довгих звіра, принохуватися до охолодженого кондиціонером повітря.

Відчувши, одному Богу відомо чому, бажання сприяти їм, незважаючи на ехидне зауваження Чарлі, Гаррі направляє до молодих людей і в першу чергу кидає погляд на руку дівчини, перевіряючи, чи є на ній обручку. Кільця немає, але тепер це не має такого значення, як раніше. Молоді люди живуть разом — і все. На його погляд, дівчині років дев'ятнадцять-двадцять, хлопець постарше, того ж віку, що і син Кролика.

— Чим можу служити, молодь?

Хлопець відкидає назад волосся, відкриваючи низький білий лоб. Його задубіли від сонця обличчя таке широке, що здається, ніби він посміхається, навіть коли і не думає посміхатися.

— Ми заглянули так, подивитися.

Вимова видає в ньому мешканця південній частині округу — менше різких звуків, властивих німецької мови, ніж на півночі, де цегляні церкви здіймають в небо гострі шпилі, а будинки і сараї складені з вапняку, не з пісковика. Гаррі передбачає, що вони, видно, збираються кинути ферму і перебратися в місто, де не доведеться більше тягати стовпи для забору, і скирти сіна, і гарбуза, і все те, що ця нещасна колимага змушена перевозити. Знайти собі дах над головою, прилаштуватися на роботу і віддають перевагу катанню в маленькій "Королла". У нас є те, що вам треба. Цілком можливо, що хлопець просто приїхав поразведати ціни для батька і прихопив з собою подружку, або, може, це зовсім і не подружка, а сестра або перша зустрічна, яку він підвіз. Є в ній щось віддає панеллю. Те, як її пишне тіло розпирає тісний одяг — вицвілі полотняні шорти і малиновий, в огірках, бюстгальтер. Блискуча, трохи присипана веснянками шкіра на плечах і руках і рудувато-каштанова, з вицвілими на сонці пасмами буйна грива, недбало стягнута ззаду. Десь всередині дзвякнув давно похований дзвіночок. У неї блакитні, глибоко посаджені очі, і вона мовчить, як і належить сільській дівчині,

яка звикла до того, що чоловіки говорять, а вона мовчить, зберігаючи, посмоктуючи, свою гірко-солодку таємницю. Ніяк не пов'язувалася з її виглядом туфлі для дискотеки на високій корковій танкетці, з ремінцями навколо щиколоток. Рожеві пальці, нафарбовані нігті. Ця дівчина з цим хлопцем не затримається. Кролику хочеться, щоб це було так: йому здається, що він вже відчуває, як ток сам собою біжить від неї до нього, хоча вона як і раніше стоїть як укопана. Він відчуває, що їй хочеться сховатися від нього, але занадто вона для цього велика і біла, занадто в ній раптом відчув жінка, майже оголена. Туфлі подовжують їй ноги; вона вище середнього зросту і взагалі не товста, а скоріше повненька, особливо в талії. Верхня губа її нависає над нижньою, злегка припухла, немов її витягли. У неї взагалі таке тіло, що варто вдарити — і воно піде синцями. Кролику хочеться захистити дівчинку; він перестає свердлити її поглядом — і так він занадто довго на неї дивився — і повертається до хлопця.

— Це "королла", — каже Гаррі, кліпаючи рукою по помаранчевій бляшанці. — Модель з двома дверцятами, вартістю від трьох тисяч дев'ятисот, на шосе витрачає галон бензину на сорок миль, а в місті — галон на двадцять — двадцять п'ять миль. Я знаю, якщо судити з реклами, деякі інші марки витрачають менше, але, повірте, сьогодні в Америці ви не купите нічого кращого цього драндулета. Почитайте "До відома споживачів", квітневий номер. А що до обслуговування і ремонту, то в перші чотири роки умови куди краще існуючих в середньому. Та й хто в наші дні і в наш час тримає машину довше чотирьох років? Через чотири роки, якщо справа так піде, ми, може, все на велосипеди сядемо. Ну а у цієї машини — чотиришвидкісна синхронна трансмісія, транзисторная система запалювання, передні дискові гідравлічні гальма, вінілові відкидаються крісла, що закривається кришка бензобака. Це особливо важливо. Ви не помітили, що останнім часом ні в одному магазині з продажу автомобільних частин немає сифонів? Сифона в Бруер нині не купиш ні за які гроші — вгадайте чому? Днями зі старого "крайслера" моєї тещі, який стояв в Маунт-Джадж у перукарні, викачали весь бензин, а вона і їздить-то в своїй колимазі хіба що до церкви. Люди бозна що собі дозволяють. Читали сьогодні вранці в газетах, що Картер збирається відібрати бензин у фермерів і дати його вантажівкам? Приставляє пістолет до скроні, а?

— Я не бачив газет, — каже хлопчисько.

Він стоїть на землі так міцно, що Гаррі змушений стиснутися і протиснутися позаду нього, щоб не перекинути картонну фігуру щасливою покупниці з собачкою і пакетами і грюкнути по отруйно-зеленій машині.

— Ну а якщо ви хочете змінити свій старий "універсал" — це ж справжня старовина — на інший, майже такий же місткий, але споживає вдвічі менше бензину, то ось цей "CP-5" — чудова машина: п'ять швидкостей, з ускоряющоюся передачею, що дійсно економить паливо на великих відстанях, і складні сидіння ззаду, що дозволяє посадити там одного пасажирів, а збоку залишається ще місце, щоб покласти ключку для гольфу, або стовпи для забору, або що хочете. Право, не знаю, чому Детройт до цього не додумався — це ж щодо складного сидіння. Нас вважають автомобільним раєм, а всі ідеї

приходять до нас від іноземців. Хочете знати мою думку — Детройт всіх нас підвів, все двісті мільйонів. Я б з радістю продавав наші американські машини, але, між нами кажучи, вони просто барахло. Бляшанки. Одна видимість.

— А он там — це що таке? — питає хлопець.

— Це "корона" — машина ближче до вищого класу. Більш потужний мотор — дві тисячі двісті кубиків замість тисячі шестисот. Більш європейський зовнішній вигляд. Я їжджу в такий і люблю її. На шосе витрачає галон бензину миль на тридцять, а в Бруер — приблизно на вісімнадцять. Все, звичайно, залежить від того, як їхати. Наскільки сильно тиснеш на педаль. Ці хлопці, що відчують машини для журналу "До відома споживачів", вони, мабуть, женуть щосили: показники в милях, вже у всякому разі, здаються мені неточними. Цей "універсал" коштує шість тисяч вісімдесят п'ять, але пам'ятайте: ви купуєте ієни за долари і, коли прийде час продавати, обчислюватися вартість машини теж буде в ієнах.

Дівчинка посміхається при слові "ієни". А хлопчисько, поосвоївшись, каже:

— А ось ця? — Молодий фермер доторкнувся до чорного, з плавними лініями капота "селики".

Весь запал у Гаррі пропадає. Якщо хлопчисько зацікавився цією машиною, він не має наміру нічого купувати.

— Ви зараз доторкнулися до машини екстра-класу, — каже йому Гаррі. — Спортивна модель "Селика-ГТ" може вільно змагатися з "порше" або "МГ". Радіально розташовані сталеві кріплення, кварцові годинники з кришталевим склом, стереоприймач — це все у неї стандартні деталі. Стандартні! Можете собі уявити, які добавки! У цієї машини — автоматичне керування і дах з протисонячних склом. Чесно кажучи, вона кусається — ціна майже п'ятизначна, — але, скажу я вам, це гарне приміщення капіталу. Люди нині все більше і більше купують машини в цих цілях. Уявлення про те, що кожні два роки машину треба викидати, як паперову серветку, і брати нову, давно застаріло. Нині купиш гарну, солідну машину і довго будеш мати річ, а долари, якщо сидіти на них, за цей час ухнути під три чорти. Купуйте добротні речі — ось моя порада будь-якому молодому людині, який зараз починає життя.

Занадто він, видно, став насідати, бо хлопець каже:

— Так ми ж тільки придивляємося, так би мовити.

— Я це розумію, — поспішає вставити Кролик і повертається до мовчить дівчинці: — Я на вас анітрохи не тисну. Вибирати машину — все одно що вибирати подругу життя: це треба робити не поспішаючи.

Дівча спалахує і відвертається. А Гаррі вже розговорився, як добрий татусю, його не зупиниш.

— Країна-то у нас поки що вільна — комуністи далі Камбоджі не просунулися. Так що я, молодь, ніяк не можу змусити вас щось купити, поки ви не відчули, що дозріли. Мені-то байдуже — ця продукція сама продається. А взагалі вам пощастило — у нас зараз такий вибір: як раз два тижні тому нам доставили морем поповнення і до серпня нових машин не буде. Японія не в силах виробляти стільки машин, щоб ошчасливити

весь світ: "тойоту" адже імпортують на всій земній кулі. — Він не може відірвати очей від дівчата. Ці глибокі очниці, плечі, що вривався в тіло лямка бюстгальтера. Стисни її — і залишаться вм'ятини від пальців, така вона свіженька, точно з печі. — Скажіть, — вимовляє він, — якого розміру машина вас цікавить? Вам потрібна така, щоб возити сім'ю, або тільки для вас самих?

Дівчинка червоніє ще більше. "Не виходь заміж за цього колоди, — думає Гаррі. — Його виродки зведуть тебе в могилу".

— Нам не потрібен інший "універсал", — каже хлопчисько. — У папки є пікап "шевроле", а коли я закінчу школу, він дозволить мені користуватися цією машиною.

— Це ж не машина, а металобрухт, — поблажливо помічає Кролик. — Побити її можна, а доклати — ніколи. Ще в сімдесят першому на одну машину витрачали набагато більше металу, ніж тепер. Детройт випускає дух. — Він відчуває, що ширяє як на крилах, все сприяє цьому: їх молодість, його туго набитий гаманець, цей яскравий червневий день, що таїть обіцянку, що і завтрашній день, неділя, буде ясним і не зіпсує йому гри в гольф. — Але для людей, які мають намір зав'язати вузлик і почати серйозне життя, потрібно щось інше, а не такий жарт з минулого, потрібно щось на зразок ось цього. — Він знову плескає рукою по помаранчевій бляшанці і зауважує роздратування в піднятих на нього холодних світлих очах дівчата. "Прости мене, дитинко, тобі до смерті набридло стояти тут, але коли підійде час, у тебе слинки потечуть".

Забутий усіма Ставрос подає голос з-за столика в іншому кінці демонстраційного залу, прорізаного смугами сонячного світла, які поступово приймають горизонтальне положення:

— Може, їм хочеться покрутити баранку. — Йому потрібні спокій і тиша, щоб займатися своїми паперами.

— Хочете прокотитися? — запитує Гаррі у парочки.

— Начебто запізно, — зауважує хлопець.

— Це ж хвилинка справа. Ви ж не кожен день сюди приїжджаєте. Так скористайтеся нагодою. Я зараз візьму ключі та номерний знак. Чарлі, ключі від синьої "королли" висять зовні на дошці або лежать у тебе в столику?

— Зараз принесу, — Буркан Чарлі.

Він різко встає з-за столика і, так до кінця і не випроставшись, направляється в коридорчик за перегородкою з матовим, до пояса, склом — жалюгідне нововведення, споруджене Фредом Спрингером до кінця життя. За перегородкою три тонкі панельні двері в стіні з пресованої стружки, обробленої під горіх, ведуть в кабінетиків Мілдред Крауст і дівчата-рахівника — черговий новенької в цьому місяці, — а також в кабінет головного торгового представника, розташований між ними. Двері ці зазвичай відкриті, і дівчисько з Мілдред раз у раз бігають один до одного за консультаціями. Гаррі ж вважає за краще знаходитися в демонстраційному залі. У старі часи тут було лише три сталевих столу та килимова доріжка; єдина зачинені двері вела в туалет зі склянкою колбою, наповненою спресованим милом, яку треба перевернути, щоб витрусити вміст. Тепер же клієнтів приймають в окремому закутку, поряд з кімнатою для очікування,

якої майже ніхто не користується. Ключі, потребовані Чарлі, висять серед багатьох інших — деякі з них уже взагалі нічого не відкривають в цьому світі — на дошці, що потемніла від дотику жирних від машинного масла пальців, поруч з дверима, що вели до відділу запасних частин, цей тунель з заставлених всякою всячиною сталевих полиць, що закінчується розсувним вікном, яке відкривається в повну брязкоту печеру поточного ремонту. Власне, Чарлі зовсім не обов'язково було йти за ключами — правда, він знає, де що лежить, — та й покупців ні на хвилину не можна залишати самих, а то ще їм стане не по собі і вони змиються. Полохливіше оленів ці покупці. Оскільки говорити їм нема про що, хлопчисько, дівчисько і Гаррі чують натужне хрипкий подих Чарлі, коли він повертається з ключами від "королли" і з номерним знаком фірми на проржавілому затиску кріплення.

— Хочеш, щоб я поїхав з цими хлопцями? — запитує він.

— Ні, ти сиди відпочивай, — каже йому Гаррі і додає: — Почни поки замикати ззаду приміщення. — На табличці біля них сказано, що вони відкриті по суботах до шести, але в такий злочасний червневий день, коли бензин на межі, можна закрити і без чверті. — Я миттю повернуся.

Хлопчисько запитує дівчину:

— Хочеш поїхати або побудеш тут?

— Та що ти, — каже вона, і, коли повертається і називає його по імені, спокійне обличчя її спалахує від нетерпіння, — Джеймі, мене ж мама чекає.

Гаррі запевняє її:

— Це займе всього декілька хвилин.

Ненька. От би запитати, як виглядає мама.

На вулиці від підбадьорливого вітерця віє влітку. Смужки трави навколо асфальтової площадки причепурилися проклюнулися кульбабами. Гаррі прикріплює ззаду до "Королла" номер і вручає хлопцю ключі. Він нахилив пасажирське сидіння вперед, щоб дівчина могла сісти ззаду, і, поки вона туди пролазить, шорти її злегка відстають від тіла, дозволяючи побачити шматочок стегна. Кролик втискується на місце "смертника" і пояснює Джеймі призначення всіх штучок на приладовій дошці, включаючи вмістилище для магнітофона. Вони всі троє швидше високі, і в маленькій машині стає тісно. Однак "тойота" з цієї своєї імпортої нахабством стрімко зрушує їх з місця і вливається в потік машин на шосе 111. Таке враження, точно сидиш на спині великого джмеля — прямо на буркітливий моторі.

— Лихо, — визнає Джеймі.

— І при цьому гладко котить, — додає Гаррі і звертається до сидить ззаду дівчині: — Ви там о'кей? Може, мені підсунути сидіння, щоб вам було зручніше?

Він думає: чи не тиснуть їй шорти — адже нині носять такі короткі. Якраз в промежині шов, та й блискавка може затиснути тіло.

— Ні, все в порядку, я сиджу боком.

Йому хочеться повернутися і подивитися на неї, але в його віці повертати голову не так-то просто — бувають дні, коли він прокидається з болем у шиї і в плечах тільки

тому, що відлежав їх за ніч.

Він каже Джеймі:

— У цієї машини тисяча шістсот кубів, вони роблять модель і на тисячу двісті, але ми не хочемо її продавати: мені неприємно було б усвідомлювати, що хтось розбився, тому що мотор виявився недостатньо потужним, щоб водій міг об'їхати вантажівку або щось подібне на наших американських дорогах. А крім того, ми вважаємо за потрібне мати досить широкий вибір машин, інакше вам важенько буде продати її, коли прийде час.

Він, викрутившись, повертається і дивиться на дівчину.

— У цих япошек при всіх їх перевагах досить короткі ноги, — повідомляє він їй.

А вона змушена сидіти мало не на підлозі, задерши догори коліна, так що зараз ці молоді лискучі коліна знаходяться всього в декількох дюймах від його особи.

Вона машинально витягує з рота кілька довгих волосків, розметав вітром, і дивиться в бокове віконце на торговельну частину Великого Бруер. Тепер старий район Уайзер-Таун-Пайк виглядає зовсім інакше: будиночки химерної форми, де торгують готовою їжею, і риночки, де торгують усім, починаючи з весільних нарядів і закінчуючи пластмасовими ваннами для птахів, змінили його вигляд, і не зрозуміло яким дивом уцілілий будинок з його обрубаної галявиною стирчить сумним нагадуванням про минуле. Конкуренти — "Пайк-порше" і "Рено", "Діфендорфер-фольксваген", цегляно-червона старенька "Мазда" і "БМВ", фірми, чиї машини завозять в округ Дайамонд, — вивісили плакати "Економте пальне!", А на бензоколонках поруч з закличними рекламами стоять насоси в чохлах, і під'їзди до них загороджують вантажівки з причепами, тоді як раніше сюди підкочували автомобілі, заправлялися і мчали далі. В кінці дня це виглядає як вороже загородження. Звідки вони взяли чохли? Є навіть добре зшиті — з полотна в малинову клітку. Нова індустрія — виготовлення чохлів для бензоколонок. Посеред пустельних озер асфальту — кілька лоточков, де продають полуницю і ранній горошок. Височенна реклама вказує на будівлю із залізобетону, що стоїть в стороні від дороги. Кролик пам'ятає, коли тут стояв гігантський Містер Земляний горіх, вказував на приосадкувату лавку, де в скляних ящиках лежали солоні горішки: бразильські горіхи, і фундук, і недроблені кешью, а за дешевшою ціною — подрібнені; округ Дайамонд славився своїми горіхами, але, видно, славився недостатньо — і лавка прогоріла. Остов її розібрали і, в два рази збільшивши, перетворили в нічний клуб, а рекламу перефарбували, циліндр Містеру земляний горіх залишили, але зробили з нього світського гульвісу у фракі і з метеликом. Тепер після багатьох перетворень тут коштує не надто добре скроєна жіноча фігура, чорний силует без найменшого натяку на одяг, голова закинута, і з розрізаного горла, міхура, падають вниз одна за одною величезні літери ДИСКО. За цими рекламами лежать втомлені зелені пагорби, оповиті серпанком, і смажаться під сонцем безбарвні поля з рядами наливається кукурудзи. Середина "королли" нагрівається, наповнюючись людськими запахами. Гаррі думає про довгих ногах дівчата, коли вона пролізала на заднє сидіння, і йому видається, що запахло ваніллю. Тоді піхву буде як морозиво.

Мовчання хлопців бентежить Гаррі. Він порушує його.

каже:

— Ну і гроза була вчора ввечері. Я сьогодні вранці чув по радіо, що в підземному переході між Ейзенхауер-авеню і Сьомий вода стояла більше години.

Потім каже:

— Знаєте, мені навіть моторошно стає, побачивши всіх цих закритих бензоколонок — точно хтось помер.

Потім каже:

— А ви читали в газетах, що компанії "Херші" довелося тимчасово звільнити дев'ятсот чоловік через страйк водіїв вантажівок? Так ми скоро будемо стояти в черзі за шоколадом "Херші".

Хлопчисько цілком поглинений обгоном вантажівки хлібопекарського заводу Фрайхофера, і Гаррі знову заповнює мовчання:

— Все магазини вибираються з центру. Тепер там нічого не залишилося, крім банків і пошти. Вони там посадили ці ідіотські дерева — вирішили влаштувати сквер, але толку все одно не буде: люди як і раніше бояться їхати в центр.

Хлопчисько тримається смуги швидкого руху і їде на третій швидкості — чи то з молодечтва, чи то тому, що забув про існування четвертої швидкості. Гаррі питає:

— Ну як, відчув машину, Джеймі? Якщо хочеш повернути назад, тут зараз буде з'їзд.

Дівча відразу зрозуміла:

— Джеймі, давай повернемо. Людина хоче потрапити додому до вечері.

Джеймі якраз почав зменшувати швидкість у розвороту, коли зліва, не звертаючи уваги на потік транспорту, виринув "Пейсер", сама безглузда машина, яка зустрічається на дорогах, — ну прямо скляна ванна догори дригом. Водій — товстий італьяшка в гавайської сорочці. Джеймі вдаряє по кермовому колесу, марно намагаючись намацати сигнал. У "тойоті" сигнал дійсно знаходиться в дивному місці — на двох маленьких дисках всередині рульового колеса, до яких легко дістати пальцем. Гаррі швидко простягає руку і гуде. "Пейсер" повертається на свою смугу, кинувши на них через плече, обтягнуте гавайської сорочкою, похмурий погляд. Гаррі наставляє:

— Джеймі, у наступного світлофора зміниш наліво, перетнеш шосе і, як тільки зможеш, зміниш знову наліво, і ми виїдемо до магазину. — А дівчині пояснює: — Ця дорога красивіше. — І каже, немов мали вголос: — Що ж мені ще розповісти вам про цю машину? У ній безліч замків. Ці японці, вони ж живуть один в іншого на голові і просто схиблені на замках. Не думайте, ми самі до цього прийдемо, мене-то вже тоді не буде, а ви будете. Коли я був хлопчиськом, нікому і в голову не приходило замикати свої будинки, а тепер все замикають — крім моєї божевільної дружини. Замкни вона двері — вона тут же втратить ключ. Одна з причин, чому я хочу поїхати в Японію — а "тойота" пропонує такі поїздки деяким своїм торговцям, тільки треба мати більший вал, ніж у мене, — так ось, я хочу подивитися, як вони замикають паперовий будиночок. Ось так то. Ключі з запалювання можна вийняти, тільки якщо натиснути на цю кнопку.

Багажник ззаду відкривається за допомогою ось цього важеля. Щодо того, що кришка бензобака замикається, я вам вже казав. Хто-небудь з вас чув про історію, яка сталася близько Ардморе на цьому тижні: якась жінка під'їхала без черги до бензоколонці, а хлопець позаду неї прийшов в таку лють, що нагвинтивши свою кришку на її бензобак, і коли вона під'їхала до насоса, служитель не міг її відкрутити? Довелося її машину тягачем відтягати. Хороший урок стерва, я так вважаю.

Вони зробили свої два повороти і їдуть тепер по звивистій дорозі, де поля підступають так близько, що видно грудки червоної землі, все ще поблескивающей там, де її розвалили плугом, а підприємства — ТОЧКА косарок ДЛЯ ГАЗОНІВ, пенсій. НІМЕЦЬКІ клаптева ковдра — немов виникли з минулого століття в порівнянні з тими, що стоять уздовж шосе 111, що пролягає паралельно цій дорозі. На узбіччях між поштовими скриньками, на яких намальовано де серце, де шестигранник, фіолетовими квіточками рясніє вика. З вершини пагорба відкривається вид на газгольдери Бруер сіро-слонячого кольору і схил гори Джадж, поцяткований рядами червоних цегляних будиночків. Кролик наважується запитати дівчину:

— Ви тутешня?

— Ні, я живу ближче до Гелілі. У моєї мами там ферма.

"А твою маму звуть не Рут?" — хочеться запитати Гаррі, але він не питає, щоб не налякати її, а в собі не знищити легке тремтіння хвилювання, передчуття відкрилася можливості. Він намагається ще раз поглянути на неї, перевірити, чи не підкаже йому відповідь її біла шкіра і не в нього чи її наївно-блакитні очі, але важке тіло заважає йому, та ще цей тісний машина.

Він запитує хлопчика:

— Ти стежиш за грою "Філадельфія", Джеймі? Як щодо того, що вони вчора програли сім — нуль? Не часто Бова здійснює такі помилки.

— Бова — це той, якому платять великі гроші?

Хоч би скоріше забрати "тойоту" з рук цього бовдура. При кожному повороті він відчуває, як утискують в асфальт шини, і коло за колом в ньому несподівано розростається почуття, воно росте, як насіння — насіння, яке непомітно потрапляє в землю, і якщо там приживеться, його вже не зупиниш, воно прийме ту форму, яка запрограмована, доля його настільки ж неминуча, як наша смерть.

— Ти, напевно, маєш на увазі Роуза, — каже Кролик. — Але і він теж не дуже допоміг. В цьому році вони нікуди не поїдуть — все забрала Пітсбурзькому команда "Пірати" або "Сталеві" — вони завжди виграють. Звертай тут наліво на жовте світло. Ти якраз перетнеш сто одинадцять і зможеш в'їхати до нас на майданчик ззаду. Так яке суд виносить рішення?

З боку хлопець здається людиною східної національності: широкі, обтягнуті шкірою вилиці між червоним вухом і червоним носом, опухлі повіки, в щілинах яких поблизкують нічого не видають очі. У людей, що існують за рахунок землі, зазвичай ниці натури — в усякому разі, так завжди вважав Гаррі.

— Я ж сказав — ми тільки придивляємося, — говорить Джеймі. — Машина аж надто

маленька, але, може, ви як раз до такої звикли.

— А хочеш покриття баранку на "короні"? Вона здасться тобі палацом після того, як посидиш в одній з цих, а так адже в житті не подумаєш: вона всього на два сантиметри ширше і на п'ять довше. — Він сам собі дивується: до чого хвацько сантиметри злітають у нього з мови. Ще п'ять років попродали ці машини — і заговорить по-японськи. — Але краще все-таки звикай знижувати свої вимоги, — говорить він Джеймі. — Великим старим колимазі прийшов кінець. Люди продають їх, а ми не можемо збути їх з рук. Половину доводиться віддавати оптовикам, а оптовики ставлять їх в вітрини. Якби я дав п'ятсот доларів за твою машину, то лише в порядку ласку, повір мені. Ми любимо допомагати молодим людям. Якщо така молода пара, як ви, не в змозі купити собі машину або власний будинок — значить, світ наш ні до біса не придатний. Коли людина не може поставити ногу навіть на нижню сходинку соціальної драбини, люди починають втрачати в нього віру. А якщо справа і далі так піде, шістдесяті роки здадуться раєм в порівнянні з тим, що нам належить.

На майданчику для машин під колесами затріщали камінчики. Хлопчисько ставить "короллу" на колишнє місце і ніяк не може знайти кнопку, вивільняється ключ з запалювання, — доводиться Гаррі знову йому показати. Дівча гнеться, горя нетерпінням швидше вийти, — від її дихання на руці Гаррі ворухнуться білуваті волоски. Він встає і відчуває, що сорочка прилипла у нього до спини. Всі троє повільно розпрямляються. Сонце світить так само яскраво, але високо в небі з'являються перші перисті хмарки, що спонукає сумніватися, чи буде завтра хороша погода для гольфу.

— Дуже добре прокотилися, — каже Гаррі: ясно, що машину продати Джеймі не вдасться. — Зайдіть-но на хвилиночку, я вам дам деяку літературу.

Всередині, в залі, сонце пече прямо в паперовий плакат, так що всі букви просвічують ... Ставроса ніде не видно. Гаррі вручає хлопчику свою візитну картку зі словом ГОЛОВНИЙ і пропонує розписатися в книзі покупців.

— Я ж вам казав ... — заводить хлопчисько.

У Гаррі вривається терпець.

— Це ні до чого вас не зобов'язує, — каже він. — Просто "Тойота" надіслала вам на Різдво вітальну листівку. Я напишу за вас. Ім'я — Джеймс? ..

— Нунмейкер, — насторожено говорить хлопчисько і вимовляє по буквах. — Гелілі, сільська пошта номер два.

З роками почерк у Гаррі зіпсувався, довга рука стала смикатися, але яка вона ні довга, все одно він не бачить, що пише. Йому слід носити окуляри, але самолюбство не дозволяє носити їх на людях.

— Зроблено, — говорить він і нарочито недбало повертається до дівчини: — О'кей, юна леді, а вас як величати? Прізвище та ж?

— Чи не вийде, — каже вона і хихикає. — Вам я для цієї книги не потрібна.

Холодні порожні очі рішуче блиснули. У цій дурненькою жіночої науці прийомів вона пройшла всі кола. Коли вона дивиться прямо на тебе, в обрисах нижніх повік є щось збудливу, а під ними — тіні недосипу. Ніс у неї трішки кирпатий.

— Джеймі — наш сусід, я поїхала з ним просто покататися. Хотіла вибрати собі літнє плаття у Кролла, якщо вистачить часу.

Щось глибоко заставлене засяяло в світлі сонця. Сьогодні сонце дісталось до полиці, де стоять призи для вручення покупцям "Спрингер-моторс" — овальні зображення блищать на легкому білому металі. "Можеш залишити при собі своє ім'я, маленька сучка, — у нас поки що вільна країна". А ось як його звуть, вона тепер знає. Вона взяла його картку з широкою червоною лапи Джеймі, і очі її, по-дитячому спалахнувши, перескакують з букв на картці до його обличчя, а потім до тієї частини дальньої стіни, де висять, жовтіючи, старі афіші з його ім'ям, підсмажені часом, точно хліб. Вона запитує його:

— Ви ніколи не були знаменитим баскетболістом?

На це питання нелегко відповісти — адже це було так давно. Він каже їй:

— Був — в доісторичні часи. А чому ви питаєте, ви запитували моє прізвище?

— О ні, — весело бреше ця відвідувачка з давно втраченого часу. — Просто вид у вас такий.

Як тільки вони від'їхали на своєму "кантрі-сквайрами", розгойдуючись на розхлябаних амортизаторах, Гаррі відправляється в туалет поряд з дверима Мілдред Крауст в коридорчику, відділеному перегородкою з матовим склом, і по дорозі зустрічає Чарлі, який повертається, замкнувши всі двері. І все одно крадуть — таємничі недостачі зжирають частину належних за продаж відсотків. Гроші — ну прямо як вода в дірявому відрі: не встигаєш налити — вона вже випливає.

— Як тобі дівчисько? — запитує Гаррі свого помічника, коли вони повертаються в демонстраційний зал.

— Де мені розглядати дівчат, при моїх-то очах. А коли б і розгледів, при моєму здоров'ї це все одно ні до чого. Надто вже велика і тупа, на мій смак. І ноги прямо з вух ростуть.

— У всякому разі, не тупіше цього вахлаків, з яким вона приїхала, — каже Гаррі. — Господи, як подивився, з ким деякі дівчата зв'язуються, прямо плакати хочеться.

Чорні кустики брів у Ставроса піднялися.

— Справді? Іншим може здатися і навпаки. — Він сідає за свій столик. — Менні не говорив з тобою щодо тієї "Торіно", яку ти взяв на продаж?

Менні очолює поточний ремонт — низенький сутулий чоловічок з носом в чорних точках, як ніби він цим носом розгрібає кожен день весь бруд. Звичайно, його обурює Гаррі — одружився на доньці Спрінгера і тепер ходить по залитому сонцем демонстраційного залу і приймає на продаж викидні "Торіно".

— Він говорив мені, що порушена центровка передніх коліс.

— Ну а якщо по-чесному, він вважає, що в машині потрібно змінити клапани. Крім того, він вважає, що власник скрутив лічильник кілометражу.

— А що я міг вдіяти, коли у малого був при собі довідник: не міг же я йому дати менше, ніж там сказано. Якщо я не дам, скільки там значиться, "Діфендорфер" або "Пайк-порше" вже напевно дадуть повну ціну.

— Треба було тобі попросити Менні перевірити її — він би з одного погляду сказав, що вона побувала в армії. А якби він помітив махінації з лічильником, цей поганець вмить відкотився б на оборонні позиції.

— А він не може погіршити передні колеса, щоб приховати вібрацію?

Ставрос терпляче опускає руки на оливково-зелену дошку свого столу.

— Все питання в тому, чи захоче. Клієнт, якому ти сплавити цей "Торіно", більше носа до нас не покаже, гарантую.

— Так що ж ти порадиш?

Чарлі відповів:

— Продай її за низькою ціною "Форду" в Поттсвілле. Ти збирався заробити дев'ятсот доларів на продажу цієї машини — пожертвуй двома сотнями, щоб не дратувати Менні. Йому ж доведеться ставити свою марку на частини, які буде замінювати його відділ, а на фордовських частинах вже стоїть їх марка. У Поттсвілле на неї наведуть лиск і ошасливлять якогось хлопчиська, який поганяє на ній з тиждень.

— Непогано придумано. — Кроликові хочеться скоріше вибратися з приміщення, крокувати по вечірній прохолоді, роздумуючи про свою дочку. — Будь на те моя воля, — каже він Чарлі, — я б продавав за оптовою ціною все американські марки, які до нас надходять. Нікому вони більше не потрібні, крім чорних і італьяшек, та й вони в один прекрасний день прочухається.

Чарлі не згоден:

— Та ні, на продажі старих машин ще можна непогано заробляти, якщо тільки підходиш з вибором. Фред, бувало, говорив, що на кожну машину знайдеться свій покупець, ось тільки не треба обіцяти за старі машини більше, ніж ти готовий заплатити за них живими грошима. Адже це і є живі гроші. Цифри говорять про гроші, навіть якщо ти не тримаєш в руках "зелененьких". — Він відкидається разом з кріслом назад так, що долоні його зі скрипом ковзають по столу. — Коли я вступив на роботу до спрингер в шістдесят третьому, ми продавали тільки старі американські моделі — так далеко від узбережжя іноземні марки ніхто і в очі не бачив. Машини в'їжджали до нас прямо з вулиці, ми їх фарбували і підновляли, і ніякої заводчик не говорив нам, яку брати за них ціну, — ми просто проставляли ціну кремом для гоління на вітровому склі і, якщо протягом тижня машина не йшла, прали цю ціну і ставили нову. Ніяких зборів за імпорт, ніяких перерахунків — просто і ясно: злодій злодієві помічник.

Спогади. Шкода дивитися, як вони роз'їдають Чарлі. Гаррі шанобливо вичікує, поки Чарлі повернеться в даний, потім питає як би між іншим:

— Чарлі, якби у мене була дочка, як, ти думаєш, вона б виглядала?

— Рідкісна була б потвора, — каже Ставрос. — Виглядала б як сплять Крольчиха.

— Цікаво було б мати дочку, а?

— Сумніваюся. — Чарлі піднімає зі столу долоні, і передні ніжки його крісла з гуркотом опускаються на підлогу. — А що чути від Нельсона?

У Гаррі закипає роздратування.

— Слава Богу, майже нічого, — каже він. — Хлопець нам не пише. В останній раз

він повідомив, що відправився на літо в Колорадо з цією своєю дівчиною.

Нельсон вчиться в Кентском державному університеті в Огайо — від випадку до випадку, і за його навчання заплачено сповна, а йому залишилося вчитися ще рік, хоча хлопчику в листопаді вже виповнилося двадцять два.

— А що це за дівчина?

— Одному Богу відомо, мені за ними не встежити. Кожна нова чудніше попередньої. Одна була сімнадцятирічна алкоголичка. Інша гадала на картах. По-моєму, ця ж була вегетаріанкою, а може, й інша. Він, напевно, спеціально вибирає таких, щоб мені досадити.

— Не став на хлопця хрест. Він же — все, що в тебе є.

— Господи, що за думка!

— Їдь додому. Я хочу закінчити справи. Я все закрию.

— О'кей, поїду подивлюся, яке чергове блюдо спалила Дженіс нам на вечерю. Не хочеш спробувати щастя і заглянути? Їй принесе задоволення тебе бачити.

— Дякую, але мене чекає Манна-мау.

Мати Чарлі, одряхлев, перебралася до нього на Ейзенхауер-авеню, і це теж ріднить їх з Гаррі, оскільки Гаррі живе разом з тещею.

— О'кей. Будь здоровий, Чарлі. Побачимося в понеділок на мийці.

— Будь здоров, чемпіон.

На вулиці ще варто золотий день — золотий, але давно знайомий, якщо врахувати, скільки за плечима у Гаррі прожито років. На його пам'яті літо стільки раз приходило і йшло, що його згасання і наступ злилися в серце Гаррі воєдино, хоча він до цих пір не може назвати рослини, які — кожне в свій черга — цвітуть протягом літа, або комах, які теж у визначеному порядку з'являються на світло, живуть і гинуть. Він знає, що в червні закінчуються заняття в школах і відкриваються дитячі майданчики і що якщо ти чоловік, то повинен знову і знову стригти траву, а якщо ти дитина, то можеш грати на вулиці, поки в теплих батьківських кухнях побрязкує посуд перед вечерею; потім ти раптом виявляєш, що з ще блакитного неба через твоє плече заглядає місяць, а на коліні у тебе таємниче з'явився сріблястий плювок молочаю. Щастя повернулося до тебе. У липні продаж машин досягає піку — це значить, що торговець начебто Гаррі, що пропускає через свій магазин по триста машин в рік, продає на двадцять п'ять машин більше; двадцять одна з них вже оплачена, а торгувати ще шість днів. В середньому вісім сотень чистого доходу помножити на двадцять п'ять дорівнює двадцяти косим мінус двадцять п'ять відсотків на платню і преміальні продавцям залишається п'ятнадцять косих мінус щось між вісьмома і десятьма на платню всім цим маленьким сучкам, які весь час змінюються в бухгалтерії була одна така кілька років тому на ім'я Сіссі полька вони навіть потягати в коридорі та ще орендна плата яку "Спрингер-моторс" платить сама собі старина Спрингер не довіряв банкам сам хотів своїм майном володіти але і йому згодом довелося виплачувати за заставною Бог ти мій відсотки тепер такі що прикінчать будь-якого новачка відкриває свою справу а Кредитний банк Бруер вже багато років дає гроші під двозначні відсотки і з двадцяти

відсотків назад до тебе повертаються два-три ін цента в заповнення збитків ніхто не хоче називати це подачкою а Державне податкове управління називає це неоподатковуваними надходженнями і у скільки обійдеться електрику спожите діагностичним комп'ютером "Сан-2001" який хоче встановити Менні а електроінструменти тепер адже навіть гайкуна колесах не завернеш без пневматичного інструментур-р-р-ра яка спека слава Богу хоч на кілька місяців відпустить а ці чортові араби які зовсім загнали нас в кут а ще ці механіки не бажають надягати светр на комбінезон а з молодими механіками і зовсім сладу немає у них бачте німіють пальці від холоду а страхування здоров'я це вже суще вбивство платити доводиться все більше і більше а в лікарнях не дають людям померти хоча насправді це вже давно покійники їм добре а на чії гроші містять безкоштовну медичну допомогу а реклама він часто думає багато від неї користі десь він про їв що пристрасть читати журнали приносить торговцям півтора відсотка валового доходу але якщо подивитися на автомобільну сторінку недільної газети там така плутанина а треба б просто як говорив старина Спрингер давати перелік цін і прізвище торговця якого бачать у "Ротарі" і міських ресторанах і взаємських клубах право треба б дозволити списувати на ділові витрати то що він там залишає адже платню в чотириста сімдесят п'ять доларів на тиждень яке він собі виплачує встановлено без урахування костюмів а їх доводиться міняти три або чотири рази на рік щоб мати пристойний вигляд і купує він їх вже не у Кролла не подобається йому цей їхній продавець який виміряв йому талію і сказав що він розтовстів Уебб Меркетт знає один магазинчик на Сосновій де продають речі зшиті як на замовлення а податки на нерухомість а скляна вивіска на ули е в яку хлопці раз у раз кидають камінням або банками треба б повернутися до дерева оштукатурені дереву але у "Тойоти" свої вимоги на чому ж це він зупинився та скажімо якщо вважати що щомісячні витрати складають близько дев'яти косих це означає чотири косих чистого прибутку якщо відняти з цього щетисячу на інфляцію дрібні витрати крадіжки і всякі непередбачені випадковості все ж залишається три косих значить півтори тисячі матусі Спрингер і півтори тисячі йому з Дженіс та ще дві тисячі платні а небіжчик батько бідолаха щоранку приходив у друкарню в чверть на восьму за сорок доларів в тиждень і в ту пору це вважалося непоганим заробітком. Цікаво, роздумує Гаррі, що сказав би батько, якби тільки побачив його зараз — такого багатого. якби тільки побачив його зараз — такого багатого. якби тільки побачив його зараз — такого багатого.

Його "корона-універсал" 1978 року випуску в люксовому виконанні, з п'ятьма дверима, стоїть на відведеному їй місці. Вважається, що вона кольору "червоний метал", а насправді швидше бура, немов перестояв томатний суп. Якщо японці в чомусь і кульгають, так це за частиною кольору: їх "мідь", на погляд Гаррі, коричнева, як креозот, їх "м'ятно-зелений метал" скоріше схожий на ціанід, а то, що вони називають бежевим, — це пронизливо-лимонний. Під час війни було багато карикатур, що зображали японців в окулярах з товстими скельцями, — цікаво, може, вони й справді погано бачать і плутають всі кольори спектра. Але його "корона" все одно зручна

машина. Велика, солідна; злегка нахилена, з м'якою прокладкою рульове колесо; зручний запобіжний пояс для водія, приймач з чотирма динаміками, встановлений на заводі. А він любить слухати радіо, коли мчить по Бруер, піднявши скла, замкнувши двері і включивши вентиляцію, і з усіх чотирьох кутів машини, немов з чотирьох кутів уявного танцювального залу, гуркоче сучасна музика. Підбадьорлива і ніжна, ця музика нагадує Кролику мелодії, які він чув по радіо, коли навчався в школі. "Як далеко до Місяця", де ще так верещить кларнет, вони прозвали цю пісню "лакричною паличкою", а потім "Уявляючи, що ти в" Рітус ", — міські мелодії, які не схожі на народні мелодії кантрі шістдесятих років, які намагалися відвести тебе назад, зробити краще, ніж ти є. Чорні дівчата тоненькими мелодійними голосами виводять безглузді слова під гуркіт електричних ритмів, і Гаррі це подобається, він уявляє собі цих чорних дівчат, швидше за все з Детройта, в блискучих переливчастих сукнях, які під крутяться прожекторами раз у раз змінюють колір, а їх хлопці вколюють на конвеєрі. Треба їм з Дженіс з'їздити хоча б в цей заклад ДИСКО на шосе 111, повз якого він сьогодні в сотий раз проїжджав, але куди жодного разу так і не наважився зайти. Подумки він намагається скласти з шматочків картину — Дженіс, і кольорові дівчата, і крутяться вогні, — але все розсипається. Він думає про Ушлом. Десять років тому цей чорний хлопець зайшов до нього і жив з ним і Нельсоном чорт зна скільки, а тепер Заповзятливий помер — Гаррі недавно дізнався про це, в квітні. Хтось, який побажав залишитися невідомим, надіслав йому вирізку в довгому конверті, такі продаються на пошті, надписати акуратними друкованими літерами кульковою ручкою, як це роблять бухгалтери або шкільні вчителі, — вирізку, набрану знайомим шрифтом бруерської "Вет", де Гаррі працював лінотіпістом, поки лінотипний набір не вважали застарілим.

КОЛИШНІЙ ЖИТЕЛЬ

НАШОГО МІСТА

УБИТО у Філадельфії

Хьюберт Джонсон, який жив раніше в Бруер, помер від вогнепальних ран у філадельфійської міській лікарні, як стверджують, після перестрілки з поліцейськими. Джонсон нібито неспровоковано вистрілив першим в поліцейських, які розслідували повідомлення про порушення санітарних норм і законів гуртожитку в релігійній комуні, яку, судячи з усього, очолював Джонсон; в його "Сім'ю месії, що несе свободу" входила як біла молодь, так і кілька чорних сімей. Спів допізна і зухвала поведінка спричинили за собою численні скарги сусідів. "Сім'я месії, що несе свободу" розміщувалася в будинку на Колумбія-авеню. На Джонсона оголошено розшук. Джонсон, який проживав останнім часом на Сливової вулиці, був відомий тут під кличкою Заповзятливий, а також під прізвищем Фарнсуорт. Місцева поліція підтвердила, що його розшукували у зв'язку з численними скаргами. Лейтенант філадельфійської поліції Роман Серпітські повідомив кореспондентам, що йому і його людям не залишалося нічого іншого, як відкрити по Джонсону у відповідь вогонь. На щастя, ніхто з поліцейських і ніхто з членів комуни при цьому не постраждав. Співробітники іде у відставку мера Френка Ріццо відмовилися коментувати подію. "Ми тепер не так часто стикаємося з такими

божевільними, як раніше", — зауважив лейтенант Серпітські.— зауважив лейтенант Серпітські.— зауважив лейтенант Серпітські.

До вирізці не було докладено ніякої записки. Однак той, хто її послав, мабуть, добре знав його, Гаррі, знав дещо з його минулого і стежив за ним, як нібито стежать за нами наші покійники. Жах.Заповзятливий помер, і в світі стало похмуріше, зникла відвага, надія на те, що все зміниться. Заповзятливий передчував, що помре молодим. Останній раз Гаррі бачив його, коли він йшов по скошеного кукурудзяному полю, де серед стерні сиділи лискучі на сонці ворони. Але це було так давно, що вирізка з квітневої газети, яку він тримав у руці, подіяла на нього не більше, ніж будь-яка інша новина або ті спортивні вирізки, що висіли в рамках в демонстраційному залі навколо нього. Душа твоя теж поступово вмирає. Та частка Гаррі, яка перебувала під чарівністю ушлого, зіщулилася і покрилася коростою. І хоча за все своє життя Гаррі близько не знав жодного іншого чорного, він, по правді кажучи, нітрохи не боявся цього критикана-незнайомця, несподівано з'явився, немов ангел з небес, і не відчував ні найменшої незручності від його уваги, а, навпаки, був задоволений: Гаррі здавалося, що цей одержимий малий як би по-новому побачив його, ніби просвітив рентгеном. І, проте ж, він був, без сумніву, божевільним, його вимоги були невідповідності і нескінченні, і тепер, коли він помер, Кролик відчував себе куди спокійніше.

Йому затишно сидіти в своїй замкненій і відмінно зібраній машині, за склом якої, немов у німому кіно, розгортається панорама високоповажного міста Бруер. Кролик їде по шосе 111 вздовж річки до Західного Бруер, де він жив колись з ушлим, потім перетинає річку по мосту — продовження Уайзер-стріт, — недавно перейменованому на честь якогось покійного мера, хоча ніхто цей міст так не називає, потім, щоб уникнути пішохідної частини з фонтанами і берізками, які проектувальники вирішили насадити вздовж двох найдовших кварталів Уайзер-стріт з метою поєднувати центр (сміх, та й годі: насадили в два рази більше дерев, ніж було потрібно, вважаючи, що половина загине, а дерева майже всі прижили ь, так що тепер в центрі міста утворився справжній ліс, де вже не раз відбувалися пограбування і де тепер сплять алкаші і наркомани), Гаррі згортає наліво, на Третю вулицю, проїжджає кілька кварталів, де трапляються особнячки — і в кожному другому кабінети офтальмологів, — і вискакує на головну артерію, що перетинає місто по діагоналі і іменовану Ейзенхауер-авеню, на якій в цьому районі коштують старі фабрики і залізничні депо. Залізниці і вугілля адже і створили Бруер. Тепер в цьому місті, колись четвертому за величиною в Пенсільванії, а нині перейшов на сьоме місце, раз у раз трапляються будівлі — пам'ятки вичерпаною енергії. Високі стрункі труби, які вже півстоліття не димлять. Ліхтарі на литих чавунних стовпах, що не запалювалися з часів Другої світової війни. Вся нижня частина Уайзер-стріт віддана під продаж товарів за зниженими цінами, і єдине новий заклад на ній, величезне будова з білої цегли без вікон, — похоронна контора Шонбаума. Колишні текстильні фабрики, віддані під продаж одягу по здешевлених цінами, рясніють веселими, наспіх зробленими оголошеннями — Фабрична ЯРМАРОК — і плакатами: Тут долар все ще долар . Ці акри мертвих залізничних колій і депо, де

лежать гори коліс і стоять порожні товарні вагони, стирчать в серці міста, точно величезний іржавий кинджал. Все це було створено в минулому столітті тими, хто зараз здається нам гігантами, в період бурхливого впровадження в життя заліза та цегли, які і до цього дня визначають вигляд цього міста, де єдині нові будівлі — похоронні контори і казенні установи, біржа безробітних та призовної пункт.

За залізничним депо і підземним переходом у Сьомий вулиці, який затопило вчора вночі, Ейзенхауер-авеню круто піднімається вгору серед щільно збитих ґрунтовних будинків, побудованих робочими-німцями на свої заощадження і позики від кредитних товариств, — навалі алюмінієвих навісів і обшивки зі штучного каменю не піддалися лише віялоподібні кольорові вітражі над дверима; поляків та італійців тіснять тут чорні і латиноамериканці — в юності Гаррі вони селилися в нижній частині міста, біля річки. Темношкірі хлопці, які думають на своїй мові, витріщаються тепер з трикутних кам'яних ганочків старих бакалійних крамничок на розі.

Зниклі білі гіганти, заповнюючи стільники Бруер, дали вулицях, що перетинають Ейзенхауер-авеню, імена фруктових дерев і пір року: Зимова, Весняна, Літня, а ось Осінньої вулиці немає. Двадцять років тому Кролик жив три місяці на Літньої вулиці з жінкою на ім'я Рут Ленард. Там він зачав дочку, яку бачив сьогодні, якщо тільки це його дочка. Ні від чого нікуди не втечеш — твої гріхи, твої нащадки наздоганяють тебе ... Тепер в дискотеках звучать "Великі бджоли", де співають білі чоловіки, а здається, що це чорні жінки. Звучить "Виживай" з гуркотом і дивним гортанним підвиванням, — пісня, зазвичай супроводжує поява на екрані Джона Траволти. Кролик як і раніше вважає його таким собі відмінником з класу містера Коттера, але минулого літа Сосдиненние Штати якийсь час на сто відсотків перебували під владою його чарівності, кожна дівчинка молодше п'ятнадцяти мріяла про те, щоб засісти з колишнім відмінником на заднє сидіння машини, припаркованої в Брукліні. Кролик уявляє собі власну дочку на задньому сидінні "королли", оголюючи ноги до пупа. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. щоб засісти з колишнім відмінником на заднє сидіння машини, припаркованої в Брукліні. Кролик уявляє собі власну дочку на задньому сидінні "королли", оголюючи ноги до пупа. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це

не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. щоб засісти з колишнім відмінником на заднє сидіння машини, припаркованої в Брукліні. Кролик уявляє собі власну дочку на задньому сидінні "королли", оголюючи ноги до пупа. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. припаркованої в Брукліні. Кролик уявляє собі власну дочку на задньому сидінні "королли", оголюючи ноги до пупа. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. припаркованої в Брукліні. Кролик уявляє собі власну дочку на задньому сидінні "королли", оголюючи ноги до пупа. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. Цікаво, думає він, чуприна у неї така ж руда, як у матері, чи ні. І цей горбок, в якому приховано все ніжне ество жінки, знаходиться на відстані лише якогось дюйма від потворного пеніса з блакитними венами, що висить, як сосиска на гачку. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. Очі в дівчини

блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії. Очі в дівчини блакитні — як у нього. Дивно подумати, що він справив піхву шляхом таємного послання своїх генів, переданого через всі ці багаторічні проникнення і вилучення по каналах крові зростаючого і живого організму, який продовжує жити. Ні, краще про це не думати, такі думки лише марно надмірно збуджують його. Як і деякі мелодії.

Якась машина з подвійними фарами — жовтий "Леман" з широкою вертикальною смугою посередині решітки — так близько притискається до Кролика, що він згортає і призупиняється за припаркованої машиною, пропускаючи падлюку — молоду блондинку з гордовито підійнятою гарною голівкою; в наші дні таке часто буває — скипить, думаєш, за кермом сидить нахабний лихач, а, дивись, виявляється дівчисько, чиясь дочка, і по мрійливому, відсутньому виразу її обличчя видно, що вона просто хоче дістатися швидше і їй в голову не приходить, як нахабно вона себе веде. Коли Кролик тільки сів за кермо, на дорозі повно було старих диваків, які ледве повзли, зараз же таке враження, що по дорогах мчить, всіх розштовхуючи, одна молодь. Пропускати її — така його правило. Може, наступного милі вони вріжуться в телефонний стовп. Він на це сподівається.

Шлях його лежить повз величної бруерської середньої школи, іменованої Замком і побудованої в 1933 році — в тому році він народився, тому і пам'ятає. Тепер таку не побудували б — ніхто не вірить в освіту, до того ж кажуть, що приріст населення наближається до нуля і ніким заповнити нині школи, тому багато початкові школи доводиться закривати. Тут будівельники міста вичерпали назви пір року і перейшли до назв дерев. Уздовж бульвару акацій, на схід від Замку, стоять оточені газонами будинку, але коштують настільки тісно, що рододендрони гинуть через відсутність сонця. Тут живуть люди більш успішні — хірурги-травматологи, юристи високого польоту і середня ланка заводської адміністрації, — люди, у яких не вистачило розуму оселитися на півдні або які, навпаки, перебралися звідти. Далі бульвар акацій вливається в міський парк і стає алеєю панорамний огляд, хоча дерева там настільки розрослися, що від огляду нічого не залишилося; тепер весь Бруер можна бачити тільки з готелю "Бельведер", що стала місцем розгулу вандалізму і терору, тоді як раніше там танцювали і цілувалися парочки. Не люблять ці італьяшки, коли біла молодь живе добре, — оточують машину, розбивають камінням вітрове скло, здирають з дівчат одяг, а над хлопцями знущаються. Що за світ, як важко в ньому зростати — особливо дівчині. Вони з Рут рази два ходили до "Бельведеру". Переходи через залізничне полотно зараз, напевно, прогнили. Рут знімала туфлі, тому що каблук тонули в щебінці між залізничними коліями, він пам'ятає, як крокували попереду її білі ноги городянки, оголені немов би спеціально для нього. Люди тоді задовольнялися куди меншим. У парку танк, поставлений в пам'ять про Другу світову війну, націлив свою гармату на тенісні корти, де раз у раз зривають сітки. Скільки сил витрачають ці хлопці

— просто щоб руйнувати. А він теж був таким в їхньому віці? Людині хочеться залишити в житті якийсь слід. Світ здається вічним, і він тримає тебе. Пропускай інших.

Світлофор, і Гаррі, повернувши наліво, їде тепер повз будинки з загостреними дахами і башточками — так будували на початку століття, коли чоловіки ходили в солом'яних капелюхах, морозиво крутили вручну і люди їздили на велосипедах, — потім повз торгового центру, де кінотеатр на чотири залу рекламує свої фільми високо в небі, щоб вандали не могли зірвати букви: ЧУЖИЙ простак ГОЛОВНА ПОДІЯ Втеча з Алькатраса. Жоден з цих фільмів у Гаррі немає полювання дивитися, хоча йому подобаються кучеряве волосся Барбари Стрейзанд і цей її єврейський ніс, і не тільки ніс, а й те, як її єврейська сутність відчувається в голосі, — цей її голос хвилює його, повинно бути, тому, що вона належить до вибраного народу, який, схоже, відчуває себе краще за всіх на Землі — у всякому разі ті, кого він знає: енергія з них так і бризкає. Цікава жарт щодо цієї Стрейзанд: якщо вона знімається не з єгиптянином Шаріфом, то з якимось свержарістократом начебто Райана О'Ніла; то ж можна сказати і про Вуді Аллена — в Дайані Кітон немає нічого єврейського, хоча волосся у неї так само в'ються.

Музика припиняється, пішли звістки. Молодий жіночий голос читає їх так гугняво, точно жінка знає, що тільки забирає у нас час. Пальне, водії вантажівок. Триває розслідування вибуху на Три-Майл-Айленд [4].

Дата приземлення "Скайлеб" перенесена. У Сомоси теж ускладнення. Повідомлення про відстрочку страти флоридського вбивці не підтверджується. З колишнього лідера ліберальної партії Великобританії зняли звинувачення в тому, що він брав участь у змові, що привів до вбивства його колишнього коханця-гомосексуаліста. Це викликає у Кролика досаду, але його обурення тим, що цей надутий гомик вискочив чистим з води, швидко не чути цікавістю, яке викликає у нього звістка про черговий злочин — мова йде про Балтиморському лікаря, якого звинувачують у вбивстві канадського гусака ключкою для гольфу. Відповідач стверджує, гугнявить байдужий жіночий голос, що він випадково потрапив в гусака м'ячем для гольфу, а потім, щоб нещасна птах зазнала дрижання, прикінчив її ключкою. "Це вбивство зі співчуття чи ганебного злочину?" — запитує на закінчення голос. Гаррі голосно регоче — один, в машині. Треба запам'ятати це, щоб розповісти завтра в клубі. Завтра день буде сонячним, запевняє жінка, переходячи до зведення погоди. "А тепер хіт номер один у всій Америці, від краю до краю:" Гаряча штучка "у виконанні королеви диско Донни Саммер!"

Сиджу і сумую і чекаю

Чекаю дзвінка від моєї любові ...

Кролику подобається, коли вступає хор дівочих голосів — так і бачиш, як вони стоять на якомусь темному міському кутку, жуючи гумку або Бог знає що ще.

гарячу штучку

Хочу гарячу штучку

Хочу якусь гарячу штучку

Мені так потрібна гаряча штука-у-Учка!

Все-таки Донна Саммер більше подобалася йому в ту пору, коли випускала платівки, де жінка важко дихає, задихається і скрикує, точно кінчає. Правда, можливо, це була і не вона, а якась інша струнка чорна дівчина. Але Кроликові здається, що це була вона.

Тепер він уже їде по шосе 422, і воно в'ється навколо гори Джадж — справа крутий укіс і вид на віадук, за яким колись з півночі округу в місто надходила вода, перетинаючи чорну гладь річки Стрибає Кінь. Дві бензоколонки відзначають початок містечка Маунт-Джадж; замість того щоб слідувати далі по шосе 422 в напрямку Філадельфії, Гаррі виїжджає на своїй "короні" на Центральну вулицю у гранітної баптистської церкви, потім вгору по Джексон-стріт і через три квартали звертає праворуч, на Джозеф-стріт. Якби він проїхав по Джексон-стріт ще два квартали, то опинився б у свого колишнього будинку, першого після перетину з Кленовій вулицею, але з тих пір, як тато віддав Богу душу, він протримався без мами лише кілька років (все робив сам — і у дворі, і прибирав, і готував, поки його не dokonала емфізема і він не засів у своєму кріслі, весь скорчений, немов рука, прикривши від вітру полум'я обпливають свічки), Кролик рідко тут їздить: люди, яким вони з Мім продали будинок, пофарбували його в моторошний яблучно-зелений колір, а в великому передньому вікні повісили ультрафіолетову лампу для рослин. Повинно бути, вони, як і ця бруерська молодь, вважають, що для дощатої будинку, нехай навіть маленького, все зійде і взагалі вони надають світу послугу, купивши його. Гаррі не сподобався ні догану хлопця, ні його стрижка, ні вихідний костюм; сподобалася, правда, ціна, яку йому заплатили, — п'ятдесят вісім тисяч за будинок, який коштував мамі і татові сорок дві тисячі в 1935 році. Навіть при тому, що Мім забрала свою половину з собою в Неваду, податок на приріст капіталу вилився в солідну суму — сім тисяч доларів, не рахуючи податку на нерухомість і гонорарів юристам, а вони одразу виникають, як тільки гроші переходять з рук в руки; і щоб не платити податку на приріст капіталу, він благав Дженіс купити будинок для них двох, може, в Пенн-Парку, в Західному Бруер, в п'яти хвилих від магазину. Так ні ж, Дженіс вважала, що вони не мають права кидати матінку: спрингер-де поселили їх, коли у них не було даху над головою, будинок їх згорів і шлюб розпадався, а Гаррі пішов працювати до таткові лише незадовго до його смерті, і у Нельсона вже було стільки потрясінь в житті, і в цій частині Бруер ще не скоро забудуть, що дізнання у зв'язку із загибеллю Джилл адже триває, і поліція працює, і батьки Джилл в Коннектикуті намір подавати до суду, та ще страхова компанія не розбереться з виплатою грошей, тому що, бачте, обстановка пожежі підозріла, так що бідоласі Пеггі Фоснахт довелося заприсягтися, що Гаррі був з нею і тому ніяк не міг підпалити будинок, — коли таке відбувається, краще зачати, сховатися за ім'я спрингер в цьому великому оштукатуреному будинку; а молоді Енгстроме так і не переселилися в власний будинок, а потім Фред несподівано помер і Нельсон поїхав до коледжу, так що в будинку стало набагато вільніше і ще менше було підстав куди-

небудь переїжджати. Будинок на Джозеф-стріт, 89, з його вузьким, витягнутим в ниточку газоном навколо і розлогими деревами, завжди нагадував Гаррі казковий будиночок, де стіни складені з ванільною помадки, а дах — з лакричного вафель "Некк". Хоча зовні будинок спрингер здається великим, на першому поверсі не повернутися з-за всією цією меблів, що дісталася матусі Спрингер в спадок від Кернер, та й жалюзі там завжди приспущені; тільки на веранді, що виходить у двір, та в маленькій кімнаті нагорі, яка в дитинстві була спальнею Дженіс, а потім протягом п'яти років тут спав Нельсон, поки не поїхав в Кент, Гаррі дихається вільно і ніщо не затуляє світло.

Він згортає на алею, посипану крупнозернистою щебенем, і ставить "корону" в гараж поруч з темно-синім "крайслером" марки "Ньюпорт" 1974 року випуску, який Фред подарував своїй старенькій до дня народження, за рік до смерті, і в якому вона їздить по місту, вчепившись обома руками в кермо з таким видом, точно під капотом у неї є бомба. Дженіс завжди залишає свій "мустанг" зі складним верхом біля тротуару під кленами — щоб сік з дерев швидше роз'їв парусинову дах. А в теплу погоду і зовсім залишає машину на цілу ніч відкритої, так що сидіння завжди липкі. Кролик опускає двері гаража і крокує по бетонній доріжці через задній дворик — і раптом, наче в тунелі включили фари, його пронизує свідомість, що у нього не одна дитина, а два.

Дженіс зустрічає його на кухні. Щось сталося. Вона одягла свіже плаття в смужку кольору м'яти, але волосся, все ще вологі після плавання в клубному басейні, висять патлами. Чи не кожен день вона грає в теніс з якою-небудь з приятельок в їхньому клубі "Летючий орел", недавно виникла на нижніх схилах сусідньої з горою Джадж лісистій гори з індіанським назвою Пемаквід, а потім залишок дня валяється біля басейну, розпускаючи плітки або граючи в карти і поступово накачуючи коктейлями або горілкою з тоніком. Гаррі приємно, що його дружина може проводити стільки часу в клубі. У свої сорок чотири роки Дженіс розповніла в талії, але ноги у неї все ще міцні і без вен. І засмагли. Вона взагалі смаглява і, хоч ще і не липень, виглядає вже як дикунка — ноги і руки у неї майже чорні, точно вона якась полінезійка зі старого фільму Джона Холла. До нижньої губи її прилипла крихта білого порошку — це збуджує, хоч йому і не подобається, коли вона ось так вперто стискає рот — справжня щілину. Її ще мокре волосся зачесане назад, оголюючи високий, нерівно засмаглий лоб — точно коричнева обгортковий папір, на яку потрапила вода, а потім висохла. За її збуреному увазі він розуміє, що вона знову посварилася з матір'ю.

— Що ще трапилось? — запитує він.

— Справжня буря, — каже Дженіс. — Вона тепер сидить у своїй кімнаті і говорить, щоб ми їли без неї.

— Нічого, зійде вниз. А що ми будемо їсти? Я щось нічого не бачу на плиті.

Годинники, вбудовані в плиту, показують шість тридцять дві.

— Гаррі! Клянуся Богом, я збиралася поїхати за покупками, як тільки повернуся і приєднуюсь після тенісу, а тут ця листівка, і з тих пір ми з мамою воюємо. У будь-якому випадку зараз літо, і тобі не слід багато їсти. Доріс Кауфман — я б віддала що завгодно,

якби вона погодилася нам допомагати, — так ось вона каже, що на обід вона випиває один тільки склянку чаю з льодом, навіть серед зими. Ось я і подумала, що, може, поїмо супу і цей ростбіф, який я купила, а ви з мамою відмовляєтеся до нього навіть доторкнутися, — треба ж його колись з'їсти. Та й салат так розрісся на городі, що треба його є, поки він весь в зростання не вимахнув.

Вона розбила маленький городик у дворі за будинком, де раніше висіли гойдалки Нельсона, найняла сусіда, щоб він розпушити землю своїм "рототіллером", земля виявилася напрочуд м'якою і пахучої під зимової кіркою, і Дженіс з превеликим запалом розмічають її мотузкою і рівняла граблями в легкій тіні набирають нирки дерев, а тепер, коли настало літо і густа трава затінює посадки, в клубі почалися змагання в теніс, і Дженіс свої грядки закинула.

Все одно він не може перейнятися ворожістю до цієї кароокою жінці, яка, в травні буде того вже двадцять три роки, є його досить посередньої дружиною. Він розбагатів завдяки отриманому нею спадок, і те, що вона знає це, з'єднує їх, як ліжко, — отака гріє душу таємниця.

— Салат і копчена ковбаса — сама моя улюблена їжа, — змирившись, говорить він. — Тільки дай я спочатку вип'ю. Якись мерзотники з'явилися в магазин, як раз коли я збирався їхати. Так скажи ж, що це за листівка.

Він стоїть біля холодильника, змішуючи джин з лимонним тоніком: він знає, що ці тоніки додають калорії в алкоголь і сприяють збільшенню у вазі, але вважає, що зате вечеру сьогодні убогий, та потім, можна ж і пробігтися; тим часом Дженіс йде через темну їдальню в затхлу парадну вітальню, де завжди спущені жалюзі і панує незадоволений дух матусі Спрингер, і приносить листівку. На ній зображений білий засніжений схил під яскраво-блакитним клинцем неба; дві маленькі темні фігурки, зігнувшись, прокреслюють на лижах переплітаються "S". ПРИВІТ З КОЛОРАДО — свідчать червоні літери, намальовані на небі, схожому на блакитну пляму. На зворотному боці знайомими карлючками так тоненько, точно хлопчиська тиснули з усіх сил, коли він вчився писати, виведено:

Привіт, мам, тат і ба!

Гора Джадж в порівнянні з тутешніми просто хиліак! Зараз, правда, ніякого снігу, зате травички (жартую) повно. Вчуся планеризму. З роботою нічого не вийшло: малий виявився пройдисвіта. Пенсільванія кличе. О'кей якщо я приїду з Мелані? Вона може підшукати собі роботу і не буде в тягар.

Цілу.

Нельсон.

— Мелані? — запитує Гаррі.

— Тому-то ми з мамою і схопилися. Вона не хоче, щоб дівчина жила тут.

— Це та сама, з якою він крутив два тижні тому?

— Не впевнена, — говорить Дженіс. — Ту звали щось на зразок Сью, або Джо, чи якось так.

— А де вона буде спати?

— Ну, або в кімнаті для шиття, що вікнами на вулицю, або в кімнаті Нельсона.

— Разом з хлопцем?

— Що ти, Гаррі, так дивуєшся? Адже йому вже двадцять два роки. З яких це пір ти став таким пуританином?

— Я зовсім не пуританин, я просто практично мислю. Одна справа, коли ці хлопці граються під відкритим небом і займаються планеризмом або чим там ще, і зовсім інша, коли вони разом зі своїми травами і дівками осідають в гнізді. Ти ж знаєш, що другий поверх у нас досить безглуздий. Величезний хол, а варто чхнути або кашлянути — і чує весь будинок; чесно кажучи, це ж щастя, що, крім нас так твоєї матусі, в будинку нікого більше немає. Пам'ятаєш, як у хлопця, поки не ходив в школу, радіо рало до другої години ночі і він засинав під нього? Та й ліжко у нього односпальне — що ж, нам купувати йому і цієї Мелоді двоспальне?

— Мелані. Не знаю, вона ж може спати і на підлозі. У них у всіх є спальні мішки. Можна спробувати поселити її в кімнату для шиття, але я знаю, що вона там жити не стане. Ми б не стали. — Її темні затуманені очі дивляться повз нього, крізь призму часу. — Скільки сил ми витрачали на те, щоб вислизнути в коридор або потискати на задньому сидінні машини, і я вважаю, що ми могли б позбавити від цього наших дітей.

— У нас всього одна дитина, а не діти, — холодно зауважує він, відчуючи, як джін розширює судини. У них були діти, але малятко Беккі померла. З вини дружини. І в тому, що вся його життя затиснута і обкраяти, теж її вина: куди б він не повернувся, усюди вона вставала стіною на його шляху до свободи. — Послухай, — каже він їй, — я багато років намагався вибратися з цього триклятого похмурого будинку, і я зовсім не хочу, щоб цей нікудишній нахабний нероба, якого ми вигодували, повернувся сюди і змусив мене стиснутися. Ці хлопці уявляють, що світ існує для них, а мені набридло бути завжди під рукою і чекати, коли мене попросять про послугу.

Дженіс, укрита, як бронею, придбаним в клубі засмагою, сміливо приймає виклик.

— Він наш син, Гаррі, і ми не відмовимо в даху гості, яку він з собою привезе, тільки тому, що це жінка. Будь це приятель Нельсона, ти б так не гарячкував, ти виходиш з себе тому, що це приятелька, приятелька Нельсона. Будь це твоя приятелька, ти б не думав про те, що нагорі занадто тісно. Це мій син, і я хочу, щоб він тут жив, якщо йому так хочеться.

— Немає в мене ніяких приятельок, — заперечує він. Звучить це шкода. Дженіс що ж, натякає, що у нього повинні бути приятельки? Жінки, ледь мова заходить про секс, стають справжніми відьмами. Ти покидьок, якщо спиш з ними, і ти покидьок, якщо не спиш. Широкими кроками Гаррі направляєтся в їдальню, так що скла в старовинному буфеті дзвенять, і, підійшовши до темними сходами навпроти буфету, кричить: — Гей, Бессі, спускайтеся вниз! Я на вашому боці!

Відповіді немає, немов він кликав до Господа Бога, потім пролунав скрип ліжка, позбавляє від тяжкості, і неспішні кроки по стелі, знехотя прямують до сходів. Місіс Спрингер спускається на своїх хворих, опухлих ногах, прорік по шляху:

— Цей будинок по закону мій, і це дівчисько жодної ночі не проведе під дахом, яку

батько Дженіс зберіг для нас, працюючи цілими днями в поті чола свого.

Буфет знову здригається: в їдальню увійшла Дженіс. Наслідуючи матері, вона вимовляє таким же твердим тоном:

— Мама, тобі б ніколи не зберегти цю величезну дах над головою, якби ми з Гаррі не брали участь у витратах. Це велика жертва з боку Гаррі — щоб у людини з його доходами не було власного будинку, і ти не маєш права заборонити Нельсону повернутися додому, коли він захоче, ніякого права, мама.

Огрядна стара, важко зітхаючи, добирається до майданчика, від якої залишається ще три сходинки до статі їдальнею, і, зупинившись там, каже зі сльозами в голосі:

— Я рада бачити Неллі, коли б йому ні заманулося приїхати, я люблю цього хлопчика всім серцем, хоч він і виріс не таким, як ми з дідусем сподівалися.

Дженіс каже, тим більше розпалюючись, чим більше нарікає стара:

— Вічно ти посилаєшся на папочку, коли він сам уже нічого не може сказати, але, поки він був живий, він був дуже гостинним і терпляче ставився до Нельсону і його друзям. Я пам'ятаю, як Нельсон влаштував пікнік на задньому дворі з приводу закінчення школи, а у татка вже був перший удар, я пішла нагору подивитися, чи не дратує його шум, і він сказав мені зі своєю іронічною посмішкою ... — Тепер уже і в її голосі з'являються сльози. — "Мое старе серце радіє, коли я чую молоді голоси".

Ця його типова для торгашів посмішка — промайне і згасне. Кролик так і бачить її. Точно лезо вислизає з складного ножа — тільки без клацання.

— Пікнік на задньому дворі — одна справа, — вимовляє місіс Спрингер, насилу спустившись в своїх брудних блакитних парусинових туфлях з останніх трьох сходинок і стоячи тепер нарівні з дочкою. — А повія в ліжку хлопчика — інше.

"Лихо висловилося стара", — думає Гаррі і регоче. Дженіс і матуся обидві маленькі; точно дві ляльки-маріонетки з головами, насадженими на палиці різної довжини, вони повертають особи — зі щілиною замість рота і однаковими карими очима — і в люті дивляться на нього.

— Ми ж не знаємо, повія це дівчисько чи ні, — виправдовується Гаррі. — Ми знаємо тільки, що її звать Мелані, а не Сью.

— Ти ж сказав, що ти на моєму боці, — каже місіс Спрингер.

— Я на вашому боці, ма, на вашій. Просто не розумію, що це хлопець мчить додому, — ми ж дали йому достатньо грошей, щоб він міг почати там життя, мені б хотілося, щоб він встав на ноги. Я не дозволю йому лоботрясничать тут все літо.

— Ах, гроші, — говорить Дженіс. — Ти тільки про це і думаєш. А що ти сам робив — хіба не лоботрясничав? Твій батько влаштував тебе на одну роботу, а мій батько — на іншу, я б не назвала це великим досягненням з твого боку.

— Ніякої свій будинок Гаррі не потрібен, — звертаючись до дочки, прорікає матуся Спрингер. Коли вона хвилюється і боїться, що її можуть не зрозуміти, особа її роздувається і покривається плямами. — Занадто у нього неприємні спогади про ту пору, коли ви жили окремо.

Дженіс стоїть на своєму: вона молодша, краще тримає себе в руках:

— Мама, ти нічого про це не знаєш. Ти нічого не знаєш про життя — точка. Ти сидиш вдома і дивишся ідіотські шоу по телебаченню та базикаєш по телефону з приятельками, які ще не вмерли, і після цього изволишь засуджувати Гаррі і мене. Нічого ти про нинішнє життя не знаєш. Ти поняття про неї не маєш.

— Можна подумати, що, якщо ти граєш в заміському клубі з людьми, у яких завелися гроші, і щовечора являєшся додому напідпитку, ти дуже порозумнішала, — парирує стара, вчепившись в шишечку на балясині перил, немов це може полегшити біль в кісточках. — Ти є додому, — продовжує вона, — і в тебе не вистачає розуму навіть приготувати чоловікові пристойний вечерю, а ще хочеш вселити цю бродяжку в будинок, де все господарство веду я, хоч і ледве тримаюся на ногах. Адже це я буду тут з ними, а ти будеш розгортати в своїй спортивній машині. Та й що скажуть сусіди? Що скажуть парафіяни нашої церкви?

— Мені на це плювати, навіть якщо їм не байдуже, а я переконана, що їм наплювати, — заявляє Дженіс. — І взагалі нерозумно приплітати сюди церква. Останній священик в церкві Святого Іоанна втік з місіс Еккенрот, а новий — блакитний, я б свого хлопчика в житті не пустила в його недільну школу, будь у мене син таких років.

— У будь-якому випадку Неллі в недільну школу не дуже-то ходив, — пригадує Гаррі. — Він говорив, що у нього там разбалівається голова. — Йому хочеться розрядити атмосферу, поки пристрасті не розгорілися і обидві жінки не образили один одного. Він розуміє, що треба з цим кінчати і переїжджати в власний будинок, поки є ще порох в порохівниці. Зовні камінь, усередині дерев'яні балки на стелі і вітальня нижче рівня вулиці — ось про що він мріє.

— Мелані, — тим часом вимовляє ще теща, — що це за ім'я таке? Схоже, вона кольорова.

— Ох, мамо, не витягай на світло всі свої забобони. Ти сидиш і хихикаєш над "Джефферсон" [5], точно ти їм рідня, а Гаррі і Чарлі збувають всі свої старі драндулети чорним, і якщо вже ми приймаємо їхні гроші, то можемо прийняти і все інше.

"Невже вона дійсно чорна? — задається питанням заінтригований Гаррі. — Будуть шоколадні немовлята. Ось Заповзятливий прийшов би в захват".

— Так чи інакше, — продовжує Дженіс, і вигляд у неї стає раптом змучений, — ніхто не сказав, що ця дівчинка чорна, ми знаємо тільки, що вона займається планеризмом.

— А може, це інша? — запитує Гаррі.

— Якщо вона сюди з'явиться, я поїду, — заявляє Бессі Спрингер. — У Грейс Штуля повно вільного місця — Ральф адже помер, і вона не раз говорила, що треба нам з'їхатися.

— Мама, це ж для нас принизливо — то, що ти напрошуєшся до Грейс Штуля.

— Зовсім я не напрошуюся — ця думка сама собою прийшла нам обом в голову. Але я, звичайно, розраховую, що ви мені виплатите мою частину за будинок, а вартість будинків тут сильно піднялася з тих пір, як заборонили наскрізний проїзд для

вантажівок.

— Мама! Гаррі ненавидить цей будинок.

Він вимовляє, все ще сподіваючись втихомирити розбурхану стихію:

— Я, власне, не ненавиджу його, просто я вважаю, що нагорі ...

— Гаррі, — говорить Дженіс, — чому б тобі не піти в город і не нарвати салату, як ми говорили? Тоді ми сядемо є.

Охоче. Він охоче змиється з цього будинку, з лещат цих жінок, з напруженою атмосфери. До чого ж безглуздо вони уязвляють один одного примарами чоловіків: адже тато помер, Нельсона немає, та й сам Гаррі для них щось на зразок примари — вони говорять про нього так, наче його тут немає. День за днем мати і дочка живуть в одному будинку — це ж протиприродно. Кров, як вода, повинна текти, інакше виникає закупорка. Стара Спрингер завжди була товстою, зап'ястя і щиколотки у неї як сосиски, а тепер і обличчя розпухло, точно у цих кінозірок, яким за щоки засовують вату, щоб вони виглядали старими і опухлими. А у неї особа не стільки опухло, скільки розширилося, ніби в череп їй увігнали штопор, і він обертається, роздираючи череп на частини, і очі від цього у неї стали менше; Дженіс рухається в тому ж напрямку, хоч і намагається зберегти фігуру, але спадковості поставити заслін. Кролик став помічати, що, коли він втомлюється, в його мозку часом поселяється батько.

Посмоктуючи гіркий лимон, стискаючи в руці легкі алюмінієві щипці, він спускається по цегляним сходами в благодать саду. Природа обволікає його, і голоси в його мозку замовкають. На темній зелені виступила волога — настає вечір, хоча довгий день все ще сліпить очі, виблискуючи над масою дерев. Дахи будинків і мансарди на тлі блакитного неба починають набувати коричневий відтінок; електричні дроти і телевізійні антени тут же дряпають ніжну блакить; як зазвичай в кінці дня, кілька ластівок пірнають в повітрі над задніми дворами, розділеними лише дротяними загородженнями або кущами штокрози. Якщо прислухатися, чути дзвін посуду або звуки гри в цьому загальному царстві, якому надає життя собачий гавкіт, цвірінкання птахів та доносяться здалеку ритмічні удари молотка. Кілька будинків на їх вулиці зайняла компанія мужоподібних жінок, і вони вічно тупають в підкованих металом чоботях і робочих комбінезонах, лазять по сходах, щось прибивають — вони все вміють, можуть полагодити і водостік, і двері до підвалу, приголомшливо. Увечері, коли Кролик бігає, він іноді помахує їм, але розмови не виходить: їм нема про що з ним говорити, вони — істоти іншої природи.

Кролик відкриває примітивну калиточку, яку він спорудив дві весни тому, і вступає в обгороджений прямокутник, в тихе царство овочів. Салат цвіте між посадженими в ряд бобами, листя яких все поїдені комашками, а стебла розсипаються від дотику, і кудлатий морквою, чия бадилля майже неможливо розрізнити серед розрослися подорожника, мокрічника і жирних бур'янів з білими і жовтими квіточками, які виростають на дюйм за ніч. Їх легко витягти, коріння у них неміцні, але їх стільки, що Кроликові через кілька хвилин вже набридає витягувати їх, обтрушувати від мокрої землі, що прилипла до коріння, і складати купками вздовж дротяної загорожі в якості

добрива та перепони від всюдисущих трав. Трав, які не бажають зростати на галявині, де їх сіють, а тут дико ростуть у великій кількості. І стільки насіння — до огиди багато, природа так нещадно завалює ними землю. Думки його знову звертаються до небіжчикам, яких він знав і яких стає все більше, і до живих: до дівчинки (хто знає, може, і його дочки), яка приходила до нього сьогодні — довгонога, білотіла, в туфлях на високій корковій танкетці, — і до сина (цей вже точно його син — гени позначаються навіть в тому, як він злякано підкидає на вас очі), який пригрозив, що повернеться. Кролик обриває найбільші листя салату (але не надто товсті біля основи — ті занадто жорсткі і гіркі) і шукає в своєму серці слова привіту, привіту і любові до сина. Замість цього він виявляє купу побоювань, таку ж безформну і слизька, як мокрий рушник, передчасно яке витягується з сушарки. Він виявляє сотні спогадів: інші — чіткі, як фотознімки, і нічого не значущі, зафіксовані мозком з якихось своїх міркувань, інші ж — просто факти, він знає, що так було, але в мозку вони не закарбувалися. Життя наше розчиняється в тумані минулого ще до нашої смерті. Він міняв малюкові пелюшки в сумній квартирі на початку Уилбер-стріт, він жив з ним кілька божевільних місяців в зеленому одноповерховому будинку під номером 26 по Віста-Кресент в Пенн-Виллас, а потім тут, на Джозеф-стріт, 89, він спостерігав, як його хлопчик став учнем старших класів, з пробиваються вусиками, які ставали видно на світлі, з індіанської пов'язкою на нестрижений волоссі, з набором платівок, що коштували цілий статок, в цій сонячній кімнаті у Гаррі над головою, де зараз закриті віконниці. Він прожив з Нельсоном стільки років, що за цей час дуб міг згнити, і, проте ж, ці зморщені листя салату, які Гаррі бере і зриває, — вони реальні, а син — немає. Сумно. Хто говорить, що це сумно? У згущаються тінях Кролик бачить спокійні очі дівчата, що заходила сьогодні в магазин, таємниче з'явившись як раз в такий час, коли в його житті — цілковита порожнеча і смерть немов знімає з нього мірку, стукаючи по сусідству невидимим молотком, і він з кожним днем все менше боїться померти. Він зауважує на аркуші квасолі японського жука і клацанням нігтя — великого нігтя з помітним півкругом біля основи — скидає це істота з блискучим панциром. Помри.

У будинку його зустрічає вигук Дженіс:

— Куди ти стільки нарвав — цього на шістьох вистачить!

— А де матуся?

— У передній, дзвонить Грейс Штуля. Ні, право, вона неможлива. Я, право, думаю, у неї починається маразм. Гаррі, що ж нам робити ? ..

— Ну, лапочка, це ж її будинок, а не наш і не Нельсона.

— Ох, та Замовкни. Ніякої від тебе допомоги. — В її карих, затуманених джином очах повільно спалахує думка. — Ти не хочеш допомогти, — оголошує вона. — Тобі подобається бачити, як ми воюємо.

Вечір проходить в атмосфері приївся тріска телевізора і пригнічених образ. "Чекаю, щоб подзвонив коханий ..." Матуся Спрингер, будьте ласкаві розділити з ними за кухонним столом трапезу, що складалася з грибного супу в грудках, який розігріла Дженіс, і холодного ростбіфа, покрити легкої потом після надмірного перебування в

холодильнику, а також всього цього салату, який він нарвав, видаляється наверх, в свою кімнату і так рішуче зачинив за собою двері, що, напевно, звук долинув до того будинку, де живуть чоловікоподібні баби. Кілька машин в пошуках "гарячих штучок" повільно проїжджають по Джозеф-стріт — шурхіт їх шин по мокрому асфальту викликає у Гаррі і Дженіс таке відчуття, ніби вони сидять удвох на острові. До вечері вони відкоркували пляшку галло-шаблі, і Дженіс раз у раз вислизає на кухню, щоб підлити собі, так що на десяту годину її починає похитувати, чого Гаррі ненавидить. Він прощає людям багато гріхів, але терпіти не може відсутності координації — це корінь усіх зол, так він вважає, бо без координації не може бути порядку, взаємозв'язку. В такому стані Дженіс вдаряється об косяки, проходячи в двері, і ставить келих на ручку дивана так, що з нього на волохату сіру оббивку вилітає великий прозорий мову рідини. Вони дивляться до кінця "Зоряні війни" і чималий шматок "Тури любові", щоб зрозуміти, що в це плавання вирушати не варто. Коли вона в черговий раз піднімається, щоб наповнити свій келих, він перемикає телевізор на бейсбол — грають "Філадельфія" ... "Експо" не дає "філадельфійців" закинути більше одного м'яча — просто неймовірно, яка у них величезна сила. У новинах показують заворушення через бензину в Левіттаун: летять пивні пляшки, заправлені бензином; пляшки вибухають — таке враження, що дивишся старі фільми про війну у В'єтнамі, але відбувається це в Левіттаун, зовсім поруч, на північ від Філадельфії. Показують страйкуючого водія вантажівки, який тримає плакат зі словами: "ШЕЛЛ" НА МИЛО. А в іншу сторону від Філадельфії — на Три-Майл-Айленд — виявили витік радіоактивних нейтронів. Погода завтра, схоже, буде хорошою, оскільки широкий фронт високого тиску продовжує рухатися з району Скелястих гір на схід, до Мена. А тепер пора і спати. А в іншу сторону від Філадельфії — на Три-Майл-Айленд — виявили витік радіоактивних нейтронів. Погода завтра, схоже, буде хорошою, оскільки широкий фронт високого тиску продовжує рухатися з району Скелястих гір на схід, до Мена. А тепер пора і спати. А в іншу сторону від Філадельфії — на Три-Майл-Айленд — виявили витік радіоактивних нейтронів. Погода завтра, схоже, буде хорошою, оскільки широкий фронт високого тиску продовжує рухатися з району Скелястих гір на схід, до Мена. А тепер пора і спати.

Гаррі нітрохи не сумнівається — він це знає з досвіду вже стільки років, — що ввечері після бою з матінкою і зловживань алкоголем Дженіс потребують любові. Перші десять років їх шлюбу йому було з нею важкувато — вона багато чого не знала і навіть не бажала знати, а це якраз тоді і займало думки Кролика, але після її роману з Чарлі Ставросом, коли вона розкрилася одночасно з польотом на Місяць, а час було таке, що ніяких бар'єрів, так і смерть, потихеньку вгризається в тіло, змусила Дженіс зрозуміти, що не такий вже вона безцінний посудину і що немає на світі надлюдини, заради якого варто було б себе берегти. Гаррі вже не на що скаржитися. Власне, скарги по цій частині тепер були у неї. Десь на початку правління Картера його інтерес до ліжка, який до того часу був незмінним, почав спадати, а тепер у нього з'явилася справжня невпевненість в собі. Він звинувачує в цьому гроші — то, що він нарешті став жити в достатку і достатку, а крім того, гроші, що лежать без руху в банку, весь час

зменшуються, і він постійно думає, як тут бути, та й багато іншого крутиться в думках : "Філадельфія", небіжчики і гольф. Він пристрасно захопився цією грою, з тих пір, як вступив в клуб "Летючий орел", проте майстерність його не покращується — в усякому разі, чіткість і сила, з якими скорочуються його м'язи, радують не більш, ніж в ті перші рази, коли він вдало відбивав м'яч. Ось так і в житті — її протягом не можна форсувати, а рушійний нею принцип надовго не визначити. "Руки як мотузки", — іноді говорить він собі і вельми процвітає виправити це, а коли не виходить, каже: "Скинь вагу". Або: "Не махай руками, як курка крилами". або: "Тримай під кутом", — маючи на увазі кут між ключкою і рукою, коли згинати зап'ястя. Іноді він думає, що вся справа в руках, а потім — що вся справа в плечах і навіть в колінах. Коли треба згинати коліна — ось тут він не вміє зробити це вчасно. У баскетболі все виходило якось само собою. Якби ти йшов по вулиці тим манером, яким грають в гольф, ти впав би на бруківку. Однак, коли він завдає прямого удару або тихенько посилає м'яч, це сповнює його такого задоволення, яке він раніше відчував, думаючи про жінок, уявляючи собі, що було б, якби опинитися з однією з них наодинці на острові. У баскетболі все виходило якось само собою. Якби ти йшов по вулиці тим манером, яким грають в гольф, ти впав би на бруківку. Однак, коли він завдає прямого удару або тихенько посилає м'яч, це сповнює його такого задоволення, яке він раніше відчував, думаючи про жінок, уявляючи собі, що було б, якби опинитися з однією з них наодинці на острові. У баскетболі все виходило якось само собою. Якби ти йшов по вулиці тим манером, яким грають в гольф, ти впав би на бруківку. Однак, коли він завдає прямого удару або тихенько посилає м'яч, це сповнює його такого задоволення, яке він раніше відчував, думаючи про жінок, уявляючи собі, що було б, якби опинитися з однією з них наодинці на острові.

Стукнувшись об одвірок, Дженіс гола повертається з ванної в спальню. І, плюхнувшись голяка на ліжко, де він намагається читати липневий номер "До відома споживачів", впивається поцілунком в його рот. Він відчуває смак вина, копченої ковбаси і зубної пасти, в той час як думка його все ще намагається розібратися в перевагах і недоліках безлічі консервних ножів, описаних на п'яти сторінках густого шрифту. Ножі "Санбім" найкраще відкривають квадратні і рифлені банки, а банки з кавою пробивають з такою силою, що зерна розсипаються по стійці. Інші ножі відкривають так, що вилітають шматочки металу, а магніти до того міцно прилипають, що вміст банки загрожує вискочити, вістря ножів не доходить до заглиблень у кришці, і маленька пластмасова прокладка швидко стирається, так що модель "Еко С865К" визнана "непридатною". Ці тонкі дослідження перериває з'являється, наче безокий вугор, мова Дженіс, що злить Кролика. З тих пір як вона до сорока років перев'язала собі труби, щоб уникнути поганих наслідків від вживання таблеток, демон втрати (ніколи більше не буде дітей, ніколи) надав їй в сексі неправдиву жвавість, що в загальному-то ні до чого. В її очах, коли вона відсторонюється, так як він не відповів на поцілунок, він не бачить себе — лише тупість алкоголю і неприкрите злісне бажання. При світлі каганця, який він включив, щоб читати, він бачить, як зморщилася, постаріла шкіра на її горлі, повисла мішком і стала червоною, точно від опіку. Він не

побачив би цього так чітко, якби не надів очок для читання. щоб уникнути поганих наслідків від вживання таблеток, демон втрати (ніколи більше не буде дітей, ніколи) надав їй в сексі неправдиву жвавість, що в загальному-то ні до чого. В її очах, коли вона відсторонюється, так як він не відповів на поцілунок, він не бачить себе — лише тупість алкоголю і неприкрите злісне бажання. При світлі каганця, який він включив, щоб читати, він бачить, як зморщилася, постаріла шкіра на її горлі, повисла мішком і стала червоною, точно від опіку. Він не побачив би цього так чітко, якби не надів очок для читання. щоб уникнути поганих наслідків від вживання таблеток, демон втрати (ніколи більше не буде дітей, ніколи) надав їй в сексі неправдиву жвавість, що в загальному-то ні до чого. В її очах, коли вона відсторонюється, так як він не відповів на поцілунок, він не бачить себе — лише тупість алкоголю і неприкрите злісне бажання. При світлі каганця, який він включив, щоб читати, він бачить, як зморщилася, постаріла шкіра на її горлі, повисла мішком і стала червоною, точно від опіку. Він не побачив би цього так чітко, якби не надів очок для читання. При світлі каганця, який він включив, щоб читати, він бачить, як зморщилася, постаріла шкіра на її горлі, повисла мішком і стала червоною, точно від опіку. Він не побачив би цього так чітко, якби не надів очок для читання. При світлі каганця, який він включив, щоб читати, він бачить, як зморщилася, постаріла шкіра на її горлі, повисла мішком і стала червоною, точно від опіку. Він не побачив би цього так чітко, якби не надів очок для читання.

— Господи, — каже він, — почекай хоча б, поки я вимкну світло.

— А мені подобається, коли він включений, — вимовляє вона, насилу повертаючи язиком. — Мені подобається бачити сиві волоски на твоїх грудях.

Ось це його зацікавило.

— І багато їх у мене? — Він намагається подивитися, опустивши підборіддя. — Так вони ж таки не сиві, а просто світлі, вірно?

Дженіс спускає простирadlo до його талії і, пригнувшись, розглядає його поросль, волосок за волоском. Груді її звисають, так що соски, схожі по відчуттю на булочки в гамбургері, розгойдуються над його животом.

— Ось сиву волосину у ось. — І вона висмикує їх, один за іншим.

— Ой! Якого біса, Дженіс! Припини.

Він надуває живіт, так що тепер не тільки її соски, а вже грудей цілком притиснуті до його ребрах. Однією рукою схопивши її за волосся в нападі люті від такого поводження з собою, в іншій руці, як і раніше тримаючи журнал, в якому він намагався прочитати про те, як прилипають до банків магніти, Кролик вигинає спину, і Дженіс перекочується з його тіла на свою сторону ліжка. Приймавши в п'яному тумані це за гру, вона зриває з нього простирadlo ще нижче і намагає його член. Її дотик холодом проникає в нього — вона нещодавно мила у ванній руки. Наступна сторінка "До відома споживачів" надрукована на синьому тлі: "Прохолода влітку 1979 року: кондиціонер або вентилятор?" Кролик намагається вникнути в перелік переваг і недоліків кожного з цих пристосувань ("Громіздкий і важкий в установці" протиставляється "недорогий у використанні" — схоже, вентилятор має всі переваги), але не може бути відключений

через те, що відбувається нижче його живота, де жадібні пальці Дженіс знову і знову просять про одне й те ж і не отримують бажаного відповіді. У люті він жбурляє журнал в стіну, за якою спить матуся Спрингер. І вже обережно знімає окуляри для читання, кладе їх в ящик нічного столика і вимикає лампу.

Тепер докучливої плоти його дружини доведеться змагатися із заклик до сну, який несе з собою темрява. День-то адже був довгий. Прокинувся Гаррі о шостій тридцять і в сім був уже на ногах. Повіки в нього стали занадто тонкими і не захищають від ранкового світла. Навіть зараз, хоча ще немає і півночі, він відчуває наближення завтрашньої зорі. Він знову згадує блакитнооокі бачення, в якому, здавалося, злилися його гени і гени Рут. І на пам'ять приходить далеке минуле, коли він взяв Рут стоячи, вимовивши "Ого!" В подиві від її краси, що постала в світлі ліхтаря на Саммер, її тіла, такого довгого і стрункого, його член, що не зігнувшись, увійшов в неї, в цю стиглу, стиглу красу, "Ого!", і так сумно, що після такого чудесного єднання він опустився до цього сліпого злиття двох старіючих тіл — одного сонного, а іншого п'яного. Тепер Дженіс вже зі злістю смикає його член, який не бажає вставати, — все її увага зосереджена на ньому, як бувають сфокусовані за допомогою збільшувального скла на шматочку шовку сонячні промені, діти вбивають таким способом мурах, — Гаррі бачив це не раз, але ніколи в цьому участі не брав. Ми і так досить жорстокі, навіть коли не виявляємо цього. Його обурює те, що в прагненні забути про свою занедбаності, про сварку з матір'ю і, можливо, навіть про страх перед поверненням сина, Дженіс не діє поволі, що й збуджує кров і вона пріхлинивает до члена, як це було в дев'ятому класі на алгебрі, коли він сидів поруч з Лотті Бінгама, а та підняла руку, бажаючи відповісти на запитання вчительки, і він побачив її волохату пахву і чашечку бюстгальтера жовтуватого-оранжевого кольору, обтягнуту тонкою матерією блузки. І тут же виник страх, що зараз продзвонить дзвінок і йому доведеться піднятися з місця, а у нього в штанах варто член.

Кролик вирішує поцілувати соски Дженіс — це дозволить йому налаштуватися, а то якось соромно. Потрібна пауза, потрібна пауза, щоб генератор заробив. Його слина заблищала на її темної маси над ним — узголів'я їх ліжка знаходиться між двох вікон, які затуляє від сонячних і місячних променів великий бук, проте листя його все ж пропускають трохи світла з вулиці.

"Ох, як добре". Йому хотілося б, щоб вона це сказала. Втім, мало сказати "добре". В її вигуку повинна відчуватися несподіванка його атаки або ображена гордість, інакше виходить не те. Адже Лотті тоді дуже хотіла, щоб він її взяв. І навіть не обов'язково він. Вона сиділа стиснувши ноги, утримуючи брудне бажання — саме так пишуть на стінах вбиралень, про це говорять малюнки і слова, написані хлопцями, які за допомогою збільшувального скла спалюють на смерть мурах, і ті гинуть з легким тріском, — ти чуєш його, а дівчата, цікаво, розкриваються з таким же звуком? Думка про те, що Лотті знала: якщо вона підніме руку, то блузка, заправлена в спідницю, обтягне її сосок і чашечка бюстгальтера прогляне крізь льон, а під пахвою обнажатся маленькі невинні завитки, і він буде чекати цього, відчуваючи, як закипає кров. І в наповненій тривогою

темряві, коли за тонкою штукатуркою стіни спить матуся Спрингер, Гаррі нарешті як би ненароком видає Дженіс свій затверділий член. Гаряча штука-у-уч-ка!

Але роздуми на різні теми приглушили її запал, він відчуває це по її жорсткій ласки і, відчайдушно намагаючись врятуватися, сичить їй у вухо:

— Так посмокчи ж, посмокчи.

І Дженіс покійно перевертається, голова всією вагою лягає на його живіт. А він, розтягнувшись по діагоналі на ліжку, викидає руку, немов зібравшись злетіти, і гладить її сідниці, ці нижні сфери її тіла, що стали менш округлими, і поросль між ними, яку його пальцях стало легше знаходити. Дженіс навчилася смоктати за час життя зі Ставросом, але робить це не по-справжньому, а скоріше лише верхівку. Прагнучи порушити себе, Кролик намагається згадати, як це робила Рут, як захоплено вимовляла "Ого!" І навіть одного разу проковтнула сперму, але разом зі спогадами приходить відчуття провини за ті місяці, що вони провели разом, і зрада зрадника, його втеча і гірке жаль, що все позаду. Дженіс раптом запитує:

— Про що ти думаєш?

— Про роботу, — бреше він. — Мене турбує Чарлі. Він так про себе дбає, що важко навіть попросити його що-небудь зробити. Тепер мені доводиться самому займатися більшістю покупців.

— А чому б і ні? Ти поклав собі платні в два рази більше, ніж йому, а він прослужив там все життя.

— Угу, але одружений щось на доньці боса я. Міг і він одружитися, та от не одружився.

— Ми не прагнули до шлюбу, — говорить Дженіс.

— А до чого ви прагнули?

— Неважливо.

Він неухважно гладить її довге волосся, що лежать у нього на животі, — такі м'які після всього цього плавання.

— Сьогодні до нас завітала пара дітлахів, — починає він розповідати і замовкає. Тепер, коли вона перестала його хотіти, у нього набряк член — гіркота відступила, і м'язи нарешті розслабилися. А Дженіс вся розслабилася і заснула, притулившись обличчям до його члену.

— Хочеш, щоб я увійшов? — тихо питає Кролик і не отримує відповіді.

Він обережно зрушує інертне тіло зі своїх грудей, перевертає дружину, так що тепер вони лежать обидва на боці і він може увійти в неї ззаду. Вона все-таки прокидається і кричить, коли він проникає в неї. Увійшовши в її вологе нутро, він натягує простирадло над ними обома і починає повільно наярювати. На вулиці ще не настільки спекотно, щоб включити вентилятор або повітряний кондиціонер, обидва валяються десь на горищі під курними кроквами, доведеться напружити спину, щоб їх звідти витягнути, а він ніколи не любив холод від повітряного кондиціонера, навіть коли кондиціонери існували тільки в кінотеатрах і тебе так і тягнуло пірнути туди з жаркого тротуару, і ти бачив слово ПРОХОЛОДА, написане синьо-зеленими буквами зі

звисаючими ледишками на навісі над входом, йому ж завжди здавалося здоровіше жити в тому повітрі, який дав нам Господь, яким би паршивим не був це повітря, — нехай тіло пристосовується до нього: природа адже може пристосуватися до будь-чого. І все ж іноді вночі ти весь покриваєшся потім, а внизу мчать машини, шарудячи по мокрому асфальту, хлопчики й дівчатка їдуть, опустивши скла віконець або верх машини, і радіо вибухає, як раз коли ти засинаєш, і у тебе мурашки біжать по шкірі, коли до неї доторкається простирadlo, і ти чуєш, як дзижчить в кімнаті один-єдиний комар. Член його як камінь лежить в сплячій жінці, він гладить її сідниці, розколину між ними, притиснуту до його живота, треба знову почати бігати, поступово за ці роки він зрозумів, що Дженіс не заперечує, коли він гладить цю розколину між двома половинками і то, що знаходиться в глибині, їй навіть начебто подобається лежати під ним і відчувати, як його рука підтримує її сідниці. Тепер він гладить себе і перевіряє, чи так само твердий його член, а він твердий і товстий, як дерево в тому місці, де воно вилазить з трави, дві темні місяця Дженіс впускають його, поглинають з легким всмоктуючим звуком. Довгий вигин її боки — від ребер до стегон — здається хвилиною під його пальцями, легко стосуються її шкіри, як чайка стосується хвилі. Її заколисала любов, зморило вино. Яке щастя, що існує хміль.

— Дженіс, — пошепки питає він, — ти не спиш?

Його не засмучує те, що вона його кинула: коли поруч лежить чуйний чоловік, це накладає певну відповідальність, ставить перешкоду на шляху твоїх думок. У журналі далі вміщено статтю "Як домовлятися про кредит на машину" — треба буде пробігти її очима з професійних міркувань, і хоча подібні речі його не цікавлять, йому не вдається викинути з голови, як це вони помітили, що кавові зерна вискакують з банки, коли її протикають. Дженіс хропе — зітхає з хрипом, точно вона під водою на великій глибині і ніс її там перетворився на подобу арфи. Її неосяжні, як ніч, стегна раптом заповнюють всю кімнату, де світло від вуличних ліхтарів розрізають лопаті вентилятора під стелею. Треба все-таки попрацювати, а то член до болю затвердів. Та й взагалі це ж вона його роз'ятрила. Раптово в пам'яті Кролика виникає японський жук, якого він скинув клацанням, — до чого витончений. А ну, тримайся, соня. Він кладе три пальці на її бік, піднявши мізинець, немов в картковій грі. Працює обережно, щоб не розбудити її, але цілеспрямовано і швидко. Від оргазму холодом сковує голову і на мить зупиняється серце — такого з ним не бувало вже давно. Так що ж говорить, що він видихається?

— По м'ячу-то я б'ю о'кей, — промовляє на інший день Кролик, — але коли б я був проклятий, якщо мені вдасться виграти. — Він сидить в зелених плавках за білим столиком в "Летючий орле" зі своїми партнерами в цьому раунді і їх дружинами, ну, а у Бадді Інглфінгера, правда, не дружина, а приятелька. Колись у Бадді теж була дружина, але вона пішла від нього до лінійного телефонному монтеру, що працює поблизу Уестчестер. Як це могло статися, більш-менш зрозуміло, оскільки всі приятельки Бадді, безсумнівно, одна гірша за іншу.

— А ти коли-небудь вигравав? — каже йому Ронні Гаррісон так голосно, що в плавальному басейні все повертають голову.

Кролик знає Ронні вже тридцять років і ніколи не любив його — такий собі хвалько з тих, хто в роздягальні вічно перед усіма розпускав хвіст, пригощав молодших стусанами і ляпасами, а на баскетбольному майданчику ліз напролом, точно ведмідь, весь мокрий, посилено працюючи ліктями і намагаючись заповнити мускульною силою відсутність стилю. І, проте, коли Гаррі і Дженіс вступили в "Летючий орел", кого вони перш за все там побачили — За старих часів Ронні з цілком пристойним становищем в Скулкіллської страхової компанії і славної, цілком пристойною дружиною, яка вже багато років викладає в третьому класі і, повинно бути, дуже хороша в ліжку, бо свого часу Ронні в роздягальні тільки про це і говорив — він був буквально заклинений на цій темі. Його кучеряве волосся кольору міді, почали рідшати відразу після середньої школи, зараз ґрунтовно витерлися на маківці, а роки і респектабельність позбавили його щоки колишнього рум'янцю, тепер шкіра на скронях і біля очей стала у нього тонка, як папір, і блакитнувата, і Кролик щось не пам'ятає, щоб у Ронні були біляві вії. Кролик любить грати з ним в гольф тому, що йому подобається обігравати Ронні, що не так уже й важко. Ронні з тих приземкуватих міцних хлопців, що судорожно змахують ключкою, коли хвилюються, він б'є навідліг, і м'яч летить прямо в гушавину.

— А я чула, що Гаррі хвацько забиває, — тихо вимовляє дружина Ронні Тельма.

У неї вузьке непримітне обличчя, і вона все ще носить такий собі чудернацький допотопний купальний костюм з коротенькою плісированою спідничкою. Вона часто накидає на плечі або на щиколотки рушник, немов прагнучи захистити шкіру від сонця; вся вона, за винятком обпаленої носа, якась землистий. А в хвилястих тьмяних волоссі трапляються сиві пасма. Дивлячись на неї, Кролик щоразу задається питанням: як це вона примудряється догоджати Гаррісона? Він відчуває, що вона недурна, але розум у жінках ніколи особливо не залучав його.

— У п'ятдесят перший я встановив рекорд за забитими м'ячами в лізі "Б" нашого округу, — каже він, обороняючись, і, обороняючись далі, додає: — Чи не жарти.

— Твій рекорд вже давно переkritий, — вважає за потрібне пояснити Ронні. — Чорними.

— Всі рекорди перебиваються, — примирливо вставляє Уебб Меркетт. — Не знаю, в чому справа, а тільки таке враження, ніби милі у наших бігунів стали коротшими. Та й в плавання вони не в змозі утримати рекорд.

Уебб — найстарший з їх постійної четвірки, йому за п'ятдесят: сухорлявий замислений пан, підрядник, який займається покрівельними роботами і зовнішньої обшивкою будинків, з заколисуючим низьким голосом, довгим обличчям, пошматовані поздовжніми складками, і карими очима, майже прихованими волохатими жовтими бровами. До того ж він найзапекліший з гравців в гольф. Мінливість його проявляється лише в тому, що у нього третя дружина, звать її Сінді, це пухкенька обаяшка з засмаглою спиною, і її ще цілком можна прийняти за школярку, хоча у них вже двоє діточок, хлопчик і дівчинка, п'яти і трьох років. Її мокрі стрижене волосся лежать все в одну сторону, ніби вона щойно виринула з води після зтяжнього стрибка, а коли вона посміхається, її зуби виглядають неприродно рівними і білими на засмаглому обличчі з

рожевими плямами на круглих щічках там, де злазить шкіра; виглядає ця Сінді на рідкість сексуально і збуджує, хоча тримається байдуже, але грудей її так і перекочуються в маленькому трикутному гамачка бюстгальтера. На ній чорний купальний костюм, мінімально прикриває тіло. — всього лише одна-дві стрічки, що йдуть від шиї до вододілу між сідницями, а проміжок між грудей помітний більше або менше в залежності від того, наскільки костюм спускається вниз. Гаррі захоплюється Веббом. Вебб завжди життєрадісний і багато чого домагається. наскільки костюм спускається вниз. Гаррі захоплюється Веббом. Вебб завжди життєрадісний і багато чого домагається. наскільки костюм спускається вниз. Гаррі захоплюється Веббом. Вебб завжди життєрадісний і багато чого домагається.

— Це тому, що люди стали краще харчуватися, правильно? — пищить дівчисько Бадді Інглфінгера, і голосок у неї тоненький і дитячий, неможливо пов'язувалася з її виснаженим обличчям. Вона щось на зразок фахівця з культури тіла, хоча її власні форми залишають бажати кращого. Дівчата, яких приводить із собою Бадді, — секретарки і метрдотелі з жорстким поглядом; колишні хіпі, схожі на відьом, з сивиною в хвості і плоскою грудьми, обвішаної індіанськими прикрасами; погладшав помічниці начальників відділів кадрів в одному з цих похмурих нових будівель без вікон, що виникли в кварталі на Уайзер-стріт, де вони весь день тільки і роблять, що витягують з комп'ютера надруковані листи і кидають їх у кошик для сміття, з білими як крейда ногами і згорнутими на сторону особами, немов їх заштовхнули в третє десятиліття життя ударом збоку, — Гаррі досить поглянути на них, щоб зрозуміти: не треба зв'язуватися з одинаками. Вони чомусь нагадують йому піратів, відчайдушних і понівечених, тільки без пов'язки на оці. Як же, чорт забирай, цю звуть? Адже її представляли менше півгодини назад, правда, коли все ще були поглинені гольфом.

Бадді привів її з собою, тому він не може не підтримати її грошового зауваження, а то мовчання стає аж надто болісним. І він заповнює паузу:

— Я так думаю, що справа головним чином в тренуванні. Навіть другорядні тренери знають такі технічні прийоми, які в давні часи виробляли лише видатні атлети, розумієте, шляхом тренування. А тепер найвидатніший вже не такий і видатний, тому що за ним стоїть з десяток інших. Або за нею. — Він оглядає кожну з жінок, точно хоче приклеїти до неї ярлик. Фемінізм НЕ застане його зненацька — занадто часто він тузіл противника в барах для одинаків. — А в таких країнах, як Східна Німеччина або Китай, спортсменів накачують стероїдами, точно биків, їх і людьми-то назвати не можна. — На Бадді — окуляри в металевій оправі, які носили лише токарі біля верстата, щоб стружка не потрапляла в очі. Бадді має якесь відношення до електроніки, у нього і розум такий — надто точний. Він продовжує, щоб вже поставити крапку: — Навіть в гольфі. Палмера, а тепер і Ніклауса відсунули на задвірки хлопчаки, про які ніхто і не знав, в південних коледжах їх виробляють в такій кількості, що з одного змагання до іншого забуваєш їх імена.

Гаррі завжди намагається підсумувати.

— Рекорди ставлять, тому що їх роблять, — каже він. — Аарон не повинен був

грати, а його притримували, щоб він побив рекорд Рута. Я пам'ятаю час, коли пробігти милю за п'ять хвилин було в школі дивом. А тепер дівчата це роблять.

— Це ж разюче, — влезить знову дівчисько Бадді, вважаючи себе експертом у цій сфері, — на що здатне людське тіло. Будь-яка з нас, жінок, які перебувають тут, могла б вийти зараз на вулицю і, якщо потрібно, підняти машину за передній бампер. Про такі випадки весь час пишуть в газетах, і в лікарні, де я проходила практику, доктора могли тут же дати вам цифру на папері. Ми і наполовину не використовуємо нашу мускульну силу.

— Чуєш, Сінді! — жартує Уебб Меркетт. — Якщо все бензоколонки закриють, трохи піднатужитися і понесеш "ауді" додому на руках. Ну а якщо серйозно, я завжди дивувався людям, які знають дюжину мов. Якщо вважати, що мозок — це комп'ютер, уявляєте собі, скільки потрібно для цього клітин сірої речовини! Правда, судячи з усього, так їх багато більше.

Його молода дружина мовчки піднімає руки, щоб вичавити воду з волосся, але волосся для цього занадто короткі. При цьому груди її в мокрому чорному маленькому ліфчику злегка піднімають, і чітко вимальовуються їх обриси. На ногах у неї лежить рушник, що позбавляє Гаррі від необхідності розглядати її стегна. Едгар Кейс наводить приклад за прикладом. Джорджина? Джеральдіна? Тим часом дівчина продовжує своїм дзвінком, надто збудженим голосом:

— А як ці йоги піднімають себе над землею або занурюються на тисячі років у минуле. — відвертає його від дівчата Бадді не тільки те, що у неї прищі на підборідді і на лобі, а то, що у неї і на ногах, високо з внутрішньої сторони, такі ж — точно від венеричної хвороби. — І нічого тут немає надприродного: в Бога я не вірю — надто вже багато на землі страждань, релігія просто використовує те, що закладено в людині, вона нічого не розвиває. Всім вам варто було б прочитати тибетську Книгу мертвих.

— Справді? — сухо вимовляє Тельма Гаррісон.

Тепер уже мовчання міцно опановує їх компанією. Від зеленої води басейну виходить неприємний примарний відблиск, що лягає на їхні обличчя, і чутно, як судорожно дихає пливе дитина. Потім Уебб, будучи людиною доброю, вимовляє:

— Звернемося тепер до того, що відбувається у нас вдома, а ми недавно пережили страшнуватий момент. Я тут купив одну з цих камер, "Полароїд", новинку, щоб зайняти дітлахів, і вона нас усіх буквально заворожила, це щось надприродне, коли бачиш, як у тебе на очах проявляється фотографія.

— Знімок, — каже Сінді, — вискакує з неї ось так. — І, скосивши очі, вона зі свистом висуває язик.

Всі чоловіки регочуть до упаду.

— У журналі "До відома споживачів" щось було з цього приводу, — каже Гаррі.

— Це просто диво, — повідомляє їм Сінді. — Уебб заводиться з півоберта. — Коли вона склабітсь, виявляються по-дитячому здорові ясна і зуби у неї здаються ніби підпиляними.

— Чому у мене порожньо в склянці? — запитує Дженіс.

— Ті, хто програв пригощають! — буквально викрикує Гаррі.

Кілька років тому так закричати можна було б тільки в чоловічій компанії, але тепер обидві статі досить надивилися реклами пива по телебаченню і знають, що саме так — удало і шумно — треба вести себе по уїк-енди в барах, на пікніках у жаровень з м'ясом, на палубах і на схилах гір.

— Виграли вже заплатили за перший раунд, — без усякої потреби додає він, точно знаходиться серед чужих або безпам'ятних, а тим часом кілька рук вже махають, кличучи офіціантку.

Команда Гаррі не отримала призу "Нассау", але він вважає, що в цьому винен його партнер. Бадді завжди все завалює: зробить два хороших удари поспіль, а потім змушений робити три удари, щоб потрапити в лунку. А ось Гаррі б'є по м'ячу як слід, хоча м'яч і не завжди летить прямо, — розслабляє руки, повільно розмахується і дивиться на м'яч. Поки той не стає величезним, як місяць. Останній м'яч він відправив у пташиний політ, в найдальшу лунку, що за струмком з помаранчевим піщаним дном, зарослим крессом, майже біля самої галявини перед клубом, ця його перемога (звук удару об дерево, коли в лунку потрапляє дальній м'яч) перекреслює безліч невдалих ударів і сповнює його впевненості у власній силі і безсмертя побачивши пухирчастої хлорованої води, залитих сонцем осіб і торсів партнерів і вигину прорізаного тінями схилу гори Пемаквід, за яким яскравими голими смугами прокладені шосейні дороги, а над ними начин аються лісу. У світлі наближення до вечора дня Кролик відчуває себе братом цієї гори. Пемаквід лише недавно освоєна: протягом двох століть, коли гора Джадж урочисто височіла над квітучим Бруер, розташована ближче до нього Пемаквід залишалася дивним, забороненим місцем, де готелі для відпочинку терпіли банкрутство і горіли і куди наважувалися заходити лише любителі піших прогулянок, закохані та швидкі злочинці. Клуб "Летючий орел" (який взяв цю назву від птиці, швидше за все від яструба-перепелятника, якого побачили першим і вирішили обрати в якості символу) задешево купив триста акрів землі на нижньому схилі. Коли бульдозери почали згрібати в брудні купи молоді ясени, тополі, пекан і кизил, розчищаючи місце для шосейних доріг і тенісних кортів, люди говорили, що цей клуб провалиться, в графстві вже є клуб Бруерського округу, що розташований на південь від міста і призначений для лікарів і євреїв, а в десяти милях на північ — клуб "Талпихокен", з кам'яними стінами і високою чавунною решіткою, призначений для старовинних родин заводчиків і їхніх адвокатів, а для селян існує кілька полів для гольфу, розкиданих по окрузі. Але в місті з'явилася категорія людей середнього віку, що займаються роздрібною торгівлею і обслугою, а також програмним забезпеченням для нової техніки і не прагнуть бачити барменів в лівреях і сидіти за картковими столами в спеціально відведених кімнатах; вони не заперечують ходити в клуб, що знаходиться в стандартному будинку, і на тенісні корти "Летючого орла", які треба самим прибирати; вистелені бобриком роздягальні здаються їм розкішшю, а машина, що видає кока-колу в бетонному коридорі, — милою подружкою. Вони готові їздити все літо по зимовим правилами на нерівних, надщерблених дорогах і платити за всі свої привілеї п'ять сотень — а нині

шістсот п'ятьдесят — в рік плюс витратити невеликий статок на фішки. Фред Спрингер багато років домагався прийому в клуб Бруерського округу і так і не зумів туди потрапити, — "Талпіхокен" був настільки ж недосяжний для нього, як Колегія кардиналів, це він розумів, — а тепер його дочка Дженіс, вся в білому, виписує чеки за фішки, точно спадкоємиця "Пива соняшник" і "Франкхаузерской стали". Ну прямо Дюпонша. У "Летючий орле" Гаррі відчуває себе підібраним, свіжішим, приголубленим, — найбільший чоловік за столом, він піднімає руку, і дівчина у формі — щільною зеленою блузі і картатій, білої з зеленим, спідниці — підходить і бере у нього замовлення на випивку в це загазоване неділю. Вона не питає його прізвище: тут все його знають. Її ім'я — Сандра — значиться на кишеньці блузи; у неї молочно-біла шкіра, як і у його дочки, але вона нижче зростанням, і на обличчі її вже написана втома, яка з часом стане домінувати в її зовнішності.

— Ви вірите в астрологію? — раптово запитує Сінді Меркетт дівчисько Бадді. Може, вона лесбіянка, тому Гаррі не в силах згадати її ім'я. Воно якесь м'яке, округле — НЕ Гертруда.

— Не знаю, — каже Сінді; розширені подивом очі її здаються білими на засмаглому обличчі. — Я, правда, іноді переглядаю гороскоп в газетах. Деякі речі там здаються дуже точними — але чи немає тут якогось трюку?

— Це не трюк, це давня наука. Найдавніша, яка є.

Це прагнення вивести Сінді з безтурботності порушує спокій Гаррі, і, повернувшись до Веббу, він запитує, чи дивився той вчора ввечері гру "Філадельфія".

— Їх команда здохла, — вставляє Ронні Гаррісон. Бадді тут же вилазить зі статистикою: з останніх тридцяти чотирьох ігор вони програли двадцять три.

— Я вихована в католицькій вірі, — говорить Сінді дівчині Бадді так тихо, що Гаррі доводиться напружити слух, щоб розчути. — І священники говорили нам, що все це диявольські хитрощі. — При цьому вона смикає маленький хрестик, який висить у неї на ланцюжку, такий тоненькою, що на засмаглій шкірі вона навіть не залишила сліду.

— Відсутність Бови здорово їх підкосило, — з розумним виглядом виголошує Уебб і, машинально піднявши, точно верблюд, в'ялу верхню губу, так що все обличчя пішло складками, суне сигарету в рот.

Дженіс запитує Тельму, де вона купила цей чарівний купальний костюм. Вона, мабуть, п'яна.

— У Кролла таких просто не буває, — чує Кролик її голос.

На самій Дженіс старомодний костюм з ліфчика і трусів, на плечі накинута біла кофточка, яка була куплена до тенісного костюму, Дженіс тримає в руці сигарету, і Уебб Меркетт, нагнувшись, підносить до неї свою бірюзову запальничку. "А вона зовсім не дурна", — думає Гаррі, згадуючи, як володів нею, поки вона спала. А може бути, і не спала: вона адже завздихала і перестала хропіти. У порівнянні з болісно-блідим і немов безкістковим тілом Тельми у Дженіс тіло енергійне, з чіткими лініями, шкіра на круглих колінах натягується, коли вона нахиляється вперед, до вогника. Робить це вона з відомої звичної грацією. Уебб з повагою ставиться до неї — як-не-як дочка Фреда

Спрінгера.

Цікаво, думає Гаррі, а де там, в селі, знаходиться зараз його власна дочка? Готує вечерю, нагодувавши худобу, або займається чимось ще? Воскресіння в глушині не так вже відрізняються від буднів: у тварин адже немає вихідних. А вранці вона ходила до церкви? Рут цим не займалася. Він взагалі не може уявити собі Рут в селі. Для нього вона завжди асоціювалася з містом, з цими міцними червоними цегляними будинками Бруер, які вбирають в себе всіх, хто сюди приїжджає. З'явилися напої. Радісні вигуки, зовсім як в рекламі пива, і Сінді Меркетт вирішує, що треба зробити ще заплив, щоб заслужити випивку. Коли вона встає, стегна у неї ззаду все в квадратиках, а чорний купальний костюм, ще мокрий, двома півколами прилип до сидниць під двома ямочками, симетрично розташованими, точно маленькі вири на її пишних стегнах,— від цього видовища у Гаррі все пливе перед очима. Свого часу він часто ходив з Рут в громадський басейн в Західному Бруер. День поминання полеглих у війнах. Запах трави, прим'ятій вологим рушником, розстелений в тіні дерев, подалі від басейну, викладеного кахлем. А тепер сидиш в дротяних кріслах, вкритих емалевої фарбою, які, якщо у тебе немає подушки, друкуються, точно вафлі, на твоїх стегнах. Гора немов би присувається. Червоне сонце за пеленою міських випарів золотить верхівки дерев — точно трава колишеться на хребті гори Пемаквід, а тіні між деревами в лісі, що товстим килимом покриває весь простір від гребеня гори до поля для гольфу, стають все більш глибокими. На далекій одинадцятої доріжці все ще копошаться люди, схожі на комашок. Поки він дивиться в ці дали, Сінді плазом падає в воду, і кілька бризок потрапляє на голі груди Гаррі, яка здається йому зараз такою ж широкою, як ця купається в променях сонця гора. Він подумки складає фразу: "Вчора, повертаючись додому, я чув по радіо цікаву історію" ...

— ... мені б ваші гарні ноги, — каже ця уродка, дружина Ронні.

— О, зате ви зберегли талію ... А я, за словами Гаррі, стала як корнішон. — І Дженіс захихотіла. Спочатку захихотіла, потім хитнувся.

— Схоже, він спить.

Гаррі відкриває очі і оголошує:

— Вчора, повертаючись додому, я чув по радіо цікаву історію.

— Вигнати Озарків, — голосно твердить своє Ронні. — Він втратив будь-яку повагу, він діє деморалізующе. Поки вони не викинуть Озарків і не переманять Роуза, "Філадельфія" — мертвяки.

— Я чекаю розповіді, — каже Гаррі ця моторошна Баддіна дівчисько, так що він змушений продовжувати:

— О, просто якогось доктора з Балтімора, за словами радіокоментатора, потягли до суду за те, що він на поле для гольфу вбив ключкою гусака.

— На поле для гольфу ключкою гусака, — хихикає Дженіс. Коли-небудь він з величезним задоволенням візьме такий собі величезний кругляк і проломить їй голову.

— Де ти це чув, Гаррі? — запитує Уебб Меркетт; він тільки що підійшов до них, але робить вигляд, ніби уважно слухає: ввічливо схилив набік свою голову огірком і

прикрив одне око від диму сигарети.

— Вчора по радіо, коли їхав додому, — відповідає Гаррі, вже шкодуючи, що почав розповідати.

— До речі, про вчора, — не витримавши, перериває його Бадді. — Я бачив чергу за бензином на п'ять кварталів. Почалася вона у "Санок", що на розі Еш і Четвертої, тягнулася по Четвертої до Баттонвуда, від Баттонвуда до П'ятої, по П'ятій назад до Еш, а по іншу сторону Еш починалася нова черга. Там навіть виставили регулювальників і всяке таке. Я очам своїм не міг повірити, а машини все підкочували і підкочували. Це треба ж — черга на цілих п'ять кварталів.

— Один наш клієнт, — говорить Ронні, — великий постачальник солярки, каже, що у них повно сирої нафти — просто вони вирішили притиснути виробництво бензину і випускати більше солярки. Нафта-сирець. За їхніми планами зима вже настала. Я запитав цього малого, що ж буде зі звичайним автомобілістом, а він на мене так дивно подивився і сказав: "Хай сидить і колупає в носі, замість того щоб кожен уїк-енд мчати на узбережжі в Джерсі".

— Ронні, Гаррі намагається нам щось розповісти, — втрутилася Тельма.

— Навряд чи це так вже цікаво, — каже Кролик, хоча йому і приємно побути в центрі уваги, подрастянуть комедію. А гора вся залита сонцем. І другий стакан джина розтікається по його тілу, піднімаючи настрій. Йому подобається ця компанія, його компанія, і компанії за іншими столиками, хтось може прийти звідти до них і поспілкуватися — все ж знають всіх, — діти в басейні, яких неодмінно хтось рятував би, навіть якби цієї шоколадної девчонки — рятувальника, надувати бульбашки з жувальної гумки, і не було тут; подобається йому і те, що все тут в кредит — клуб вимагає своє лише десятого числа кожного місяця.

Тепер все приймаються його просити.

— Та ну ж, Гаррі, чи не вередує, — каже Баддіна дівчисько.

Вона вже називає його по імені, значить, доведеться і йому з'ясувати, як її звуть. Гретхен, Джинджер. Може, це і не прищі у неї на ногах, а алергічний висип від шоколаду або від сумаху. Вигляд у неї як у алергіка — щоки втягнуті, точно їй важко дихати. Недоліки — їх завжди кілька.

— Так ось, цього доктора, — сходить Гаррі і продовжує розповідь, — потягли до суду за те, що він на поле для гольфу вбив ключкою гусака.

— Який саме ключкою? — запитує Ронні.

— Я знав, що ти поставиш це питання, — каже Гаррі. — А чи не ти, то який-небудь інший бовдур.

— По-моєму, в нього влучив кому піску, — каже Бадді, — прямо в горло. Голова так і відлетіла.

— У ключки ручка занадто коротка, — заперечує Ронні. Він примружується, ніби вимірюючи відстань. — Я б сказав, ключка повинна була б бути довжиною до п'ятірки або навіть четвірку. Гей, Гаррі, пам'ятаєш той удар, коли я послав м'яч у п'ятнадцяту лунку з іншого краю тієї піщаної пастки?

— Ти підштовхнув його, — каже Гаррі.

— Що?

— Я бачив, як ти його підштовхнув, щоб потім хвастануть.

— Давай навпростець. Значить, ти кажеш, я зшахраювати?

— Ну, щось в цьому роді.

— Розкажи ж нам, як все було, Гаррі, — говорить Уебб Меркетт, закурюючи нову сигарету, щоб підкреслити своє довготерпіння.

Джинджер пішла за м'ячами. А Тельма Гаррісон наставила на нього свої великі чорні сонячні окуляри, і це відволікає.

— Так ось, доктор виправдовувався нібито тим, що важко поранив гусака м'ячем і потім з милосердя змушений був його прикінчити. Потім диктор — і не диктор, а дикторка — в той момент мені це здалося забавним ...

— Почекай-но хвилину, лапочка, я щось не розумію, — каже Дженіс. — Ти хочеш сказати, що той тип кинув м'яч в гусака?

— О Господи, — виривається у Гаррі, — до чого ж я шкодую, що взагалі це затіяв! Поїхали додому.

— Ні, розкажи, — наполягає Дженіс, запанікувавши.

— Ніякої м'яч він в гусака НЕ кидав, просто гусак виявився на поле, цілком ймовірно, біля ставка, і малий махнув по м'ячу або щось в цьому роді ...

Безіменна дівчисько Бадді обводить всіх поглядом і своїм роблено дитячим голосом запитує:

— А гусям хіба дозволяється ходити по полю для гольфу? Тобто, може, я задаю дурне питання, але Бадді — перший гравець в гольф, з яким я зустрічаюся ...

— Ви називаєте його гравцем в гольф? — перериває Ронні.

— А я читав десь, що на Алясці по одному полю для гольфу бродили олені. А може, це було в Швеції.

— А я чув, що в Мені по полях для гольфу ходять лосі, — говорить Уебб Меркетт. Хилиться до заходу сонце запалює іскорки в його волохатих бровах. Вигляд у нього сумний. Може, це теж від випитого, так як він продовжує: — Цікаво, чому ми жодного разу не чули ні про один шведському гравця в гольф? Ось про Бйорна Борга, тенісиста, чуємо і про цього лижника — Стенмарка.

Кролик вирішує тут втрутитися:

— Ось дикторка і каже: "Так він прикінчив гусака з жалю або несправедливість обридливу вбивство?"

— Ого! — виривається у кого-то.

— Може, було б краще, — розмірковує вголос Ронні, — вдарити по гусака з-під лівої ноги.

— Ніхто ж не чув, з якої відстані він вдарив, — каже Гаррі.

— Я чула, — вимовляє Тельма Гаррісон.

— Ми всі чули, — каже Бадді. — І мене вкрай засмучує, — продовжує він, і обличчя у нього стає таким суворим в окулярах в сталевій оправі, що жінки спочатку

сприймають все серйозно, — що ніхто тут — я відповідаю за свої слова: ніхто — не виявив співчуття гусака.

— Дехто так поспівчував, що гравця потягли до суду, — говорить Уебб Меркетт.

— Я бачу, що перебуваю серед людей, — жалібно заявляє Бадді, — які вдають із себе лібералів, людей вільнодумних, а насправді виступають проти гусака.

— Це хто — я, чи що? — вигукує Ронні пронизливо високим голосом, наслідуючи гусячому крику.

Кролик ненавидить подібний гумор, але іншим, включаючи жінок, це ніби подобається.

Сінді, вся в блискучих краплях води, повертається з басейну. Зупинившись перед ними, вона зупиняє злегка з'їхав набік купальний костюм і червоніє, бачачи, що вони сміються.

— Ви говорите про мене? — Маленький хрестик виблискує під впадинкой у її горла. Ноги на плитках, встеляють краю басейну, виглядають блідими. Дивно, що ступні у неї не загоряли.

Уебб збоку охоплює дружину за широкі стегна:

— Ні, лапочка, Гаррі розповідає нам казку про білого гусака.

— Розкажи мені, Гаррі.

— Не зараз. Вона нікому не сподобалася. Уебб тобі розповість.

Крихітка Сандра в зеленій з білим формі підходить до них:

— Місіс Енгстрем!

Гаррі мало не вистачило шляк — точно з могили витягли його мати.

— Так? — діловито вигукує Дженіс.

— Ваша матінка на дроті.

— О Боже, що там ще? — Дженіс піднімається, її злегка кидає в сторону, але вона бере себе в руки. Знімає рушник зі спинки крісла і обмотується їм, щоб не йти в клуб мимо десятків людей в одному купальному костюмі. — Що там могло статися, як ти думаєш? — питає вона Гаррі.

Він знизує плечима:

— Може, вона хоче дізнатися, яка копчена ковбаса буде у нас на вечерю.

Він таки вколов її — і при всіх. Гаррі стає соромно, тим більше коли він згадує, як Уебб обійняв Сінді за стегна. Ця компанія, дай їй волю, здатна зруйнувати будь-який шлюб. А він не хоче виглядати нерозумно-сентиментальним.

Дженіс зухвало кидає йому:

— Золотко, ти не міг би замовити мені ще одну горілку з тоніком, поки я ходжу?

— Ні. — І, пом'якшити, додає: — Я подумаю.

Але на компанію вже повіяло холодком.

Меркетти порадилися і вирішили, що пора їхати: з їхньою дитиною залишилася тринадцятирічна сусідка — дівчинка. Те ж сонце, що запалювала іскорки в бровах Уебба, висвічує зараз крихітні волоски, що постали дибки на вкритих гусячою шкірою стегнах Сінді. Чи не працюючи прикритися рушником, вона не поспішаючи

направляється в дамську роздягальню — бліді ноги залишають на сірих плитках чорні сліди. Стійте, стійте, сьогодні ж неділя, уїк-енд ще не скінчився, в склянці є ще золотиста волога. На прозорій кришці столу серед крісел з металевих прутів склянки залишили примарний циферблат з гуртків, який висвітило зараз західне сонце. Що, цікаво, знадобилося матері Дженіс? Вона дзвонить з похмурого старого світу, який так добре знайомий Гаррі, але який йому хочеться поховати. — світу, де люди ходять завжди одягнені, де не провітрюються вітальні, де стоять відра з вугіллям і в вузьких будинках зловредно спущені жалюзі, де тяжка праця фермерів і заводських робітників, немов дві великі хмари, придавив землю і місто. А тут чистеньким дітлахам, тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: де стоять відра з вугіллям і в вузьких будинках зловредно спущені жалюзі, де тяжка праця фермерів і заводських робітників, немов дві великі хмари, придавив землю і місто. А тут чистеньким дітлахам, тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: де стоять відра з вугіллям і в вузьких будинках зловредно спущені жалюзі, де тяжка праця фермерів і заводських робітників, немов дві великі хмари, придавив землю і місто. А тут чистеньким дітлахам, тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і

раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: де тяжка праця фермерів і заводських робітників, немов дві великі хмари, придавив землю і місто. А тут чистеньким дітлахам, тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: тремтячим від різкого переходу з води в більш розріджену середу, мами простягають рушники. Рушник Сінді висить на її порожньому кріслі. Ось стати б рушником Сінді і щоб вона сіла на тебе — при цій думці у Гаррі пересихає в роті! .. Встромити носом в її промежину і висунути якомога далі мова. Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії: Ось вже там ніяких прищів. Рай, та й годі! .. Він піднімає погляд і бачить, що кудлата гора ще більше закрила сонце, хоча крісла як і раніше відкидають довгі тіні, перетворюючи землю в ромбоподібну шахову дошку. Бадді Інглфінгер говорить Уебб Меркетту тихо, злобно, без найменшої іронії:

— Ти себе як-небудь спитай, кому вигідна інфляція. Вона вигідна людям, які загрузли в боргах, невдахах нашого суспільства. Вигідна уряду, тому що воно отримує більше податками, не підвищуючи їх. А кому це невигідно? Людині з грошима в кишені, людині, який платить за своїми рахунками. Ось чому, — тут голос Бадді опускається до змовницького шипіння, — ця людина зникає з лиця землі, як індіанці. Ну навіщо мені працювати, — запитує він Уебба, — якщо у мене з кишені викачують гроші для тих, хто нічого не робить?

А Гаррі подумки бреде по хребту гори, звідки вгору, немов пар, піднімаються хмари. Таке враження, що гора Пемаквід рухається, розсікаючи літнє небо і сонце, а

басейн тепер уже весь в тіні. Тельма весело оголошує приятельці Бадді:

— Астрологія, ворожіння по руці, психіатрія — я за все це. За все, що допомагає жити.

А Гаррі думає про своїх батьків. Треба було їм вступити в який-небудь клуб. А то жили як на війні: мама боролася з сусідками, тато і його профспілка ненавиділи власників друкарні, де він все життя гнув спину, обидва зневажали тих небагатьох родичів, які намагалися підтримати з ними зв'язок, все четверо — тато, і мама, і Хассі, і Мім — забарикадувалися від усього світу і звинувачували кожного, хто намагався з цієї фортеці протягнути руку в пошуках одного. Нікому не довіряй! Енді Меллон не довіряє, я теж. Милый папка! Так він і не виліз з потреби. А Кролик насолоджується, він вознісся над цим старим, що збереглися лише в спогадах світом, — розбагатів, заспокоєний.

Бадді продовжує жалібно канючити:

— Грошики з однієї кишені перекочують в інший — вони ж не випаровуються. А верховоди на цьому багатіють.

Зі скреготом відсувається крісло, і Кролик відчуває, що це встав Уебб. Голос його звучить звідкись зверху вагомо, іронічно, примирливо:

— Тобі залишається одне — самому стати ватажком.

— Безумовно, — каже Бадді, розуміючи, що від нього хочуть звільнитися.

Крихітна точка — птах, можливо казковий орел, втім, немає, судячи з того, як нерухомі його крила, це канюк, — пустує серед золотистих зубців гори: то ширяє над ними, ніби точка на кольоровій плівці "Кодака", то кинеється вниз і зникне з поля зору, а повз пливуть, пливуть хмари з блакитним підчеревиною. Ще одне крісло дряпнуло по плитках. Різкий вигук: "Гаррі!" Голос Дженіс.

Він нарешті відриває погляд від цієї пишноти, і, поки очі його звикають до навколишнього, в лобі виникає біль, можливо, саме з такою несуттєвою, незрозумілою болю починається шлях людини до смерті — у одних він повільний, ніби їх кішка лапкою зачепила, у інших стрімкий, ніби їх яструб забрав. Рак, серцево-судинні захворювання.

— Так що ж знадобилося Бессі?

Дженіс каже задихаючись, злегка ошелешено:

— Вона сказала, Нельсон приїхав. З цією дівчиною.

— З Мелані, — каже Гаррі, задоволений, що згадав. А згадавши це ім'я, він одночасно згадує, як звать дівчину Бадді. Джоанна.

— Приємно було з вами познайомитися, Джоанна, — каже він, прощу, потискуючи їй руку. Виробляючи гарне враження. Залишаючи свою тінь.

Гаррі везе їх додому в "мустангу" Дженіс з опущеним верхом; повітряні струмені обволікають їх, створюючи ілюзію божевільною і небезпечної швидкості. Вітер зриває слова з губ.

— Що ж ми, чорт би його побрав, будемо робити з хлопцем? — запитує Гаррі у Дженіс.

— Що ти маєш на увазі? — Коли вітер відкидає назад її темне волосся, Дженіс здається зовсім інший. Очі примружив, рот відкритий, рука притримує біля вуха шовкову хустку, щоб не полетіла. Прямо Елізабет Тейлор з фільму "Місце під сонцем". Навіть крихітні зморшки в куточках очей і ті надають їй шику. На Дженіс — тенісний костюм і біла кашеміру кофточка.

— Я маю на увазі, чи збирається він надходити на роботу і взагалі, що він має намір робити?

— Послухай, Гаррі, він же ще вчиться.

— За його поведінці цього не скажеш. — Він відчуває, що треба кричати. — Мені ось так не пощастило — я не ходив до коледжу, а хлопці, які ходили, чи не каталися в Колорадо на планерах або чорт його знає на чому, поки у батька не закінчатся гроші.

— Ти не знаєш, чим вони займалися. Та й взагалі часи зараз інші. Так що будь помягче з Нельсоном. Після того, що йому довелося через тебе пережити ...

— Не тільки через мене.

— Після того, що йому довелося пережити, ти повинен бути вдячний, що йому хочеться приїхати додому. Не важливо коли.

— Ну не знаю.

— Не знаєш — що?

— Чи не до душі мені це. Занадто я був останнім часом щасливий.

— Не сходи с ума, — говорить Дженіс.

Це означає, що їй це не загрожує. Однак їх завжди ріднило те, що вона піддається сум'яття з такою ж швидкістю, як і він. Вітер зі свистом мчить повз, і в душі Гаррі з переляку виникає любов до чогось безіменному. До неї? До свого життя? До світу? Коли їдеш з гори Пемаквід, містечко Маунт-Джадж постає перед тобою зовсім іншим, ніж коли їдеш додому з Бруер: колишня картонна фабрика — витягнутий брусок з вузькими вікнами — внизу, у висохлого водоспаду, загнаного під землю, щоб давати електрику, і нова реклама "Ексон" і "Мобіл", високо-високо піднесена на алюмінієвих стовпах в небо над шосе 422, так що здається, ніби це антени корабля, який прилетів з космосу. Сонце, чії промені тягнуться зараз над долиною, запалює помаранчевим світлом багатоповерхова міських вікон, і таким значним здається звідси шпиль лютеранської церкви з пісковика, куди Кролик ходив по неділях в школу до сварливою старому Фріцу Круппенбаху, який вселяв їм на уроках, що життя хороша для тих, хто вірить, а для невіруючих немає ні порятунку, ні миру. Ні миру. Вивіска говорить: переповнений. Пригальмовуючи машину, Гаррі відчуває потребу вилити Дженіс душу:

— Я вчора ввечері почав тобі розповідати про молоду пару, яка заходила до нас в магазин, так дівчисько була дуже схожа на Рут. І по літах цілком підходить. Постройнее і каже інакше, але є в ній щось, сам не знаю що.

— Це все твоя уява. Ти дізнався, як її звуть?

— Я запитав, але вона не сказала. Схитрувала. І при цьому кокетувала, хоча ні до чого не причепишся.

— І ти вважаєш, що це була твоя дочка?

По тону Дженіс він розумів, що не треба було йому виливати їй душу.

— Я ж так не сказав.

— А що ж ти сказав? Повідомив мені, що все ще думаєш про цю бабу, з якої ти спав двадцять років тому, і що у вас, виявляється, є чарівна крихта.

Він кидає на Дженіс погляд і бачить, що подібності з Елізабет Тейлор вже немає і в помині: губи жорстко стиснуті і зморщилися, точно спеклися від злості. Іда Лупіно. Куди вони діваються, всі ці знамениті голлівудські стерви? У місті на перехресті, де Джексон-стріт вливається в Центральну, багато років стояв просто покажчик "стоп", але в минулому році, після того, як син мера розбив свою машину, налетівши на цей покажчик, тут поставили світлофор, який майже весь час блимає: жовтий в одну сторону, червоний — в іншу. Гаррі береться за гальмо і робить лівий поворот. Дженіс на повороті привалювати до нього, так що її рот виявляється поруч з його вухом.

— Ти просто ненормальний! — кричить вона. — Вічно ти хочеш того, чого у тебе немає, і не радієш тому, що є. Весь так і розплився при одній думці про цю неіснуючої донечці, в той час як твій справжній син від твоєї власної дружини чекає тебе зараз вдома, ти ж кажеш, що хотів би, щоб він сидів в Колорадо.

— Я дійсно цього хочу, — каже Гаррі: він готовий сказати що завгодно, лише б змінити тему розмови. — І ти не маєш рації, вважаючи, що я хочу, чого у мене немає. Мені дуже навіть подобається те, що я маю. Вся біда в тому, що починаєш боятися, як би у тебе це не відібрали.

— Ну, у всякому разі, відбирати буде не Нельсон, він від тебе нічого не вимагає, хіба що трохи любові, але і цього не отримує. Просто зрозуміти не можу, чому ти такий дивний батько.

Прагнучи закінчити суперечка до того, як вони під'їдуть до будинку матусі Спрингер, він зменшує швидкість на Джексон-стріт, де каштани і клени так переплелися, що через густий тіні здається, ніби зараз куди пізніше.

— Хлопчисько щось затаїв проти мене, — м'яко вимовляє він, щоб подивитися, що за цим піде.

Дженіс зараз знову розпалюється:

— Ти весь час так говориш, але це неправда. Він любить тебе. Або любив. — Небо там, де воно видніється крізь переплетення гілок, ще світле, і по їхніх обличчях і руках, немов метелики, ковзають відблиски. — Одне я знаю абсолютно твердо, — примхливим, але вже куди більш м'яким тоном каже вона, — я не бажаю більше чути про твою милою незаконної доньці. Це огидно.

— Я знаю. Сам не розумію, чому я про неї згадав. — Він помилився, вирішивши, що вони єдине ціле, і поділившись з нею цим баченням з тих часів, коли він був один. Помилка, властива одруженим людям.

— Огидно! — кричить Дженіс.

— Я більше ніколи не згадаю про це, — обіцяє він.

Вони згортають на Джозеф-стріт, де пожежний гідрант все ще стоїть в вицвілому від часу червоно-біло-синьому клоунському вбранні — так розфарбували його школярки

три роки тому з нагоди двохсотріччя Америки. З ввічливістю, народженої нової неприязню до Дженіс, він запитує:

— Поставити машину в гараж?

— Залиш її біля ганку — вона може знадобитися Нельсону.

Вони піднімаються на ганок, і крокувати Гаррі так важко, ніби раптом зросла сила тяжіння. Вони з сином багато років тому пережили складний період — Кролик себе за це пробачив, а ось син, наскільки йому відомо, його не пробачив. Коли згорів будинок Гаррі, там загинула дівчинка на ім'я Джилл — дівчинка, яку Нельсон любив як сестру. Принаймні як сестру. Але пройшли роки, живі залатали рани, та й стільки людей, убитих хворобами, в яких винен лише один Бог, з тих пір поповнили ряди мерців, що трапилося не здається більше таким вже страшним, швидше за Кролику здається, що Джилл просто переїхала в інше місто, де безперервно зростає населення. Джилл було б зараз двадцять вісім років. Нельсону — двадцять два. Подумати тільки, який тягар провини змушений нести Господь Бог.

Вхідні двері будинку матусі Спрингер заїло, і її вдається відкрити лише ударом плеча. У вітальні темно, і до безлічі м'яких меблів додалися ще рюкзаки. На майданчику сходів варто пошарпаний картатий валізу — НЕ Нельсона. З веранди доносяться голоси. Ці голоси послаблюють силу тяжіння, гнітючу Гаррі, як би спростовують курсують в світі чутки про загальну смерті. Він йде на голоси через їдальню, потім через кухню і виходить на веранду, усвідомлюючи, що вхопив трохи лишку і тому недостатньо обережний — пролунав, обм'як і являє собою таку собі величезну рухоми мішень.

Листя бука налипли на сітку, що захищає веранду. Обличчя і тіла піднімаються з алюмінієво-нейлонової меблів, точно хмари вибуху, який бачиш на екрані телевізора з вимкненим звуком. Зараз, в зрілому віці, світ все частіше і частіше постає перед Гаррі у вигляді картинок на екрані несправного телевізора — такі ж ось картинки миготять в нашому мозку перед тим, як ми засипаємо, картинки, які здаються осмисленими, поки в них не дивіться, а Вдивіться — і прокидаєшся вражений. Швидше за всіх піднялася дівчина — кучерява, досить міцна дівчисько з блискучими карими витрішкуваті очима і рубіново-червоною посмішкою з ямочками, точно скопійованій з листівок, які посилали на початку століття в Валентинів день. На дівчині бували джинси і щось на зразок індійської вишитої сорочки, на якій не вистачає блискіток. Її рукостискання — вологе, нервово — дивує Гаррі.

Нельсон не поспішаючи піднімається на ноги. Зазвичай, стривожене обличчя його покрито гірським засмагою, і він виглядає стрункішою, ширше в плечах. Менше схожий на цуценя, більше — на паршивого пса. Десять — в Колорадо або в Кенті — він коротко підстригся під панка, а в школі носив волосся до плечей.

— Пап, це моя приятелька — Мелані. Мій батько. І моя мати. Мам, це Мелані.

— Приємно з вами обома познайомитися, — каже дівчина, до її губ немов приклеїлася весела, яскрава посмішка, точно ці прості слова — переддень жарти, маленького циркової вистави. Ось кого вона нагадує Гаррі — цих не цілком реальних,

але явно хоробрих жінок, які в цирку висять під куполом, тримаючись за щось зубами, або, зачепившись ногою за оксамитовий канат, швидко піднімаються вгору і летять крізь переливається блискітками повітря, — саме їх, хоч вона і одягнена в подоби лахміття, які нині чіпляти на себе дівчата. Дивна стіна або завіса з сліпучого світла миттєво опускається між ним і цим дівчиськом — повна відсутність інтересу, яке він пояснює добрим ставленням до сина.

Нельсон і Дженіс обіймаються. "Ці маленькі спрінгеровські ручки", — згадує Гаррі слова своєї матері, дивлячись на те, як ці ручки утискають зараз в спину одягненої в тенісне плаття Дженіс. Оманливі лапки — щось в вигині тупих пальців вказує на приховану силу. На нігтях не видно білих закінчень, і вони виглядають обкусаними. Нельсон успадкував від Дженіс цю звичку надуті і мовчки вперто стояти на своєму. Жебраки духом.

Однак, коли Дженіс відривається від сина, щоб привітатися з Мелані, і батько з сином опиняються віч-на-віч, і Нельсон каже: "Привіт, тат!" — і коливається, як, втім, і батько, потиснути йому руку, або обійняти, або якось доторкнутися, любов незграбно затоплює паузу.

— Ти виглядаєш зміцнілим, — каже Гаррі.

— А відчуваю я себе випотрошеним.

— Як це ви зуміли так швидко сюди дістатися?

— Голосували ... ось тільки в Канзас-Сіті сіли на автобус і доїхали до Індіанapolisа. — Кролик в тих місцях жодного разу не був — його чадо виконало за нього цей шлях по дорогах його мрії. Тим часом хлопчисько розповідає: — Позаминулу ніч ми провели в якомусь полі в західному Огайо, не знаю — десь за Толідо. Моторошно було. Ми накурилися до чортиків з хлопцем, який підвіз нас в своєму розмальовані фургоні, і, коли він нас викинув, ми з Мелані поняття не мали, де знаходимося, — ми весь час розмовляли, щоб не піддатися паніці. Та й земля виявилася куди холодніше, ніж ми думали. Прокинулися ми зовсім замерзлі, але хоч дерева більше не здавалися восьминогами — і то добре.

— Нельсон, — вигукує Дженіс, — з вами ж могло Бог знає що трапитися! З вами обома!

— А кого б це засмутило? — питає хлопець. І, звертаючись до бабусі (а Бессі сидить замкнувшись в самому темному кутку веранди), говорить: — Тебе б це не засмутило, вірно, бабуля, якби я випав з картини?

— Дуже навіть засмутило б, — рішуче відповідає вона. — Дідусь адже в тебе душі не чув.

— В основному-то люди дуже навіть непогані, — каже Мелані, щоб заспокоїти Дженіс. Голос у неї дивний, що булькає, наче вона щойно впоралася з нападком сміху, співучий. Такий, ніби вона думає про щось далеке, що викликає радість. — Люди, з якими важко порозумітися, зустрічаються не часто, та й ті поводяться як треба, а то й показувати страху.

— А що думає ваша мама з приводу того, що ви голосуєте на дорогах? — питає її

Дженіс.

— Їй це неприємно, — каже Мелані і сміється, трясучи кучерями. — Але ж вона живе в Каліфорнії. — І, ставши серйозним, дивиться на Дженіс світяться, як лампи, очима. — Право ж, це розумно з екологічної точки зору: така економія пального. Набагато більше народу повинно було б так їздити, але тільки все бояться.

Розкішний жабеня — ось як вона бачиться Гаррі, хоча складена, наскільки можна судити при цих размахайках, цілком по-людськи і навіть непогана. Він каже Нельсону:

— Якби ти краще розпоряджався своїми грошима, ти міг би всю дорогу їхати на автобусі.

— В автобусі така нудьга і повно всяких диваків. В автобусі ж нічого не дізнаєшся.

— Це правда, — підспівує йому Мелані. — Я чула страшні історії від своїх подружок про те, що з ними було в автобусах. Водії нічого не можуть вдіяти, вони ж ведуть машину, а якщо ти виглядаєш, ну, розумієте, що у нас називається хіпі, вони навіть начебто нацьковують на тебе хлопців.

— Так, в світі нині небезпечно, — промовляє матуся Спрингер зі свого темного кута.

Гаррі вирішує сказати своє батьківське слово.

— Я радий, що ти так вчинив, — говорить він Нельсону. — Я пишаюся тобою, тим, що ти зумів зробити таку поїздку. Якби я в твоєму віці поїздив побільше по Сполученим Штатам, я зараз був би куди кращим громадянином. А я безкоштовно з'їздив тільки в Техас, коли Дядя Сем [6] послав мене туди. Випускали нас, — повідомляє він Мелані, — тільки в суботу ввечері на величезне поле, де пасуться корови. Називалося це місце Форт-Худ. — Він віджимає, занадто багато говорить.

— Пап, — нетерпляче обриває його Нельсон, — тепер країна наша всюди однакова, куди не поїдеш. Скрізь все ті ж супермаркети, скрізь продається одне і те ж пластмасове лайно. Дивитися просто нема на що.

— Нельсон так розчарувався в Колорадо, — своїм веселим тоном повідомляє їм Мелані.

— Сам штат мені сподобався, просто не до душі припали ці жмикрути, які там живуть. — Особа якесь ображене, зле. Гаррі знає, що він ніколи не дізнається, що сталося в Колорадо, що змусило хлопця повернутися до нього. Зовсім як у тих історіях, що хлопці приносять зі школи: завжди не вони, а хтось інший почав бійку.

— Діти вечеряли? — запитує Дженіс, входячи в роль матері сімейства. Від цього ж швидко відвикаєш, якщо не практикуватися.

Матуся Спрингер з несподівано задоволеним виглядом оголошує:

— Мелані приготувала пречудовий салат з того, що знайшла в холодильнику і на дворі.

— Мені дуже сподобався ваш город, — каже Мелані, звертаючись до Гаррі. — Ця маленька калиточка. Все тут так красиво росте.

Гаррі ніяк не звикне до цієї її дзюркотливої мови і манері пильно дивитися на тебе, точно вона боїться, як би ти чого не упустив.

— Угу, — каже він. — Але в даному разі це діє гнітюче. А копченої ковбаси у нас не залишилося?

Нельсон каже:

— Мелані — вегетка, пап.

— Вегетка?

— Вегетаріанка, — пояснює малий награно жалібним голосом.

— А-а. Що ж, законом це не заборонено.

Малий позіхає:

— Нам, мабуть, пора на бічну. Ми з Мелані минулу ніч поспали всього якусь годину.

Дженіс і Гаррі застигають і переводять погляд з Мелані на матусю Спрингер.

Дженіс каже:

— Підготую Неллі ліжко.

— Я йому вже постелила, — повідомляє її матуся. — А іншу постіль приготувала в колишньої швейної. Я адже сьогодні майже цілий день була одна — ви обидва тепер, схоже, все більше і більше часу проводите в клубі.

— Як було в церкві? — питає її Гаррі.

— Не скажу, щоб так вже до душі, — знехотя визнається матуся Спрингер. — Коли почався збір пожертвувань, включили музику, яку привезли з бруерської церкви Святої Марії, там ще чоловік співає таким високим голосом, точно жінка.

Це викликає у Мелані посмішку.

— Альтом. Мій брат співав у свій час альтом.

— Ну а потім що з ним сталося? — питає, позіхаючи, Гаррі. І висловлює припущення: — У нього змінився голос.

Мелані з серйозним виглядом дивиться на нього:

— О ні. Він став грати в поло.

— Виходить, став справжнім спортсменом.

— На самій-то справі він мені не рідний брат, а зведений. Мій батько був одружений до нас.

— Ми з бабусяю доїли копчену ковбасу, пап, — повідомляє Нельсон батькові. — Ми ж не вегети.

— А що ж мені є? — запитує Гаррі у Дженіс. — З вечора в вечір морите мене голодом.

Дженіс царським жестом, якого десять років тому у неї і в помині не було, відкидає його скаргу:

— Не знаю. Я подумала, ми перекусимо в клубі, а тут мама подзвонила.

— Я не хочу спати, — каже Мелані Нельсону.

— Може, показати їй трошки наші місця? — пропонує Гаррі. — А заодно ви могли б купити і піцу.

— На Заході, — каже Нельсон, — майже не їдять піцу, у них суцільно ця моторошна мексиканська їжа — тако і чилі. Фу, гидота.

— Я подзвоню в "Джордано", пам'ятаєш, де це? На Сьомий, через квартал від будівлі суду?

— Пап, я ж все життя прожив в цьому чортовому окрузі.

— Ми обидва прожили — ти і я. Хто-небудь заперечує проти піци з перцями? Давайте замовимо піцу — я впевнений, що Мелані ще хоче їсти. Одну піцу з перцями і одну змішану.

— Господи, пап. Ми ж без кінця повторюємо тобі: Мелані — вегетаріанка.

— Ой! Тоді я замовлю одну просту. Ти не заперечуєш проти сиру, Мелані? Або грибів? Як щодо того, щоб замовити піцу з грибами?

— Я по вуха сита, — розпливається в усмішці дівчисько і каже ще повільніше, немов захлеснута захопленням: — Але я б із задоволенням прокотилася з Нельсоном — мені і справді подобаються ці місця. Така пишна рослинність, і вдома все такі акуратні.

Дженіс, щоб не упустити представилася можливості, доторкається до плеча дівчата — на це вона б теж раніше не наважилася.

— А ви бачили, як у нас нагорі? — питає вона. — Кімната, куди ми зазвичай селимо гостей, знаходиться через коридор від маминої, ви будете користуватися однією з нею ванній.

— О, я зовсім не очікувала, що мені дадуть окрему кімнату. Я думала, розстелю спальний мішок на дивані і посплю. По-моєму, в тій кімнаті, куди ми спочатку увійшли, є такий великий спальний диван?

— Ви не захочете спати на цьому дивані: в ньому стільки пилу, що ви обчіхаєтесь до смерті, — запевняє її Гаррі. — А кімната нагорі, чесне слово, славно, якщо, звичайно, ви не проти ділити її з манекеном.

— О ні! — вигукує дівчина. — Право ж, мені досить маленького куточка, щоб нікому не заважати: я ж збираюся знайти собі роботу — найнятися подавальниці.

Стара, засовався, переставляє кавову чашку з колін на складаний столик, присунутий до її крісла.

— Я багато років сама собі все шила, але ось як тільки перейшла на біфокальні окуляри, навіть Фреду гудзик не могла пришити.

— У будь-якому випадку на той час ви вже розбагатіли, — каже їй Гаррі, знову знаходячи здатність жартувати тому, що історія з роздільними ліжками начебто пройшла гладко. Стара Спрингер, якщо зробити що-небудь поперек неї, буде пам'ятати це до кінця життя. На початку шлюбу Гаррі був жестковат з Дженіс, і по тому, як підтискає губи Бессі, видно, що вона до цих пір пам'ятає образу.

Він вискакує з веранди на кухню до телефону. Поки "У Джордано" дзвонить дзвінок, Нельсон підходить ззаду до Гаррі і риється у нього в кишенях.

— Ей, — каже Гаррі, — що ти хочеш у мене вкрати?

— Ключі від машини. Мама веліла взяти машину, що стоїть біля ганку.

Гаррі притискає трубку вухом до плеча, вивуджує ключі з лівої кишені і, передаючи їх Нельсону, вперше дивиться йому в обличчя. У цьому обличчі немає нічого від нього — хіба що невеликий прямий ніс і маленька закарлюка на одній з брів, від чого

здається, що вона повзе вгору, немов людина весь час в чомусь сумнівається. Дивовижна штука — гени. Все так точно закодовано, що вони можуть взяти і проявитися в такій ось крихітній закарлюці. А у тій дівчата постава була зовсім як у Рут, трохи припухла верхня губа і такі ж, як у Рут, стегна — міцні і одночасно м'які, затишні.

— Тільки не віддають перевагу катанню даремно. Нічого немає гірше холодної піци.

— В чому справа? — запитує грубий голос на тому кінці дроту: хтось нарешті зняв трубку.

— Вибачте, ні в чому, — каже Гаррі і замовляє три піци: одну з перцями, одну змішану і одну просту — на випадок, якщо Мелані передумає. Він дає Нельсону десятидоларову папірець. — Треба б нам поговорити, Неллі, коли ти трохи відпочинеш. — Ці слова як би супроводжують грошей. Нельсон мовчки бере банкноту.

Молодь їде, і Гаррі, повернувшись на веранду, говорить жінкам:

— Ну, все зійшло не так вже й погано, вірно? Вона, схоже, не заперечує спати в швейної кімнаті.

— Схоже — ще не означає, що так, — похмуро вимовляє матуся Спрингер.

— Але ж це точно, — каже Гаррі. — Як вона вам взагалі, ця його подружка?

— Тобі здається, що вона його подружка? — запитує Дженіс. Вона нарешті сіла з чаркою в руці. Що у неї там налито, по кольором не встановиш, щось нудотне, пронизливо-червоного кольору, який бувала в старовину крем-сода або рідина в термометрах.

— А як же інакше? Адже вони вчора спали разом в поле. Одному Богу відомо, як вони жили разом в Колорадо. Може, в печері.

— По-моєму, у них тепер це не обов'язково. Вони намагаються дружити — у нас в молодості так не виходило. Дружба між хлопчиками і дівчатками.

— Вигляд у Нельсона не дуже задоволений, — незаперечно заявляє матуся Спрингер.

— А коли він був задоволений? — запитує Гаррі.

— Хлопчиком він подавав великі надії, — говорить бабуса.

— Бессі, як вважаєте, чому він повернувся додому?

Стара зітхає:

— Через якогось засмучення. Через чогось, що він не зміг винести. Тільки ось що я вам скажу. Якщо ця дівчина не вестиме себе під нашим дахом як треба, я поїду. Я говорила про це після церкви з бідної Грейс Штуля, і вона дуже навіть буде рада, якщо я до неї переберуся. Вона вважає, що це може продовжити її життя.

— Мама, — говорить Дженіс. — А ти не пропустиш "У родинному колі"?

— Повинні показувати ту частину, яку я вже бачила, — ту, де колишня приятелька Архи повертається і просить у нього грошей. Тепер, влітку, показують одне тільки мотлох. Але я все ж збираюся подивитися "Джефферсоном" о пів на десяту, до передачі про Мойсея, якщо не засну. Піду-но я, мабуть, наверх, дам відпочинок ногам. Коли я стелила Нельсону ліжко, зачепила за ліжко ногою і впала на вену — тепер вона у мене

ніє. — Стара, кривлячись, піднімається зі свого місця.

— Мама, — втрачаючи терпіння, вставляє Дженіс, — я б сама постелила ці ліжка, якби ти почекала. Я піднімуся з тобою, подивлюся, як все там, в кімнаті для гостей.

Гаррі слідом за ними йде з веранди (занадто там стає похмуро: бук став чорним, як чорнило, мошки розбиваються об залізні сітки) і направляється в їдальню. Йому подобається дивитися знизу на ноги Дженіс, коли вона в своєму тенісному костюмі піднімається нагору допомогти матері влаштувати все як треба. Треба буде побавитися з нею як-небудь вночі. Він міг би теж піднятися наверх і допомогти їй, але його приваблює незвично біле жіноче обличчя на обкладинці липневого номера "До відома споживачів", який він сьогодні вранці зніс вниз, щоб почитати в приємний годину між від'їздом матусі до церкви і їх з Дженіс від'їздом в клуб. Журнал як і раніше лежить на ручці вольтерівського крісла, де вечорами сидів старий Спрингер. Викурити його звідти було просто неможливо, а коли він вирушав у ванну або на кухню випити пепсі, крісло пустувало. Зараз Гаррі опускається в нього. Дівча на обкладинці в білому казанку і в білосніжному смокінгу, з вимазати білилами особою; воно у неї розфарбоване червоним, синім, білим, як у клоуна, а на піднятій руці лежить згусток клейкою білої маси косметичного молочка. Сперма ... всі моделі — повії, дівчата в порнофільмах мажуть обличчя спермою. "Бродвей пробує різний косметичне молочко", — сказано під нею, бо номер за цей місяць присвячений косметичному молочку поряд з сиром (чи достатньо він очищений або тільки більш-менш), кондиціонерами, компактними стереопрогравач, консервними ножами (і навіщо тільки виготовляють прямокутні консервні банки?). Гаррі вирішує дочитати матеріал про повітряні кондиціонери і виявляє, що якщо ви живете в районі підвищеної вологості (а, як він вважає, саме в такому районі він і живе, в усякому разі, в порівнянні з Аризonoю), то кондиціонери майже всіх марок мають схильність капати — інші настільки, що їх не варто встановлювати над внутрішніми двориками або доріжками. Добре б мати внутрішній дворик і утоплену нижче рівня землі вітальню, як у Уебба Меркетта. У Уебба і цієї забавної маленької вертушки Сінді завжди такий вигляд, ніби вони тільки що вилізли з душі. Втім, Кролик задоволений і тим, що має. Ось що він любить — домашній спокій. Щоб жінки діловито снували над його головою, а за вікном, немов вода об берег озера, билася в скла літня ніч. Він встигає прочитати про компактні стереопрогравач і навіть починає читати статтю про позики на придбання автомобілів, але тут Нельсон і Мелані повертаються з трьома забрудненими коробками піци. Гаррі швидко зриває з носа окуляри — як не дивно, в них він відчуває себе чомусь голим.

Обличчя в хлопчиська просвітліло і навіть, можна сказати, повеселіло.

— Ух ти, — каже він батькові, — а мамашкін "мустанг", коли треба, у дає! Якась мавпа прямо з джунглів в "кадилаку" так шістдесят дев'ятого року щосили палила мотор, але я її миттю обігнав. Так він сидів у мене на хвості всю дорогу до мосту через коня, що скаче. Страшнуvато було.

— Ви поверталися таким шляхом? Не дивно, що у вас пішло на це стільки часу.

— Нельсон показував мені місто, — повідомляє Мелані зі своєю співочої

посмішкою, йдучи з плоскими коробками на кухню і залишаючи за собою в повітрі мелодійний слід. У неї вже з'явилася ця приємна пряма постава, притаманна офіціанток.

Гаррі кричить їй:

— Це місто знав кращі дні!

— По-моєму, він прекрасний-івий, — долітає її відповідь. — Люди фарбують свої будинки в різні кольори, зовсім як на Середземномор'ї.

— Це іспашкі, — каже Гаррі. — Іспашкі і італьяшки.

— Пап, а ти, виявляється, сповнений забобонів. Тобі б треба більше подорожувати.

— Та ні, я це в жарт. Я всіх люблю, особливо коли вікна в моїй машині замкнені. — І додає: — "Тойота" збиралася оплатити нам з мамою поїздку в Атланту, а потім якийсь агент під Гаррісберг побив нас з продажу, і поїхав він. Це була районна премія. Мені було прикро, тому що мене завжди цікавив південь — люблю спеку.

— Не будь таким скупердяї, пап. Візьми собі відпустку і поїдь за свої грошики.

— Відпустка — так нас же тримає ця халупа в покон. — Радість і гордість старого Спрінгера.

— Я прослухав в Кенті курс соціології. Так ось, ти жмотнічаєш тому, що ріс в бідності, за часів Великої депресії. Ти цим травмований.

— Та ні, ми не так уже й погано жили. Папка отримував пристойні гроші: друкарі адже завжди мали роботу. А взагалі хто говорить, що я жмот?

— Ти повинен Мелані вже три долари. Мені довелося взяти у неї.

— Ти хочеш сказати, що ці три піци коштували тринадцять доларів?

— Ми ще прихопили пару картонок пива по шість пляшок.

— За ваше пиво ви з Мелані самі і платите. Ми тут пива ніколи не п'ємо. Занадто від нього товстієш.

— А де мама?

— Нагорі. І ось ще що. Не залишай мамину машину перед будинком зі спущеним верхом. Якщо навіть немає дощу, з кленів капає сік, і сидіння стають липкими.

— Я думав, може, ми ще куди поїдемо.

— Ти жартуєш. Ти ж, по-моєму, казав, що минулої ночі ви всього годину спали.

— Пап, кінчай баланду. Мені скоро двадцять три.

— Двадцять три роки, а розуму ні на гріш. Давай сюди ключі. Я поставлю "мустанг" в гараж.

— Ма-ам! — кричить хлопчисько, закинувши догори голову. — Папа не дає мені твою машину!

Дженіс спускається вниз. Вона переодяглася в сукню кольору м'яти і виглядає втомленою. Гаррі каже їй:

— Я тільки попросив його поставити машину в гараж. Від соку з цього клена у нас все сидіння липкі. А він каже, що хоче знову кудись їхати. Господи, адже вже майже десять.

— Сік з кленів в цьому році вже перестав текти, — говорить Дженіс. Нельсону ж

вона говорить тільки: — Якщо ти нікуди не збираєшся більше їхати, краще підняти у машини верх. Дві ночі тому у нас була страшна гроза. Навіть з градом.

— А чому, ти думаєш, — запитує її Кролик, — верх у твоєї машини весь чорний і в плямах? Тому що на нього капає сік або чортзна-що, і брезент потім не відчистити.

— Гаррі, це ж не твоя машина, — каже йому Дженіс.

— Піца! — кричить Мелані з кухні, голос у неї дзвінкий і переливчастий. — Mangiamo, prego! [7]

— Папка у нас зовсім на машинах збожеволів, вірно? — каже Нельсон, звертаючись до матері. — Вони стали для нього прямо восьмим чудом світу з тих пір, як він їх продає.

Гаррі питає дружину:

— А матуся? Вона буде їсти?

— Мама каже, що їй нездужає.

— Ось тобі й маєш! Знову прихопило.

— Сьогодні у неї було стільки хвилювань.

— У мене теж сьогодні було багато хвилювань. І ще мені було заявлено, що я жмот і вважаю машини восьмим чудом світу ...

— Ні до чого бути таким шкідливим.

— А крім того, Нельсон, я поклав м'яч в вісімнадцяту лунку, ти ж знаєш, ту, що з довгим прольотом? Так розмахнувся, що м'яч перелетів через струмок і покотився вправо, а потім я легко потрапив в п'яту. У тебе ще збереглися твої ключки? Треба нам разом грати. — І він по-батьківськи обіймає хлопця за плечі.

— Я продав їх одному малому в Кенті. — Нельсон робить крок в сторону, швидко вивільняючи з обіймів татуса. З моєї точки зору, це найдурніша на світлі гра.

— Розкажи нам, як ти займаєшся дельтапланеризмом, — каже його мати.

— Це здорово. Ні звуку. Вітер несе тебе, а ти нічого не відчуваєш. Деякі хлопці накачуються до того, як відправитися в дорогу, але це небезпечно: може здатися, що ти справді летиш.

Мелані красиво розставила тарілки і виклала піцу з картонок на страви.

— Мелані, — запитує Дженіс, — ти теж займаєшся планеризмом?

— О ні, — каже дівчина. — Я б зі страху померла. — Вона хихикає, але блискучі шоколадні очі дивляться твердо. — Нельсон займався цим з Пру. Я ніколи б не наважилася.

— Хто це Пру? — запитує Гаррі.

— Ти її не знаєш, — каже йому Нельсон.

— Я знаю, що не знаю. Я знаю, що я не знаю її. Якби я її знав, я б не питав.

— Занадто все ми, по-моєму, злі і роздратовані, — говорить Дженіс, беручи шматок піци з перцями і кладучи на тарілку.

Нельсон тут же вирішує, що це для нього.

— Скажи татові, щоб він перестав на мене насідати, — жалібно тягне він, обережно опускаючись на стілець, ніби щойно зліз з мотоцикла і у нього все болить.

У ліжку Гаррі питає Дженіс:

— Як по-твоєму, що гризе хлопця?

— Не знаю.

— Але ж щось гризе.

— Так.

Вони роздумують над цим під звуки телевізора, включеного в кімнаті матусі Спрингер, — судячи з біблійно звучить голосам, криків, гуркоту і музиці, часом злітає крещендо, там переживають Мойсея. Стара засинає, не виключивши телевізор, і інший раз він крякає всю ніч, поки Дженіс навшпиньки не пройде в кімнату і не поверне ручку. Мелані пішла спати в кімнату з Кравецьким манекеном. Нельсон піднявся було наверх подивитися з бабусею "Джефферсоном", але на той час, коли батьки, в свою чергу, піднялися наверх, він вже пішов до себе, не побажавши нікому добраніч. Хмарно болячка. Цікаво, думає Кролик, ця провінційна молода пара приїде до них завтра в магазин чи ні? Бліде кругле обличчя дівчата і екран телевізора, що світиться невідомо для кого в кімнаті матусі Спрингер, зливаються воедино перед його уявним поглядом під могутні звуки священних піснеспівів. Дженіс запитує:

— Як тобі сподобалася дівчина?

— Крихітка Мелані? Скритна. Невже вони всі тепер такі, це покоління, точно їх гепнувся каменем по голові, а вони вважають, що нічого приємнішого в їхньому житті не було?

— По-моєму, вона намагається сподобатися. Нелегко це, напевно, приїхати до приятеля в будинок і зуміти знайти собі в ньому місце. Я б з твоєю матір'ю і десяти хвилин не протрималася.

А вона ж поняття не має, скільки отрути вилила на неї мама.

— Мама була, як я, — каже Гаррі. — Чи не любила жити в тісноті. — Нові люди в будинку і привид старого Спрінгера сидить внизу в своєму вольтерівському кріслі. — А вони не справляють враження дуже люблячої пари, — додає він. — Чи це так тепер прийнято? Чи не голубитися.

— Я думаю, вони не хочуть нас шокувати. Вони ж знають, що їм треба порозумітися з мамою.

— Як і з усіма іншими.

Дженіс розмірковує над цим. Чути скрип ліжка і важкі кроки за стіною, потім клацання, і збуджені крики по телевізору замовкають. Це Берт Ланкастер якраз почав розпалюватися. А зуби які — невже вони у нього власні? У всіх зірок надіті коронки. Навіть у Гаррі — скільки він мучився зі своїми зубами, а тепер вони у нього так затишно, безболісно і безпечно сидять в футлярі з золотого сплаву, які обійшлися йому по чотириста п'ятдесят доларів кожен.

— Вона все ще бродить, — говорить Дженіс. — Ніяк не вгамується. Накрутила себе. — Вона так твердо це вимовляє — все більше і більше стає схожа на матір. Якийсь час наша спадковість сидить в нас приховано, а потім раптом вилазить назовні. Звідкись, де лежала, згорнувшись клубком.

Під поривом вітру — як раніше, перед раптово пролився дощем — виникають тіні листя дуба, відкидаючи свої порізані світлом ліхтарів відбитки туди, де стеля зустрічається з далекою стіною.

Три машини проносяться одна за одною, і в грудях Гаррі шириться і зростає відчуття, що за вікном мчить повз бурхливе життя, а він лежить в цілковитій безпеці в цій фантастично зручною ліжку. Він — в ліжку, а зуби його — в коронках.

— Вона у нас відмінна старушенця, — говорить він.

— Вона вичікує і спостерігає, — говорить Дженіс зловісним тоном, що показує, що вона на противагу йому далека від сну. — Ну, — питає вона, — а коли до мене дійде черга?

— Черга? — Ліжко злегка повертається. Ставрос чекає його у великий вітрини, залитої ранковим світлом, в якому танцюють порошинки. "Ти ж сама цього хотіла".

— Минулої ночі ти скінчив, судячи з того, в якому вигляді я була вранці. І я, і простирадло.

Знову налітає вітер. Чорт би його ухопив. Машина-то адже стоїть на вулиці з опущеним верхом.

— Серденько, у мене був такий довгий день. Пальне скінчилося. Вибач.

— Ти прощений, — говорить Дженіс. — Правда, з працею. — І додає: — Я ж можу подумати, що ти на мене більше не реагуєш.

— Та ні, що ти, як раз сьогодні в клубі я думав, наскільки ти смачніше більшості цих повій — цієї старої Тельми в її міні-спідничці і цієї жахливої приятельки Бадді.

— А Сінді?

— Чи не мій топ. Занадто пишна.

— брехун.

Ось і отримав по заслугах. Він до смерті втомився, проте щось утримує від занурення в чорноту сну, і в цьому напівзабутті до або відразу після того, як зануритися в сон, він чує легкі, молодші кроки в коридорі, як би що прямують кудись.

Мелані тримає слово: вона влаштовується офіціанткою в новому ресторані в центрі, прямо на Уайзер-стріт, — власне, ресторан старий, тільки назва нове: "Млинцевий будинок". Колись це було кафе "Барселона" — писаний кахель і паелья [8], чавунні решітки та гаспачо [9], Гаррі час від часу обідав там, але вечорами кафе заповнювали не ті люди — хіпі та латиноамериканці з південної частини міста, які приходили сюди з сім'ями, а не білі комірці із Західного Бруер і з пагорбів вздовж бульвару акацій, без яких ресторану в цьому місті не прожити. У Бруер ніколи не відчувалася присутність іспанців чи італійців, у всякому разі, з часу Кармен Міранди і всіх цих диснейських фільмів. Кролик згадує, що на Уоррен-авеню був клуб "кастаньєт", але єдиним іспанським в ньому була назва, а також обручку на помаранчевій формі офіціанток. До того, як "Млинцевий будинок" був "Барселоною", він багато років існував під назвою "Відбивні Джонні Фрая", де вдень і ввечері подавали добротну рясну їжу для огрядних старорежимних німців, які від обжерливості давно вже зійшли в могилу разом з поглиненими ними тоннами відбивних і кислої капусти і річками пива "Соняшник".

Нині, під новою вивіскою, колишнє заклад Джонні Фрая процвітає: нова раса сухорлявих канцелярських службовців виходить в центрі з банків, державних установ і спорожнілих універмагів, перетинає опівдні ліс, який міські проектувальники влаштували на Уайзер-сквер, розсідається за маленькими столиками з кахельної кришкою, що залишилися від кафе "Барселона", і поглинає прославлені млинці з тією чи іншою начинкою. Навіть коли їдеш з кінотеатру, розташованого в одному з торгових центрів, бачиш, як вони сидять там при свічках, сидять парочками, пригнувшись один до одного, і з диявольською жадібністю поїдають млинці — молодь, що йде в гору: хлопці в вільних піджаках і сорочках з виложистими комірцями і дівчата в обтягуючих сукнях, липне до тіла від електростатики, — в той час як ще з десяток таких же стоять у вестибюлі, чекаючи, поки їх посадять. Напевно, це пов'язано з дієтою, думає Гаррі. Люди прагнуть менше їсти, а млинці — це звучить як закуска, тоді як назви ці штуки оладками, ніхто б в цей заклад не заглянув, крім дітей та двотонних матрон. Дивна річ, думає Гаррі, яке з'явилося нове плем'я споживачів, причому з грошима. Світ рухається до свого кінця, однак виникають все нові люди, занадто тупі, щоб це розуміти, і ведуть себе так, ніби свято тільки почався. "Млинцевий будинок" має такий успіх, що його власники купили поважне цегляна будівля поруч і перетворили колишні складські приміщення в зали, залишивши недоторканою лише стару тютюнову крамницю, де біля каси замість ліхтаря як і раніше горить маленька газовий пальник. Для цих нових залів "Блін дому" і потрібні були додаткові офіціантки. Мелані працює то в обідню зміну — з десяти до шести, — то з п'ятої години вечора до першої години ночі. Одного разу Гаррі взяв з собою Чарлі і відправився туди обідати, щоб той подивився на нову жінку, що увійшла в життя сім'ї Енгстрем, але вийшло не дуже вдало: побачивши батька Нельсона, та ще з якимось чужим чоловіком, Мелані, червона від збентеження, стала їх обслуговувати серед обідньої штовханини. Одного разу Гаррі взяв з собою Чарлі і відправився туди обідати, щоб той подивився на нову жінку, що увійшла в життя сім'ї Енгстрем, але вийшло не дуже вдало: побачивши батька Нельсона, та ще з якимось чужим чоловіком, Мелані, червона від збентеження, стала їх обслуговувати серед обідньої штовханини. Одного разу Гаррі взяв з собою Чарлі і відправився туди обідати, щоб той подивився на нову жінку, що увійшла в життя сім'ї Енгстрем, але вийшло не дуже вдало: побачивши батька Нельсона, та ще з якимось чужим чоловіком, Мелані, червона від збентеження, стала їх обслуговувати серед обідньої штовханини.

— непогано, — зауважив Чарлі в той невдалий день, дивлячись услід відійшла від їх столика молодій жінці. У "млинець будинку" офіціанток одягають в малинові міні-сукні з великим бантом ззаду, який колишеться на ходу.

— Ти так вважаєш? — зауважив Гаррі. — Я — ні. Це-то мене і дивує. Що вона на мене не діє. Адже дівчина живе з нами вже два тижні, і я б повинен лізти на стінку.

— А ти не застарий, щоб на стінку лізти, шеф? Так чи інакше, певні жінки не діють на певних чоловіків. Ось чому вони збирають стільки моделей.

— Як то кажуть, все при ній. І спереду — дай Бог.

— Я помітив.

— Найцікавіше, що вона і на Нельсона начебто не діє. Вони як приятелі: коли вона вдома, вони годинами сидять у нього в кімнаті, ставлять його старі платівки і розмовляють. Бог знає про що, іноді, коли вони виходять звідти, таке враження, що він плакав, але спить вона, наскільки ми з Джен можемо судити, в своїй кімнаті, куди ми її помістили, поступившись старій Спрингер, в ту першу ніч, хоча самі були впевнені, що довго це не протримається. А зараз Бессі начебто навіть до неї прив'язалася — перш за все тому, що вона допомагає по дому куди більше Дженіс, так що тепер, я думаю, стара не стане чіплятися до Мелані, де б вона не спала.

— Не може бути, щоб у Нельсона нічого з нею не було, — він не заспокоювався. Ставрос, рішуче і злегка загрозливо ставлячи руки на стіл долонями разом, великими пальцями вгору.

— Здавалося б, так, — погоджується Кролик. — Але ці хлопці нині такі скритні. З Колорадо потоком йдуть листи в довгих білих конвертах, і Нельсон з Мелані витрачають чимало часу, відповідаючи на них. На поштовому штемпелі стоїть "Колорадо", а зворотна адреса на конверті — якийсь деканат в Кенті. Може, Нельсона вибили звідти.

Чарлі чи його чує.

— Може, дзвякнути їй, раз Нельсон на неї плює?

— Перестань, Чарлі. Я ж не сказав, що він на неї плює, просто я не відчуваю, щоб будинок ходив ходором. Не думаю, щоб вони займалися любов'ю в "мустангу" — сидіння там як-не-як вінілові, а ці хлопці нині занадто розпечені. — Він сьорбнув "Маргарити" [10] і витер сіль з губ. Бармен тут залишився з часів "Барселони"; має бути, в погребі у них ще повно текіли [11].

— Сказати по правді, я не можу собі уявити, щоб Нельсон з ким-небудь спав — він такий Кислятина.

— Він пішов у діда. Але ж Фред був ох який ходок, так що не обманюйте. Таку волю давав рукам — не дивно, що у нас стільки конторських дівчат змінилося. Так звідки, ти кажеш, вона?

— З Каліфорнії. Батько її, схоже, нероба, живе тепер в Орегоні, а раніше був юристом. Її батьки розійшлися деякий час назад.

— Далеко вона заїхала від будинку. Напевно їй потрібен один більш зрілого віку.

— Ну так я поруч — варто тільки перейти коридор.

— Ти ж член сім'ї, чемпіон. Ти не береться до уваги. А крім того, ти цю курочку не оцінили, і вона, безумовно, це відчуває. Жінки — вони такі.

— Чарлі, але ти ж їй у батьки підходиш.

— А-а. Ці жінки середземноморського типу — їм подобається, коли груди в сивині.

— А як йдуть справи з твоїм паршивим будильником?

Чарлі посміхається і опускає ложку в холодний шпінатовий суп, який принесла Мелані.

— Цокає не гірше за інших.

— Чарлі, ти з глузду з'їхав! — захоплено виголосив Кролик, вже не вперше за довгі

роки співдружності захоплюючись більш чіпкою, як йому здається, хваткою Чарлі, його вмінням виділяти головне в житті, чого Гаррі ніяк не може для себе встановити.

— Значить, ми живі, якщо здатні рехнутися, — сказав Чарлі, знову відсморбнувши супу, і, щоб краще його розкуштувати, закрив очі за темними скельцями окулярів. — Занадто багато мускатного горіха. Може, Дженіс запросила б мене — я ж уже давно у вас не був. Щоб я, так би мовити, міг промацати ґрунт.

— Послухай, не стану я тебе запрошувати, щоб ти спокусив приятельку мого сина.

— Ти ж сказав, що вона не така вже й близька йому приятелька.

— Я просто сказав, що вони ведуть себе якось не так, — але звідки я знаю?

— У тебе непоганий нюх. Я вірю тобі, чемпіон. — І він злегка змінив тему: — Що це Нельсон унадився до нас в магазин?

— Не знаю, з тих пір як Мелані надійшла на роботу, йому робити особливо нічого — ось і стирчить будинку разом з Бессі або їздить з Дженіс в клуб і плаває там, поки очі не почервоніють від хлорки. Він пошукав роботу в місті, але безуспішно. Думаю, не дуже старався.

— Може, ми могли б прилаштувати його у нас?

— Я цього не хочу. Він і так вже дуже затишно, тут влаштувався.

— А в коледж він повернеться?

— Не знаю. Боюся і питати.

Ставрос обережно опустив ложку.

— Боїшся питати, — повторив він. — І при цьому ти платиш за рахунками. Якби мій батько колись сказав, що боїться мене про щось запитати, я думаю, дах б рухнула.

— Ну, може, "боюся" не те слово.

— Але ти ж сказав — "боюся". — Він підняв очі і, примружившись, точно від болю, став розглядати за товстими скельцями окулярів Мелані, а вона, змахнувши малиновими хвилями, як раз ставила перед Гаррі *cere con zucchini* [12], а перед Чарлі — *crêpes à la champignons et oignons* [13].

Після неї хмаркою залишився запах овочів, точно слід духів від її воланів.

— непогано, — сказав Чарлі, маючи на увазі не їду. — Дуже навіть непогана.

Кролик ж як і раніше нічого в ній не бачив. Він спробував уявити собі її тіло без цих воланів і не відчув нічого, крім якогось страху — точно побачив вийнятий з піхов кинджал або дивився на безжальну машину, до якої його м'якому тілу краще не наближатися.

Проте він визнав за необхідне сказати Дженіс:

— Ми щось давно не запрошували Чарлі.

Вона з цікавістю дивиться на нього.

— Ти хочеш, щоб ми його запросили? Тобі що, мало бачити його в магазині?

— Та ні, просто ми давно не бачилися з ним в домашній обстановці.

— Ми з Чарлі свого часу досить набачилися.

— Послухай, малий живе разом з матусею, яка з кожним днем стає все більшою для нього тягарем, так і не одружився, говорить тільки про свої племінниця і племінників,

але я не думаю, щоб вони платили йому тим же ...

— Досить, можеш мені його не продавати. Я-то з задоволенням зустрінуся з Чарлі. Просто, повинна тобі сказати, дивно, що ти на цьому наполягаєш.

— А чому, власне? Через ту старої історії? Я на нього не в претензії. Він же обтесав тебе.

— Покірно дякую, — сухо каже Дженіс.

Не без почуття провини він намагається прикинути, скільки вже ночей не задовольняв її. У ці липневі вечори хочеться випити зайву кухоль пива, дивлячись на те, як борються "Філадельфія", ну і потім в ліжку відчуваєш страшну втому, мрієш лежати пластом і починаєш розуміти, чому чоловіки охоче готові померти, перейти в вічний спокій, який позбавить їх від необхідності щось витворяти. Коли він кілька днів не доторкається до Дженіс, вона починає відчайдушно розмахувати руками, і пам'ять про те, як він кінчає, тільки посилює її істеричність.

— Так коли ж? — питає вона.

— Коли хочеш. Як Мелані працює в цей тиждень?

— А яке це має відношення до Чарлі?

— А таке — щоб він міг з нею познайомитися як треба. Я водив його обідати в цей "Млинцевий будинок", і, хоч вона намагалася бути привітною, її роздирали на частини, і знайомства не вийшло.

— Що значить "не вийшло"?

— не дошкуляє мене — сьогодні так чертовски сирі. Я все думаю запропонувати матусі купити навпіл новий кондиціонер, я читав, що марка "Фрідріх" найкраща. А під "не вийшло" я мав на увазі, що звичайні людські відношення не встановилися. Чарлі без кінця дошкуляє мене не дуже приємними питаннями про Нельсона.

— Якими, наприклад? Які Нельсон може викликати неприємні запитання?

— Ну, наприклад, чи збирається він повертатися в коледж і чому він раз у раз з'являється в магазині.

— А чому він не повинен з'являтися в магазині? Це як-ніяк магазин його діда. Та й потім, Нельсон завжди любив машини.

— У всякому разі, любив на них віддають перевагу катанню. "Мустанг" став деренчати ще сильніше. Ти не помітила?

— Не помітила, — відрізає Дженіс, підливаючи собі кампари. Вирішивши скоротити споживання спиртного, вона поставила собі за правило влітку пити кампари з содовою, ось тільки содову вона забуває підливати. — Він звик до рівних дорогах Огайо, — додає вона.

У Кенті Нельсон купив у одного студента-випускника старий "Сандерберд", а коли надумав їхати в Колорадо, продав його за півціни. Згадавши про таке безпардонному стосунках з батьками, Кролик відчув, що зараз задихнеться. Він каже дружині:

— У них там теж гранична швидкість п'ятдесят п'ять миль на годину. Нещасна країна намагається економити бензин, щоб араби не перетворили наші долари в гроші, а цей твій крихта робить п'ятдесят п'ять миль на годину на другій швидкості.

Дженіс розуміє, що він хоче вивести її з себе, і стрімко, точно в ній повернули вимикач — зовсім як у прискореній зйомці, — повертається до нього спиною і спрямовується в їдальню до телефону.

— Я запрошу його на наступний тиждень, — каже вона. — Якщо ти після цього станеш менше до мене чіплятися.

Чарлі завжди приносить квіти — на цей раз в зеленому паперовому конусі, який він вручає матері Спрингер. Він стільки років гнув спину перед Спрингером, що знає, як догодити його вдову. Бессі приймає квіти майже без посмішки: вона адже з Кернер і ніколи не схвалювала того, що Фред найняв грека, тим більше що її упередження справдилося, коли Чарлі завів роман з Дженіс, що мав такі жахливі наслідки, та ще в такий час, коли американці висадилися на місяць. А адже на Місяць люди не так часто відправляються.

Квіти розгорнуті — це виявилися троянди, оксамитові, як шкура арабського скакуна. Дженіс, воркуя, ставить їх у вазу. Вона причепурилася — одягла кокетливий літнє плаття в маргаритки, що оголює її засмаглі плечі, і через спеку поклала довге волосся у високу зачіску, щоб нагадати всім, яка у неї струнка шия, і одночасно показати золоте намисто з крихтих лусочок, яке Гаррі подарував їй до двадцятиріччя весілля три роки тому. Заплатив він тоді за нього дев'ятсот доларів, а зараз воно коштує, напевно, тисячі півтори — золото до чортиків подорожчало. Дженіс наближає особу до Чарлі і цілує його — не в щоку, а в губи, таким шляхом дає знати тим, хто спостерігає за ними, що ці два тіла зливалися воедино.

— Чарлі, ти занадто схуд, — говорить Дженіс. — Ти що, зовсім не їси?

— наминати за обидві щоки, Джен, але до кісток чомусь нічого не прилипає. А ти ось виглядаєш здорово.

— Мелані всіх нас змусила стежити за здоров'ям. Правда, мам? Проросле зерно, і пагони люцерна, і чого тільки не придумали. Йогурт.

— Чесне слово, я відчуваю себе краще, — промовляє Бессі. — Тільки не знаю чому — чи то від їжі, чи то через те, що в будинку стало більше життя.

Тупі пальця Чарлі продовжують лежати на засмаглій руці Дженіс. Кролику це здається таким же природним, як будь-яке явище природи — японський жук на листку або два сучочка, зчепилися на вітрі. Потім він згадує — якщо брати зовсім вже глибоко, — яке відчуття народжує любов, коли всім еством відчуваєш щось величезне, немов стикаються планети.

— Ми всі дуже багато їмо цукру і солі, — лунає радісний дзвінкий голосок Мелані, здається, він ніяк не пов'язаний з нашою грішною землею, немов неждана благодать, зійшла згори.

Чарлі різко знімає руку з ліктя Дженіс — він, точно воїн, варто по стійці "струнко"; його профіль в напівтемряві цієї кімнати, через яку неодмінно проходять всі гості, блищить — низький лоб, випирає щелепу, на обтягнутих шкірою вилицях ходять жовна. Він виглядає молодше, ніж в магазині, — можливо тому, що тут гірше світло.

— Мелані, — каже Гаррі, — пам'ятаєш Чарлі — ми ще з ним обідали у тебе на днях,

так?

— Звичайно. Він їв гриби і каперси.

— Цибулини, — поправляє Чарлі, все ще чекаючи моменту, коли можна буде з нею привітатися.

— Чарлі — моя права рука, хоча він, напевно, сказав би, що це я його права. Він продає машини в "Спрингер-моторс" з тих пір, як ... — Каламбур не спадає на думку.

— З того часу, коли їх ще називали каретами без коня, — каже Чарлі і потискує руку Мелані. А Гаррі, спостерігаючи це рукостискання, дивується, яка у неї молода і вузька рука. Ми всі так розповзаємося. Ноги у бабусь — це ж точно набряклі батони хліба, прокреслені венами, а Мелані, якщо не брати до уваги цього позамежного погляду, вся така міцна, точно щільно пов'язаний носок. Чарлі негайно розгортає наступ: — Як ся маєте, Мелані? Як вам тут у нас подобається?

— Міло, — посміхається вона. — Навіть своєрідно.

— Гаррі казав мені, що ви дитя Західного узбережжя.

Вона дивиться кудись вгору, в далеке минуле — так заводить очі, що під райдужною оболонкою видно білки.

— О, так, я народилася в Приморському окрузі. Мама живе тепер в містечку, яке називається Кармел. Це південніше.

— Я чув цю назву, — говорить Чарлі. — Звідти вийшло кілька зірок року.

— Та ні, не думаю ... Хіба що Джоан Баез, але вона швидше традиційна співачка. Ми живемо на нашій колишньої дачі.

— Чому ж?

Питання застає її зненацька, і вона повідомляє:

— Мій тато працював в Сан-Франциско юристом в одній корпорації. Потім вони з мамою розійшлися, і нам довелося продати будинок на Пасифік-авеню. Батько тепер в Орегоні вчиться на лісничого.

— Сумна, можна сказати, історія, — каже Гаррі.

— Папа так не вважає, — повідомляє Мелані. — Він живе з чарівною дівчиною, наполовину індіанкою з племені Якима.

— Назад до природи, — промовляє Чарлі.

— Тільки в цьому напрямку і можна рухатися, — говорить Кролик. — Беріть соєві боби.

Це, звичайно, жарт, бо він простягає їм мисочку з смаженими кешью — горішками, які він раптом узяв і купив в бакалійної крамниці поруч з державним винною крамницею чверть години тому, коли їздив в деренчливому "мустангу" запитися всім необхідним для сьогоднішньої компанії. Його мало не відлякала ціна на банку — 2,89 долара, на тридцять центів дорожче, ніж остання, яку він пам'ятав, і він уже простягнув руку до земляних горішкам. Але навіть і вони стоять більше долара — 1,09 долара, а адже коли він був хлопчиськом, можна було купити цілий мішок неочищених горіхів за четвертак, ось він і подумав: "Якого біса, навіщо ж бути тоді багатим?" — і взяв банку з кешью.

Він ображається, коли Чарлі, глянувши на мисочку, заперечливо піднімає долоню і не бере жодної горішка.

— Без солі, — вмовляє його Гаррі. — Протеїну хоч відбавляй.

— Ніякої гидоти ніколи не їм, — каже Чарлі. — Доктор каже — ні-ні.

— мерзота?! — намагається заперечити Гаррі.

Але Чарлі цілком зайнятий Мелані.

— Кожну зиму я на місяць відбуваю до Флориди. В Сарасота, що на березі затоки.

— І яке це має відношення до Каліфорнії? — встряє в розмову Дженіс.

— Такий же рай, — каже Чарлі, повертаючись до неї спиною і звертаючись вже прямо до Мелані. — Ось це мені до душі. У туфлях пісок, день за днем носиш одні і ті ж старі обрізані джинси. Це на затоці. А то узбережжі, де Майамі, я терпіти не можу. У Майамі мене може занести тільки в утробі крокодила, якщо він проковтне мене. Там вони теж є — вилазять з каналів прямо до тебе на галявину і зжирають твою улюблену собачку. Частенько трапляється.

— Ніколи не була у Флориді, — вимовляє Мелані, і очі в неї ще більше затуманюються, хоча, здавалося б, таке просто неможливо.

— Треба з'їздити туди, — каже Чарлі. — Ось де живуть справжні люди.

— А ми, по-твоєму, не справжні? — запитує Кролик, щоб підчепити Чарлі і потрафити Дженіс. Адже їй це, напевно, неприємно. Він затискає горіх в зубах і обережно розгризає його, продовжуючи задоволення. Ось з'явилася перша тріщина — мова намацує її, слина пріхлиниває. Він обожає горіхи. Вони не бруднять зуби — не те що м'ясо. У райському саду їли горіхи і фрукти. Смажений горіх трошки обпікає. Кролик воліє солоні горішки, але купує цей сорт з бажання догодити Мелані — вона просвердлила дірку йому в мозку розмовами про хімікалії. І все ж при смаженні напевно використовуються якісь хімікалії — нині на Землі все шкідливе, що б не з'їв. Дженіс, мабуть, терпіти не може такі горішки.

— Живуть там не тільки люди похилого віку, — продовжує Чарлі, як і раніше звертаючись до Мелані. — Там повно і молоді, яка ходить голяка. Приголомшливо.

— Дженіс, — гукає доньку місіс Спрингер (а вийшло у неї "Ченніс"). — Ходімо на веранду, запропонуй напої. — І, звертаючись до Чарлі, каже: — Мелані приготувала чудовий фруктовий пунш.

— А джина там досить? — запитує Чарлі.

Любить Гаррі цього малого, хоч він і розпустив хвіст перед Мелані або Дженіс, і, коли вони виходять на веранду і всідаються в алюмінієві крісла зі склянками в руках, а Дженіс на кухні стежить, щоб не пригоріла їжа, він запитує Чарлі, щоб дати йому блиснути:

— Як тобі сподобалася мова Картера з приводу енергетичної кризи?

Чарлі схиляє голову до рожевоощокою дівчині і каже:

— По-моєму, вона була така жалюгідна. Він правий. Я теж переживаю кризу довіри. До нього.

Ніхто не сміється, крім Гаррі. Чарлі перекидає м'яч:

— А що ви думаєте про цю промову, місіс Спрингер?

Стара, покликана на авансцену, розгладжує спідницю і оглядає її, немов у пошуках крихт.

— По-моєму, їм керують найдобріші християнські почуття, хоча Фред іноді говорив, що демократи — це знаряддя профспілок. Завжди і все. Сиди там, нагорі, бізнесмен, може, він би краще придумав, як боротися з інфляцією.

— Так адже Картер же бізнесмен, Бессі, — каже Гаррі. — У нього плантації земляних горіхів. Торговий оборот у нього більше, ніж у нас.

— А мені його мова здалася сумною, — несподівано вимовляє Мелані і нагинається, так що її вільна циганська кофта оголює улоговинку між НЕ стягнутих бюстгальтером грудей, такий собі коридор, по якому тече повітря, — особливо коли він сказав, що люди в нашій країні стали вперше думати про те, що завтрашній день буде гірше, а не краще.

— Це сумно для таких курчат, як ви, — каже Чарлі. — А для старих шкап на кшталт нас в будь-якому випадку нічого хорошого не передбачається.

— Ти так вважаєш? — запитує щиро здивований Гаррі. Йому-то здається, що життя тільки починається, перед ним нарешті відкрилася ясна перспектива: адже у нього з'явився капіталець, і вічно придушений страх, який не давав йому ні хвилини спокою, злегка поулегся. Та й чи потрібно йому тепер менше. Прагнення до свободи, яке він завжди вважав рушійним фактором, всихає, як струмочок в пустелі.

— Звичайно, я так вважаю, — каже Чарлі, — а як вважає ця мила дівчина? Що спектакль закінчено? Як може вона так думати?

— Я вважаю ... — починає Мелані. — Ох, сама не знаю ... Бессі, допоможіть мені.

Гаррі не знає, що вона називає стару по імені. Йому потрібні були роки спільного проживання під одним дахом, щоб не відчувати себе при ній скуто, причому перелом в їх відносинах стався лише після того, як він одного разу випадково увійшов до неї в ванну, коли вона була там, а їх ванна була зайнята Дженіс.

— Скажи, що в тебе на умі, — радить жінка похилого віку молодий. — Адже всі говорять відверто.

Мелані уважно розглядає їх своїми блискучими очима, потім зводить їх до небес, зовсім як святі на картинках.

— Я вважаю, можна звикнути обходитися без того, в чому ми починаємо відчувати брак. Мені, наприклад, не потрібні електричні ножі і все таке інше. Мене куди більше турбує доля равликів і китів, ніж виснаження запасів заліза і нафти. — Вона робить упор на останньому слові і дивиться на Гаррі. Точно він особливо пов'язаний з нафтою. А він вирішує, що його дратує в ній ця манера вічно як би гіпнотизувати його. — Тобто я хочу сказати, — продовжує вона, — що, поки в світі щось виростає, немає межі можливостям. — Її муркотіння ще довго звучить на занурюється в темряву ганку. Чужачка. Простак.

— Словом, такий собі величезний город, — каже Гаррі. — Куди, до біса, подівся Нельсон? — Дратує його, мабуть, те, що ця дівчина точно з іншого світу і в її

присутності його власний світ стає зовсім жалюгідним. Він відчуває більший потяг навіть до товстої старої Бессі. Принаймні в її голосі звучать інтонації їх округи, багато такого, з чим пов'язана його життя. Цей голос нагадує йому, як одного разу він вдерся в ванну, а вона сиділа на стільчаке, задерши на коліна спідницю, і закричала; він почув її крик, але майже нічого не побачив — лише шматок стегна, білого, як мармуровий прилавок у м'ясника.

Бессі зі скорботним виглядом відповідає:

— По-моєму, він поїхав кудись у справі. Дженіс знає.

Дженіс підходить до дверей на веранду, така ошатна в своїх маргаритки і помаранчевому фартуху.

— Він поїхав близько шести з Біллі Фоснахтом. Вони повинні були б уже повернутися.

— А на якій машині?

— Їм довелося взяти "корону". Ти ж поїхав у винний магазин на "мустангу".

— Яка краса! А що тут робить Біллі Фоснахт? Чому він не в армії? — Гаррі хочеться похизуватися перед Чарлі і Мелані, показати, хто тут господар.

Але і Дженіс дуже по-хазяйськи тримає дерев'яну ложку. Вона каже, звертаючись до всієї компанії:

— Справи у нього, за чутками, йдуть відмінно. Він займається перший рік на зуболікарському факультеті десь в Новій Англії. Хочє стати — як же це називається?

— Офтальмологом? — підказує Кролик.

— ендодонтології.

— Ну і ну, — тільки і в стані вимовити Гаррі. Десять років тому, в ту ніч, коли у Гаррі згорів будинок, Біллі обізвав свою матір сукою. І хоча всі ці роки, поки Нельсон ходив в школу в Маунт-Джадж, Гаррі часто бачив Біллі, він не забув, як Пеггі закотила тоді синові ляпас, а хлопчику було років дванадцять або, може, тринадцять, так що на ніжній шкірі від її пальців залишилися червоні сліди. І тоді Біллі назвав її повією — вона адже ще не охолола від обіймів Гаррі. А пізніше, вночі, Нельсон поклявся, що вб'є батька. "Сволота, ти знищив його, через тебе померла Джилл. Я вб'ю тебе ... Я тебе вб'ю ... "Ця злочасна життя захопила Гаррі далеко від людей, що сиділи на веранді; в тиші він чує вдалині гуркіт молотка, яким сусідка щось забиває. — А як поживають Оллі і Пеггі? — запитує він, голос його звучить хрипко, хоч він і прочистив горло. Він втратив з поля зору батьків Біллі з тих пір, як зайнявся продажем "тойот" і піднявся на сходинок вище в їх округі.

— Так більш-менш все так же, — каже Дженіс. — Оллі як і раніше стирчить в музичному магазині. А Пеггі начебто зайнялася громадською діяльністю. — І вона повертається до своєї куховаріння.

Чарлі каже Мелані:

— Купіть собі квиток і злітайте до Флориди, коли вам тут набридне.

— Що це тебе заклонило на Флориді? — голосно питає його Гаррі. — Вона ж сказала, що вона з Каліфорнії, а ти все чіпляєшся до неї з Флоридою. Яка тут зв'язок?

Чарлі відправляє червоний светр на животі, він виглядає таким жалюгідним, таким старим, шкіра ще щільніше обтягує його риси.

— Дженіс, — кричить Мелані в сторону кухні, — я не можу вам допомогти?

— Ні, дорога, дякую, — все майже готово. Що, ви вже зголодніли? Нікому нічого не долити?

— А чому б і ні? — з молодечтва відгукується Гаррі. З цієї компанією не підбадьорить, якщо не підбадьорити себе зсередини. — А як щодо тебе, Чарлі?

— Про мене забудь, чемпіон. Моя норма — стаканчик. Лікарі кажуть, що навіть і один-то ні-ні в моєму становищі. — І, звертаючись до Мелані, запитує: — А як ваше прохолодне поводитьсь?

— Чи не ображай напою, називаючи його прохолодним, — каже Гаррі, немов викликаючи Чарлі на поєдинок. — Я захоплююся молодими людьми, які не отруюють свого організму всякими пігулками і алкоголем. З тих пір як Нельсон повернувся, картонки з пивом змінюють один одного в холодильнику з такою швидкістю ... точно вугілля скидають по жолобу. — Таке враження, що він це вже говорив, і зовсім недавно.

— Я вам принесу ще, — співає Мелані і забирає у Чарлі стакан, і у Гаррі теж. Він зауважує, що вона ніяк його не називає. Батько Нельсона. Хтось, що рухається під гору. Геть з цього світу.

— Мені слабший, — каже він їй. — Джин з тоніком.

А матуся Спрингер весь цей час сидить і думає своє. І зараз вона говорить Ставрос:

— Нельсон все питає мене про те, як працює магазин, скільки там продавців, як їх оплачують і все таке.

Чарлі вмощується зручніше.

— Ця історія з бензином не може не вплинути на продаж машин. З якого дива людям купувати корів, яких вони не в змозі годувати? Правда, "тойоти" поки непогано розходяться.

— Бессі, — втручається в розмову Гаррі, — ми ніяк не можемо взяти Нельсона, не обмеживши Джейка і Руді. А вони обидва люди одружені, і їм треба годувати дітей на свої комісійні. Якщо хочете, я можу поговорити з Менні і з'ясувати, чи не потрібен йому ще одна людина на мийку ...

— Він не хоче працювати на мийці, — гаркає з кухні Дженіс.

Матуся Спрингер підтверджує:

— Так, він і мені говорив, що хотів би спробувати себе в торгівлі: ти ж знаєш, як він завжди захоплювався Фредом, можна сказати, обожнював його ...

— Ох, та перестаньте ви, — каже Гаррі. — Як тільки він дійшов до десятого класу, він і думати про своїх дідусів забув. Як добрався до дівчат і року, всіх старше двадцяти став вважати нуділами. Тільки й мріяв виїхати до біса з Бруер, ось я йому і сказав — о'кей, ось тобі квиток, відчалюй. Так чого ж він тепер обходить свою матусю і бабусю?

Мелані приносить чоловікам напої ... Тримаючись прямо як офіціантка, вона подає їм склянки на складених трикутником паперових серветках. Кролик сьорбає зі своєї склянки і знаходить, що вийшло занадто міцно, але ж він просив слабший. Це що, свого

роду освідчення в коханні?

Матуся Спрингер упирає руки в боки, розставивши лікті, а кожен лікоть весь в складочках, точно морда у мопса.

— Ось що, Гаррі ...

— Я знаю, що ви зараз скажете. Вам належить половина капіталу компанії. Ось і чудово, Бессі, я радий за вас. Будь я на місці Фреда, я б все вам залишив. — І, швидко повернувшись до Мелані, каже: — Ось що їм треба зробити, щоб вийти з паливної кризи: повернути трамваї. Ти дуже молода і не пам'ятаєш. Вони ходили по рейках, а харчувалися електрикою від простягнутих нагорі проводів. Дуже чисто. Усюди були трамваї, коли я був хлопчиськом.

— О, я знаю. У Сан-Франциско вони як і раніше ходять.

— Гаррі, я хотіла тільки сказати ...

— Але справою ви не керуєте, — каже він своїй тещі, — і ніколи не керували, а поки керую ним я. Нельсон, якщо він хоче почати там працювати, може мити машини для Менні. Я не бажаю бачити його в торговому залі. Він не вміє тримати себе. Адже він навіть не може стояти прямо і посміхатися.

— А я-то думав, що там канатна дорога, — звертаючись до Мелані, говорить Чарлі.

— Та ні, канатна дорога там є тільки на деяких пагорбах. Всі без кінця говорять, що на них небезпечно їздити: канати лопаються. Але туристам цікаво.

— Гаррі! Вечеряти! — каже Дженіс. Каже суворо. — Чекати Нельсона ми не будемо — вже дев'ята година.

— Вибачте, якщо вам здалося, що я занадто жорстокий, — каже Кролик, звертаючись до всієї компанії, що піднялася з місця, щоб йти є. — Але ось дивіться, навіть і зараз у малого не вистачило ввічливості вчасно з'явитися додому до вечері.

— Син весь в тебе, — каже Дженіс.

— Мелані, а що ти скажеш? Які у нього плани? Він не збирається їхати назад в коледж?

Вона продовжує посміхатися, але посмішка розтікається, немов намальована.

— Можливо, Нельсон вважає, — обережно каже вона, — що провів достатньо часу в коледжі.

— Так, але диплом-то де? — Власний голос звучить у вухах Кролика так пронизливо, ніби він потрапив у пастку. — Де у нього диплом? — повторює Гаррі, не чуючи відповіді.

Дженіс запалила на столі свічки, хоча на дворі червень і ще так ясно, що мови їх полум'я майже не видно. Їй хотілося зробити все поуютнее для Чарлі. Мила бабуса Джен. Крокуючи слідом за нею до столу, Гаррі впирається поглядом у те, що рідко бачить, — бліду оголену впадинку ззаду на її шиї. У метушні, поки всі сідають, він зачіпає руку Мелані, теж оголену, і кидає погляд за воріт циганської блузки, що прикриває стиглі плоди. Він бурмоче:

— Вибач, я зовсім не збирався щось з тебе зараз витягати. Я просто не можуть зрозуміти, яку гру веде Нельсон.

— Звичайно, ні, — воркующе відповідає вона. Колечка волосся впали і затряслися, щоки спалахнули. І поки матуся Спрингер вперевалку бреде до свого місця на чолі столу, дівчисько піднімає на Гаррі погляд, в якому він читає лукавство, і додає: — По-моєму, одна з причин, знаєте, в тому, що Нельсон став більше думати, як забезпечити себе.

Гаррі щось не зрозумів. Чи не збирається малий надходити на спецслужбу?

Стільці дряпають по підлозі. Всі чекають, щоб привид молитви прошелестів над головами. Потім Дженіс опускає свою ложку в суп — томатний, кольору машини Гаррі. Де вона зараз? Десять в ночі. Вони рідко сидять в цій кімнаті — навіть тепер, коли їх стало п'ятеро, вони їдять за кухонним столом, і Гаррі наче вперше бачить зараз розставлені на серванті, де зберігається сімейне срібло, кольорові фотографії: Дженіс-старшокласниця з розчесаними і злегка подвіти, як у пажа, волоссям до плечей, малятко Нельсон, який сидить зі своїм улюбленим ведмедиком (у якого був всього одне око) на залитому сонцем підвіконні в цій самій кімнаті, а потім Нельсон — вже такий, як зараз, випускник школи, з волоссям майже такими ж довгими, як у Дженіс, то тільки нечесаним, сальними на вигляд, — посміхається в об'єктив кривої, полувизиваючої посмішкою. В золотій рамці ширше, ніж у дочки і внука, — Фред Спрингер, без жодної зморшки завдяки чарам фотоательє, сидить впівоберта і дивиться затуманеним поглядом на те, що було показане померлих.

— А ви бачили, — запитує Чарлі, звертаючись до сидячим за столом, — як Ніксон давав на острові Сан-Клементе великий прийом на честь річниці висадки на Місяць? Цього малого завжди треба тримати на увазі як зразок того, чого можна досягти одним нахабством.

— Але ж він і хороше дещо зробив, — каже матуся Спрингер настільки знайомим йому ображеним тоном, сухим і натягнутим. Роки спільного життя привчили Гаррі негайно реагувати на нього.

Він вирішує підтримати її в знак вибачення за те, що був різкуватий з нею, коли говорив, хто керує фірмою.

— Він відкрив для нас китайський ринок, — говорить він.

— І яким же збіговиськом черв'яків виявився для нас Китай, — говорить Ставрос. — Правда, всі ці роки вони ненавиділи нас, і ми не витрачали на них ні гроша. А тим часом цей прийом обійшовся недешево. Там були всі — і Ред Скелтон, і Базз Олдрін.

— Бачте, я вважаю, що Уотергейт розбив серце Фреду, — промовляє матуся Спрингер. — Він стежив за ходом подій до самого кінця, коли вже ледве міг підняти голову з подушок, і все говорив мені: "Бессі, у нас ще не було президента гірше. Це все йому підлаштували, тому що він необаятельний. Будь це Рузвельт або один з Кеннеді, — бувало, говорив він, — ви б про Уотергейт навіть і не почули". Він цього вірив.

Гаррі кидає погляд на фотографію в золотій рамці, і йому здається, що вона киває.

— Я цілком цьому вірю, — каже він. — Старина Спрингер ніколи не давав мені невірних рад.

Бессі кидає на нього погляд, перевіряючи, чи не іронізує він. Він утримує м'язи

обличчя в нерухомості, як на фотографії.

— До речі, кажучи про Кеннеді, — вставляє Чарлі (слово честі, він занадто розговорився, а випив-то всього стаканчик прохолодного), — газети знову взялися за цю історію на мосту у Чаппаквіддік [14] .

Ну що ще можна сказати про людину, яка їхала потягати з дівчиськом, а замість цього ухнув в воду з моста?

Бессі, мабуть, теж ковтнула трохи хересу, тому що вона раптом роздуває себе до сліз.

— Фред, — каже вона, — ніколи б не погодився, що все так просто. "Дивись на результат, — не раз говорив він мені. — Дивись на результат і крути назад ". — Її темні очі-вишеньки таємничим чином закликають їх до цього. — А який був результат? — Це вже, судячи з усього, її власні слова. — В результаті загинула бідна дівчинка з далекого вугільного району.

— Ах, мама, — каже Дженіс. — У тата був просто зуб на демократів. Я дуже його любила, але, їй-богу, він був абсолютно заклинений на цьому.

Чарлі каже:

— Не знаю, Джен. Я тільки чув, як він казав, що Рузвельт втягнув нас у війну і що він помер в ліжку зі своєю коханкою, — ось і все, причому і те й інше було правдою. — Сказав і втупився на свічку, точно шулер, який виклав на стіл туза. — А то, що нам тепер розповідають про Джона Кеннеді, як він колобродив в Білому домі з коханками гангстерів і вуличними дівками, — таке Фреду спрингер не могло привидітися навіть у кошмарному сні. — Ось вам і другий туз. А він чимось схожий на старовину Спрінгера, думає Гаррі: така ж вузька, ретельно зачесана голова. Навіть брови у нього стирчать, як жерла іграшкових гармат. Гаррі каже:

— Я так і не зрозумів, чому він погано поводився в Чаппаквіддік. Він же намагався витягнути її. Вода, вогонь, язики полум'я — людина безсила проти цього.

— А тим погано, — каже Бессі, — що він посадив її до себе в машину.

— А ви що з цього приводу думаєте, Мелані? — запитує Чарлі, навмисно звертаючись до неї, щоб позлити Гаррі. — Ви яку партію підтримуєте?

— Ох вже ці партії, — мрійливо вимовляє вона. — По-моєму, вони обидві огидні. — От-вра-тітельни ... слово повисає в повітрі. — Що ж до Чаппаквіддік, то одна моя подруга живе там шоліта, і вона каже, просто дивно, що ніхто більше не злетів з цього моста — там ні перил немає, нічого. Який чудовий суп, — додає вона, звертаючись до Дженіс.

— Суп зі шпинату тоді у вас був приголомшливий, — говорить Чарлі, звертаючись до Мелані. — Може, тільки трішки забагато в ньому було мускатного горіха.

Дженіс курить і прислухається, чи не грюкне чи на вулиці дверцята машини.

— Гаррі, якщо не допоможеш мені прибрати зі столу? До речі, і м'ясо, мабуть, краще різати на кухні.

На кухні можна задихнутися від сильного нудотного запаху смаженої баранини. Гаррі не любить нагадування про те, що ми їмо живих істот з очима і серцем, — він

вважає за краще солоні горішки, котлети, китайську кухню, пиріг з рубаним м'ясом.

— Ти ж знаєш, що я не можу різати ягняти, — говорить він. — Ніхто не може. Ти вирішила його приготувати тільки тому, що це, по-твоєму, їдять греки, надумала покрасуватися перед колишнім коханцем.

Вона простягає йому дошку і ножі з кістяними шишкуватими ручками:

— Ти робив це сотні разів. Просто ріж скибками перпендикулярно кістки.

— Легко сказати. Ось ти б і нарізала, якщо це так легко і просто. — А сам думає: "Вдарити кого-небудь ножем, напевно, важче, ніж це виглядає в кіно: треба ж прорізати сире м'ясо, а воно не піддається, волокнисте і жорстке. Краще було б, якщо вже на те пішло, вдарити її каменем по черепу або цим зеленим кришталевим яйцем, що лежить у матусі в вітальні".

— Чуєш? — шипить Дженіс.

У будинку грюкнули дверцята машини. На ганку лунають кроки — на їх ганку, — і неслухняна вхідні двері з тріском відчиняються. Хор голосів з-за столу вітає Нельсона. Але він, не зупиняючись, йде далі в пошуках батьків і виявляє їх на кухні.

— Нельсон, — говорить Дженіс, — ми вже почали турбуватися.

Хлопчисько важко дихає — немає від втоми, а неглибоко, переривчасто, як буває від страху. Він здається маленьким, але м'язистим в своїй тенісці винного кольору — нальотчик, одягнувшись, щоб лізти в вікно. Але захоплений на місці злочину в яскравому світлі кухонної лампи. Він намагається не зустрічатися поглядом з Гаррі.

— Пап! У мене відбулася маленька неприємність.

— З машиною. Я так і знав.

— Угу. Подряпали "тойоту".

— Мою "корону"! Що значить — подряпали?

— Ніхто не постраждав, так що не сердився.

— пошматували інша машина?

— Ні, так що не хвилюйся, ніхто не подаватиме до суду. — Засвідчення зроблено вельми презирливим тоном.

— Ти зі мною не мудрувати.

— О'кей, Господи, о'кей.

— Ти пригнав її додому?

Хлопчисько киває.

Гаррі повертає ніж Дженіс і виходить з кухні, щоб заспокоїти компанію, яка продовжує сидіти за освітленим свічками столом: матінка на чолі, поруч — з сяючими очима Мелані, по іншу сторону Мелані — Чарлі, квадратні запонки його поблискують, відображаючи полум'я свічок.

— Прошу не хвилюватися. Просто, за словами Нельсона, сталася маленька неприємність. Чарлі, ти не розріжеш замість мене ягняти? Мені треба поглянути, що там.

Він хоче взяти хлопця за плечі — чи то щоб підштовхнути його, чи то щоб втішити, він сам не знає навіщо, це стало б ясно, коли Гаррі доторкнувся б до нього, — але

Нельсон, ухилившись від батька, пірнає в літню ніч. На вулиці засвітилися ліхтарі, і при їх отруйному штучному світлі червона "корона" виглядає зловісно — просто чорна тінь, металевого блиску немає і в помині. Нельсон в поспіху запаркується її проти правил, поставивши до тротуару боком, де сидить водій. Гаррі каже:

— Цей бік хороший.

— Інший бік не в порядку, пап. — І Нельсон пояснює: — Розумієш, ми з Біллі поверталися з Аленвілла, де живе його дівчина, по отакої звивистій дорозі, і так як я розумів, що спізнююся до вечері, то їхав, напевно, трішки занадто швидко, не знаю — занадто — то адже швидко за цими путівцях їхати неможливо, дуже вони звивисті. І раптом прямо переді мною вискакує цей бабак або як там його, і, щоб його не роздавити, я трішки з'їхав з дороги, зад у мене занесло, і я гепнувся про телефонний стовп. Все сталося так швидко, я й отямитися не встиг.

Кролик обійшов машину і при невірному світлі ліхтарів став оглядати ушкодження. Подряпина починалася з середини задніх дверцят і йшла, заглиблюючись, по кришці отвори для заливки бензину; потім задня фара і маленький квадратний бічний сигнал зачепили за стовп, і їх вирвало з потрохами, роздерши при цьому прозору пластмасу, шматочки якої валялися, точно фольга з різдвяних подарунків, і оголивши красиві кольорові дроти. Уретановий бампер, такий чорний, матовий і гладкий, що Гаррі відчуває сексуальний потяг щоразу, як доторкається до машини, поставивши її на майданчику на місце, позначене: Енгстрем, — зараз цей бампер вирваний з рами. Подряпина йшла далі вгору по задніх дверцятах, яка тепер ніколи вже не буде як слід закриватися.

— Біллі знає одного хлопця, — продовжував тріщати Нельсон, — який працює в автомайстерні біля мосту в Західний Бруер, і каже, тобі треба поїхати в який-небудь шикарний гараж, де тобі оцінять збитки, а потім, коли ти отримаєш чек від страхової компанії, віддати цьому хлопцеві машину, і він тобі все зробить за куди меншу суму. Таким чином, ми на цьому навіть виграємо, а навар поділимо.

— Значить, навар, — тупо повторює Гаррі.

Цвяхи або заклепки на стовпі залишили довгі паралельні подряпини по всій довжині вм'ятини. Хромовані і гумові смужки обробки видерті і висять під кутом, а під рульовим колесом, прикритим дошкою для приладів, злегка виступає, як надбрівна дуга, — ще одна зручна деталь, придумана японцями і оцінена їм, — відвалився шматок, залишивши лише кілька маленьких дірочок. Велика вм'ятина спотворила навіть ребристий ковпак на колесі. У Кролика таке відчуття, ніби йому роз'ятрили весь бік. У Гаррі таке відчуття, точно це рана на його власному тілі. У нього таке відчуття, наче він бачить в похмурому світлі результати злочину, до якого доклав руку.

— Та перестань же, тату, — каже йому Нельсон. — Не роби ти з цього великої трагедії. Адже платити за ремонт буде страхова компанія, а не ти, та й потім, ти ж можеш купити собі нову майже задарма — хіба тобі не дають величезну знижку?

— Величезну, — повторює Кролик. — А ти ось так взяв і розколошматили її. Мою "корону".

— Я ж не навмисне , це був нещасний випадок, чорт би його ухопив. Ну чого ти від мене хочеш — щоб я харкав кров'ю? Впав на коліна і плакав?

— Можеш не обтяжувати себе.

— Пап, це ж всього лише річ , а у тебе такий вигляд, точно ти втратив кращого друга.

Нагорі, не зачіпаючи їх, шелестить верхівками дерев вітерець, і тіні коливаються на деформованому металі. Гаррі зітхає:

— Ну що ж. А що сталося з бабаком?

2

Коли перші субота і неділя, наповнені заворушеннями і чутками, минули, літо стало складатися зовсім непогано: черги за бензином вже не були такими довгими. Ставрос каже, нафтові компанії підняли ціни як хотіли, а уряд сказав їм — охолодіть-ка свій запал, не те ми встановимо податок на надприбутки. Мелані говорить, світ повернеться до велосипеда, як це вже і сталося в червоному Китаї; вона купила на свою платню "Фудзі" і в погожі дні крутить педалі, роз'їжджаючи в вихорі каштанових кучерів навколо гори і вниз, через парк, по алеї панорамний огляд — в Бруер. В кінці липня настає тиждень рекордної спеки: газети повні графіків температури і митних фотографій того часу на переломі століть, коли на Уайзер-сквер жолобилися трамвайні рейки — до того було жарко. У таку спеку тебе немов пече зсередини, розпирає — хочеться вискочити з одягу і, змінивши оболонку, опинитися біля моря або в горах. А Гаррі і Дженіс тільки в серпні поїдуть в покон, де у спрингер є будиночок, який вони здають на липень. З повітряних кондиціонерів по всьому Бруер капає на подвір'я і на тротуари.

І ось в один з цих спекотних днів Гаррі бере в магазині уживаний "каприс", оскільки його "корона" ще ремонтується, і відправляється на південний захід в напрямку Гелілі. За петляють путівцях він їде повз будинки з піщанику, кукурудзяних полів, цементного заводу, рекламного щита, що вказує на печеру (хіба природні печери не вийшли з моди давним-давно?), Потім іншого щита, з величезним силуетом бородатого менонітів-Аміша [15], Який рекламує "Справжній Пенсільванського-німецький шведський стіл". Гелілі — це, що називається, "містечко ланцюжком": витягнувшись в ряд, будиночки деруться вгору по горі, з продуктової лавкою в одному кінці і агентством, що дає напрокат трактори, — в іншому. Посередині стоїть стара дерев'яна готель з широкою верандою уздовж всього другого поверху і відновлювати рестораном на першому, все вікно якого заклеєно кредитними картками в якості приманки для автобусів з туристами, які приїжджають з Балтімора, набиті головним чином чорними, — одному Богу відомо, що вони розраховують побачити в цій глушині. Група місцевих хлопців стирчить перед універмагом "Рексолла" — раніше в сільській місцевості ніколи б такого не побачити: люди були дуже зайняті справою. Є тут старий кам'яний жолоб для коней; кілька чорних, відполірованих часом стовпів конов'язі; блискучий склом новий банк, острівцець серед проїжджої частини з пам'ятником — на честь чого, Гаррі не може зрозуміти, — і маленьке цегляна будівля пошти з

блискучими срібними буквами ГЕЛІЛІ, що стоїть на бічній вуличці всього в один квартал довжиною, яка обривається біля краю поля. Жінка на пошті каже Гаррі, де знайти ферму Нунмейкера: по дорозі номер два. Тримаючись вказаних нею орієнтирів — овочевий кіоск, ставок з плакучими вербами, дві силосні башти у дороги, — він пробирається по горбах і перекатах червоної землі, порослим переливається зеленню, напористо покриває своїм килимом навіть спеклися узбіччя на дорозі, де стирчать кушки і килимки вики та жимолості, наповнюючи стоячий жарке повітря легким пахощами. Вікна "каприса" до кінця опущені, і бруерская станція, що транслює музику, то затихає, то знову проривається з гуркотом і тріском — в залежності від ландшафту і близькості електричних проводів. НУНМЕЙКЕР — виведено вицвілими буквами на побитому бляшаному поштової скриньці. Будинок і сарай стоять досить далеко від дороги, в глибині довгого путівця, колись викладеного піщаником, але тепер покритого червоною пилом.

Серце у Кролика співає. Він повільно їде, уважно вдивляючись в сусідні поштові скриньки, але Рут, коли він одного разу випадково зустрів її в центрі Бруер років десять тому, не назвала свого нового прізвища, а дівчисько, яка була в магазині місяць тому, відмовилася розписатися в його книзі в демонстраційному залі. Єдиним орієнтиром — крім того, що Нунмейкер живе по сусідству з його дочкою, якщо це його дочка, — може служити йому фраза, вимовлена тоді Рут, що у її чоловіка — не тільки ферма, але ще і невеликий парк шкільних автобусів. Чоловік був старший за неї і, за підрахунками Гаррі, вже, напевно, помер. Значить, і автобусів не стало. На поштових скриньках, що стоять уздовж цього відрізка дороги, значиться: БЛЕНКЕНБІЛЛЕР, МУТ і БАЙЕР. Прізвища якось не в'яжуться з будинками, видніється в видолинок, серед дерев, в кінці порослих травною проселков. Гаррі здається, що він привертає до себе загальну увагу, роз'їжджаючи в темно-малиновому "каприс", хоча на цьому просторі не з'явилося жодної душі, яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навмання згортає на якийсь путівець, зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштової скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. що він привертає до себе загальну увагу, роз'їжджаючи в темно-малиновому "каприс", хоча на цьому просторі не з'явилося жодної душі, яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навмання згортає на якийсь путівець, зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і

прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. що він привертає до себе загальну увагу, роз'їжджаючи в темно-малиновому "каприс", хоча на цьому просторі не з'явилося жодної душі, яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навімання згортає на якийсь путівець, зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. роз'їжджаючи в темно-малиновому "каприс", хоча на цьому просторі не з'явилося жодної душі, яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навімання згортає на якийсь путівець, зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навімання згортає на якийсь путівець, зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. яка побачила б його. В цей затягнутий серпанком, занадто жаркий для роботи в полі день люди сидять в своїх будинках з товстими стінами. Гаррі навімання згортає на якийсь путівець, зупиняється і

їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. зупиняється і їде задом по утоптаній, покресленій корінням майданчику між будівлями, а тим часом в загорожі для свиней, повз яку він проїхав, піднімається відчайдушний вереск, і в дверях будинку з'являється товста жінка у фартусі. Вона нижче ростом, ніж Рут, і молодше, ніж Рут повинна бути зараз; чорне волосся її гладко зачесане і прибрані під менонітська очіпок. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу. Він махає їй і продовжує задкувати. Це Бленкенбіллери — він читає прізвище на поштовій скриньці, коли знову виїжджає на дорогу.

Два інших будинки стоять ближче до дороги, і він наважується підійти до них пішки. Він зупиняє машину на широкій узбіччі, де на утоптаній землі від коліс трактора залишилися сліди у вигляді ялинки. Лише тільки він вибирається з машини, в ніс йому, незважаючи на відстань, вдарає солодкуватий запах свинарника Бленкенбіллеров, а тишу наповнює неумолчний сухий дзвін комах, пронизливий все навколо. Квітучі влітку іван-да-Мар'я, мережива королеви Анни і цикорій покривають весь простір біля дороги і хльостають його по штанів, коли він виходить з машини. Він крадеться в своєму бежевому літньому костюмі, який надягають для продажу, за огорожею з Сумак, евкаліпта і дикої вишні, зарослої отруйним плющем з великими блискучими листям, чий відростки добралися вже до верхівок задушених їм дерев. У цій зеленій огорожі валяються грубо обтесані шматки обрушилася старої стіни з піщанику — жоден з них не лежить на іншому. Він зупиняється у діри в живоplotу, виконану машинами, і дивиться на будови внизу — сарай, і будинок, і обкладений азбестом курник, і критий шифером зруб для зберігання кукурудзи (останні два явно занедбані), і цементне будова новіше з дахом з рифленого плексигласу. Схоже на гараж. На даху будинку — аж зелений мідний громовідвід і телевізійна антена буквою "H". Дуже висока, щоб вона могла приймати сигнал. Гаррі мав намір лише поспостерігати, подивитися, схоже це місце на ділянку Нунмейкера, що на сусідньому пагорбі, але легке постукування, що доноситься звідкись із-за будівель, і дзюрчання струмочка, що вливається в маленький ставок, колись, можливо, що призначався для качок, і наївне нагромадження старих

тракторних сидінь, сокир і іржавого залізного плуга між стосом і підстриженою галявиною тягнуть його до себе, немов музичний мотив, і він уже придумує, що сказати, якщо запитають, навіщо він тут. Відсутність порядку і деякий запустіння наводять на думку, що на фермі господарює жінка, яка б вимагала чоловічої допомоги. Від незбагненною надії серце у нього співає під стати навколишнього дзвону комах. Від незбагненною надії серце у нього співає під стати навколишнього дзвону комах. Від незбагненною надії серце у нього співає під стати навколишнього дзвону комах.

І тут Гаррі побачив його — за сараєм, там, де ліс на чолі з сумахом і кедром настає на вирубку, — скособочився жовтий корпус шкільного автобуса. Коліс і стекол у нього немає, і тупорилий капот віддерти, оголюючи порожнечу, де був мотор, витягнуте варварами, але, подібно до затонулого корабля, це — свідчення колись існувала імперії, цілого автобусного парку, власник якого помер, залишивши вдову з незаконнонародженою дочкою. Кролику здається, що земля під ним наче взбугрілась тому, що підземне царство поповнилося ще одним мешканцем.

Гаррі стоїть посеред колишнього фруктового саду, де ще й зараз криві, покручені яблуні і груші посилають вгору віяла нових пагонів. Хоча сонце нещадно палить, замшеві туфлі Гаррі промокли від вологи в садовій траві. Якщо він зробить ще кілька кроків, то вийде на відкрите місце, і тоді його можуть помітити з вікон будинку. Звідси йому вже можна почути в будинку голосу, хоча звучать вони глухо і монотонно, як голоси по радіо чи телебаченню. Ще кілька кроків — і він зможе розрізнити їх. А якщо зробити ще кілька кроків, то він вийде на галявину біля пластмасової ванночки для птахів, прикріпленою до стовпчика у вигляді фарбує синьою фарбою труби, і тоді йому вже, хочеш не хочеш, доведеться зробити крок вперед, зійти на низьке цементне ганок і постукати. Вхідні двері, глибоко врізана в камінь, була колись зеленої, а тепер потребує фарбування. Від місця з побитою черепицею на кришці до жалюгідних жалюзі, що закривають вікна, — на всьому лежить мертва друк бідності.

Що він скаже Рут, якщо вона відповість на його стук?

Привіт, ви, може, мене й не пам'ятаєте ...

Господи! Рада була б не пам'ятати.

Ні, почекай. Чи не закривай двері. Я ж можу допомогти тобі.

Якого біса, ніж ти можеш мені допомогти? Забирайся. Їй-богу, Кролик, від одного погляду на тебе мене нудить.

У мене тепер є гроші.

Мені вони не потрібні. Я від тебе нічого не хочу. Коли ти був мені потрібен, ти втік.

О'кей, о'кей. Але давай говорити про сьогоднішній день. У тебе наша дівчинка ...

Дівчинка — так вона жінка. Вірно, гарненька? Я нею пишаюся.

Я теж. Нам би слід було мати купу дітей. Чудові гени.

Чи не підлизуйся. Я живу тут уже двадцять років — де ти весь цей час був?

Але ж і справді він міг би спробувати знайти її — він навіть знав, що вона живе десь близько Гелілі. Але він цього не зробив. Не захотів зустрічатися з нею — занадто багато докорів і ускладнень в житті могла принести ця зустріч. Йому хотілося, щоб Рут

залишилася в його спогадах такий, як була: ублаготворенная його ласками і щаслива, вона лежить поруч з ним на ліжку, спершись на лікоть. Перш ніж він провалювався в сон, вона приносила йому води. Він не знає, любив він її чи ні, але з нею він дізнався любов, випробував таке відчуття, ніби злітаєш вгору, ніби знову стаєш дитиною, і кожна мить має просту хвилюючу мета, подібно до того, як кущики трави, що розсуваються його колінами, наповнені насінням.

Внизу плескає двері — з того боку будинку, яка йому не видно. Дзвінкий вигук — так зазвичай кличуть тварин; Гаррі відступає за яблуню — вона виявляється маленькою, за нею не сховатися. Прагнучи побачити свою дочку, наблизитися до цього таємничого втечі, що виросло з його минулого, розквітшему без нього, але уособлює собою втрачену силу, втрачений сенс життя, він виставив на огляд свою велику фігуру, зробивши з неї мішень. Він так близько притискається до деревця, що його губи стосуються кори, кори гладкою, як скло, за винятком тих місць, де на її сірої поверхні з'являються темні, більш жорсткі, кола. Яке ж це диво, як все росте, незмінно залишаючись самим собою. Він відриває губи від цього ненавмисного поцілунку. Живі мікроскопічні червоні істоти — він бачить їх — увійдуть в нього і розмножаться.

— Гей! — пролунав голос. Голос жіночий, молоді розкидало повітря, переляканий і привітний. Невже у Рут може бути такий молодий голос після стількох років?

Замість того щоб постати перед володаркою голосу, він біжить. Вгору — по густій траві саду, пірнаючи між старими фруктовими деревами, продирається крізь нерівну живопліт так стрімко, точно по іншу сторону його чекає баскетбольний кошик, вискакує на пооране тракторами червону дорогу і спрямовується назад, до "каприс", на ходу перевіряючи, чи не порваний чи костюм, відчуваючи вік. Він задихається; він подряпав собі руку чи то про машину, то чи про шипшина. Серце у нього так шалено калатає, що він не в змозі вставити ключ у запалювання. Коли нарешті лунає клацання, мотор кілька разів чхає, перш ніж завестися, перегрітий від стояння на сонці. У вухах Гаррі ще звучить жіночий голос, крікнувшій так привітно: "Гей!" — але мотор вже заурчал, а сам він прислухається, чи не пролунають чи крики переслідувачів або навіть постріл. У всіх цих фермерів є рушниці, і вони не роздумуючи пускають їх в хід: коли він працював складачем в "Вете", не минало й тижня, щоб в окрузі кого-небудь не вбили, і завжди це було пов'язано з сексом, п'янкою і навіть кровозмішенням.

Але в мареві, що висить над околицями Гелілі, панує тиша, яку порушував лише звуком його мотора. Цікаво, думає він, чітко було його видно і могли його впізнати — Рут, яка давно його не бачила, але ж він з тих пір неабияк погладшав, або його дочка, яка бачила його лише один раз, місяць тому? Вони повідомлять в поліцію, назвуть його, і це дійде до Дженіс, і вона влаштує страшний тарарам, почувши, що він розшукував дівчинку. Та й в "Ротарі" на це подивляться косо. Назад. Треба їхати назад. Боячись заблукати, він змушує себе розвернутися і повертається тим шляхом, яким приїхав, — повз поштових скриньок. Він вирішує, що цій фермі, яку він виявив в маленькій зарослої видолинок зі ставком для качок, відповідає блакитний поштову скриньку з прізвиськом БАЙЕР. Блакитний, як небо, свіжопофарбовані цього літа, і на ньому

перекладної квітка — таке могла придумати тільки молода жінка.

Байер. Рут Байер. Джеймі Нунмейкер, наскільки міг пригадати Кролик, ім'я його дочки ні разу не вимовив.

Якось увечері він запитує Нельсона:

— А де Мелані? Мені здавалося, вона цей тиждень працює вдень.

— Так воно і є. Вона поїхала з деким.

— Ось як? Ти хочеш сказати — у неї побачення?

"Філадельфія" через дощ сьогодні не грають, і Дженіс зі своєю матусею вкотре дивляться нагорі "Уолтоном" [16], а Гаррі з сином сидять у вітальні; Гаррі гортає тільки що прийшов серпневий номер "До відома споживачів" ("Чи не небезпечно фарбувати волосся?", "Тести на дорогах: в випадкових вантажівках", "Альтернатива похорону за 2000 доларів"), а хлопець уткнувся в книжку, яку поцупив з колишнього кабінету Фреда Спрінгера при магазині, який став тепер кабінетом Гаррі. Нельсон не піднімає на батька очей.

— Можна назвати це і побаченням. Вона просто сказала, що їде покататися.

— Але ж з кимось же.

— Звичайно.

— І ти не заперечуєш? Проти того, що вона проводить час з кимось?

— Звичайно, ні. Пап, я ж читаю.

Той самий дощ, який змусив відкласти гру між "Філадельфія" і "Піратами" на стадіоні Трьох Рек [17], перемістився на схід і барабанить тепер по вікнах будинку 89 на Джозеф-стріт, по низько навислим гілкам бука, гордості їх ділянки, а то гуркоче по даху і б'є по навісу над верандою.

— Дай-но мені поглянути на твою книжку, — просить Гаррі і, не вилазячи з глибокої крісла, простягає руку, благо вона довга.

Нельсон роздратовано жбурляє йому пухку зелену брошуру — керівництво з торгівлі автомобілями, написане приятелем старого Спрінгера, у якого магазин у Паолі. Гаррі рази два заглядав в неї, мова там йде головним чином про гаряче повітрі: як можна збільшити подачу його в районі Філадельфії.

— Тут стільки всього розповісти, — каже він Нельсону, — чого тобі і не потрібно знати.

— Я намагаюся розібратися, — каже Нельсон, — в фінансовий бік справи.

— А ось тут все дуже просто. Банку належать нові машини, торговцю — машини, що знаходилися в користуванні. Банк виплачує гроші "Мід-Атлантик Тойота", коли машина залишає Меріленд; є ще так звані утримання — це коли виробник залишає дещо собі на випадок, якщо торговець відмовиться купувати запасні частини, але він щорічно виплачує цю суму, в результаті, відверто кажучи, прибуток торговця скорочується, якщо йому попадається такий собі розумник покупець, який добре розбирається в числах і прикидає, як поторгуватися. "Тойота" вимагає, щоб ми продавали все за цінами їх прейскуранта, так що особливого не розживешся, зате, з моєї точки зору, це позбавляє тебе від головного болю. Якщо комусь не сподобалася

ціна, він може прийти через місяць і виявити, що вона стала на триста доларів вище згідно курсу ієни. Інший морокою в питаннях фінансування є ситуація, коли покупець бере позику в тому місці, куди ми його посилаємо, а посилаємо ми його зазвичай в "Бруер Траст", і хоча ось в цьому журналі всього місяць тому була надрукована стаття про те, що треба шукати найбільш вигідний позику, а не йти туди, куди тебе направляє торговець, насправді чертовски важко зламати цю систему, а виграти на цьому можна піввідсотка: банк адже переводить на наш рахунок певний відсоток, нібито для того, щоб покрити втрати від продажу старих машин, насправді це п осто винагороду. куди тебе направляє торговець, насправді чертовски важко зламати цю систему, а виграти на цьому можна піввідсотка: банк адже переводить на наш рахунок певний відсоток, нібито для того, щоб покрити втрати від продажу старих машин, насправді це п осто винагороду. куди тебе направляє торговець, насправді чертовски важко зламати цю систему, а виграти на цьому можна піввідсотка: банк адже переводить на наш рахунок певний відсоток, нібито для того, щоб покрити втрати від продажу старих машин, насправді це п осто винагороду. Зрозумів?

— Так зрозумів.

— А тепер ти мені скажи, навіщо ти хочеш все це знати?

— Просто цікаво.

— Тобі б слід було цікавитися цим, коли був живий твій дідусь Спрингер — ось поговорив би ти з ним. Він цього лайна наковтався вдосталь. На той час, коли покупець вирішував купити у нього машину, бідолаха був уже переконаний, що грабує старого Фреда, тоді як насправді ця угода нагадувала павутину. Вирішивши отримати у "Тойоти" право на продаж машин, Фред зажадав, щоб йому дали також місце під майданчик в шістдесят тисяч футів, заросле бур'яном, потім він запросив підрядника, з яким свого часу зробив послугу, щоб той виклав це місце плитами і спорудив на них неізольоване будова. Адже наш магазин досі неможливо взимку обігріти — ти б чув, як лається Менні.

— А він коли-небудь намагався скручувати показання лічильника? — запитує Нельсон.

— Звідки тобі таке відомо?

— З книжки.

— Ну-у ... — А не так це і погано, думає Гаррі, розмовляти з хлопцем про серйозні речі під шум дощу. Він сам не знає, чому його так дратує те, що хлопець читає. Точно він замишляє якусь гидоту. Кажуть, треба заохочувати читання, але жодного разу ще ніхто не сказав чому. — Річ у тім, скручувати лічильник — це кримінальна відповідальність. Але в старі часи, коли механік порався з приладової дошкою, викрутка цілком могла зісковзнути у нього на лічильник. Так чи інакше, люди, які купують стару машину, знають, що це лотерея. Машина може пройти двадцять тисяч миль без сучка і задирки, а може трапитися і так, що завтра у неї вибухне двигун. Хто знає? Я бачив машини з величезним зносом, які бігали як новенькі. Взяти "фольксваген-жук": його просто неможливо прикінчити. Корпус може так проржавіти,

що водієві видно земля під ногами, а мотор все працює. — Він кидає товсту зелену книжечку назад. Вона пролітає повз Нельсона. Гаррі питає: — Як же ти все-таки ставишся до того, що твоя подружка проводить час з кимось іншим?

— Я ж вже казав тобі, тато, що вона мені не подружка, а приятелька. Невже не можна дружити з жінкою?

— Спробуй — перевір на власному досвіді. Як же в такому разі вона погодилася рушити сюди з тобою?

Терпіння Нельсона на межі, але Гаррі вирішує продовжувати наступ, а то ж, граючи в мовчанку, нічого не дізнаєшся.

— Їй потрібно було змитися з Колорадо, — каже Нельсон, — а я їхав на схід і сказав їй, що в будинку у моєї бабці повно порожніх кімнат. Адже вона вам не заважає, вірно?

— Ні, вона навіть зуміла зачарувати стареньку Бессі. А що там було, в Колорадо, чому їй треба було змитися?

— О, знаєш, пристав до неї недолугий хлопець, а їй захотілося зібратися з думками.

Дощ знову затягує свою пісню — щосили гупає по тонким склі. Кролику завжди подобалося сидіти в будинку, коли йде дощ. Черепиця на даху, скло не товще картону оберігають його, не даючи промокнути ...

Гаррі обережно питає:

— А ти знаєш, з ким вона проводить час?

— Так, тат, і ти його теж знаєш.

— Біллі Фоснахт?

— Ще одна спроба. Бери постарше. Бери в грецькому напрямку.

— О Боже! Та ти жартуєш! Цей старий мерин?

Нельсон дивиться на батька насторожено — він єхидно завмер. Він не сміється, хоча міг би. Він пояснює:

— Він подзвонив в "Млинцевий будинок" і запросив її, і вона подумала: а чому б і ні? Ти не можеш не погодитися, що тут досить нудно. Він запросив її просто повечеряти. Вона не обіцяла лягти з ним потім. Вся біда вашого покоління, пап, в тому, що ви здатні думати тільки в одному плані.

— Чарлі Ставрос! — вимовляє Гаррі, думаючи про те, як повернути розмову. Схоже, що малий налаштований відверто висловитися. І Кролик, осмілівши, продовжує:

— Ти пам'ятаєш, він адже зустрічався якийсь час з твоєю матір'ю.

— Пам'ятаю. Але все навколо, схоже, про це забули. Вам, схоже, цілком затишно живеться.

— Часи змінюються. А ти вважаєш, що ми не повинні жити комфортно?

Нельсон фиркає, вмощується глибше на старий диван.

— Мені на це рівним рахунком наплювати. Це не моє життя.

— Вона була і твоєї, — каже Гаррі. — Ти ж був тут. Мені тебе було шкода, Нельсон, але я нічого не міг придумати. Ця бідолашна Джилл ...

— Папа...

— Знаєш, помер Заповзятливий. Убили в Філадельфії при перестрілці. Хтось

прислав мені вирізку.

— Мама писала мені про це. Нічого дивного. Він же був божевільний.

— І так і ні. Знаєш, він говорив, що через десять років помре. У нього дійсно був якийсь ...

— Пап! Давай припинимо цю розмову.

— О'кей. Мені все одно. Звичайно.

Дощ. Такий славний, такий завзятий. В саду крихітні шматочки землі під салатом і скосбочився листям бобів, перфорованими японськими жуками, темніють, намокая, а листя над ними блищать, з них скачується волога, і вони поділяють з овочами таємну силу дощу. Погляд Кролика відривається від вперто замкнутого особи Нельсона і знову звертається до журналу. Кращий тип тостера на чотири скибочки, читає він, той, у якого окреме регулювання на кожну пару тостів. Ставрос і Мелані — хто б міг подумати? Недарма Чарлі все говорив, що йому подобається, як вона тримається.

Немов бажаючи загладити свою різкість — він же обірвав батька, коли той під впливом дощу віддався спогадам, — Нельсон порушує мовчання:

— А як називається посада Чарлі там, у вас?

— Старший торговий представник. Він займається уживаними машинами, а я новими. Більш-менш так. На практиці ж кожен займається і тим і іншим. Разом з Джейком і Руді, звичайно. — Він навмисно твердив малому про Джейка і Руді. Це не синки багатих батьків, вони за свій долар вколюють щосили.

— А ти задоволений тим, як працює Чарлі?

— Абсолютно. Він знає справу куди краще за мене. І він знає половину округи.

— Угу, але от зі здоров'ям у нього не дуже. Він, по-твому, досить енергійний?

У питанні відчувається університетський підхід. До речі, він же толком не розпитав Нельсона про коледж — може, зараз скористатися моментом? При жінок Нельсону легше вислизнути.

— Енергійний? Йому доводиться стежити за собою і не перевантажуватися. Але справу свою він робить. Люди нині не люблять, коли на них тиснуть, а саме так раніше вели справи в торгівлі машинами. Мені здається, люди більше довіряють продавцю, який — як би це висловитися? — трохи мляво. Так що я не заперечую проти того, як Чарлі діє. — А сам думає: цікаво, як до нього ставиться Мелані. Де вони — в якому-небудь ресторані? Гаррі уявляє собі її обличчя: блискучі очі злегка опуклі, точно вона страждає щитовидкою, і раскрасневшиєся щоки, які завжди здаються нарум'яненими (вони були у неї рум'яні ще до того, як вона купила "Фудзі"), — молоде обличчя, міцне і гладке; вона сидить навпроти старовини Чарлі з його профілем класичного ловеласа і посміхається, посміхається, а він клеїть її. А потім внизу відбудеться те, що має статися, член у нього товстий, синяво-смагливий, як у всіх середземноморців, цікаво, думає Кролик, чуприна у неї така ж кучерява, як волосся на голові ... в неї, з неї, Кролик не може уявити собі, що вони будуть цим займатися, поки всі інші сидітимуть тут і слухати дощ.

— Я все думав, — каже Нельсон, — чи не варто зайнятися спортивними машинами

зі складним верхом. — Він сидить на бувалому сірому дивані, і слова його, точно обважнівши від сорому, падають одне за іншим, вивалюються з опущеного особи.

— Машинами зі складаним верхом? В якому сенсі?

— Сам знаєш, пап, навіщо ж вивуджувати це з мене. Купувати і продавати. Детройт їх більше не виробляє, тому старі машини цінуються все дорожче і дорожче. Ти міг би рятувати за кожную куди більше, ніж заплатив за мамин "мустанг".

— Якщо ти їх для початку не розколошматили.

Це виробляє саме той ефект, який потрібен Кролику.

— Тьху! — вигукує хлопець, потрапивши в пастку, обводячи поглядом стелю в пошуках щілини, в яку можна було б поповзти. — Я ж не розколошматили твою чортову безцінну "корону", я тільки трошки її подряпав.

— Вона все ще в майстерні. Нічого не скажеш — "подряпав".

— Я ж не спеціально, Господи, пап, ти так себе ведеш, точно це священна колісниця або щось на зразок. До чого ж з роками ти став правильним.

— Справді? — цілком щиро запитує Гаррі, вважаючи, що це може стати в нагоді як безцінна інформація.

— Так. Ти ж тільки й думаєш про гроші і речі.

— А це що ж — погано?

— Так.

— Ти правий. Забудь про машину. Розкажи-но мені краще про коледж.

— Це мура, — слід миттєвий відповідь. — Місто дурнів. Через ту стрільби десять років тому люди думають, що в

Кенті дуже радикальна атмосфера, а насправді більшість хлопців місцеві, з Огайо, для яких головна розвага — накачатися пивом до нудоти та влаштовувати в гуртожитку бійки за допомогою крему для гоління. Більшість адже успадковує батьківську справу, так що наука їм до ліхтаря.

Гаррі пропускає його слова повз вуха і питає:

— А тобі ніколи не траплялося бувати на великому файрстоновском заводі? Про нього весь час пишуть в газетах — там продовжують випускати радіальні колеса зі сталевими покришками по п'ятсот доларів, хоча вони раз у раз відлітають.

— Типова штука, — каже хлопчисько. — Вся продукція у нас така. Вся американська продукція.

— Але ж ми колись виробляли все найкраще, — каже Гаррі, дивлячись у далечінь, точно відшукуючи там місце, де вони з Нельсоном могли б зійтися і порозумітися.

— Так мені говорили. — Хлопчисько знову утикається в свою книгу.

— Нельсон, щодо роботи. Я сказав твоїй мамі, що на літо ми поставимо тебе на мийку і поточний ремонт. Ти там багато чого навчишся, просто спостерігаючи за роботою Менні і хлопців.

— Пап, я занадто старий для мийки. І потім, мені, може, потрібно щось більш постійне, ніж робота на літо.

— Ти що ж, хочеш мені сказати, що має намір кинути коледж, хоча тобі

залишилося вчитися всього якийсь паршивий рік?

Він підвищив голос, і хлопчисько відразу стривожився. Він дивиться на батька розкривши рот — темний провал рота і очниці утворюють три дірки на вузькому обличчі. Дощ барабанить по даху веранди. Дженіс і її матуся спускаються звверху, подивившись "Уолтоном", обидві в сльозах. Дженіс витирає очі пальцями і сміється:

— До чого ж нерозумно так розчулитися. А адже в "Піпл" писали, що всі актори пересварилися і серіал через це довелося зняти.

— До чого ж вони повторюють по телебаченню один і той же, — каже матуся Спрингер, опускаючись поруч з Нельсоном на сірий диван з таким видом, точно невелику подорож з другого поверху позбавило її останніх сил. — Цю постановку я і раніше бачила, а все одно проймає.

— Малий заявив мені, — оголошує Гаррі, — що, напевно, не повернеться в Кент.

Дженіс, направити було на кухню, щоб хлюпнути собі крапельку кампари, застигає на місці. Спека така, що на ній лише коротеньке прозоре негліже поверх трусиків.

— Ти ж це знав, Гаррі, — каже вона.

Червоні вузенькі трусики, помічає він, які здаються крізь негліже тьмяно-малиновими. Минулого тижня, коли спека досягла апогею, вона вирушила в Бруер до перукаря, до якого ходить Доріс Кауфман. У неї тепер коротко стрижений потилицю і чубчик — Гаррі до цього ще не звик, у нього таке відчуття, ніби якась чужа жінка бовтається тут напівгола.

— Чорта з два я знав! — мало не на крик виривається у нього. — І це після того, як ми вклали такі гроші в його освіту?

— Ну, — каже Дженіс, повертаючись так стрімко, що проступило негліже, — може, він там узяв вже все, що міг.

— Я цього не розумію. Тут щось не те. Хлопець повертається додому без всяких пояснень, його дівчина проводить час з Чарлі Ставросом, а він сидить тут і натякає мені, щоб я виставив Чарлі і взяв на це місце його.

— Ну, — миролюбно вимовляє матуся Спрингер. — Нельсон адже вже дорослий. Фред знайшов же місце для тебе, Гаррі, і я знаю, що, будь він з нами, він би знайшов місце і для Нельсона.

На серванті покійний Фред Спрингер слухає шум дощу і дивиться затуманеним поглядом.

— Солідне місце — немає, — каже Гаррі. — У всякому разі, для людини, яка кидає коледж, не дослухавши декількох незначні курсів, — ніколи!

— Ну, Гаррі, — каже матуся Спрингер, така спокійна і розм'якшення, точно вона не телевизор дивилася, а викурила трубку гашишу, — деякі люди сказали б, що не таким вже ти був багатообіцяючим, коли Фред узяв тебе. Багато його відмовляли.

А там, в селі, під землею фермер Байер оплакує свій парк шкільних автобусів, що іржавіють під дощем.

— Мені тоді було сорок років, і я залишився без роботи не зі своєї вини. Я ж був лінотіпістом і сидів за лінотипі, поки він існував.

— Ти займався тим же, чим займався твій батько, — каже йому Дженіс, — а саме цього хоче і Нельсон.

— Звичайно, звичайно, — кричить Гаррі, — коли він закінчить коледж — будь ласка! Хоча, по правді кажучи, я сподівався, що він захоче більшого. Але чому такий поспіх? І взагалі, навіщо він повернувся додому? Якби мені в його віці пощастило потрапити в такий штат, як Колорадо, вже принаймні літо я б там провів.

Дженіс, навіть не підозрюючи, як еротично вона виглядає, затулюється сигаретою.

— Чому ти не хочеш, щоб твій власний син жив удома?

— Так занадто він дорослий, щоб жити вдома! Від чого він біжить?

Судячи по їхніх обличчях, він, мабуть, напав на слід, а на який — не знає. Та й не впевнений, що хоче знати. Відповіддю йому тиша, і в ній знову чути шум дощу за стінами їх освітленого володіння — тихий, завзятий, невпинний, мільйонами крихітних ракет він вражає ціль і збігає струмками з поверхонь. Десь там лежать Заповзятливий, Джилл, від яких залишилися вже одні кістки.

— Забудемо про це, — каже Нельсон, встаючи. — Не хочу я ніякої роботи у цього огидного типу.

— Що це він так розлютився? — звертається до жінок Гаррі. — Я ж тільки і сказав, що не розумію, чому ми повинні виганяти Чарлі заради того, щоб малий міг торгувати спортивними машинами. Згодом — безумовно. Навіть, може, ще в вісімдесятому році. Бери кермо в свої руки, молода Америка. Заковтуй мене. Але всьому свій термін, Бог ти мій. У нас ще купа часу.

— Справді? — якось дивно запитує Дженіс. Вона безумовно щось знає. Всі сучки все знають.

Він повертається до неї:

— І ти туди ж! Мені здавалося, що вже ти-то мала б ставитися лояльніше до Чарлі.

— лояльні, ніж до власного сина?

— Ось що я тобі скажу. Ось що я вам скажу. Якщо піде Чарлі, я теж піду. — Він намагається встати, але глибоке крісло не відразу випускає його.

— Гіп-гіп ура! — вимовляє Нельсон, зриває свою джинсову куртку з вішалки, що стоїть біля входних дверей, і натягує її. Він виглядає згорбившись і жалюгідним, точно щур, яку ось-ось втоплять.

— Тепер він покалічить "мустанг". — Гаррі нарешті вилазить з крісла і встає на повний зріст, підносячись над ними.

Матуся Спрингер ляскає себе по колінах, розчепіривши пальці:

— Ну, це суперечка вкрай зіпсувало мені настрій. Піду зігрію воду для чаю. Від цієї вогкості у мене в суглобах прямо чорти расплясалісь.

Дженіс каже:

— Гаррі, попрощайся з Нельсоном по-людськи.

Він заперечує:

— Він же не попрощався зі мною по-людськи. Я намагався говорити з ним по-людськи про коледж, а враження таке, точно я рвав йому зуби. Вічно ви влаштовуєте з

усього секрету! Я тепер навіть не знаю, чому він вчиться. Спочатку він готувався стати лікарем, але йому, бачте, виявилася не по зубах хімія, потім це була антропологія, але там, бачте, занадто багато треба було запам'ятовувати; Останнім, що я чув, — він перекинувся на громадські науки, але це виявилось занадто великим лайном.

— Я вчуся на географа, — заявив Нельсон, тупцюючи біля дверей: вже дуже йому полювання втекти.

— На географа! Географію адже викладають в третьому класі! В житті не чув, щоб доросла людина вивчав географію.

— А це, судячи з усього, вважається там серйозної спеціальністю, — каже Дженіс.

— Що ж вони цілий рік роблять — розфарбовують карти?

— Мам, мені пора бігти. Де у тебе ключі від машини?

— Подивися в кишені мого плаща.

А Гаррі не може відв'язатися від сина.

— Запам'ятай, що дороги у нас тут слизькі, коли мокро, — говорить він. — І якщо загубишся, телефонуй своєму професорові географії.

— Те, що Чарлі запросив Мелані, тебе, мов коле, вірно? — каже йому Нельсон.

— Анітрохи. Мене уражає те, що це не уражає тебе.

— А я виродок, — повідомляє батькові Нельсон.

— Дженіс, ну що я зробив хлопцеві, щоб заслужити таке?

Вона зітхає:

— О, я вважаю, ти знаєш.

Набридли йому ці натяки на його небездоганне минуле.

— Я ж дбав про нього, вірно? Поки ти десь бовталася, хто ставив йому на стіл кашу і відправляв в школу?

— Таточку, — з награною гіркотою каже Нельсон.

Тут втручається Дженіс:

— Неллі, ну чому ти не йдеш, раз зібрався йти? Ти знайшов ключі?

Хлопець побрязкує ними.

— Ти прирікаєш свій автомобіль на самогубство, — каже їй Гаррі. — Цей хлопець — вбивця машин.

— Це ж була всього лише паршива подряпина, — кричить Нельсон, звертаючись до стелі, — а він, видно, ніколи не перестане мене мучити! — Двері плескає, встигнувши впустити різкий потік повітря, що пахне дощем.

— Хто ще хоче чаю? — кричить з кухні матуся Спрингер.

Вони йдуть до неї. Після забитої меблями задушливій вітальні в кухню з її блискучими емальованими поверхнями світ здається менш похмурым.

— Гаррі, не треба так насідати на хлопчика, — радить йому теща. — У нього стільки турбот.

— Яких, наприклад? — різко питає він.

— Ну-у, — вимовляє матуся все так же м'яко, ставлячи тарілки під чашки з блюдцями, як прийнято у Уолтоном. — Хіба мало що у молодих людей буває.

У Дженіс під нічний сорочкою надіті труси, але ліфчика немає, і при яскравому світлі соски просвічують крізь матерію, такі ж рожеві, тільки потаємні, ближче до червоного вина. Вона говорить:

— У важкий ми живемо час. Здавалося б, перед молодими людьми відкривається стільки можливостей, і вони повинні хотіти того і цього, а коли їм виповнюється двадцять, вони виявляють, що гроші-то, виявляється, зовсім не легко заробити. У них немає навіть тих можливостей, які були у нас.

Такі мови щось на неї не схожі.

— А ти-то з ким на цю тему говорила? — презирливо питає Гаррі.

З Дженіс нелегко справлятися; вона пригладжує чубок розчепіреними, як граблі, пальцями і відповідає:

— З деякими жінками в клубі: у них діти теж повернулися додому і не знають, що з собою робити. Цьому навіть тепер є назва — якийсь там повернення в рідне гніздо.

— Синдром повернення в рідне гніздо, — підказує Гаррі: вони його заспокоїли. Ось так само, бувало, вони з татом і мамою, уклавши Мім в ліжку, сідали за кухонний стіл, де стояли каша і какао, і іноді чай. Він відчував, що може навіть поскаржитися. — Якби він хоч попросив допомогти йому, — каже він, — я б постарався. Але ж він не просить. Він хоче брати без попиту.

— Така вже людська природа, — каже матуся Спрингер, підбадьорить. Чай заварилася їй до смаку, і, як би бажаючи поставити на розмові точку, вона додає: — Нельсон адже милий хлопчик, просто на нього зараз дуже багато, по-моєму, навалилося.

— А на кого не навалився? — запитує Гаррі.

У ліжку — можливо, це дощ так збуджує його — Кролик настійно вимагає любові, хоча Дженіс спочатку чинить опір.

— Якщо б знала, я прийняла б ванну, — каже вона, але не від неї добре пахне — він відчуває такий собі густий запах джунглів, запах гниття, що таїться глибоко, глибоко під папороттю.

Кролик не перестає до неї чіплятися, боячись осоромитися, тоді холодна лють опановує Дженіс, вона вигинає стегна, треться клітором про його особу і дає йому закінчити в себе, вже лежачи під ним, а він, вичерпавши всі сили, лежить і знову прислухається до шуму дощу, який раз у раз налітає і з металевим стукотом б'є в вікно, в більш швидкому ритмі, ніж по залізному водостоку, куди зливаються потоки дощу. Гаррі каже дружині:

— Мені подобається жити під одним дахом з Нельсоном. Це здорово, коли у тебе є противник. Загострює всі почуття.

За вікнами, але так близько, точно вони стоять там, шелестить бук, приймаючи на себе ллються з листка на листок, з гілки на гілку, точно по сходах, безперервні потоки дощу.

— Який же Нельсон тобі противник? Він твій син і потребує тебе зараз більше, ніж будь-коли, тільки не може цього сказати.

Дощ — останнє, у Гаррі доказ, що Бог є.

— Я відчуваю, — каже він, — є щось, чого я не знаю.

Дженіс визнає:

— Є.

— Що ж це таке? — І, не отримуючи відповіді, він задає інше питання: — А ти звідки знаєш?

— Мама і Мелані проговорилися.

— Це щось дуже погане? Наркотики?

— Ох, Гаррі, немає. — Вона мимоволі обіймає його: в своєму невіданні він, мабуть, здається їй таким вразливим. — Нічого схожого. Нельсон адже по натурі схожий на тебе. Він уникає бруду.

— Тоді що ж, чорт забирай, відбувається? Чому мені не можна сказати?

Вона знову притискає його до себе і легенько сміється:

— Тому що ти не Спрингер.

Вона поринула в сон і рівно, легенько сопе, а він ще довго лежить і слухає дощ, не бажає відсікати себе від цього звуку, звуку життя. Адже не тільки у спрингер є таємниця. Ті блакитні очі, такі світлі, ззаду в "Королла". Він все ще відчуває смак Дженіс на губах і думає, що, мабуть, не така вже це хороша ідея — з'їздити в СЕЛТ. Двічі за той час, що він лежить без сну, на вулиці зупиняється машина і в домі відкривається вхідні двері: в перший раз, судячи з того, як тихо бурчить мотор і які легкі кроки лунають на ганку, це Ставрос привіз Мелані; вдруге, всього декількома хвилинами пізніше, чутно, як реве мотор, потім різко вимикається, і кроки звучать голосно, зухвало — це, мабуть, Нельсон, він явно перебрав пива. По звуках, які супроводжували приїзд другої машини, Кролик приходить до висновку, що дощ стихає. Він прислухається, чи не пролунають чи молоді кроки на сходах, але схоже, що одна пара ніг пройшла за одною на кухню: Мелані вирішила перекусити. Цікава штука щодо цих вегетаріанців — вони, схоже, вічно голодні. Людина їсть і їсть — і все йому здається, що їжа не та. Хто йому одного разу так сказав? Тотеро в кінці життя здавався таким старим, а наскільки він був старше, ніж Гаррі зараз? Нельсон і Мелані без кінця базикають на кухні, так що Гаррі набридає підслуховувати і він сідає. Уві сні Гаррі кричить на хлопчика по телефону, що стоїть на майданчику, але — хоча рот його відкритий так широко, що він бачить всі свої зуби як на схемі, на якій дантист позначає карієс, — з нього не вилітає жодного звуку; вилиці і повіки в нього звело точно від морозу, і коли він прокидається, йому здається, що він скорчив пику вранішньому сонцю, відчайдушно б'є в скла після дощу.

Вітрини "Спрингер-моторс" недавно мили, і Гаррі, стоячи за склом, не бачить на ньому ні пилінки — навіть не зрозумієш, всередині ти або на вулиці, де працюють свої кондиціонери, де вчорашній дощ омив світ, залишивши після себе калюжі, і лише в листі дерева у "Придорожньої кухні", на тій стороні шосе 111, помітно згасання — то тут, то там мертвий або пожовклий лист висить на кінчику пишно прибраній гілки, вже пошкоджене смертю. Транспорт в цей робочий день тече безперервним потоком.

Картер все твердить, що восени обкладе податком величезні доходи нафтових компаній, але Гаррі відчуває, що цього не буде. Картер розумний як чорт і багато молиться, але, схоже, він тримається тієї ж тактики, що і старина Ейзенхауер: не робити великих акцій, а кожен день — по крапельці.

Чарли заканчивает оформление покупки — он сбывает молодой черной паре восьмицилиндровый подержанный "бьюик" семьдесят третьего года выпуска: ну как не воспользоваться тем, что эти славные люди отстали от времени, не знают, что все изменилось, что у нас нехватка бензина и ловкачи вкладывают деньги в иностранные марки с моторами для швейных машин. Молодые люди даже приоделись ради такого случая: на жене костюм цвета лаванды с короткой, по отжившей моде, юбкой, обнажающей жесткие бугры икр, высоко посаженных на кривых тощих ногах. Право же, они иначе скроены, чем мы, — Ушлый говорил: по последней моде. Ягодицы у женщины твердые и высоко посаженные, они образуют одну линию с икрами, — Кролик наблюдает, как она ходит по все еще мокрому блестящему асфальту вокруг старого, слишком яркого "бьюика" под иссушающим солнцем. Милая сердцу картина из прошлого. И тем не менее Гарри подташнивает оттого, что он мало спал, и ощущение это не проходит. Чарли что-то говорит, так что оба сгибаются пополам от смеха, затем садятся в свою новую колымагу и уезжают. Чарли возвращается за свой столик в углу прохладного демонстрационного зала, и Гарри подходит к нему.

— Как тебе понравилась вчера Мелани? — Он старается, чтобы в голосе не звучало издевки.

— Славная девушка. — Карандаш Чарли продолжает при этом летать по бумаге. — Очень открытая.

— Что же в ней открытого? — Голос Гарри звенит от возмущения. — Чудная она птица, с моей точки зрения.

— Ничего подобного, чемпион. У нее очень трезвая голова. Она из тех женщин, которые отпугивают людей тем, что насквозь все видят и потому держат себя в узде.

— Ты, значит, доводишь до моего сведения, что с тобой она держала себя в узде.

— Я ничего другого и не ожидал. В моем-то возрасте — кому это надо?

— Ты же моложе меня.

— Не душой. Ты из тех, кто еще учится.

Вот так же бывало и в школе, когда казалось, что всюду тайны, они порхали по коридорам, прыгали вокруг, точно мяч по площадке во время перемены, а Гарри не мог уловить ни одной, девчонки не давали до них добраться, были шустрее его.

— Она вспоминала о Нельсоне?

— Довольно много.

— И как по-твоему, что между ними?

— По-моему, они просто приятели.

— Ты больше не думаешь, что они спят вместе?

Чарли сдаётся, хлопает ладонями по столу и отъезжает от своих бумаг.

— Черт, я же не знаю, как у них это происходит, у молодежи. В наше время если

удавалось переспать с девчонкой, ты перекидывался на другую. А у них, может, все иначе. Они не хотят женщин пачками, как мы. Если Мелани и спит с ним, то, судя по тому, как она о нем говорит, он для нее все равно что одноглазый мишка, которого обнимают, прежде чем заснуть.

— Она так к нему относится? Совсем по-детски.

— "Легкоранимый" — так она его назвала.

— Чего-то в этой картине недостает, — высказывает предположение Гарри. — Дженис вчера вечером обронила несколько намеков.

Ставрос слегка пожимает плечами:

— Может, это что-то там, в Колорадо. Какая-нибудь девчонка.

— Она ничего такого не говорила?

Ставрос отвечает не сразу — задумывается, указательным пальцем поправляет очки с янтарными стеклами и не снимает пальца с переносицы.

— Ні.

Гарри решает откровенно пожаловаться:

— Никак не могу понять, что парень хочет.

— Хочет жить в реальном мире. По-моему, он хочет зацепиться здесь.

— Я знаю, что он хочет здесь зацепиться, но я этого не хочу. Мне как-то не по себе при нем. Да с такой унылой рожей он не сможет продать...

— ...даже кока-колу в Сахаре, — доканчивает за него Чарли. — Но хочешь не хочешь, а он внук Фреда Спрингера.

— Угу, и Дженис, и Бесси обе наседают на меня — ты это видел в тот вечер. Они доведут меня до бешенства. У нас так славно, симметрично расставлены силы, а сколько машин мы продали в июле?

Ставрос бросает взгляд на листок бумаги, лежащий возле его локтя.

— Поверишь ли, двадцать девять. Тринадцать подержанных, шестнадцать новых. Включая три "селики" по десять кусков каждая. Вот уж никак не думал, что их удастся сбыть, притом что Детройт стал выпускать сейчас эти маленькие спортивные машинки за полцены. Но япошки — они умеют анализировать рынок.

— Поэтому к черту Нельсона. Да и от лета остался всего один месяц. Почему мы должны лишать Джейка и Руди части комиссионных, чтобы потрафить избалованному парню, который не желает работать в мастерской? Тем более, что ему и руки-то не пришлось бы марать — мы могли бы поставить его в отдел запасных частей.

Ставрос говорит:

— Ты мог бы положить ему твердую ставку здесь, в зале. Я бы взял его под свое крылышко.

Чарли, видимо, не понимает, что в таком случае вылетит он. Попробуй встать на чью-то защиту — и этот тип тут же начнет подрывать тебя. Но Чарли под конец все-таки прозревает суть проблемы — он так и говорит.

— Послушай! Ты зять, тебя нельзя трогать. А я, единственно, с кем я здесь связан, — это со старухой, и причем чисто сентиментальными узами: она меня любит, потому

что я напоминаю ей о Фреде, о былых днях. Но узы крови сильнее сантиментов. Мне не за что уцепиться. Не можешь победить — уступай. А кроме того, думается, я сумел бы поговорить с парнем, мог бы кое-что для него сделать. Не волнуйся, он здесь не задержится — слишком он непоседливый. Очень уж похож на своего старика.

— Не вижу никакого сходства, — говорит Гарри, хоть ему и приятно это услышать.

— А ты и не можешь видеть. Не знаю, но, по-моему, тяжело нынче быть отцом. Когда я был мальчишкой, все вроде было проще. Скажи парню, что он должен делать, и если он этого не будет делать — выгоняй. Так я считаю. Когда ты с Джен и со старухой поедешь отдыхать в Поконы, Нельсон тоже поедет с вами?

— Они спрашивали его, но он не выразил особого энтузиазма. В детстве он всегда тосковал там. Господи, это же будет сущий ад — там и без того тесно. Даже здесь, в доме, в какую бы комнату ты ни зашел, всюду он сидит с пивом.

— Правильно. Так почему бы не купить ему костюм с галстуком и не попробовать его здесь? Положи ему минимальное жалованье, никаких комиссионных и никаких премий. Тогда он не так будет действовать тебе на нервы, а ты — ему.

— Как же это я могу действовать ему на нервы? Он просто вытирает об меня ноги. Без конца берет машину и еще хочет, чтоб я чувствовал себя виноватым.

Чарли не устаивает его ответом: все это он слышал уже не раз.

— Что ж, — признает Гарри, — это идея. А потом он вернется в колледж?

Чарли пожимает плечами:

— Будем надеяться. Может, ты сумеешь включить это в условия сделки.

Глядя вниз на узкую голову Чарли, пересеченную прядью темных волос, Кролик лишний раз замечает, какой у него вырос живот, этакая гора, распирающая костюм, он превратился в полтора человека, а некогда плотный Чарли за те же годы постепенно усох. Гарри спрашивает его:

— Ты действительно хочешь сделать это для Нельсона?

— Мне нравится парень. Для меня он как калека. Впрочем, нынче все они такие.

На ярком солнце остановилась машина, из которой вылезла пара и направилась к дверям демонстрационного зала — хорошо одетая пара вроде тех, что живут в Пенн-Парке; скорее всего они возьмут проспекты и отправятся в другое место покупать себе "мерседес", чтоб вложить капитал.

— Что ж, это будет твоя головная боль, не моя, — говорит Гарри, обращаясь к Чарли. А вообще-то все может получиться даже славно. Мелани не останется одна в большом доме. И Кролику вдруг приходит в голову, что это, возможно, идея Мелани, а для Чарли — способ не терять ее расположения.

Лежа с Нельсоном в постели, Мелани спрашивает его:

— Чему же ты учишься?

— О, разному.

Эти недели, пока старшие находятся в Поконах, они решили спать в ее постели в комнате окнами на улицу. За месяц с небольшим своего пребывания в этом доме Мелани постепенно отодвинула безголовый манекен в угол и спрятала подальше

другое уродливое имущество Спрингеров: засунула свернутую ковровую дорожку под кровать, а в глубь стеного шкафа, где уже и так полно вышедших из моды и ставших тесными вещей в полиэтиленовых мешках из чистки, перетасила сундук со старыми занавесками и сломанную швейную машину "Зингер" с ножной педалью. С помощью клейкой ленты она прилепила несколько плакатов Питера Макса к стенам, и теперь комната выглядит уже вполне ее спальней. До сих пор они пользовались комнатой Нельсона, но кровать там односпальная, в которой он спал мальчишкой, и, по правде сказать, он чувствует себя там неуютно. Они вообще не собирались спать вместе в этом доме, но долгие неизбежные беседы, которые они ведут, не могли не привести к такому концу. Грудь у Мелани, как успел заметить Чарли, в самом деле большие, их теплое колыханье иногда вызывает у Нельсона тошноту, когда он вспоминает о плоскогрудой другой, которую бросил.

— Уйма всякого всего, — продолжает он. — Существует, например, целая система невидимого нажима производителя на торговца. Ты обязан покупать наборы из специальных инструментов на тысячи долларов, кроме того, они не перестают переводить в стандарт то, что раньше считалось добавками, тем самым лишая продавца значительной части его дохода. Чарли рассказывал мне, что радио стоило торговцу около тридцати пяти долларов, а он добавлял к цене на машину этак долларов сто восемьдесят. Ну а раз производители становятся все более алчными и отбирают у торговца эти возможности, торговцам приходится, в свою очередь, что-то придумывать. Например, грунтовку. Или обработку против ржавчины. Даже виниловые сиденья и те обрабатывают якобы для того, чтоб они меньше изнашивались. Ось такі справи. Це, звичайно, розбій, але в той же час цікаво — як люди обмотують один одного. У діда було спеціальне пристосування для перевірки експлуатаційних якостей машин, але тато від нього відмовився. Схоже, Чарлі вважає тата ледарем і людиною недбалим.

Вона рвучко сідає в ліжку — грудей її повільно перекочуються і срібляться в сутінковому світлі від дугових ліхтарів, проникаюче в кімнату крізь листя клена на Джозеф-стріт. Нельсон не може не відчувати, яка Мелані по-материнськи велика і загадкова.

— Чарлі запросив мене піти з ним ще раз кудись, — повідомляє вона.

— Так піди, — радить Нельсон, насолоджуючись тим, що Мелані, сівши і підносячись над ним, поглибила улоговинку в зім'ятій простирадлі, на якій він лежить.

Коли він був маленький і мама з татом жили в тій квартирі на Уилбер-стріт, а сюди приїжджали в гості, його уклали спати в цій самій кімнаті, волосся у бабусі були тоді ще чорні, але гра світлотіней на стелі біля вікна була така ж, як зараз. Бабуся співала йому пісеньки — це він пам'ятає, а от які — не пам'ятає. Деякі — на пенсільванському німецькому. "Rudi, nidi, Geile ..." [18] Мелані витягує з зачіски шпильку і колує нею в попільничці в пошуках закрутки, в якій ще залишилося одна-дві затяжки. Вона підносить її до своїх червоним губам і підпалює — папір спалахує. Коли вона підняла руку, щоб витягти з волосся шпильку, в поле зору Нельсона потрапила її волохата, неголена пахва. І його член мимоволі, без жодних підстав, починає набухати в теплій,

запам'яталася з дитинства уловинці.

— Ну, не знаю, — каже Мелані. — По-моєму, він просто хоче зрівняти рахунок в їх відсутність.

— А ти як до цього ставишся?

— Без великого захвату.

— Адже він цілком хороший хлопець, — говорить Нельсон, йдучи глибше в уловинку поруч з її байдужим тілом, насолоджуючись все більшим розростанням своєї ерекції. — Хоч і спав з моєю матусею.

— А що, якщо це вб'є його — як я потім буду себе почувати? Адже одна з причин, чому я поїхала з тобою, пояснювалася бажанням вибити з голови всю цю дурь щодо коханця-тата.

— Ти поїхала зі мною тому, що тобі запропонувала Пру. — Йому доставляє невимовне задоволення вимовити ім'я тієї, іншої, немов ковток холодної води в жаркий день. — Щоб я нікуди не подівся.

— Ну да, але все одно я не поїхала б, якщо б у мене не було своїх причин. І я рада, що поїхала. Мені тут подобається. Тут зовсім як колишня Америка. Всі ці цегляні будинки, такі міцні, так близько стоять один до одного.

— А я все це ненавиджу. Повітря тут такий сирий і затхлий і такий задушливий.

— У тебе справді таке відчуття, Нельсон? — (Йому подобається, коли вона ось так муркоче його ім'я.) — Мені здавалося, що в Колорадо ти був якийсь наляканий. Занадто там великі простори. А може, це через ситуацію.

Нельсон пропускає повз вуха згадка про Колорадо через ерекції — під ним лежить отака кийок зі слонової кістки з заокругленим кінцем, а перед очима — по-жіночому товсті канати горла Мелані, набряклі при останньої затягуванні крихітним недопалком, який вона затиснула в нафарбованих губах. Мелані завжди ходить нафарбована — і губи, і рум'яна на щоках, — щоб особа не здавалося таким оливковою, а ось Пру ніколи не фарбується, губи у неї такі ж бліді, як лоб, і все обличчя сухе і чітке, як на фотографії. Пру — від згадки про неї у Нельсона виникає неприємне відчуття, точно хтось камінчиком втирає йому в живіт пісок. Він каже:

— Найбільше мене тут не влаштовує, мабуть, тато. — При думки про батька неприємне поколювання відчуття посилюється. — Мене все в ньому дратує — то, як він сидить у вітальні, розвалившись в вольтерівському кріслі. Він ... — Нельсон з працею підбирає слова, так йому нудно. — Просто сидить посеред нашого чортова світу і гребе і гребе під себе. Він же й половини не знає того, що знає Чарлі. Що він зробив, щоб створити цей магазин? Мій дід — той пробивав собі дорогу, а татусь нічого не робив, тільки був нікчемним чоловіком моєї матері. А що він зробив, щоб заслужити такі гроші, — просто виявився занадто ледачим і нікчемним, щоб піти від матері, хоч йому і хотілося ... По-моєму, він з дивацтвами. Ти б бачила його з тим чорним хлопцем, про якого я тобі розповідав.

— Ти любив свого діда, вірно, Нельсон? — Коли вона накуриться травички, голос у неї стає хриплим і якимось позамежним, точно вона піфія, що сидить над своїм

триніжки, як їм розповідали на уроці антропології в Кенті. Кент ... відчуття, що йому втирають в живіт пісок, посилилося.

— Він любив мене, — переконано каже Нельсон, перекотившись з одного боку на інший і намацавши рукою злегка опалий член, більше схожий вже не на виріб зі слонової кістки, а на щось з плоті і крові. — Він не критикував мене без кінця за те, що з мене не вийшов великий спортсмен і що я не виріс до десяти футів.

— Я жодного разу не чула, щоб батько критикував тебе, — зауважила вона, — хіба що коли ти розколошматили його машину.

— Та не лупцювати я її, чорт забирай, я тільки подряпав мерзотницю, а він уже котрий тиждень тримає її в ремонті і ніяк не може заспокоїтися, хоче, щоб я відчував себе винуватим, або ні на що не придатним, або не знаю ще як. Але ж там і правда на дорозі був звір, якийсь маленький, не знаю який, може, бабак, я б бачив смуги, якби це був скунс, не розумію, чому у цих безглузвих тварин такі короткі ноги — він же не йшов, а перекочувався. Рухався прямо на фари. Краще б я його вбив. Ех, розколошматили б все папочкін машини, всю його чортову готівку.

— Право, Нельсон, ти верзеш щось несусвітнє, — каже Мелані, вся ще в блаженному трансі. — Тобі ж потрібен батько. Нам всім потрібні батьки. І твій батько принаймні до твоїх послуг. Він зовсім не погана людина.

— Плохой, действительно плохой. Он понятия не имеет, что происходит, и ему все равно, и он считает себя таким чудесным малым. Вот что меня задевает — то, что он счастлив. Так чертовски счастлив. — Нельсон чуть не рыдает. — Подумай только, сколько горя он причинил. Из-за него умерла моя сестренка, а теперь он дал умереть этой Джилл.

Мелани все это знает.

— Ты не должен забывать об обстоятельствах, — терпеливо, нараспев произносит она. — Твой отец — не Господь Бог. — Ее рука под простыней ползет вниз, туда, где его пальцы обследовали ситуацию. Она улыбается. Зубы у нее идеальные. Ей их выровняли, а бедняжка Пру этим не занималась: ее родители были слишком бедны, поэтому она не любит улыбаться, хотя то, что зубы у нее неровные, не так заметно — просто клык слегка наехал на соседний зуб. — Ты так расстроен, — говорит Мелани, — из-за создавшейся ситуации. Но ведь в твоей ситуации отец не виноват.

— Виноват, — упорствует Нельсон. — Он во всем виноват, это он виноват, что я ни к черту не годен, и ему это нравится: по тому, как он иной раз на меня смотрит, сразу видно, что он наслаждается тем, что я такой. А как мама танцует вокруг него — можно подумать, что-то он действительно для нее сделал, тогда как на самом деле все наоборот.

— Послушай, Нельсон, ну хватит, — воркует Мелани. — Забудь ты об этом хоть сейчас. А я постараюсь тебя утешить. — Она сбрасывает простыню и поворачивается к нему спиной. — Бери меня сзади. Люблю, когда в меня так входят, особенно если я накурилась. Мне тогда кажется, будто я существую в двух измерениях.

Мелани и не старается кончить, когда они занимаются любовью: она же

обслуговує мальчика, а не себе. А вот в Пру завжди чувствовалась жінка, яка завжди стремилась кончить, шептала йому в ухо: "Подожди!" — извивалась як угорь, щоб таз опався під потрібним кутом, і навіть якщо він, не в силах більше сдерживаться, не оправдывал її надій, її старання льстили йому. Ці спогади про Пру викликають десь-то глибоко, під ложечкою, почуття провини, і вибухає гостра біль, як в той момент, коли в "Челюстях" акула затягує дівчину під воду.

Вода. Кролик не довіряє цій стихії, хоча маленьке, бурі, кругле, як циферблат, озеро, чий води лижуть піщаний пляж перед стареньким будинком спрингера в погоні, виглядає привітним і покірним, і він плаває там кожен день до сніданку, до того як прокинеться Дженіс і поки матуся Спрингер в своєму стьобаному халаті клопочеться у старій гасниці, готуючи ранкову каву. У будні, коли тут мало народу, він йде по великому, спеціально завезеному піску, загорнувшись в рушник, і, кинувши погляд направо і наліво, на котеджі, що є сусідами з їх будиночком серед сосен, занурюється в озеро голяка. Яка розкіш! Сріблястий холод обволікає стегна, пронизує наскрізь. Мошки, що кружляють над поверхнею води, розлітаються і знову злітаються, коли він змахує рукою, прорізаючи рідку застиглість, і вправо і вліво до глинистих, утикані корчами берегів біжать від нього кола. Якщо годину ранній, на гладі озера лежить серпанок туману. Гаррі ніколи не любив рано вставати, але тепер побачив в цьому сенс — ти з самого початку вступаєш в день, до того, як він пішов, і ти крокуєш разом з ним. В туманному серпанку відчувається нічний холодок, незабруднене свіжість світу, прокидається разом з ним. Хлопчиськом Кролик ніколи не їздив до літніх таборів — напевно, Нельсон прав, вони були занадто бідні, батькам ніколи не приходило в голову посилати його туди. Розпечені, потріскані тротуари і майданчик для ігор в Маунт-Джадж були його долею в літню пору, а кілька поїздок на узбережжі Нью-Джерсі, зроблених батьками, залишилися в його пам'яті майже як катування — ці години, проведені на глухих дорогах в старій колимасі, "форді" моделі "а", а потім в брудно-коричневому "шевроле", де до спеки додавалося роздратування, яке виливали його мати і сестра, а батько сидів, зігнувшись, за кермом, веснянкувата худя шия його ззаду була вся мокра, тоді як Гаррі дивився у вікно на пролітали повз го родкі Нью-Джерсі, схожі, немов спотворене відлуння, на його власний містечко, його власне життя, за якою він починав нудьгувати вже через годину. Городок за містечком мовчки демонстрували йому, як жалюгідна його життя, більш-менш повторювана мільйонами мешканців цих поселень, де будинки, і веранди, і дерева були знущальними зіпками з тих, що стояли в Маунт-Джадж, і плекали ілюзії інших хлопчаків, що вони пуп землі, що існування їх важливо, повно сенсу і кимось любовно оберігається. Гаррі дивився на дівчат, що йшли по тротуарах, повз які вони проїжджали, і думав, що з них стане його дружиною, а він свою долю бачив в тому, щоб виїхати з Маунт-Джадж і одружитися на дівчині з іншого міста. Потік машин в міру наближення до узбережжя ставав все густішим, несамоовито, ближче до столичного. Машини з їх блиском, їх вихлопами завжди здавалися йому чимось жорстоким. Прибувши нарешті на узбережжі під обурені вигуки: на стоянці машин — жодного вільного місця, служитель в купальні грубить, — вони чинно

проводили кілька годин на незнайомому пляжі, де сухий пісок обпікав ноги і забирався в купальний костюм, а мокре ребристе дно океану там, де вода відступила, видавало нескінченно мертващий запах, запах широко розкинувши свої володіння смерті. Від кожної знайденої раковини злегка смерділо цим кошмаром ... Вид батьків в купальних костюмах хвилював його. Мама не виглядала потворно товстою, як деякі інші матері, — тіло у неї довге, кістляве і жорстке, а коли вона вставала, щоб покликати його або маленьку Мім, що опинилися серед підозрілих чужих людей або в небезпечній близькості від підступаючої, за чутками, води, руки її злітали, точно беспере крила. І кликала вона його в таких випадках не Кролик, а "Хассі! Хассі! ". А у батька там, де тіло закрито робочої спецівкою, шкіра така ніжна, біла. Кролику потай подобалося, що батько у нього такий білий, він сприймав це як скарб, — в лазні вони з батьком швидко переодягалися, що не дивлячись один на одного, і в кінці дня переодягалися знову. Повернення в округ Дайамонд завжди було досить довгим, так що ти встигав згоріти під сонцем. Вони з Мім починали лупцювати один одного — просто щоб почути, як крикне інший, і підірвати нудьгу втраченого дня, який можна було б плідно провести на ігровому майданчику Маунт-Джадж в інтригах і приємних знайомствах.

Коли він згадував про ці поїздки за місто, йому завжди здавалося, що він піднімався вгору до океану, немов їхав до величезної блакитній горі. Іноді ввечері, перед тим як заснути, він чув шепіт матері: "Хассі!" Тепер, ставши багатим, він розуміє, що це були виїзди будинків, кончавшиєся тим, що вони обгорали на сонці і у них засмучувався живіт. Папа любив оладки і крабів і тушковані устриці, але варто було їх поїсти, як його починало рвати. Після того як модель "А" була поставлена в гараж, а маленька Мім покладена в ліжку, Гаррі чув, як в дальньому кутку двору блював батько. Але він ніколи не скаржився — ні на блювоту, ні на свою роботу: нічого тут не поробиш, так вже на роду написано, тільки одне повторюється регулярніше, ніж інше. Отже, Кролик жодного разу не відпочивав на курорті, коли вперше приїхав в цей котедж, який Фред Спрингер купив під кінець свого життя — після того як завдяки ліцензії на продаж "тойот" став вже не просто торговцем уживаними машинами, після того як його єдина дочка вийшла заміж і подорослішала. Гаррі і Дженіс зазвичай приїжджали сюди на тиждень — погостювати. Місця тут було зовсім мало, і в стосунках швидко виникала напруженість — притому Нельсон, весь покусаний мошкаркою, після першого ж дня приймався нити. Коли ж старий Спрингер помер, Гаррі став тут господарем і нарешті зрозумів, що природа — це не тільки щось таке, що пробивається крізь тріщини тротуарів і тримає фермерів безвилазно в глушині, але це еліксир, розкіш, яку в наш нечистий століття щасливчики можуть купити, обгородити і підтримувати в чистоті. Звичайно, цей п'ятикімнатний, критий темною дранкою котедж, який матуся Спрингер здає в оренду на все літо, крім трьох тижнів серпня, і, якщо вдається, знову здає на мисливський сезон, не йде ні в яке порівняння з гостроверхими особняками, мисливськими будиночками і курортними готелями, яких повно в окрузі і які або поступово занепадають, або зносяться будівельниками; але позаду котеджу — два акра лісу, у нього свій причал з човном, що дає Гаррі можливість влаштовувати своє життя

за вибором, як, скажімо, вибирають страви в меню або лискучий фрукт у вазі. Тут, в покон, їжа, фізичні вправи і сон не витіснені на задвірки, а займають весь день, стаючи чимось безмірно важливим. Запах свіжої кави зустрічає його, коли він крокує до будинку, ще мокрий після купання; ранковий туман проникає поцілунком крізь заіржавілу віконну сітку; день за днем він бачить Дженіс все в тих же тенісних шортах, з яких стирчать засмагли ноги, і в чорній майці хлопця; на перилах веранди сидить синя сойка і при його наближенні перелітає на інше місце; гладкий камінь в рожевих прожилках підтримує двері нагорі, у якій відлетіла засувка; гірки глини і бур'янів височіють там, де вбиті свіжі стовпчики. Гаррі любить тут все і вже не вперше за своє життя намагається привести себе в стан гармонії з переплетенням простих фактів, з яких складається його існування і які від народження закладені в ньому. Можна ж, напевно, жити добре. Гаррі любить тут все і вже не вперше за своє життя намагається привести себе в стан гармонії з переплетенням простих фактів, з яких складається його існування і які від народження закладені в ньому. Можна ж, напевно, жити добре. Гаррі любить тут все і вже не вперше за своє життя намагається привести себе в стан гармонії з переплетенням простих фактів, з яких складається його існування і які від народження закладені в ньому. Можна ж, напевно, жити добре.

Він намагається не налягати на джин і закуску. Він плаває, і слухає спогади матусі Спрингер за ранковою кавою, і кожен день їздить з Дженіс в селище за покупками. Вечорами вони втрюх грають в Безик при яскравому світлі підлогових ламп зі штативами. Він не любить вудити рибу і не дуже любить грати з дружиною в теніс проти однієї з пар, які, як і вони, можуть користуватися кортом для домовласників — старим прямокутником з глини серед сосен, з закраинами, бурими голками, і з провисшей, точно мокре білизна, дротяної огорожею. Дженіс адже кожен день практикується в "Летючий орле", і поруч з її сильним, граціозним тілом він відчуває себе нескладним і незграбним. М'яч летить до нього з такою люттю, що його ракетці не впоратися з ним. На чорній майці Дженіс вигорілі літери — "Філадельфія", цю майку він купив Нельсону в одну з їхніх поїздок на Стадіон ветеранів, і хлопець залишив її, коли поїхав в Кент, а Дженіс, молодих, виявила майку і привласнила. Типова ситуація: хлопець виріс і став для нього загрозою і трагедією, а для неї — виправданням, щоб взяти майку. До речі, Нельсон в неї зараз і не вліз би. А на Дженіс вона сидить відмінно, — Кролик відчуває, що вона поруч, бачить краєчком ока, як вона рухається вільніше, ніж він, смаглява жінка середнього віку, з коротко підстриженим волоссям і підстрибують пейсами. М'яч щоразу дугою відлітає від її ракетки, а Кролик або занадто сильно вдаряє по ньому, або, намагаючись, як вона каже, "ласкаво послати" його, відправляє прямо в сітку. хлопець виріс і став для нього загрозою і трагедією, а для неї — виправданням, щоб взяти майку. До речі, Нельсон в неї зараз і не вліз би. А на Дженіс вона сидить відмінно, — Кролик відчуває, що вона поруч, бачить краєчком ока, як вона рухається вільніше, ніж він, смаглява жінка середнього віку, з коротко підстриженим волоссям і підстрибують пейсами. М'яч щоразу дугою відлітає від її ракетки, а Кролик або занадто сильно вдаряє по ньому, або, намагаючись, як вона

каже, "ласкаво послати" його, відправляє прямо в сітку.хлопець виріс і став для нього загрозою і трагедією, а для неї — виправданням, щоб взяти майку. До речі, Нельсон в неї зараз і не вліз би. А на Дженіс вона сидить відмінно, — Кролик відчуває, що вона поруч, бачить краєчком ока, як вона рухається вільніше, ніж він, смаглява жінка середнього віку, з коротко підстриженим волоссям і підстрибують пейсами. М'яч щоразу дугою відлітає від її ракетки, а Кролик або занадто сильно вдаряє по ньому, або, намагаючись, як вона каже, "ласкаво послати" його, відправляє прямо в сітку.М'яч щоразу дугою відлітає від її ракетки, а Кролик або занадто сильно вдаряє по ньому, або, намагаючись, як вона каже, "ласкаво послати" його, відправляє прямо в сітку.М'яч щоразу дугою відлітає від її ракетки, а Кролик або занадто сильно вдаряє по ньому, або, намагаючись, як вона каже, "ласкаво послати" його, відправляє прямо в сітку.

— Гаррі, старайся цілитися, — каже вона. — Згинай коліна. Повертайся стегном до сітки. — Вона взяла чимало уроків. Минулі десять років навчили її куди більшого, ніж його.

І зараз, чекаючи чергової подачі, він думає: що ж він все-таки зробив зі своїм життям, яка вже наполовину пройшла? Він був хорошим сином своєї матері, потім хорошим, з точки зору глядачів, гравцем в баскетбол, хорошим малим, з точки зору Тотеро, свого старого тренера, який вважав, що в Кролика є щось особливе. І Рут теж вважала, що в ньому є щось особливе, хоч і бачила, що це зникає. Якийсь час Гаррі боровся зі страхом смерті, потім плюнув і став працювати. А тепер стільки людей навколо померло, що він відчуває до всіх живих почуття товариськості. Він любить цих людей, які разом з ним перебувають у замкнутому прямокутнику тенісного корту. Ед і Лоретта. Ед — підрядник з Істона, фахівець з установки комп'ютерів. Гаррі любить дерева над головою і серпневе блакитне небо над ними.Що він знає? Він ніколи не читає книг — лише газети, щоб було про що говорити з людьми, та й то головним чином хроніку, наприклад: куди ще поїде іранський шах і наскільки він насправді хворий і про того доктора з Балтімора. Гаррі любить природу, хоча і не знає толком, що як називається. Це — сосни, або їли, або ялиці? Він любить гроші, хоча не розуміє, як вони притікають до нього або як витікають. Він любить чоловіків, які не звертають уваги на свої животи і червоні зморшкуваті шиї, але не знають, про що говорити, коли гра закінчена, якою б вона не була. До чого ж вульгарної ми робимо життя! І тим не менше мозок — дивовижна штука, таку машину ніхто не може зробити, хоча, за словами Еда, є комп'ютери, які займають цілу кімнату, а тіло — воно може виконувати тисячу функцій, які жоден завод в світі не може відтворити.Гаррі любить спати з жінками, хоча тепер все більше і більше віддає перевагу лише малювати собі це в думках, — нехай молодь цим займається, зустрічається в барах і в машинах, просто дивно, до чого багато їх розвелось: йдеш по вулиці або стоїш в черзі в кіно — і часто опиняєшся начебто найстарішим. Вночі, лягаючи поруч з Дженіс, він відчуває, що їй потрібно потрахатися, щоб заснути, і намагається уявити собі щось таке, що могло б його завести, але нічого не виходить; Останнім, що спрацьовує, — це бачення жінки, яка стоїть на четвереньках і трахається з одним мужиком, тоді як сама смокче іншого. І

в цьому баченні неясно, яку роль відіграє Гаррі: чи то він наярює, то чи його смокчуть; він дивиться на цю трійцю з боку, точно все відбувається на екрані одного з цих кінотеатрів у верхній частині Уайзер-стріт, де йдуть фільми з назвами на кшталт "Дівчата з гарему" і "На всю катушку", і він чомусь гостріше відчуває те, що відчуває жінка, відчуваючи член в роті, точно солодкий цукіні, ніж те, що відчуває той, який працює внизу — туди-сюди, туди-сюди. Вечорами йому трапляється вимовити кілька слів молитви, але взагалі між ним і Богом як би встановилося суворе перемир'я.

Він почав бігати. Спочатку важко тупав в лісі за старими путівцями і стежками для верхової їзди в тенісних туфлях, поруділих від глинистої пилу, а потім в синіх з золотими смужками кросівках, куплених в спортивному магазині в Страудсберге спеціально для цієї мети, — туфлях для бігу зі скошеними на носі і на п'яті підшвами, підшвами в пружних кружочках, які, точно спресовані пружинки, з силою підкидають його вгору, і він біжить — все легше, і швидше, і рівніше. Спочатку він відчуває, яким смертельним вантажем тисне його вага на серце і легені, а м'язи ніг так болять вранці, що він насилу виповзає з ліжка і голосно сміється від подиву. Але, у міру того як йдуть дні і він бігає після вечері прохолодними ранніми вечорами, коли ще не весь світ зник з лісу, тіло його звикає до цього нового вимогу, ноги стають міцнішими, вага не так важкий, груди набирає більше повітря, гілки проносяться мимо вух точно на крилах, і він збільшує відстань, з часом доводить його до півтора миль: за одну перекидання пісочного годинника він добігає до воріт старого маєтку, що перегороджують подальший шлях. Вугільний замок — так називають маєток місцеві жителі — був побудований вугільним магнатом з Скрантон і тепер майже покинутий його роз'їхалися по світу і в значній мірі вимерлими нащадками: з басейну спущена вода, тенісні корти зарості, все життя пішла звідси. У мисливському будиночку оленячі голови дивляться скляними очима крізь павутиння: великий головний будинок з його гострими шиферними дахами і дзеркальним склом у вікнах забиті; правда, десять років тому, за словами мешканців містечка, один з онуків власника намагався влаштувати тут комуну. Судячи з розповідей, молодь привела маєток в моторошне стан, продала все, що можна було зрушити з місця, включаючи двох бронзових бронтозаврів, символів вугільної ери, які охороняли вихід. Важкі чавунні ворота, що ведуть в Вугільний замок, обмотані подвійним ланцюгом з висячим замком; Кролик доторкається до металу, що перегороджують вхід, влаштовує собі секундну перепочинок, в той час як світ навколо все ще біжить і ноги Кролика відгукуються на це тремтінням, потім повертається і трусить тому, намагаючись ні про що не думати і не помічати свого натруджені тіла. Є уздовж дороги пустир, який був колись лугом, а зараз на ньому стирчить ялівець і бур'яни з пензликами, куди пірнають ластівки і на льоту заковтують комах, ожилих в вечірньої свіжості. І Кролик, подібно ластівкам, немов летить над землею, над лежачими в ній небіжчиками, виблискуючи синіми з жовтим новими туфлями. Мерці дивляться вгору. Тато з мамою знову лежать разом, як лежали багато років на цій продавлений ліжка, яку купили з других рук під час Депресії і так і не замінили, хоча вона скрипіла, як триколісний велосипед, залишений під дощем, і була такою

короткою, що ноги тата стирчали з-під ковдри. Білі, як папір, ноги, які під кінець стали все в прожилках, — якби він хоч трохи займався собою, то, можливо, прожив би довше. І Тотеро лежить там внизу такий великоокий — очі у нього точно блюдця на голові неправильної форми, а з рота вивалюється розпухлий мову в пошуках слів. І Фред Спрингер, що посадив Гаррі на те місце, яке він зараз займає, не дає йому спокою — він горбиться і кривляється, як хороший покерист, що дивиться на поганого гравця. І Заповзятливий, який, за твердженням газети, першим вистрілив в філадельфійських полісменів, хоча тоді у дворі і в проходах їх було чоловік двадцять, а на території комуни були лише вагітні жінки і діти, — Заповзятливий лежить, відвернувшись, чорний, як сама земля. Луг закінчується, і Гаррі потрапляє в тунель, де зараз темно і хвойні голки утворюють килим, він біжить безшумно, — так безшумно пересувалися між дерев індіанці, коли хрест зламаної гілки означав смерть, а він так втомився, що з працею володіє ногами, вони розбовталосся ляскають по вистеленому голками килиму, точно важелі машини, розбовталосся від довгого вживання. І Беккі — крихітне зернятко, що лягли в землю, і Джилл — блідий паросток, який тримали далеко від сонця, — йому здається, що обидві вони безтілесні висять в землі, як зірки, а за ними — міріади зірок, цілі народи, як, наприклад, камбоджійці, яких загнали в смерть. І він біжить по всім ним, а вони пружиняють, вітають його, і легкі у нього вже в вогні, серце болить, він — оболонка, яка відокремилася від привидів, що лежать внизу, їх волокна пестять його ноги, він любить землю, він ніколи не помре.

Последние сто футов — вверх по дорожке к покосившемуся крыльцу — Кролик бежит как спринтер. Он открывает затянутую сеткой дверь и чувствует, как гнилые доски прогибаются под ним. Молочные стекла в старых керосиновых лампах, которые считаются теперь антиквариатом и ценятся все дороже, дрожат, как и стекла в буфете. Из кухни, шлепая босыми ногами, появляется Дженис и говорит:

— Гарри, ты же весь красный.

— Я... я... в порядке.

— Садись ты. Ради всего святого. Ну для чего ты себя тренируешь?

— Для эстафеты, — еле выдыхает он. — Так здорово. Жать и жать. Чувствовать границы своих возможностей.

— Слишком ты сильно жмешь, на мой взгляд. Мы с мамой решили, что ты заблудился. Мы хотим сыграть в безик.

— Мне необходимо принять душ. Плохо в этом беге то, что ты весь потный.

— Я все-таки не понимаю, что ты пытаешься доказать. — В этой майке "Филадельфийцев" она выглядит точно Нельсон до того, как он пополнил и стал бриться.

— Сейчас или никогда, — говорит он ей, чувствуя, как кровь приливает к мозгу и начинает играть фантазия. — Там кое-кто хочет меня прикончить. Я могу сейчас сдаться. Или бороться.

— Кто хочет прикончить тебя?

— Уж кому-кому, а тебе это известно. Ты же его высидела.

Гарячу воду тут подає маленький електронагрівач — перші кілька хвилин тече кип'яток, потім вода миттєво охолоджується. "Цілком можна вбити когось, — думає Гаррі, — якщо вимкнути холодну воду, поки людина в душі" ... Проїшовши в спальню, яка відведена їм з Дженіс, він одягає жокейські шорти, строкату, під крокодила, сорочку і м'яку джинсову куртку "Леви", випрану і висушену в механічній пральні в містечку. Він натягує одну відпрасовану річ за іншою — так укладають плитки кахлю, створюючи рівну поверхню, — і поступово приходить в гарний настрій. Коли він сідає на ліжку, щоб натягнути свіжі шкарпетки, червоний промінь західного сонця пробивається в проломи між соснами і, наче ніж, врізається між пальцями його ніг з жовтуватими мозолями і волосками між суглобів, з прозорими нігтями, схожими на тонкі слюдяні віконечка в печі. Бувають ноги і гірше, ніж у нього: влітку, коли жінки надягають сандалі, можна помітити, що у багатьох маленькі пальці на ногах зігнулися тому, що вони роками носили гостроносі туфлі на високих підборах, а великі пальці лежать на сусідніх, так що суглоб стирчить як зламаный, — слава Богу, він чоловік і у нього такого ніколи не буде. Та й у Сінді Меркетт теж: у неї пальці лежать поряд, як цукерки в коробці. Посмокчи. Щасливчик цей дерев'яний Уебб. Все ще щасливчик. До чого ж добре жити! Гаррі спускається вниз і для повного щастя розпалює вогонь — нехай і четверта стихія служить йому. Матуся Спрингер, не бажаючи відставати від часу, купила нову дров'яну піч. Її яскраво-чорна труба спритно вправлена в старий камін з потворних каменів. Старий Спрингер встановив на плінтусах електричний обігрів, коли котедж підключили до електромережі, але його вдова не бажає витратитися і включати опалення, незважаючи на те що в серпні з озера несе холодом. Піч виготовлена в Тайвані і коштує не менше чиста, ніж каструля з довгою ручкою, куплена влітку. Гаррі кладе кілька сухих гілок, знайдених у котеджу, поверх спортивної сторінки, вирваною з філадельфійського "Бюлетеня", і дивиться, як вони розпалюються, дивиться, як спалахують і чорніють слова "ОРЛИ" вирваною з філадельфійського "Бюлетеня", і дивиться, як вони розпалюються, дивиться, як спалахують і чорніють слова "ОРЛИ" вирваною з філадельфійського "Бюлетеня", і дивиться, як вони розпалюються, дивиться, як спалахують і чорніють слова "ОРЛИ" [19] НАПОГОТОВІ, потім букви біліють, перетворюючись на попіл, потім він підкидає кілька серповидних обрізків грушевого дерева, які один місцевий деревообробник продає біля воріт своєї фабрики бушелями. Вогонь потріскує в темряві, коли Дженіс і її матуся, вимивши посуд, входять в кімнату і витягують колоду карт для Безика.

Матуся Спрингер здає карти і говорить, вимовляючи слова окремо, в такт розкладає карти:

— Ми з Дженіс говорили, ми вважаємо, право ж, це нерозумно — так бігати в твоєму віці.

— Саме в моєму віці це і треба робити. Настав час піклуватися про себе, до сих пір я на себе поплював.

— Мама каже, тобі треба спочатку перевірити серце, — каже Дженіс.

Вона одягла светр і джинси, але ходить як і раніше босоніж. Він кидає погляд на її

ноги під картковим столом. Які рівні у неї пальці. Не видно, щоб вони від чогось постраждали. Костисті, засмагли. Йому це подобається — то, що тут, в покон, вона часто виглядає як хлопчисько. Товариш по грі. Це нагадує йому ту пору, коли він хлопчиськом гостював у кого-небудь з товаришів.

— Ти ж знаєш, — каже матуся Спрингер, — що твого батька звело в могилу серце.

— Він багато років страждав, — каже Гаррі, — від безлічі всяких хвороб. Йому було сімдесят. Пора було і на спокій.

— Ти, мабуть, так не скажеш, коли настане твій термін.

— Останнім часом я думав про те, скільки людей я знав, яких вже немає, — каже Гаррі, дивлячись в свої карти. Туз, десятка, король і піковий валет, але жодної жінки. Тому і розкладу не виходить. Жодної четвірки. Купа треф. — Я пас.

— Пас, — говорить Дженіс.

— У мене двадцять одне, — зітхнувши, оголошує матуся Спрингер і викладає віялом бубни, дев'ятку і пікову даму з валетом.

— Ого! — вигукує Гаррі. — Ось це сила!

— Кого ти мав на увазі, Гаррі? — запитує Дженіс.

Вона боїться, що він мав на увазі Беккі. Але він рідко думає про їх мертву дитину. А якщо і думає, то як про сонечку, виглянувши ненадовго зимовим днем після нічного снігопаду.

— О-о, головним чином тата і маму. Цікаво, чи дивляться вони на нас. Більшу частину життя так намагаєшся привернути до себе увагу батьків, що якимось моторошно жити без них. Я хочу сказати — кому до тебе справа?

— Багатьом людям, — каже Дженіс.

— Ти не знаєш, як це, — каже він їй. — Твоя мама поки жива.

— Поживу ще, — каже Бессі і викладає на стіл трефового туза. Спритним рухом загрибаючи хабар, вона вимовляє: — Твій батько хороший працівник, ніколи не задирав носа, а ось твою матінку, мушу зізнатися, я завжди терпіти не могла. І собою нехороша була, і мова як бритва.

— Мама! Гаррі любив свою матір.

Бессі з тріском викладає червоного туза.

— Ну, я думаю, так воно і повинно бути — принаймні говорять, що син повинен любити свою матір. Але я шкодувала його, коли вона була жива. Вона пояснювала йому надто вже висока думка про себе, а опори такий, як ми з Фредом тобі дали, дати не могла.

Вона так говорить про Гаррі, ніби він теж небіжчик.

— Я ж ще тут, ви не помітили, — каже він, викладаючи найдрібнішу червону картку, яка у нього на руках.

Бессі підтискає губи і, надувши щоки, опускає чорні очі на карти.

— Я знаю, что ты тут, я и не говорю ничего такого, чего не могла бы сказать тебе в лицо. Твоя мамаша была несчастная женщина, которая наделала гадостей. У вас с Дженис, когда вы начинали жизнь, все было бы иначе, если бы не Мэри Энгстром, да и

потом, десять лет назад, тоже ничего не было. Слишком она много о себе воображала, вот что. — В лице мамыши Спрингер появляется этакая истовость, как бывает у женщин, ненавидящих друг друга. Впрочем, и мама не очень высоко ставила Бесси Спрингер: "...жалкая выскочка, женила на себе этого плута, да у нее мозгов столько, что по сковородке не размажешь, а живет в большущем особняке на Джозеф-стрит и на всех свысока смотрит. Кёрнеры — они же из фермеров, сами обрабатывают землю, да и землю-то бросовую: ферма ведь у них в горах была".

— Мать Гарри была прикована к постели, когда у нас сгорел дом. Она же умирала.

— Умирать-то умирала, а успела заварить кашу до того, как уйти на тот свет. Если бы она дала вам самим разобраться в своих отношениях с другими людьми, никогда бы вы не разошлись и не было бы всего этого горя. Завидовала она Кёрнерам, всю жизнь завидовала. Я знала ее, когда она была еще Мэри Реннинджер, на два класса старше меня, в старой школе Теда Стивенса до того, как построили новую школу на том месте, где раньше была ферма Морисов, и она всегда много воображала о себе. Понимаете, Реннинджеры не были деревенскими, они приехали из Бруэра и отличались складом ума обитателей трущоб и зазнайством. Она была слишком высокой для девушки и задирала нос. Твоя сестра, Гарри, вся пошла в отца. А отец твоего отца, по слухам, был из светловолосых шведов, он был штукатуром. — И она с треском выкладывает бубнового туза.

— Козырями можно ходить лишь после третьей взятки, — напоминает ей Гарри.

— Какая ерунда!

Она забирает туза и смотрит на свои карты сквозь недавно купленные, не идущие ей, но модные очки с толстой голубой оправой на низких, похожих на букву S, дужках и серебряной полосой на бровях. Они даже неудобны: ей то и дело приходится приподнимать их на своем маленьком курносом носике.

Она так явно мучается, размышляя, с какой карты пойти, что Гарри напоминает ей:

— Тебе нужно набрать всего одно очко. Ты ведь уже в выигрыше.

— А-а, хорошо... Фред всегда говорил: делай все возможное, пока можешь. — Она шире раздвигает веер карт: — А-а. Я так и думала, что у меня есть еще один, — и выкладывает трефового туза.

Но Дженис бьет его козырем и говорит:

— Извини, мама. У меня одни только трефы — ты же не могла этого знать!

— Я кое-что заподозрила, как только выложила своего туза. Предчувствие.

Гарри смеется: нельзя не любить старушку. Живя с этими двумя женщинами, он стал мягче и доверчивее по сравнению с тем, когда был маленьким и спрашивал у мамы, откуда тети писают.

— Меня в свое время одолевал вопрос, — признается он Бесси, — была ли мама — ну, вы понимаете — когда-либо неверна папе.

— Я бы в этом не сомневалась, — произносит она, поджав губы при виде того, как Дженис выкладывает свои тузы. — Вот видишь, — говорит она, метнув грозный взгляд

на Гарри, — дал би ты мне пойти тем бубновым тузом, она бы так не вылезла.

— Мамаша, — говорит он, — не можете же вы все время выигрывать — не будьте жадной. Я знаю, мама наверно была женщиной сексуальной, потому как посмотрите на Мим.

— Кстати, что слышно от твоей сестры? — спрашивает мамаша вежливости ради, глядя снова в свои карты. Тени от очков в замысловатой оправе падают ей на лицо, и она выглядит старше, изможденнее, когда не надувается от гнева.

— У Мим все отлично. Держит парикмахерскую в Лас-Вегасе. Богатеет.

— Я и наполовину не верила тому, что люди говорили про нее, — с рассеянным видом заявляет мамаша.

У Дженис кончились тузы, и она кладет пикового короля под туза, который, по ее расчетам, на руках у Гарри. С тех пор как Дженис вошла в эту компанию, что играет в бридж и в теннис в "Летящем орле", она стала лучше разбираться в картах. Гарри выкладывает ожидаемого туза и, тотчас почувствовав себя хозяином положения, спрашивает мамашу Спрингер:

— А в Нельсоне, по-вашему, много от моей матери?

— нічуточки, — вдоволено вимовляє вона і з тріском криє козирем його пікову десятку. — Чи не єдиною краплі.

— Як мені бути з хлопцем? — запитує він. Точно це не він, а хтось інший сказав. Крізь сітку на вікні в кімнату проникає туман.

— Будь до нього терпиміше, — відгукується матуся з усе ще переможним виглядом, хоч і починає відчувати брак в козирі.

— Будь тепліше, — додає Дженис.

— Слава Богу, він наступного місяця відчалить назад в коледж.

Їхнє мовчання заповнює котедж, як холодне повітря з озера. Цвіркуни.

— Ви обидві щось знаєте, чого я не знаю, — осудливо каже він.

Вони цього не заперечують.

Він вирішує промацати ґрунт:

— А що ви обидві думаєте про Мелані? По-моєму, вона гнітюче діє на хлопця.

— Ну, скажу я вам, все інше моє, — оголошує матуся Спрингер, викладаючи віяло дрібних бубон.

— Гаррі, — каже йому Дженис, — проблема не в Мелані.

— Якщо хочете знати мою думку, — заявляє матуся Спрингер так рішуче, що обидва розуміють: вона хоче змінити тему, — надто вже Мелані тут у нас розташувалася.

На екрані телевізора красуні сищіці женуться за торговцями героїном на цілому каравані дорогих машин, які ковзають і з вереском загальмовують, перелітають через прилавки з фруктами, крізь величезні скла вітрин, і нарешті дві машини стикаються, в них врізається третя, крила і решітки сплющуються в сповільненій зйомці, потім все завмирає, і справедливість торжествує. Янголятко, який змінив Фарру Фосетт-Мейджорс, знімає зім'яте "Малібу" і струшує головою — навколо її обличчя

утворюється кучерява рамка. Нельсон сміється над усім цим збіговиськом голлівудських машин. Потім кімнату заповнює швидший темп і гучніший звук реклами; нова гамма світла забарвлює особи, перетворюючи в пухких клоунів Мелані і Нельсона, які сидять поруч на старому дивані, обтягнутому сірою ворсистої матерією, і дивляться в телевизор, поставлений в переробленої ними вітальні на те місце, де раніше стояло вольтерівське крісло. Під їх задертими догори ногами поблискують на підлозі пляшки пива; в повітрі висить солодкуватий димок і піднімається до стелі, немов примари красунь сищіци.

— Лихо вони врізалися один в одного, — промовляє Нельсон і, насилу вставши, вимикає телевизор.

— По-моєму, дурість якась, — каже Мелані своїм глухим, співучим голосом.

— А, чорт, ти все вважаєш дурним, за винятком — як же його звуть? — Керчіфа.

— Дж. Ай. Гурджієфа.

Вона просто поглиблюється в себе — в ті сфери, куди, як вона знає, він не може проникнути. У Кенті стало ясно, що існують області, цілком реальні для інших, але нереальні для нього, — не тільки мови, яких він не знає, чи теореми, які не здатний зрозуміти, але мінливі області непрактичних знань, де все ж можна знайти свою вигоду. Мелані була загадкою: вона не їла м'яса і не відчувала страху, вона бачила гармонію в хитросплетіннях рук богів Азії. У ній не було цього протесту проти обмежень, що становив частину характеру Нельсона з тих пір, як він зрозумів, що ніколи не буде вище п'яти футів дев'яти дюймів, хоча батько його був ростом шість футів три дюйми, а може бути, цей протест з'явився у нього і раніше, з тих пір, як він виявив, що не в змозі утримати батька і матір разом і врятувати Джилл від загибелі, до якої вона прагнула, а може бути, і ще раніше, коли він дивився на старших в чорних костюмах і чорних сукнях, що стояли навколо маленького білого, чимось він блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що мало стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти, не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена влада. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневыми губами, в це знущальне незмінне спокій Будди. і ще раніше, коли він дивився на старших в чорних костюмах і чорних сукнях, що стояли навколо маленького білого, чимось він блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що повинно було стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти, не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена влада. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і

вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .і ще раніше, коли він дивився на старших в чорних костюмах і чорних сукнях, що стояли навколо маленького білого, чимось він блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що повинно було стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти, не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена владу. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .коли він дивився на старших в чорних костюмах і чорних сукнях, що стояли навколо маленького білого, чимось він блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що повинно було стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти , не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена владу. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .чимось блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що повинно було стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти, не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена владу. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .чимось блищав труни з срібними ручками, в якому, як йому сказали, лежить те, що повинно було стати його сестричкою, вона народилася, і їй дали померти, не запитавши його дозволу; ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пузиркам в якому таємниче укладена владу. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її

про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пухирка в якому таємниче укладена влада. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .ніхто взагалі ніколи ні про що його не питав — такою була світ дорослих, він крутиться і крутиться, і Мелані була частиною цього світу і посміхалася йому зі свого пухирка в якому таємниче укладена влада. Як було б добре, якщо вже він встав, взяти одну з цих пивних пляшок і розбити її про кучеряву голову Мелані, а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди .а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди.а потім взяти відбиту половину і вкрутити в її усміхнене пухке личко з великими карими очима і вишневими губами, в це знущальне незмінне спокій Будди.

— Плював я, як цього бовдура звуть, все це лайно, — каже він їй.

— Тобі слід його почитати, — каже вона. — Він просто чудо.

— Справді, що ж він каже?

Мелані перестає посміхатися і думає.

— Це нелегко викласти коротко. Він каже, що існує Четвертий шлях. Крім йогів, ченців і факірів.

— О, яка розкіш!

— І якщо ти підеш цим шляхом, то будеш, як він каже, пробуджуючи.

— А інакше ти спиш?

— Він дуже хоче зрозуміти світ, як він є. Він вважає, що у нас у всіх багато особистостей.

— Я хочу вийти, — оголошує він їй.

— Нельсон, але ж вже десятій годині вечора.

— Я обіцяв зустрітися з Біллі Фоснахтом і деякими хлопцями в "Барлозі". — "Берлога" — це новий бар в Бруер, на розі Уайзер і Сосновій вулиць, де збирається молодь. Раніше бар називався "Фенікс". — Ти ж весь час йдеш кудись зі Ставросом і залишаєш мене одного, — звинувачує він її.

— Ти міг би в цей час почитати Гурджієфа, — каже вона і хихикає. — Та й взагалі я йшла з Чарлі не більш чотирьох або п'яти разів.

— Ну, правильно, а всі інші вечора ти працюєш.

— Ти так говориш, ніби ми з Чарлі коли-небудь чимось таким собі займалися , Нельсон. В останній раз ми сиділи і дивилися телевізор з його мамою. Ти б бачив її. Вона виглядає молодше Чарлі. Волосся у неї ще зовсім чорні. — І Мелані доторкається до власних темних пухнастих кучерявого волосся. — Вона дивовижна.

Нельсон надягає джинсову куртку, куплену в бруерской лавці, що спеціалізується на перепродажі поношеного одягу для польових робітників і пастухів. Коштувала вона в два рази дорожче нової.

— Ми з Біллі тут обробляють одну справу, — каже він Мелані. — Там ще один хлопець буде. Мені потрібно їхати.

— А я не можу з тобою?

— Ти ж завтра працюєш, вірно?

— Ти знаєш, що я не велика любителька спати. Спати — це давати волю тілу.

— Я не надовго. Почитай одну зі своїх книжок. — Він хихикає, перекиркуючи її.

— А коли ти останній раз писав Пру? — питає його Мелані. — Ти не відповідав їй ці дні.

Лють знову спалахує в ньому — вузька куртка, та й самі шпалери цієї кімнати тиснуть на нього, стискають, і він немов би стає менше і менше.

— Та хіба можна відповідати на всі її листи, вона ж пише по два рази кожен чортів день — газети і ті рідше виходять. Господи, чого тільки вона мені не повідомляє — і свою температуру, і що вона їла ...

Листи її надруковані на машинці, на краденій папері зі штампом Кента, сторінка за сторінкою без єдиної помарки.

— Вона думає, тебе це цікавить, — з докором каже Мелані. — Їй самотньо, і вона боїться.

— Вона боїться, — підвищує голос Нельсон. — А чого їй боятися? Я тут в цілості й схоронності, з таким сторожовим псом, як ти, навіть в місто з'їздити не можу випити пива.

— Їдь!

Йому стало соромно.

— Чесне слово, я ж обіцяв Біллі: він приведе з собою цього хлопця — у його сестри спортивний "тріумф" сімдесят шостого року випуску, який пройшов всього п'ятдесят п'ять тисяч.

— Так і їдь, — спокійно каже Мелані. — А я напишу Пру і поясню, що ти занадто зайнятий.

— Занадто зайнятий, занадто зайнятий. Заради кого я все це роблю, як не заради цієї дурепа Пру, щоб їй грець!

— Не знаю, Нельсон. Чесне слово, не знаю, що ти робиш і заради кого ти це робиш. Знаю тільки, що я знайшла роботу, як ми домовилися, а ти нічого не зробив, хіба що в кінці кінців змусив свого нещасного батька дати тобі роботу.

— Мого нещасного батька! Нещасного батька! Послухай, хто, по-твоєму, посадив його на це місце? Хто, по-твоєму, володіє компанією — моя мати і баба володіють, а мій тато просто їх представник і при цьому страшенно погано справляється зі своєю справою. Тепер, коли Чарлі видихався, там взагалі не залишилося жодного енергійного або підприємливого людини. Руді і Джейк — просто пішаки. А мій батько доведе справу до ручки, і це сумно.

— Можеш говорити що хочеш, Нельсон, і те, що Чарлі видихався, теж, хоча, по-моєму, мені про це краще судити, але я щось не бачила у тебе особливого прагнення стати людиною відповідальною.

Він зауважує — хоча від досади і почуття провини ледве стримує сльози, — що у відповідь на його згадка про відсутність "підприємливого людини" вона навмисно заявила, що його не можна назвати людиною відповідальною. З такими, як Мелані, у нього завжди віднімається мову.

— Дурниця, — ось все, що він може сказати.

— У тебе повно емоцій, Нельсон, — говорить вона йому. — Але від емоцій до дій далеко. — Вона дивиться на нього в упор, немов гіпнотизуючи, тільки раз моргає.

— О Боже! Я ж роблю все так, як ви з Пру хотіли.

— Ось бачиш, як працюють твої мізки — ти все перекладаєш на інших. Ми зовсім не хотіли, щоб ти щось робив, ми хотіли одного — щоб ти поводився як дорослий. Там у тебе начебто не вийшло. — Коли вона ось так ляскає віями — ну прямо лялька, здається навіть, що вона порожня всередині, — так і хочеться стукнути її і перевірити. — Чарлі каже, — продовжує Мелані, — що ти надто тиснеш на покупців і цим їх відлякує.

— Їх відлякують ці паршиві японські бляшанки, які коштують ціле багатство через курс поганою ієни. Я б собі таку ніколи не купив і не розумію, чому хтось повинен купувати. Тут же все-таки Детройт. Але Детройт всіх підвів: мільйони людей могли б отримати роботу, якщо б Детройт вигадав пристойний автомобіль, а ці дупи ні чорта не роблять.

— Чи не лайся, Нельсон. На мене це не справляє враження. — Вона дивиться на нього в упор, і білки очей у неї такі величезні — перед його очима постають повні білі півкулі її грудей, і у нього відразу пропадає інтерес продовжувати суперечку, а то вона не стане втішати його в ліжку. Вона ніколи не смоктала його, але він упевнений, що робила це для Чарлі — адже тільки так може у людей похилого віку встати. Посміхаючись плоскою посмішкою Будди, такою собі Будди з порожнистої головою, Мелані говорить: — Їдь пограти з іншими хлопчиками, а я залишуся тут і напишу Пру і не скажу їй, що ти назвав її дурепою. Але мені починає дуже набридати, Нельсон, покривати тебе.

— Ну а хто тебе про це просив? У тебе ж свій інтерес бути тут.

У Колорадо вона спала з одруженим чоловіком, партнером того суб'єкта, на якого Нельсон збирався працювати влітку — будувати кооперативні будиночки в цьому лижному краю. Дружина цієї людини почала піднімати шум, хоча сама була не без гріха, а інший хлопець, з яким зустрічалася Мелані, задумав стати постачальником кокаїну шикарною публіці в Аспені [20], проте не мав для цього ні достатнім холонокровністю, ні контактами, так що попереду його, мабуть, чекала в'язниця або рання могила — в залежності від того, на яку ногу він спіткнеться. Хлопця звали Роджер, і Нельсону він подобався, подобалося, як він крокував поруч, немов такий собі худий жовтий пес, який знає, що його зараз відкинути стусаном. Цей Роджер і долучив

їх всіх до планеризму — Мелані ризикувати не хотіла, а от Пру на подив охоче цим зайнялася і все жартувала, що таким шляхом можна вирішити всі їх проблеми. Личко її здавалося таким маленьким під великим білим шоломом, який вони взяли на базі в горах, на Золотому Розі, і за секунду до того, як відправитися в цей дивовижний світ, де панує цілковита тиша, вона кине на нього скоса цей гострий оцінює погляд, як тоді, коли вперше вирішила переспати з ним у своїй маленькій студії в Стоу, в тому будинку, схожому на фабрику, де її велике вікно виходило на стоянку для машин. З Мелані Нельсон зустрівся на лекції з географії релігій: синтоїзм, шаманство, джайнізм [21], різні старовинні забобони, що розповсюджувалися по світу, якщо судити по картах, нахлестивать один на одного, точно спалаху епідемії, а в деяких випадках розростається — аж надто в відчайдушному стані знаходиться зараз світ. Пру не вчилася з ними — вона була друкаркою в архіві Рокуелл-Холла; Мелані познайомилася з нею під час кампанії, організованої Студентської лігою за демократичний Кент, котра прагнула викликати невдоволення серед співробітників університету, особливо секретарок. Зазвичай такій дружбі приходить кінець, як тільки починається нова кампанія, але Пру до них приліпився. Щось їй було потрібно. Нельсона приваблювала в ній збиткова крива усмішечка, немов їй теж важко було крутитися у всіх на виду, не те що ці жваві хлопці і дівчата, які від телевізора йшли прямо в клас і, що б не відбувалося в реальному світі, продовжували молоти язиком. І ще йому подобалися її міцні довгі руки друкарки — такі руки були у його бабусі Енгстрем. Вирушаючи на Захід, вона взяла з собою позаштатну роботу в Денвері, тому вона і слала йому надруковані на машинці листи, в яких повідомляла, коли лягла спати, і коли прокинулася, і коли її нудило, а він змушений був писати їй від руки, чого він терпіти не може — такі у нього дитячі каракулі. Цей потік бездоганно написаних листів приголомшує його — він же не знав, що таке почнеться повинь. Дівчата взагалі чомусь легше пишуть, ніж хлопчики. Він пам'ятає записи, які робила Джилл зеленим чорнилом, вони валялися по всьому будинку в Пенн-Виллас. І раптом згадує слова пісні, яку співала бабуся: "Reide, reide, Geile Fallt's Bubbli nunner!" Останнє слово, коли немовля падає, — nunner [22], вона не співала, а вимовляла так урочисто, що він завжди сміявся.

— Що я з цього буду мати, Нельсон? — запитує Мелані цим своїм дратівливо співучим голосом.

— Кайф, — каже він їй. — Необразливий кайф, як ти любиш. Будеш більш-менш мене контролювати. Зачаровувати людей похилого віку.

— По-моєму, моє зачарування початок стиратися. — Голос її перестає звучати співуче, в ньому з'являється смуток. — Можливо, я занадто багато розмовляю з твоєю бабусею.

— Таке може бути. — Стоячи на повний зріст, він знову відчуває деяку перевагу над нею. Це його будинок, його місто, його спадок. А Мелані тут чужа.

— Ну, мені вона сподобалася, — вимовляє Мелані, чомусь в минулому часі. — Мене завжди тягне до старших.

— У всякому разі, у неї більше здорового глузду, ніж у мами і тата.

— Так що ти хочеш, щоб я повідомила Пру, якщо стану їй писати?

— Не знаю. — По плечах його пробігає тремтіння, немов через його вузький піджак пропустили струм; він відчуває, що похмурніє і дихання стає жарким. Ці білі конверти, білий шолом, який вона одягала, її білий живіт, коли ти пускаєшся в політ, під тобою розверзається величезний простір, але чомусь тобі не страшно, — тебе міцно тримає зброя, а дерева уздовж порослих травною лижних стежок стають зовсім маленькими, і луки внизу лежать під кутом, і велике нейлонове крило відповідає на кожен натиск на ручку управління.

— Скажи — нехай тримається.

Мелані говорить:

— Вона і тримається, Нельсон, але вона не може триматися вічно. Я хочу сказати, тепер-то вже видно. Та й я теж не можу тут стирчати до нескінченності. Мені ще треба заїхати до мами до того, як повернутися в Кент.

Все настільки ускладнюється, варто слову злетіти з його губ, що він насторожено прислухається навіть до того, як дихає.

— А мені потрібно дістатися до "Берлоги", перш ніж все звідти поїдуть.

— Ох, та їдь ти. Їдь же. Але я хочу, щоб завтра ти допоміг мені навести тут порядок. Вони повертаються в неділю, а ти жодного разу не прополов город і не підстриг траву на галявині.

Під'їхавши на легкому в управлінні старому "Ньюпорті" матусі Спрингер по Джексон-стріт до перехрестя з Джозеф-стріт, Гаррі насамперед бачить свою томатно-червону "корону", що стоїть перед будинком, — вона виглядає як новенька і при цьому чисто вимита. Значить, її нарешті відремонтували. Молодець хлопець, що велів її вимити. Це говорить навіть про кохання. Приплив каяття за недобре відношення до Нельсону стрімко затоплює його, приглушаючи почуття щастя, яке він відчуває від повернення в Маунт-Джадж цим блискучим недільним днем в кінці серпня, коли в повітрі пахне сухою травною, як на футбольному полі, а клени, того й гляди, надінуть золотий наряд. Газон перед будинком, навіть цей незручний шматочок землі біля кущів азалії і смужка трави між доріжкою і тротуаром, де на поверхню вилазять коріння і доводиться діяти садовими ножицями, — все підстрижені. А Гаррі знає, як натирають долоню ці ножиці. Коли Нельсон з'являється на ганку і виходить на вулицю допомогти з багажем, Гаррі тисне йому руку. Він уже зібрався розцілувати хлопця, але насуплені фізіономія Нельсона відлякує його — йому так хотілося бути привітніші з сином, але його порив захиляється і тоне в какофонії привітань. Дженіс обіймає Нельсона і менш міцно — Мелані. Матуся Спрингер, распаренная їздою в машині, дозволяє обом молодим людям поцілувати себе в щоку. Обидва одягнулися заради такого випадку: Мелані — в полотняному костюмі персикового кольору, який Гаррі у неї не бачив, а Нельсон — в сірому костюмі з щільної синтетичної тканини, якого — це вже точно — у хлопчики раніше не було. Новий костюм для ролі продавця. Загальне враження якесь зворушливо-урочисте, а в нахилі ретельно причесаний голови малюка батько з подивом бачить схожість з покійним Фредом Спрингером — тільки Нельсон виглядає

артистичніше.

Мелані здається йому вище — високі підбори. Своїм приємним співучим голосом вона каже, повертаючись до матусі Спрингер:

— А ми ходили до церкви. Ви ж сказали по телефону, що постараетесь приїхати до служби, і ми вирішили влаштувати вам сюрприз, якщо ви з'явитесь.

— Я ніяк не могла їх вчасно підняти, Мелані, — каже Бессі. — Вони воркували там у себе нагорі, як голубки.

— Це все гірське повітря, тільки і всього, — каже Кролик, простягаючи Нельсону сумку з брудним постільною білизною. — Ми ж як-не-як приїхали відпочивати, і мені зовсім не хотілося в останній день вставати на зорі тільки для того, щоб матуся могла їсти очима цього Пріготовішкі.

— Він не здався мені таким вже Пріготовішкі, пап. Просто у всіх проповідників така манера говорити.

— А мені він здався дуже радикальним, — вимовляє Мелані. — Як завів про багатіїв, яким-де доведеться пролазити крізь вушко голки, так зупинитися не міг. — І, звертаючись до Гаррі, зауважує: — А ви схудли.

— Бігав, як ідіот, — говорить Дженіс.

— А потім, не обідав кожен день в ресторані, — каже він. — Занадто багато в цих ресторанах дають. Просто обжираловка.

— Мам, спіткнуться об тротуар, — раптом скрикує Дженіс. — Дати тобі руку?

— Я з цього тротуару ходжу вже тридцять років, можеш мені не нагадувати, що він тут.

— Нельсон, допоможи мамі піднятися по сходах, — проте говорить Дженіс.

— "Корона" здорово виглядає, — каже малому Гаррі. — Краще нової. — Він, правда, підозрює, що ця прикра проблема в кермі так і не виправлена.

— Я по-справжньому насів на них, пап. Менні все відкладав лагодження, тому що це твоя машина, а тебе немає. А я сказав йому, що хочу, щоб до твого приїзду машина була готова, точка.

— Раніше треба обслуговувати тих, хто платить, — каже Гаррі, смутно відчуючи необхідність захистити свого начальника відділу.

— Менні — покидьок, — кидає малий через плече, протискуючись з бабусею і сумкою в двері будинку під віялоподібним вітражем, де серед переплетення свинцевих листів варто номер 89.

Слідом за ними з валізами йде Гаррі. За час відсутності будинок трохи стерся в його пам'яті.

— Ох! — тихо вимовляє він. — Ну і запах — точно стара туфля.

Матуся належним чином оцінює чистоту, квіти, зрізані з бордюрів і розставлені в вазах на буфеті і на столі в їдальні, вичищені килими і випрані і відпрасовані чохли на ворсистому сірому дивані і такому ж кріслі.

— Тут не було такої краси з тих пір, як Фред посварився з нашої прибиральницею, старенькою Елсі Лорд, і нам довелося її відпустити.

— Якщо взяти мокру щітку і перейдуть на неї Чистилки для килимів ... — каже Мелані.

— Мелані, ти все вмієш, — каже Гаррі. — Єдина твоя біда — тобі слід було бути чоловіком.

Ця фраза звучить більш грубо, ніж він мав намір, але раптово прийшла в голову думка, коли він заходив до будинку, вивела його з себе. Це його будинок і, проте ж, не його. Ці ступені, всі ці дрібнички. Він живе тут як постоялець, старий постоялець, який ходить в нижній сорочці, у якого капає з носа, який випиває і тому не рухається. Навіть у Рут є свій будинок. Цікаво, як поживає його повновида дочка на цьому зарослому ділянці, в будинку з піщанику з подряпаній зеленими дверима.

Матуся Спрингер принохується.

— Пахне чимось солодким, — каже вона. — Це, мабуть, чистка для килима, якою ви користуєтесь.

Нельсон стоїть біля Гаррі — як ніколи близько.

— Пап, до речі про справи, я хочу тобі дещо показати.

— Нічого мені не показуй, поки я не підніму ці валізи наверх, просто вражає, скільки потрібно людині всякого барахла тільки для того, щоб походити босоніж в покон.

Дженіс входить з вулиці, відкриваючи з тріском кухонні двері.

— Гаррі, ти б подивився город — там все так чудово прополена! Салат виріс до колін, а кольрабі стала просто величезною!

Гаррі каже молодим людям:

— Ви б їли її, а то вона робиться водянистою, коли переросте.

— У неї ніколи не буває ніякого смаку, тато, — каже Нельсон.

— Угу. Мабуть, ніхто її не любить, крім мене. — А він любить пожувати, тому такий і товстий. Поки він ріс, у нього були дірки в багатьох зубах, а тепер, коли зуби у нього в коронках, їжа стала для нього задоволенням. Ніякої зубного болю — рай.

— Кольрабі, — мрійливо вимовляє Мелані. — Я все думала, що це таке, а Нельсон каже мені, що це ріпа. У кольрабі багато вітаміну С.

— Як поживають нині млинці? — запитує Гаррі, намагаючись згладити те, що він сказав, ніби їй слід було бути чоловіком. Хоча, можливо, він потрапив в точку: нормальна для чоловіка манера господарювати переросла в ній в любов до солодкого.

— Дуже добре. Я вже подала заяву про звільнення, і інші офіціантки збираються влаштувати мені прощальну вечірку.

Нельсон каже:

— Вона тільки й ходить по вечірках, пап. Я майже не бачив її, поки ми жили тут удвох. Твій дружок Чарлі Ставрос весь час запрошує її — він і сьогодні за нею приїде.

"Ах ти, бідний слабак", — думає Кролик. Чому це хлопець так горнеться до нього? Він навіть чує його збудження дихання.

— Він везе мене в Веллі-Фордж, — пояснює Мелані, очі у неї пустотливо блищать, приховуючи таємницю, яку Кролику тепер, напевно, ніколи не дізнатися. Дівча

виходить з гри — розумна дівчина. — Я ж скоро поїду з Пенсільванії, а так толком і не бачила її пам'яток, і ось Чарлі так мило запропонував звозити мене в деякі місця. Минулого уїк-енд ми їздили туди, де живуть аміші, і я бачила всіх цих психів.

— Жажливо сумне видовище, чи не так? — на ходу каже Гаррі. — Премерзкіє люди ці амішів — премерзко відносяться і до дітей, і до тварин, і один до одного.

— Папа...

— Якщо вже ви поїдете в Веллі-Фордж, можете подивитися на дзвін Свободи, перевірити, чи є в ньому ще тріщина.

— Ми не впевнені, що музей відкрито по неділях.

— У всякому разі, Філадельфія в серпні — це видовище. Такий собі болото, що аж кишить нещасними людьми. Там людині перерізати горло — раз плюнути.

— Мелані, мені так шкода, що ти їдеш, — дипломатично вставляє Дженіс.

Гаррі іноді уражається, який дипломатичній вона з роками стала. Озираючись назад, він згадує, якими вони з Дженіс були хуліганами — озлоблені, неотесані. Зовсім неотесані. Ось які чудеса творять навіть невеликі гроші.

— Угу, — каже їх річна гостя, — але мені треба відвідати рідних. Я маю на увазі — маму і сестер в Кармелі. Не знаю, чи поїду я побачитися з батьком — він став таким дивним. А потім назад, до коледжу. Я чудово провела тут час — ви всі були такі добрі. Я хочу сказати, притому що ви адже мене зовсім не знали.

— Дурниці, — каже Гаррі, а сам думає: "Цікаво, у її сестер такі ж очі і яскраві губи?" — Ти нам нічого не зобов'язана: ти ж сама за себе платила. — Незграбно це, незграбно. Ніяк він не може навчитися з нею говорити.

— Я знаю, мамі по-справжньому буде тебе не вистачати, — говорить Дженіс і кричить: — Вірно, мама?

Але матуся Спрингер обстежує фарфор в буфеті, перевіряючи, чи не вкрали чого, і, схоже, не чує.

Гаррі раптом запитує Нельсона:

— Так що ж тобі так терміново хотілося мені показати?

— Це там, у магазині на п'ятачку, — каже малий. — Я думав, ми з тобою могли б відразу поїхати туди.

— А не можна мені спочатку пообідати? Я адже майже не снідав — так вони квапили мене, щоб потрапити до служби. Проквітнув тільки пару горіхових тістечок, до яких не дісталися мурахи.

Шлунок миттєво відгукувався болем при одній думці про це.

— У нас, напевно, і цього на обід немає, — каже Дженіс.

Мелані пропонує:

— У холодильнику є трохи пророслої пшениці і йогурт, а в морозильнику — трохи китайських овочів.

— Я не голодна, — оголошує матуся Спрингер. — Я хочу полежати в своєму ліжку. Не перебільшуючи, я, по-моєму, за весь цей час спала там підряд не більше трьох годин. Ці єноти так кричали.

— Вона просто сердиться через те, що пропустила службу, — повідомляє всім Кролик. Через цієї метушні, супутньої поверненню, у нього таке відчуття, ніби він в капкані. Якась напруженість в повітрі, якої раніше не було. Коли повертаєшся, будинок завжди трохи інший. Подумати тільки, яке буде померлих, коли вони воскреснуть.

Гаррі виходить через кухню в сад і їсть сиру кольрабі, відриваючи листя і здираючи передніми зубами шкірку з хрусткою м'якоті. Жінки-мужики, що живуть вище по вулиці, все ще чогось стукають — цікаво, що вони будують? Як це говориться в тому вірші? "Побудуй ти собі пороскошнее, душа моя". Ось Лотті Бінгама знала б і повідомила б, розмахуючи рукою в повітрі. А повітря таке славний. Приємний опівдні — краще, ніж раніше, літо приходить в норму. Деревя з світло-зелених, якими вони були в червні, придбали більш тьмянний колір, а гудіння комах, якщо прислухатися, перетворилося в сухий тріск. Салат вимахнув в зростання і вже дав насіння, боби дозріли, висмикнута їм морквина — кряжиста, як член товстуна: вся її сила пішла в зелень. Тим часом Дженіс знайшла на кухні трохи не надто висохлої саямі і приготувала бутерброди йому і Нельсону. Схоже, що на майданчик для машин доведеться все-таки з'їздити після того, як Гаррі побуває днем в клубі, щоб перевірити, не скучив там без нього. Він так і бачить, як його компаньйони сидять у подрагивающей яскраво-блакитній хлорованій воді басейну і сміються, — Бадді зі своєю черговою собакою, Гаррісон, хитра стара лисиця Уебб і його маленька Сінді. Крихітка Сінді з чорними маленькими ніжками. Справжні живі люди, а не тіні в кутах похмурого будинку мами. На вулиці біля будинку гуде Чарлі, але не заходить. Соромно, мабуть, цього викрадачеві немовлят. Вхідні двері ляскають, і Гаррі дивиться на Дженіс, перевіряючи, як вона це сприйняла. В її особі ніщо не здригнулося. Міцні штучки ці жінки. Він запитує її: Справжні живі люди, а не тіні в кутах похмурого будинку мами. На вулиці біля будинку гуде Чарлі, але не заходить. Соромно, мабуть, цього викрадачеві немовлят. Вхідні двері ляскають, і Гаррі дивиться на Дженіс, перевіряючи, як вона це сприйняла. В її особі ніщо не здригнулося. Міцні штучки ці жінки. Він запитує її: Справжні живі люди, а не тіні в кутах похмурого будинку мами. На вулиці біля будинку гуде Чарлі, але не заходить. Соромно, мабуть, цього викрадачеві немовлят. Вхідні двері ляскають, і Гаррі дивиться на Дженіс, перевіряючи, як вона це сприйняла. В її особі ніщо не здригнулося. Міцні штучки ці жінки. Він запитує її:

— Ну а ти що сьогодні маєш намір робити?

— Збиралася прибратися в будинку, але Мелані, схоже, все вже зробила. Може, поїду в клуб, подивлюся, чи не можна пограти. На крайній випадок можу і поплавати. — Вона там плавала на круглому озері, і дійсно талія у неї стала гнучкіше і довше. "А женька у мене непогана", — іноді думає він, вражений їх спорідненістю в цьому похмурому світі, де, з одного боку, всі один одному родичі, а з іншого — таємничі незнайомці.

— Як тобі це подобається — щодо Чарлі і Мелані? — запитує він.

Вона пересмикує плечима — зовсім як Чарлі.

— Подобається — а чому, власне, ні? Значить, у нього ще є порох в порохівницях.

Живемо ж ми адже тільки раз. Так кажуть.

— Чому б тобі не поїхати в клуб, а ми з Неллі приєднаємося до тебе, після того як я поїду подивлюся, що там у нього?

На кухню входить Нельсон — рот відкритий, очі дивляться підозріло.

Дженіс каже:

— Може, мені краще поїхати з тобою і з Нельсоном в магазин, а потім ми втрюх відправимося в клуб і таким чином збережемо бензин — поїдемо все на одній машині.

— Мам, у нас же справа, — заперечує Нельсон, і по його спохмурнілій особі батьки розуміють, що краще вчинити, як він хоче. Сірий костюм робить його якимось особливо вразливим — так виглядають діти, яких народила в незвичну одяг за незрозумілим для них урочистого приводу.

І ось Гаррі за кермом своєї "корони" — вперше після місячної перерви — їде з Нельсоном в недільному потоці транспорту шляхом, який обидва знають краще ліній власних рук: по Джозеф-стріт, потім по Джексон-стріт, потім по Центральній і навколо гори. Гаррі каже:

— А машина-то не колишня, вірно? — Поганий початок. Він намагається виправити становище. — Напевно, машина ніколи не здається колишньою, після того як її стукнули.

Нельсон встає дибки:

— Це ж була просто подряпина, капот адже не було порушено, а різницю ти б відчув, тільки якщо б він був пошкоджений.

Гаррі стримується і, подолавши з собою, погоджується:

— Напевно, мені це здалося.

Вони проїжджають повз того місця, звідки видно віадук, потім повз торгового центру, де над комплексом з чотирьох кінозалів горить реклама: АГАТА Манхеттена М'ЯСНІ ШАРИКИ ЖАХ У ЕМІТІВІЛЛЕ. Нельсон запитує:

— Ти читав цю книжку, пап?

— Яку книжку?

— "Жах в Емітівілле". У Кенті хлопці передавали її з рук в руки.

Хлопці в Кенті. Нікчемні щасливчики. А він — ким би він став, маючи освіту? Натаскував б хлопчаків в якомусь коледжі.

— Це щодо будинку з привидами, так?

— Це про чортівню, пап. Загалом, це про те, як хтось із мешканців одного будинку викликав диявола, і той потім не бажав йти. А будинок самий звичайний, на Лонг-Айленді.

— І ти віриш такій нісенітницю?

— Ну ... є докази, які досить важко відкинути.

Кролик фиркає. Безхребетне покоління, ніякої твердої закваски, нічого ґрунтового, що допомогло б відрізнити реальний факт від чортівні. Нісенітниця. Все їм подається на тарілочці, вони вважають життя чимось на зразок величезного телеекрану, де товчуться примари.

Нельсон читає його думки і переходить в наступ:

— Ну а ти зате віриш всієї цієї нісенітниці, яку говорять в церкві, а це вже дійсно глупістика. Подивився б ти, що було сьогодні, коли вони причащалися, просто неймовірно: всі ці люди так милостиво витирали собі рот і з таким серйозним виглядом поверталися від вівтаря на свої лави. Справжні експонати з антропологічного музею.

— Принаймні, — каже Гаррі, — людям на кшталт твоєї бабусі після цього стає краще. А кому стає краще після цього "Жаху в Емітвіллі"?

— А це не для того знято, це ж просто розповідь про те, що було. Люди, які жили в тому будинку, зовсім не хотіли, щоб у них таке трапилося, а ось сталося. — Судячи з того, як дзвенить його голос, малий остаточно загнаний в кут, а Кролик цього зовсім не хотів. Так чи інакше, не бажає він думати про потойбічні сили: щоразу як він у своєму житті робив крок у той бік, хтось помирав.

Мовчки батько і син їдуть по алеї панорамний огляд, звідки між розрослися дерев видно місто, схожий за кольором на глиняний горщик, який німці-робітники побудували на фундаменті, закладеному англійцем-виконробом, і де тепер живуть в тісноті поляки, іспанці і чорні і слухають через стінку телевизор сусіда, і плач дітей сусіда, і мерзенні сварки з суботнім вечорами. Складно стало їздити: стільки велосипедистів, і мопедів, і, найстрашніше, ковзанярів на роликах, які розгортають зовсім очманілі, в навушниках і в шортах, що робить їх схожими на боксерів, і з таким видом, точно вулиця належить їм. "Корона" ковзає по бульвару акацій, де лікарі і юристи засіли в довгих цегляних будинках, що стоять в тіні, трохи відступивши від вулиці, за кам'яними стінами і живими огорожами з ялівцю, посадженими, щоб утримати схили від осипи, і проїжджає справа бруерську школу, яка в дитинстві здавалася Гаррі замком, а її численні гімнастичні зали і ряди шафок в ті два або три рази, що він бував там, коли команда Маунт-Джадж грала проти молодіжної команди Бруер, перш за все щоб потішитися (над ними), тікали, здавалося йому, в нескінченність. Йому приходить в голову розповісти про це Нельсону, але він знає, що малий терпіти не може, коли він починає згадувати часи своєї спортивної слави. Хлопці з Бруер, згадує про себе Кролик, були премерзкіє: роти у них завжди були якісь брудні, точно вони смоктали малинові льодяники. Дівчата спали з хлопчиками, а найбільш порочні з хлопців курили то, що колись називалося самокрутками. А зараз навіть діти президента — наприклад, син Форда — сплять з дівчатами і курять самокрутки. Прогрес. Тепер він розуміє, що в даному разі виріс в благополучному куточку світу, як сказала одного разу Мелані, — так буває: гілочки крутяться, крутяться серед потоку і застряють в прибережній тину.

Коли вони вирулили на Ейзенхауер-авеню і покотили вниз, під ухил, Нельсон запитує, порушуючи мовчання:

— Ти ж, здається, жив на одній з цих поперечних вуличок?

— Угу. Влітку. Місяців зо два-три, давно. У нас з твоєю матір'ю був тоді важкий період. А чому ти питаєш?

— Просто згадав. Буває таке відчуття — тобі здається, ніби ти колись вже був тут, а

насправді ти бачив це, напевно, уві сні. Коли я дуже за тобою нудьгував, мама садила мене в машину і ми приїжджали сюди і дивилися на якийсь будинок в надії, що ти звідти вийдеш. Він стояв в ряду інших будинків, які здавалися мені зовсім однаковими.

— Ну а я виходив?

— Щось не пам'ятаю. Але я взагалі про це часу мало що пам'ятаю — тільки те, що я сидів в машині і мама брала з собою печиво, щоб мене відволікти, а сама плакала.

— Господи, як неприємно. Я до сих пір не знав, що вона привозила тебе.

— Може, це було всього один раз. Але чомусь у мене таке відчуття, що не один. Пам'ятаю, мама здавалася мені такий великий.

Ейзенхауер-авеню вирівнюється, стає гладкою, і вони без єдиного слова проїжджають будинок номер 1204, куди Дженіс кілька років по тому втекла до Чарлі Ставрос, а Нельсон приїжджав туди вже на велосипеді і дивився вгору на вікно. Хлопчику тоді відчайдушно хотілося мати мопед, і Гаррі тепер шкодує, що не купив його, — тепер в будь-якому випадку машина вже давно лежала б на звалищі, а добрі спогади залишилися б. Дивно якось виходить — почуття: вмиль виникають і вмиль зникають, а ось, ти диви, довговічніше металу.

Батько з сином проїжджають занедбане залізничне депо, перетинають фабричний район, згортають наліво, на Третю авеню, потім направо, на Уайзер-стріт, мимо білого глухого будівлі похоронної контори Шонбаума і — через міст. У потоці транспорту найбільше машин, за кермом яких сидять бабусі, які поверталися з ресторану, де вони обідали після церкви, і машин, набитих хлопцями, які вже встигли накачатися пивом і тепер мчать на стадіон в південний кінець Бруер, де грають "Вибухові". Вони згортають вліво, на шосе 111: Дискотека. Економте паливо. Вони забули включити радіо, цілком поглинуті виникли між ними напругою. Гаррі прочищає горло і каже:

— Значить, Мелані вирішила повертатися в коледж. Тобі, напевно, теж пора.

Мовчання. Тема коледжу — це гаряче, так палко, що краще не торкатися. Треба б, щоб запитав у малого, чому він навчився в магазині спрингер-МОТОРС. Вони зупиняються. Три тижні Гаррі не бачив магазину, і, як і в будинку, йому здається, що і тут за цей час отруїли атмосферу. "Каприс", в якому він іноді їздив, коли "корона" виходила з ладу, вже немає — мабуть, продали. Шість нових "королл" стоять уздовж шосе, виблискуючи м'якими і отруйними фарбами. Гаррі ніяк не може звикнути до того, що у них такі маленькі колеса — зовсім як у триколісного велосипеда, — не порівняти з американськими машинами, серед яких він виріс. Проте вони користуються найбільшим попитом: коштують дешево, а більшість людей все ще бідні, треба це визнати. Задарма нічого не отримаєш, але надія не вмирає. І машини його стоять на сонці, як невелике море підтає цукерок. Оскільки сьогодні неділя, Гаррі паркується машину біля самої огорожі, яка дивом уціліла тут біля входу і збирає все сміття, пакети і серветки, що вітер несе через шосе 111 від "Придорожньої кухні". Вітрини знову треба мити. Паперовий плакат, який відтворює назву нової програми телебачення О, ЩО ЗА насолода ..., займає верхню половину лівої вітрини. У демонстраційному залі дві нові "селики": одна — чорна з жовтою смугою по боку, інша

— синя з білою смугою. Під плакатом О, ЩО ЗА насолода ... видніється щось інше — маленька, низька, схожа на таргана машина, явно не "тойота". У Гаррі немає ключа; Нельсон відкриває подвійні скляні двері своїм ключем, і вони входять. Незрозуміла машина — спортивний "Тріумф-6", на неї наведено глянець для продажу, але вона, безсумнівно, стара, вітрове скло потьмяніло і все в подряпинах, придбаних за час далеких пробіжок, на крилі — легка брижі, як це буває, коли метал був зім'ятий, а потім виправлений.

— Це ще, чорт візьми, що таке? — запитує Гаррі, який став відразу високим поруч з цим низькорослим прибульцем.

— Пап, це те, про що я тобі казав: у мене ідея продавати спортивні машини. Чесне слово, адже тепер майже ніхто їх не робить, навіть фірма "Ягуар" перестала їх випускати, так що вони, безумовно, піднімуться в ціні. Ми просимо за неї п'ять п'ятсот, і двоє хлопців вже майже її купили.

— Чому ж власник вирішив від неї позбутися, якщо вона так високо цінується? За скільки ти її прийняв?

— Ну, не те щоб прийняв ...

— А як же?

— Ми її купили ...

— Ви її купили!

— У приятеля Біллі Фоснахта є сестра, так ось вона виходить заміж за одного хлопця, який переїжджає на Аляску. Машина у відмінному стані — Менні її всю перевірів.

— Менні і Чарлі дали тобі згоду?

— А чому б і ні? Чарлі розповідав мені, які вони з дідом Спрингером викидали трюки — дарували іграшкових звірят і ящики апельсинів і влаштовували аукціони з дівчатами в вечірніх сукнях, де хто більше давав — нехай навіть і всього п'ять доларів — отримував машину, на ці аукціони приходили гонщики ...

— Все це було в добрі старі часи. А зараз кепські нові часи. Люди приходять до нас за "тойотами", їм не потрібні ці чортові англійські спортивні машини ...

— Але вони будуть їх купувати, як тільки ми зробимо собі на цьому ім'я.

— У нас вже є ім'я. "Спрингер-моторс" — "тойоти" і старі машини ". Всі знають, чим ми торгуємо, і за цим до нас приїжджають. — Він чує, як напружується голос, відчуває, як гнів, розростаючись, грудкою підступає до горла — зовсім як в баскетболі, коли противник випереджає тебе на десять очок, а грати залишилося менше п'яти хвилин, і тебе зовсім перемелений, і всі м'язи раптово розслабилися і щось піднімає тебе вгору, і ти знаєш, що неможливого не існує, і віриш в це. Гаррі намагається стриматися: перед ним адже дуже ранимий молодик, і до того ж його син. Однак, це ж його магазин. — Я щось не пам'ятаю, щоб ми говорили з тобою про спортивні машинах.

— Якось увечері, тато, коли ми сиділи у вітальні вдвох, тільки ти розсердився через "корони" і змінив тему.

— І Чарлі дійсно дав тобі зелене світло?

— Звичайно, але йому, загалом, було не до цього. Ти ж поїхав, так що йому треба було і нові машини продавати, а тут раніше, ніж звичайно прийшло поповнення ...

— Угу. Я їх бачив. Даремно тільки їх поставили так близько до дороги, вони там весь пил збирають.

— ... а потім, Чарлі адже мені не господар. Ми з ним на рівних. Я сказав йому, що бабуля вважає це хорошою ідеєю.

— О-о! Ти говорив про це з матусею Спрингер?

— Ну не зовсім в той момент — вона ж була там з тобою і з мамою, — але я знаю, вона хоче, щоб я включився в роботу в магазині, тоді це буде вже третє покоління і всяка така штука.

Гаррі киває: Бессі буде підтримувати малого — вони адже обидва темноокі Спрингер.

— О'кей, особливої біди я не бачу. Так скільки ж ти заплатив за цей драндулет?

— Він просив чотири дев'ятсот, але я виторгував у нього за чотири двісті.

— Бог ти мій, це ж набагато більше, ніж за преїскурантом. Ти хоч в преїскурант-то заглядав? Ти знаєш що це таке?

— Звичайно, я знаю, пап, що таке цей чортів преїскурант. Справа в тому, що спортивні машини йдуть не за ціною преїскуранта, вони як антикваріат: їх на світлі стільки-то і більше не буде.

— Ти заплатив чотири двісті за "тріумф" сімдесят шостого року, коли новий коштує шість тисяч. Скільки миль вона пройшла?

— На ній їздила дівчина, а вони не заганяють машини.

— Залежить від того, яка дівчина. Я бачу на дорозі по-справжньому нахабних дівчат. Так скільки, ти кажеш, миль вона пройшла?

— Ну, в загальному, важко сказати. Цей хлопець, що поїхав на Аляску, намагався щось зробити під приладової дошкою і, по-моєму, не знав ...

— О-хо-хо! О'кей, подивимося, чи не вдасться нам збути її за оптовою ціною і списати як експеримент. Завтра я подзвоню Хорнбергеру, він ще торгує цими "тріумфи" та "МГ", може, він не в службу, а в дружбу позбавить нас від неї.

Гаррі раптом розуміє, чому коротка стрижка Нельсона не дає йому спокою: так хлопчисько виглядав в середній школі до того, як в кінці шістдесятих все пішло шкереберть, і вид сина нагадує йому про це. Він тоді ще не знав, що буде маленьким, і хотів стати подає в бейсболі, тому все літо ходив в кепі, від чого волосся над вузьким веснянкуватим особою були завжди прим'яті. І ось зараз цей костюм і краватку, зовсім як то бейсбольне кепі, виглядають символом марних надій. Очі у Нельсона заблищали, точно у нього ось-ось потечуть сльози.

— Він визволить нас від неї за собівартістю? Пап, я ж знаю, що ми можемо її продати і виручити на цьому тисячу. І потім, у нас ще дві таких.

— Ще два "тріумфу"?

— Ще дві спортивні машини там, позаду. — Тепер хлопець вже добряче наляканий: він так побілів, що повіки і вуха його здаються яскраво-червоними.

Кролик теж наляканий: не потрібні йому ці машини; але ситуація вже некерована — тепер хлопець змушений показати їх йому, а він змушений якось реагувати. Вони проходять по коридорчику повз відділу запасних частин; Нельсон крокує попереду і знімає з дошки поруч з металевими дверима в'язку ключів; потім вони виходять в величезний порожній гараж, де по неділях варто гучно тиша, — такий собі голий, перерізаний незакладеними балками танцзал, просочений теплим добротним запахом мастил і ацетилену. Нельсон відключає сигналізацію і відсуває засув на задніх дверях. Вони знову на повітрі. Далеко за річкою — Бруер, видно верх найвищої будівлі суду з бетонним орлом, що стирчить над заростями бур'янів, будяка і лаконоса в дальньому кінці майданчика, де ніхто не буває. Ця порожня частина майданчика більше, ніж слід було. Дивлячись на неї, Кролик чомусь завжди думає — "точно в Парагваї".

Своєрідним островом стоять окремо на асфальті дві спортивні машини американських марок, знятих з виробництва: "Меркурій-Кугар" сімдесят другого року — верх у нього рваний кремовий, а корпус — кольору густої блідою піни, іменованого нільським зеленим, і "Олдс-Дельта 88 Руайян" сімдесят четвертого року, багряно-червоного кольору, яким жінки в пору захоплення шпигунськими фільмами фарбували нігті. Гаррі змушений визнати, що це доблесні старі машини — все це олово і аеродинаміка мчали по Головній вулиці в повний місяць з втиснути в підлогу старої педаллю швидкості. І він каже:

— Ці поставлені на комісію або як? Я хочу сказати, ти за них ще не платив? — Він відчуває, що і не слід було говорити.

— Вони куплені, пап. Вони — наші.

— Мої?

— Чи не твої, вони належать компанії.

— А це, чорт забирай, як ти обтяпал?

— Що значить — обтяпал? Попросив Мілдред Крауст виписати чеки, а Чарлі сказав їй, що все о'кей.

— Чарлі сказав — о'кей?

— Він вважав, що ми про все домовилися. Пап, припини. Не така вже це велика закупівля. Адже вся ідея нашого підприємства — вірно? — в тому, щоб купувати машини і продавати їх з вигодою?

— Але не ці прокляті машини. У скільки ж вони обійшлися?

— Можу заприсягтися, ми заробимо шість-сім сотень на "Меркурій", а на "Олдс-дельті" ще більше. Який же ти відсталий, тато. Адже це ж всього лише гроші. Мав же я право приймати відповідальні рішення хоч в якійсь мірі, поки тебе не було, чи ні?

— Скільки?

— Скільки в точності — не пам'ятаю. Одна машина щось близько двох тисяч, а інша — вона стояла у одного торговця близько Поттсвілла, його знає Біллі, і я подумав, що треба нам мати якийсь вибір, так що мені довелося заплатити за неї дві з половиною.

— Значить, дві тисячі п'ятсот доларів.

Повільно повторюючи ці цифри, він відчув себе краще — все-таки позловтішався.

Якщо він чогось недодав Нельсону, зараз син узяв своє сповна. І Гаррі знову приймається за старе:

— Значить, виклав дві тисячі п'ятсот повноцінних американських ...

Хлопчисько мало не кричить:

— Ми їх повернемо, обіцяю тобі! Це ж як антикваріат, як золото! На цьому, пап, не можна втратити.

Гаррі не може втриматися, щоб не додати:

— Чотири тисячі двісті — за цю штампування "тріумф", чотири тисячі п'ятсот ...

Хлопчисько молить:

— Дозволь мені діяти самому — я все зроблю. Я вже помістив оголошення в газеті — через два тижні вони підуть. Обіцяю тобі.

— Ти обіцяєш! Через два тижні ти будеш в коледжі.

— Ні, тат. Не буду.

— Не будеш?

— Я хочу піти з Кента, залишитися тут і працювати. — Особа перелякане, несамовите — таке біле, що веснянки різкіше виступають на шкірі і рясніють, як мушки на склі.

— Господи, тільки цього мені не вистачало, — зітхає Гаррі.

Нельсон, вражений, дивиться на нього. Він тримає в руці ключі від машини. Очі у нього застеляють сльози, нижня губа тремтить.

— Я хотів, щоб ти прокотився в "Олдс-дельті" — отримав задоволення.

Гаррі каже:

— Задоволення! А ти знаєш, скільки бензину жеруть ці машини на старій тязі? Ти думаєш, сьогодні, коли галон бензину коштує долар, комусь захочеться купити таку восьмициліндровий нікчемну махину, тільки щоб відчутти, як вітер свистить у вухах? Хлопець, ти живеш в уявному світі.

— Та наплювати їм, пап. Людям нині наплювати на гроші — це ж лайно. Гроші — це лайно.

— Для тебе, може бути, але не для мене — і зарубай це собі на носі. Давай заспокоїмося. Подумай про запасні частини. До цих штукovina напевно потрібно докласти руки — адже вони вже стільки років бігають. А ти знаєш, скільки нині коштують запчастини шести-семирічної давності, якщо їх взагалі вдається дістати? У нас тут не модна антикварна крамниця, ми продаємо "тойоти". "Тойоти"!

Малюк весь стискається під цими громами і блискавками.

— Пап, обіцяю тобі, я більше жодної не куплю. А ці у нас підуть, обіцяю.

— Нічого мені не обіцяй. Обіцяй краще, що ти не будеш пхати носа в мою торгівлю машинами та відвалів назад в Огайо. Мені неприємно говорити тобі це, Нельсон, але з тобою того й гляди потрапиш в біду. Треба тобі нарешті братися за розум, тільки це буде не тут.

Неприємно говорити таке хлопцю, але що поробиш, якщо так воно і є. І все ж настільки неприємно, що він повертається і хоче піти, але двері, з якої вони вийшли, як

і належить, зачинилися. Словом, він не може увійти у власний гараж, а ключі — у Нельсона. Кролик трясє металеві двері за ручку і б'є по ній ребром руки і навіть, немов в лютій сутичці, б'є коліном — від болю очі застилає червона пелена, так що, коли він чує, як далеко заробив мотор, йому невтямки, що відбувається, поки не лунає вереск шин і брязкіт металу, врізається на великій швидкості в метал. Червону пелену прорізають чорні смуги. Кролик обертається і бачить, як Нельсон відкочується назад для другого удару. Маленькі частинки металу ще з дзвоном кружляють в пронизаному сонцем повітрі. Кролику здається, що малий зараз кине́ться на нього і розплющить об двері, біля якої він стоїть немов паралізований, але цього не відбувається. "Олдс" знову врізається в бік "Меркурій" — машина встає на два колеса. Світло-зелене крило зім'яте, і з нього вилітає фара — обід котиться по землі.

Передчуваючи зіткнення, Гаррі очікував, що все станеться, як на телебаченні, в сповільненій зйомці, а сталося все до смішного швидко — так дві собаки сплетуться клубком і розбіжаться. Мотор у "Олдса" заглох. Крізь тріснуте вітрове скло видно спотворене обличчя Нельсона, зморщилася від сліз, зморщилася в кулачок. Кролик немов здерев'янів, і в той же час, дивлячись на покручені машини, він відчуває, як назовні рветься сміх. Осколки скла дрібніше гравію блискучою крупною розсипалися по асфальту. На широких площинах металу з'явилися вм'ятини там, де їх не повинно бути. Коротко стрижені волосся хлопчики схожі на круглу щітку, коли він, заплакавши, уткнувся в кермо особою. А по той бік будови шарудить недільний потік транспорту. Ці дивні безглузді бульбашки радості в грудях Гаррі. О, що за насолоду!

А через тиждень в клубі він уже всім розповідає про це:

— На п'ять тисяч і металу — хрясь . У мене було відчайдушне бажання розреготатися, але хлопець плакав: адже це були його машини, в усякому разі, так він це розумів. Єдине, що мені спало на думку, — встати перед "Олдс" і зробити ось так. — Він широко розкидає руки, стоячи під плавним вигином гори. — наліт на мене хлопець, з мене б кишки геть. Але він, звичайно, вилазить з машини весь в соплях, і я розкриваю перед ним обійми. Так близький Нельсон мені не був з тих пір, як йому минуло два роки. Але відчуваю я себе премерзко, тому що він мав рацію. Його оголошення щодо спортивних машин надрукували в той же неділю, і нам дзвонили, напевно, чоловік двадцять. До середини "тріумф" був проданий за п'ять п'ятсот. Люди більше не вважають грошки, кидають їх направо і наліво.

— Зовсім як араби, — говорить Уебб Меркетт.

— Ох вже ці араби, — вторить йому Бадді Інглфінгер. — Як було б добре торохнути по всім ним атомною бомбою!

— А ви бачили, що на минулому тижні відбулося з золотом? — з посмішкою говорить Уебб. — Араби скидають свої долари в Європу. Почули, що запахло смаженим.

Бадді запитує:

— А ви бачили в сьогоднішній газеті, що у Вашингтоні провели якесь розслідування, і воно показало, що це уряд влаштував нам бензинова криза в червні?

— Ми це і самі знали, вірно? — питанням на питання відповідає йому Уебб; руді

волоски, що стирчать з його брів, виблискують на сонці.

Сьогодні останню неділю перед Днем праці [23]— в цей день грають тільки члени клубу. Їх четвірки відведено пізній час, і вони сидять в очікуванні біля басейну разом з дружинами і випивають. Жінки, правда, всього дві: у Бадді Інглфінгера взагалі немає дружини — тільки ця прищава дуріща Джоанна, яку він тягає за собою все літо, а Дженіс сьогодні вранці сказала, що піде з матір'ю до церкви і з'явиться в клуб до аперитиву перед банкетом, після гри. Це дивно. Дженіс любить бувати в "Летючий орле" ще більше, ніж він. Але з тих пір як Мелані поїхала в середу, щось там у них відбувається. Чарлі на два тижні взяв відпустку, після того як Гаррі повернувся з поїздки в покон, а оскільки Нельсон тепер в магазин не допускається, у головного торгового представника справ по горло. В кінці літа завжди адже буває деяке пожвавлення в справах — рекламуються осінні новинки, ходять чутки, що ціни піднімуться, і виставлені на продаж моделі починають представлятися вдалим придбанням при тому, що інфляція все росте і росте. У вересні в повітрі зазвичай з'являється така собі суха свіжість — для Кролика вона пахне одночасно яблуками і пилом від класної дошки, що він пов'язує з відновленням шкільних занять і додатком роботи, а з іншого боку, нагадує, що він просунувся на сходинку вище вгору по сходах, провідною в темряву.

Сінді Меркетт вилазить з басейну. Палаюче сонце відбивається в кожній крапельці на її засмаглих плечах, таких смаглявих, що шкіра навіть як би злегка переливається. Її підстрижені під хлопчика волосся прилипли розрізненими пір'їнками до верхівки. Стоячи на плитах, вона нахилиє голову, щоб струсити воду з волосся. А волосся, що росте високо на нозі, зливаються з чорним трикутником її бікіні. Потім Сінді направляється до їх компанії, залишаючи короткі мокрі сліди — п'ята, підошва і маленькі круглі пальчики. Маленькі темні кружечки від пальчиків.

— Ти вважаєш, золото все ще варто купувати? — запитує Гаррі Уебба, але той відвернувшись від нього вузьке, порізане зморшками обличчя і дивиться вгору на молоду дружину. М'які півкруги опускаються на його коліна, на його картаті штани для гольфу, і на їх зелені з'являються темні плями від води. Довгі волоски на бровах Уебба, завиваючись, звисають вниз — дивно, як вони не колють йому очі. Він охоплює рукою її стегна — таке враження, точно Меркетт знялися для реклами на тлі зеленого вигину гори Пемаквід. За ними хтось легко стрибає в хлоровану воду басейну. У Гаррі відразу заціпало очі.

Тельма Гаррісон уважно слухала його розповідь з таким сумним підтекстом.

— Нельсон, напевно, в розпачі від того, що він накоїв, — каже вона.

Йому подобається слово "відчай" — таке старомодне в устах цієї тихонької, як мишка, болючою жінки, яка якимось дивом тримає в руках цього Йолоп Гаррісона.

— У всякому разі, це непомітно, — каже він. — Був такий момент — відразу після того, як це сталося, — але потім він швидко оговтався: вкрай огидно поведився по відношенню до мене, особливо після того, як я дав маху і сказав, що його оголошення спрацювало. Він хоче ходити в магазин, але я сказав йому, щоб він, чорт забирай,

тримався подалі. Ти ж розумієш, то, що він накоїв, межує з безумством.

— Можливо, його щось гнітить, чого він не може тобі сказати? — припускає Тельма. Судячи з того, як вона, дивлячись на нього, прикриває долонею очі, хоча на ній сонячні окуляри з великими круглими коричневими стеклами, темнішими до верху, як на вітровому склі, сонце, мабуть, варто прямо за його головою. Окуляри закривають верхню половину її обличчя, так що здається, ніби губи її існують самі по собі; хоч вони і тонкі, але на них десяток складочок, так що вони напевно солодко обвиваються навколо товстого члена Гаррісона, якщо спробувати уявити собі, як це не важко, ніж вона його тримає. Вона виглядає типовою учителька в цьому купальному костюмі з плісировані спідничкою і до того ж так прямо тримається і старанно вимовляє слова. Скільки вона ні втирає лосьйон в обличчя, ніс у неї червоний, і почервоніння розповзається по щоках під очима, ховаються за темними скельцями окулярів.

Лежачи без дружини з майже порожньою склянкою біля басейну в очікуванні, коли настане його черга грати, Гаррі весь час відчуває на собі пильний зачаровує погляд різних очей Тельми.

— М-да, — вимовляє він. — Дженіс мені весь час на це натякає. Але в чому справа, не говорить.

— Можливо, вона не може сказати, — говорить Тельма, зрушуючи ноги і обсмикуючи спідничку, щоб хоч трохи прикрити стегна. Всі ноги у неї в крихітних багряних венах, як це буває у жінок її віку, але Гаррі незрозуміло, чому вона повинна соромитися такого давнього приятеля, як він, та ще з животиком.

— Схоже, він не хоче повертатися в коледж, — повідомляє він їй, — так що, може, його звідти вже виставили, а він не говорить нам. Але в такому разі хіба ми не отримали б листи від декана або чогось в цьому роді? Ти б бачила, скільки листів йде до нас з Колорадо — цілий потік.

— Знаєш, Гаррі, — каже йому Тельма, — багато батьків, яких я і Ронні знаємо, скаржаться на те, що їх хлопчики не хочуть займатися сімейним бізнесом. У батьків на руках справа, а передати його буде нікому. Ось це справжня трагедія. Ти мав би радіти, що Нельсон цікавиться машинами.

— Його цікавить тільки їх розбивати, — каже Гаррі. — Це його спосіб помсти. — І, знизивши голос, довірливо каже: — По-моєму, біда в тому, що всякий раз, коли я, бачте, спотикався, він це бачив. До речі, з цієї причини крім усього іншого я і не хочу, щоб він був поруч. І маленький пройдисвіт це знає.

Ронні Гаррісон піднімає голову і кричить:

— Що цей проноза намагається тобі вселити, а, лапочка? Чи не давай йому себе обкрутити!

Тельма, відгукнувшись на зауваження чоловіка розсіяною посмішкою, навіпростець каже Гаррі:

— Я думаю, справа скоріше в тобі, ніж в Нельсона. А не можуть у нього бути неприємності з якоюсь дівчиною? У Нельсона.

Може, випити ще джина з тоніком, думає Гаррі, щоб прогнати легкий головний

біль, яка починає його дошкуляти. Коли він п'є серед дня, у нього завжди таке буває.

— Не уявляю собі, які тут можуть бути неприємності. Ці хлопці нині стрибають з однієї постелі в іншу, як коники. Наприклад, ця дівчина, яку він привіз з собою, Мелані, між ними, схоже, взагалі нічого не було, до кінця вони стали навіть просто грубити один одному. А вона, треба ж, по-дурному закохалася в Чарлі Ставрса.

— Чому — "треба ж"? — Вона посміхається вже не так неухажно, скерував тонкі губи, даючи тим самим зрозуміти, що знає про роман, який Чарлі крутив з Дженіс в ту пору, коли цього клубу ще не було.

— Та тому, що він їй в батьки годиться — це по-перше, і він однією ногою в могилі — це по-друге. Хлопчиськом він переніс ревматичну лихоманку, і тепер його будильник ні на що не придатний. Ти б подивилася, як він шкандибає по магазину, просто жаль бере.

— Якщо людина хвора, це ще не означає, що він відмовляється від життя, — каже вона. — Ти знаєш, у мене адже так звана вовчак, тому я повинна захищатися від сонця і не можу так красиво засмагнути, як Сінді.

— О-о. Справді? — Навіщо вона говорить це йому? Тельма, судячи по сухій усмішці, відчувається, розговорилося.

— Є люди, які все життя живуть з шумами в серці, і нічого, — продовжує вона. — Ось зараз Мелані і Чарлі — обидва поїхали разом.

Це нова думка.

— Угу, але тільки в різних напрямках. Чарлі відправився до Флориди, а Мелані — до своїх рідних на Західне узбережжя. — Але він згадує, як Чарлі розповідав Мелані про Флориду у них за столом, і сама думка, що вони можуть бути разом, діє на нього гнітюче. Адже ні за кого не поручишся, що він веде себе як монах. Гаррі повертає голову, підставляючи сонцю обличчя: очі його закриті, повіки на просвіт здаються червоними. Йому слід було попрактикуватися перед грою, а не валятися тут, дрімаючи під звук голосів. По дорозі сюди він чув по радіо, що до Флориди наближається ураган.

Десь поруч лунає голос Ронні Гаррісона.

— Що ти, лапочка, сказала, що я буду жити вічно? — кричить він. — Так воно і буде, можеш не сумніватися!

Кролик відкриває очі і бачить, що Ронні пересунувся разом з кріслом, щоб дати місце Сінді Меркетт, яка тепер уже досить освоїлася серед них і не прикриває ноги рушником, як на початку літа, — просто сидить на дратвовому плетінні крісла біля басейну гола, якщо не рахувати декількох чорних тесемочек і маленьких трикутників, які вони утримують на місці, тому коли вона не раз і не два, цілком усвідомлюючи, що робить, відкидає мокре волосся з вух і з скронь, грудей її так і перекочуються. У своїй щасливого життя з Веббом вона дозволила собі погладшати — в ній забагато стало жиру; коли вона встає, Гаррі знає, що на її сідницях віддрукується дротова сітка, залишивши теплі сліди, як форма для вафель на двох шматках темного тесту. А все-таки до чого гарні її тремтячі грудей — ось полизати б їх, посмоктати і дати їм по черзі впасти на твої очниці. Кролик закриває очі. Ронні Гаррісон намагається задурити

голови одночасно Джоанні і Сінді якоюсь історією, в якій герой-оповідач без кінця гарчить басом на якогось лиходія. Яке ж він самозакохане лайно!

Уебб Меркетт нагинається до Гаррі і каже:

— Відповідаю на твоє запитання — так, я думаю, найкраще купувати золото. Воно піднялося в ціні на шістдесят відсотків менше ніж за рік, і навряд чи воно так само швидко знеціниться, поки в світі буде тривати енергетична криза. Долар неминуче падатиме, Гаррі, поки вони не придумают, як дешево гнати бензин з хлібного спирту: тоді ми знову опинимося біля керма. Чого-чого, а зерна у нас більш ніж достатньо.

Бадді Інглфінгер, що сидить на іншому кінці їх маленької групи, оголошує:

— розбомбити треба арабів, ось що я вам скажу: відібрати у них нафту, як ми відібрали її у ескімосів.

Джоанна догідливо хихикає: історія, яку розповідав Ронні, на хвилину відійшла на задній план. А Бадді, відчуваючи, що знайшов в Гаррі аудиторію, кричить:

— Гей, Гаррі, ти бачив в "Тайм", як люди, які не можуть збути з рук свої старі американські машини, дарують їх бідним, а потім віднімають вартість з суми податку, а то і просто залишають автомобіль на вулиці, щоб його вкрали і вони змогли потім отримати по страховці? Там написано, що десь якийсь торговець віддає задарма "шевроле", якщо ти купуєш у нього "кадилак-ельдорадо".

— Ми не отримуємо "Тайм", — холодно відповідає йому Гаррі. Якщо дивитися на світ під певним кутом, скільки ж в ньому психів.

— А президент зараз, — намагається втрутитися в розмову Джоанна, — пливе по Міссісіпі.

— А що йому ще робити? — запитує Гаррі, відчуваючи, що він теж пливе за течією, ледачий і випатраний.

— Гей, Кролик, — звертається до нього Гаррісон, — а як йому, по-твоєму, було, коли на нього напав той кролик-хижак?

Всі регочуть і на час залишають його в спокої. Тельма поруч з ним тихо вимовляє:

— Важко з дітьми. Рону і мені пощастило з Алексом: як тільки ми дали йому розібрати старий телевізор, він одразу зрозумів, чим хоче займатися, — електронікою. А ось наш інший хлопчик, Джорджі, судячи з усього, багато в чому схожий на вашого Нельсона, хоч він і на кілька років молодше. Він вважає, що його батько займається огидним справою: страхування — це ж ставка на смерть; а Рон ніяк не може йому вселити, що страхування життя — це лише дуже невелика частина їх бізнесу.

— Молодь розчарована, — заявляє Уебб Меркетт своїм бундючним хрипливатим голосом. — З дворічного віку вони спостерігають, як світ божеволіє: спочатку вбивство Джона Кеннеді, потім В'єтнам, тепер ця колотнеча з нафтою. А днями ні з того ні з сього підірвали старого Маунтбеттена [24] .

— Хм, — не дуже впевнено Буркан Кролик. Заповзятливий вважав, що світ ніколи не був приемним місцем.

В розмову втручається Тельма:

— Гаррі казав, що Нельсон хоче зайнятися разом з ним торгівлею машинами, а він

проти.

— Нічого гіршого для нього бути не може, — говорить Уебб. — У мене п'ятеро дітей, не рахуючи двох бешкетників, яких подарувала мені Сінді, і, коли хто-небудь з них говорив, що хоче крити дахи, я відповідав: "Наймися до якогось іншого покрівельникові, у мене ти нічому не навчишся". Не зміг би я ними командувати, навіть якби і спробував, вони все одно не стали б слухатися. Як тільки комусь із них виконувався двадцять один рік, будь то хлопчик чи дівчинка, я говорив: "Дуже було приємно з вами познайомитися, а тепер — скатертиною доріжка". І жоден жодного разу не надіслав мені листа — не попросив ні грошей, ні ради, ні чого-небудь взагалі. У кращому випадку отримую вітальні листівки до Різдва. Один з них одного разу сказав мені — це був Марті, старший, — так ось він сказав: "Папа, спасибі тобі за те, що ти був такий мерзотник. Зате тепер я готовий до життя".

Гаррі розглядає свій порожній стакан.

— Уебб, як ти вважаєш — випити мені ще чи ні? Адже ми граємо вчотирьох, так що ти можеш взяти гру на себе.

— Не роби цього, Гаррі, ти нам потрібен. Ти ж фахівець з довгим м'ячам. Залишайся тверезим.

Він підкоряється, але не може позбутися гнітючих думок про Нельсона. "Спасибі, що ти був такий мерзотник". Йому не вистачає Дженіс. Коли вона поруч, батьківський вантаж як би розділений. Нельсон все-таки їх спільне творіння, хоч і вийшло це майже випадково, але тепер вони можуть разом посміятися, що так вийшло. Коли ж він роздумує над цим один, йому видається, що на світ людини не менш страшно, ніж штовхнути в піч.

На той час, коли вони нарешті виходять на поле для гольфу, зелень вже відливає чорнотою. Кожна травинка біля його ніг — це чиєсь життя, і вона згасне, невідомо навіщо з'явившись на світ. Він приминає ногами траву, а вона ковдрою накриває мерців, є дахом царства, де його мати стоїть біля раковини з хмари, і руки у неї червоні і все в мильній піні, коли вона виймає їх, про щось попереджаючи його. Між її великим і вузлуватим вказівним пальцями — Паркінсон ще не дуже зіпсував її руки — виникає мильна бульбашка. Маунтбеттен. А на цьому тижні помер їхній старий листоноша містер Абендрот, веселий товстун з розгорнутими сивим волоссям, — помер від тромбу в шістдесят два роки. Матуся Спрингер почула про це від сусідів — містер Абендрот розносив по окрузі рахунки і журнали з тих пір, як Гаррі і Дженіс переселилися сюди; це він приніс в квітні конверт від якогось аноніма з звісткою про смерть ушлого. Коли Гаррі взяв ту вирізку в руки, друковані літери, точно ці травинки, притягли його погляд, і він побачив чорноту між ними — так крізь ґрати проглядається невидима чорна річка, що тече по трубах каналізації. В землі — порожнечі, мерці бродять по печерах, накритим тонким шаром зеленої шкіри. На сонці наповзає хмаринка, чому трава відливає сріблом. Гаррі бере ключку і встає над м'ячем. Ударяй На сонці наповзає хмаринка, чому трава відливає сріблом. Гаррі бере ключку і встає над м'ячем. Ударяй На сонці наповзає хмаринка, чому трава відливає сріблом. Гаррі бере ключку і

встає над м'ячем. Ударяйвнизу . Одне зі слабких місць в грі Гаррі — то, що він не вмів котити м'яч по дерну, він намагається з непотрібною ніжністю зіштовхнути його з трави і б'є тихенько. А на цей раз він б'є сильно і посилає м'яч в піщану канавку по цей бік десятої лунки. Повинно бути, при ударі він хитнувся вперед — теж помилка. Зазвичай помах руки у нього рівний, довгий і він далеко посилає м'яч, але коли хвилюється, починає поспішати.

— Тупиця! — кричить йому Ронні Гаррісон. — Ну навіщо ти це зробив?

— Щоб досадити тобі, ублюдок, — відповідає Кролик.

Коли грають вчотирьох, один з чотирьох повинен потрапляти в кожну лунку, інакше вся команда страждає. З цієї четвірки Гаррі б'є найдалі. Подивимося, як він це робить. Вдавлює ноги в пісок, переносить всю вагу тіла на п'яти і розмахується в сліпій вірі в себе, — зазвичай м'яч перелітає через поле, а зараз від злості на Ронні і байдужості до всього на світі удар виходить що треба: м'яч злітає в вихорі піднявся піску і підбирається так близько до прапорця з номером, що троє його партнерів вибухають вітальними криками. Він заганяє м'яч в лунку, щоб зрівняти рахунок. Але гра все одно здається йому сьогодні надто тривалою — можливо, через випитого опівдні джина або через наступаючої в кінці літа нудьги, тільки проміжки між лунками бачаться йому схилами, провідними в нікуди, і його не покидає думка, що йому слід бути зовсім в іншому місці, щось там сталося або відбувається. А він спізнюється: адже була призначена зустріч, а він про це забув. Цікаво, чи виникло у ушлого подібне почуття під ложечкою, коли він вирішив дістати револьвер і вистрілити в себе, чи відчував він щось подібне, коли в той день прокинувся вранці. Нерівне поле покривають хирляві квіти — золота різка і дика морква. Мільйони травинок блищать, готуючись померти. Цим все і закінчується — листок паперу жовтіє, газетну новина вирізають і без записки відправляють комусь поштою. Або кладуть в добірку і забувають. Історія невпинно рие ці порожнечі. Мертвий Заповзятливий, сміючись, бродить там, внизу. Коли він був молодший і тільки починав грати в гольф двадцять років тому, та й потім, коли знову став грати років вісім тому, у нього бували не удари, а чудо, м'яч летів прямо, точно загострене скло, і далі, ніж могла послати його чия-небудь сила, і Кролик грав заради того, щоб стикнутися з цим ангелом, але коли він опанував майстерністю і почав посылати м'ячі вже не в небо, а в шістнадцяту лунку, у нього стали рідше виходити ці суперудари, навіть найвдаліші кидки були з хвостиком і м'яч летів трохи відхиляючись в ту або іншу сторону, а гра стала схожа на роботу, роботу приємну, але все ж роботу, де досконалість буває то краще, то гірше і виникає лише нормальна здорова радість. І Гаррі вважає себе винним в тому, що домагається цієї радості на поле, де в міру того, як течуть годинник, подовжуються тіні, і де він грає в суспільстві цих трьох чоловіків, які без своїх жінок виглядають нескінченно нудними, якими вони, має бути, здаються і Богу. а в шістнадцяту лунку, у нього стали рідше виходити ці суперудари, навіть найвдаліші кидки були з хвостиком і м'яч летів трохи відхиляючись в ту або іншу сторону, а гра стала схожа на роботу, роботу приємну, але все ж роботу, де досконалість буває то краще, то гірше і виникає лише нормальна здорова радість. І

Гаррі вважає себе винним в тому, що домагається цієї радості на поле, де в міру того, як течуть годинник, подовжуються тіні, і де він грає в суспільстві цих трьох чоловіків, які без своїх жінок виглядають нескінченно нудними, якими вони, має бути, здаються і Богу. а в шістнадцяту лунку, у нього стали рідше виходити ці суперудари, навіть найвдаліші кидки були з хвостиком і м'яч летів трохи відхиляючись в ту або іншу сторону, а гра стала схожа на роботу, роботу приємну, але все ж роботу, де досконалість буває то краще, то гірше і виникає лише нормальна здорова радість. І Гаррі вважає себе винним в тому, що домагається цієї радості на поле, де в міру того, як течуть годинник, подовжуються тіні, і де він грає в суспільстві цих трьох чоловіків, які без своїх жінок виглядають нескінченно нудними, якими вони, має бути, здаються і Богу. то гірше і виникає лише нормальна здорова радість. І Гаррі вважає себе винним в тому, що домагається цієї радості на поле, де в міру того, як течуть годинник, подовжуються тіні, і де він грає в суспільстві цих трьох чоловіків, які без своїх жінок виглядають нескінченно нудними, якими вони, має бути, здаються і Богу. то гірше і виникає лише нормальна здорова радість. І Гаррі вважає себе винним в тому, що домагається цієї радості на поле, де в міру того, як течуть годинник, подовжуються тіні, і де він грає в суспільстві цих трьох чоловіків, які без своїх жінок виглядають нескінченно нудними, якими вони, має бути, здаються і Богу.

Дженіс не чекає його ні в холі, ні біля басейну, коли нарешті близько 5.45 вони повертаються з поля ... Замість неї до нього підходить одна з цих дівчат в зеленій з білим формі і каже, що дружина просила його зателефонувати додому. Він не дізнається дівчата, її ім'я не Сандра, а ось вона знає його ім'я. Все в "Летючий орле" знають Гаррі. Він проходить в хол, салютує піднятою рукою сидить там членам клубу і, опустивши в автомат той же четвертак, яким маркував м'ячі на полі, набирає номер. Дженіс знімає трубку після першого ж дзвінка.

— Гей, приїжджай сюди, — просить він її. — Ми без тебе нудьгуємо. Я досить добре зіграв, варто було тільки розійтися. Уебб вважає, що наш кращий м'яч пролетів шістдесят три, що, напевно, варто принаймні сорочки під крокодила. Ти б бачила, як я потрапив з піску в десяту лунку.

— Мені б хотілося приїхати, — каже Дженіс так обережно і голос її звучить так здалеку, що йому спадає на думку, чи не захопили її в полон терористи, інакше навіщо б їй так обережно говорити, — але я не можу. У нас тут хтось є.

— Хто ж?

— Хтось, кого ти ще не знаєш.

— Хтось важливий?

Вона сміється:

— Думаю що так.

— Чому, чорт забирай, ти влаштовуєш якісь таємниці?

— Гаррі, приїжджай — і все.

— Але ж тут буде банкет і роздача призів. Я ж не можу кинути мою четвірку.

— Якщо тобі присудять приз, Уебб передасть його тобі потім. Я не можу до

безкінечності з тобою розмовляти.

— Тихіше на поворотах, — попереджає він її і вішає трубку. Що там таке може бути? Знову щось трапилося з Нельсоном, за ним приїхала поліція. Хлопця так і тягне що-небудь накоїти.

Гаррі повертається до басейну і повідомляє іншим:

— Ця божевільна Дженіс каже, що мені треба їхати додому, але не говорить чому.

На обличчях жінок відбивається стурбованість, а чоловіки п'ють вже по другому разу, і їм все дарма.

— Гей, Гаррі, — гукає його Бадді Інглфінгер. — Почекай йти, а то ти ж, напевно, не чув одну новину у себе там в покон. Чому російський танцівник втік в США?

— Не знаю. Чому?

— Тому що комунізм для Годунова недостатньо хороший.

Сміх трьох жінок, які підняли очі на Гаррі в червоному світлі сонця, приємний, як фрукти — фрукти трьох різних порід, які зріють на одній гілці і продовжують на ній висіти, хоча він повертається до них спиною. Сінді накинула на голі плечі шовкову сорочку персикового кольору, і в вирізі на її грудях горить маленький золотий хрестик, якого Гаррі не помітив, коли вона була майже гола.

У роздягальні він знімає туфлі для гольфу і, навіть не прийнявши душ, бере вішалку зі спортивним піджаком і брюками, які збирався надіти на банкет, і, перекинувши їх через плече, виходить на стоянку. З "короною" як і раніше щось не так. По радіо він чує, що "Філадельфія" здобули перемогу в Атланті — 2: 1. Його компаньйони по гольфу ніколи більше не згадують "Філадельфія" — вони адже на п'ятому місці. Впади трохи в цьому суспільстві, і ти все одно що мертвий — одна докука. Недостатньо хороший. Тримайте наше місто чистим. По радіо виступає не ця всезнайка, а молода людина, яка вимовляє все так, точно з кожним стилем на воді вискакує бульбашка жиру. Від урагану "Девід" в районі Карибського моря вже загинуло шістсот чоловік і, нарешті, що, на думку деяких вчених, на Титані, найбільшому супутнику Сатурна, можливо, існує життя. Гаррі проїжджає повз стару картонної фабрики і знову насолоджується широким оглядом міста з гори Джадж — його видно як на долоні, коли виїжджаєш на шосе 422. Дошаті будиночки підіймаються як сходинки по схилу гори, їх вікна золотить сонце, що заходить, і вони здаються прорізами в гарбузі в напередодні Дня всіх святих. От якби він народився на Титані — яким би він себе відчував? Він думає про ці покриті попелом планетах, про людей в білих костюмах, незграбно стрибаючих по ним, навічно залишаючи свої сліди в місячного пилу. Він згадує, як вони приїжджали до спрингер або як в перший рік після пожежі жили тут і як вони з Нельсоном, сидячи на сірому дивані, дивилися "Загублені в космосі", як совалися і зітхали, коли доктор Сміт робив якусь дурницю і тільки робот з чоловічим голосом і маленький хлопчик Уїлл виявлялися досить кмітливими і, смикнувши за важіль, вивільняли космічний корабель з пожирають людей рослин або з лап лиходіїв, яких показували на цьому тижні. Цікаво, думає він зараз, чи вважав себе Нельсон Віллом, що рятує дорослих від самих себе, а ще він думає, де зараз цей хлопчик-актор, ким він став, — Кролик сподівається, що він

не став сміттям, як багато дітей-кінозірки. Космос, в якому вони загубилися, виглядав цілком реальним, а не якийсь придуманої рідиною, як тепер на ТБ, коли все трюки супроводжуються музикою і світловими ефектами, — трюками, які він бачив у фільмі "2001", малоприємна асоціація, оскільки він дивився цей фільм в ту пору, коли Дженіс втекла з Чарлі і вдома творилося казна-що. Проблема в тому, що навіть якщо існує рай, невже хтось здатний перебувати там вічно? А на землі, коли від нудьги піднімаєш погляд, бачиш, що все змінилося, що ти стоїш набагато ближче до могили, і це хвилююче. Досить уявити собі, як ти лізеш вище і вище, немов по величезному дереву, в нічне небо. Ух, голова закрутилася. Жах. Кролик не любив залазити занадто високо навіть на хирляві клени, що ростуть навколо міста, хоча якось раз на очах у хлопців все-таки вліз на дерево, і чим тонше ставали гілки, тим міцніше і міцніше він хапався за них. З певної точки зору, найстрашніше на світі — це твоє життя, та, що твоя і нічия більше. Груді його немов стягує петлею, як буває, коли пов'язаного людини підвішують, а він б'ється. Що ж таке могло статися, щоб Дженіс пропустила банкет?

Він мчить по Джексон-стріт, і тут спалахують ліхтарі — тепер їх включають з кожним днем все раніше. "Мустанг" Дженіс стоїть біля тротуару з опущеним верхом — мабуть, вона кудись їздила після церкви, вона б не повезла Бессі до церкви в машині з опущеним верхом. Відкривши входні двері, Гаррі виявляє безліч сумок і валіз у вітальні, немов тут побувала невелика армія. На кухні горить світло і чути сміх. Компанія виходить йому назустріч на затінену нічийну смугу між сходами і буфетом. Над матусею Спрингер і Дженіс височить якась нова жінка, більш висока, з гладко розчесаними на проділ волоссям, які в світлі, що падає з кухні, здаються яскравими, точно морквина, тоді як кучеряве волосся Мелані в такому світлі стояли б ореолом. Звик він до Мелані.

— Пап, це ось Пру, — вимовляє Нельсон. "Це ось" продиктовано бажанням пожартувати зі страху.

— Наречена Нельсона, — додає Дженіс напруженим тоном, старанно роблячи хорошу міну при поганій грі.

— Це вже вирішено? — чує Гаррі власне запитання.

Дівча виходить вперед — тонка, сутуловата, — і він бере простягнуту йому худу руку. У світлі згасаючого дня, сочилася з вікон їдальні, вона стоїть у всіх на виду — непоказна, руда, не така вже й молоденька, з непомірно довгими руками і непомірно широкими стегнами при такому-то вузькому обличчі, по-своєму навіть красива, безпорадно виставивши себе на загальний огляд, бо вона вже зв'язала себе, — варто з кривою, трохи вимученої, виконаної рішучості посмішкою, по ній відразу видно, що, незважаючи на молодість, вона вже побита життям, тільки це ще не позначилося в очах, прозоро-зелених, проте насторожених. Довіривши йому свою руку, вона посміхається не відразу — видно, спочатку повинна переконатися, що є чому посміхатися, але потім посмішка стрімко розповзається по обличчю, утворюючи зморшку в кутку рота. На ній вільний коричневий светр і джинси за новою модою — широкі нагорі, в білястих плямах. Волосся, зачесане за вуха, гладким покривом лежать

на спині, такі прямі, що здається, їх випрасувати, і настільки яскраві, навіть червонуваті, що важко повірити, ніби це природний колір.

— Я б не сказала — наречена, — каже Пру, звертаючись безпосередньо до Гаррі. — Бачите, кільця адже немає, — і показує тремтячу руку.

Гаррі раптом розуміє, що дівчина старше Нельсона, і одночасно інстинктивно робить інше, більш важливе відкриття, а сам тим часом вимовляє так весело, побатьківськи:

— Ну, так чи інакше, приємно познайомитися з вами, Пру. Ми раді тут будь-якого одного Нельсона. — Це, мабуть, чи не справляє належного враження, тому він додає: — Можу посперечатися, ви і є та дівчина, яка слала всі ці листи.

— Занадто багато, напевно, — каже вона.

— Мені-то що, — каже він. — Я ж не листоноша.

Вона піднімає на нього очі — зелені, як розпускається листя.

Пру вагітна. Є перевага в тому, що ти народився не вчора: подібно до того, як ти черпаєш з вечірнього повітря уявлення про завтрашню погоду, ти отримуєш відоме уявлення про психологію і умонастрої протилежної статі. Талія у Пру товщі, ніж буває зазвичай у молоденької жінки, а світла зелень очей і м'які уповільнені рухи — то, як вона відвертається, почувши жарт Гаррі, і дивиться на Нельсона, вказує на наявність тяжкості, яку бояться потривожити, на якесь здуття під хвилями. Кролик підозрює, що вона на третьому або четвертому місяці. А запідозривши це, по-іншому бачить і минулі місяці. І стіни будинку, обклеєні шпалерами з плямистим малюнком, змінюють зміст від того, що в них було закладено це насіння. І м'який сірий диван, і такий же стілець, і вольтерівське крісло, і телевізор ("Адмірал"), і позбавлені смаку лампи матусі Спрінгер з розфарбованого порцеляни і тьмяною міді, і старі акварелі в рамах, що втратили колір під шаром пилу, оскільки ніхто ними НЕ милується, і доріжки на столах, які колись зв'язала матуся, і її збори тендітних, яскравих дрібничок, розставлених на потрібних поличках в кутках кімнати, щербатих і відтерті піском під старе дерево, а насправді споруджених в підвалі Фреда Спрінгера за його довге подружнє життя, — всі ці пам'ятки про покійного бачаться в новому світлі, набувають нового призначення, якщо, як підозрюючи т Гаррі, таємниця цієї молоді жінки полягає в тому, що вона чекає дитину. розставлених на потрібних поличках в кутках кімнати, Щербатих і відтерті піском під старе дерево, а насправді споруджених в підвалі Фреда Спрінгера за його довге подружнє життя, — всі ці пам'ятки про покійного бачаться в новому світлі, набувають нового призначення, якщо, як підозрює Гаррі, таємниця цієї молоді жінки полягає в тому, що вона чекає дитину. розставлених на потрібних поличках в кутках кімнати, Щербатих і відтерті піском під старе дерево, а насправді споруджених в підвалі Фреда Спрінгера за його довге подружнє життя, — всі ці пам'ятки про покійного бачаться в новому світлі, набувають нового призначення, якщо, як підозрює Гаррі, таємниця цієї молоді жінки полягає в тому, що вона чекає дитину.

Гаррі відчуває, як його тіло наливається свинцем. Його оглушило зроблене відкриття, а він відчуває з цією дівчиною спорідненість, вона його хвилює, заводить —

не те що Мелані ...

У ліжку він запитує Дженіс:

— Ти давно знала про це?

— Ну, — каже вона, — близько місяця. Спочатку Мелані натякнула, а тоді я вже безпосередньо запитала Нельсона. Він так зрадів, що міг поговорити зі мною про це, навіть заплакав. Він тільки не хотів, щоб ти знав.

— Чому ж? — Гаррі ображений. Батько він цього малому або не батько?

Дженіс зволікає.

— Не знаю, думаю, він боявся, що ти вибухнеш. Або будеш сміятися над ним.

— Чому б я став над ним сміятися? Адже те ж саме було і зі мною.

— Він цього не знає, Гаррі.

— Як він може не знати? Адже день його народження — через сім місяців після дня нашого весілля.

— Ну так. — Коли вона втрачає терпіння, то говорить зовсім як мати, підкреслюючи кожне слово. Ліжко скрипить, так різко вона повертається. — Діти не хочуть про це знати, а коли вони стають дорослими і починають цікавитися такими речами, це вже все в минулому.

— Коли він переспав з дівчиною, він хоч пам'ятає?

— Смішний ти все-таки — як швидко здогадався, що вона в положенні! Ми не збиралися тобі відразу говорити.

— Дякую. Це насамперед кинулося мені в очі. Такий вільний светр. Словом, я помітив це, а також що вона вище Нельсона.

— Та ні, Гаррі. Він на дюйм вище її, він мені сам це сказав, просто він сутулиться.

— А на скільки вона його старше? Відразу ж видно, що вона старше.

— На рік або трохи більше. Не забувай, що він на своєму курсі переросток: адже він стільки пропустив. Вона працювала секретаркою в архіві ...

— Угу, а чому він не міг спати з якоюсь студенткою? Йому що — неодмінно треба було зв'язатися з секретаркою?

— Гаррі, тобі треба говорити з ними, якщо ти хочеш знати всі подробиці. Хоча ти ж знаєш — він не раз говорив нам, які кривляки ці студентки: йому з ними завжди було не по собі. За мою лінії він з ділків, а по твоїй — з робітників, так що серед його рідних ні у кого не було університетської освіти.

— Та й не буде, судячи з усього.

— А це зовсім не погано, що у дівчини є професія. Ти ж чув, як вона сказала за вечерею, що хотіла б, щоб він повернувся в Кент і закінчив освіту, а вона може друкувати і на дому.

— Угу, але я чув і те, як цей шмаркач сказав, що він в труні бачив Кент.

— окрик ти не змусиш його повернутися в університет.

— Я на нього не кричав.

— А обличчя у тебе було саме таке.

— О Боже! Тільки тому, що хлопець нагородив дівчину дитиною, він вже думає, що

має право керувати "Спрингер-моторс".

— Так він зовсім не хоче керувати, Гаррі, він просто хоче отримати там місце.

— А місце йому можна дати, тільки якщо відняти його в іншого.

— Ми з мамою вважаємо, що ти повинен взяти його, — каже Дженіс так рішуче, що здається, ніби він чує голос її матері з темряви спальні, де стара завжди дає знати про свою присутність то бурчанням телевізора, то хропінням, проникаючим крізь стіну.

Гаррі повторює своє питання:

— Так коли ж він все-таки нагородив її дитиною?

— Ну, таке зазвичай трапляється навесні. У травні у неї не прийшли місячні, але вони тільки в Колорадо зробили дослідження сечі. Воно виявилось позитивним, і Пру заявила Нельсону, що не збирається робити аборт, вона в це не вірить, та й потім багатьох її подруг спотворили.

— Це в наші-то часи вона говорить таке.

— А крім того, по-моєму, справа тут і в католицькій вірі — адже її мати католичка.

— Схоже, у неї є здоровий глузд.

— Може, саме здоровий глузд в ній і говорить. Раз вона вирішує залишити дитину, значить, Нельсон повинен чимось займатися.

— Бідний чортеня. Перш за все, ну як вона могла завагітніти? Хіба всі жінки не ковтають таблетки і не перев'язують собі труби і не роблять бозна-чого ще? Я читав в одному з номерів "До відома споживачів", що тепер труби тимчасово затикають поліуретаном.

— Про деякі цих нововведеннях погано пишуть в газетах. Вони призводять до раку.

— В її віці цього не станеться. Словом, поки вона там, в Скелястих горах, висиджувала свого курчати, Мелані тримала тут Нельсона на короткому повідку.

Дженіс явно починає засинати, а Гаррі боїться, що ніколи не засне, знаючи, що через коридор від нього знаходиться ця казна-звідки узялася велика руда дівчина. Матуся Спрингер досить ясно дала зрозуміти, що Пру повинна спати в кімнаті, яку займала Мелані, і протопавши наверх дивитися "Джефферсоном". Стара ворона весь вечір просиділа мовчки, але вигляд у неї був як у котла, який ось-ось розірве. Жорстко вона грає. Гаррі штовхає сонну, розм'якла Дженіс, спонукаючи її продовжити розмову.

— Мелані сказала, — каже вона, — з Нельсоном сладу не було, як тільки результати аналізів підтвердили їх підозри: він зв'язався з поганою компанією, змушував Пру займатися планеризмом. А коли побачив, що вона не змінює свого рішення, надумав втекти сюди. Вони не могли його відговорити, він поїхав і кинув гарне місце, а він працював у тієї людини, що будує кооперативні будинки. А у Мелані, по-моєму, були свої причини поїхати, і вона попросила Нельсона взяти її з собою. Нельсон не хотів, але тоді, на мою думку, вони сказали йому, що Пру-де повідомить батькам і нам про своє становище, і тоді він попросив дати йому час, щоб він міг підготувати тут для неї гніздечко, а може бути, він сподівався, що все як-небудь ще владається, не знаю.

— Бідолаха Нельсон, — каже Гаррі. Співчуття до сина фонтаном б'є в стелю, поцяткований плямами світла, що проникає з вулиці крізь гілки бука. — Це ж було

пекло для нього.

— Ну, по теорії Мелані, не такий вже пекло: їй не подобалося, що він бовтався з Біллі Фоснахтом і його компанією, замість того щоб все викласти нам і сказати, чому насправді він хоче працювати в магазині.

Гаррі зітхає:

— Так коли ж свобода?

— Як тільки зуміємо все влаштувати. Адже вона вже на п'ятому місяці. Навіть ти це помітив.

Це "навіть ти" ображає його, але він не хоче говорити Дженіс, що відчув спорідненість з цим дівчиськом. Пру схожа на його матір — така ж нескладна і худюща, з такими ж великими руками, але не така негарна.

— Частково тому я сьогодні вранці і повезла маму до церкви — хотілося поговорити з преподобним Кемпбеллом.

— З цим занудою? О Боже...

— Гаррі, ти ж нічого про нього не знаєш. Він був надзвичайно милий з матінкою і дійсно багато робить для приходу.

— Особливо, не сумніваюся, для хору маленьких хлопчиків.

— Ти так вузько дивишся на світ. Матушка при всіх своїх "але" ширше дивиться, ніж ти. — Вона відвертається і каже в подушку: — Гаррі, я дуже втопилася. Все це мене теж засмучує. Ти ще щось хотів запитати?

Гаррі питає:

— А Нельсон любить дівчину, як ти думаєш?

— Ти ж бачив її. Вона ефектна.

— Я-то бачу, а чи бачить Нельсон? Ти знаєш, кажуть, історія повторюється, але в точності не повторюється ніколи. В ту пору, коли ми з тобою одружилися, все так поступали, але тепер, коли вони просто живуть один з одним, шлюб, напевно, представляється чимось незвичайним. Тобто, напевно, чимось страшнішим.

Дженіс знову повертається до нього спиною і зауважує:

— По-моєму, це добре, що вона трохи старша за нього.

— Чому?

— Ну, Нельсону потрібна тверда рука.

— Дівча, яка лягає під мужика, а потім відстоює право на життя дитини, не представляється мені "твердою рукою". А що у неї за батьки?

— Звичайні люди з Огайо. Батько її, по-моєму, слюсар-паропроводчик.

— Ага, — каже він. — Робочий. Значить, вона виходить заміж не за Нельсона, вона виходить заміж за "Спрингер-моторс".

— Зовсім як ти свого часу, — говорить Дженіс.

Він мав би образитися, але йому це навіть подобається — то, що вона тепер вважає себе як би нагородою. Він кладе руку на м'який вигин її талії.

— Послухай, — каже він, — коли я одружився з тобою, ти продавала солоні горішки у Кролла, а мої батьки вважали твого тата пронозою, який закінчить своє життя у

в'язниці.

Але скінчив він життя не в тюрмі, а на небі. Фред Спрингер завершив своє довге сходження по дереву в зоряне небо. Загубився в просторі. Зараз цим шляхом слід Дженіс — дотик його руки занурює її в сон, а він відчуває, як запульсувало нижче живота, що може служити сигналом успішної ерекції. Ніщо так не збуджує, як думка, що ти трахаєш гроші. Він недостатньо часто володіє нею, його бідній тупий калиткою. Вона заснула гола. А коли вони тільки одружилися, та й багато років потім, вона одягала паперові нічні сорочки, в яких виглядала як на рекламі "Пора на пенсію", але в сімдесятих початку іноді з'являлися в ліжку без нічого, її маленьке, все ще акуратне, гладке, як змія, тіло було смаглявим там, де його не закриває тенісний костюм, з менш смаглявим животом там, де його залишає відкритим купальник з двох частин. Як швидко висихали сьогодні відбитки ніг Сінді на плитах! Дивна річ: він ніяк не може уявити собі злягання з нею — адже це все одно що дивитися на сонце. Він повертається на спину, розсерджений і в той же час задоволений, що залишився один в тихій ночі, коли можна всебічно обмірковувати все нове, що на тебе обрушилося. У зрілому віці ти в певному сенсі несеш на своїх плечах весь світ, і, проте, як і раніше, ніщо в ньому від тебе не залежить; твоє дитяче "я" все розтягнули і роздано, як хліба, про які йдеться в Євангелії. Гаррі прислухається до звуку кроків, вислизає з кімнати Мелані — немає, Пру: вона адже виконала сьогодні великий шлях і побачила стільки нових облич, цей вечір був для неї напевно нелегким. Поки матуся і Дженіс наскребать щось на вечерю — теж свого роду чудо, — дівчисько сиділа в бамбуковому плетеному кріслі, принесеному з веранди, і вони все обходили її, як машини обходять на шосе місце аварії. А Гаррі майже не відривав очей від цієї дорослої жінки, яка сиділа така скромна і чужа і помітно роздає. Від неї виходила забута їм атмосфера чудових шкільних років, коли дівчата неждано-негадано розквітають в тіні залізничних переходів, у телефонних стовпів, поблизу шосе з покрученими алюмінієвими роздільниками посередині, вирвавшись від розжиріли матерів і батьків, пригнічених безпросвітними днями праці в цій Америці, засіяної пробками від пляшок, етикетками і осколками розбитих глушників. Кролик згадував, як ось така ж краса, яку він побачив в Пру з її довгими руками в гарматі, тонкими зап'ястями, на яких дзвенять браслети, і недбалої хвилиною блискучих волосся, потрапила в бурхливий потік життя і, немов пруттик, канула в вирі.

Дженіс зітхає уві сні. Повз проноситься машина з відкритим вікном, слідом за нею летять передаються по радіо танцювальні ритми. Переддень Дня праці — кінець чогось. Кролик відчуває, як будинок під ним розбухає, наповнюючись прокинулися мерцаннями. Заповзятливий, тато, мама, містер Абендрот. На буфеті вицвітає фотографія Фреда Спрінгера — як і раніше палають лише червоні плями на щоках та там, де на перенісці залишилися сліди від окулярів. Гаррі згадує дівчат з Верхнього Маунт-Джадж, якими вони були в сорокові роки: товсті светри і дешеві намиста під перли, білі блузки, крізь які просвічують бежеві ліфчики, спідниці, завжди тільки спідниці, довгі, як халати, майоріли в заставлених шафками коридорах і проходах і вздовж залізничних труб, що захищали глибокі цементні колодязі, за якими проникає світло в підвал магазину, довгі

спідниці, сидять рядами в музичних кімнатах, туфлі на котурнах і короткі білі шкарпетки, — дівчата, від яких виходив зимовий холод, як сигаретний дим, їх жакетки в горошок — ніхто тоді не ходив в куртках, — темна помада, так що всі вони виглядали як Рита Хейуорт на старих щорічниках. Як дражнили ці спідниці, які доходили майже до шкарпеток, — знайди мене, якщо можеш, зроби сміливе відкриття — чуприна, ноги, соромливо розсуваються в вузькому просторі машини, волога промежину трусів, першої його дівчиною була Мері-Енн, труси її спущені на туфлі — котурни, схожі на пастку для звірів, мотор продовжує працювати, щоб обігрівати татову стару "де-сото", яку йому дозволяли брати один вечір на тиждень, незважаючи на всі обурення і глузування Мім. А Мім була плоскогруда дівчиськом майже до сімнадцяти років, коли у неї почалися свої таємниці. Запах між ніг Мері-Енн нагадував про роздягальні, тільки був ніжніше. Вона вийшла заміж, поки він був у армії. Він просто повірити не може, що вона запропонувала комусь іншому долучитися до своєї таємниці з таємниць. Відійшли в минуле дні, поховані в глибині його мозку, в сірих клітинах, мільйони яких, як він десь читав, відмирають кожен день, несучи з собою в п'тьму його життя, його єдине життя, трильйони, кажуть, електричних розрядів, навіть самий великий комп'ютер в порівнянні виглядає недотепою, — згадавши і знову увійшовши в той час, він зауважує, що член не опал, а лише ще більше затвердів, процес триває, крихітні мішечки крові чекають, коли знову оживе необхідної частини мозку і пошле їм наказ. Намагаючись не розбудити Дженіс, він мастурбує лівою рукою, як і раніше лежачи на спині і згадуючи Рут. Її кімнату на вулиці Саммер. Їх перший вечір, коли після цього сумного бігу з покійним Тотеро він опинився на самоті тієї кімнати. На цьому островці, серед чотирьох стін, в її кімнаті. Вона скинула одяг з повного білого тіла і почала тикати в його жокейські труси. Руки її, такі тонкі-тонкі, прибили його до ліжка, і над ним з'явився довгий гладкий торс.

Гей.

Гей.

Ти гарна.

Перестань, працюй.

Він входить і кінчає, стеля нависає над ним, тіло його згинається, немов прив'язана до кулі, який все набухає, набухає, і він відчуває, як його насіння вивергається на простирадло. З більшою силою, ніж коли накачуєш в темну глибину. Дивно, щоб таке трапилося з немолодим чоловіком. Він зісковзує з ліжка і шукає в ящику носовичок, намагаючись не скрипіти, щоб не розбудити Дженіс, або матусю Спрингер, або цю Пру — стільки дірок оточує його. Повернувшись в ліжку і постаравшись якомога краще прибрати після себе, хоча мокре місце з'являється там, де його не чекаєш, можливо, ти не відразу відчуваєш, коли почалося виверження, — і він намагається заснути. Думаючи про свою дочку — її бліде кругле обличчя з'являється перед його уявним поглядом, молочно-біле, спокійне. І чується шепіт: "Хассі!"

Преподобний Арчі Кемпбелл є з візитом декількома днями пізніше — як домовилися. Він маленький, щупленький, зате голос у нього глибокий і оксамитовий —

не говорить, а промовляє, і так недбало, усміхнено і дзвінко упускає слова, що вони летять по вулиці і загортають за кут. У нього занадто велика, в порівнянні з тілом, голова. І довгі помітні вії — він іноді закриває очі, немов бажаючи продемонструвати тремтячі повіки. Обрядовий комірець він носить з тонкої чорної сорочкою без ґудзиків і піджаком в крекірованну смужку. Коли він посміхається, його товсті, як у президента Картера, губи оголюють рівні, але дрібні зуби з чорнотою в проміжках. Гаррі цікавлять педики — що ними править, навіщо вони стали такими.

Матуся Спрингер пропонує йому каву, але він каже:

— Що ви, дякую вам, Бессі. Це мій третій візит за вечір, ще трохи кофеїну — і мене почне трясти.

Фраза завертає за ріг і видаляється до Джозеф-стріт.

— В такому разі, — каже йому Гаррі, — чого-небудь більш стоїть, преподобний отець. Віскі? Джина з тоніком? Офіційно-то у нас адже ще літо.

Кемпбелл оглядає компанію, перевіряючи їх реакцію, — Нельсона і Пру, що сидять на сірому дивані, Дженіс, присіла на принесений з їдальні стілець, матусю Спрингер, ніяково переминався з ноги на ногу: адже її пропозицію випити кави відкинута.

— Що ж, я, мабуть, не проти, — розтягуючи слова, вимовляє священник. — Трошки міцного може бути дуже до речі. Чи немає у вас, випадково, горілки, Гаррі?

Дженіс зараз приходить до них на виручку:

— Там, у глибині кутового буфета, Гаррі, пляшка зі срібною етикеткою.

Він киває.

— Кому-небудь ще? — І дивиться на Пру, оскільки за ці кілька днів перебування під одним з ними дахом вона показала, що не цурається міцного. Їй подобаються лікери: вони тут з Нельсоном привезли з поїздки по магазинах разом з коробками пива "Калуа" квадратні пляшки "Круентро" і "Амаретто ді Саронно" — доларів на двадцять, а то й на тридцять. А крім того, вони виявили в кутовому буфеті трохи м'ятного лікеру, що залишився від вечері, який Гаррі і Дженіс давали в лютому Меркеттам і Гаррісон, і зелена рідина поблискує біля ліктя Пру в найнесподіваніші хвилини — навіть вранці, коли вони з матусею дивляться "На краю ночі".

Нельсон каже, що не відмовився б від пива. Матуся Спрингер каже, що вона буде пити каву — якщо преподобний отець хоче, у неї є кава без кофеїну. Але Арчі тримається свого, лише злегка нахилиє голову в знак подяки і підморгує іншим. Кролику ясно: цей малий не просто дивак. Вони збиралися посадити гостя в сіре крісло під колір дивана, але він випередив їх і, витягнувши кособокий старий сирійський пуф з-під столика поруч з напільного лампою, де матуся зберігає ще деякі дрібниці, осідлав його. Влаштувавшись таким чином, преподобний отець з посмішкою дивиться на всіх них знизу вгору, швидко, як мавпа, витягує з нагрудної кишені трубку і коричневим вказівним пальцем утрамбовує в ній тютюн. Дженіс встає і вирушає з Гаррі на кухню, куди той іде готувати напої.

— Ну і простір у вас тут, — тихо каже він їй.

— Чи не язви.

— Що ж у моїх словах такого дошкульного?

— Усе. — Вона наливає собі трохи кампари в стакан для апельсинового соку і мовчки наповнює м'ятним лікером одну з восьми маленьких круглих лікарнях чарочок, які вона купила разом з глечиком у Кролла кілька років тому, приблизно в той час, коли вони вступили в "Летючий орел" . Вони майже ніколи цими чарочка не користуються. Коли Гаррі повертається в вітальню з горілкою і тоніком для Кемпбелла, з пивом для Нельсона і з джином і тоніком для себе, Дженіс йде за ним слідом і ставить яскраво-зелений кругляшок на край столу біля ліктя Пру. Пру начебто і не помічає.

Преподобний Кемпбелл умовив матусю Спрингер сісти в вольтерівське крісло, де мав намір влаштуватися Гаррі, і навіть витягнув м'яку підставку, щоб вона могла покласти на неї ноги.

— Прямо скажемо, — каже вона, — відразу стало легше кісточок.

Покладена таким чином в крісло, стара виглядає тендітною і як би засунутому на сімейні задвірки. Дженіс, глянувши на лежачу в кріслі таку непривабливо-безпорадну мати, пропонує:

— Мама, я принесу тобі каву.

— прихопити і блюдо з шоколадним печивом — я його якраз виклала. Хоча я не думаю, щоб хто-небудь з нас, тих, хто п'є спиртне, захотів печиво.

— Я, бабуса, захочу, — каже Нельсон. З часу приїзду Пру особа його стало зовсім іншим: похмура замкнутість змінилася вичікувальної порожнечею, якоюсь наївною покірністю, яка анітрохи не менше дратує Гаррі.

Оскільки священик відмовився сісти в сіре крісло, зайняти його доводиться Гаррі. Сідаючи в крісло, Гаррі мимоволі витягає ноги, і Кемпбелл отпригівает, точно жаба, разом з пуфом на кілька футів в сторону, щоб його не зачепили великі замшеві туфлі Гаррі. Посміхаючись власним спритності, шупленькій людина говорить дзвінко:

— Ну що ж. Як я розумію, дехто тут хоче одружитися.

— Тільки не я, я вже одружений, — швидко видає Кролик доморослу жарт. У нього виникає безглузде побоювання, що Кемпбелл зараз протягне ручку, яка лежала на краю пуфа, в декількох дюймах від туфель Гаррі (а ручки його, як і зуби, здаються немитими — під кожним нігтем залягла тінь), нагнеться і розв'яже йому шнурок. Гаррі відсуває ноги подаль.

Пру сумно посміхнулася його жарті, не піднімаючи очей, — чарочка із зеленою рідиною варто поки незаймана у її ліктя. А сидить поруч з нею Нельсон зосереджено дивиться прямо перед собою, не відчуючи, що на верхній губі у нього піна від пива. П'є і їсть як немовля — Кролик пам'ятає, як Нельсон тарабанив ложкою, тримаючи її в лівому кулаці, скільки вони не старалися, щоб він тримав її в правій руці, по таці свого високого Стуліка в їх старій квартирі на Уилбер-стріт, високо над містом . Але він ніколи не був неохайним дитиною — завжди намагався бути хорошим. Звідси цей його вічно зосереджений вигляд. Гаррі хочеться плакати, побачивши цих невинних вусів з піни на губі хлопця. Продають вони його з потрохами. Пру обережно, не дивлячись, охоплює пальцями чарку.

З глибини вольтерівського крісла лунає втомлений голос матусі Спрингер:

— Так, вони хочуть, щоб це було в церкві, але не на широку ногу. Тільки найближчі родичі. І як можна швидше, ми навіть думали — наступного тижня. — Ноги її в брудних блакитних кросівках із закругленими носами і подряпаній смужкою білої гуми виглядають по-дитячому маленькими, коли вони не на підлозі, а на подушечці підніжки.

Її перериває різкий голос Дженіс:

— Мама, в такому поспіху немає необхідності. Треба дати час батькам Пру влаштувати свої справи, щоб вони могли приїхати з Огайо.

Її мати каже, стомлено повівши рукою в бік Пру:

— Вона каже, її батьки, може, і не стануть турбуватися і не приїдуть.

Дівча спалахує і міцніше охоплює пальцями чарку — видно, має намір прикластися до неї, як тільки перестане бути в центрі уваги.

— Ми не такі близькі, як ваша сім'я, — каже вона. І, піднявши свої прозорі зелені очі на священика, пояснює: — Нас семеро дітей. Чотири моїх сестри заміжня, і два шлюби з чотирьох вже лопнули. Батько дуже цим незадоволений.

Матуся Спрингер пояснює:

— Вона вихована в католицькій вірі.

Священик широко посміхається:

— А по-моєму, Пруденс — типово протестантська ім'я.

Рум'янець на щоках Пру, немов від поривчастого вітру, знову розгорається.

— При хрещенні мене назвали Терезою, а подружки в школі вважали мене скромницею — ось і прозвали Пру [25].

Кемпбелл хихикає:

— Справді! Приголомшливо!

Хоч він і молодий, волосся у нього на маківці, як бачить Кролик, порідшали. Дяка Всевишньому, ця вікова проблема не хвилює Гаррі: у його предків по обидва боки до кінця життя були гарне волосся — правда, у тата до кінця життя волосся з сивого стали жовтими, тонкими, як кукурудзяні рильця, і занадто сухими, так що було важко розчесати. Кажуть, вирішальну роль відіграють гени матері. Кролику ніколи не подобалося, що у Дженіс такий високий лоб, точно вона ось-ось почне лисіти. А Нельсон ще занадто молодий, так що ні про що не можна судити. Старий Спрингер зазвичай зализував волосся назад і тому завжди, навіть суботнім ранком, виглядав точно хлопець на рекламі комірців сорочки, а коли лежав у труні, йому неправильно розчесали волосся: в газеті перевернули фотографію при відтворенні і в похоронному бюро працювали по ній. А Мім, наскільки він пам'ятає, в якості перших знаків бунту висвітлити собі пасма волосся, свій природний колір вона називала в десятому класі кольором "протестантської щури", а мама говорила їй: "Краще так виглядати, а не як скус". І справді, з цими світлими патлами у Мім був вид такою собі крутого дівчиська, ганьби сім'ї. Така вже вона, життя — вічно ти себе чимось ганьбиш. Голос молодого священика легко перекочує склад за складом, його несподіваних взвізг не чути. Його

несподіваних взвізг не чути. його несподіваних взвізг не чути.

— Бессі, перш ніж ми домовимося з приводу деталей — таких, як дата і список гостей, — мені здається, ми повинні ще з'ясувати деякі основні моменти. Нельсон і Тереза, чи любите ви один одного і готові ви обидва навіки прийняти на себе зобов'язання, на якому, за поданням церкви, ґрунтується кожен християнський шлюб?

Питання викликає подив. Пру пошепки каже: "Так" — і робить ковток зі своєї чарки.

У Нельсона такий оскляніли погляд, що мати гукає його:

— Нельсон!

— Я ж сказав, що я це зроблю, вірно? — жалібно вимовляє він, витираючи рот. — Я весь час стирчав тут, намагаючись щось придумати. В університет я не повернуся: я тепер вже ніколи його не закінчу через цю історію. Чого ж ви ще від мене хочете?

Все замикаються в мовчанні, крім Гаррі, а він каже:

— Я вважав, що тобі ніколи не подобалося в Кенті.

— Мені дійсно там не дуже подобалося. Але я витратив на цей час, а раз так, то чому б не отримати диплом, чого б він не коштував, а він небагато чого варто. Все літо, пап, ти шпиняєт мене з приводу коледжу, і мені хотілося сказати тобі: о'кей, о'кей, ти маєш рацію, але ти ж не знав усього, ти не знав щодо Пру.

— В такому разі не треба зі мною одружитися, — швидко, тихо вимовляє Пру.

Хлопчисько скося — а вона ж сидить поруч з ним на дивані — кидає на неї погляд і ще глибше йде в подушки.

— Та ні вже, краще одружуся, — говорить він. — Пора мені стати розсудливим.

— Ми можемо одружитися і повернутися на рік в Кент, щоб ти закінчив. — Руки Пру лежать тепер на колінах, і в них чарочка із зеленою рідиною; вона дивиться в неї і каже розмірено, точно витягуючи з цього крихітного колодязя давно відрепетирувані слова — відповіді на скарги Нельсона.

— Ні-і, — каже присоромлений Нельсон. — Це, по-моєму, нерозумно. Якщо вже одружитися, так по-справжньому, щоб була і робота, і старий розбитий "універсал", і тісний будиночок, і інша бодяга. У Кенті мене не навчать краще сбаґрівають людям ці татові японські іграшки. Ось якби Мамашка і бабусі вдалося викрутити йому руки, щоб він взяв мене.

— Бог ти мій, як ти все спотворюєш! — вигукує Гаррі. — Ми тебе візьмемо — як може бути інакше? Але ти будеш куди цінніше для компанії і, що набагато важливіше, для себе самого, якщо закінчиш коледж. І тільки тому, що я це кажу, на мене дивляться тут так, точно я звір. — Він повертається до Арчі Кемпбеллу і, забувши, як низько той сидить, каже поверх його голови, немов звертаючись до когось стоїть ззаду: — Вибачте за цю перепалку — до ваших справх вона не має ніякого відношення.

— Та ні, — медоточивими заперечує священник, — це цілком вписується в картину. — І питає Пру: — А ви де вважали за краще б жити найближчий рік? Перший рік подружнього життя, як сказано в книгах, задає тон всій решті життя.

Пру якимось сердитим жестом відкидає на спину волосся.

— У мене немає особливо радісних спогадів про Кенті, — зізнається вона. — Я була б рада почати життя в новому місці.

Трубка Кемпбелла наповнює кімнату солодкуватим затишним ароматом. Швидше за все йому ще й тридцяти не виповнилося, а вже немає такого м'яча, який би він не відбив на своєму полі. Професіонал — це Кролик поважає.

— Ви, можливо, дивуєтесь, чому вони не хочуть почекати цей рік, — отруйним тоном вимовляє матуся Спрингер.

Велика голова на кволуму тулуб повертається, і молодий священик широко посміхається:

— Ні, я про це не думав.

— Вона ж в положенні, — без усякої потреби оголошує стара.

— Не без допомоги Нельсона, звичайно, — посміхається священик.

— Мама, таке ж буває, — намагається втихомирити її Дженіс.

— Можеш мені цього не говорити, — відрубуює матуся. — Я не забула, що так було і з тобою.

— Мама!

— Це жахливо, — оголошує Нельсон з дивана. — Навіщо ми притягли сюди цього нещасного людини? Ми з Пру зовсім не просили, щоб нас вінчали в церкві, я взагалі не вірю в усі це.

— Не віриш? — запитує Гаррі: він вражений, ображений.

— Ні, тат. Якщо людина померла, так помер.

— Ось як?

— Та перестань ти, ти ж знаєш, що це так, в душі все це знають.

— Ніхто не знає напевно, — спокійно вимовляє Пру.

Нельсон в люті запитує її:

— Скільки мерців ти за своє життя бачила?

Гаррі пам'ятає, що у Нельсона, навіть маленького, ось так же біліло навколо рота, коли він виходив з себе. У нього на нервовому ґрунті траплялися коліки в животі, і він хапався за балясини сходи, піднімаючись вгору за своїми підручниками. Але вони його все одно відправляли в школу. Гаррі тоді ще не покладав рук в "Веріті", а Дженіс півдня працювала в магазині, і у них не було няні. Нянею була школа.

Преподобний Кемпбелл, незворушно попихкуючи своєю ароматної трубкою, задає Пру нове питання:

— А як ставляться ваші батьки до того, що ви збираєтесь вступити в шлюб з людиною, яка не належить до римсько-католицької церкви?

Легкий рум'янець повертається, очі стають ще більш зеленими.

— Власне, католичкою була тільки мама, та й вона, по-моєму, на той час, коли я з'явилася на світ, майже відійшла від віри. Мене, правда, хрестили, але конфірмації не було, хоча у нас зберігалось плаття для конфірмації, яке надягали сестри. Мабуть, можна сказати, що тато вибив це з неї. Чи не бажав він годувати таку ораву.

— А який він був віри?

— Ніякий.

Гаррі вдаряється в спогади:

— Прадід Нельсона був з католиків. Його мати була ірландка. Це я кажу про мого діда. Чорт забирай, а я вважаю, що ...

Всі погляди спрямовані на нього.

— ... якщо хоч трошки не вірити, то потонешь.

Промовляючи це, він дивиться на Нельсона головним чином тому, що схвильоване, побіліле навколо рота особа хлопчачи у нього як раз перед очима. Короткий їжачок, на погляд Гаррі, робить його схожим на голеного каторжника, у якого відросли волосся. Хлопчисько фиркає:

— Роби що хочеш, пап, але тільки не тони.

Дженіс нахилиється до Пру і грудним голосом зрілої жінки, як вона тепер завела моду говорити, манірно каже:

— Хотілося б мені, щоб ти зуміла переконати своїх батьків приїхати на весілля.

Матуся Спрингер говорить більш заспокійливим тоном, оскільки тут адже священик:

— Так чи інакше, у нас тут до єпископаліанцям відносяться майже так само, як до католиків.

Пру трясє головою, руде волосся її злітають — зацькований звір. Вона говорить:

— У нас стався розрив. Вони не схвалювали дечого, що було до Нельсона, не схвалили б і того, що я в такому положенні.

— А що ж ти такого накоїла? — запитує Гаррі.

Вона ніби не чує і вимовляє, як би розмовляючи сама з собою:

— Я навчилася піклуватися про себе без їх допомоги.

— Ось що я вам скажу, — м'яко каже Кемпбелл; трубка у нього згасла, і його увагу цілу хвилину була поглинена тим, щоб її розпалити. — Мені трохи важко прийти до вирішення ... — на губах його з'являється хитра посмішка, як у хлопця з фільму "Божевільний", — щодо того, як вінчати таку пару, коли одна належить до римсько-католицької церкви, а інший, як він тільки що нам повідомив, є атеїстом. В даному випадку. — Він киває на Нельсона. — Тепер єпископ дає нам більше свободи в цих питаннях, ніж раніше. Днями я повинчав розведеного японця — батьки його, правда, належали до єпископальної церкви — з молодою жінкою, яка хотіла, щоб слова "Наша загальна Матір Божа" замінили під час служби на слово "Господь". Ми зуміли відговорити її від цього. В даному випадку, люди добрі, я, їй-богу, не бачу, щоб Нельсон і його абсолютно чарівна наречена були взагалі готові або хотіли прийняти, якщо можна так висловитися, наш варіант чуда. — Він випускає велику хмару диму і, як зазвичай роблять курці трубок, підтискає губи, чекаючи заперечень.

Матуся Спрингер заворушилася — здається, хоче піднятися зі свого глибокого крісла.

— Так от: не бувати тому, щоб онук Фреда Спрінгера вінчався в римсько-католицької церкви! — Голова її знову падає на м'який підголовник. Підборіддя

червоніє.

— О!— весело вигукує Арчі Кемпбелл. — Я не думаю, щоб мій любий друже батько Макгері теж міг їх повінчати. Юна леді навіть не ходила до конфірмації. Знаєте що, — додає він, зчепивши руки на коліні і дивлячись в простір, — безліч прекрасних здорових шлюбів було скоєно в мерії. Або в унітаріанській церкві. Мій друг Джим Хенкок з цієї церкви в Мейден-стрінги не раз брав на себе вінчання, яке представляло для нас проблему.

Кролик схоплюється. Тут відбувається щось жахливе — правда, він не дуже розуміє, що так жахливо і для кого.

— Хто-небудь, крім мене, хоче ще випити?

Кемпбелл, не дивлячись, простягає йому порожню склянку, та й у Пру в чарці вже нічого немає. Зелень м'ятного лікеру вся перемістилася в її очі. А священник каже їй і Нельсону:

— Право ж, в певних обставинах навіть для самих віруючих це, можливо, найбільш правильний шлях. А потім можна влаштувати весілля і в церкві — ми часто-густо спостерігаємо таке скріплення шлюбних уз.

— А чому б їм просто не жити тут в гріху? — запитує Гаррі. — Ми не заперечуємо.

— Дуже навіть заперечуємо, — вимовляє матуся: вона так і кипить.

— Гей, пап, — звертається до нього Нельсон, — ти не принесеш мені ще пива?

— Сходи сам. У мене повні руки. — Тим не менше він зупиняється перед Пру і бере її маленьку чарочку: — Ти впевнена, що це добре для малюка?

У скинути на нього погляді — холод. Він якось тримається так по-батьківськи і тепло, а у неї очі точно прихоплена морозом трава.

— О, так, — каже вона йому. — Ось пиво і вино пити погано — від них роздуваєшся.

На той час, коли Кролик повертається з кухні, Кемпбелл вже дав себе вмовити. Є можливість зробити так, як вони хочуть: весілля в церкві, весілля, прийнятна в очах всіх цих Грейс Штуля. Тепер, знаючи це, він уже не поспішає. Під воістину дівочими віями очі у нього такі ж чорні, як у Дженіс і у матінки, очі Кернер. Мова тримає матуся Спрингер — закруглені носи її блакитних кросівок тремтять.

— Не треба приймати все, що говорить хлопчик, буквально. У його віці я сама не знала, у що я вірю: я вважала, що в уряді сидять одні дурні, а ось гангстери — люди правильні. Це було в пору сухого закону.

Нельсон семирічної дивиться на неї такими ж темними, як у неї, очима.

— Бабуся, раз це так багато для тебе означає, мені, право, все одно — хай буде як буде.

— А що думає з цього приводу Пру? — запитує Гаррі, ставлячи перед нею улюблений напій. А може, думає він, ця її застиглість і маленькі паузи перед тим, як дати волю усмішці, пояснюються просто страхом: адже це в ній зростає нове життя, а не в когось іншого.

— Я думаю, — каже вона так тихо, що всі завмирають, щоб почути її, — що в церкві було б приємніше.

Нельсон каже:

— А я — це вже точно — не хочу йти в цю моторошну нову бетонну мерію, яку вони побудували на тому місці, де був "Біжу". Один знайомий хлопець розповів мені, що підрядчик поклав собі до кишені мільйон, а в цементі вже з'явилися тріщини.

— Гаррі, — з полегшенням вимовляє Дженіс, — я не проти випити ще кампари.

Кемпбелл піднімає свій знову наповнений стакан — він адже сидить мало не на підлозі:

— Вип'ємо, люди добрі. — І викладає свої умови: — Зазвичай робиться так: перша зустріч, потім принаймні три бесіди-повчання і повчання в християнстві. Будемо вважати, що це і є перша зустріч. — І далі звертається вже безпосередньо до Нельсону, при цьому Гаррі чує, як в м'якому оксамитовому голосі з'являються вкрадливі нотки: — Нельсон, церква аж ніяк не рахує кожную Брач пару парою святих. Але вона вимагає, щоб молодята уявляли собі, на що вони йдуть. Не я даю клятву — її даєте ви з Терезою. Шлюб — це не просто обряд, це таїнство, пропозиція Господа долучитися до святості. І не тільки на мить. Кожен день, проведений разом, повинен бути таїнством. Ви відчуваєте, який це має сенс? У старому молитовнику були прекрасні слова: там говорилося, що в шлюб "не слід вступати легковажно і всупереч пораді, а має вступати благоговійно, обережно, за порадою, на тверезу голову і в страху Божому ". — Вимовивши це, він усміхнувся і додав: — У новому молитовнику про страх Божий нічого не говориться.

— Я ж сказав, я не проти, — жалібно каже Нельсон.

— І скільки ці бесіди й настанови триватимуть? — кілька сухувато запитує Дженіс. Таке враження, ніби вона сидить на цьому столовому стільці, а під нею — яйце, з якого ось-ось вилізе курча; Гаррі каже собі, що треба буде потрахатися з нею сьогодні вночі, щоб розслабилася.

— О-о, — тягне Кемпбелл, закочуючи очі до стелі, — я думаю, беручи до уваги різні обставини, ми могли б провести всі три за два тижні. У мене тут, як сказав один священнослужитель, випадково при собі книжка-календар. — Перш ніж дістатися до нагрудної кишеньки свого піджака, Кемпбелл з награним спокоєм вибиває тютюн з чубука трубки, і цей жест показує Гаррі всі переваги бути гоміком: весь світ для цього малого — суцільний спектакль. Він крокує по водах — вся грязь, що передує появі на світ немовлят, ніколи не забруднює його тufель. Перед таким знімаєш капелюха: ніщо не чіпає його. Ось це справжня релігія.

Якесь відчуття протесту, бажання вразити священника, обуритися проти цієї так гладко пройшла угоди спонукає Гаррі сказати:

— Угу, ми адже хочемо, щоб їх обкрутити до появи немовляти. А він очікується до Різдва.

— Це вже як Господу буде завгодно, — з посмішкою вимовляє Кемпбелл і додає: — Будь це він або вона.

— У січні, — пошепки вимовляє Пру, поставивши на стіл чарку.

Гаррі не може сказати, задоволена вона або незадоволена тим, як він з воістину

лицарської галантністю раз у раз згадує про дитинку, тоді як інші намагаються обходити це мовчанням. Поки вони домовляються про час, Нельсон і Пру сидять на дивані, точно пара великих тропічних ляльок, яких невидимі руки тримають з-під подушок за торс і голову.

— У Фреда день народження був у січні, — оголошує матуся Спрингер і, зітхнувши намагається вилізти з вольтерівського крісла, щоб проводити священика.

— Ох, мамо, — каже Дженіс. — Так у однієї дванадцятої земної кулі день народження в січні.

— Я теж народився в січні, — вимовляє Арчі Кемпбелл, встаючи. І широко посміхається, показуючи погані зуби. — Народився після довгих молитов. Мої батьки були люди похилого. Дивно, як я взагалі з'явився на світло.

На другий день теплий дощ збиває з дерев в парку вздовж алеї панорамний огляд пожовкле листя, коли Гаррі і Нельсон їдуть через Бруер в магазин. Хлопець там все ще *persona non grata* [26], Але він попросив дозволу перевірити, в якому стані знаходяться розбиті їм машини, одну з яких Менні взявся відремонтувати. "Меркурі", який отримав два удари в бік, пошкоджено більш серйозно, і для нього важче підібрати запчастини. Кролик-то думав продати його як лом, коли хлопець поїде до коледжу, і списати в збиток. Але у нього не вистачило духу сказати хлопчику, щоб він хоча б не дивився на останки. Потім Нельсон візьме "корону" і з'їздить провідати Біллі Фоснахта, поки той не відбув в Бостон вчитися на лікаря-ендодонтології. Одного разу Гаррі свердлили канал — у нього було враження, що йому лоскочуть під очним яблуком. Який жахливий спосіб заробляти собі на життя! Але може бути, стовідсотково хорошого способу і не існує. Двірники на вітровому склі, шарудячи гумою, безупинно співають свою пісню, а потік транспорту по Бруер уповільнює свій біг — по всьому бульвару акацій горять хвостові червоні вогні. У Замку знову почалися заняття, і жовті шкільні автобуси маячать серед машин. Шкода, що він більше не курить, думає Гаррі. У нього виникає бажання поговорити з хлопцем.

— Нельсон!

— Угу?

— Як ти себе почуваєш?

— О'кей. Коли я прокинувся, у мене трохи боліло горло, але я прийняв дві таблетки вітаміну С по п'ятсот міліграмів, які Мелані вмовила Бессі придбати.

— Вона була прямо схилена на здоров'я, чи не так? Мелані. У нас до цих пір стоїть на кухні її "Гранола".

— Угу. Ну це було частиною її гри. Ви ж знаєте: гри в циганку-містифікатора. Вона весь час читала цього гуру — забув, як його звали. Вимовляється як чих.

— Ти сумуєш за нею?

— По Мелані? Ні. А чому я повинен нудьгувати?

— Хіба ви не були по-своєму близькі?

Нельсон уникає прямої відповіді.

— Занадто багато вона стала бурчати під кінець.

— Ти думаєш, вони з Чарлі поїхали разом?

— Поняття не маю, — каже хлопчисько.

Шурхіт двірників, перемикання на середню швидкість, змушує Кролика здригатися щоразу, як вони проходять по склу, точно не він, а хтось інший розпоряджається в машині. Привид. Зовсім як у тому фільмі про "зустрічах з третім світом", коли вантажівка з Річард Дрейфус починає весь тряситися і фари ззаду світять вгору, а не зрушуються в сторону. Кролик переводить швидкість із середньою на малу.

— Коли я запитав тебе, я мав на увазі не здоров'я. Швидше я мав на увазі твій настрій. Після вчорашнього.

— Ти маєш на увазі — з-за цього смердючого священика? А я не заперечую разки два сходити послухати його нісенітницю, якщо це потрібно для честі спрингер або чогось там ще.

— Я мав на увазі, напевно, шлюб взагалі. Неллі, я не хочу, щоб тебе приневолювали.

Хлопчисько так сидить, що потрапляє лише в самий край поля зору Гаррі; попереду жовті автобуси згортаються до бруерської середньої школи, і ланцюжок машин знову починає повільно повзти уздовж припаркованих автомобілів, посипаних листям, скинутими з дерев дощем.

— Хто говорить, що мене зобов'язувався?

— Ніхто не каже. Пру здається славної дівчиною, якщо ти взагалі готовий до шлюбу.

— Ти вважаєш, що я не готовий. Ти вважаєш, що я ні до чого не готовий.

Гаррі вичікує, щоб вляглася спалах ворожості, і намагається говорити розважливо, як Уебб Меркетт:

— Знаєш, Нельсон, я не впевнений, що є такий чоловік, який був би на сто відсотків готовий до шлюбу. Про себе я точно знаю, що не був готовий — інакше я не вів би себе так по відношенню до твоєї матері.

— Що ж, так, — каже малий кілька згаслим голосом: не вдалося батька зачепити. — Але вона своє взяла ...

— Я ніколи не мав на неї за це зуб. Та й на Чарлі теж. Ти б повинен це зрозуміти. Після того як ми знову з'їхалися, обидва ми вели себе приблизно. Навіть неабияк веселилися разом. Мені тільки шкода, що нам довелося склеювати свої відносини у тебе на очах.

— Ну. — Нельсон вимовляє це немов задихаючись, напружено і продовжує дивитися собі в коліна, навіть коли Гаррі різко згортає на Ейзенхауер-авеню. Хлопець прочищає горло і каже: — Якщо не брати до уваги історії з Джилл. Ось цього, можу посперечатися, вони не переплунуть.

При цьому він видає щось схоже на хмикання. Джилл — священне ім'я для хлопця: він ніколи не говорить про неї. Машина набирає швидкість, спускаючись з пагорба, і дітлахи іспанців і чорних, що піднімаються на пагорб в школу, бездумно граються з небезпекою, коли крила машини мало не зачіпають їх, тим часом Гаррі незграбно

продовжує:

— Часи, напевно, були такі.

— Багато хлопців, яких я знаю по Кенту, розповідали історії гірше.

— У цих нових традиціях не всі, по-моєму, правильно. Дівча переспала з хлопцем — о'кей, танго в поодиночку не танцюють, на хлопця лежить певна відповідальність, ніхто не заперечує. А потім, наскільки я розумію, дівчина категорично відмовляється робити аборт, хоча за ці двадцять років разом з безліччю всяких не надто хороших речей з'явилося і щось хороше, а саме: можна зробити аборт в відкриті, в лікарні, в чистоті і безпеки, все одно як вирізати апендикс.

— Ну і що?

— Так чому вона відмовляється?

Хлопчисько змахує рукою — Кроликові здається, що він зараз схопить баранку; пальці його міцніше стискають її. Але Нельсон просто повів рукою, як би показуючи широту можливостей.

— У неї на це була сила-силенна причин. Я зараз забув, які саме.

— Я хотів би почути якісь.

— Ну, по-перше, вона говорила, що знає жінок, яких так спотворили абортами, що вони потім не могли мати дітей. Ти говориш, це все одно як вирізати апендикс, але тобі ж ніколи не робив аборт. Вона не вважає це правильним.

— Я не думав, що вона така завзята католичка.

— Вона й не була нею, та й не є. Просто вона говорила, що це протиприродно.

— А що природно? В наші дні і в наш час, щоб так попастися, це ж неприродно.

— Ну, пап, вона сором'язлива. Недарма її прозвали Пру. Піти з такого приводу до лікаря — так вона в житті не погодиться.

— Ще б пак вона погодилася. Значить, сором'язлива, а як дитину збагнути, так не посоромилася. На скільки ти молодший за неї?

— На рік. Трохи більше. Яке це має значення? Адже вона не просто хотіла мати дитину, вона хотіла мати дитину від мене. У всякому разі, так вона говорила.

— Дуже мило. По-моєму. А ти як це сприйняв?

— Я, напевно, вирішив — о'кей. Адже це її тіло. Вони все тепер так кажуть — "це моє тіло". Я просто не бачив, що тут можна зробити.

— Значить, ти як би ховаєш її, так?

— Тобто?

— Я хочу сказати, — каже Гаррі і, киплячо від обурення, гуде хлопчикам, які мало не кидаються під машину на перехресті з Сливової вулицею: на початку навчального року на перехрестях ще не стоять регулювальники. — Значить, вона вирішила зберегти вагітність, щоб вже не було шляху назад, а тим часом інша дівчина стереже тебе, і твої мама і бабуся, а тепер ще й цей священник в спідниці вирішують, коли і як повінчати нещасну шльондра. А твоя-то роль у всьому цьому якась? Нельсона Енгстроме. Я маю на увазі, чого ти хочеш? Ти це знаєш? — Від досади він вдаряє рукою по сигналу на кермі — тут вулиця пірнає в викладений почорнілими камінням тунель, споруджений в

дев'ятнадцятому столітті під схрещенням Ейзенхауер-авеню і Сьомий вулиці; в сильні дощі його зазвичай затоплює, але сьогодні там сухо. Цей тунель, споруджений без замкового каменю майстрами, яких уже давно немає в живих, вважається архітектурною спорудою. Кролику навіть в ранньому дитинстві він завжди нагадував про склепі, про смерть.

Вони вискакують з тунелю вже в тій частині вулиці, де на мотузках висять мокрі прапорці, огорожувальні стійки, де задешево продають товари прямо з фабрик.

— Ти ось, я хочу ...

Побоюючись, як би хлопець не сказав, що він хоче отримати місце в "Спрингер-моторс", Гаррі перериває його:

— Вигляд у тебе наляканий — це я бачу. Ти боїшся сказати "ні" будь-який з цих жінок. Я теж не дуже-то вмів говорити "ні", але тільки тому, що це у нас в крові, ти не повинен віддавати себе на заклання. Тобі зовсім не обов'язково повторювати моє життя — ось, мабуть, що я хочу тобі сказати.

— А мені твоє життя здається цілком затишною.

Нельсон явно поліз в пляшку — так нахабно, так холоднокровно він це вимовляє, що ясно: його звідти нелегко буде витягти. Вони згортають на Уайзер-стріт; ліс, що виріс на міській площі, виникає туманним зеленою плямою в дзеркалі заднього огляду.

— Що ж, так, — каже Гаррі, — у мене пішло чимало часу на те, щоб домогтися такого життя. А коли ти прагнеш, твоя човен вже зачерпнула води. У світі, — говорить він синові, — повно людей, які так і не дізнаються, що їх вдарило: не встигли прокинутися, як життя вже скінчилося.

— Тату, ти все говориш про себе, але я не бачу, яке до мене-то це має відношення. Хіба я можу не одружуватися на Пру? Вона не така й погана — я хочу сказати, я знав досить дівчат і розумію, що у кожної є своя стеля. А Пру — особистість, вона друг. Таке враження, точно ти не хочеш, щоб ми були разом, точно ти заздриш або щось ще. Ця твоя манера без кінця нагадувати, що вона чекає дитину.

Ні, хлопця треба б при нагоді відшмагати.

— Я зовсім не заздрю, Нельсон, якраз навпаки. Я шкодую тебе.

— Чи не шкодуй мене. Не витрачай на мене своїх почуттів.

Вони проїжджають повз похоронної контори Шонбаума. Перед будівлею в такий дощ — нікого. Гаррі проковтує клубок у горлі і питає:

— Невже тобі не хочеться вибратися з цієї ситуації, якщо ми зуміємо сблефовать?

— А як же можна сблефовать? Вона на п'ятому місяці.

— Нехай собі народжує, але одружуватися на ній тобі не обов'язково. Ці агентства з усиновлення прямо схоплять білого дитини, ти тільки виявиш кому-небудь послугу.

— Пру ніколи на це не піде.

— Не будь такий впевнений. Ми можемо полегшити їй рішення. Адже їх було семеро дітей, так що вона знає ціну долара.

— Пап, це якийсь божевільний розмову. Ти забуваєш, що майбутнє немовля — людина Енгстрем!

— Господи, та як же я можу це забути?

В кінці Уайзер-стріт, біля мосту, горить червоне світло. Гаррі збоку кидає погляд на сина — таке враження, ніби він тільки що вилупився з яйця, ще мокрий і не цілком розправив крильця. Загоряється зелене світло. На бронзовій дощечці, прикріпленою до стовпа з цементу навпіл з кам'яною крихтою, значиться ім'я мера, в честь якого названий міст, але дощ дуже сильний, так що не прочитаєш.

Гаррі знову заводить своє:

— Ти міг би, не знаю, ну, не приймати ніяких рішень, а просто зникнути на час. Я б дав тобі грошей.

— Грошей — вічно ти мені пропонуєш гроші, тільки щоб я був подалі від тебе.

— Може, це тому, що, коли я був в твоєму віці, мені хотілося поїхати подалі від батьків, але я не міг. У мене не було грошей. Не було на це розуму. Ми намагалися відіслати тебе, щоб ти далеко від нас піднабрався розуму, а ти показав нам ніс.

— Ніякого носа я не показував, просто я там не знайшов для себе нічого підходящого. Все зовсім не так, як ти думаєш, пап. Коледж — це здирництво, професора вчать тебе тому, що їм за це платять, а не тому, що це може тобі знадобитися. Географія або що там інше цікавить їх не більше, ніж тебе. Все це суцільне шарлатанство: тебе вчать, тому що батьки після певного віку не хочуть мати дітей в будинку і відправляють їх в коледж — це красиво виглядає. "Мій маленький Джонні в Га-Арварда", "Мій маленький Неллі в Ке-енте".

— Ти справді так на це дивишся? А в мій час хлопці хотіли вирватися на волю. Ми, звичайно, боялися, але не настільки, щоб бігом мчати назад, до мами. І бабусі. Що ти будеш робити, коли не стане жінок, які могли б підказати тобі, що треба робити?

— Те саме що й ти. Помру.

Диско.Дацун. Економте пальне. Шосе 111 в дощ виглядає навіть красиво: різнокольорові плями автомобілів, і прапорці, і блакитний асфальт стоянок — на ходу все зливається в безперервну стрічку, лише шарудять машини та постукують двірники. Немов злітають вгору гумові руки — допоможіть, допоможіть. Кролик завжди любив дощ. Він ніби накриває світ дахом.

— Я просто не хочу, щоб ти потрапив в капкан, — виривається у нього. — Ти надто мені дорогий.

— Я не ти! — підвищує голос Нельсон. — Я і не потраплю!

— Неллі, ти ж в капкані. Тебе зацапали, а ти навіть не пискнув. Мені неважливо це бачити — ось і все. Я теж намагаюся сказати тобі: я особисто не вважаю, що ти повинен неодмінно лізти в цю петлю. Якщо ти хочеш вибратися, я тобі допоможу.

— Не хочу я такої допомоги! Мені подобається Пру. Мені подобається її зовнішність. Вона і в ліжку дуже хороша. Я потрібен їй, вона вважає, що я порядна малий. Вона не вважає мене немовлям. Ти говориш, я потрапив в капкан, але я цього не відчуваю, я відчуваю, що стаю чоловіком.

Допоможіть, допоможіть!

— Прекрасно, — каже тоді Гаррі. — Бажаю щастя.

— Там, де мені потрібна твоя допомога, пап, ти не хочеш допомогти.

— Де ж це?

— Так ось тут. Перестань лагодити мені перешкоди — дай спробувати свої сили в магазині.

Вони згортають до магазину. Шини "корони" зі сплесками розрізають воду, стрімко котиться до водостоку уздовж парапету. Кролик мовчить з кам'яним обличчям.

3

На Уайзер-стріт, в одному з цих забруднених, неохайних кварталів між мостом з торговим центром, навпаки старої, бувалої дріб'язкової лавки, де продають іногородні газети, гарячий очищений арахіс і непристойні журнали для збоченців і для звичайних людей, відкрився новий магазин. На вигляд можна подумати, що новий магазин торгує теж чимось непристойним: вітрина його затягнута довгими тонкими світлими жалюзі, а літери на склі виглядають дивно скромно. Золоті літери, обведені чорним і аж ніяк не великі, свідчать: ФІНАНСОВІ АЛЬТЕРНАТИВИ; а під ними літерами поменше: "Старі монети, срібло і золото купуємо і продаємо". Гаррі кожен день проїжджає повз цього магазину, і одного разу, коли на узбіччі є два вільних місця з лічильником, так що можна поставити машину, не затримуючи руху, він припарковується і заходить туди. А на другий день, виконавши певну операцію в своєму банку — кредитній банку Бруер, що знаходиться в двох кварталах звідти, — він виходить з "Фінансових альтернатив" з тридцятьма кругеррандами, придбаними за 377,14 долара кожен, включаючи комісійні та податок на товари, — словом, всього на 11 314,20 долара. Ця цифра вискочила на машинці в магазині у дівчини з платиновими волоссям: довгі малинові нігті не заважали їй працювати на клавішах комп'ютера. У всьому магазині, крім цієї дівчини за довгим скляним прилавком зі світлими боковинами і обертовим кріслом, не було ні душі. Але з задніх кімнат долинали голоси, які свідчили про присутність людей, — дівчина зникла туди і знову з'явилася разом з призначеним йому золотом. Монети лежали по п'ятнадцять штук в витончених пластмасових циліндрах з круглими блакитними кришечками, чомусь нагадували сидіння лялькового туалету, тим більше що шматочки паперу, схожою на туалетний, були засунуті в виїмки кришечок, щоб вони щільніше прилягали, і священний метал навіть не проблискує крізь щілину. Такі важкі ці циліндри, що здається — ось-ось прорвуть кишеню пальто Гаррі, поки він збігає по сходах ганку матусі Спрингер назустріч своїй родині. Відкривши вхідні двері, він бачить Пру, що сидить з в'язанням на сірому дивані, і матусю Спрингер, що захопила вольтерівське крісло, щоб можна було покласти ноги вище, в той час як якийсь спритний мулат передає скоромовкою з Філадельфії шестигодинні новини. Мер Френк Ріццо знову спростував звинувачення, що пред'являються поліцейський скоїв жорстокостей, — він вимовляє це швидко, сухим голосом, точно витягуючи з-під кожного слова м'яку підстилку. Філадельфія здавалася раніше таким далеким місцем, куди ніхто не смів їздити, але телебачення наблизило місто, і все в ньому — і пограбування, і вбивства, і політика — відбувається тепер як би по сусідству.

— А де Дженіс? — запитує Гаррі.

Матуся Спрингер каже:

— Ш-ш-ш.

Пру каже:

— Дженіс повезла Нельсона в клуб, а то у деяких жінок не вистачає пари для тенісу, а потім вони, по-моєму, збиралися поїхати по магазинах, щоб купити йому костюм.

— Мені здавалося, він уже купував собі костюм цього літа.

— То був діловий костюм. А для весілля, вони вважають, йому потрібна трійка.

— Господи, весілля! А як тобі подобаються ваші співбесіди з Як-Його-Там?

— Мені це байдуже. А Нельсон лізе від них на стінку.

— Він це говорить спеціально, щоб позлити свою бабусю, — промовляє матуся Спрингер, злегка повертаючись, щоб її почули, незважаючи на підголівник. — А я вважаю, що це йому дуже навіть на користь.

Жодна з жінок не помічає, як відвисли кишені його пальто, хоча у нього таке відчуття, точно там лежать бичачі яйця. Йому потрібна Дженіс. Він йде наверх і засовує два компактних, чистеньких циліндрика в глиб ящика нічного столика, де він тримає запасні окуляри і гумову насадку на пластмасовій ручці, якої треба масажувати ясна, щоб не потрапити в руки зубного лікаря, а також затички з рожевого воску, які він іноді суне в вуха, якщо чимось збуджений і не може бути відключений від шуму в будинку. У цьому ж ящику він зазвичай тримав презервативи в той період, коли Дженіс вирішила, що таблетки їй шкідливі, а потім вирушила і перев'язала собі труби, але це було давно, і Кролик все презервативи викинув, цілу цинкову коробку, після того як йому здалося, оскільки кришка була нещільно закрита, — а можливо, він це уявив, — що Нельсон або хтось ще лазив в коробку і витягнув звідти парочку презервативів. Приблизно в цей час йому почало здаватися, що їм тісно жити з хлопцем. Поки Нельсона ніщо не цікавило, крім статистики бейсболу, або гри на гітарі, або навіть пластинок року, який загув, проникаючи крізь усі фібри будинку, його перебування в кімнаті в глибині коридору заважала не більше, ніж спогад про власне дитинство Кролика, що збереглося в анналах його мозку, але коли почалися гормони, і дівчата, і машини, і пиво, тут Гаррі захотілося перестати бути батьком. Два бачення визначили його ставлення до чоловіків, що походить від чоловіків. Коли йому було років дванадцять або тринадцять, він увійшов в спальню батьків в тому будинку на Джексон-роуд, не чекаючи застати батька вдома, і побачив старого, що стояв перед письмовим столом в одних шкарпетках і нижньої сорочці і рив в ящику в пошуках трусів — боксерських трусів, які завжди здавалися Гаррі такими смутними і безглуздими, і перед ним був голий зад батька, білі, обвислі сідниці без волосся, безмовна безпорадна плоть, яка раз в день видавлювала з себе екскременти, а решту часу висіла, як Непрасовані білизна; і друге бачення стало йому, коли Нельсон був приблизно того ж віку, можливо, на рік старше, так як вони вже жили в цьому будинку, а вони переїхали сюди, коли хлопчику було тринадцять років, і Гаррі увійшов у ванну, не припускаючи побачити там Нельсона, якраз виходив з-під душа: він побачив волосного і, хоча тіло

хлопчика було все ще струнким, важкий овал чоловічого по величині члена, що не обрізаного, як у Кролика, і, можливо, тому що виглядав таким грубим і великим. Величезним. Це було за багато років до того, як у нього вкрали презервативи. Ящик застряг і тріщить, і Гаррі, намагаючись засунути його, чує, що повернулися Дженіс і Нельсон: по всьому нижнього поверху розносяться їхні розповіді про досягнення в тенісі і новинах з широкого світу. Гаррі хочеться приберегти свою новина для Дженіс. Убити її. Ящик несподівано закрився, і Гаррі посміхається, уявляючи собі, як вона здивується, побачивши його дорогоцінного, блискучого, важкого, як свинець, секрету. уявляючи собі, як вона здивується, побачивши його дорогоцінного, блискучого, важкого, як свинець, секрету. уявляючи собі, як вона здивується, побачивши його дорогоцінного, блискучого, важкого, як свинець, секрету.

Як це буває з багатьма подіями, які ми малюємо собі в уяві, все виходить не так, як уявлялося. Гаррі і Дженіс піднімаються наверх набагато пізніше звичайного, обидва засмучені і напружені. Вечеряти довелося рано, тому що Нельсон і Пру повинні були їхати до Манною Каші, як вони прозвали Кемпбелла, на третє співбесіду. Повернулися вони близько о пів на десяту, причому Нельсон так кипів, що довелося знову відкоркувати вино, яке подавали до вечері, а він з банкою пива в руці зображував, як молодий священник довбав церковні заповіді, влізаючи в їх інтимне життя.

— Він все твердить, що церква — це Хри-тов'ян н-наречена. Мені так і хотілося запитати його: "А ви чия будете наречена?"

— Нельсон, — зупинила його Дженіс, кинувши погляд в напрямку кухні, де її мати готувала собі овальтін.

— Я хочу сказати, це непристойно, — не відступався Нельсон. — Чим він займається — трахає церква через зад?

Гаррі помітив, що Пру розсміялася. Нельсон теж її так трахає? Це, мабуть, останнє, що ще не увійшло у діток в ужиток, а в журналах нині про це тільки й розмов, є такий фільм "Шампунь", де Джуді Крісті, з якою пов'язано уявлення про костюмних драмах і дам в чепцях, раптом прямо з екрану заявляє, що вона хоче посмоктати Уоррена Бітті, і фільм не позначений навіть зірочкою, це самий звичайний фільм, і його дивляться всі ці молодики і дівчата, що сидять, так мило тримаючись за руки, точно це повторний показ "пароплава" з Кетрін Грейсон і Говардом кілом, і дівчата сміються разом з хлопцями. Довге безмовне тіло Пру не розповідає, чим вона займається, цього не вимовляють і її бліді губи, які виглядають такими сухими і зморщеними — мабуть, вона навчилася так підтискати їх на курсах для секретарок. "У ліжку їй рівних немає", — сказав йому свого часу Нельсон.

— Вибач, мам, але він, їй-богу, виводить мене з себе. Він змушує мене говорити те, у що я не вірю, а потім посміхається і веселиться, точно все це безглуздий жарт. Бабуся, і як тільки ти і всі інші літні дами можете його виносити?

Бессі вийшла з кухні з кухлем гарячого овальтіна, на яку вона дивиться не зводячи очей, волосся її, укладені на ніч в сітку, немов приклеєні до черепа.

— Що ж, — каже вона, — він краще деяких і гірше інших. Принаймні він не душить

нас всіх ладаном, як той, який став потім православним священиком. І він добре потрудився, змусивши твердолобих прийняти нову форму. Моя мова досі насилу вимовляє слова деяких відповідей.

— Він, по-моєму, дуже пишається тим, що за новими правилами не обов'язково "коритися", — зауважила Пру.

— А люди ніколи і не корилися, тому, я думаю, це цілком можна було виключити, — заявила мати.

Дженіс начебто вирішила сама наставити Нельсона:

— Право ж, Нельсон, ти не повинен так чинити. Кемпбелл весь навиворіт вивернувся, щоб повінчати вас в церкві, і мені здається, судячи з того, як він себе веде, він щиро добре до вас розташований. Він дійсно розуміє молодих людей.

— Ось як, — каже Нельсон досить тихо, щоб матуся Спрингер не могла розчути, і, наслідуючи Кемпбеллу, голосно додає: — Дорогі матінка і батюшка такі дрімучі. Це ж диво, що я взагалі сюди потрапив. Я це говорю на випадок, якщо ви дивуєтесь, чому я виглядаю таким грибом поганкою.

— Не слід звинувачувати людей в тому, як вони виглядають, — сказала Дженіс.

— Ох, матінко, але саме так і відбувається.

Якийсь час вони продовжували в тому ж дусі — це не менш цікаво, ніж дивитися телевизор: Нельсон наслідував медоточивими голосу пастора, Дженіс волала до розуму і милосердя, матуся Спрингер перебувала у власному маленькому світі, де єпископальна церква панувала з моменту світобудови, а Гаррі височів над усіма ними, власник золота, який не міг дочекатися тієї хвилини, коли він поведе свою дружину наверх і покаже їх скарб.

По телебаченню починається повторна демонстрація "Військово-польового госпіталю", фільму, який хотілося подивитися Нельсону, — обличчя молодих людей раптом стають втомленими, спустошеними; вони сидять рядочком на дивані — молода пара, яку посилено намагаються згуртувати. У кожного з них вже з'явилося своє звичне місце. Пру сидить в кінці дивана, біля маленького столика вишневого дерева, де стоїть її чарочка лікеру і лежить її в'язання, а Нельсон — на середній подушці, задерши ноги в кросівках фірми "Адідас", з підошвами в кружочках на стилізовану лавку шевця. Тепер, коли він перестав бувати в магазині, він не обтяжує себе і не голиться кожен день, так що на підборідді і верхній губі з'явилася щетина, а на щоках — все ще пушок. А ну його до біса, цього нечепуру. Кролик вирішив жити для себе.

Коли Дженіс виходить з ванної гола і волога під своїм махровим халатом, він уже замкнув двері спальні і лежить в одних трусах на ліжку.

— Гей, Дженіс, — гукає він її раптом захриплим вкрадливим голосом, — подивися-ка! Я сьогодні дещо нам купив.

Її темні очі очманіло дивляться після всього випитого та ще всіх цих старань будувати з себе добру матусю — вона і душ-то прийняла, щоб прочистити голову. Поступово погляд її стає осмисленим, і вона, мабуть, бачить на його обличчі такий безмірний захоплення, що це спантеличує її.

Він витягає неслухняний ящик і сам не без подиву дивиться, як два кольорових циліндрика ковзнули до нього — вони як і раніше тут, як і раніше поруч. Але ж, здавалося б, щось настільки цінне має випромінювати сигнали, і грабіжники мали прибігти сюди, наче пси слідами розпаленої сучки. Гаррі виймає з шухляди один циліндрик і кладе його на руку Дженіс — від несподіваної тяжкості рука у неї опускається, незав'язаною халат відчиняються. Її струнке засмагле потягати тіло в цьому розхристаному вбранні здається привабливішим дівочого, і у нього виникає бажання простягнути руку до того місця, де темно і волого.

— Що це, Гаррі? — Питає вона, широко розкривши очі.

— Відкрий, — говорить він їй, і, оскільки вона занадто довго порпається з прозорою клейкою стрічкою, що утримує на місці кришечку у вигляді сидіння на стільчаке, він піддягає її своїм великим нігтем. Потім витягує цигарковий папір і витрушує на стьобана клаптиків покривало п'ятнадцять кругеррандов. Вони красно, ніж, наскільки він пам'ятає, буває золото. — Золото, — шепоче він, підносячи до її обличчя долоню з двома монетами, які лежать різними сторонами догори: на одній — профіль якогось старого бура, на іншій — щось на зразок антилопи. — Кожна з цих штук коштує близько трьохсот шістдесяти доларів, — повідомляє він їй. — Тільки не кажи про це ні твоїй матері, ні Нельсону, нікому.

Вона дивиться на них немов заворожена і бере одну монету. Її нігті при цьому дряпають його долоню. У карих очах спалахують золоті іскорки.

— А це не проти правил? — запитує Дженіс. — Де, чорт забирай, ти їх взяв?

— У новому магазині на Уайзер, навпаки лавки, де торгують арахісом, там продають дорогоцінні метали, купують і продають. Все було дуже просто. Треба було тільки принести завірений чек протягом доби з моменту, коли тобі назвали ціну. Вони гарантують, що візьмуть їх назад в будь-який час за ціною на той момент, так що втрачаєш ти на цьому тільки шість відсотків комісійних, які вони беруть собі, так податок на товари, який окупиться за тиждень при тому, як золото зростає в ціні. Ось. Я купив дві упаковки. Дивись.

Він дістає з шухляди другий хвилююче важкий циліндрик, знімає кришечку і витрушує на покривало одну за одною п'ятнадцять антилоп, тим самим виставлене на огляд багатство відразу подвоюється. Покривало — легкий стьобаний шедевр пенсільванських німців — складається з маленьких квадратних клаптиків, зшитих разом терплячими майстрами з переходом від світлих тонів до темних, щоб створити просторовий ефект: вийшло як би чотири коробки, у кожної з яких є світліша і більш темна сторона. Гаррі лягає на цей міраж і кладе собі на кожне віко по кругерранду. Червоні золоті кругляшки холодять повіки, він чує голос Дженіс:

— Боже мій! Я-то думала, що тільки уряд може тримати золото. Хіба на це не потрібен дозвіл або щось ще?

— Тільки гроші. Тільки кляті гроші, Чудо-Жінка [27].

Він лежить сліпий і відчуває, як від незвичної тяжкості золота в ньому спалахує бажання.

— Гаррі, скільки ж ти на це витратив?

А він думає про те, як би вселити їй, щоб вона спустила йому труси і смоктала, смоктала, поки не задихнеться. Але йому не вдається це їй переконати, тоді він знімає з століття монети і дивиться на неї — лежить і дивиться, воскреслий мрець. Перед його очима не гробова імла, а Очманілі обличчя дружини, обрамлене темними обвислими патлами, з мокрою після душа чубчиком на лобі — вилита Меймі Ейзенхауер [28].

— Одинадцять тисяч п'ятсот з чимось, — відповідає він їй. — Лапочка, адже ці гроші лежали в банку на жалюгідні шість відсотків. А в наші дні отримувати всього шість відсотків річних — значить втрачати гроші: інфляція адже становить дванадцять відсотків на рік. Золото прекрасно тим, що погані вісті йому на користь. Коли долар падає, ціна на золото йде вгору. Всі араби перетворюють свої долари в золото. Це мені сказав Уебб Меркетт в той день, коли ти не поїхала в клуб.

Вона продовжує розглядати монету, погладжуючи пальцем витончений рельєф, а йому так хочеться, щоб вона звернула увагу на нього. Він уже не пам'ятає, коли у нього вставав раптом член в брюках. Хіба що коли він спілкувався з Лотті Бангамен.

— Красиво, — визнає Дженіс. — Але чи варто підтримувати Південну Африку?

— А чому б і ні — адже золоті копальні дають роботу чорним. Перевага ранда, як мені повідомила дівчина в "Фінансових альтернативи", в тому, що монета важить точно одну потрібну унцію і її легше продати. Можна при бажанні купити мексиканське песо або цей маленький канадський кленовий листок, за її словами, золото там таке, що на пальцях залишається золотий пил. А потім, мені сподобався цей олень на зворотному боці. А тобі?

— Мені теж. Він збуджує, — зізнається Дженіс, глянувши нарешті на Гаррі, що лежить серед розкиданих на ліжку золотих монет. — Де ж ти збираєшся їх зберігати? — питає вона. В задумі вона висовує кінчик язика, і він залишається лежати на її нижній губі. Гаррі подобається, коли вона така задумлива.

— У твоїй неосяжній утробі — каже він і притягує її до себе за одвороти халата.

З поваги до інших мешканців будинку — а матусю Спрингер відокремлює від них лише товща стіни, крізь яку чутно, як у неї бурмоче телевізор, зображуючи корейську війну суцєю дрібницею, — Дженіс намагається не взвізнуть, коли він зриває халат з її ще вологого тіла і шкіра її стикається з монетами на ліжку. Сухожилля на її горлі натягаються, особа темніє від обурення і насолоди. А він, стягнувши з себе білизну, не вимикаючи світла, бачачи, як варто його член, немов рожевий уламок корабельної аварії, ласкаво утримує її в нерухомості і кладе по ранду на кожну груди, одну монету на її живіт і викладає внизу трикутник з ковзають монет в вигляді золотої луски. Якщо Дженіс зараз розсміється і живіт її сіпнеться, вся конструкція завалиться. Опустившись на коліна біля її стегон, Гаррі тримає кругерранд так, точно збирається всунути його в щілину.

— Ні! — так голосно скрикує Дженіс, що матуся Спрингер, спляча за стінкою, прокидається, а монети розсипаються між ніг Дженіс.

Гаррі затикає їй рот, пригорнувшись до нього губами, потім поступово пересуває їх

на південь — через пустелю, до оазису, поки не добирається до кошлатих джунглів, які його дружина рухом стегон розкриває перед ним. Щось штовхає його при вигляді червоного золота, притиснутого до її лобі, висунути язик і пошукати її клітор. Йому здається, що він знайшов потрібний ритм, але не відчуває, що справа пішла, — можливо, її відволікає яскраве світло над головою, а він боїться, що член опадє, якщо він вискочить з ліжка, щоб дістатися до вимикача біля дверей. Він повертається і бачить, що вона теж повернулася, встала на коліна, упершись ліктями в матрац, — отаке істота, що народилося під знаком Рака; м'яке поглиблення між її сідницями підноситься над ним, а обличчя звернене до нього через плече. Він входить в неї обережно, насилу утримуючи сперму і далеко відлітаючи думками. Автомобільна гонка, недавнє підвищення у виробничій вартості "королл". Він пестить низ її живота, цю беззахисну в'ялу плоть, — його живіт випирає пружною масою. Її спина здається такою тендітною і вузькою — довга лінія хребта, пересічена блідою смужкою від купального бюстгальтера. Десь позаду долітає слабкий кислуватий запах його голих ніг. Монети побрязкують, зсковзуючи вниз, до її колін, в виїмки, утворені їх загальної вагою в матраці. Він плескає її по сідниці і питає: Десь позаду долітає слабкий кислуватий запах його голих ніг. Монети побрязкують, зсковзуючи вниз, до її колін, в виїмки, утворені їх загальної вагою в матраці. Він плескає її по сідниці і питає: Десь позаду долітає слабкий кислуватий запах його голих ніг. Монети побрязкують, зсковзуючи вниз, до її колін, в виїмки, утворені їх загальної вагою в матраці. Він плескає її по сідниці і питає:

— Не хочеш перевернутися?

— Угу. — І додає: — Хочеш, щоб я спочатку на тобі посиділа?

— Угу. — І додає: — Тільки не давай мені кінчати.

Гаррі лягає на спину, і йому здається, що він ліг на лід. Монети — вони адже гірше сухих крихт. Але він такий спітнілий, що майже не відчуває цього, і Дженіс сідлає його, широка і округла в плямисту світлі ліхтаря, який проникає в вікно крізь листя великого бука. Вона бере монету і вставляє її в очну ямку, як монокль. Пануючи над ним, тримаючи його в полоні, вона починає працювати своїми вологими сідницями, догоджаючи себе і його.

— Чи не кінчай, — каже вона і зморщується від страху, як би це не відбулося, при цьому її лжемонокль зі стуком падає на його напружений живіт.

— Краще ляж під мене, — Буркан він.

Ось тепер її тіло здається худим і темним, змальованих колами тіней, які переміщаються в залежності від нахилу гілок.

— Боги спали серед зірок, — шепоче він їй у вухо, і вона вже безроздільно належить йому.

Відсвяткувавши таким чином ця подія, вони дають диханню заспокоїтися і, збираючи в напівтемряві на зім'ятому, здибленому зеленими хвилями покривалі ранди, налічують лише двадцять дев'ять монет. Гаррі включає верхнє світло. Очам стає боляче. При цьому різкому світлі шкіра у них обох теж виглядає м'ятою. Паніка наповнює знесилєну тіло Гаррі; він не може заспокоїтися, поки, повзаючи голяка на

колінах по килиму, не знаходить між матрацом і бортиком ліжка дорогоцінну тридцятую монету.

Він стоїть поруч з Чарлі і дивиться на вулицю, на сумовитий вересневий день. Дерево за "Придорожньої кухнею" немов би стало тонше, і крона його пожовкла: над його оголеними гілками, точно смужки жиру в грудинке, пливуть по небу перисті хмари, обіцяючи на завтра дощ.

— Бідний старина Картер, — вимовляє Гаррі. — Ти бачив, він мало не вмер, коли біг вгору по горі в Меріленді?

— Тисне щосили, — вимовляє Чарлі. — Кеннеді-то сидить у нього на хвості. — Чарлі повернувся після свого двотижневого відпустки з легким загаром — поцілунком флоридського сонця, — який, однак, не може приховати його початкової блідості, а може бути, позначилося і те, що він приїхав не прямо звідти. У понеділок одночасно з його поверненням в "Спрингер-моторс" прийшла листівка з Огайо, написана його косим бухгалтерським почерком:

Привіт хлопці...

На зворотному шляху з Флориди загорнув у великі гори.

Миля за милю — суцільно південні красуні. Наближаюся до Акрону, уламку столиці світу.

Економії пального тут — ні-ні: большехвостой восьмициліндрові машини панують щосили.

За всіма скучив.

Чарлі.

Весь сенс листівки — перш за все для Гаррі — була зворотна сторона: там було зображення великого будинку з плоским дахом, схожого на шматок пирога, і напис під ним: **СТУДЕНТСЬКИЙ КОМПЛЕКС Кентський УНІВЕРСИТЕТУ** з найбільшою відкритою бібліотекою в північно-східному Огайо .

— Ти сам, я дивлюся, тиснеш щосили, вірно? — зауважує Гаррі. — Як там вела себе Мелані?

— А хто сказав, що я був з Мелані?

— Ти сказав. Цією листівкою. Господи, Чарлі, плутатися з такою молоденькою дівчиною — це вб'є тебе.

— Що за манера, а, чемпіон? Ти не гірше за мене знаєш, що кінчають мужик не дівчата, а дамочки середнього віку, які знають, що їх час закінчується.

Кролик згадує своє злягання з Дженіс серед золотих монет і все одно ревнує.

— Що ж ви там з нею робили, у Флориді?

— Подорожували. Сарасота, Венес, Сент-Пітерсберг. Я ніяк не міг умовити її не їздити на Атлантику, тому ми змоталися з Нейпла по Сімдесят п'ятої, колишньої крокодилів Тропе, і прокотилися по краю героїну — Корал-Гейблс. Потім по океанських бульвару — до острова Бока і Уест-Палм-Біч. Ми збиралися прихопити і мис Канаверал, але часу не залишилося. Дурненька не взяла з собою навіть купального костюма, а той, що ми їй купили, був з новомодних, з відкритими боками. Фігура — розкішна. Просто не

розумію, як ти її не оцінив.

— Та не міг я її оцінити — адже це ж Нельсон привіз її. Це було б все одно, як якщо б я став займатися сексом з власною дочкою.

Чарлі прихопив з обіду в ресторані зубочистку оранжевого кольору, і зараз вона лежить на його нижній губі, а він дивиться крізь несвіже скло вітрини.

— А як Нельсон і його наречена?

— Пру. — Гаррі бачить, що Чарлі не має наміру ділитися подробицями своєї подорожі і їх доведеться витягувати з нього по одній. "Миля за милею суцільно південні красуні". Адже ось чортів мужик. Але Кролик мають секрети. Правда, при думці про це перед його внутрішнім поглядом виникає лише ферма зі своїми будівлями, які скупчилися в глибокій долині.

— У Мелані є свої міркування щодо Пру.

— Наприклад?

— Наприклад, вона вважає, що Пру з примхами. У Мелані таке враження, що при всій своїй сором'язливості Пру чіпка дівчисько — росла-то адже в жорсткому середовищі, і в плані емоційному вона не дуже стабільна.

— Ну, тут можна тільки сказати, що дівчина, якій подобається спати з таким старим Сичем, як ти, сама з примхами.

Чарлі відриває погляд від вітрини і в упор дивиться на Гаррі — таке враження, що його очі за темними скельцями окулярів повні сліз.

— Ти не повинен говорити мені таке, Гаррі. Нас з тобою тут двоє, а два мужика, що працюють разом, повинні ладнати один з одним.

Цікаво, думає Гаррі, чи знає Чарлі, як хитко його положення — адже Нельсон настає йому на п'яти.

А Чарлі продовжує:

— Можеш ставити мені будь-які питання про Мелані. Як я вже сказав, вона славна дівчина. Емоційно врівноважена. Вся біда твоя, чемпіон, в тому, що ти тільки й думаєш про ліжку. А я отримував величезне задоволення від того, що показував цій молодій жінці шматочок світу, який вона раніше не бачила. Вона все з жадібністю поглинала — і кипариси, і цю дзвіницю. Але сказала, що все одно вважає за краще Каліфорнію. Флорида-де занадто плоска. Вона сказала, що, якщо б я міг вибратися в Кармел на Різдво, вона б охоче все мені там показала. Познайомила б зі своєю матір'ю і з усіма, хто там виявиться. Ніяких обтяжливих пристрастей.

— Скільки ж ... скільки часу вам, по-твоєму, залишилося удвох провести?

— З ким завгодно, Гаррі, часу у мене залишилося небагато. — Він вимовляє це пошепки, ледве чутно.

Гаррі так і хочеться взяти щітку і прочистити йому горло.

— Це не можна знати заздалегідь, — запевняє він свого дрібнішого колегу.

— Та ні, взагалі-то завжди знаєш, — наполягає Ставрос. — Знаєш, коли твій час закінчується. Так що, якщо життя пропонує тобі щось, бери.

— О'кей, о'кей, я так і роблю. Так, так і роблю. А як же без тебе обходилася твоя

бідна старенька матінка, поки ти скавав з чувихою по Еверглейдс [29] ?

— А-а, — каже він, — це вийшло забавно. Одна моя кузина, років на п'ять, по-моєму, молодший за мене, вела досить розгульний спосіб життя, і чоловік цього літа викинув її з дому, а дітей залишив собі. Вони жили в Норрістаун. Так ось, Глорія оселилася на Янггквіст, в двох кварталах від нас, і охоче погодилася посидіти з бабусею під час моєї відсутності і сказала, що я можу на неї розраховувати в будь-який час. Так що тепер я менш пов'язаний, ніж раніше.

Усюди, видно, руйнуються сім'ї, подумав Гаррі, і осколки цих сімей, точно зазнали аварії, збиваються разом в один човен, а ось вони з Дженіс, безнадійно відставши від часу, як і раніше сидять під крильцем матусі Спрингер.

— Немає нічого ціннішого свободи, — каже він своєму приятелю. — Тільки не перебери через край. Ти питав про Нельсона. Весілля призначено на суботу. Одні тільки родичі. Вибач.

— Ух ти! Бідолаха Неллі! Злапали-таки його!

Гаррі пропускає це повз вуха.

— Судячи з деяких висловів Дженіс і Бессі, мати Пру, видно, приїде. Батько дуже розлючений.

— Подивився б ти на Акрон, — каже йому Чарлі. — Я б теж був розлючений, якби мені довелося там жити.

— Хіба там немає поля для гольфу, де щороку проходять змагання?

— Нічого схожого на поле для гольфу я там не бачив.

Чарлі повернувся зі своєї подорожі якимось розм'якшеним, немов на нього напала ностальгія по життю, хоча вона від нього ще й не пішла. Він здається постарілим і навченим, і Гаррі наважився спитати його:

— А як ставиться до мене Мелані, вона не говорила?

Дуже товста пара блукає по майданчику, розглядаючи маленькі машини, сідає поруч з дверцятами водія, приміряючись, яка модель їм більше підійде. Чарлі, перш ніж відповісти, з хвилину стежить поглядом за цією парою, яка пересувається серед блискучих дахів і капотів.

— Вона вважає тебе порядною людиною, ось тільки дуже вже тобою крутять твої жінки. Вона подумувала розважитися з тобою, але у неї склалося враження, що ви з Дженіс дуже міцно спаяні.

— Ти позбавив її цієї ілюзії?

— Не міг. Малятко права.

— Ну а як було років десять тому?

— Тоді було міцно, як цемент.

Гаррі подобається, як цей спокусник Дженіс все уточнює, — він любить цього розумного грека, у якого таке добре серце під літнім картатим піджаком. Парочка втомилася пробувати машини і, сівши в свій старий "Понтіак-77" з дахом кольору слонової кістки, їде. Гаррі раптом запитує:

— Як ти все-таки ставишся до того, що відбувається? Думаєш, зможемо ми тут

ужитися з Нельсоном?

Чарлі пересмикує плечима скупим, ледве помітним рухом.

— А він зможе ужитися зі мною? Адже він хоче бути на сходинок вище Джейка і Руді, а в такому закладі, як наше, не так вже й багато сходиночок.

— Я сказав їм, Чарлі, якщо ти підеш, і я піду.

— Ти не можеш піти, шеф. Ти член сім'ї. А я — осколок колишніх часів. Я піти можу.

— Ти знаєш справу до самого нутра — це для мене головне.

— Ех, та хіба це торгівля! У нас тепер все одно що супермаркет: розклали по полицях — і пробивай чеки. Коли ми торгували тільки уживаними, ми намагалися підібрати машину для кожного покупця. А тепер — бери або не візьмеш. При такому ринку не розвернешся. У твого хлопчаків була правильна думка: зайнятися спортивними машинами, антик, чимось таким, що могло б трохи захопити. А до цих японським клопам я не можу ставитися серйозно. Ця нова штука під назвою "Терсел", яку ми повинні впровадити з наступного місяця, — ти бачив її дані? Мотор — на півтора літра, шини — двадцять дюймів шириною. Це на зразок тих машинок, які встановлювали на каруселях для діточок, які боялися сісти на коня.

— Сорок три милі на галон по шосе — це те, що людям подобається, в такій швидкості крутиться світ.

— У Флориді щось не видно великої кількості маленьких машин, — каже Чарлі. — Люди похилого віку як і раніше їздять в цих великих колимагах — "Континенталь", "Торнадос", вони фарбують їх у білий колір і розгортають. Ну, звичайно, там і дороги відповідні: у всьому штаті жодного горбка і ніколи не буває морозу. Я подумував про Сонячному Поясі. Відправитися туди і показати дулю рахунках за опалення. Правда, тебе там пріщучат на повітряних кондиціонерах. Так що своєї долі не уникнути.

— Потрібні натрієві крила — ось вихід з положення, — каже Гаррі. — Електрика з сонячної енергії, чекати нам цього залишилося ще років п'ять — так сказано в журналі "До відома споживачів". Тоді ми зможемо послати цих арабів подалі разом з їх чортової нафтою — нехай мажуть нею дупи своїм верблюдам.

Чарлі каже:

— А число автомобільних аварій зростає. Хочеш знати — чому? З двох причин. По-перше, хлопці нині відійшли від наркотиків і знову вдарилися в випивку. По-друге, всі збожеволіли на малолітражки, а вони сплющуються, як паперовий мішок.

Він гмикає і крутить притиснуту нижньою губою запашну зубочистку — обидва стоять і дивляться крізь скло на поточну повз річку брудних бляшанок. Старий, низько сидить "універсал" згортає до них на стоянку, але нагорі у нього немає збитої з дощок клітини; серце у Гаррі проте підстрибує, хоча це приїхала не його дочка. "Універсал" втикається носом по майданчику і знову виїжджає на шосе 111 — оглянув і поїхав. Число грабежів зростає. Гаррі питає Чарлі:

— Мелані справді подумувала ... — він припиняється, не бажаючи вживати слово "трахатись", це ж слово не його покоління, — переспати зі мною?

— Так ця дамочка говорила. Але ти ж знаєш молодь: вони вивалюють все, що ми тримали про себе. Це ще зовсім не означає, що таке йдеться всерйоз. Швидше за все не так. Але на той час, коли їм виповнюється двадцять п'ять, вони вже все перевідали.

— Сказати по правді, мене ніколи не тягнуло до неї. А ось ця нова дівчина Нельсона ...

— Я не хочу про це чути, — каже Чарлі і повертається, щоб йти до свого столу. — Вони ж збираються одружитися, хай йому грець.

Біг. Гаррі продовжує бігати по поверненні з Покон, де він почав цим займатися, щоб знову стати таким, яким він був до цих отупляє років, коли не думав про своє тіло — просто їв відчайдушно і все собі дозволяв, обідав у ресторанах в центрі Бруер та ще в "Ротарі" по четвергах, ось і почав набирати вагу. Місто, за яким він біжить, ще занурений в темряву, повний похилих провулків і потрісканих, роздутих тротуарів — цілі шматки цементу вздіблена корінням, точно підняти надгробки у фільмі жахів: мерці простягають до нього руки, хапають його за ноги. Він біжить, тримаючи темп, долаючи опір легких, його втратили еластичність м'язи і втомлена кров стають чимось на зразок машини, яка рухається, куди її направляє мозок, — вгору по горбу, повз будинок з широким скатом, що нагадує китайський, де все чогось забивають стрижені під хлопчика жінки; їх вікна по фасаду ніколи не висвітлені: мабуть, весь час дивляться телевизор, або спозаранку укладаються в ліжку, або просто економлять електрику — жінкам адже платили менше, ніж чоловікам, поки не прийняли закон про середні ставки; але, у всякому разі, краще вже мати таких сусідок, ніж чорних або пуерторіканців: вони хоч не розмножуються.

Тут вулиці затінені клена. Вони не набагато вирости з тих пір, як він був хлопчиськом. Вхопився за нижню гілку, підтягнися — і ти у ворожому гнізді. Розділи крилатий насіння, затисніть їм, як прищипкою, ніс — і ти носоріг. Важко дихаючи, він прорізає тіні кленів. Легка біль виникає високо в лівому боці. Тримайся, серце. Старий Спрингер сконав, коли очі застлало червоною пеленою, — в усякому разі, Кролик завжди уявляв собі, що людина, коли його бракує інфаркт, бачить червоне, проте чомусь вважає, що його чекає інше — швидше за все довга, повільна боротьба з чорною примарою раку. Просто дивно, до чого ж темні стоять американські будинки, але ж тільки дев'ять вечора. Якийсь воістину примарний місто — на тротуарах ні душі, все курчата в курнику, лише бура смужка світла промайне у вікні то тут, то там: нічник в кімнаті дитини. Його захльостує бездонна скорбота, варто було згадати про дитинство. Крихітка Неллі в його кімнаті на Віста-Кресент, його ведмеді сидять поряд з ним, очі його, як і очі ведмедиків, не зачиняються, від боїться померти уві сні, думаючи про крихті Беккі, яка ось так пішла, померла. Ще багато годин вода в ванні продовжувала стояти, вкрившись сірою плівкою від пилу, і адже досить було підняти маленьку гумову затичку, але Господь Бог при всій своїй силі не зробив цього. Під ногами шарудять і ламаються сухе листя — звуки осені, в повітрі відчувається хвилювання. Приїжджає Папа Римський, і вінчання призначено на суботу. Дженіс запитує його, чому він так зачерствів, так чіпляється до Нельсону. Та тому, що той хлопчик, яким був Нельсон,

зник і на його місці з'явився ще один нахаба з волохатими руками і великим членом. У світі для всіх не вистачає місця. Люди рушили на північ з сонячного Єгипту і оселилися в отопляемую будинках, а тепер опаленню приходить кінець: і на одну нафту для обігріву демонстраційного залу, конторських приміщень і гаража йде в два рази більше грошей, ніж в 1974 році, коли він вперше побачив бухгалтерські книги "Спрингер-моторс", а в майбутньому році ця цифра ще подвоїться, і через два роки — знову, а якщо спробувати знизити її до рівня, про який говорив президент, то почнуть скаржитися люди в гаражі: їм же доводиться працювати голими руками, стоячи на бетоні, — для цього вони надягають товсті шкарпетки і черевики на платформі; у свій час він подумував, чи не купити їм всім такі рукавички для гольфу без пальців, ось тільки важко було б знайти рукавички на праву руку, а хлопці молодший тридцяти нині ні за що не стануть працювати, якщо їм не створити умов і не платити премій ...

Тепер він біжить по Поттер-авеню все вгору, залишаючи спуски на зворотний шлях, — біжить уздовж канами, куди колись стікала вода з фабрики штучного льоду, а тепер все затягнуло зеленню: життя всюди намагається зачепитися — на землі, звичайно, не на місяці; до речі, це ще одна обставина, чому йому не хочеться лізти до зірок. Одного разу, валяя дурня по дорозі в школу, яка пролягала вздовж стічної канами, а тепер канама висохла, він послизнувся на липкою бруді і впав, вимочив штанці, оксамитові штанці до колін, які тоді все носили і які шаруділи при ходьбі, і високі шкарпетки, — просто неймовірно, як далеко він іде нині думкою, він пам'ятає дівчаток в першому класі, ходили в чобітках на гудзиках: Маргарет Шелкопф — вона була така жива, що у неї з носа раз у раз йшла кров. Коли він впав в канама, повну води з фабрики штучного льоду, його штанці так намокли, що він з плачем кинувся додому переодягатися: він не любив запізнюватися до школи. Та й взагалі куди завгодно — мама зуміла йому це вселити, вона ніколи не цікавилася, куди він йде, але він повинен був вчасно повернутися додому, і це тяжіло над ним усюди — в роздягальні, на автобусі 16-А, під час парування: йому завжди здавалося, що він кудись спізнюється і що він потрапив в моторошно скрутне становище, в його мозку відкривалося щось на зразок тунелю, в кінці якого стояла мама з батогом в руці. "Хочеш, щоб я тебе відшмагали, Хассі?" — питала вона його так, немов запитувала, чи хоче він десерту, батіг була із прутів від маленького грушевого дерева в саду, що був позаду їхнього будинку на Джексон-роуд, — і до чого ж жадібно птиці налітали на впали з нього підгнилі груші. Останнім часом він перестав мучитися думкою, що кудись спізнюється, в житті його настав дивне заспокоєння — так кинутий м'яч на секунду завмирає в найвищій точці свого польоту. Його золото зростає в ціні, тепер воно вже стоїть десять доларів за унцію — це кожен день можна побачити в газетах; десять помножити на тридцять — це буде три сотні, притому що ти і пальцем не ворухнув, а подумати тільки, як вибивався з сил свого часу папка. Те, що Дженіс вставила в око монокль, було сюрпризом; єдиний її недолік в ліжку — то, що вона не любить смоктати, що щось не в порядку у неї з ротом, завжди так було, а у Мелані такі кумедні соковиті губи-вишеньки — можна лише дивуватися, що у Чарлі ще не лопнула аорта в якомусь мотелі серед пісків, адже це так красиво,

коли жінка, забувши про все, широко розкриває рот і регоче або вигукує, і ти бачиш всю округлу печеру з рожевим рифленим верхом, і мову, схожий на килимок в коридорі, і чорноту, яка метеликом, розпустила крила, йде в глибину горла, — Пруднями ось так розкрила рот на кухні, коли матуся Спрингер щось то сказала, хоча зазвичай вона в усмішці лише відкриває губи з одного боку, так обережно, точно боїться обпектися. Всі дівчата знають всякі трюки в любові — це стало частиною освіти, чимось само собою зрозумілим, а які нині фільми показують — прямо в відкрити, і ти можеш піти туди з дівчиною, на ці нові фільми для дорослих щоп'ятниці, в старий кінотеатр "Багдад", що у верхній частині Уайзер-стріт, куди в дні юності Кролика вони ходили дивитися на Рональда Рейгана в ролі пілота, що літав бомбити япошек. У певному сенсі Нельсон щасливчик. І все ж не може Кролик йому заздрити. Вже дуже видихався світ, в якому йому доведеться прокладати собі шлях. Чудна штука — рот: йому доводиться так багато працювати, але він не говорить, що проковтнув, навіть за хвилину. Ось тільки Кролик терпіти не може, коли шматочки їжі застряють на губах — рисинки, або крихти, або що б там не було, що застрягли в волосках на обличчі під час їжі. Бідна мама відрізнялася цим в останні роки.

Коліна у нього тремтять. Великий живіт підстрибує. Щовечора він намагається збільшити пробіг між тихими темними будинками, крізь конуси світла, що падає від ліхтарів, під крижаною однобокою місяцем, яку напередодні ввечері він бачив крізь затінену верхню частину скла, коли їхав в "короні" додому, і раптом подумав: "Боже мій, та вона ж зелена". Сьогодні Кролик дотягує до Кіджірайз-стріт, такого собі провулка між будинками, що йде вже під гору, і біжить повз почорнілих маленьких фабрічек з таємничими новими назвами на кшталт, наприклад, "Ліннекс" і "Комп'ютерний прогрес", і старої кам'яної ферми, яка всі роки, поки він ріс, стояла забита, у дворі повно було бур'янів — перекотиполе поля, молочаю і будяків, — а в огорожі не вистачало планок, тепер же все привели в порядок, і акуратна маленька дощечка говорить: "Селянський двір Альбрехта Штамма", а всередині — меблі тих брешемо н ручної роботи і дивовижна кухонне начиння — словом, все, як було в фермерському будинку приблизно в 1825 році, а в сінях під склом — фотографії перших будинків Маунт-Джадж до початку століття, але жодної, де були б відображені поля, на яких виросло містечко і які здебільшого належали штамів: в ту пору ще не було переносних фотоапаратів, а якщо і були, то ніхто не знімав порожні поля. Старий Спрингер, до речі, засідав в раді Історичного товариства Маунт-Джадж і допомагав створенню фонду на реставрацію; коли він помер, Дженіс і Бессі думали, що на його місце можуть вибрати Гаррі, але цього не сталося: позначилося його сумбурне минуле. Хоча тепер в цьому будинку нагорі живе молода пара хіпі і вони водять по фермі відвідувачів, для Гаррі старе житло Штамів повно привидів — ці старі фермери страшнуvато жили: замикали божевільних сестер на горищі, душили, очманівши від рому, завагітніла дівчину-помічницю, а потім запихали тіло в скриню з картоплею, звідки років п'ятдесят тому витягували на світло скелет. Поряд знаходилася спортивна асоціація "Сонячне світло" — хлопчиком Гаррі вважав, що там повно спортсменів, і сподівався коли-небудь

в неї вступити, але коли двадцять років по тому він зайшов туди, там пахло сигарами і висохлим на дні кухлів пивом. Потім в шістдесяті вона захиріла і втратила свою респектабельність — мужики, які там пили і грали в карти, постаріли, їх стало менше, і вони похмуріли. Будівля виставили на продаж, його купило Історичне товариство, зламало і на його місці влаштувало автостоянку для тих, хто заїжджав на "Селянський двір Штамма" по шляху в Ланкастер подивитися на амішів або по шляху до Філадельфії подивитися на дзвін Свободи. Здавалося, цю парковку важко буде знайти в провулку Кіджірайз, але вражаючу кількість народу зупинялося там, головним чином люди похилого. Історія. Чим довше вона, тим довше тобі доводиться нею жити. А через якийсь час вона стає такою нескінченною, що всього не згадаєш, ось тоді-то, напевно, і починають руйнуватися імперії.

Тепер Гаррі вже мчить щосили — провулок круто спускається вниз, повз беллошвейні майстерні і курника, перетвореного в маленьку шкіряну фабрику, — цих колишніх хіпі всюди повно, вони намагаються зачепитися за що можуть: поїзд пішов, але свою частку задоволення вони встигли схопити; перша хвиля втоми, коли здається, що ти не в силах зробити більше жодного кроку, а ноги — суцільна біль, пройшла. Потім з'являється друге дихання, і тіло твоє вже робить все само собою, точно машина, а твій мозок — як астронавт в вістрі ракети, думки пролітають одна за одною. Ось якби Нельсон одружився, і поїхав, і повернувся років через двадцять багатим. Ну чому діти не можуть самі стати на ноги, а замість цього приповзають назад додому? Та тому, що не пробитися — занадто багато народу. Папа — Господи, будемо сподіватися, що його не пристрелять: адже в Америці цілком може знайтися якийсь псих, який вистрілить, щоб ім'я його потрапило в газети, — і цей Писклявий Фромм, який набирав старих ковбоїв на ранчо Менсона, але ж у Менсона стільки було дівок, що, здавалося б, він міг бути приємнішою, озлоблюються-то люди сексуально стурбовані, як десь прочитав Кролик. Однак він знає, як ставиться Папа до протизаплідних засобів, він сам терпіти не може ці гумки, ніколи не користувався ними навіть в армії, де їх видавали безкоштовно, — в останньому номері "До відома споживачів" є на цей рахунок стаття, сторінка за сторінкою всі ці тести: одні нібито воліють ребристі презервативи яскравих кольорів, щоб вони злегка лоскотали жінку всередині, — співробітники журналу, що просили секретарок потрахатися з такими, — а є люди, які навіть люблять презервативи з кишок — при одній думці про це у нього мурашки йдуть по спині, а назви-то: "Голий горизонт", "Натуральний ягнятко", — Гаррі не зміг дочитати статтю до кінця, до того йому стало нудно. Цікаво, думає він, чим користується його дочка, а може, обходиться сільськими методами, про які вони вкручували дівчатам в школі, — сідає на стебло кукурудзи; вона виглядала незайманою, коли він її бачив, та й хто виглядає інакше в селі? Рут виховає її як треба, розповість, які всі чоловіки свині. Та й цей пес своїм гавкотом кого завгодно змусить втекти. про які вони вкручували дівчатам в школі, — сідає на стебло кукурудзи; вона виглядала незайманою, коли він її бачив, та й хто виглядає інакше в селі? Рут виховає її як треба, розповість, які всі чоловіки свині. Та й цей пес своїм гавкотом кого завгодно змусить втекти. про які вони вкручували дівчатам

в школі, — сідає на стебло кукурудзи; вона виглядала незайманою, коли він її бачив, та й хто виглядає інакше в селі? Рут виховає її як треба, розповість, які всі чоловіки свині. Та й цей пес своїм гавкотом кого завгодно змусить втекти.

Є більш довгий шлях додому — вниз по Джексон-стріт до Джозеф-стріт і далі, але сьогодні Кролик вибирає скорочений маршрут — навскоси через галявину біля кам'яної громади баптистської церкви: йому подобається відчувати траву під ногами, а церква стоїть така темна; потім по бетонних сходах вниз, на миртовий вулицю, і далі — повз червоно-біло-синіх поштових вантажівок, які вишикувалися ланцюжком позаду пошти, на фасаді якої яскравою плямою звисає пониклий американський прапор; раніше на ніч прапор знімали, а тепер у всіх містах його висвітлюють прожектором, тільки даремно витрачають електрику, витрачають останні краплі енергії, зате у них висить прапор; Миртових вулиця виводить на Джозеф-стріт з іншого боку. Вони там сидять і чекають на нього, втупившись в цей безглуздий ящик або обсмоктуючи весілля, зовсім збожеволіли на ній тепер, коли залишилося так мало часу і Манна Каша дав зелене світло; вони все-таки запросили Чарлі Ставроса, і Грейс Штуля, і ще цілий виводок старих курок, а також двох-трьох друзів з "Летючого орла", та ще, виявляється, у Пру, або Терези, як називають її в оголошенні про одруження, яке помістять в газеті, є тітка і дядько в Бінгемптоні, штат Нью-Йорк, які приїдуть, хоча батько її — озлоблений тип, готовий задушити дочка і засунути її труп в скриню з картоплею. Ось зараз Гаррі вбіжить в будинок, і Дженіс, як звичайно, почне квакати, що він себе вбиває і що у нього буде інфаркт, і правда, його зазвичай біле обличчя дійсно стає дуже корисним — він бачить це в дзеркалі, що висить у передпокої; при таких блакитних очах він справжній Санта-Клаус, тільки без бороди, і йому доводиться перегнутися через спинку стільця, щоб вирівняти дихання, але це теж задоволення — полякати Дженіс, нещасну дурочку, ну що вона буде без нього робити, адже їй же доведеться відмовитися і від "Летючого орла", і від усього іншого і знову піти продавати горіхи у Кролла. Ось зараз він вбіжить в будинок, і там на дивані поруч з Нельсоном буде сидіти Пру, точно поліцейський, який везе в поїзді злочинця з однієї в'язниці в іншу, але ретельно приховує, що вони скуті; тепер, коли Пру стала членом їх сім'ї, Гаррі боїться тільки одного — як б не порівняли кімнату потом. Тотеро страждав цим — від нього пахло старечої кислятиною. Вранці, вилазячи з ліжка, він часом відчуває цей запах, слабкий, солодкуватий запах початківця розкладатися трупа. Зрілий вік — це країна чудес: все, що, ти думав, ніколи не збудеться, — збувається. У п'ятнадцять років йому здавалося, що сорок шість — це кінець всьому, він би ніколи не дотягнув, якби йому відкрився сенс життя таким, як він його зараз розуміє.

Однак хвилинами здавалося, що життя з цього і складається, — просто немає слів це висловити, ти не намагаєшся це відкопати, — воно коштує перед тобою на столі як нерозкритий затуманена від холоду банку пива. Не тільки Папа приїжджає, але і далай-лама, якого витягли з Тибету двадцять років тому, роз'їжджає по США, виступає в монастирських школах і з'являється на телебаченні, — Гаррі завжди цікавило, яким уявляє себе така людина, як далай-лама. М'ячем, злетіли в небо, листом, плаваючим на

поверхні ставка. Що йде по воді, залишаючи за собою впадинки — там, де ноги злегка розривають поверхню води. Коли Гаррі був маленьким, Бог лежав, розпластавшись в темряві над його ліжком, а коли ліжко стала йому незручна і в дівчини на сусідній парті з'явилися під пахвою волосся, Бог увійшов в його кров, і в плоть, і в нерви і віддавав чудові команди, а тепер пішов з поваги до Гаррі, як один джентльмен — до іншого, але у вигляді візитної картки залишив в шлунку рівень, який, немов затичка в ванні, тягне Гаррі вниз, до всіх цих свинцевим померлих, що лежать в землі.

Ліхтарі біля входу у великий затінений будинок матусі Спрингер яскраво горять: всі вони в такому хвилюванні перед весіллям, Пру ходить раскрасневшаяся, Дженіс не грала в теніс вже кілька днів, а Бессі явно постає серед ночі і спускається вниз дивитися на великому телеекрані старі голлівудські комедії, де чоловіки в крилатих капелюхах і з маленькими вусиками ведуть дотепні перепалки в конторах газет і номерах розкішних з широкоплечими, узкобедрими жінками; матуся, напевно, бачила ці фільми, коли в волоссі у неї ще не було сивини, а центр Бруер був суцільно білий. Гаррі біжить на місці, пропускаючи машину, перетинає вулицю під ліхтарем, зауважує, що "мустанга" Дженіс немає перед будинком, пробігає по викладеній цеглою доріжці і вгору по сходах ганку, ось він нарешті на ганку під номером 89, і тут він зупиняється. Розгін у нього такий, що навколишній світ ще секунду або дві біжить повз, спрямовуючи свої дерева і дахи будинків вгору, до засіяному зірками простору.

У ліжку Дженіс каже:

— Гаррі!

— Що? — Після того як пробіжишся, відчуття таке, наче з тебе витягли всі м'язи і заново їх поклали, і сон приходить швидко.

— Я повинна тобі де в чому зізнатися.

— Ти знову спиш з Чарлі.

— Не хами. Ні. Ти не помітив, що "мустанга" немає, як зазвичай, перед будинком?

— Помітив. Я подумав: як це мило.

— Це Нельсон поставив його ззаду, в провулку. Нам, дійсно, треба якось почистити в гаражі — там стільки цих старих велосипедів, якими ніхто не користується. Та й "Фудзі" Мелані як і раніше там.

— О'кей, прекрасно. Прекрасно, що Нельсон про це подумав. Послухай, ти що ж, збираєшся всю ніч розмовляти чи як? Я зовсім знесилився.

— Він поставив там машину, щоб ти не побачив переднього крила.

— Ой, ні! Ось сучий син! Ось сучонок!

— Він взагалі-то не винен — той чоловік їхав прямо на нього, хоча, наскільки я розумію, на вулиці, по якій їхав Нельсон, горіло червоне світло.

— О Боже!

— На щастя, обидва щосили загальмували, так що стукнулися зовсім легенько.

— А інший малий постраждав?

— Ну, він сказав, що у нього струс мозку, але тепер все так кажуть, поки не стель зі своїм адвокатом.

— А крило зім'яте?

— Ну, трохи втиснуте. Передня фара світить трішки навскіс. Вдень це не має значення. В общем-то це, можна сказати, лише подряпина.

— Вартістю в п'ятсот монет. Принаймні. Таємничий незнайомиць, фахівець з расколошмачіванню крил, завдав нам новий удар.

— Нельсон був просто в жаху — так боявся тобі сказати. Він взяв з мене слово, що і я не скажу, так що, будь ласка, ніяких з ним пояснень.

— Ні? Тоді навіщо ж ти мені це говориш? І як я тепер засну? Голова у мене так і гуде. Точно він затиснув її в лещата.

— Я просто не хотіла, щоб ти сам це помітив і влаштував сцену. Прошу тебе, Гаррі. Почекай хоча б до весілля. Йому, право ж, дуже соромно.

— Так ні чорта подібного — йому це подобається. Затиснув мені голову в лещата і знай закручує гайки. Зіпсувати твою машину — після того, як ти для нього так викладалася, нічого сказати, хороша подяку.

— Гаррі, він же напередодні одруження, він просто несамовитий.

— Ну а тепер я, чорт забирай, несамовитий. Де мій одяг? Я повинен вийти і подивитися, що там пошкоджено. Цей ліхтарик, що на кухні, — в нього нарешті вставили нові батарейки?

— Шкода, що я тобі сказала. Нельсон був прав. Він говорив, що ти не зможеш це винести.

— Ах, він так сказав? ..

— Так заспокойся ти. Я сама заповню бланки страховок і займуся всім іншим.

— А хто, ти думаєш, виплачує ці всі зростаючі відсотки по страховці?

— Ми, — каже вона. — Ми обидва.

Єпископальна церква Святого Іоанна в Маунт-Джадж маленька: її ні разу не розширювали; побудована вона була в 1912 році в стилі того часу — низька, з крутоскатної дахом, з темно-сірого каменю, привезеного з півночі округу, тоді як лютеранська церква — з місцевого червоного піщаника, а реформатська, поруч з пожежною дзвіницею, — з цегли. Плющу дали оповити стрілчасті вікна церкви Святого Іоанна. В середині темно ще і від лавок і панелей темного горіха, якими обшиті стіни; в простінках між вікнами з вітражами, які зображують Ісуса Христа в фіолетових шатах за різними заняттями, — маленькі дощечки в пам'ять про іменитих небіжчиків, щедро жертвували на церкву в ті дні, коли Маунт-Джадж обіцяв стати модним передмістям. Уайтлі. Стовер. Леггетт.

Носії англійських прізвищ в населеному німцями окрузі, які, прослуживши тридцять років церковними старостами та членами парафіяльної ради, відійшли в інший світ, щоб і там задавати тон. Старий Спрингер теж вніс свою тарілку, але на той час, коли він туди відбув, все простінки були вже зайняті.

Хоча весілля скромна і наречена — дочка робітника з Огайо, однак маленька групка, яка хотіла близько чотирьох годин в цей вересневий день 22-го числа на паперті у червонувато-рожевих дверей, виглядає з боку строкатою і жвавою. Тому або

тим, хто проїжджав цим суботнім днем повз по дорозі на ринок або в залізні лавку, напевно захотілося бути серед запрошених. Органіст, підхопивши своє червоне вбрання, пірнув у бічні двері. У нього борідка клинцем. Маленький зашкарублий чоловічок в зеленому комбінезоні — справжній троль — чекає Гаррі, щоб отримати за квіти, матуся Спрингер сказала, що пристойності вимагають прикрасити хоча б вівтар. Фред помер би, якби побачив, що Неллі вінчають у Святого Іоанна, що не прикрасивши вівтар. Два букети білих і рожевих хризантем обходяться в 38,50 долара. Кролик розплачується двадцятками — поганий це ознака, коли банки починають видавати двадцятки замість десятків, однак двадцятидолларова папірець поки ще не прищепилася. Люди забобонні. Адже ось не збиралися влаштовувати справжнє весілля, а о котрій вона обходиться. Довелося зняти три номери в motelі "Чотири пори року", що на шосе 422: один для матері нареченої, місіс Лубелл, маленької переляканою жінки, яка, видно, вважає, що треба без кінця посміхатися, інакше вони все на неї накинуться; інший номер — для Мелані, яка приїхала з місіс Лубелл з Акрона на автобусі, і для Пру, яку тимчасово виселили з її кімнати, де раніше мешкала Мелані і до неї манекен, і помістили там прибула з Невади Мім, хоча Бессі і Дженіс зовсім хотіли мати її в будинку, але Гаррі наполіг: вона адже єдина сестра і єдина тітка Нельсона; третій номер — для цієї пари з Бінгемптоні, тітки і дядька Пру, які повинні приїхати сьогодні, але о пів на четверту, коли Гаррі, який перевозив гостей у своїй "короні", заїхав за двома молодими жінками і матір'ю Пру, щоб везти їх до церкви, ще не прибули. Голова у нього гуде. Ця мати Пру дратує його — вона так довго тримала на обличчі усмішку, що та висохла, точно квітка між сторінками книги; вона справляє враження людини іншого, ніж він, покоління — точно стара газета, яку, наводячи порядок в домі, витягли з комода з дна ящика і намагаються прочитати; має бути, Пру успадкувала свою зовнішність від батька. В motelі мати Пру весь час хвилювалася, що запізнюється брат і невістка не зрозуміють записки, залишеної у порт'є, і розплакалася, так що посмішка у неї розмокла і злиняв. Ящик другосортного шампанського марки "Мумм" очікує їх в кухні на Джозеф-стріт, де вони потім ненадовго зберуться всі разом — прийомом це не назвеш; Дженіс і її матуся вирішили, що закуску треба замовити у внука Грейс Штуля, який заодно привезе і свою подружку, щоб вона допомогла обслуговувати. А крім того, вони замовили весільний торт у одного італьяшки на Одинадцятої вулиці, який взяв за ним сто й вісімдесят п'ять американських доларів — це за торт-то ... Гаррі просто не міг такого повірити. Всякий раз, як справа стосується Нельсона, розщедрюйся папаша. Гаррі просто не міг такого повірити. Всякий раз, як справа стосується Нельсона, розщедрюйся папаша. Гаррі просто не міг такого повірити. Всякий раз, як справа стосується Нельсона, розщедрюйся папаша.

Гаррі варто деякий час під високим ребристим склепінням порожньої церкви, читає таблички, чує, як хихикає Манна Каша, вітаючи трьох пріпаражених жінок в бічній кімнаті, одному з цих прихованих від очей приміщень, де переодягається хор і старости перераховують пожертвування і де зберігають вино для причастя, щоб прислужники

не могли його випити, і взагалі готують весь маревний спектакль. Боярином був намічений Біллі Фоснахт, але він поїхав до Університету Тофтса, тому їх приятель з "Берлоги" на прізвисько Худий варто з гвоздиною в петлиці, чекаючи, коли почнуть прибувати запрошені. Відчувши себе незатишно під поглядом розпирних очей хлопця, Кролик виходить на вулицю постояти у церковних дверей — жар виходить від їх іржаво-червоної фарби під вересневим сонцем, і він чомусь згадує, як стояв одного разу зимовим днем в Техасі в свіжій бежевій формі під стіною барака, подалі від вітру, цього невпинного вітру, який дме з величезного високого неба безлісній землі, завиваючи і збуджуючи тугу за домом в солдата, ніколи раніше не виїжджали з Пенсільванії.

Стоячи на свіжому повітрі, в цьому мирному куточку, він раптом розуміє, що йому доведеться вітати гостей, а вони починають прибувати. Величний темно-синій "крайслер" матусі Спрингер підкочує до церкви, опалим шинами, і три сидять в ньому старої хапаються за ручки дверцят, прагнучи швидше вибратися назовні. У Грейс Штуля трохи збоку на підборідді бородавка, проте вона не забуває демонструвати ямочки на щоках.

— Можу заприсягтися, що, крім Бессі, я тут єдина, хто був і на вашому весіллі, — повідомляє вона Гаррі на паперті.

— Я не впевнений, що був там сам, — каже він. — І як же я себе вів?

— З великою гідністю. Дуже вже високий чоловік у Дженіс, говорили ми все.

— А все так само гарний, — додає Емі Герінгер, найбільш приземкувата з трьох матрон. Обличчя її рябить рум'янами і патьоками тони, нагадує помаранчеву заправку для салату. Боляче тицьнувши його в живіт, вона жартує: — Навіть дещо придбав.

— Намагаюся від цього позбутися, — каже він, точно зобов'язаний їй звітом. — Майже щовечора бігаю. Вірно, Бессі?

— Ох, це мене так лякає, — каже Бессі. — Після того, що трапилося з Фредом. Але ж у нього, ви ж знаєте, ні унції зайвої ваги не було.

— Чи не перетискають, Гаррі, — говорить Уебб Меркетт, піднімаючись по сходах слідом за Сінді. — Кажуть, якщо бігати, можна пошкодити стінки кишечника. Вся кров адже приливає до легким.

— Гей, Уебб, — хвилюючись, каже Гаррі, — ти ж знайомий з моєю тещею.

— Радий вас бачити, — каже Уебб, підходячи до них разом з Сінді.

Сінді — в чорному шовковому платті, що робить її схожою на молоду вдову. Стати б їй вдовою, Господи! Волосся у неї розпушені феном, тому голова вже не здається такою маленькою, як у морської видри, що дуже подобається Гаррі. Гострий глибокий виріз сукні скріплений на грудях брошкою у вигляді джмеля.

А подружки Бессі настільки заворожені галантним Веббом, що Гаррі змушений нагадати їм:

— Заходьте до церкви, там молода людина проведе вас на ваші місця.

— Я хочу сидіти попереду, — каже Емі Герінгер, — щоб гарненько роздивитися цього молодого священика, яким прямо марить Бессі.

— Боюся, гольф у нас на сьогодні пропав, — вибачаючись каже Гаррі Уебб.

— О-о, — каже Сінді. — Уебб вже свої вісімнадцять пройшов: він приїхав туди о пів на дев'яту.

— А хто грав замість мене? — ревниво запитує Гаррі, не дозволяючи погляду занадто довго затримуватися на засмаглій грудей Сінді, оголеною глибоким вирізом. Найкрасивіше місце — верх її грудей: занадто загрозливо стирчать її соски. Якраз над родимкою — біле містечко, яке навіть бюстгальтер зумів приховати від сонця. Маленький хрестик підтягнутий вище, під саму хвилюючу ямочку між ключицями. Ух, цукерка!

— Той молодий ад'ютант-професор був з нами, — зізнається Уебб.

Гаррі образився, але вже треба вітати Фоснахтов, які тісняться ззаду. Дженіс не хотіла їх запрошувати, особливо оскільки вони вирішили не запрошувати Гаррісон: і так багато народу. Але Нельсон хотів, щоб боярином був Біллі Фоснахт, і Гаррі зрозумів, що у них немає вибору, хоча Пеггі і сильно здала — правда, жінку, яка колись роздягалася перед тобою, завжди оточує ореол, як би сумно потім все не скінчилося. Якого біса, це ж весілля, та Гаррі нагинається і цілує Пеггі в куточок великого вологого жодного рота, який йому так знаком. На її розпливлося особі відбивається переляк. Вона підкидає на нього очі, але, оскільки вони косять, він ніколи не знає, на який треба дивитися, щоб зрозуміти її почуття.

Рука Оллі, млява і кістлява, боязко знижує йому руку — боязкий маленький невдаха: і вуха стоять сторчма, і волосся кольору брудної соломи. Гаррі злегка стискає кісточки, стискаючи йому руку.

— Як торгуємо музикою, Оллі? Все ще сурмимо?

Оллі з тих голосистих типів, що часто зустрічаються в Бруер і можуть підібрати будь-яку мелодію, але нічого сенсаційного з цього не виходить. Він працює в музичному магазині "Струни і пластинки", перейменованому в "Фіделіті аудіо", що знаходиться на Уайзер-стріт, недалеко від старого "Багдада", де нині показують фільми для дорослих.

— Він тепер іноді сідає за синтезатор з групою друзів Біллі, — каже Пеггі, і голос її після поцілунку звучить агресивно.

— Катай так і далі, Оллі, станеш другим Елтоном Джоном вісімдесятих. Я серйозно: як ви обидва? Ми з Джен все говоримо, що треба вас до нас запросити.

Дженіс швидше помре, ніж це зробить. Смішно: невинне, давно забуте траханье, а Дженіс до сих пір не може йому пробачити, — він і справді пробачив їй Чарлі, власне єдиного, що залишився у нього одного.

А ось і Чарлі.

— Прийшов на злиття фірм, — жартує Гаррі.

Чарлі хрюкає, злегка пересмикує плечима. Він знає, що цей шлюб обернеться проти нього. Але є в ньому запас сил, якась захисна філософія, яка не дає йому вдаритися в паніку.

— Ти бачив подружку нареченої? — питає його Гаррі, маючи на увазі Мелані.

— Немає ще.

— Вони втрьох вирушили вчора ввечері в Бруер і, якщо судити по Нельсону,

напилися до чортиків. Як тобі подобається така поведінка напередодні весілля?

Чарлі повільно нахилиє голову на плече: він, мовляв, не вірить, але з ввічливості сперечатися не стане. Однак втримати статечність йому не вдається: Мім в брючному костюмі зеленуватого кольору, з оборочками, підскакує до нього ззаду, охоплює поперек грудей і не відпускає. Особа Чарлі спотворюється від переляку, а Мім, щоб він не здогадався, хто це, притискається лицем до його спини, так що Гаррі боїться, як би вся косметика не залишилася на картатому костюмі Чарлі. Мім тепер в будь-яку годину дня і ночі розфарбована точно для виступу на сцені — кожен відтінок фарби, кожен локон ретельно продуманий, але, їй-богу, всі барви і креми світу косметики не здатні зробити пружною шкіру, а обводити очі чорним, може бути, добре для цих зелених дівчат, що ходять на дискотеку, але коли жінці за сорок, це просто надає їй зацькований вигляд, очі витріщаються, немов спіймані петлею ласо. Вона оскаліває, продовжуючи боротися з Чарлі, точно одинадцятирічна дівчина з заліпленими пластиром колінами.

— Господи! — бурмоче Чарлі, дивлячись на зчеплені на його грудях руки з малиновими довгими, як ноги коника, нігтями, але не в змозі швидко перебрати в розумі всіх жінок, яких він знає.

Соромлячись за неї, хвилюючись за нього, Гаррі просить:

— Та перестань, Мім.

А вона не відпускає; її розфарбоване, з довгим носом обличчя спотворене і перекошене від старання утримати Чарлі.

— Попався! — каже вона. — Грецький серцеїд. Розшукується за перевіз неповнолітніх через кордон штату і підтасовування при продажі старих машин. Одягай на нього кайдани, Гаррі.

Замість цього Гаррі бере її за зап'ястя, відчуваючи під пальцями браслети, які він боїться зламати — на тисячі доларів золота на її кістках, — і розводить її руки, міцно впершись у підлогу, в той час як Чарлі, з кожною секундою все більше мрачневшій, розпрямляється, тримаючись за своє слабке серце. Мім жилава, завжди була такою. Як тільки її вдалося відтягнути нарешті від Чарлі, вона негайно приймається чепуритися, поправляючи зачіску, костюм, укладає на місце кожен волосок і кожну оборочку.

— Вирішив, що це перевертень на тебе напав, та, Чарлі? — сміється вона.

— Чи не старих, а машин, що належали комусь, — поправляє її Чарлі, обсмикуючи рукава піджака, щоб привести себе в пристойний вигляд. — Тепер ніхто їх не називає уживаними.

— У нас на Заході ми називаємо їх руїна.

— Ш-ш-ш, — благає її Гаррі. — Там, усередині, можуть почути. Церемонія адже ось-ось почнеться.

Все ще збуджена боротьбою з Чарлі, Мім вирішує подразнити брата, який став таким прихильником пристойності, обвиває руками його шию і міцно притискає до себе. Обручку і складочки на її ошатному костюмі тріщать, придавлені його грудьми.

Тим часом Чарлі вислизає до церкви. Закриті повіки Мім блищать на сонці, точно

жирні сліди машин, що зіткнулися, — Гаррі часто трапляються на шосе темні клубки гуми і покручений метал, що відзначають те місце, де з ким-то раптом сталося щось неймовірне. І тим не менше денний потік транспорту продовжує текти. "Тримай мене, Гаррі!" — закричала маленька Мім, сидючи в своєму капорі між його колін, коли сани вискочили на попіл, посипаних Джексон-роуд, і в повітря злетіли помаранчеві іскри. Кілька років тому тут загинула дитина під молочним фургоном, спускаючись на санках з гори, і всі діти це пам'ятають: з кожного снігового бугра на них дивиться застигле обличчя ту дитину. Гаррі бачить, як блищать повіки Мім — ніби спинки японських жуків, які зазвичай збиралися по кілька штук на великих пожухлу листі виноградної лози за будинком Болджер. Бачить він і те, як витягнулися мочки її вух під вагою сережок і як тремтять її обручку від переривчастого дихання, а вона насилу переводить дух після своїх дурінь. Він бачить, що розгульне життя і нічні чуття вже перетворюють її в жалюгідну стару: дивись на таку жінку — і не віриш, що її коли-небудь могли любити; рятує Мім лише хороший, як у мами, кістяк особи. Гаррі зволікає, все ще не наважуючись увійти до церкви. Городок спускається від неї вниз, немов сходи, широкими ступенями дахів і стін, отака мотлох, де померло вже стільки американців. що розгульне життя і нічні чуття вже перетворюють її в жалюгідну стару: дивись на таку жінку — і не віриш, що її коли-небудь могли любити; рятує Мім лише хороший, як у мами, кістяк особи. Гаррі зволікає, все ще не наважуючись увійти до церкви. Городок спускається від неї вниз, немов сходи, широкими ступенями дахів і стін, отака мотлох, де померло вже стільки американців. що розгульне життя і нічні чуття вже перетворюють її в жалюгідну стару: дивись на таку жінку — і не віриш, що її коли-небудь могли любити; рятує Мім лише хороший, як у мами, кістяк особи. Гаррі зволікає, все ще не наважуючись увійти до церкви. Городок спускається від неї вниз, немов сходи, широкими ступенями дахів і стін, отака мотлох, де померло вже стільки американців.

Він чує, як відкрилася бічні двері, куди пірнув органіст, і заглядає за ріг: а раптом це Дженіс розшукує його. Але з церкви виходить Нельсон, Нельсон в своїй кремовою, купленої до весілля трійці із звуженою талією і широкими лацканами; здається, що костюм йому великий, можливо, тому, що штани майже зовсім закривають задники туфель.

Всякий раз, як Гаррі несподівано бачить сина, йому стає соромно. Він уже розкриває рот, щоб гукнути хлопчика, але той не дивиться в його сторону, він немов нюхає повітря, дивиться на траву, і вниз, на будинку Маунт-Джадж, а потім в іншу сторону — вгору, на небо у гребеня гори. "Біжи!" — хочеться крикнути Гаррі, але жодного звуку не злітає з його губ, він лише сильніше відчуває різкий запах парфумів Мім, коли втягує в себе повітря. А малюк, не знаючи, що його бачили, тихенько зачиняє за собою двері.

За розкритими червонувато-іржавими дверима церква занурюється в тишу, готуючись до віковичних дійства. І світ тоді розколеться на той, де невелика групка людей святкуватиме, і на увесь інший, широкий суботній світ щасливців, світ буднів,

зайнятий повсякденною працею. Кролик з дитинства не любив церемоній. Він бере Мім за лікоть, щоб вести її до церкви, і тут поверх її скляно-застиглих під плівкою лаку збитих волосся бачить, як брудний, старий "форд-універсал" з низькою посадкою і хромованим багажником на даху, надбудованим грубо збиті зеленими дошками, повільно їде по вулиці. Гаррі не встигає розглядати пасажирів, лише зауважує товсте зле обличчя в задньому вікні. Товсте, чоловікоподібне особа, однак особа жінки.

— Що трапилося? — запитує Мім.

— Не знаю. Нічого.

— У тебе такий вигляд, точно ти побачив привид.

— Хвилююся я за малюка. Ось ти — як ти до всього цього ставишся?

— Я? Тітонька Мім? На мій погляд, все в порядку. Ципко візьме кермо влади в свої руки.

— А це добре?

— На якийсь час. Ти не повинен втручатися, Гаррі. У хлопчика своє життя, а у тебе — своя.

— Ось і я весь час собі це кажу. Але я немов з чимось не впорався.

Вони входять до церкви. Далеко попереду маячить жалюгідна купка голів. Таємничий косоокий Худий — галантно, точно йому за це платять, — веде Мім по проході до другого ряду і витонченим вкрадливим жестом спочатку вказує Гаррі його місце поруч з Дженіс. Воно вільно. По інший бік Дженіс сидить мати нареченої. Місіс Лубелл якась вся блякла: вона, як і дочка, руда, але від частого миття волосся у неї втратили яскравість, лежать безбарвними кільцями, так і зростанням вона не вийшла — не те що Пру, — і немає у неї цієї приємною оку стрункості. "Зовсім точно прибиральниця", — мимоволі думає Гаррі. Вона видає йому свою бездушну, але, як не дивно, ідеальну посмішку, — посмішку, схожу на ті, що виблискували в старих чорно-білих фільмах, одночасно сором'язливу і впевнену, бездоганну, як чиста мелодія, посмішку, яка, коли вона була молодшою, могла, здавалося, вивести її в життя куди вище того, де вона осіла. Дженіс, відкинувши голову, перемовляється з матір'ю, яка сидить позаду. Мім посадили в один ряд з матусею Спрингер і її старими курками. Ставрос сидить з Меркеттами в третьому ряду — він хоч може заглядати Сінді в виріз сукні, коли йому стане нудно ... Немов навмисне ці разгильдяї Фоснахти сіли — а може бути, їх посадили — через прохід, де повинні були б сидіти родичі нареченої, стань вони в достатній кількості, і зараз пошепки сперечаються: Пеггі відчайдушно шипить, а Оллі, стоїчно дивлячись перед собою, щось Буркан їй у відповідь. Органіст пробігає пальцями по клавішах, виконуючи якусь фугу, щоб дати присутнім можливість покашляти і витягнути ноги. Коли мелодія тече спокійно, кінчик його маленької рудої борідки опускається і повисає в якомусь дюймі над клавіатурою. те, як він ударяє по клавішах, нагадує Гаррі старий лінотип, на якому він колись працював, натискав на кнопку, яка регулює прогалини, і вискакував шматок гарячого свинцю, а тепер комп'ютер друкує з дисків. Зліва від віттаря в стіні відкривається одна з великих панелей з заокругленим верхом — немов потаємні двері у фільмі жахів, — і звідти

виходить Арчі Кемпбелл в чорному одязі та білому стихарі. Посмішка його, оголивши нездорові зуби, як би говорить: "Що? Це я-то хвилююся?" — і звідти виходить Арчі Кемпбелл в чорному одязі та білому стихарі. Посмішка його, оголивши нездорові зуби, як би говорить: "Що? Це я-то хвилююся?" — і звідти виходить Арчі Кемпбелл в чорному одязі та білому стихарі. Посмішка його, оголивши нездорові зуби, як би говорить: "Що? Це я-то хвилююся?"

За ним слідує Нельсон, звисивши голову, не дивлячись ні на кого.

Худий ковзає по проході, гнучкий, як кішка, і стає поруч з ним. У вільний від роботи час він, напевно, займається грабунком. Він на добрих шість дюймів вище Нельсона. У обох коротка стрижка під панків. На потилиці у Нельсона чубчик, так добре знайомий Гаррі, що у нього раптом свербить в горлі, немов туди щось попало.

Злісний шепіт Пеггі нарешті завмирає. Орган весь цей час мовчав. Піднявши пухкі руки, Манна Каша просить всіх встати. Під цей шурхіт Мелані виводить Пру з бічної кімнати з іншого боку. Вагітність, про яку всі здогадуються, лише підкреслює її красу. На ній довге, до щиколоток, крепове плаття кольору вівса — за словами матусі Спрингер, а за словами Дженіс і Мелані — кольору шампанського, взагалі воно з коричневим поясом, який вирішили не надягати, інакше їй довелося б занадто високо його зав'язувати. Повинно бути, це Мелані сплела віночок з польових квітів, вже зачеплених прив'яданням, який, немов корона, прикрашає голову нареченої. У неї немає ні шлейфу, ні фати — ніщо не прикриває її, крім природного гордості. Опущене обличчя Пру з підібраними губами горить; її морквяно-червоне волосся гладко зачесане назад, оголюючи ніжні раковини вух з просмикнутими в них крихітними золотими кільцями; очі, коли вона піднімає їх на Нельсона, а потім на священика, випромінюють зелене світло. Гаррі досить було б простягнути руку, щоб її затримати, але вона проходить мимо, не дивлячись на нього. Мелані ж усміхненими очима дивиться на старших; в довгих, з червоними кісточками, пальцях Пру тремтить букетик білих квітів. Ось вона зупинилася перед священиком, урочисто-серйозна і велично-повільна, — жінка, яка несе в утробі дитя. пальцях Пру тремтить букетик білих квітів. Ось вона зупинилася перед священиком, урочисто-серйозна і велично-повільна, — жінка, яка несе в утробі дитя. пальцях Пру тремтить букетик білих квітів. Ось вона зупинилася перед священиком, урочисто-серйозна і велично-повільна, — жінка, яка несе в утробі дитя.

Манна Каша звертається до них — "дорогі молодята". Голос у цієї людини звучить як труба — Гаррі помітив це ще вдома, але тут, в майже порожній церкві, луною віддаючись від балясин горіхового дерева і дощечок з іменами покійних і від йдуть вгору вигнутих крокв, він звучить під великим центральним вікном із зображенням Христа, відбуває на небо зі стартового майданчика, оточеної групою апостолів в шатах пастельних тонів, вдвічі сильніше, багатше, з якоюсь м'якою сумом, якій Кролик раніше в ньому не помічав; голос сплачувати прихожан в єдину паству, заглушаючи побоювання, що ця церемонія — лише фарс. Можна скільки завгодно сміятися над священиками, але є у них слова, які нам так потрібні, — слова, вислови тими, кого вже

немає.

— Господь створив союз чоловіка і дружини, — оголошує він громовим, як гуркіт органу, голосом, — для спільної радості ... — І далі немов пил осідає шарами: — ... процвітання, продовження роду, виховання потомства. — Манна Каша закриває очі між фразами — єдиний його недолік. Гаррі чує ззаду легке покряхтыванье: матуся Спрингер втомилася дуже довго стояти. По інший бік Дженіс місіс Лубелл дістала з сумочки брудний на вигляд хустку і прикладає до обличчя. А Дженіс посміхається. У куточках її рота залягла чорнота. У цій своїй маленькій білому капелюшку, схожою на квітку, вона виглядає полінезійка.

Голос Манною Каші, брязкаючи, підноситься до крокв:

— Якщо хтось із вас може привести вагому причину, що заважає цій парі вступати в шлюб, — говорите зараз, а потім вже не порушуйте світу.

Світ.Рипнули лава. Це пара з Бінгемптоні. Мертвий Фред Спрингер. Рут. Кролик бореться з дурним бажанням закричати. В горлі у нього саднить.

Тепер священник звертається безпосередньо до молодим. Нельсон, що тримався збоку, — за очі похмуро, гвоздика в петлиці з'їхала, — тепер виходить на середину і стає поруч з Пру. Він одного з нею зростання. Шия у нього ззаду така худа і гола. Як тростинка!

Тепер запитують Пру. Тонюсеньким голоском вона відповідає — так.

Тепер питання до Нельсону, і у його батька пропадає бажання закричати, розіграти з себе такого собі злого клоуна — у нього починає лоскотати в носі, в двох маленьких протоках щось набухає.

— будь силою заручення їх в вірі, і однодумності, і істині, і любові ... залишить чоловік батька і матір і пристане до дружини.

Нельсон не так голосно, як Манна Каша, і не так жалібно, як Пру, каже — так.

До очей його підступають сльози і в горлі нестерпно дере, і все бідні, забуті, хворі, нікчемні свідки цього шлюбу викочуються через спини Гаррі зі своїм страшним усезнанням, з несподівано відчутної масою смутку, яка палить потилицю Нельсону, поки він і дівчата стоять мовчки, в той час як інші швидко гортають пухкі червоні новенькі молитовники, відшукуючи за назвою і номером потрібний псалом, а Манна Каша гримить: "твоя жінка як плодовита лоза", перекиваючи хор розрізнених голосів, серед яких не чути голосу Кролика, так ка до він плаче, заливаючи слова, вимиваючи сторінку, яка стає такою ж білою і чистою, як тонка ззаду шия нещасного, що стоїть мовчки Нельсона. Дженіс з веселим подивом дивиться на чоловіка з-під своєї білої капелюхи, а місіс Лубелл з сумною посмішкою жінки-поденщиці передає йому свій брудний носовичок. Кролик трясє головою — ні, він же великий чоловік, для нього такий хустку малий; потім все-таки бере його, намагаючись зупинити хлинули потіком сльози.

— Так проживете ви довго і так побачите дітей ваших, — співуче вимовляє Манна Каша своїм гучним солодким, обволакивающим голосом. — Хай буде мир в Ізраїлі, — додає він.

На вулиці, коли все вже завершено, і на пальці надіті кільця, і все клятви проголошені тремтячими молодими голосами під строкатим, як пасхальне яйце, злетом Христа в космос, і молитва Господу Богу вознесена, і бліда пара, обмінявшись покладеним поцілунком (бідолаха Неллі, що б йому вирости ще хоч на дюйм) і ставши тепер вже за всіма правилами таїнства часткою їх загальної плоті, їх племені, повертається до них обличчям під нездоровим післяполуденні небом, в якому вітер, дихаючий ввечері, нагнав хмари, безглузді сльози довгими смугами висихають на чи це Гаррі, і його вже знову обіймає Мім, обіймає як сестра, і перед ним постають все сімейні прикросі, які вони пережили з того часу, коли він тримав її за крихітну ручку; майбутнє похмурої громадою навалилося на них, його єдиний син одружився, а Мім швидше за все ніколи не дізнається цього повсякденного тягара — худа, хрустів зараз в його обіймах, вона так і залишиться старою дівою: адже і жінка легковажна може залишитися старою дівою; треба ж, чого тільки їй не довелося витерпіти за ці роки, його маленькій сестричці, яка за його прикладом плаче зараз тут, на повітрі, де сльози швидко висихають, а навколо миготять посмішки вийшли з церкви, немов метелики, що народжуються і живуть всього один день. що народжуються і живуть всього один день. що народжуються і живуть всього один день.

Ах, цей день, це свято, в який вони перетворили прозаїчну суботу, останній день літа. А яку силу-силенну пального вони переводять, коли низка машин спускається під гору по вуличках містечка до будинку матусі Спрингер. Гаррі і Дженіс в "короні" слідують за блакитним "крайслером" Бессі на випадок, якщо старенька будь-що-небудь вріжеться, а Мім везе місіс Лубелл в "мустангу" Дженіс з усе ще згорнутими набік задніми фарами.

— Чому ти так розплакався? — питає його Дженіс. Вона зняла капелюха і зараз зачісує чубок, дивлячись в люстерко заднього огляду.

— Не знаю. Від щирого, від того, як виглядав Неллі зі спини. Тому, що, дивлячись на потилиці дітей, розумієш: вони тобі довіряють. Я хочу сказати, їм дійсно все це подобалося — подобалася ця маленька мовчазна купка людей, які зібралися подивитися на них.

І він кидає на мовчали дружину погляд. На нижній губі її лежить кінчик язика — вона явно прикусила його, щоб не сказати зайвого.

Вона говорить:

— Якщо ти такий слізливий, міг би не чинити йому перешкод у магазині.

— Та я не чиню. Йому ж плювати на магазин — він просто хоче бовтатися тут при тобі і твоїй матінці, щоб ви квоктали навколо нього, а найлегше влаштувати собі таке життя, якщо тупцювати на майданчику, де у нас стоять машини. Знаєш, у скільки ця його примха зі спортивними машинами обійшлася фірмі? Як ти гадаєш.

— Він каже, ти так його засмутив, що він просто збожеволів. Він каже, ти навмисне його завів.

— Чотири з половиною тисячі монет — ось скільки коштували ці дерьмово коробки. Та плюс ще запасні частини, які Менні довелося замовити, та вартість гаража, де вони

простоять, поки їх будуть лагодити, — це ще додай тисячу.

— Нельсон сказав, що "тріумф" продали тут же.

— Це була щаслива випадковість. Адже тепер "тріумфів" більше не випускають.

— Він каже, "тойоти" вичерпали свій ринок. По всьому Східному узбережжю тепер більше купують "Дацун" і "хонди".

— Ось бачиш, тому-то ми з Чарлі і не хочемо брати хлопця в магазин. Все не по ньому.

— Хіба Чарлі сказав, що не хоче бачити Нельсона в магазині?

— Ну, не такими словами. Занадто він хороший хлопець.

— От уже ніколи не помічала, щоб він був славним малим. Славним в цьому сенсі. Я запитаю його у нас вдома.

— Не смій нападати на бідолаху Чарлі тому, що він переключився на Мелані. Я взагалі не пам'ятаю, щоб він говорив що-небудь про Нельсона.

— Переключився ?! Гаррі, але ж з тих пір пройшло десять років. Перестань ти жити минулим. Якщо Чарлі завгодно виставляти себе в поганому світлі, ганяючись за двадцятирічної дівчиною, мені-то що? Коли ти підвів ризику під відносинами з кимось, у тебе залишаються до цієї людини лише добрі почуття.

— Що значить "підвів ризику"? Занадто багато ти дивишся телевізор.

— Так кажуть.

— Ці твої тітки, з якими ти спілкуєшся в клубі. Доріс Кауфман, чорт би її ухопив.

Його вразило те, що вона вважає, ніби він живе минулим. Чому саме він заплакав на весіллі? Містер Славний Малий. Містер Ручний Малий. А, пішли вони до біса.

— Але Чарлі принаймні ухиляється від одруження, а значить, він не такий дурень, як Нельсон, — промовляє він і включає радіо, щоб покінчити з розмовою. Пів на п'яту, передають новини: землетрус на Гаваях, двох американських бізнесменів викрали в Сальвадорі, радянські танки на вулицях Кабула після пройшла в неділю в Афганістані незрозумілою зміни уряду. У Мексиці підписано угоду з США про постачання природного газу, що може надовго покінчити з нестачею енергії. У Каліфорнії за десять днів пожежами знищено більше акрів лісу, ніж за весь час з 1970 року. У Філадельфії магнат-видавець Уолтер Анненберг пожертвував п'ятдесят тисяч доларів єпархії католицького архієпископа, бажаючи частково покрити витрати на будівництво піднесення, з якого Папа Іван Павло II 3 жовтня буде служити месу, хоча багато хто вважає це марнотратством. Анненберг, урочисто оголосив диктор, — єврей.

— Навіщо вони нам про це повідомляють? — запитує Дженіс.

Господи, до чого ж вона все-таки тупа. Ця думка його заспокоює. Він каже їй:

— Та потім, щоб ми, так звані християни, відчували себе мерзотниками через нашого жмотства — шкода грошей на піднесення для Папи.

— Мушу сказати, — говорить Дженіс, — мені дійсно здається марнотратством будувати таку штуку для одного не менше одного разу.

— Таке життя, — каже Гаррі, пріпарковивая машину до тротуару на Джозеф-стріт. Перед будинком 89 стільки машин, що йому доводиться зупинитися за полквартала

звідти, перед будинком, де живуть ці чоловікоподібні баби. Одна з них, ще досить молода, здоровенна баба в купленій на розпродажі армійської робочій куртці, якраз витягає на ганок велику рожеву бобіну ізоляційної стрічки з боковиною з станіолу.

— У мене сьогодні син одружився! — несподівано крикнув їй Гаррі.

Стрижена сусідка розгублено кліпає і кричить у відповідь:

— Щастя їй!

— Йому!

— Я хочу сказати — нареченій!

— О'кей, я їй передам!

Обличчя жінки з вузькими, як у фігури індіанця над тютюнової лавкою, очима злегка пом'якшується; вона бачить Дженіс, вилазити з іншого боку машини, і, вирішивши поспілкуватися, кричить їй:

— Джен, а ви як до цього ставитеся?

Дженіс так довго розгойдується з відповіддю, що Гаррі відповідає за неї:

— Вона на сьомому небі. Хіба може бути інакше?

Одного він не в змозі зрозуміти — не того, чому ці баби його не люблять, а чому він хоче, щоб вони його любили, чому один стукіт їх молотків далеко ображає його, немов йому щось не дозволено.

Якимось чином цей Худий, що веде канарково-жовтий "ле-кар", чия назва великими літерами виведено на боці машини, зумів привезти з церкви наречену, нареченого і Мелані раніше Гаррі і Дженіс; і Оллі з Пеггі теж приїхали раніше в своєму коричневому "Доджі-73" з крилом, залатаним склопластиком; і навіть Манна Каша випередив їх: його тріскучий маленький чорний "опель-манта" теж стоїть біля кромки тротуару за кленом, який матуся Спрингер ось уже більше тридцяти років бачить зі своєї спальні. У вітальні вже товпиться народ, а раскрасневшаяся товстуха в формі офіціантки обносять гостей закусками, які коштують ціле багатство, — якісь наспіх зляпати штуковини, щось на зразок печива з розплавленим сиром, прикрашеного петрушкою. Гаррі спрямовується крізь натовп, розставивши по старій баскетбольної звичкою лікті на випадок, якщо хто-то налетить на нього: треба принести з кухні шампанське. Пляшки "Мумм" по дванадцять доларів кожна — навіть при тому, що їх купували ящиком, — заповнюють всю другу полицю в холодильнику, красиво укладене валетом — блискуче срібне горлечко до товстого скляному денця. "Шампанське на весіллі під дулом рушниці, — думає Гаррі. — По рахунку з Енгстроме". Онук Грейс Штуля виявляється здоровенним хлопцем — не менш як двісті п'ятдесят фунтів вагою — з пишною піратської бородою; на сковороді у нього смажаться різні штучки-дрючки, а в духовці — щось загорнуте в бекон. А також пиво, яке він дістав з холодильника, варто відкрите на столі. Шум у вітальні все наростає, входні двері раз у раз ляскає. Слідом за Мім і матусею увалюються Ставрос і Меркетти, і всі починають тріщати як сороки, лише тільки ляскають перші пробки. Батюшки, струмінь не зупинити, як коли кінчаєш, а пластикові келихи для шампанського, які Дженіс знайшла в "Акме", стоять на круглому китайському таці на столі за пивом, поставленим онуком Грейс Штуля

занадто далеко, важко дістатися до них і не пролити рудувату піну на лінолеум. Наповнюючи келихи, Гаррі згадує про золотих монетах, які зберігали свою цінність протягом століть, і в душі його немов піднімається трап, випускаючи печаль. Якого біса, ми ж все разом летимо по жолобу вниз. А у вітальні, стоячи перед буфетом, матуся Спрингер схвильовано промовляє заздалегідь приготовлений маленький тост, який закінчує на пенсільванському німецькому: "Dir seid num eins: halt es Selle Weg". важко дістатися до них і не пролити рудувату піну на лінолеум. Наповнюючи келихи, Гаррі згадує про золотих монетах, які зберігали свою цінність протягом століть, і в душі його немов піднімається трап, випускаючи печаль. Якого біса, ми ж все разом летимо по жолобу вниз. А у вітальні, стоячи перед буфетом, матуся Спрингер схвильовано промовляє заздалегідь приготовлений маленький тост, який закінчує на пенсільванському німецькому: "Dir seid num eins: halt es Selle Weg". важко дістатися до них і не пролити рудувату піну на лінолеум. Наповнюючи келихи, Гаррі згадує про золотих монетах, які зберігали свою цінність протягом століть, і в душі його немов піднімається трап, випускаючи печаль. Якого біса, ми ж все разом летимо по жолобу вниз. А у вітальні, стоячи перед буфетом, матуся Спрингер схвильовано промовляє заздалегідь приготовлений маленький тост, який закінчує на пенсільванському німецькому: "Dir seid num eins: halt es Selle Weg". який закінчує на пенсільванському німецькому: "Dir seid num eins: halt es Selle Weg". який закінчує на пенсільванському німецькому: "Dir seid num eins: halt es Selle Weg".

— Що значить, бабуля? — запитує Нельсон, побоюючись, як би йому чогось не нав'язали, така дитина в порівнянні з червоніючої дорослою жінкою, на якій він по дурості взяв і одружився.

— Я хотіла сказати, — роздратовано вимовляє Бессі, — ви тепер єдине ціле — тримайтеся цього шляху.

Всі кричать "ура" і п'ють — а дехто вже встиг випити.

Грейс Штуля прослизав вперед, в звільнений гостями коло, — можливо, п'ятдесят років тому вона була великою танцівницею, а зараз належить до тих бабів, що зберігають тонкі щиколотки і маленькі ноги.

— Або, як завжди говорили: "Bussie waiirt ows, kocha dut net. Поцілунки виснажуються, хороша кухня — немає".

Всі голосно висловлюють схвалення. Гаррі відкорковує нову пляшку і вирішує напиться. Це печиво з розплавленим сиром не так вже й погано — треба тільки встигнути донести його до рота, поки воно не розкришилося. А у маленькій товстушки — приятельки онука Грейс Штуля — приголомшлива груди. Жіноча плоть — ось в цьому принаймні не бракує — продовжує перебувати. Здається, пройшла ціла вічність з тих пір, як він лежав у своїй кімнаті без сну, розбурханий появою в домі Пру Лубелл, нині Терези Енгстрем. Гаррі виявляє, що стоїть поруч з її матір'ю. Він запитує її:

— Ви коли-небудь раніше бували в наших краях?

— Тільки проїздом, — вимовляє вона тонюсеньким голоском, так що йому доводиться нагнутися, як до вмираючого на смертному одрі, щоб почути. А як тихо

промовляла Пру слова клятви під час вінчання! — Моя рідня — з Чикаго.

— Ви можете пишатися своєю донькою, — заявляє він їй. — Ми її вже полюбили. — Йому самому здається, що він вимовив це зовсім як вона: життя — це і справді гра у дорослих.

— Тереза намагається вести себе правильно, — каже її мати. — Але це було їй завжди нелегко.

— Ось як?

— Вона пішла в рідню батька. Розумієте, завжди все доводить до крайності.

— Справді?

— О так. Уперта. Чи не смієш нічого сказати проти.

Очі у неї розширюються. А у Гаррі таке відчуття, точно його з цією жінкою поставили робити паперові ланцюги, а клей дали негідний, ланки весь час розпадаються. Нелегко тут вести розмову, нічого не чути. Тепер ще Манна Каша і Худий хихикають разом.

— Мені дуже шкода, що ваш чоловік не міг приїхати, — каже Гаррі.

— Ви б не шкодували, якщо б знали його, — спокійно відповідає місіс Лубелл і похитує пластмасовим келихом, як би показуючи, що він порожній.

— Дозвольте наповнити. — Гаррі раптом з жахом усвідомлює, що вона його ровесниця — хоч вона і виглядає старою, їй стільки ж років, скільки і йому, і замість того, щоб в мріях лежати голяка з красунями на кшталт Сінді Меркетт або подружки онука Грейс Штуля, він повинен задовольнятися постіллю з кимось на кшталт місіс Лубелл. Він поспішає на кухню, щоб перевірити, як йде справа з шампанським, і виявляє там Нельсона і Мелані, відкорковують пляшки. Кухонний стіл завалений маленькими дротяними клітинами, в які укладена кожна пробка.

— Пап, може адже не вистачити, — нудить Нельсон.

Ну і парочка.

— А чому б вам, молодь, не перейти на молоко? — пропонує він, відбираючи у хлопця пляшку, важку, зелену і холодну, як монети. З гравірованої етикеткою. Його бідний покійний папка ніколи в житті не пив такої шипучки. Сімдесят років одне тільки пиво та іржаву воду. Він каже Мелані: — Цей твій шикарний велосипед все ще у нас в гаражі.

— О, я знаю, — каже вона, дивлячись на нього невинними очима. — Якщо я заберу його в Кент, у мене його неодмінно вкрадуть. — Її карі витрішкуваті очі нічим не показують, що вона помітила його грубість, що пояснюється тим, що він вважає: вона його зрадила.

Він каже їй:

— Треба б тобі піти привітатися з Чарлі.

— О, ми вже віталися. — Вона що, виїхала з номера в мотелі, який він оплачує, і провела ніч у Чарлі? Щось Гаррі це незрозуміло. А Мелані, немов бажаючи все загладити, каже: — Я скажу Пру, що вона може користуватися велосипедом, якщо захоче. Це прекрасне тренування для м'язів.

Яких м'язів? Його місце поряд з матір'ю нареченої пустує — ні у кого не вистачило доброти зайнятися нею. І він, з готовністю наповнюючи протягнутий нею келих, каже:

— Дякую за носовичок, там, в церкві.

— Важко це, мабуть, — каже вона, піднімаючи на нього тепер вже не такі перелякані очі, — коли лише одна дитина.

Зовсім не один, мало не повідомляє він їй: видно, здорово він перебрав. По-перше, є мертва сестричка, похована там, високо на пагорбі, а потім — ця довгонога дівчина, що бродить по полях і луках на південь від Гелілі. Кого вона йому нагадує, ця місіс Лубелл, коли вона ось так кокетливо піднімає голову, дивлячись на нього? Тельму Гаррісон біля басейну. Мабуть, варто було б запросити Гаррісон, але тоді міг би образитися Бадді Інглфінгер. Та й Ронні вів би себе агресивно. Органіст з борідкою клинцем (його-то хто запросив?) Приєднався до Манною Каші і худому, і вони веселяться на повну силу, але священик в якийсь момент все ж згадує про свої обов'язки перед іншими. Він підходить до Гаррі і до матері Пру — справжній акт християнського милосердя.

— Що ж, — звертається до нього Гаррі, — що зроблено, того і не переробиш, вірно?

Преподобний Кемпбелл оголює в догідливою усмішці невеликий частокіл потемнілих від тютюну зубів.

— Наречена виглядала чарівно, — говорить він місіс Лубелл.

— Зростанням вона пішла в рідню батька, — каже та. — І волосся пряме — теж від них. Мої від природи в'ються, а у Френка стоять сторчма — він ніколи не може їх укласти. Тереза, звичайно, не така вперта, вона все-таки дівчина.

— Абсолютно чарівна, — вимовляє Манна Каша, і посмішка його здається приклеєною.

Гаррі питає його:

— А яку швидкість розвиває цей ваш "опель"?

Він виймає з рота трубку:

— Коли їдиш тут з гори на гору, оптимальну швидкість не розвинеш, вірно? Я б сказав, двадцять п'ять — двадцять шість в кращому випадку. Я тільки те й роблю, що гальмую, а потім знову включаю швидкість.

— А ви знаєте, — повідомляє йому Гаррі, — ці машини адже роблять японці, хоча продає їх "бюік". Я чув, що після моделі вісімдесятого року фірма не стане більше їх ввозити. Тоді з частинами буде зле.

Манна Каша розвеселився і підморгує місіс Лубелл. А на Гаррі він звертає награно строгий погляд і питає:

— Ви що, намагаєтеся продати мені "тойоту"?

Якщо подумати, то мама теж стане скелетом. Її великі кістки будуть лежати в землі, як кістки динозавра.

— Бачте, — каже Гаррі, — у нас з'явилася нова маленька машина з передніми ведучими колесами, яка називається "Терсел", — не знаю, звідки вони беруть ці назви, але це не настільки важливо, так от вона робить понад сорока на шосе і місця в ній для однієї людини цілком достатньо.

Чекають відродження Христа. А що, якщо цього ніколи не станеться?

— А що, якщо я одружуся, — заперечує маленький чоловічок, — і у мене з'явиться величезне потомство?

— А вам і треба б одружитися, — несподівано лунає верескливий голос місіс Лубелл. — Священики за покликом плоті пачками йдуть з церкви. Весь цей секс в кіно, в книгах, усюди, навіть на телебаченні, якщо дивишся телевізор досить пізно, — не дивно, що вони не в змозі противитися. Дякуйте Богові, що вам не доводиться з цим боротися.

— Я часто думав, — вимовляє Манна Каша злегка приглушеним, але все ж розкотистим голосом, яким здійснював вінчання, — що з мене міг би вийти чудовий священик. Обожаю певний порядок речей.

Кролик говорить:

— Ось тільки що в машині ми чули, що Анненберг в Філадельфії дав католикам п'ятдесят тисяч на піднесення для Папи, щоб заткнути рот захисникам громадянських свобод.

Манна Каша фиркає:

— А ви знаєте, яка для нього реклама ці п'ятдесят тисяч? Це ж чиста вигода.

Худий і органіст, видно, кажуть про одяг, судячи з того, як вони мацають сорочки одне одного. Якщо Гаррі доведеться розмовляти з органістом, він запитає, чому той не зіграв "Гряди, гряди, голубка".

Місіс Лубелл каже:

— Сподівалися, що Папа приїде в Клівленд, але не може ж він побувати скрізь.

— Я чув, він збирається поїхати на якусь ферму, в повну глухомань, — каже Гаррі.

Манна Каша доторкається до руки матері нареченої і схиляє до неї голову, немов бажаючи показати Гаррі свою лисину.

— Містер Анненберг — колишній наш посол при англійському дворі. Розповідають, що коли він вручав свої вірчі грамоти королеві, вона протягнула йому руку для поцілунку, а він потиснув її і сказав: "Як живете-можете, королева?"

Ух, як він grimнув. Місіс Лубелл теж так і залилася, навіть зойкнула і, засоромившись, швидко прикрила кісточками пальців рот. Манна Каша в захваті і вторить їй громоподібними гуркотом — точно регоче могутній широкоплечий старий. Ну, якщо вони збираються так далі продовжувати, вважає Кролик, він може їх залишити і, скориставшись Манною кашею як багром, відштовхується від них. Він дивиться поверх голів присутніх, вишукує просвіт. У вітальні завжди темнувато, скільки б лампочок не було включено або щоб ні був час дня — дерева і навіс над входом перекривають сонце. А йому хотілося б мати будинок, де було б багато світла, який заливав б червоні квадратні простору. Ну навіщо ховати себе заживо?

А матуся Спрингер затиснула Чарлі у буфета: особа у неї налилося і почервоніло, точно виноградина, від зусиль, яких їй варто заштовхувати йому в вухо нечутні звідси слова; Чарлі ввічливо схилив до неї акуратно причесаний голову, колись велику, як у барана, а тепер немов всохлі і стала схожою на голову старої кози, і старанно киває,

точно клюючий зерно півень. У передній частині кімнати, вимальовуючись силуетами на тлі великого вікна, Меркетти розмовляють з Фоснахтами, старина Оллі безсумнівно вселяє цим новим людям, який він знає музикант, а Пеггі весело сміється, підтримуючи його і тая про себе те, що вдома він — лінива щур. Меркетти належать до нових друзів Гаррі, а Фоснахти — до старих, і йому не подобається те, що вони спілкуються: хоча Пеггі була відмінною подружкою в ліжку, він зовсім не хоче, щоб ці шкільні прилипали влізли в компанію його заміського клубу, однак він бачить, що це відбувається завдяки лестоцям і шампанському; Оллі витріщається на Сінді (не смій і думати про це!), А Пеггі телячими очима оглядає Меркетта, та вона під кого завгодно ляже — мабуть, Оллі ніяк не задовольняє її своїм, цілком ймовірно, дуже тоненьким, як тростинка, членом. Гаррі подумує, чи не підійти до неї і не розбити це співдружність, але передбачає, крізь яку стіну йому доведеться обережно пробиратися після всіх цих сліз в церкві і спогадів про Беккі, і татові, і мамі, і навіть старого Фреде, яких більше немає. Мім сидить на дивані з Грейс Штуля і з іншого старої куркою, Емі, — Бог ти мій, яке ця парочка влаштувала собі розвагу, напівголосно розповідаючи Мім історії з її дитинства, — цей акцент округу Дайамонд і манера висловлюватися викликають у неї сміх, а вона — нафарбована, вся в мішуру, як квітковий горщик, — нагадує тих повій, яких вони бачать весь день і вечір по телевізору, бабусі навіть і не розуміють, що дивляться на повій, якими насправді є ці знамениті жінки, що грають в "Випереджаючи час" або в "сквері Голлівуду" або підморгують Мерву, або Майку, або Філлах в телепрограмах, сидячи з голими колінами в кріслах, де всі вони лежали під ким то, а тепер вони нікому не потрібні, час наздогнало і Мім і посадило на сірий диван разом з прихожанками. Нельсон, Мелані і ця селянка, онук Грейс Штуля, все ще стирчать на кухні, а його приятельці, мабуть, набридло обносити гостей штучками-дрючками на хитромудрій підставці, що зберігає тепло, і блюдцем з кетчупом, вона вирішила, що вистачить, і приєдналася до них; у них там маленький переносний телевізор "Соні", за яким Дженіс, готуючи вечерю, дивиться іноді старі комедії з Керол Бернетт, і зараз, судячи по звуках — крики, гримить оркестр, — ця нікчемна п'яна молодь включила передачу про матч між командами Пенсільванії і Небраски. А Пру в своєму весільному вбранні кольору шампанського, вже без віночка на голові, варто одна у триногий лампи і розглядає важкий зелений скляну кулю матусі Спрингер з запечатаним всередині бульбашкою повітря, знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках, дивиться іноді старі комедії з Керол Бернетт, і зараз, судячи по звуках — крики, гримить оркестр, — ця нікчемна п'яна молодь включила передачу про матч між командами Пенсільванії і Небраски. А Пру в своєму весільному вбранні кольору шампанського, вже без віночка на голові, варто одна у триногий лампи і розглядає важкий зелений скляну кулю матусі Спрингер з запечатаним всередині бульбашкою повітря, знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов,

до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. дивиться іноді старі комедії з Керол Бернетт, і зараз, судячи по звуках — крики, гримить оркестр, — ця нікчемна п'яна молодь включила передачу про матч між командами Пенсільванії і Небраски. А Пру в своєму весільному вбранні кольору шампанського, вже без віночка на голові, варто одна у триногий лампи і розглядає важкий зелений скляну кулю матусі Спрингер з запечатаним всередині бульбашкою повітря, знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. — ця нікчемна п'яна молодь включила передачу про матч між командами Пенсільванії і Небраски. А Пру в своєму весільному вбранні кольору шампанського, вже без віночка на голові, варто одна у триногий лампи і розглядає важкий зелений скляну кулю матусі Спрингер з запечатаним всередині бульбашкою повітря, знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. — ця нікчемна п'яна молодь включила передачу про матч між командами Пенсільванії і Небраски. А Пру в своєму весільному вбранні кольору шампанського, вже без віночка на голові, варто одна у триногий лампи і розглядає важкий зелений скляну кулю матусі Спрингер з запечатаним всередині бульбашкою повітря, знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках. знову і знову повертає його під тьмяним світлом в своїх довгих червоних пальцях, на одному з яких блищить обручка. У групі Фоснахтов — Меркеттов, до якої приєдналася і Дженіс, лунає вибух сміху. Повз Гаррі на кухню протискується Уебб з пластмасовими келихами в руках.

— Як тобі подобається цей божевільний Роуз? — проходячи повз, вимовляє він, щоб щось сказати.

Піт Роуз недавно набрав понад шестисот очок, і йому треба забити ще всього чотири м'ячі, щоб стати першим гравцем, коли-небудь забивав двісті м'ячів за десять сезонів.

— видрючується, — вимовляє Кролик: так говорили про нього самого близько тридцяти років тому.

Можливо, Пру через свою вже помітною вагітності соромиться пройти крізь натовп і приєднатися до свого покоління на кухні. Гаррі підходить до неї, нагинається і цілує, поки вона не встигла стати проти, в гладку теплу щоку, шампанське багато полегшує.

— Хіба не положено поцілувати наречену? — каже він їй.

Вона повертається до нього і нагороджує цією своєю нерішучою і раптом висвітлює все обличчя посмішкою, від якої куточок рота повзе вгору. Очі її стали ще зеленішим від скельця, цього дивного блискучого яйця, яким Гаррі не раз хотілося шмякнуть Дженіс по голові.

— Звичайно, — каже вона. З яйця, притиснутого до її живота, з самого його центру — там, де бульбашка повітря, — виходить бліде вістря світла.

Гаррі відчуває, що краєчком ока вона помітила його наближення і чекала, завмерши, як почув небезпеку олень. Звичайно, їй страшно серед всіх цих чужих людей — тепер, коли долю її вже вирішив весільний обряд, і Кролик хоче підбадьорити свою невістку:

— Ти напевно зовсім вимоталася. Не тягне поспати? Пам'ятаю, Дженіс жахливо спати хотіла.

— Я якось дивно себе почуваю, — погоджується Пру і обома руками ставить зелений скляну кулю на круглий столик, який дерев'яним листом оточує ніжку підлоги лампи. І раптом запитує: — Як ви думаєте, я зроблю Нельсона щасливим?

— Звичайно. Ми якось з малим довго про це говорили. Він дуже високої думки про тебе.

— Він не вважає, що потрапив в пастку?

— Ну, відверто кажучи, як раз це мене й цікавило, бо я на його місці міг би саме так себе почувати. Але, їй-богу, Тереза, його це, схоже, не хвилює. У нього з самого дитинства було розвинене почуття справедливості, і в даному випадку він, мабуть, вважає, що так буде справедливо. Слухай. Чи не муч ти себе. Єдине, що зараз хвилює Нельсона, — це його старий.

— Він дуже високої думки про вас, — каже вона ледь чутно, ніби боячись здатися зухвалою.

Гаррі хрюкає: він любить, коли жінки дерзят йому, а найменший ознака жвавості в Пру тільки радує його.

— Все влаштується, — обіцяє він їй, але Тереза як і раніше вся у владі страху, який, того й гляди, передається йому. Коли молода жінка, осмілівши, широко посміхається, видно, що їй слід було свого часу надіти на зуби шини, але ніхто про це не подбав.

Смак шампанського знову нагадує Гаррі про батька. Пиво і іржава вода, грибний суп з банки.

— Постарайся розважитися, — каже він Пру і йде через набиту людьми кімнату повз галасливій групи Меркеттов, Фоснахтов і Дженіс до дивана, де між двома бабами сидить Мім. — Ви що, розбещуєте мою сестричку? — запитує він, звертаючись до Емі Герінгер.

Грейс Штуля сміється, а Емі тріпається, намагаючись встати з дивана.

— Чи не вставайте з-за мене, — каже їй Кролик. — Я підійшов, просто щоб подивитися, чи не потрібна кому чого.

— Те, що мені потрібно, — Буркан Емі, продовжуючи елозить по дивану, так що він

змушений допомогти їй встати, — я повинна зробити сама.

— Що ж це таке? — запитує він.

Вона дивиться на нього кілька оскляніли поглядом — зовсім як Мелані, коли він порадив їй пити молоко.

— Поклик природи, — відповідає Емі, — якщо можна так висловитися.

Грейс Штуля, в свою чергу, простягає йому руку, і, коли він бере її, щоб підняти стару з дивана, у нього таке відчуття, точно він тримає мішок з найтоншого пергаменту, повний обкачаних камінчиків і чомусь теплий.

— Пора, мабуть, прощатися з Бессі, — каже вона.

— Он вона там — заговорила до напівсмерті Чарлі Ставроса, — підказує їй Гаррі.

— Так, і швидше за все вже наговорив зайвого. — Схоже, стара знає, про що там мова, — або, може, йому це здалося?

— Так, — каже Мім.

— Наступною видавати заміж я буду тебе, — каже Кролик.

— Мені, власне, час від часу пропонували.

— Ну і що ти відповідала?

— У мої роки занадто це клопітно.

— А зі здоров'ям у тебе в порядку?

— Я все роблю, щоб було в порядку. Більше не курю, помітив?

— А як щодо того, що ти сидиш допізна і дивишся по телевізору Містера Блакитні Очі? Я, до речі, знав, що його звать Містер Блакитні Очі. Чи не знав тільки, про яке містера ти говориш, думав, може, хтось новий з'явився з таким же прізвиськом.

Коли він подзвонив їй по міжміському телефону, щоб запросити на весілля, вона сказала, що домовилася з одним дуже дорогим їй чоловіком подивитися шоу з Містером Блакитні Очі, і він запитав: "А що це за містер?" Вона сказала: "Так звать Синатру, дурник. Де ти був все життя?" І він відповів: "Ти добре знаєш, де я був, — тут". І вона сказала: "Угу, воно і видно". Господи, до чого ж він любив Мім: в загальному, ніхто не розуміє тебе так, як твої рідні.

Мім каже:

— Поспати можна і вдень. Так чи інакше, я своє відстрибав — тепер я ділова жінка. — І, рухом руки вказавши в інший кінець кімнати, питає: — Що це Бессі таке затіяла — вирішила перешкодити мені поговорити з Чарлі? Вона вже цілу годину його тримає.

— Поняття не маю, що відбувається.

— І ніколи не мав. За це все ми тебе і любимо.

— Припини. Гей, а як тобі подобається нова Дженіс?

— А що в ній нового?

— Невже не бачиш? Вона стала куди впевненіше в собі. Більшою мірою жінка.

— Тверда, як горіх, Гаррі, завжди була і буде. А ти завжди її жалів. Ось вже марно.

— Сумую я за папці, — несподівано оголошує він.

— А ти все більше і більше стаєш схожий на нього. Особливо в профіль.

— У нього ніколи не було такого живота, як у мене.

— У нього не було і зубів, щоб так обжиратися, як ти.

— А ти помітила, що ця Пру чимось на нього схожа? І руки у неї великі, червоні, як у мами. Я хочу сказати, вона більше схожа на Енгстроме, ніж Нельсон.

— Ви, мужики, любите беручких жінок. Я думала, що такі номери вже не проходять, а у неї ось пройшов.

Він киває, а сам уявляє собі, як вона накладає беззубий профіль батька на його профіль.

— Так вона до смерті перелякана.

— А ти ж як? — запитує Мім. — Що поробляєш, ніж радуєш свою душу?

— Граю в гольф.

— І як і раніше розважаєшся з Дженіс?

— Іноді.

— Так, з вас вийшла справжня пара. Ми з мамою вважали, що ви більше півроку не протягнете — адже вона ж тебе просто зловила.

— Може, я сам піймався. Ну а ти? Як там у вас з грошиками, в Лас-Вегасі? У тебе дійсно своя перукарня або ти всього лише підставна особа у великих ділків?

— Мені належить тридцять п'ять відсотків капіталу. Стільки я отримала за те, що погодилася стати підставною особою.

Він знову киває:

— Звучить знайомо.

— А у тебе ще хтось є? Можеш мені сказати — я ж завтра буду вже в літаку. Як щодо цієї товстозадим з розкосими очима?

Він хитає головою:

— Ні-і. Після Джилл — жодного разу. Те, що з нею сталося, мене здорово труснуло.

— О'кей, але ж це було десять років тому, це ж ненормально, Гаррі. Ти перетворюєшся на нікчемність.

— Пам'ятаєш, як ми спускалися на санях до Джексон-роуд? — запитав він. — Я часто про це думаю.

— Це було, може, одного разу або двічі, а тут ніколи не йде сніг. Їдь на озеро Тахо — ось там зараз сніг. Відправимося в Альта або в Таос — побачиш, як я катаюся на лижах. Можеш поїхати туди і один — ми тобі влаштуємо якусь симпатичну дівчинку. Блондинку, брюнетку, руду — яку захочеш. Гарну, чистеньку дівчинку з маленького містечка — ніяких неприємностей.

— Мім, — каже він, спалахнувши, — ну і язичок. — І тільки хоче сказати їй, як він її любить, але тут біля вхідних дверей виникає штовханина.

Худий і органіст разом виходять з кімнати і стикаються в дверях з непоказно одягненою парою, яка вже деякий час марно телефонувала в непрацюючий дзвінок. За зовнішнім виглядом вони схожі на рознощиків, які торгують енциклопедіями — правда, ті зазвичай працюють поодиноці, — або на Свідків Єгови, які ходять по домівках; ось тільки замість "Вартової башти" в руках великий пакет з весільним подарунком, загорнутим в срібну папір. Це родичі з Бінгемптоні. Вони не там звернули з Північно-

Східного шосе і заблукали в західній Філадельфії. Жінка, опинившись нарешті під дахом, плаче від полегшення і втоми.

— Квартал за кварталом — і часто-чорні, — каже чоловік, розповідаючи про свої пригоди: він все не може прийти до тями від подиву.

— О-о! — вигукує Пру з іншого кінця кімнати. — Дядько Роб! — І кидається до нього в обійми, нарешті відчувши себе вдома.

Матуся Спрингер надала будиночок в покон в розпорядження молодих — нехай покористуються в медовий місяць останніми золотими тижнями тепла, правда, берези вже починають жовтіти, а човни і байдарки витягнуто на сушу. Хлопець нічого цього не помітить — їм пощастить, якщо він не підпалить будинок, отруюючи собі мізки і гени марихуаною. Але Гаррі це не стосується. Тепер, коли Нельсон одружений, у свідомості Гаррі немов зачинилися двері, нарешті він виплатив борг, і думки його знову повертаються до тієї фермі, на південь звідси, де інше його дитя, напевно, ходить, ходить і чекає, коли почнеться справжнє життя.

Якось увечері, коли по телевізору немає нічого для матусі цікавого, вона скликає невелику нараду в вітальні, кладе ноги, обмотані бинтами тілесного кольору (нововведення, прописане її доктором, — коли Гаррі намагається уявити собі людину, для якого роблять такі бинти, навіть худий в порівнянні здасться здорованем), на лавочку, а вольтерівське крісло надає єдиному в будинку чоловіка. Дженіс сідає на диван з покладеним після вечері ковточками якийсь білої густий, як крем, отрути — лікеру з кокосового молока, який хлопці принесли в будинок, — поруч з матір'ю вона виглядає зовсім дівчиськом, особливо коли сидить ось так, підібравши під себе ноги. А ноги красиві, міцні. Вона зуміла зберегти їх такими, і він готовий за це зняти перед нею капелюха. Ну чого ще можна вимагати від дружини, якщо вона не дає від тебе драла і разом з тобою чекає, що буде далі?

Матуся Спрингер оголошує:

— Ми повинні зараз вирішити, як бути з Нельсоном.

— Надіслати його назад в коледж, — каже Гаррі. — У неї там є квартирка — ось нехай обидва там і живуть.

— Він не хоче їхати, — вже не вперше заявляє Дженіс.

— А чому, чорт забирай? — запитує Гаррі: питання це все ще хвилює його, хоча він і знає, що карта його бита.

— Ох, Гаррі, — говорить Дженіс, — цього ніхто не знає. Ти ж не ходив до коледжу, так чому ж він винен?

— Це, звичайно, пояснення. Подивись на мене. Я не хочу, щоб він повторив моє життя. Досить того, що я так живу.

— Милий, я ж говорила з його точки зору, я зовсім не хочу сперечатися з тобою. Звичайно, ми з мамою хотіли б, щоб він закінчив Кент і не зв'язувався з цією секретаркою. Але вийшло інакше.

— Не може він одружитися і повернутися в коледж, точно нічого не сталося, — заявляє Бессі. — Адже вона працювала, все її знають, і я думаю, в цьому для нього

камінь спотикання. Він повинен працювати.

— Дуже добре! — каже Гаррі, отримуючи задоволення від своєї впертості: нехай жінки конструктивно думають. — Може, його тесть знайде йому роботу в Акроні.

— Ти ж бачив її мати, — каже матуся Спрингер. — Ніякої допомоги з цього боку чекати не доводиться.

— Зате дядя Роб — ух який пробивний малий. Що він там робить, на взуттєвій фабриці? Протикає дірки для шнурків?

— Гаррі! — Дженіс, наслідуючи матері, каже розмірено, рішуче. — Нельсон повинен працювати в магазині.

— О Боже! Чому? Чому? У нас же величезна країна. У ній є старі заводи, нові заводи, ферми, магазини — чому це ліниве кодло не може добути собі роботу в одному з них? Жодного разу за всі ці роки, коли він влітку приїжджав з Кента, він не намагався знайти собі роботу. Останній раз він працював в чотирнадцять років, коли йому знадобилися гроші на пластинки і він підрядився розносити газети.

Дженіс каже:

— Адже він щоліта виїжджав на місяць в покон, а значить, нічим серйозно зайнятися не міг — він сам на це скаржився. Ну а крім того, він все-таки дещо робив. Він там сидів з дітьми і допомагав тому вчителю будувати будинок з панелями, які нагріваються від сонця, і погребом, набитим камінням, щоб зберігати тепло.

— Ну і чому б тепер йому знову чимось таким чи не зайнятися? У цьому майбутнє, а не в продажу машин. Автомобілі віджили свій вік. Бенкет закінчено. Років через двадцять у нас буде суцільно громадський транспорт. Навіть, може бути, через десять. Чому б йому не бути схожим ввечері на курси і не навчитися працювати на комп'ютері? Якщо подивитися на колонки "Потрібно ...", так там суцільно комп'ютерні програмісти та інженери по електроніці. Пам'ятаєш, як Нельсон розібрав систему на частини і навіть вивів динаміки на веранду? Адже він умів все це — що ж сталося з тих пір?

— А сталося те, що він став дорослим, — говорить Дженіс і, приканчивая свій кокосовий лікер, закидає голову так, що на горлі видно світлі смужки, які, коли вона тримає голову нормально, перетворюються в складочки. Мовою вона вибирає крапельки з дна чарки. Тепер, коли Нельсон і Пру — частина родини, Дженіс п'є вже майже не соромлячись, вони всі разом сидять, накачуючи до одуріння, в очікуванні, коли по телевізору виступить Джонні Карсон [30] або покажуть шоу "У суботу ввечері"; вона знову стала курити більше пачки в день, хоча Гаррі і вмовляє її кинути. Зараз вона говорить з ним так, точно він стихійне лихо, яке треба перетерпіти.

А він все більше розпалюється.

— Я ж пропонував йому вступити у відділ ремонту — там завжди знайдеться чим зайняти зайву пару рук, і Менні миттю наносив би його, зробив би повноцінним механіком. А ви знаєте, скільки зараз механіки забивають за годину? За сім монет, мені ж вони обходяться понад восьми з усіма цими добавками. А коли вони освоюють справу і працюють швидше, ніж треба, то отримують преміальні. Наші кращі працівники приносять додому більше п'ятнадцяти тисяч в рік, а двоє з них не набагато старше

Нельсона.

— Нельсон, як і ти, — каже Дженіс, — не бажає возитися в бруді.

— Найщасливіші дні мого життя, — бреше він, — були, коли я працював руками.

— Нелегке це справа — старість, — зізнається матуся Спрингер, — та ще коли ти вдова. Що б я не робила, я спочатку молюся, а потім питаю себе: "А як би хотів Фред, щоб я поступила?" І ось тут я абсолютно впевнена: він хотів би, щоб наш маленький Неллі пішов працювати в магазин, раз хлопчикові так хочеться. Багато молодих людей нині не взялися б за таку роботу: надто у них тонка шкіра, щоб бути продавцем, та й не така це завидна робота, хіба що на погляд тих, хто для початку цілий день ходив за конем, як люди мого покоління.

— Бессі, — вибухає Кролик, — у кожного покоління свої проблеми. Давайте подивимося фактам в обличчя. Скільки ви збираєтеся платити Нельсону? Яке платню, які комісійні? Ви ж знаєте межа доходів торговця. Три відсотки, три жалюгідних відсоточок, та й ті урізаються безліччю нововведень, за які ти не можеш взяти з покупця: на "тойоти" адже встановлені тверді ціни. Підвищення цін на нафту все забирає: за ті п'ять років, що я очолюю справа, вартість опалення зросла вдвічі, плата за електрику злетіла вгору, вартість доставки теж, плюс соціальне забезпечення, яке все зростає, і внески на безробітних, які треба платити, щоб ледарям в нашій країні не довелося розлучатися зі своїми яхтами, — адже половина молоді у нас працює рівно стільки, щоб можна було отримати допомогу по безробіттю; а відсотки за зберігання товару — це ж розуму незбагненно. У нас зовсім як було в веймарской Німеччині: заощадження точно в трубу вилітають; всі вважають, скоро настане таке зниження попиту, що волосся дибки встануть. Економіка вбита, матуся, нам її не оживити — у нас немає дисциплінованості япошек і німців, а ви ще хочете, щоб я взяв на плечі фірми мертвий вантаж, яким, на жаль, є мій син.

— Відповідаю на твоє запитання, — каже матуся, пересуваючи хвору ногу по лавочці і злегка кречучи. — Мінімальна платня ми йому встановимо в три долари десять центів за годину, так що, якщо він буде працювати по сорок годин на тиждень, ти повинен платити йому в тиждень сто двадцять п'ять доларів і, крім того, преміальні зі звичайного розрахунку — зараз це, здається, щось близько двадцяти відсотків від загального прибутку, а якщо продано більше певного мінімуму, то і за рибу гроші! Я знаю, раніше платили п'ять відсотків від загальної суми проданого, але Фред казав, що з іноземними марками так чомусь не виходить.

— Бессі, при всій моїй повазі і любові до вас, ви божевільна. Ви збираєтеся для початку платити Нельсону п'ятсот доларів на місяць, та ще понад те комісійні, так що додому він буде приносити по тисячі в місяць, а фірмі принесе доходу тисячі дві з половиною. Таку суму Нельсон міг би отримувати, якби продавав — з урахуванням співвідношення між новими і старими машинами — від семи до десяти машин на місяць, а наше підприємство на коло більше двадцяти п'яти машин на місяць не реалізує!

— Ну, може, з Нельсоном ви будете реалізовувати більше, — каже мати.

— Фантазерка, — каже їй Гаррі. — Детройт нарешті оснастив свої заводи, щоб випускати збірні малолітражки по центу за дюжину, до того ж ось-ось введуть більш жорсткий податок на імпорт. Так що двадцять п'ять машин на місяць — це оптимально, клянусь Богом.

— Людям, які пам'ятають Фреда, приємно буде бачити в магазині Нельсона, — не відступає вона.

— Нельсон каже, — зауважує Дженіс, — що надбавка на нові "тойоти" досягне принаймні тисячу доларів.

— Це коли модель з усіма добавками. А люди, які купують "тойоти", не цікавляться добавками. Адже ми головним чином продаємо прості "королли" — чотири машини до однієї. І навіть більші моделі коштують лише на пару сотень дорожче при тому, як гроші падають, під три чорти, в ціні.

Але вона вперта і тупа.

— По тисячі на машину, — каже вона, — значить, йому треба продавати всього п'ять штук в місяць, якщо виходити з твоїх розрахунків.

— А як бути з Джейком і Руді ?! — вигукує він. — Так якщо малий продасть хоча б п'ять машин, це вже обмежить Джейка і Руді! Послухайте, якщо ви хочете знати, хто ваші віддані працівники, — це Джейк і Руді. Вони працюють стільки, скільки їх просиш, — стирчать тут вечорами і у вихідні, а потім підробляють, щоб добрати за все ті години, на які їх відпускають, коли немає роботи: адже у Руді в гаражі маленька майстерня з ремонту велосипедів, а нині все просять допомогти, і беруть вони по-божому. Таких хлопців не виставляють за двері.

— Я взагалі-то думала не про Джейка і Руді, — каже матуся Спрингер, насупивши і поклавши ногу на ногу. — А скільки заробляє Чарлі?

— Ох ні, тільки не це. Адже ми про це вже говорили. Якщо Чарлі піде, то і я піду.

— Просто для мого відомості.

— Що ж, Чарлі заробляє близько трьохсот п'ятдесяти в тиждень ... на коло, разом з преміальними, понад двадцять тисяч в рік.

— Ну що ж, — промовляє матуся Спрингер, знову перекладаючи хвору ногу, — значить, ти зекономиш, якщо візьмеш замість нього Нельсона. Він так цікавиться уживаними машинами, але ж саме цим і займається Чарлі, вірно?

— Бессі, я просто вухам своїм не вірю. Дженіс, та поговори ти з нею щодо Чарлі.

— Ми вже говорили, Гаррі. Занадто багато ти збивати навколо цього піни. Мама говорила зі мною, і я подумала, що Чарлі буде, мабуть, навіть корисно змінити роботу. Вона розмовляла і з Чарлі, і він згоден.

Гаррі не може у це повірити.

— Коли ви говорили з Чарлі?

— На весіллі, — зізнається матуся Спрингер. — Я бачила, як ти поглядав на нас.

— Бог ти мій, і що ж ви йому сказали?

Ну і стара, думає Кролик, ну і стара: ходить в кросівках, носить пов'язку на волоссі, плаття вище колін, груди вперед, смішні окуляри зі срібною смужкою на бровах і

взагалі. Час від часу з тих пір, як Фреда не стало, вона є взимку на Автомайданчик в норковій шубці, яку чоловік подарував їй на двадцять п'яту річницю весілля, — хутро на шубці блищать сталевими голочками, точно посилає сигнал.

Вона говорить:

— Я запитала його щодо здоров'я.

— Ми так хвилюємося з приводу здоров'я Чарлі, можна подумати, йому пора інвалідний візок купувати.

— Дженіс говорила мені, що вже десять років тому він брав нітрогліцерин. А йому було тоді всього років тридцять — куди ж це годиться?

— Гаразд, але що він-то сказав щодо свого здоров'я?

— Мовляв, непогано, — відповідає матуся Спрингер. — Дженіс ось стверджує, ти сам скаржився, що він не тягне — сидить згорбившись за своїм столом і перебирає папірці, замість того щоб надати це Мілдред.

— Я справді таке казав? — Гаррі дивиться на зрадницю Дженіс. Він завжди вважав, що смаглява шкіра і чорне волосся у Дженіс від Спрінгер, але ж старий Спрингер був блондин з тонкою рожевою шкірою, — значить, це кров матері, кров Кернер, визначила її забарвлення .

Вона нетерпляче струшує попіл з сигарети в попільничку.

— Не один раз, — каже вона.

— Але ж не для того, щоб твоя матінка гнала хлопця з роботи.

— Я жодного разу не сказала "гнати", — каже матуся Спрингер. — Фред ніколи б не вигнав Чарлі — хіба що він занадто напозволял б собі в особистому житті.

— Ну, нині для цього потрібно дуже далеко зайти, — говорить Гаррі, обурюючись тим, що в цьому й річ.

Матуся Спрингер насилу перекочує свої тілеса по дивану.

— Ну, мушу сказати, ця гонитва за дівчинкою до самого Огайо ...

— Він і до Флориди її возив, — каже Гаррі, так що обидві жінки миттєво витріщають на нього свої чорні очі-гудзики. Але ж правда, вся ця історія непомірно дратує і його: сам-то він не загорівся адже до Мелані, та й везти її йому було б нікуди.

— Ми розмовляли про Флориді, — говорить матуся Спрингер. — Я запитала Чарлі, чи не варто йому перебратися туди — адже зима наступає. Зять Емі Герінгер, який працював на азбестовому заводі в Нью-Джерсі, поки там не почалася паніка, вийшов на пенсію з компенсацією і поїхав до Флориди, а йому і п'ятдесяти немає. Вона каже, він сказав їй, що туди понаїхало зараз безліч молоді, рятуючись від енергетичної кризи, і зараз там живуть зовсім не одні старики, як то кажуть у всіх цих анекдотах, ну і роботу, звичайно, там теж можна знайти. Чарлі — малий розумний. Фред з самого початку це зрозумів.

— Матуся, у нього на руках мати. Стара гречанка, яка не говорить по-англійськи і навряд чи коли виїжджала за межі Бруер.

— Ну що ж, може, пора їй і виїхати. Люди, чи знаєш, хто думає, що нас, людей похилого віку, домкратами з місця не зрушиш, а ось сестра Грейс Штуля — вона,

зауваж, старший за неї і поховала двох чоловіків у нас в окрузі — вирушила провідати сина в Фінікс, і так їй там сподобалося, що вона купила собі маленьку кооперативну квартиру і, за словами Грейс, навіть місце на кладовищі — значить, перебралася туди назавсім.

— Чарлі — це не ти, Гаррі, — вставляє Дженіс. — Він не боїться змін.

Він міг би взяти зараз це зелене скляне яйце, зробити крок до дивану і з усієї сили шмакнути їм по її тупий голові. Замість цього, не звертаючи уваги на її слова, він говорить матері:

— Я до сих пір так і не чув, що ж ви все-таки сказали Чарлі і що він сказав вам.

— О, ми займалися спогадами. Розмовляли про ті часи, коли Фред був ще живий, і обидва прийшли до думки, що Фред хотів би, щоб у Неллі було місце в магазині. Він завжди горою стояв за рідних, Фред, навіть коли рідні підводили його.

Повинно бути, натякає на нього, думає Кролик. А він цього маленького пронозливого торгаша ніколи не підводив, такого гріха у нього на совісті немає.

— Чарлі розуміє, що таке сім'я, — вставляє Дженіс отаким м'яким, жіночним тоном, до якого Гаррі ніяк не може звикнути, так він і звучить зараз роблено. — Весь час, поки я, ну, ви розумієте, зустрічалася з ним, він був абсолютно готовий в будь-яку хвилину відступити в сторону і дозволити мені повернутися.

Говорити про коханця в присутності власної матері! Так, швидко світ котиться вниз.

— Ну і ось, — зітхнувши, продовжує матуся Спрингер; вона вже від всього цього втомилася, ноги у неї як і раніше болять, словом, людям похилого віку необхідно усамітнення, — ми намагалися зрозуміти, як хотів би Фред, щоб все владналося, і прийшли до висновку, що Чарлі піде у відпустку на півроку з половинною оплатою, а на той час ми побачимо, що виходить у Неллі. Якщо за цей час Чарлі запропонують в іншому місці роботу, він може прийняти пропозицію, і тоді ми видамо йому платню за два місяці в якості винагороди та, крім того, різдвяну премію за сімдесят дев'ятого року. Про все це ми домовилися не тільки на весіллі — я їздила сьогодні в магазин, поки ти грав в гольф.

А він набрав би 83 очка, якби потрапив в останню лунку, але м'яч полетів в струмок, так що вийшло лише 8 очок. Схоже, він ніколи не набере 90 — хіба що уві сні. Неспішний удар Уебба Меркетта діє йому на нерви.

— Тихою сапою, — каже він, — а я-то вважав, що ви через рух боїтеся тепер водити "крайслер" по Бруер.

— Мене возила Дженіс.

— Ага. — Він питає дружину: — І як сподобалася Чарлі твоя роль в цій благородній місії?

— Він був дуже милий. Адже все вирішували вони з мамою. Але він розуміє, що Нельсон — наш син. Чого ти, здається, не розумієш.

— Та ні, ні, розумію, в тому-то вся й біда, — каже їй Гаррі. І звертаючись до старої Спрингер: — Значить, ви готові заплатити не одну тисячу Чарлі, щоб дати Нельсону роботу, яку він швидше за все не зможе виконати. Де ж тут економія для фірми? І

потім, без Чарлі ми втратимо покупців: я знаю в місті вдвічі менше народу, ніж він, при цьому не тільки серед греків. Оскільки він людина самотній, він ходить по барах, а там-то і зав'язуються знайомства.

— Що ж, може бути. — Матуся Спрингер піднімається на ноги і обережно тупотить то однією, то іншою ногою по килиму, перевіряючи, чи не затекли вони. — Може, це і помилка, але в нашому житті не можна вічно боятися помилок. Мені ніколи не подобалося, що Чарлі не одружився. Це тривожило і Фреда, я знаю. Ну а тепер мені пора наверх дивитися моїх красунь сищці. Правда, вони вже не ті з тих пір, як Фарра пішла.

— А у мене що ж, немає права голосу? — мало не кричить Гаррі, не в силах відразу вибратися з глибокої крісла. — Я голосую проти. Я не бажаю, щоб мені на голову саджали Нельсона.

— Що ж, — каже матуся і робить довгу паузу; за цей час Гаррі встигає зрозуміти, яка вона велика, широка, якщо дивитися знизу, — ніби стовбур дерева, на який дивисься-дивисься і раптом думаєш, скільки ж з нього вийде зубочисток; а всі ці сніданки, обіди та вечері, якщо їх помножити на дні, скільки їх відправлено в цю утробу, а ці могутні, важко розгойдуються стегна, а поцятковані печінковими плямами руки. — Як я розумію, Фред у своєму заповіті залишив магазин мені і Дженіс, а ми, по-моєму, єдиної думки.

— У будь-якому випадку, Гаррі, двоє проти трьох, — говорить Дженіс з щирою посмішкою.

— А, пішли ви під три чорти, — говорить він. — Пішов він до біса, цей "Спрингер-моторс". Видно, якщо я не складу лапки, ви обидві проголосуєте за те, щоб і мене викинути.

Вони цього не заперечують. Матуся, важкою ходою піднімається по сходах, а Дженіс з розсіяним виглядом, який з'являється у неї в кінці дня, коли починає позначатися все випите, піднімається на ноги і довірливо повідомляє йому:

— А знаєш, мама вважала, що ти приймеш це гірше. Чи не принести чогось з кухні? Від цього кокосового лікеру просто не відірватися.

Перше жовтня припадає на понеділок. Осінь починає повертатися малоприємній стороною: з низьких хмар, точно з викладених в ряд продерся матраців, сіється сірий дощ, збиваючи один за іншим листя з дерев. Старий самотній клен, що стоїть за "Придорожньої кухнею" через шосе 111, майже зовсім оголився — тільки нижні гілки висять, ніби підстрижені дужкою волосся ченця. У такий день не чекай покупців — Гаррі і Чарлі стоять біля вітрини і дивляться крізь дзеркальне скло на вулицю, а над ними плакати, на яких тепер написано: НЕЗАБАРОМ — ЗОВСІМ НОВІ "Королли". Новий мотор на 1,8 літра. Нове аеродинамічний пристрій. Алюмінієві колеса на моделях "CP-5". Знімна проти сонячна-протіволунная дах. Найпопулярніша в світі модель! .. Інший плакат сповіщає: "Королла-Терсел" — перша "тойота" з переднім приводом. "Тойота" з найвищою швидкістю за найнижчою ціною.

— Ну ось, — вимовляє Гаррі, прочистив горло, — "Філадельфія" з тріском вилетіли з

турнірної таблиці. Викинувши зі списку "Монреаль Експо" в останній день змагань з рахунком 2: 0, вони дозволили "Пітсбургу" стати чемпіоном в Національній Східній лізі.

— Я вболівав за "Експо", — говорить Чарлі.

— Ну звичайно, ти не можеш допустити, щоб "Пітсбург" знову виграв. Вони такі біса енергійні. Успадкували від тат і мам.

Ставрос знижує плечима:

— Ну, така команда чорних вимагає хорошої реклами. Всі вони вирости на рекламі по телебаченню, каса була для них єдиною матір'ю. У цьому трагедія чорних в наші дні.

Гаррі стає легше від того, що Чарлі розмовляє. Він був майже впевнений, що знайде його розчавленим.

— Принаймні "Орли" вирвали перемогу у "сталевих", — говорить він. — Так було приємно.

— Їм пощастило. Ця промашка в кінці поля. Можна очікувати від Бредшоу, що він влаштує перешкоду, але не можна очікувати, щоб Френк Харріс промахнувся і м'яч пішов в кінець поля.

Гаррі регоче, з насолодою згадуючи гру.

— А як щодо цього босоногого, який з'явився у "Орлов"? Ну не краса?

Чарлі каже:

— Бити по м'ячу — це ще не футбол.

— Потрапити в ворота на сорокавосьм'ярдовом полі, забивши м'яч голою ногою! У цього хлопця великий палець, мабуть, кам'яний.

— На мій погляд, вони можуть відправити всіх цих старих гравців назад в Аргентину: Футбол — це контактна гра. Пастка! Ось в цьому "Сталеві" в кінцевому рахунку можуть перехитрити. Я за "сталевих" не турбуюся.

Гаррі відчуває закипаючу злість і, кинувши погляд у вікно, заговорює про погоду. На склі з'являються краплі, ростуть і потім починають збігати вниз — наполегливо, залишаючи за собою смужки. Ось так само і він плакав. З самого раннього дитинства, коли свідомість його ще тільки прокидалося, Гаррі любив стояти біля радіаторів в старому, розділеному навпіл будинку на Джексон-роуд і дивитися у вікно на дощ: ти всього в декількох дюймах від скла — і сухий, а по той бік був б мокрий.

— Цікаво, чи піде дощ, коли буде виступати Папа. — Папа сьогодні вдень прилітає в Бостон.

— Ніколи в житті. Він махне руками, і небо наповниться співочими птахами. Співочими птахами і кінським лайном.

Хоч Гаррі і не католик, але це коробить його — так, Чарлі сьогодні кусається.

— Ти бачив ці натовпу по телебаченню? Ірландці просто з глузду з'їхали. Сказали, що в одному місці їх зібралося більше мільйона.

— Тупиці вони, ці мики [31], — говорить Чарлі і відвертається від вікна.

Але Гаррі не може дати йому піти. Він каже:

— А вчора ввечері віддали назад Панамський канал.

— Угу. Мене просто нудить від того, що відбувається. Сумно у нас стало жити —

звідусіль нас виштовхують.

— Ти ж хотів, щоб ми пішли з В'єтнаму.

— Це теж була сумна історія.

— Послухай!

— Так?

— Я чув, у тебе була розмова з матусею Спрингер.

— Остання з цілої серії. Ось в ній немає нічого сумного. Стара — креміль.

— Куди ж ти думаєш рушити? Нельсон і Пру в п'ятницю повертаються з Покон.

— Так поки нікуди. Походжу в кіно. Пооколачуюсь по барах.

— А що, якщо поїхати у Флориду — ти ж весь час говориш про Флориду?

— Та що ти! Я ж не можу запропонувати моєї бабусі перебратися туди. Що вона там робитиме — тасувати карти?

— По-моєму, ти говорив, що у тебе тепер з'явилася двоюрідна сестра, яка може про неї піклуватися.

— Глорія. Не знаю, щось там намічається. Вони з чоловіком, можливо, знову зійдуться. Йому не подобається вранці самому готувати собі яєчню.

— О-о. Вибач. — Деякий час Гаррі мовчить. — Вибач за все.

Чарлі пересмикує плечима:

— А ти-то що тут можеш зробити?

Саме це Гаррі і хотілося почути — відчуття полегшення затоплює його, немов раптом включили яскраве світло. Коли краще себе відчуваєш, то і бачиш краще: він раптом бачить в кущах за вікном все ці шматки паперу, пакети і стаканчики, які принесло вітром через шосе від "Придорожньої кухні", — тепер вони лежать і мокнуть під дощем. Він каже:

— Я б сам міг піти.

— Це нерозумно, чемпіон. Що ти будеш робити? Я — я можу торгувати де завгодно. За мене не хвилюйся. До мене вже підкочувались. Новини в нашій справі поширюються швидко. У нашому бізнесі люди лякані.

— Я сказав їй: "Матуся, Чарлі — це душа" Спрингер-моторс ". Половина клієнтів приходять до нас завдяки йому. Більше половини".

— Спасибі, що замовив за мене слівце. Але, знаєш, всьому настає кінець.

— Мабуть. — Але не для Гаррі Енгстроме. Ніколи ніколи.

— А як Джен? Що вона сказала, коли виникла ідея виставити мене за двері?

Нелегкий питання.

— Не так вже й багато. Ти ж знаєш, їй не вистояти проти старої — у неї це ніколи не виходило.

— Якщо хочеш знати, згубила мене, по-моєму, ця поїздка з Мелані. Обидві спрінгеровські дами відразу охололи до мене.

— Ти думаєш, що до сих пір не байдужий Дженіс?

— Людина ніколи не стає зовсім тобі байдужий, чемпіон. Ти все ще не байдужий до тієї дівчинці, чий штанці бачив в дитячому саду. Якщо хтось був колись тобі доріг, то не

буде байдужий ніколи. Ось так нерозумно ми влаштовані.

У Кролика його слова викликають певні асоціації: камінь, що вилетів в космос, теж крутиться вічно. Кролика цікавить космос, і він кожен день вишукує в газетах хоч щонебудь про цих гігантських казармах десь на краю всесвіту, а в недільному додатку вивчає нові збільшені фотографії Юпітера в надії знайти щось, втрачене вченими, — Бог адже ще не сказав щодо нього останнього слова. У вакуумі душі любов падає, падає, але так і не досягає дна. Дженіс приревнувала Чарлі: почуття зароджується в нас, і ми не хочемо з ним розлучатися; пройшло вже двадцять років з тих пір, як він спав з Рут, але всякий раз, коли в якомусь магазині в центрі містечка або на Уайзер-стріт він бачить позаду жінку з рудуватим волоссям, недбало зібраними в пучок, так, що вибивається кілька пасом, серце його підскакує. А Нельсон — він же був тоді зовсім ще хлопчиськом, але людина ніколи не буває занадто молодий для любові, — Нельсон був закоханий в Джилл, і якщо подумати, то у Пру той же тип, дуже схожа на хіпі: прямі довге волосся так само лежать на спині, і це тупе сонного, так і хочеться вщипнути її, щоб вивести з цього стану, хоча, звичайно, Джилл була класом вище, вона не була донькою Акронського паропроводчика. Гаррі каже Чарлі:

— Ну, по крайній мере тепер ти зможеш час від часу тікати в Огайо.

Чарлі каже:

— Там нічого мене не чекає. Мелані мені більше як дочка. Вона, знаєш, недурна. Послухав би ти, як вона міркує щодо трансцендентальної медитації та цьому божевільному російською філософа. Вона хоче вчитися далі і захистити докторську, якщо їй вдасться вивудити гроші зі свого татуса. А він на Західному узбережжі ганяється за індійськими дівчатками.

Від одного берега до іншого, думає Кролик, вся країна — суцільне розважальний заклад. З кривими дзеркалами.

— І все ж, — каже він Чарлі, — хотілося б мені мати таку свободу, як у тебе.

— А в тебе вона є, ця свобода, тільки ти нею НЕ користуєшся. Ну навіщо ви з Джен живете в цьому облізломому, старому сараї разом з її матусею? Це погано для Джен — ніяк вона не стане дорослою.

Облізломому? От уже ніколи Гаррі не рахував будинок спрингер облізлим; старомодним — мабуть, але з просторими кімнатами, де повно було найдорожчих нововведень, — в усякому разі, таким він побачив цей будинок вперше, коли почав доглядати за Дженіс того літа, що вони разом працювали у Кролла. Все виглядало новеньким і пахло свіжістю, а в кімнаті поруч з вітальні стояв довгий чавунний стіл з тропічними рослинами, такий собі куточок власних джунглів, — йому це уявлялося верхом розкоші. Тепер стіл стоїть порожній і на паркеті видно іржаві плями, що залишилися від капала з нього води. Гаррі приходить на пам'ять, що і сірий диван, і шпалери, і акварелі не змінювали з тієї пори, коли він заїжджав за Джен і відвозив її на ніч, яку вони бурхливо проводили на задньому сидінні Папкин старої "де-сото"; так, цілком можливо, що будинок дійсно виглядає облізлим. У матусі вже немає колишньої енергії, а що вона робить зі своїми грошима, нікому не відомо. У всякому разі, нові

меблі не купує. А тепер ще настала осінь, і бук, що росте біля вікна їх спальні, став кидати свої горішки — маленькі трикутні насінневі коробочки розколюються, і під їх тріск і шурхіт зовсім нелегко спати. Ця кімната ніколи не відрізнялася зручністю.

— Значить, ніяк не стане дорослою, так?

— До речі про дітей, — перебиває його Чарлі, — пам'ятаєш тих двох, що приїжджали до нас на початку літа, ти ще так завівся при вигляді дівчата? Так ось хлопець — не можу згадати його ім'я — знову з'явився до нас в суботу, коли ти грав в гольф.

— Нунмейкер.

— Правильно. Так він купив ту помаранчеву "короллу-універсал" зі стандартною трансмісією. Стару машину продавати не став, а до нас скоро придуть нові моделі, так що я скинув йому дві сотні. Я вважав, що ти будеш задоволений, якщо я сприйму нього краще.

— Правильно. А дівчишко була з ним?

— Я щось не бачив.

— І він не захотів продавати свій "кантрі-сквайр"?

— Ти ж не знаєш цих фермерів — вони люблять тримати всякий непотріб у себе на подвір'ї. Напевно, підключив машину до стрічкової пилки.

— О Господи, — вимовляє Гаррі. — Значить, Джеймі купив помаранчеву "короллу".

— Ну, бач, не таке вже це і диво. Я запитав його, чому він так довго чекав, а він сказав, що вирішив: якщо почекає до осені, то машини сімдесять дев'ятого року трохи впадуть в ціні. І долар буде коштувати менше. Так, як відомо, і ієна теж.

— Коли ж він її забирає?

— Він сказав — завтра близько полудня ...

— Чорт! Я в цей час якраз буду в "Ротарі".

— Дівчата з ним не було, так не все тобі байдуже? Ти ось про мене говориш, а вона адже молодше Мелані. Цією дівчині років шістнадцять-сімнадцять.

— Повинно бути дев'ятнадцять, — каже Кролик. — Але ти маєш рацію. Мені все одно.

Струмені дощу, барабаннящі навколо, немов на ниточках піднімають його серце — у нього, як і у Чарлі, є вибір.

У вівторок після "Ротарі", коли в крові Гаррі ще бродить алкоголь, він повертається в магазин і виявляє, що помаранчева "королла" зникла, — від щастя у нього все пливе перед очима: Господь Бог послав йому з космосу поцілунок. Десь о четвертій тридцять, коли Руді працює в торговому залі, а Чарлі поїхав в Ален-Вілл, щоб спробувати збути кілька старих машин оптовому торговцю і трохи підправити бухгалтерію, перед тим як здати справи Нельсону, Гаррі вислизає зі свого кабінетику, проходить по коридору, потім через майстерню, де хлопці Менні все ще б'ють по металу, тільки голоси їх звучать голосніше, у міру того як наближається блаженний момент закінчення роботи, і через задні двері, намагаючись не забруднити манжети про засувку, вибирається на повітря. Рай земний! На цій нічийної землі як і раніше стоїть "Меркурій" з утисненим

лівим боком, крилом і ґратами і чекає вирішення своєї долі. Виявилося, що Чарлі зумів сплавити відремонтовану "дельту" за три тисячі шістсот молодому доктору з Ройерсфорда, до того ж навіть не звичайному доктору, а одному з цих гомеопатів або новомодних фахівців, які приходять до хворого на кір і кажуть, що треба їсти моркву чи три години на день мукати на певній ноті, але, видно, він все-таки пристойно заробляє, раз схопив цю стару машину; він сказав, що у одного хлопця, яким він захоплювався в коледжі, була "дельта", а йому завжди хотілося мати машину такого кольору — пурпурно-червону, як лак для нігтів. Гаррі втискується в свою "корону" кольору перестояла томатного супу, м'яко виводить її зі стоянки і направляє по шосе 111 від Бруер в сторону Гелілі. Коли "Спрингер-моторс" залишився далеко позаду, він включає радіо, і такий гуркіт електроінструментів мчить з стереодинамиків, що Гаррі боїться, як би їх не розірвало ... Він повертається думками назад, до обіду в "Ротарі" і до Едді Пастореллі з компанії "Нерухомість Пастореллі", з грудьми діжкою і маленькими кривими ніжками, який менше ніж за п'ятдесят секунд промчав їх по передбачуваній забудови верхній частині Уайзер, де в ті дні були в основному стоянки для машин і бари та дрібні підприємства на кшталт ремонту пирососів і корми для кішок, у яких не було грошей на те, щоб перебратися в торгові ряди, А Едді намагався їм втовкмачити, що великі скляні коробки і багатоповерхові гаражі з бетону повернуть сюди покупців, незважаючи на іспанських хлопчаків, які бродять тут з транзистором у вуха і з ножом за ременем брюк. Гаррі не міг не розсміятися — він пам'ятав Едді, коли той був другорядним охоронцем в хеммінгтаунської школі — паршивому брудному закладі, якого не торкнулися ніякі реформи. Донна Саммер співає: "пригасити вогні, дорогий мій ..." Коли дивишся на її фотографію, вона здається куди менш чорної, ніж ти думав, — на тебе дивиться жовте істота з запалими щоками і як би говорить: "Ну і що тут можна вдіяти? "Цікава штука щодо цих членів" Ротарі ": якщо ти знав їх дітьми, то і зараз мимоволі бачиш в них тих же дітей, тільки розжирілих, облісіли, які розбагатіли, — так під смокінгами з щільного паперу проглядаються на шкільному спектаклі хлопчачки. Ну як можна після цього поважати світ, коли бачиш, що в ньому правлять діти, що стали старими? Кролик любить цей жарт, яку часто чує в "Ротарі". Проковтнувши одно-два мартіні, Едді може бути чертовски забавним, особливо коли розповідає про п'ятьох чоловіків, що летять в літаку, — кінчик його носа опускається, точно його потягнули за мотузочку, і сміх звучить як хрипкий кашель старої. Кха-кха-кха. Треба Кролику це запам'ятати і розповісти хлопцям в "Летючий орле". П'ятеро чоловіків: хіпі, священник, поліцейський і Генрі Кіссінджер, — найрозумніший мужик на світі. А хто ж був п'ятий? Донна Саммер співає, що треба зробити смагляве тіло білим — у всякому разі, він вважає, що вона саме це співає, хоча ні в чому не можна бути впевненим при цій манері співати з підвиванням, — повинно бути, якийсь Накуру оператор втопив кнопку і вийшов такий звук, а слова не мають значення, головне, щоб ритм бив тебе по ребрах як ножом і душа тріпотіла.

Будинки з пісковика. Рекламний щит, який вказує на природну печеру. Цікаво, думає він, невже туди хтось ще ходить — мода на природні печери, як і на водоспади,

залишилася адже в минулому. Чоловіки тоді носили солом'яні капелюхи. А жінки не показували навіть щиколоток. Чудеса природи. Ця метка дівка-дикторка (він якийсь час не чув її, думав, може, її звільнили — надто вже нахабна або завагітніла) говорить, що Папа виступив в ООН і по шляху на стадіон "Янкі" зупиниться в Гарлемі. Гаррі бачив вчора ввечері по телевізору цього задержаного півня, який стояв в Бостоні під проливним дощем в своїх білих шатах; чудово говорить по-англійськи — це, здається, його сьомий мову, — а хто був той бовдур, що тримав над ним парасольку? Якийсь ватиканський діяч, але Пру, як з'ясувалося, знала не більшу за його: який в такому випадку користь від того, що ти виросла в католицькій сім'ї? У Європі золото сьогодні ще підскочило — чотириста сорок чотири долари за унцію, — а долар знову впав. Станція завмирає і знову повертається до життя, ледь дорога повертає серед горбистих полів. Гаррі підраховує: золото підскочило більше ніж на вісімдесят доларів менше ніж за три тижні, вісімдесят помножити на тридцять — це буде дві тисячі чотириста; да, коли людина багата, то, як казав папка, він стає тільки багатшими. На деяких полях кукурудза стоїть висока, на інших — лише коротка щетина стерні. Гаррі повільно їде по жахливому, витягнувшись ланцюжком селищу Гелілі, виглядаючи помаранчеву "короллу". На цей раз питати дорогу на пошті вже не потрібно. Овочевий кіоск із закінченням сезону закритий. На ставку кілька гусей — він не пам'ятає, щоб вони раніше там були: видно, вже почався переліт, вони залишають маленькі земні купки на всіх шосе, можливо, тому той доктор ... Він вимикає радіо. БЛЕНКЕНБІЛЛЕР, МУТ, БАЙЕР. Він зупиняє машину на тій же узбіччі — широкій смузі червоною глинистої землі. Серце у нього б'ється, руки розпухли і оніміли від довгого лежання на рульовому колесі. Він вимикає запалювання, упершись тілом в подушки сидіння. Він же нічого протизаконного не робить. Вилізши з машини, він зауважує, що в повітрі більше не тхне свинарником — вітер дме з іншого боку — і не гудуть комахи. Вони загинули — мільйони їх зникли. Тишу прорізає далекий взвіз і виття ланцюгової пилки. Новий національний гімн: "Гей, скажи-но, ти пілішь ..." Ліс видніється за півмилі і навряд чи може належати фермі Байер. Гаррі вступає на їх територію. Жива огорожа, приховала кам'яну огорожу, зараз вже не така пишна і не може служити йому укриттям. Прохолодний вітерець шелестить поплутаними листям евкаліпта і дикої вишні і лиже його руки. Листя сумаху стали темно-червоними, деякі — лише наполовину, точно їх не взяла фарба. Повільно, крок за кроком просуваючись по старому фруктовому саду, він раз у раз наступає на яблука, що валяються у високій траві. Тільки б не підвернути ногу, а то будеш тут лежати і гнити, як ці яблука. Бідні дерева: стільки зробити улюблених хробаками плодів — і все марно. А може бути, і не даремно, з їх точки зору: адже вони робили все те ж саме, коли людей ще не було на землі. Дивна думка. Тепер Гаррі бачить в низині ферму, зелені двері, ванночку для птахів на блакитному стовпі. З труби йде дим — до Гаррі долітає викликає ностальгію запах палаючого дерева. Так близько; він зупиняється за вмираючої яблунею з розгалуженням якраз на рівні його голови. У бархатистою червоному дуплі копошаться мурахи — стикаються носами, розповідають один одному новини, поспішають далі. Стовбур дерева розкриють, точно

незастебнутих пальто, але життєві соки продовжують тікати вгору по його шорсткою корі до маленьких круглим листочків, які тремтять там, де гілочки молоді та гладкі. Таке враження, що простір опускається не тільки перед очима Гаррі, але і з усіх боків — земля немов йде з-під ніг, і у Гаррі майнула думка, що ж він тут робить в своєму хорошому бежевому костюмі: адже будь-який фермер, який випадково пройде ззаду по полю з рушницею, може вистрілити йому в спину, а його обличчя в розвилці дерева, якщо хтось випадково гляне з дому вгору, можна прийняти за консервну банку, прибиту замість мішені, це он-то, у якого є кабінет з його ім'ям на двері і візитні картки зі словами ГОЛОВНИЙ ТОРГОВИЙ ПРЕДСТАВНИК; він, який всього два-три дні тому приймав інших чоловіків в таких же хороших костюмах на настільки дорого обійшлася йому і відповідальну чималими ускладненнями весіллі сина, органіст ще пішов потім з цим худим, а ця пара приїхала так пізно, що він подумав, чи не з Свідків чи Єгови вони, — Гаррі дивується і протягом декількох панічних секунд не може сам собі це пояснити, хіба що, стоячи тут, на повітрі, де ніхто не знає його імені, він відчуває, що живе повним життям. Потім згадує: він же сподівається поглянути на свою дочку. А що, якщо він збереться з духом, спуститься туди, вниз, постукає в зелену, глибоко устромлений в кам'яні стіни двері і дівчисько йому відкриє? У цю пору року вона буде в джинсах і майці або в светрі. Волосся у неї будуть менш розпатлані і вологі, ніж влітку, — може бути, зачесане назад і перетягнуті гумкою. Її широко розставлені очі будуть точно маленькі блакитні дзеркала:

Привіт! Ти мене не пам'ятаєш...

Звичайно пам'ятаю. Ви — торговець машинами.

Думаю, що не тільки це.

Тобто?

Твою маму, випадково, звуть не Рут Байер?

Ну-у ... так.

А вона ніколи не говорила тобі про твого батька?

Мій батько помер. Він тримав автобуси для міської школи.

Це був не твій батько. Я твій батько.

І очі на широкому блідому обличчі, в якому він впізнав себе, дивилася на нього зі злістю, недовірою, страхом. І якщо він все-таки зуміє змусити її повірити його словами, вона буде зла на нього за те, що він забрав у неї ту життя, який вона жила, і дав натомість ту, якою вона ніколи не житиме. Він бачить, що урожай на цих полях, де, можливо, зійшло його насіння, не для нього, але, якщо він все ж схопить цей плід, йому є куди бігти. Однак він продовжує стояти в своєму м'ятом літньому костюмі (давно пора віддати його в чистку і потім повісити в великий пластиковий мішок до майбутнього квітня), заморожений цією застиглою, якщо не брати до уваги серпанок, картиною внизу. Серце його невтомно б'є на сполох — занадто він далеко зайшов. Життя йде, і по обидва боки її тягнуться простору, куди ти ніколи не ступаєш; разом з поворотом земної кулі настане день — і досить скоро, — коли ти будеш лежати в тій землі, на якій зараз стоїш, мертвий, як ця мошकारа, гудіння якої він більше не чує, а трава буде як і раніше

рости, нерозумна і до всьому сліпа.

Його заспокоєне було серце підстрибує від хрускоту, що пролунав позаду у фруктовому саду. Він уже підняв руки і приготував першу фразу, щоб пояснити свою присутність, як раптом побачив, що позаду нього не людина, а собака, старий коллі, одне око у нього червоний і шерсть вся в кругляки. Кролик взагалі побоюється собак і знає, що коллі — пси особливо нервові і схильні нападати на людину, а Лессі навпаки. Тільки цей пес більш чорний, ніж Лессі. Пес стоїть на відстані довгого кидка, схиливши набік голову; волосся у нього за вухами здивилися, він ось-ось загавкає.

— Привіт! — хрипким шепотом вимовляє Гаррі, щоб не почули в будинку.

Коллі різкіше схиляє набік свою вузьку голову, немов щоб не напружувати хворе око, і довге біле волосся, нагрудником навколишні його шию, ворухаться, пригладжене вітерцем.

— Ти гарна собака? — запитує Гаррі. А сам подумки прикидає відстань до машини: ось він зараз побіжить, собака за дві секунди наздожене його, рвоне за штани, оголивши жовті зуби — собаки зазвичай піднімають свою чорну розщеплену верхню губу і в люті оголюють дрібні передні зуби; він відчуває, як його щиколотку затискає двома шестернями, і падає, підкидаючи руки в марній спробі уберегти обличчя.

Але в сплюснутій голові собаки вже визріло рішення. Вона обережно махає опущеним хвостом і з цієї страшної, безшумної легкості чотириногих летить до нього стрибками крізь високу траву. Вона обнюхує коліна Гаррі і притискається до його ніг, підставляючи шию, щоб її почухали, що Гаррі і робить, пошепки повторюючи:

— Славний хлопчик, хороша дівчинка, звідки у тебе стільки кругляки, пло-охіх кругляки?

Тільки не дай їм відчути твій страх. Коли ось так зустрічаєш собаку, що розгулює без ошийника, як ведмідь, вже точно знаєш, що перебуваєш за містом.

Вдалині ляскає дверцята машини. Звук луною віддається від стіни сараю, так що Гаррі в першу хвилину дивиться не в ту сторону. Потім в розвилці яблуні, внизу під схилом, він бачить помаранчеву "короллу" на порожній майданчику між будинком і гаражем, за яким стоїть жовтий кістяк шкільного автобуса.

Значить, надія не обдурила його, але думки як і раніше майже цілком зайняті цим клубком м'язів і зубів у його колін: як утримати пса, щоб він не загавкав, як утримати його, щоб не вкусив? Крихітні мізки, які реагують за секунду: коллі, що належав бабусі місіс Хаас на Джексон-роуд, жив в бочці і одного разу вискочив звідти, коли ніхто не чекав, — у Кролика досі ледве помітний білий шрам на двох середніх пальцях, які він витягав з пащі пса, відчуття було таке, ніби чистиш морквину, він до цих пір це пам'ятає.

Собака теж почула, як грюкнули дверцята машини, і, притиснувши вуха, зі швидкістю ракети кинулася вниз по саду. Вона піднімає навколо "королли" гавкіт, відчайдушний, але долітає із запізненням через луни і великої відстані. Вибравши момент, Гаррі переходить до найближчого дерева, далі від будинку. Звідти він бачить, як з машини вилазить довгоногий Джеймі, вже не в брудних паперових штаних, а в

рожевих розкльошують брюках і червоній сорочці зі стійкою. Коллі стрибає навколо, вітаючи його, вибачаючись, що облаяв незнайому машину. Протяжний говір хлопця розноситься по саду — він сюсюкає собаку, але слів не розібрати. Кролик на секунду опускає погляд і бачить, як на землі дві оси заповзають в гниле яблуко. Коли він знову піднімає очі, дівчина, та сама дівчина з круглим блідим обличчям — її ні з ким не сплутаєш, тільки волосся у неї підстрижені коротше, ніж у червні,— вилазить з "королли" з боку пасажира і, присівши навпочіпки, приймається возитися з собакою. Вона відвертає обличчя, щоб собака не тикалася в нього мордою, і дивиться вгору, як раз туди, звідки, завмерши, спостерігає за нею Гаррі. Коли вона піднімається на ноги, він бачить, що вона одягнулася: на ній темно-коричнева спідниця і рудий светр, короткий жакет в клітинку робить квадратними її плечі, так що вона виглядає жвавої студенткою, городянкою. Однак рухається вона, коли робить два-три кроки до будинку, з ледачою повільністю. Вона голосно кличе когось. Вони з хлопцем обидва стоять, повернувши молоді особи до дому, і Кролик, скориставшись моментом, перебігає подалі, ховаючись на цей раз за ще більш тонке деревце. Зате тепер він ближче до живоплоту і, можливо, завдяки світлого костюма менш помітний на тлі просвічують шматочків неба.

Внизу, в долині, вигуки привіту і радості, луною віддаючись від оштукатурених і шлакових стін, звучать чомусь сумно. Легенько плескає двері, і з дому з'являється товста жінка похилого віку — вона так обережно йде, несучи свою тяжкість, що коллі підштовхує її, крутиться біля її ніг. Цілком можливо, саме цю жінку Гаррі мигцем і бачив в старому "універсалі", коли машина проїздила мимо церкви в день весілля, але це не може бути Рут — у тій волосся були м'які, летючим вогненным ореолом оточували голову, а у цій вони чорної з сивиною шапкою щільно лежать на голові, і сама вона така величезна, такі у неї просторі одягу, що здалеку здається, ніби на ній вітрило. Ця особа в брюках і сорочці підходить перевальцем помилуватися новою машиною. Ніяких поцілунків, проте з того, як всі троє спілкуються один з одним, видно, що це люди близькі. До Гаррі доносяться їхні голоси, але слів не розібрати.

Хлопчисько показує "універсал". Дівча поплескує літню жінку по плечу, підбиває — давай, мовляв, залазь. Потім вони витягують з машини два великих паперових пакета — продукти, а коллі, якому все це набридло, піднімає голову і повертає ніс в ту сторону, де з сильно б'ється серцем, завмерши, нерухомо стоїть Гаррі, немов той чоловік, прихований серед завитків картінок — загадок, які свого часу друкували в недільних газетах.

Пес раптом приймається гавкати і мчить по саду до Гаррі — Гаррі нічого не залишається, як повернутися і бігти. Можливо, йому вдасться продертися крізь живопліт до того, як ті люди піднімуть очі і побачать його. Два жіночих голоси гукають собаку: "Фріцці! Фріцці! "Гілки дряпають Гаррі руки; хиткі камені в старій стіні гойдаються, він ледь не падає і обдирає туфлю. Тепер він уже біжить стрімголов. Червона земля, покреслена колесами трактора, миготить у нього під ногами. Однак пес — Гаррі, озирнувшись, бачить це — наздожене його перш, ніж він добіжить до машини:

оглажений струмом стрімко прорізується повітря, пес вже пролетів крізь живопліт і мчить уздовж поля з кукурудзяної стернею. О Боже! Кролик зупиняється, закриває ліктями обличчя і чекає. Звідси будинку не видно — він внизу, за пагорбом, — і Кролик наодинці зі звіром. Він чує по стуку кігтів, що пес пронісся повз, і гавкіт затихає, переходячи в бурчання. Гаррі відчуває, як пес обнюхує його штани, потім притискається до ніг. Значить, він зовсім не має наміру повалити його, просто хоче загнати назад, точно вівцю в стадо.

— Славна Фріцці, — каже Гаррі. — Хороша Фріцці! Підемо до моєї машини. Давай пішли разом. — Обережно, крок за кроком він долає невелику відстань, яка відділяє його від узбіччя, і пес весь цей час треться об його ноги, обнюхує. Час від часу знизу, від невидимого звідси будинку, все ще лунають окрики; коллі невпевнено махає хвостом, човгаючи Гаррі по литках, задерта вгору сплющена голова запитує червоним хворим оком. Гаррі підтягує руки вище, до лацканів. Брудні жовті мокрі зуби, точно терка, можуть обдерти йому пальці. Він каже Фріцці: "Ти красива дівчинка, чудова дівчинка", — і обережно обходить ззаду "корону". Пила як і раніше дзвенить. Гаррі відкриває дверцята з боку водія і втискується на сидінні. Дверцята захлопнутися. Коллі з спантеличеним виглядом стоїть на узбіччі червоної землі, поросла травою: ось він і загнав свою вівцю. Гаррі вивуджує з кишені ключ від машини, мотор оживає. Серце у нього все ще стукає. Він перегинається до вікна з боку пасажира і дряпає нігтями по склу.

— Гей, Фріцці! — кричить він і дряпає по склу, поки собака не заливається гавкотом. Гаф, гаф, гаф. Регочучи, Кролик включає зчеплення і дає драла, а в грудях його бовтається щось крихке і переливчате, як велика мильна бульбашка. Нехай лопне. Жодного разу ще Гаррі не був такий близький до того, щоб зірватися, якщо не брати до уваги того випадку, коли Нельсон розколошматили спортивні машини.

Уебб Меркетт — людина домовитий: у нього в погребі повно дорогих електроінструментів і він підписується на такі журнали, як "Майстерна робота по дереву" і "Зроби сам". В кожному куточку цієї фортеці в колоніальному стилі, яку вони з Сінді ділять ось уже сім років, повно всяких штучок ручної роботи: обточені, пофарбовані, поліровані полиці, шафки, що обертаються етажерки з безліччю відділень, мудрі, як раковини, — все це говорить про старанності і любові господаря до будинку. Є спосіб обробити підгниле дерево і зробити його міцним, як мармур, і, як мармур, з багатьма вкрапленнями і відтінками, — це можна бачити в основі декількох ламп і маленькому стаканчику, де стоїть на столику сервіровки незаймана спіраль сигарет, все це теж зробив Уебб, аж до блискучих, схожих на метелика, мідних петель. Деякі з цих предметів, має бути, перебували раніше в будинках попередніх дружин Уебба, і Гаррі думає, скільки ж всього було у тих примарних жінок, якщо так багато речей Уебб зумів зберегти. Попередні шлюби Уебба представлені в цій великій, довгою, втопленою вітальні лише у вигляді кольорових фотографій в рамках незвичайних пропорцій, які сам Уебб вирізав, відлакував і склеїв, — фотографії Люсіти, а також дітей, занадто дорослих, щоб бути дітьми його і Сінді, зображених, коли вони сиділи

під сонцем на сходах іншого замиського будинку, або на яхті на тлі блакитного озера, яке на плівці "Кодак" вицвіли і стало жовтим, або під час весілля або випуску зі школи, бо деякі з цих дітей зараз вже стали дорослими, старше Нельсона, і тепер уже немовлята третього покоління дивляться без посмішки з фотографій, сидячи в подушках або на міцних молодих руках усміхнених членів сімейства. Буваючи в будинку Уебба, Гаррі не раз поволі виглядав його попередніх дружин, але на знімках залишилися лише обезголовлені або переполовиненому рамкою або сусідній фотографією жінки та тут і там чиясь доросла рука або плече поверх дитячих голівок, а обличчя зниклих господинь недовговічного сімейного вогнища НЕ збереглися.

Коли Уебб і Сінді приймають гостей, приховані динаміки наповнюють кімнати нижнього поверху солодкозвучним співом скрипок і безликими аранжуваннями, мелодіями зі старих шоу або полегшеними варіантами класичного року — без голосу, без перерви звуки пливуть, нудні, як зубний біль. Позаду бару з червоного дерева, який Уебб роздобув, коли зносили таверну при готелі для фермерів в Бруер, і встановив з навколишнім його мідним поручнем в кутку своєї вітальні, він спорудив щось на зразок віктаря богу вина: за двома високими дверцятами з заокругленим верхом приховані полки, виїжджають на шарнірах і заставлені не тільки елементарними напоями — віскі, джином і горілкою, але і екзотичними — ромом, текілою і sake, а також всіма видами добавок, від гірких тоніків до "старомодним суміші" у вигляді порошку в маленьких пакетиках. При барі є свій невеликий вбудований холодильник. Хоча Гаррі і захоплюється Веббом, але, коли у нього буде свій будинок, він вважає, що обійдеться без цієї писклявою музики і такої складної конструкції для зберігання спиртного.

А ось ванна призводить його в захват своїми невеликими емальованими мильницями, в яких лежать рожеві бутони мила, пухнастим блакитним чохлом на стульчаке і сліпучо яскравим дзеркалом, оточеним голими лампочками, точно в акторській убиральні. Все тут якщо не виблискує, то радує око або нюх. Туалетний папір дуже м'яка, з малюнками зі старих коміксів, на кожному шматку своя картинка. Бідненький Поппі їсть гівно замість шпинату. А на рушниках великі літери У, М і Л (початкова буква імені Люсінда) переплетені в таку опуклу монограму, що йому страшно навіть подумати, як Сінді може роздерти собі шкіру, якщо в забудькуватості почне занадто міцно розтиратися. Але Гаррі сумнівається, щоб Меркетти або їх бліденькі, кволі на вигляд дітлахи коли-небудь користувалися цією ванною на нижньому поверсі — швидше за все вона призначена для гостей. Деякі таємничі речі розставлені на відкритих полицях, що висять на двох чорних гаках між ванною і туалетом, здається, більше про людське око, ніж для користування: велику посудину, схожий на цукорницю, білий, з кришкою шишечкой, на якій намальовані дві жінки в прозорих шатах, які сидять чи на хмарі, то чи на кушетці, ноги у них в рожевих балетних туфлях, щиколотки схрещені, і пальці ніг однієї жінки стосуються іншої, а гола рука кожної з них обіймає шишечку, проте коли піднімаєш кришку, там всередині порожньо, так порожньо, що здається, ніколи нічого і не було; а ще рожева пластмасова рука на ціпку, очевидно призначена для того, щоб чухати спину; а ще

посудину у вигляді яйця, на одну третину наповнений кристалами лаванди; а ще бидончик, в якому, як вважає Гаррі, зберігається масло для ванни; а ще хитний пластмасовий циліндр, в якому, немов стопка млинців, лежать різнокольорові пушки. Однак при думці, що крихта Сінді капає маслом в воду ванни, а потім лягає туди, гладить себе палицею для чесання спини, і соски її стирчать, прорізаючи пелену мильних бульбашок, Гаррі відчуває прилив похоті. У дзеркалі, занадто безжальному в своїй яскравості, очі його здаються майже білими, точно грудочки інею, які покривають поверхню машини вранці, а губи синіми: він п'яний. Він випив два коктейлі з текілою до вечері, за столом — галло-шаблі, скільки встиг заглотати, а після — півтори чарки коньяку. В середині другого узливання він відчув потребу помочитися і сприйняв її як щось радісне, що доводить, що він здоровий, процвітає і сидить тут за кавовим столиком навпроти Сінді, спостерігаючи, як згинається її тіло під дивною грубою матерією екзотичного арабського шати, руки у неї і ноги голі, якщо не брати до уваги сандалій, і вона в цьому вбранні хвилює не менше, ніж внутрішня сторона її ніг в бікіні. Крім нього і Дженіс Меркетти запросили ще Гаррісон і — для поновлення компанії — цих придурків Фоснахтов, з якими вони познайомилися на весіллі Нельсона всього два тижні тому. Гаррі думає, що Меркетти не знають про його зв'язки з Пеггі багато років тому, коли у Оллі трапилася чергова неприємність, а може бути, і знають куди більше, ніж ти думаєш, і, як з'ясовується, це не так уже й важливо. Взяти, приміром, що люди щотижня читають в журналі "Піпл" Крім нього і Дженіс Меркетти запросили ще Гаррісон і — для поновлення компанії — цих придурків Фоснахтов, з якими вони познайомилися на весіллі Нельсона всього два тижні тому. Гаррі думає, що Меркетти не знають про його зв'язки з Пеггі багато років тому, коли у Оллі трапилася чергова неприємність, а може бути, і знають куди більше, ніж ти думаєш, і, як з'ясовується, це не так уже й важливо. Взяти, приміром, що люди щотижня читають в журналі "Піпл" Крім нього і Дженіс Меркетти запросили ще Гаррісон і — для поновлення компанії — цих придурків Фоснахтов, з якими вони познайомилися на весіллі Нельсона всього два тижні тому. Гаррі думає, що Меркетти не знають про його зв'язки з Пеггі багато років тому, коли у Оллі трапилася чергова неприємність, а може бути, і знають куди більше, ніж ти думаєш, і, як з'ясовується, це не так уже й важливо. Взяти, приміром, що люди щотижня читають в журналі "Піпл" що люди щотижня читають в журналі "Піпл" [32] , телевізор — ти ж дивишся його, хоч і знаєш, що всі актори — наркомани і бабії. У Гаррі так і сверблять руки заглянути в аптечку поруч з рамкою з електричних лампочок, і він чекає, щоб з вітальні долетів вибух сміху п'яної компанії, який заглушив би клацання, а він може пролунати, коли Гаррі відкриє дзеркальну дверцята. Клац. А шафка-то битком набитий — ось вже чого Гаррі ніяк не припускав: товсті банки матового скла з кремами для обличчя, і м'які, тілесного кольору пластикові пляшки з лосьйонами, і коричневі тюбики з лосьйонами для засмаги, і парепектолін від проносу, і деброкс, щоб чистити вуха від сірки, і ментоловий хлорасептік, і полоскання, іменоване "Сепакол", і різні типи аспірину, і тайленол, від якого не болять шлунок, і велика, біла як крейда, пляшка

рідкого маалокса [33] .

Цікаво, думає Гаррі, кому з Меркеттов потрібен маалокс — у обох завжди такий спокійний, умиротворений вигляд. Рожевий гель проти отруйного плюща знадобиться дітям, як і пластирі, а от як щодо маленької плоскою жовтої коробочки проти гемороїди? У Картера, у цього похмурого типу, який хоче все робити за планом, не має значення, чи готовий ти чи ні, він штовхає тебе, штовхає, звичайно, є гемороїди, але уявити собі, що старина Уебб Меркетт з його гучним голосом, яким він мовить в ритмі Суінга — так зазвичай співають співаки на конкурсах, — знімає оболонку з одного з цих маленьких воскових тюбиків і вставляє його собі в дупу ?! Для цього треба сісти і нелегко знайти потрібне місце, — Кролик знає це з власного досвіду, коли багато років тому весь день сидів за матрицями, з гуркотом опускаються по його команді, — коштувало не на ту кнопку натиснути, і шрифт буде зіпсований, і все навколо будуть засмучені, але ж він був ще зовсім хлопчиськом і його життя було таким затиснутою, хоча не затиснута душа. А що це за бурштинові пляшечки з таблетками, де на етикетках блідо-блакитними друкованими літерами значиться: "Люсинде Р. Меркетт"? Білі таблетки, детально крихітні. Треба було йому захопити з собою окуляри. Гаррі так і підмиває взяти одну з цих пляшечок з полиці, в надії з'ясувати, яка хвороба знайшла дорогу в це пухке і гнучке, таке апетитне тіло, але боязнь залишити відбитки пальців змушує його утриматися. В аптечках, як він бачить при цьому яскравому світлі, є щось трагічне, і він тихо прикриває дверцята, щоб ніхто не почув клацання. Потім повертається до вітальні. хоча затиснута душа. А що це за бурштинові пляшечки з таблетками, де на етикетках блідо-блакитними друкованими літерами значиться: "Люсинде Р. Меркетт"? Білі таблетки, детально крихітні. Треба було йому захопити з собою окуляри. Гаррі так і підмиває взяти одну з цих пляшечок з полиці, в надії з'ясувати, яка хвороба знайшла дорогу в це пухке і гнучке, таке апетитне тіло, але боязнь залишити відбитки пальців змушує його утриматися. В аптечках, як він бачить при цьому яскравому світлі, є щось трагічне, і він тихо прикриває дверцята, щоб ніхто не почув клацання. Потім повертається до вітальні. Гаррі так і підмиває взяти одну з цих пляшечок з полиці, в надії з'ясувати, яка хвороба знайшла дорогу в це пухке і гнучке, таке апетитне тіло, але боязнь залишити відбитки пальців змушує його утриматися. В аптечках, як він бачить при цьому яскравому світлі, є щось трагічне, і він тихо прикриває дверцята, щоб ніхто не почув клацання. Потім повертається до вітальні. Гаррі так і підмиває взяти одну з цих пляшечок з полиці, в надії з'ясувати, яка хвороба знайшла дорогу в це пухке і гнучке,

таке апетитне тіло, але боязнь залишити відбитки пальців змушує його утриматися. В аптечках, як він бачить при цьому яскравому світлі, є щось трагічне, і він тихо прикриває дверцята, щоб ніхто не почув клацання. Потім повертається до вітальні.

Всі голосно обговорюють візит Папи.

— А ви чули, — кричить Пеггі Фоснахт, — що він сказав вчора в Чикаго з приводу сексу? — За роки, що минули з часу їх зв'язку, вона стала триматися вільніше, не носить більше темні окуляри, щоб приховати косоокість, і стала небрежніше в зовнішності і в висловлюваннях, немов з протесту перетворилася на героїню сучасної п'єси, вічно зворохоблену проти чогось. — Він заявив: позашлюбні зв'язки порочні. І не тільки якщо ти заміжня, але і до заміжжя теж. Так що ця людина знає? Він же нічого не знає про життя — життя, який живуть люди.

Уебб Меркетт, намагаючись втихомирити свою гостю, м'яко вимовляє:

— А мені сподобалося те, що кілька років тому сказав Ерл Батц: "Хто не грає в ігри, той і правил не встановлює".

На Уебб тонкий коричневий светр під товстим сірим пуловером грубої в'язки, в якому, на думку Кролика, Уебб нагадує скандинавського рибалки. Тим, як пуловер підходить під саме горло. Гаррі і Ронні прийшли в костюмах; Оллі ж досить набив руку в таких справах і знає, що тепер навіть в суботу ввечері ніхто не одягає костюм. Він з'явився в обтягуючих линялих джинсах і вишитій сорочці, чому виглядає ковбоєм, занадто, правда, низькорослим, щоб скакати по преріях.

— "Хто не грає в ігри!" — вибухає Пеггі Фоснахт. — Гарненькі гри, цікаво, що б ви сказали, якщо б були вагітною матір'ю багатодітного сімейства, жили в нетрях і не могли законно зробити аборт.

Кролик говорить їй: "Уебб цілком згоден з тобою", — але вона не слухає його, продовжуючи тріщати, розчервоніла від вина і такого високого суспільства; волосся її обм'якнули, як цукерки, які тануть на сонці.

— Хто-небудь, крім мене, дивився, — а я просто не можу не дивитися, така мене розбирає злість, — який спектакль Папа влаштував в Філадельфії: він там категорично висловився проти жінок-священиків. І посміхався — ось що мене доконало, — посміхався, несучи весь цей сексистський дурниця щодо того, що священиками можуть бути тільки чоловіки: так-де постановила церква і так вирішив Господь Бог та інше, — а сам весь лучілся. І все так м'яко — це, напевно, найбільше мене дратувало: люди на зразок Ніксона або Гітлера — ті принаймні хоч шаленіли.

— Він такий собі вкрадливий старий поляк, — вимовляє Оллі, відчуючи себе явно ніяково після вибуху дружини. Відразу видно, що він вважає за краще спокій. Музика, травичка. Помалу, але досить, щоб підбадьоритися.

— Він, звичайно, може цілувати цих негрят, — вставляє Ронні Гаррісон, можливо намагаючись розрядити атмосферу.

Кролик щоразу з подивом дивиться на те, які довгі пасма волосся Ронні зачісувати, щоб приховати лисину, — якщо хоч одну пасмо перекинути в іншу сторону, вона опуститься нижче вуха. У наш час і в такому віці варто з цим боротися? Виглядаєш

лисим — ну і вигляди. Нехай вона буде гола, рожева і опукла, як дупа. А дупи все люблять. Ця воскова кульки в жовтій коробці — невже вони для Сінді? У неї там, може, саднить, але від Уебба чи? Гаррі десь читав, що гомик багато клопоту завдають гемороїди. Вражаюче, чого тільки вони туди не встромляють — і кулаки, і електричні лампочки. Він засовався на своїй подушці.

— По-моєму, він дуже сексуальний, — рішуче заявляє Тельма Гаррісон.

Все, що вона вимовляє, звучить так, точно говорить шкільна вчителька. Гаррі дивиться на неї крізь збільшується від алкоголю туман: тонкі губи і цей нездоровий жовтий колір обличчя. Дивлячись на неї, Гаррі завжди здається, ніби він бачить член Ронні, товстий і плоский нагорі як дошка.

— Він гарний чоловік, — наполягає Тельма.

Очі її напівзакриті. Вона явно випила зайву чарку-другу. І витягла шию, точно намагається не гикати.

Його погляд повзе по її оксамитовому сукні, мишачо-блакитному, як крісла в старих кінотеатрах. Нічого особливого. Треба бути черницею, щоб побачити щось сексуальне в цьому маленькому здоровань в білому з золотими гудзиками вбранні і в забавних шапочках, які він раз у раз змінює. Взагалі-то Ронні адже теж здоровань. Значить, вона любить товстунів. Гаррі знову проводить очима по її сукні зверху вниз. Можливо, воно приховує куди більше, ніж здається.

Дженіс — а вона знає Пеггі нескінченне безліч років — робить спробу вивести її з цього стану і каже:

— А мені, Пеггі, сподобалося сьогодні — не знаю, чи бачила ти, — як він вийшов до балюстраді собору у Вашингтоні, перед тим як їхати в Білий дім, вийшов до цієї натовпі, яка кричала: "Хочемо бачити Папу, хочемо бачити Папу !" — помахав рукою і крикнув: "Іван Павло Другий, він хоче бачити тебе!" "справді.

"Справді" було додано, бо чоловіки розсміялися: вони не дивилися цієї передачі. Троє з них провели весь день на полях "Летючого орла": літо в останній раз повернулося в округ Дайамонд, і на магноліях, що оточують шосту лунку, з'явилися товстенькі нирки. Четвертим у них був молодий молодший професор, той самий, що набрав сімдесят три очки в день вінчання Нельсона. Він далеко посилає м'яч, Уебб прав, але Гаррі не подобається його удар — занадто кручений. Пройде ще два-три роки, він пополнеєте і стане закидати м'ячі в усі лунки поспіль. Нещодавно вони відмовилися від Бадді Інглфінгера: він паршиво грає в гольф і дружинам не подобається його подружки-повії. Але Оллі Фоснахт йому не заміна. Єдине, що він вміє, — це грати на синтезаторі, та до того ж його нечупара дружина базикає без угаву.

— Я була б рада побачити в цьому щось забавне, — каже Пеггі, підвищуючи голос, щоб заглушити сміх, — але для мене ці проблеми, які він мимохідь закриває, занадто, чорт забирай, серйозні.

Несподівано в розмову включається Сінді Меркетт:

— Він був священиком в комуністичній країні, так що звик постояти за себе. Американські церковники-ліберали говорять про *sensus fidelium* [34], але я ніколи про

це не чула, — ось уже дві тисячі років як ми сповідуємо *magisteri um* [35] .

— Що вас так ображає, Пеггі, ви ж не католичка і не зобов'язані його слухати!

Слідом за її словами настає тиша, так як всі, крім Фоснахтов, знають, що сама Сінді була завзятою католичкою, поки не вийшла заміж за Уебба. До Пеггі це дійшло зараз, але, точно уперта біла телиця, мчаючись вперед, вона вже не може згорнути.

— Ви що, католичка? — навпрошки запитує вона.

Сінді підкидає підборіддя — вона не звикла бути в центрі уваги, вона ж в їх компанії вважається немовлям.

— Я вихована в католицькій вірі, — говорить вона.

— Моя невістка, виявляється, теж, — вставляє Гаррі. Його забавляє думка, що тепер у нього є невістка, нове придбання, поповнює його багатство. І крім того, він сподівається переключити розмову. Терпіти він не може, коли жінки сваряться, — йому б дуже хотілося відволікти їх обох від цієї теми. Сінді виходить з басейну немов волога мрія, а Пеггі по доброті серцевої навіть пустила його до себе в ліжку, коли йому було зле.

Але ні ту, ні іншу вже не відвернути.

— Коли я вийшла заміж за розведеного, — рівним тоном пояснює Сінді іншій жінки, — я більше не могла приймати причастя. Але я як і раніше час від часу ходжу до церкви. Я як і раніше вірю. — Голос її при цьому пом'якшується: вона ж тут господиня, хоч і молодший всіх.

— А ви користуєтеся засобами проти вагітності? — запитує Пеггі.

Знову всіх заводять в тупик ці Фоснахти. Гаррі задоволений — йому подобається їхня маленька компанія.

Сінді зволікає з відповіддю. Вона може, як дівчисько, хіхикнути і вислизнути від відповіді або може промовчати з видом ображеної гідності. І ось зі скромним посмішкою, що вказує на ображене гідність, вона каже:

— Я не впевнена, що це вас якось стосується.

— І Папи теж — до того-то я і веду! — переможно оголошує Пеггі, але навіть і вона, видно, відчуває, що битва затихає. Більше її сюди не запросять.

Уебб, незмінний джентльмен, присівши на підлокітник крісла, звідки веде наступ на Папу громіздка Пеггі, згинається до своєї гості так, щоб чула тільки вона, і каже:

— Наскільки я розумію, Сінді вважає, що Іоанн Павло викладає свої доктрини для католиків, а всім американцям виявляє прихильність.

— Як на мене, так він своє прихильність разом зі своїми доктринами може тримати при собі, — заявляє Пеггі: вона і хотіла б тримати себе, але не в силах впоратися з собою.

Кролик пам'ятає, як тоді, десять років тому, її соски здавалися йому круглими льодяниками і як сумно було усвідомлювати, що вона навчилася так хвацько трахатись після відходу Оллі.

— Але він бачить, скільки у церкви з'явилося неприємностей з тих пір, як виник другий Ватикан, — йде в атаку Сінді. — Священники ...

— У церкві неприємності тому, що вона монументально брехлива і в ній правлять допотопні шовіністи, які нічого не знають.

— Вибачте, — каже Пеггі, — я занадто розбовталася.

— Ну ми ж в Америці, — каже Гаррі, приходячи їй на допомогу. — Будемо вважати, що ніхто в цій суперечці не переміг. Сьогодні я розлучився зі своїм єдиним в житті іншому — Чарлі Ставросом.

Дженіс каже: "Ох, Гаррі!" — але ніхто не підтримує цієї теми. Власне, чоловіки повинні б сказати, що завжди вважали себе його друзями.

Уебб Меркетт схиляє голову набік і, рухом брів вказуючи на Ронні і Оллі, запитує:

— Хто-небудь з вас бачив в сьогоднішній газеті, де Ніксон нарешті купив собі будинок? На Манхеттені, поруч з Девідом Рокфеллером. Я не великий шанувальник цього спритника Ніксона, але повинен сказати: коли його не пускали ні в один багатоквартирний будинок у великому місті, я вирішив, що це ганьбою для нашої конституції.

— Точно він ніггер, — говорить Ронні.

— Ну а як би вам сподобалося, — не може не сказати своє слово Пеггі, — якби зграя поліцейських в штатському перевіряла вашу сумку щоразу, як ви виходите з лавки? ..

Пеггі сидить на громіздкому сучасному кріслі, обтягнутому світлою матерією, товстої, як фанера; інше таке крісло і довгий диван оточують своєрідний столик, іменованій парсонскім, він складається з квадратів світлого і темного дерева з завитками, з якого роблять ручки ключок для гольфу. Вся ця втоплена кімната, яку Уебб прилаштував до будинку, коли вони з Сінді придбали його при забудові Бруер-Хейтс, обставлена таким чином, щоб всі речі гармоніювали один з одним. На рудих шпалерах прокладені вертикальні нитки, відповідні вертикальним збірок на злегка темніших фіранках, репродукції акварелей Вайета, освітлені зверху, перегукуються з відтінками того ж кольору на шорсткою оббивці меблів, і це ж освітлення змушує блищати, зовсім як шматочки слюди на пляжі, що знаходять один на одного вигини грубо оштукатуреного стелі. Варто пересунути голову, і блискітки на стелі теж змінюють положення і переливаються хвилями прихованого срібла.

— Я тут днями, — оголошує Гаррі, — чув в "Ротарі" потішне історію з Кіссінджером. По-моєму, Уебб, тебе там не було. У літаку, що терпить аварію, летять п'ятеро: священик, хіпі, поліцейський, ще якийсь тип і Генрі Кіссінджер. А парашутів всього чотири.

Ронні говорить:

— І в кінці хіпі повертається до священика і каже: "Не хвилюйтеся, святий отець. Найспритніший людина в світі тільки що стрибнув з моїм рюкзаком ". Всі знають цей анекдот. До речі, ми з Тельма ворожили: ти ось це бачив? — І він простягнув Гаррі вирізку з газети — колонку Енн Лендерс, опубліковану в бруерском "стендарт", вельми шанованій газеті, не рівня "Вет". Другий абзац отчеркнув тонкої кульковою ручкою. — Прочитай вголос, — вимагає Ронні.

Гаррі не подобається, коли всякі спітнілі Плешаков начебто Гаррісона командують їм, він же приїхав приємно провести час з Меркеттами, але все погляди спрямовані на нього, а крім того, це хоч відверне їх від розмови про Папу. Він пояснює — перш за все Фоснахтам, оскільки Меркетти, видно, вже в курсі справи:

— Це лист, який хтось надіслав Енн Лендерс. У першому абзаці йдеться про одне малому, якому вп'явся в живіт його улюбленець пітон, та так, що не відірвеш, а коли з'явилися медики з парашутно-десантних військ, цей малий закричав на них і сказав, щоб вони забиралися з його квартири — он де не дозволить чіпати його змію. — Лунає легкий сміх, до якого приєднуються і кілька спантеличені Фоснахти. — Наступний абзац говорить:

Друга новина: один вашингтонський лікар в заміському клубі на 16-й лунці гольф-поля завдав ключкою смертельний удар канадському гусака. (Гусь крикнув якраз коли лікар заніс ключку для удару.) Ми надрукували ці два листи, щоб показати, що правда буває дивніше вимислу.

Прочитавши замітку вголос, Гаррі пояснює Фоснахтам:

— Вони сунуть мені в ніс цю історію, тому що влітку я чув про аналогічний випадок по радіо, і коли почав розповідати їм в клубі, вони не стали навіть слухати: ніхто мені не повірив. Так ось доказ, що я нічого не вигadaв.

— Та не в цьому справа, чемпіон, — говорить Ронні Гаррісон.

— Справа, Гаррі, в тому, — каже Тельма, — що все було інакше. Ти говорив, що лікар був з Балтімора, а тут сказано, що він з Вашингтона. Ти говорив, що м'яч потрапив в гусака випадково і потім лікар з милосердя прикінчив його.

Уебб говорить:

— Пам'ятаєш: "прикінчити з милосердя або несправедливість обридливу вбивство?" Це мене тоді страшно засмутило.

— Щось не видно було, — каже Гаррі, задоволений, однак, тим, що історія підтвердилася.

— Значить, на думку Енн Лендерс, це все-таки було мерзенну вбивство, — каже Тельма.

— А чи не все одно? — з шкідливості говорить Ронні. Значить, ідея вирізати статтю належала Тельме. Вона ж і відкреслила її кульковою ручкою.

Дженіс слухала все це похмура, з скляними очима, які бувають у неї, коли вона ґрунтовно нап'ється. Вони з Веббом пробували ірландський лікер під назвою "Грінслівз", який тільки недавно стали імпортувати.

— Ні, не все одно, якщо гусак крикнув, — каже вона.

Оллі Фоснахт каже:

— Я не можу повірити, щоб крик гусака міг вплинути на удар.

Всі гравці в гольф запевняють його, що міг.

— Чорт забирай, — каже він, — в музиці добиваєшся найкращих результатів о другій годині ночі, коли ти наполовину здурів від курива і тобі підспівує хор п'яничок.

Згадка про музику змушує їх усіх усвідомити, що з захованих колонок Уебба

безперервно звучить музика — зараз це гавайська мелодія.

— Може, це був зовсім і не гусак, — каже Гаррі. — Може, це був зовсім маленький Кадді з пір'їнками.

— Ось так виходить музика, — єхидно вимовляє Ронні у відповідь на висловлювання Оллі. — Гей, Уебб, — говорить Ронні, — як це у тебе тут немає пива?

— Є, є пиво — "Міллер лайт" і "Хайнекен". Кому чого принести?

Уебб щось нервує, і Кролик побоюється, що вечірці може прийти кінець. Йому не вистачає — от би ніколи не подумав — Бадді Інглфінгера, і він уявляє собі, що сказав би Бадді, будь він тут.

— До речі, про мертвих гусей, — каже Гаррі, — я на днях вичитав в газеті умовивід якогось антрополога або кого-то в цьому роді, що до двохтисячному році одна чверть всіх тварин, що існують на землі, вимре.

— Ох, не треба, — голосно виривається у Пеггі Фоснахт, і її так пересмикує, що навіть жир трясеться на товстих руках. На ній плаття з не по сезону короткими рукавами. — Тільки не кажіть про двохтисячному рік — при одній думці про це у мене мурашки.

Ніхто не питає чому.

Нарешті Кролик вимовляє:

— Чому? Ти ж будеш ще жива.

— Ні, не буду, — відрізає вона, явно маючи намір навіть з цього приводу затіяти суперечку.

Червоні плями все ще покривають горло і груди розпаленілої суперечкою Сінді; маленький золотий хрестик блищить в прорізи розстебнутого на дві гудзики або незав'язаною арабського шати, її зап'ястя виглядають по-дитячому крихкими в широких рукавах, голі ноги в сандалях з тонких золотих ремінців видніються з-під розшитого подолу. Скориставшись тим, що Уебб приймає замовлення на напої, а Дженіс, похитуючись, відправляється у ванну, Гаррі підходить до молодого чоловіка і сідає поруч з нею на стілець.

— А знаєш, — каже він, — по-моєму, Папа великий молодець. Вміє користуватися телебаченням.

Сінді каже, різко мотнувши головою, точно її хтось вжалив:

— Мені теж не подобається багато чого з того, що він говорить, але він змушений десь встановити кордон. Це його обов'язок.

— Боїться він, — висловлює припущення Кролик. — Як і всі навколо.

Вона дивиться на нього — в розрізі її очей, як сказала Мім, є щось китайське, а припухлості під нижніми століттями створюють враження, ніби її побили або у неї сінна лихоманка: вона підморгує, навіть коли говорить цілком серйозно; тут, посеред кімнати, далеко від світла, зіниці її здаються величезними.

— Ох, я не можу так думати про нього, хоча, можливо, ти і прав. Занадто багато в мені ще від парафіяльної школи. — Коричневий ободок навколо її зіниць немов з шоколаду: ні іскорки, ні вогню. — Уебб так дбайливо до мене ставиться: він на мене не

тисне. Після того, як народилася Бетсі і ми вирішили, що батько — він, Уебб, я не могла змусити себе користуватися діафрагмою: мені це здавалося злочинним, а він не хотів, щоб я сиділа на таблетках: він адже стільки про це читав, тому він запропонував щось зробити з собою, ну ви знаєте, як чоловіків змушують робити таке в Індії, як же це називається — вазектомія. Ну і щоб не змушувати його це робити, але ж Бог знає, як це могло позначитися на його психіці, я взяла і пішла до лікаря, щоб мені вставили діафрагму, я до сих пір не знаю, чи правильно я її вставляю, але мені шкода бідного Уебба. Ти ж знаєш, у нього п'ятеро дітей від двох інших дружин, і вони обидві вічно тягнуть з нього гроші. Ні та, ні інша не вийшли заміж, хоча живуть не одні; ось це я б назвала аморальним — так пити кров з нього.

Такого Гаррі не очікував. Він намагається відповісти їй теж визнанням.

— У минулому році Дженіс перев'язала собі труби, і повинен сказати, як це здорово, коли не треба хвилюватися, — трахайся коли захочеш, вдень або вночі, і ніяких кремів, ніякої гидоти. Але вона все одно раптом починає плакати — без будь-якої причини. Плаче, тому що стала стерильною.

— Ну звичайно, Гаррі. Я б теж плакала. — Губи у Сінді довгі, нафарбовані і мудро зімкнуті, в кінці кожної фрази вона опускає куточки, чого він раніше ніколи не помічав.

— Але ти ж зовсім дитина, — каже він їй.

Сінді спокійно скоса дивиться на нього і досить категорично вимовляє:

— Уже ні, Гаррі. У квітні мені буде тридцять.

Двадцять дев'ять ... значить, їй було двадцять два, коли вона стала спати з Веббом — ось хитрий старий козел; Гаррі уявляє собі її тіло під вільною шорсткою хламидою, смагляве, з шовковистим скатами і валиками жирку, з потаємними закутками, які так приємно гладити — тілу адже треба дихати в цю тропічну спеку; до пари її шати і золоті ремінці на ногах, і браслети на зап'ястях, ще тонких і округлих, як у дитини, без вен. Він піднімається долити собі коньяку, але хитнувся, зачіпає коліном громіздке квадратне крісло Пеггі Фоснахт. Її вже там немає — накинувши на плечі старомодне понуро-зелене сукняне пальто, Пеггі знаходиться на вершині пріступкі, що веде з вітальні. І дивиться на них зверху вниз, немов її піднесли над ними і зараз умчатся геть.

А Оллі продовжує сидіти за столиком з кахельної кришкою в очікуванні пива, яке обіцяв принести Уебб, не звертаючи уваги на те, що дружина йде. Ронні Гаррісон зовсім п'яний — губи мокрі, довга пасмо волосся, яку він зазвичай зачісувати на лисину, висить коми, — запитує Оллі:

— Як іде торгівля музикою? Я чув, захоплення гітарою зійшло нанівець разом з революційним духом.

— Тепер перейшли на флейти — чудеса, та й годі. Чи не одні дівчата, а й хлопці, які грають в джазі. Особливо багато негритосів. Один зайшов тут до мене — хотів купити флейту з платини до дня народження доньки, їй виповнюється вісімнадцять років, каже, читав, що у якогось француза була така. Я сказав: "Милий, ви божевільний. Я навіть уявити собі не можу, скільки така флейта може коштувати". А він сказав: "Так плював я, милий", — і витягнув пачку грошей, напевно, в дюйм товщиною, і все сотенні.

У всякому разі, зверху були сотенні.

Промачувати далі настрій Сінді зараз, мабуть, не варто; Гаррі важко опускається на диван і приєднується до чоловічої розмови.

— Начебто цих ключок для гольфу з золотими голівками, які були в моді кілька років тому. Ось вже вони-то, парі тримаю, виросли в ціні.

На нього, як і на Пеггі, ніхто не звертає уваги. Гаррісон відстає. Ох вже ці страхові агенти — придвинет голову до твого вуха і ну довбати, поки ти або не накричиться на нього, або не скажеш: звичайно, застрахуйте мене ще на п'ятдесят тисяч.

Гаррісон говорить Оллі:

— А як щодо електроінструментів? Цей хлопець, що виступає по телевізору, він грає навіть на електроскрипки. Повинно бути, така чимало коштує.

— Ціле стан, — каже Оллі, з вдячністю дивлячись на Уебба, який ставить перед ним на світлий квадратик столика стакан з пивом "Хайнекен". — Одні динаміки стоять тисячі, — каже він, радіючи можливості приватної розмови, радіючи можливості оперувати великими цифрами. Бідний простак, адже всім відомо, що він головним чином торгує пластинками, від яких балдеют тринадцятирічні підлітки. Як це Нельсон говорив? Чи не музика, а соплі-крики. Нельсон свого часу серйозно займався гітарою — у нього була та, яку він виніс з пожежі, потім інша, оброблена перламутром, яку вони йому подарували, але після того, як він закінчив школу і отримав водійські права, гітари з його кімнати не чути.

Ронні схиляє голову набік і робить візит з іншого боку:

— Ви знаєте, я займаюся клієнтами Скулкіллської страхової компанії, і ось мій бос говорить тут мені на днях: "Рон, ти коштував нашій компанії в минулому році вісім тисяч сімсот". Це не платню, це добавки. Внески на пенсію, страхування здоров'я, пайова участь. А як у вас справи з цим ділом? У наш час і в наше століття, якщо господар не забезпечує тебе страховкою і пенсією, ти в піковому становищі. Люди на це розраховують і без цього викладатися не будуть.

Оллі каже:

— Ну, я в даному разі сам собі господар. Я і мої партнери ...

— А як щодо "Кеог"? Тобі треба неодмінно цим скористатися.

— Ми намагаємося працювати по-простому. Коли ми починали ...

— Ти жартуєш, Оллі. Ти ж оббираєш себе. "Шуйкілл Мьючуал" пропонує чудові умови за планом "Кеог", і ми могли б тебе підключити, власне, ми радимо тобі підключитися на корпоративній основі, тоді жодної монети не піде з твого особистого кишені — все піде з кишені корпорації, до того ж це віднімається з оподаткування. Ці нещасні роззяви, що виплачують страховки без допомоги з боку компанії, живуть в доісторичні часи. А користуватися планом аж ніяк не протизаконно, — якраз навпаки: ми діємо за законами, які встановив уряд. Воно хоче, щоб люди досягали успіху, щоб все працювало на збільшення національного продукту. Ти ж знаєш, що таке "Кеог", вірно? А то вигляд у тебе спантеличений.

— Це щось на зразок соціального забезпечення.

— У тисячу разів краще. Соціальне забезпечення — це крихти, які видають нахлібникам, ти ж ніколи не побачиш ні пенні з того, що заплатив. А за планом "Кеог" щороку з податку вилучається до семи тисяч п'ятисот доларів — ці гроші просто відкладаються з нашою допомогою. Зазвичай ми пропонуємо в залежності від обставин ... скільки у тебе утриманців?

— Двоє, якщо не брати до уваги дружину. Мій син Біллі закінчив коледж і зараз вивчає в Массачусетсі зуболікарську справу.

Ронні присвистував:

— Ух ти, ну і розумний! Обмежив себе одним сином. Я ось посадив собі на шию цілих трьох і тільки останні два-три роки відчув, що твердо стою на землі. Старший хлопчик, Алекс, зайнявся електронікою, а середнього, Джорджі, з самого початку довелося помістити в спеціальну школу. Дислексія. Я ніколи про цю хворобу не чув, але тепер, прямо скажемо, чув. Ні чорта не може зрозуміти з написаного, а по розмові ніколи цього не подумаєш. Так мова підвішена, що в одну мить мене обставить, а ось зрозуміти нічого не може. Хоче бути художником, Бог ти мій! На цьому ж не заробиш, Оллі, ти це знаєш краще за мене. Навіть коли у тебе одна дитина, все одно не хочеться, щоб він голодував, якщо з тобою або з твоєї жіночка раптом що трапиться. В наші дні і в наш час, якщо у людини життя не застрахована на сто — сто п'ятдесят тисяч, він просто не реаліст. Так одні пристойні похорони коштують чотири-п'ять косих.

— М-да, ну ...

— Давайте на хвилинку повернемося до "Кеог". Ми зазвичай рекомендуємо співвідношення сорок на шістдесят, сорок відсотків від семи тисяч п'ятисот йдуть прямо на страховку, яка зазвичай становить близько ста тисяч — за умови, що ти прийдеш іспит. Ти палиш?

— Трапляється.

— Хм. Що ж, дай-но я викличу тобі доктора, який тебе гарненько обстежує.

Оллі каже:

— По-моєму, дружина зібралася йти.

— Чи не вкручувати мені, Фостер.

— Фоснахт.

— Чи не вкручувати. Сьогодні ж суботній вечір, милий. У тебе що, шило в заду, чи що?

— Та ні, просто моя дружина ... їй завтра вранці треба йти на якісь збори проти атомних випробувань у універсалістській церкві.

— Нічого дивного в такому випадку, що вона так визвірилася на Папу. Я чув, Ватикан і Три-Майл-Айленд — одна шайка-лійка, запитаєте нашого друга Гаррі. Оллі, ось моя картка. Можу я отримати вашу?

— М-м ...

— О'кей. Я знаю, де вас знайти. Поруч з порнокіношкою. Я зайду. Це не нісенітниця, вам дійсно слід послухати, які надаються можливості. Люди кажуть, економіка здохла, але вона зовсім не здохла — там, де я сиджу, вона процвітає. І люди

просять їм допомогти.

Гаррі каже:

— Припини, Рон. Оллі хоче піти.

— Ну, власне, не я, а Пеггі.

— Іди! Іди з миром, милий. — Ронні піднімається і пухкою рукою робить знак хреста. — Нехай Бог береже Америку, — вимовляє він з сильним іноземним акцентом так голосно, що Пеггі, що розмовляє з Меркеттами, щоб трохи загладити свою ніяковість, обертається. Вона теж ходила в одну школу з Ронні і знає, який він мерзенний бовдур.

— Господи, Ронні, — каже йому Кролик, після того як Фоснахти пішли. — Навіщо треба було все це городити!

— А-а, — вимовляє Ронні. — Мені хотілося подивитися, скільки лайна він може з'їсти.

— Власне, я і сам ніколи його не любив, — зізнається Гаррі. — Він так погано поводить із старенькою Пеггі.

Дженіс, радитися з Тельма Гаррісон з приводу чогось, одному Богу відомо чого — може бути, їх паршивих дітей, — почувши це, повертається і пояснює Ронні:

— Гаррі спав з нею багато років тому, тому він не терпить Оллі. — Ніщо так не ятрить старі рани, як спиртне.

Ронні регоче, щоб привернути загальну увагу, і плескає Гаррі по коліну:

— Ти спав з цієї товстої косоокої хрюшею?

Кролик подумки бачить важке скляне яйце з запечатаним в ньому бульбашкою повітря, що лежить в вітальні матусі Спрингер, відчуває його гладку поверхню в своїй руці і уявляє собі, як він розгортається, шмикає їм по впертою тупий голові Дженіс і тим же ударом пробиває рожеву довбешку Гаррісона .

— У той час це мене цілком влаштовувало, — зізнається він і витягає ноги зручніше, готуючись просидіти так весь вечір.

Після того як Фоснахти поїхали, в кімнаті немов стало легше дихати. Сінді, хихикаючи, говорить щось Веббу, пригорнувшись до його товстому сірому светра в своїй вільної арабської халамиді, — ну прямо закохана пара, яка позує для реклами відпочинку за кордоном.

— А Дженіс в ту пору втекла до цього паршивому греку Чарлі Ставрос, — оголошує Гаррі всім, хто готовий його слухати.

— О'кей, о'кей, — каже Ронні, — можеш нам про це не розповідати. Ми все це чули, це історії з бородою.

— А чи не з бородою, лисий ти хам, то, що я сьогодні розпрощався з Чарлі: Дженіс і її матінка виставили його з "Спрингер-моторс".

— Гаррі подобається так це зображати, — говорить Дженіс, — але Чарлі сам цього хотів.

Ронні не так здурів, щоб не зрозуміти, що до чого. Він схиляє голову і дивиться на Дженіс — Гаррі видно його пухнасті білі вії.

— Ти звільнила свого колишнього друга? — питає він її.

— І все заради того, — розвиває далі думку Гаррі, — щоб мій неприкаяний синку, який не бажає закінчувати коледж, хоча вчитися йому залишилося всього один рік, міг зайняти це місце, для якого у нього не більше даних, ніж, ніж . . .

— Чим було у Гаррі, — докінчує за нього Дженіс (в минулі дні вона ніколи не зуміла б швидко дати здачі) і хихикає.

Гаррі теж сміється — ще перш Ронні. До цього товстошкірого не відразу все доходить.

— Ось це мені подобається, — хрипким голосом виголошує Уебб Меркетт з висоти свого зросту. — Старі друзі. — Вони з Сінді стоять поруч, немов співголови їх гуртка, в той час як стрілки годинника вже наближаються до півночі. — Що кому принести? Ще пива? А як щодо чогось міцнішого? Віскі шотландського. Ірландського? "Три сімки"?

Груди Сінді піднімають цей кафтан, або бурнус, або що там на ній надіто, точно кути намети. Мовчання пустелі. Молодий місяць. Пора спати верблюдам.

— Так-ак, — вимовляє Уебб з таким задоволенням, що ясно: дається взнаки дія "Грінслівза", — і що ж ми думаємо про Фоснахтах?

— Чи не проходять, — каже Тельма.

Гаррі аж здригається, почувши звук її голосу: так тихо вона весь час сиділа. Якщо закрити очі і на час осліпнути, у Тельми приємний голос. Йому стає сумно і легко тепер, коли прибульці з жалюгідного світу, що лежить за межами "Летючого орла", видворено.

— Оллі від народження тупица, — каже він, — але вона не була такою пустомелею. Вірно, Дженіс?

Дженіс демонструє обережність, не бажаючи нападати на стару приятельку.

— У неї завжди була до цього схильність, — говорить вона. — Пеггі адже ніколи не вважала себе привабливою, в цьому й річ.

— А ти себе вважала? — не без осуду каже Гаррі.

Вона дивиться, не цілком зрозумівши його, особа її блищить, немов покропиться з розпилювача.

— Звичайно, вважала, — галантно втручається Уебб. — Дженіс дійсно приваблива жінка. — І, обійшовши ззаду її крісло, кладе руки їй на плечі, під саму шию, так що вона піднімає плечі.

Сінді каже:

— Коли перед відходом вона базікала зі мною і з Веббом, вона здалася мені куди приємніше. Вона сказала, що її іноді просто заносить.

Ронні говорить:

— По-моєму, Гаррі і Дженіс часто бачаться з ними. Я б випив пива, якщо вже ти на ногах, Уебб.

— Нічого подібного. Просто Нельсон дружить з цим їх противним синком Біллі, і тому вони потрапили на весілля. Уебб, ти не міг би принести два пива?

— А як Нельсон? — запитує у Гаррі Тельма, знизивши голос, щоб чув її тільки він. —

Він давав про себе знати з тих пір, як одружився?

— Прийшла листівка. Дженіс рази два говорила з ними по телефону. На її думку, вони там нудьгують.

— Чи не на мою думку, — перериває його Дженіс. — Він мені сам сказав, що вони сумують.

— Якщо ти спав з жінкою до весілля, — висловлює свою думку Ронні, — медовий місяць, напевно, суцільна Нудота. Спасибі, Уебб.

Дженіс каже:

— Він сказав, що в будиночку холодно.

— Видно, полінувалися принести дров з двору, — каже Гаррі. — Угу, спасибі.

Банку робить "пфтт", і цей звук так приємний, оскільки знаєш, що язичок на ній зроблено для того, щоб ідіоти не захлинувся.

— Гаррі, я ж сказала, що вони цілий день топлять пічку.

— І сплять всі запаси дров — нехай інші знову колють. Весь в матусю пішов.

Тельма, очевидно втомившись від суперечок Енгстроме, вимовляє голосно, закинувши назад голову і виставивши на загальний огляд різке довгу жовту шию:

— До речі, про холод, Уебб. Ви з Сінді кудись збираєтеся цієї зими?

Вони зазвичай їздять на якийсь острів в Карибському морі. Гаррісон багато років тому їздили з ними. А Гаррі і Дженіс — ніколи.

Уебб якраз обходить ззаду крісло Тельми, несучи комусь склянку.

— Ми обговорювали це, — говорить він Тельме.

Від пива, випитого після коньяку, все немов в серпанку, і здається, що між Тельма, яка сидить закинувши голову, і схилився до неї, тихо щось говорить Веббом відбувається якась змова. Давні друзі, думає Гаррі. Все складається воедино, як шматочки головоломки. Уебб нагинається нижче і через плече Тельми ставить перед нею на темний квадрат столика високу склянку з віскі, сильно розведеним содовою.

— Мені б хотілося поїхати, — продовжує він, — куди-небудь, де є поле для гольфу. Можна по цілком пристойною ціною купити путівку.

— Поїхали всі разом! — пропонує Гаррі. — Мій хлопець в понеділок приймає магазин, давайте поїдемо до біса звідси.

— Гаррі, — говорить Дженіс, — навіщо ти так: ніякої магазин він не приймає. Уебб і Ронні вражені — як ти можеш так говорити про свого сина?

— Анітрохи вони не вражені. Їхні дітки теж живцем їх зжирють. Я хочу цієї зими поїхати на Карибське море і пограти в гольф. Давайте смикнемо. Запропонуємо Бадді Інглфінгеру бути четвертим. Я ненавиджу тутешню зиму — ні снігу, ні на ковзанах покататися, просто місяць за місяцем нудьга і холод. Коли я був хлопчиськом, сніг лежав всю зиму — куди він весь подівся?

— В сімдесят восьмому снігу у нас було хоч відбавляй, — зауважує Уебб.

— Гаррі, нам, мабуть, пора додому, — каже Дженіс. Рот її перетворився в щілину, лоб під чубчиком блищить.

— Я не хочу додому. Хочу на Карибські острови. Але спочатку я хочу в ванну. У

ванну, додому і на Карибські острови — в такому порядку. — Цікаво, миготить у нього думка, такі дружини, як у нього, коли-небудь вмирають своєю смертю? Такі ось смагляві жилаві баби — так ніколи: досить подивитися на її матінку, яка все ще командує. Поховала бідного старого Фреда, і хоч би хни.

Сінді каже:

— Гаррі, вбиральня на нижньому поверсі засмітилася. Уебб тільки що помітив. Хтось, видно, спустив занадто багато туалетного паперу.

— Пеггі, хто ж ще? — каже Гаррі, встає і ніяк не може зрозуміти, чому килим, що лежить на підлозі від стіни до стіни, здивився посередині, точно палуба корабля. — Спочатку нападає на Папу, а потім забиває каналізацію.

— Піди у ванну, що біля нашої спальні, — каже йому Уебб. — Піднімись по сходах, поверни наліво і пройди повз двох скляних шаф.

"... Витираючи сльози ..." — виходячи з кімнати, чує Кролик сухий діловитий голос Тельми Гаррісон.

Вгору по двом застеленим бобриком сходах — голова його пливе десь високо над ногами. Потім через хол і вгору по сходах, застеленому бобриком вже іншого кольору, брудно-зеленого, більш зношеного, — тут явно старіша частина будинку ... Голоси внизу затихають. Уебб сказав: повернути ліворуч. Дверцята шаф. Гаррі зупиняється і заглядає всередину. Жіночий одяг, різнобарвна, що пахне Сінді. Взяти її тут прямо на піску — недарма ж вона говорила з ним про діафрагму. Він знаходить ванну. Всі лампочки в ній горять. Яка розтрата енергії! Великий корабель, іменований Америкою, йде на дно, палаючи усіма вогнями. Ця ванна менша від тієї, що внизу, і темніше по тонам: кахель на стінах, і шпалери, і килимки, і рушники, і кольорові фаянсові пристосування — все коричневе з домішкою оранжевого. Він розстібає штани і наповнює одне з яскравих вмістилищ золотистої рідиною. Точно дощ золотих монет. Вони з Дженіс вийняли свої ранди з ящика тумбочки біля ліжка, вирушили разом у центр міста, в Кредитний банк Бруер, і поставили маленькі циліндрики з блакитними, що нагадують туалетні сидіння, кришечками в міцний довгий ящик — сейф, а потім в ознаменування цієї події випили за обідом в "млинець будинку", і він поїхав до себе в магазин. Оскільки він не був обрізаний, у нього завжди застряє крапля-інша, і він промокає кінчик члена шматочком лимонно-жовтої туалетного паперу, гладкою, без коміксів, які на ній бувають надруковані для розваги гостей. Хто, сказала Тельма, буде витирати її сльози? Довге біле горло, мускулисте, ковтальні м'язи розвинені — мабуть, в ній є щось, чим вона утримує Гаррісона. Можливо, вона хотіла сказати, що Пеггі витирала її сльози туалетним папером і засмітила туалет. А у Сінді очі блиснули, але вона дуже соромлива, щоб сперечатися з бідолаха Пеггі, замість цього вона розповіла йому про діафрагму. Господи, вона ж пропонувала йому подумати про це, про її солодкої темно-червоною глибині, — невже вона справді мала це на увазі? "Увійди туди, Гаррі", і голос її при цьому звучав так серйозно і хрипко, як ніколи раніше, а очі опухли — це так сексуально, коли у жінки мішки під очима, точно чарочки для яєць, він зауважив в той день, що у його дочки якраз такі повіки. Його оточують речі, які бачили

Сінді без нічого. Гаррі дивиться на своє відображення в цьому менш яскравому дзеркалі, по обидва боки якого встановлені флуоресцентні трубки, і бачить, що губи у нього менш сині, — значить, він тверезіший і скоро можна буде їхати додому. А синява залишилася в очах, вона оточує маленьку чорну цятку, через яку світ входить в нього, — синява з домішкою білого і сірого, успадкована від холодних предків, цих могутніх блондинів в гострих шоломах, які молотили по волохатих м'якоті мамонта своїми кийками, поки не перетворювали її в пульпу, і вузькооких фінів, які живуть серед снігів, таких чистих і таких безмежних, що від їх близьки захворіли б менш світлі очі. Очі, волосся і шкіра — мерці живуть в нас, хоча їх мозок вже почорнів, а очниці порожні. Він гнеться ближче до дзеркала — так, що особа виявляється в тіні, а зіниці розширюються, — і вдивляється, намагаючись зрозуміти, чи є у нього душа. Він завжди вважав, що саме це прагнуть з'ясувати очні лікарі, коли направляють тобі в око маленький гарячий промінь світла. Що вони там бачили, вони жодного разу йому не сказали. А він не бачить нічого, крім чорноти, злегка розпливається, бо очі в нього вже не молоді. Кран з тих змішувачів фірми "Лейвомастер", у яких на кінці ручки шишечка, схожа на ніс клоуна або великий прищ, — він ніколи не пам'ятає, в який бік треба повертати ручку, щоб йшла гаряча вода, а в яку — щоб йшла холодна; навіщо треба було вигадувати такий змішувач, що було поганого в двох кранах, де на одному стояло Х, а на іншому Г? Однак сам умивальник хороший, з широкою закрайною, на яку можна ставити мило так, що воно не зісковзне, на більшості умивальників закраїни вузькі, з дешевого лжемрамора, і на них нічого не можна поставити, але якщо ти пов'язаний з покрівельниками, то, як він вважає, напевно знаєш постачальників, які все ще можуть поставляти добротні речі, хоча на них і не такий вже великий попит. Зігнуте мило кольору лаванди в його руках, мабуть, втратило видавлені на ньому букви, намилюючи засмаглу шкіру Сінді, утворюючи піну в її промежини — волосся у неї там, напевно, синяво-чорні, такі ж, як брови: щоб дізнатися колір волосного, треба дивитися на брови жінки, а не на волосся на її голові. Ця ванна була прибраною для гостей, як та, що внизу: на солом'яному килимку поруч з туалетом валяється "Попьюлар мекенікс", рушники на пластмасових сушарках висять зім'яті, і видно, що вони ще вологі, — повинно бути, Меркетти приймали душ за кілька годин до приходу гостей. Гаррі подумав було відкрити шафку, як він це зробив з іншим, але вчасно згадав, що залишить відбитки пальців на хромованих закраїнах, і відмовився від цієї думки. І він не витирає руки, не бажаючи торкатися до рушники, яким користувався Уебб. Адже він бачив це довге жовте тіло у вбиральні "Летючого орла". У малого вся спина і плечі в родимках — швидше за все вони не заразні, але все ж.

Йти вниз з мокрими руками не можна. Це лайно Гаррісон неодмінно відпустить якусь гостроту. "Дивись, як мастурбував, — на пальцях досі сперма". Кролик тупцює в коридорі, прислухаючись до доносяться знизу шуму, безсловесному гулу голосів — їм весело і без нього; голосу жінок звучать чіткіше, у них свій ритм, точно вхолосту працює зношений мотор, — пісня ця звучить так чітко, що здається, зараз почуєш слова. Хол тут затягнуть НЕ зеленуватим, а тьмяно-сливовим бобриком, і, крокуючи по

ньому, Гаррі підходить до порогу спальні Меркеттов. Ось тут воно і відбувається. У Гаррі утворюється порожнеча в шлунку, його починає нудити від самої думки про те, який щасливчик цей Уебб. Ліжко низьке, в сучасному стилі, схоже на піднос з закраинами з червоного дерева, і накрита наспіх — просто взяли і натягнули ковдру. Тут тільки що займалися любов'ю? Перед тим як прийняти душ до приходу гостей, тому і рушники у ванній сирі? У повітрі над низькою ліжком Гаррі подумки бачить її вологі ідеальні пальчики, ці смачні маленькі пальчики, чії відбитки він часто помічав на плитах в "Летючий орле", а тут ноги високо підняті, дозволяючи розкритися її промежини, їх маленькі пальчики лягають на родимки на спині Уебба. Прямо-таки прикро, де ж справедливість, чому Веббу так пощастило — не тільки в тому, що у нього молода дружина, але і в тому, що за стіною у нього немає старої Спрингер. А де ж у Меркеттов діти? Гаррі повертає голову і бачить в дальньому кінці сливового бобрика закриту білу двері. Там. Сплять. Він в безпеці. Бобрик заглушає його кроки, і він тихо, як привид, вступає з нього в спальню. Печера — вхід заборонений. Побачивши чиеїсь туманною фігури у нього скаче серце: чоловік в синіх брюках і м'ятою білій сорочці з засуканими рукавами і розпущеним краваткою, зайве огрядний і грізний, спостерігає за ним. Господи! Це ж він сам, це своє відображення на повний зріст він бачить у великому дзеркалі між двома однаковими комодами з нефарбованого дерева — в ньому немов крізь шар пудри проступає зернистий малюнок. Дзеркало дивиться на ліжко з боку підніжжя. Ого! Ці двоє! Значить, він нічого не вигадав. Вони дійсно злягалися перед дзеркалом. Гаррі рідко бачить себе ось так, з голови до ніг, хіба що коли купує костюм у Кролла або у цього кравця на Сосновій вулиці. Але там ти стоїш серед трьох дзеркал і немає цього страшнуватого простору навколо, коли між тобою і дзеркалом майже половина кімнати. Вигляд у нього як у неохайного кримінальника — ні дати ні взяти злодій, занадто розжиріли для такої роботи.

Подвоєна дзеркалом тиха кімната зберігає дуже мало слідів живої присутності Меркеттов. Ніяких маленьких мереживних штучок, що валяються всюди і пахнуть Сінді. На вікнах — фіранки з товстої, в червону смугу матерії, точно пишні штани гігантського клоуна, а крім того, жалюзі, що не пропускають світло, — він весь час просить Дженіс придбати такі: тепер, коли листя облітають, світло б'є крізь гілки бука прямо йому в обличчя о сьомій ранку; він же заробляє майже п'ятдесят тисяч в рік, а ось як змушений жити, ніколи вони з Дженіс толком не влаштуються. Дальнє вікно спальні зі спущеними для сну жалюзі, мабуть, виходить на басейн і на витягнулися в ряд дерева, які тут відокремлюють один від одного будинку, але Гаррі не хоче далеко проникати в кімнату: він і так уже зловжив гостинністю. Руки у нього висохли, пора спускатися вниз. Він стоїть біля краю ліжка — її безлика поверхню починається десь нижче його колін; атласну, персикового кольору покривало наспіх подоткнути, і Гаррі раптом робить крок до закругленою тумбочці кленового дерева і тихенько витягає ящик. Власне, він був уже відкритий. Ніяких діафрагм — такі штуки напевно у ванній. Кулькова ручка, коробочка з пігулками без назви, кілька коробок із сірниками, дві-три зім'яті квитанції, маленький жовтий блокнотик з маркою компанії покрівельників і

записаний в ньому по діагоналі номер телефону, манікюрні ножиці, кілька скріпок і ... серце у нього так застукало, що навіть заглушило шум, зчинений гостями внизу. В глибині Гаррі виявляє кілька моментальних знімків, зроблених "Полароїд". Знімки, якими хвалився Уебб. Він бере пачку, перевертає і вивчає знімки один за іншим. Чорт! Йому слід було взяти очки, вони залишилися внизу в кишені піджака, треба перестати робити вигляд, ніби вони йому не потрібні.

На верхньому знімку в цій самій кімнаті на цьому атласному ковдрі лежить гола Сінді, розкидавши ноги. Її чуприна навіть чорніше, ніж він припускав, вона виглядає, якщо дивитися під таким кутом, як буква "Т" — кришка букви доводиться на червоність, схожу на потертість, а нога букви йде в незагорілий зад, який утворює біде півкруг з кожного боку. Гаррі витягує руку з фотографією і підносить її ближче до нічника; очі у нього починають сльозитися від зусилля все розглянути — кожную складочку, кожен волосок. Особа Сінді поза фокусом, його перекривають груди, які розтеклися в обидві сторони більше, ніж припускав Гаррі, — вона нервово посміхається фотографу. Знятий знизу підборіддя здається подвійним. Ноги виглядають величезними. На іншій фотографії Сінді перекинулася і показує глядачеві пару сідниць — риб'яча білизна розтікається в обидва боки від схожого на око отвору. Для наступних двох фотографій камера змінила руки, — на них зображений соромиться худий старина Уебб: Гаррі часто бачив його таким після душа, ось тільки зараз член у нього стоїть, і він підтримує його рукою. Не так вже й варто, а як стрілка на десяти годинах, навіть не на десяти, а скоріше на дев'яти з чимось, ну в общем-то не можна і чекати, щоб у чоловіка за п'ятдесят член стояв на дванадцяти, — надамо це прищавим молодикам; коли Кролику було чотирнадцять, досить було сонячного променя, темряви під пахвою Лотті Бінгама, коли вона піднімала руку з олівцем, і матерія разом з "блискавкою" натягалися у нього від припливу крові. У Уебба член довгий, але не занадто товстий в основі, проте Уебб варто з завзятим виглядом і, незважаючи на животик, худі вузлуваті ноги і кислий вираз обличчя, явно задоволений собою, — жоден волосок його хвилястого волосся чи не змістився. Наступні фотографії зроблені в порядку експерименту при природному світлі — мабуть, все віконниці були підняті і день впущен в кімнату: якісь брили і уступи плоті, зчеплені разом і пофарбовані фіолетовим кольором від недостатньої витримки. Гаррі дізнається в одній з округлостей щоку Сінді, і тут розгадка настає: вона працює ротом і ця фіолетова палиця — його член в її розтягнутих губах, закарлюки на передньому плані — волосся на грудях Уебба, який знімає. На наступній фотографії він підправив кут зйомки і світло, і тепер у фокусі — чорні вії одного ока. За блискучим засмаглим кінчиком носа Сінді її пальці, безкостисті, з блакитними суглобами і обгризають нігтями, тримають поцяткований венами орган, маленький палець піднятий, точно вона грає на флейті. Що це Оллі говорив про флейту? Для наступної фотографії Веббу приходить в голову використовувати дзеркало: він стає збоку з камерою, що закриває його обличчя, а миле личко Сінді перерізане — вона стоїть гола на колінах, затиснувши в губах цей його гак, який показує на десяту годину. У профіль у неї кирпу і соски стирчать. Ці трюки

старого мерзотника завели-таки маленьку сучку. А головка її, така маленька і кругленька, стирчить над його членом, точно солодке яблучко. Гаррі очікує побачити на наступному знімку її обличчя, вкриті ніби шаром зубної пасти, як в порнофільмах, але Уебб повернув її і взяв ззаду, його член зник у белориб'єм вигині її сідниць, а рукою він утримує її за допомогою великого пальця, зануреного в піхву; грудей її звисають, точно важкі груші, а ноги поруч з ногами Уебба здаються товстими. Вона набирає вагу. І стане ще товщі. І перетвориться на потвору. А зараз вона дивиться в дзеркало і сміється. Можливо, з працею утримуючи рівновагу, так як Уебб однією рукою знімає. Сінді регоче, розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заду цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камери CX-7", але так і не було пояснено, що означає CX. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі. точно важкі груші, а ноги поруч з ногами Уебба здаються товстими. Вона набирає вагу. І стане ще товщі. І перетвориться на потвору. А зараз вона дивиться в дзеркало і сміється. Можливо, з працею утримуючи рівновагу, так як Уебб однією рукою знімає. Сінді регоче, розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заду цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камери CX-7", але так і не було пояснено, що означає CX. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі. І стане ще товщі. І перетвориться на потвору. А зараз вона дивиться в дзеркало і сміється. Можливо, з працею утримуючи рівновагу, так як Уебб однією рукою знімає. Сінді регоче, розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заду цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камери CX-7", але так і не було пояснено, що означає CX. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі. І стане ще товщі. І перетвориться на потвору. А зараз

вона дивиться в дзеркало і сміється. Можливо, з працею утримуючи рівновагу, так як Уебб однією рукою знімає. Сінді регоче, розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заді цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камері СХ-7", але так і не було пояснено, що означає СХ. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі.розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заді цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камері СХ-7", але так і не було пояснено, що означає СХ. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі.розпливлася в широкій, як на плакаті, посмішці, утримуючи в своєму заді цей його жовтий член. День, мабуть, догорав, так як шкіра у обох Меркеттов виглядає золотий, а меблі, відображена в дзеркалі, здається блакитним, точно все відбувається під водою. Це остання фотографія. Знімків вісім, а така камера знімає десять. В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камері СХ-7", але так і не було пояснено, що означає СХ. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі.В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камері СХ-7", але так і не було пояснено, що означає СХ. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі.В "До відома споживачів" деякий час тому було чимало написано про "Ленд-камері СХ-7", але так і не було пояснено, що означає СХ. А тепер Гаррі знає. У нього болять очі.

Шум внизу затихає — можливо, вони прислухаються до того, що відбувається нагорі, не розуміючи, що могло з ним статися. Гаррі кладе знімки назад в ящик зображенням вниз, чорної зворотним боком догори і старанно відсуває шухляду так, щоб він був злегка відкритий. У кімнаті нічого більше не зворушено — його зображення в дзеркалі тут же зітреться. Залишиться лише збудження, викликане фотографіями. Не може він в такому вигляді йти вниз, і він намагається викинути з голови це бачення — її сміх, побачивши того, як її трахкають, — ну хто б міг подумати, що крихта Сінді може бути такою розпусної? Не відразу розумієш, що інші чоловіки такі ж розпусники, як і ти, а тому потрібно життя прожити, щоб зрозуміти, що і дівчата можуть бути такими ж. Кролик намагається викинути з голови цей сміх, але він настільки ж повітряний, як носовичок. Він намагається переключитися думкою на інші таємниці, щоб забути про побачене. Думати про свою дочку. Про золоті. Про сина, що повертається завтра з Покон, щоб вимагати собі місце в магазині. Ось це допомогло: образ Сінді тьмяніє. Роздумуючи про похмурому Нельсона, Гаррі йде у ванну і відкриває кран, точно збирається мити руки, — на всякий випадок, якщо хто-то внизу прислухається, — а сам розстібає пояс і приводить себе в порядок. Вбиває те, що вона ось так же реготала біля басейну над чимось, що сказав хтось — чи то він, чи то Бадді Інглфінгер, то чи якийсь

жартівник не з їх компанії. Значить, вона під кого завгодно ляже. Роздумуючи про похмурому Нельсона, Гаррі йде у ванну і відкриває кран, точно збирається мити руки, — на всякий випадок, якщо хто-то внизу прислухається, — а сам розстібає пояс і приводить себе в порядок. Вбиває те, що вона ось так же реготала біля басейну над чимось, що сказав хтось — чи то він, чи то Бадді Інглфінгер, то чи якийсь жартівник не з їх компанії. Значить, вона під кого завгодно ляже. Роздумуючи про похмурому Нельсона, Гаррі йде у ванну і відкриває кран, точно збирається мити руки, — на всякий випадок, якщо хто-то внизу прислухається, — а сам розстібає пояс і приводить себе в порядок. Вбиває те, що вона ось так же реготала біля басейну над чимось, що сказав хтось — чи то він, чи то Бадді Інглфінгер, то чи якийсь жартівник не з їх компанії. Значить, вона під кого завгодно ляже.

Коли він сходить по сходах, до нього повертається це відчуття, ніби голова його бовтається на шестифутових мотузці, прив'язаної до його великим туфлям. Компанія в довгій вітальні сидить тепер тісним колом навколо столика з кахельної кришкою. Йому начебто і сісти ніде. Ронні Гаррісон піднімає на нього погляд:

— Ну і ну, чому ж це ти там займався?

— Я щось не дуже добре себе почуваю, — з гідністю відповідає Кролик.

— У тебе очі червоні, — каже Дженіс. — Ти що, знову плакав?

Але вони занадто чимось захоплені, щоб довго його піддражнювати. А Сінді — та навіть не обернулася. Шия в неї ззаду товста і засмагла, гладка і бездушна. Крокуючи до них по Пружинячий нескінченного світлого килиму, Гаррі на секунду зупиняється перед каміном, помітивши те, чого не помічав раніше, — два знімки, зроблені "Полароїд", виставлені на камінній дошці, на обох дітлахи Меркеттов: п'ятирічний хлопчик в надмірно для нього великий бейсбольною рукавиці варто з сумним виглядом на їх викладеному цеглою дворику, і трирічна дівчинка, знята яскравим, затягнутим легким серпанком літнього дня, перед тим як її батьки вирушили поспати, з покірною і дурною напівусмішкою дивиться, примружившись, прям на джерело світла. Це і є ті дві фотографії, яких не вистачає в пачці.

— Гей, Гаррі, як щодо другого тижня січня? — кричить йому Ронні.

Значить, вони обговорювали поїздку на Карибські острови, і жінок ця перспектива спокушає не менше, ніж чоловіків.

Вже о другій годині ночі Гаррі і Дженіс їдуть додому. Бруер-Хайтс, селище, де кожна ділянка — величиною в два акра, розташований недалеко від шосе, що веде до Мейден-Спрінгс, хвилинах в двадцяти від Маунт-Джадж. Дорога плавними петлями спускається вниз — будівельники залишили тут дерева, і коли шість годин тому Гаррі і Дженіс їхали по цій дорозі, кожен будинок серед незайманих бульдозерами лісів горів, нагадуючи вітрини на фасаді довгого сірого універсального магазину. Зараз всі будинки, крім будинку Меркеттов, стоять темні. Осінній вітер зриває з дерев мертве листя, і вони, крутячи в світлі фар, сиплються каскадом, точно їх витрушують з великих корзин. Пори року наздоганяють тебе. У небі з'являються просвіти, дерева піднімаються вище. Гаррі нічого не приходить на розум — він мовчить, зосереджено

ведучи машину за цими звивистими вуличками, що має назву алеями і бульварами. Зірки, що поблискують крізь голі верхівки дерев в Бруер-Хайтс, тьмяніють перед яскравими ліхтарями, заливають світлом шосе на Мейден-Спрінгс. Дженіс затагується сигаретою — краєчком ока Гаррі бачить, як вогник розростається і загасає. Вона прочищає горло і каже:

— Мені, напевно, слід було рішучіше виступити на захист Пеггі — як-не-як вона стара приятелька. Але мені здавалося, вона говорила щось зовсім не до місця.

— Занадто сильно позначається на ній боротьба за емансипацію жінок.

— Може бути, занадто сильно позначається Оллі. Я знаю, вона не залишила думок про розлучення.

— А ти не рада, що у нас все це позаду?

Він каже це заради забави, щоб подивитися, чи буде вона заперечувати, але вона просто відповідає:

— Так.

Він мовчить. Мова у нього немов присох. Ось зараз Уебб роздягає Сінді або вона його. І опускається на коліна. Мова у Гаррі немов прилип до піднебіння, як у тих діточок, які щозими неодмінно лижуть зимові перила.

Дженіс каже йому:

— Твоя ідея поїхати всім разом пустила коріння.

— Буде здорово.

— Вам, чоловікам, так: ви граєте в гольф. А ми що цілий день будемо робити?

— Лежати на сонці. Що-небудь там же буде. Вже тенісні-то клуби там є напевно. —

Ця поїздка дорога йому, він говорить про неї обережно.

Дженіс знову затагується сигаретою.

— Зараз все твердять, що довгий лежання на сонці призводить до раку.

— Не більше, ніж куріння.

— Тельме взагалі не можна знаходитися на сонці — це може бути для неї смертельно, так вона мені сказала. Дивуюся, чому їй спало на думку їхати.

— Може бути, вранці вона і передумає. Я взагалі не уявляю собі, звідки у Гаррісона на це кошти — при тому, що їх хлопець в школі для дефективних дітей.

— А у нас звідки? Ми собі можемо це дозволити? Після того, як витратилися на золото.

— Лапочка, звичайно. Золото, піднявшись в ціні, вже принесло нам більше, ніж буде коштувати поїздка. Ми такі ліниві — нам вже багато років тому слід було почати подорожувати.

— Тобі ж ніколи нікуди не хотілося їхати вдвох зі мною.

— Звичайно, хотілося. Просто ми не наважувалися. І потім, у нас адже були покон, куди ми їздили.

— Я ось ще про що думаю: це ж, значить, доведеться залишити Нельсона і Пру в саме такий час.

— Забудь про це. Вона так тримається за Нельсона, що протримається і з дитиною

до кінця січня. До Валентинова дня .

— Яюсь це подловато виглядає, — каже Дженіс. — І потім — залишити Нельсона в магазині одного, зваливши на нього таку відповідальність.

— Він же цього хотів, ось і отримав. Ну що може трапитися? Джейк і Руді будуть під боком. Менні буде займатися своєю справою.

Вогник ще раз спалахує, потім Дженіс — і це завжди так дратує Гаррі — незграбно тисне в попільничку сигаретою, на шматки роздираючи її. Гаррі ненавидить, коли попільничка в "короні" забита недопалками: від неї потім, навіть коли їх викинеш, довго пахне. Дженіс зітхає:

— Чомусь мені хочеться поїхати з тобою удвох, якщо вже їхати.

— Ми ж там нічого не знаємо. А Уебб знає. Він там вже бував, по-моєму, він став їздити туди задовго до Сінді, ще з іншими друзинами.

— Я не проти Уебба, — зізнається вона. — Він славний. Але, сказати по правді, я цілком обійшлася б без Гаррісон.

— А мені здавалося, ти небайдужа до Ронні.

— Це ти до нього небайдужий.

— Я його терпіти не можу, — каже Кролик.

— Він тобі подобається цієї своєю вульгарністю. Він нагадує тобі ті дні, коли ти грав в баскетбол. Та й справа не тільки в ньому. Мене турбує Тельма.

— Чому? Вона ж мишка.

— По-моєму, вона дуже небайдужа до тебе.

— От уже ніколи не помічав. З чого б це? — Тільки не торкайся Сінді, інакше він видасть себе. Він намагається знову побачити ці фотографії, прокрутити їх перед своїм внутрішнім зором, але вони вже вицвітають. Побачити те, якими золотими виглядали їхні тіла в кінці, точно це були боги.

З несподіваною сухістю Дженіс раптом вимовляє:

— Не знаю, на що ти розраховуєш, але занадто гратися там ми не будемо. Надто ми старі, Гаррі.

Високо посаджені яскраві фари якогось пікапа засліплюють його ззаду, потім під акомпанемент жартував хлоп'ячих голосів пікап з гуркотом проноситься мимо.

— П'янички розгулялися, — каже він, щоб змінити тему.

— До речі, що ти так довго робив там, у ванній? — питає вона.

— Чекав, поки дещо станеться, — підібгавши губи, відповідає він.

— О-о! Тебе вирвало?

— Мені здавалося, що ось-ось. Все це коньяк, тому я далі і перейшов на пиво.

Сінді настільки міцно оволоділа його думками, що він просто зрозуміти не може, чому Дженіс не згадує про неї — напевно, навмисне. Вся ця робота губами. Бог ти мій. Це, звичайно, попереджає народжуваність. Ось вона і качає білу рідину, ковтає її крізь ці маленькі зубки і здорові, як у немовляти, ясна, які вона оголює, коли сміється. Уебб спереду або ззаду, або навпаки — Гаррі все одно. Знімає Ронні. Член його знову прокинувся — в його житті ще раз настав полудень, і рульове колесо, коли вони

згортають на Центральну вулицю, ласкою проходить по здуття під матерією. Дженіс повинна це оцінити ... якщо він донесе все до ліжка.

Але думки її вже перейшли на інше, і, коли вони мчать крізь смугастих гілками конуси світла по Уилбер-стріт, вона голосно вимовляє:

— Бідний Нельсон. Він виглядав до того юним, вірно, коли йшов поруч з нареченою?

Це містечко вони так добре знають — кожен узбіччя, кожен водорозбірну колонку, де яку поштову скриньку висить. Він виступає перед ними, точно раптом зриває вуаль, — будинки стоять темні, фари Кролика світять низько.

— М-да, — погоджується він. — Інколи дивуєшся, — чує він свої слова, — скільки непотрібних складнощів ти для хлопця сам створив.

— Ми зробили що могли, — каже Дженіс знову рішуче, зовсім як її мати, — ми ж не боги.

— Ніхто не Бог, — говорить Кролик і сам лякається власних слів.

4

заручники взяті [36] . Нельсон працює в "Спрингер-моторс" вже п'ять тижнів. Тереза — на восьмому місяці і величезна, як будинок, такий собі будинок в Бабуліно будинку, де вона бродить з похмурим виглядом в спеціальних брюках для вагітних і в старих батькових сорочках, які він їй віддав. Коли вона виходить з ванної в верхній коридор, то загороджує весь світ, а коли намагається допомогти на кухні, розбиває блюдо. Адже їх тепер п'ятеро, так що доводиться брати хороший фарфор, який бабуля тримає в буфеті, і блюдо, розбите Пру, як раз з сервізу. Хоча бабуся майже нічого не говорить, шия у неї покривається плямами — відразу видно, як це для неї важливо: такого роду речі дуже важливі для старих людей — вона адже без кінця говорить про ці стравах, які вони з Фредом купили п'ятдесят років тому у Кролла , коли по Уайзер-стріт ще кожні сім хвилин пробігали трамваї і в Бруер вирувало життя.

Чого Нельсон не виносить, так це того, що Пру стала блювати. А потім, вона спить тепер на спині, тому що спати на животі не може, і тому хропе. Хропіння у неї неголосний, але хрипкий і переривчастий, і, коли Нельсон лежить без сну в цій кімнаті, що виходить вікнами на фасад, де світло ліхтарів крадуть жалюзі, а по вулиці мчать вільні, як вітер, машини, це мимоволі діє йому на нерви. Нельсон сумує за своєю тихою кімнаті в глибині будинку. А може, думає він, у Пру щось не в порядку з носовою перегородкою. До одруження він якось не помічав, що ніздрі у неї трішки різні: одна більше схожа на сльозу, ніж інша, точно там, в Акроні, коли хрящі у неї були м'які, хтось зрушив на сторону її тонкий, остренький, всипаний веснянками ніс. Ну а до того ж її тепер весь час тягне лягти раніше, відразу після вечері, коли на вулиці саме жвавий рух і Нельсона так і підмиває втекти з дому — з'їздити в "Барліг" і пропустити стаканчик-другий пивка або хоча б в супермаркет на шосе 422 подивитися на нові обличчя, а то ж замучить клаустрофобія, якщо цілий день стирчати в магазині, намагаючись об'їхати татуса, а потім повертаєшся додому і знову тільки й думаєш про те, як би його об'їхати, а він ходить, мало не впираючись своєю великою головою в

стелю, і цим своїм безглуздим голосом знай читає з будь-якого приводу настанови, принижує Нельсона, нервово так поглядає на нього сумними очима і з легким смішком запитує, якщо сказав щось смішне: "Це я так сказав?" а то ж замучить клаустрофобія, якщо цілий день стирчати в магазині, намагаючись об'їхати татуся, а потім повертаєшся додому і знову тільки й думаєш про те, як би його об'їхати, а він ходить, мало не впираючись своєю великою головою в стелю, і цим своїм безглуздим голосом знай читає з будь-якого приводу настанови, принижує Нельсона, нервово так поглядає на нього сумними очима і з легким смішком запитує, якщо сказав щось смішне: "Це я так сказав?" а то ж замучить клаустрофобія, якщо цілий день стирчати в магазині, намагаючись об'їхати татуся, а потім повертаєшся додому і знову тільки й думаєш про те, як би його об'їхати, а він ходить, мало не впираючись своєю великою головою в стелю, і цим своїм безглуздим голосом знай читає з будь-якого приводу настанови, принижує Нельсона, нервово так поглядає на нього сумними очима і з легким смішком запитує, якщо сказав щось смішне: "Це я так сказав?" якщо сказав щось смішне: "Це я так сказав?"

Вся папашіні біда в тому, що він занадто давно живе в гаремі — мама і бабуся заради нього в коржик розбивати. З будь-яким чоловіком, який з'являється в будинку, — окрім Чарлі, вмираючого прямо на очах, і тих бовдурів, з якими папаша грає в гольф, — він веде себе премерзко. Ніхто в світі, крім нього, Нельсона, здається, не розуміє, який мерзенний тип Гаррі К. Енгстрем, і це Нельсону до того важко, що іноді кричати хочеться, якщо батько входить в кімнату — величезний, впевнений в собі і спритний, а адже на самій-то справі він — вбивця, вже двоє небіжчиків на його рахунку і на черзі — власний син, якого він охоче прикінчив би, якби придумав, як це зробити і не зіпсувати собі репутацію. А татусь нині дуже піклується про свою репутацію, тоді як раніше йому було наплювати, і це як раз і захоплювало в ньому: йому було все одно, що думали про нього сусіди, коли він, наприклад, взяв до себе ушлого, у нього була ця божевільна, незрозуміла віра в себе, що залишилася від тих днів, коли він грав у баскетбол і був загальним улюбленцем і міг при нагоді сказати: "А пішли ви! .." Ця іскра згасла, і тепер поруч з Нельсоном великий мрець. Він намагається пояснити це Пру, і вона слухає, але не розуміє.

У Кенті, тоненька і струнка, вона ходила швидко, гордо несучи голову з вражаючими, морквяного кольору волоссям, стягнутими в пучок або лежали у неї на спині точно відпрасовані. Коли він, студент, вирушав на побачення з нею в нову частину Роквелла годині о п'яти, він відчував себе точно риба, вийнята з води, і одночасно ніби виростав у власних очах від свідомості, що ось зараз відвезе цю працюючу жінку, яка на рік старша за нього, від її машинок, і картотек, і холодного яскравого світла; адміністративні приміщення здавалися йому чимось на зразок небес, де вершаться справжні справи, а під ними по лабіринтах аудиторій день у день, точно черв'як, плазує він. Пру не належала до числа показних всезнайок, вона не сипала іменами модних мерців, а могла говорити лише про події сьогоденного дня: про фільми і пластинках, та що показують по телевізору, так про щоденні скандали на

роботі — кого довели до сліз та до кого чіплявся один з деканів. Секретарка, яка працювала з Пру, жила зі своїм начальником, хоча він не так вже їй і подобався, просто їй було наплювати і на своє життя, і на своє тіло, і думка, що так могло бути і з Пру, приємно лоскотала самолюбство Нельсона, — в Пенсільванії люди відчують себе скуто, а тут вони трохи розслабляються і плывуть за течією. Приємно лоскотало його самолюбство і то, як Пру недбало і рішуче — кому-де-яку роботу? — крокувала поруч з ним, поширюючи запах парфумів і ще чогось теплого, під цими деревами, якими так пишаються в Кенті, — деревами та ще гімнастичними залами в студентському комплексі, а також тим, що в студентському містечку найбільш розгалужена в світі автобусна мережа ;нагромаджують все це лайно в надії змусити людей забути, як 4 травня 1970 року гвардійці стріляли в студентів з гори Бленкетт — єдине, чим може пишатися Кентський державний університет. Правда, Нельсон вважав, що всіх цих покидьків слід перестріляти. Коли в 1977 році почалася колотнеча з приводу наметового містечка, Нельсон залишався в гуртожитку. Він тоді ще не був знайомий з Пру. Вона пізніше розповість йому в одному з барів на Прибережній вулиці моторошні історії зі свого дитинства — про побої і спалахи гніву і про незрозумілі довгої відсутності батька, а потім про пригоди сестер, які, подорослішавши, почали буквально розносити будинок. Його розповіді бліднули в порівнянні з цим. Завдяки Пру він став вважати, що йому пощастило в житті. З багатьма студентками, включаючи Мелані, він відчував себе посміховиськом, вони завжди залишали його далеко позаду в грі, в яку йому зовсім не хотілося грати, а з цієї секретаркою Пру Лубелл він посміховиськом себе не відчував. Вони однаково дивилися на багато, на головне. Вони знали, що в основі свій світ жорстокий, ніякої батько не захистить тебе, ти один повинен вести боротьбу, чого не знали вони ці хлопці, віддають перевагу катанню на конях, готуючись до спортивних змагань, або розігрують з себе радикалів, або горляють на зборах, або пішли з головою в свої справи. І те, що Нельсон розумів, яка це дурниця, робило його в очах Пру людиною серйозним. Сидячи з нею за фанерною столиком в розділеному перегородками барі того типу, що відвідують робочі в північному Акроні, — вони приїжджали туди на машині Пру, у неї ж була своя машина, роз'їдений сіллю старенький "Плімут" з відірваним переднім крилом, яке плескали, як прапор на вітрі (і це йому в ній теж подобалося — то, що вона їздила на такому потворному, старому драндулеті і придбала його на зароблені гроші), — Нельсон відчував, що виглядає в її очах зовсім непогано. Вона розуміла, що з точки зору суспільного становища він стоїть на сходинку вище її. А з точки зору зовнішнього середовища, місцевої географії вона вище. У неї не тільки була машина, але і квартирка, маленька, але своя, з плитою, на якій вона готувала собі обіди, і з запасами спиртного — вона ставила на програвач платівку і наливала йому. З найпершої їх зустрічі, крім тих випадків, коли він проводив час з Мелані і її божевільними приятелями з Студентської ліги за демократичний Кент, Пру привозила його до себе додому в цей містечко, іменований Стоу, вважаючи без всякого манірності, що їх обох насамперед цікавить ліжка. Вона закінчувала, швидкими рішучими рухами вганяючи його в себе і даючи йому можливість теж кінчити. Він

трахался і раніше з іншими дівчатами, але ніколи не був упевнений, кінчали вони чи ні. А ось з Пру був упевнений. Вона завжди скрикувала і навіть підстрибувала, точно риба, вискакує на поверхню похмурого озера. А потім, розігриваючи йому яку-небудь їжу, ходила голяка, волосся її звисали уздовж спини до шостого хребця, — ходила голяка, незважаючи на те що багато вікон виходило на подвір'я, звідки її могли бачити. Ну хіба не все одно? Їй подобалося, коли на неї дивляться — і в дансингах, куди вони іноді ходили вечорами, і на самоті, — нехай він дивиться на неї під будь-яким кутом, своїм великим гладким тілом вона була схожа на ляльку, у якої все на місці: руки, ноги і голова. Його незмінна подяку — в той час як будь-який інший прийняв би це як належне — додавала йому чеснот в її очах, і вона так до нього прив'язалася, що вже не могла розлучитися з цією коштовністю — ніколи.

А тепер вона сидить всі дні безперервно і дивиться з бабусею, а іноді і з мамою всякі заслинені фільми: "У пошуках завтра" на каналі десять, потім "Дні нашого життя" на каналі три, і знову канал десять — "Поки крутиться Земля", а потім канал шість — "Життя за все одна", і знову канал десять — "Дороговказне світло"; Нельсон знає всю їхню програму з того часу, коли його ще не підпускали до роботи в магазині. Тепер Пру блює, тому що через дитину у неї змістилося щось всередині, і вічно все упускає, і каже, що батько у Нельсона на рідкість милий.

Нельсон розповів їй про Беккі. Розповів про Джилл. Пру у відповідь на все це помітила лише:

— Але це ж було давно.

— Тільки не для мене. Для нього — так. Він забув, такий собі дерьмак, по всьому видно, що забув. Забув і як повадився з нами. Що він творив з мамою — розуму незбагненно, але ж я, напевно, і половини не знаю. Він такий самовдоволенний, такий ублагодворений — ось що мене бісить. Якби мені вдалося хоч один разок змусити його побачити, яке він лайно, може, я б і заспокоївся.

— А що б це дало, Нельсон? Я хочу сказати, твій батько не ідеал, а хто ідеал? Він хоч вечорами сидить вдома — мій цього ніколи не робив.

— Пороху не вистачає, тому й сидить. Думаєш, йому не хотілося б щоночі шлятися по бабам? Досить згадати, як він дивився на Мелані. Зовсім не велика любов до мами утримує його, вже ти мені повір. Вся справа в магазині. Хлист-то тепер у мами в руках — ось чому, а не через неї самої.

— Та що ти, любий! По тому, що я бачу, твої батьки дуже люблять один одного. Якщо люди стільки часу прожили разом — значить, їх щось пов'язує.

Нельсону противно навіть думати про це. Шпалери вселяють страх своїм малюнком, на якому речі вилазять з інших речей. Дитиною він боявся цієї вітальні, де вони тепер сплять через коридор від бормочущого телевізора бабусі. Машини, що проїжджали по Джозеф-стріт під голими гілками липи, здаються гострокутними панелями на колесах, їх строкаті силуети швидко змінюються, як в комп'ютерних іграх, в які тепер скрізь грають. Коли якась машина гальмує перед тим, як повернути за ріг, сніп червоних смужок з'являється на шпалерах і на блідю вицвітають фотографії, яка

завжди висіла тут і на якій зображений бородатий фермер, що стоїть з дерев'яним відром у кам'яного колодязя. Цей фермер теж здавався дитині страшним, таким собі посміхаються дияволом. Тепер же Нельсону він здається просто безглуздою, сентиментальною фігурою. Однак присмак чогось недоброзичливого залишається, застряг в прозорому склі. Червоні спалахи тремтять і зникають — мотор чхає, колеса утискують в землю. Так їдь же — чого ти злишся, невидима машина, біжи далі, перетворюйся в тихе дзижчання далеко, спокутуй свою провину, дай спокій Нельсону.

Вони з Пру лежать на старій, хиткою ліжка, яку він ділив з Мелані. Він думає про Мелані — вона не вагітна, вільна, насолоджується життям в Кенті, розгортає по студентському містечку на автобусах, слухає лекції з східної релігії. Пру спить поруч з ним мертвим сном в старій батьковій сорочці, застебнутому на грудях і розстебнутій на животі. Нельсон пропонував їй свої сорочки — тепер, коли він ходить на роботу, він змушений купувати собі сорочки, — але вона сказала, що вони занадто маленькі й вузькі. У кімнаті спека. Прямо під ними розташована піч, і від неї йде тепло — нічого не поробиш: на дворі середина листопада, а вони як і раніше сплять під простирадлом. Він лежить з розплющеними очима і ще довго не засне, схвильований вичерпаним днем. Приятелі Біллі атакують його, підбурюючи купувати спортивні машини, і, хоча "дельту" адже продали цього доктора за три тисячі шістсот доларів, папаша все твердить і твердить — і Менні підтримує його, — що, якщо відняти належну суму з страховки і додати до цього вартість стоянки машини в гаражі, вони на цьому в общем то нічого не заробили.

Що ж до "Меркурій" ... Менні вважає, що лагодження машини буде коштувати на чотириста чи п'ятсот доларів дорожче продажної ціни, а продати машину за вищою ціною, ніж значиться в преїскуранті, вони не можуть; коли ж він запитав Менні, невже хтось з механіків не може попрацювати над нею у вільний час, той набундючився так, що вугри на носі, здавалося, зараз вискочать, і урочисто оголосив: "Ти що, малий, звідки ж у них вільний час, вони приходять сюди заробляти, щоб удома був хліб з маслом ", — маючи на увазі, що Нельсону, синку багатого татуся, на прожиток заробляти не треба. І не тому, що батько йому потурає, немає, — він стоїть осторонь і насолоджується, дивлячись на те, як вчать сина. Нельсон ж вчиться тільки одному: він бачить, що кожен лише прагне покласти в кишеню свою купку доларів і ні у кого немає часу подивитися на речі ширше. Нічого, він їм покаже, коли продасть цей "Меркурій" за чотири п'ятсот, а то і більше: він знає чимало хлопців в "Барлозі", для яких викласти такі гроші — тьху. Через цю історію з заручниками в Ірані ціни на бензин підскачуть ще вище, але це пройде — не посміють так довго їх там тримати, цих заручників. Папаша все твердить, що, поки машина значиться в інвентарній відомості, вони втрачають на цьому щодня від трьох до п'яти доларів, але Нельсон ніяк не може зрозуміти чому: вона ж коштує в магазині, який їм вже належить, фірма навіть, як він це виявив, сама собі виплачує оренду, — голова його лежить на двох подушках, живіт поблискує, точно такий собі гриб дощовик, що зустрічаються в лісі на гнилому пні. Внизу тато і мама сміються над чимось — останнім часом вони постійно під парами,

гірше молодих хлопців, і стали частіше виїжджати з цими своїми вошивими друзками, — у хлопців хоч є виправдання, що їм робити більше нічого. Він думає про ці заручниках у Тегерані, і у нього немов у горлі застрягла таблетка, одна з тих великих сухих вітамінних таблеток, які Мелані вічно змушує його ковтати, а таблетка застряє — і ні туди ні сюди. Відправити туди в безмісячну ніч великий чорний вертоліт, команду з зачорненими особами, шматок струни від рояля навколо горла цих арабів-радикалів і пошепки: жінки і діти, вперед, — відвезти їх. А в якості кредитної картки скинути маленьку тактичну атомну бомбочку на мінарет. Або прорити тунель, або скористатися бурильних молотком, як це зробив би Джеймс Бонд. Ця фантастична сцена в "сплячому наяву", коли його викидають з літака без парашута і він падає прямо на одного з мерзотників і забирає у нього бурильний молоток, напевно, вільне падіння не набагато гірше дельтапланеризму. У місячному світлі пупок Пру відкидає крихітну тінь, він немов проклюнувся зсередини, — Нельсон ніколи раніше не бачив голу вагітну жінку і не уявляв собі, як це жахливо. Точно гарматне ядро влетіло в тіло ззаду і застрягло.

Зрідка вони з Пру все ж вибираються з дому. У них є друзі. Біллі Фоснахт поїхав до Університету Тафтса, але в "Барлозі" як і раніше збирається молодь: хлопці і різні шалапути з околиць Бруер, що застрягли тут і працюють на нових електронних підприємствах, або в нікому не потрібних державних установах, або в магазинах, які ще залишилися в зонах загального користування: адже тепер, щоб пройти до Кроллу, де мама познайомилася з татом в доісторичні часи, треба перетнути ліс, де раніше була Уайзер-сквер, а коли входиш в універмаг, немов потрапляєш на пустельну палубу бойового корабля відразу після того, як пошкі розбомбили Перл-Харбор, — лише дві-три перелякані продавщиці стоять за прилавками, приховані до половини табличками з написом: "Розпродаж". Мама працювала в секції солоних горішків і солодощів, тепер такий більше немає: цілком ймовірно, після того, як вона проіснувала тридцять років і за цей час шість чоловік померло від глистів, було вирішено, що продаж таких товарів у Кролла не відповідає санітарним нормам. Але ж якби там не продавали горішки, то не було б і Нельсона або був би хтось інший, а це аж ніяк не вкладається у нього в голову. Він і Пру навіть не знають, як звуть багатьох з друзів — якісь дивні імена, точно клички, — але якщо ти часто заглядаєш в "Барліг", тебе починають запрошувати на вечірки. Живуть вони в цих нових кооперативах зі стінами з фарбованих, грубо збитих дощок і з гостроверхими дахами, або в будиночках для лижників, побудованих на схилі Пемаквід, поблизу "Летючого орла", або в цих міських особняках, цегляних, критих черепицею, з безліччю чавунних прикрас і пічних труб, які фабриканти набудували свого часу в північній частині Янгквіста або за залізничними депо, а тепер їх розбили на квартири, а то й перетворили в приватні лікарні, або приміщення для таких приємних закладів, як магазини шкіряних виробів і майстерні по виготовленню рамок, а також студії молодих архітекторів, які будують будинки, обігріваються сонячними панелями, щоб економити енергію, або контори молодих юристів, вміло поєднують пишні гриви і бандитські вусики з діловим костюмом і ділову хватку, що дозволяє обдирати молодих клієнтів, беручи з них по триста доларів незалежно від того, чи йде

мова про розлучення або про те, щоб уникнути решітки. У цих місцях виникли магазини натуральних продуктів, і такі маленькі, витягнуті в довжину ресторанчики в напівпідвалах з вегетаріанської і європейською кухнею, де готують страви з природно вирощених продуктів, і книжкові магазинчики під вивісками на кшталт "Кишенькові видання Карми", і маленькі крамнички, обвішані виробами з макраме та батика, і мексиканськими розшитими весільними сорочками, і індійськими шовками, і літніми капелюхами, які носять різні нероби, при цьому вигляд у них такий, ніби їм зрізали ту частину голови, де знаходяться мізки. У колишніх механічних майстерень із стінами з шлакобетону тепер продають частини для нефарбованої збірних меблів, яку купують ті, що живуть комунами ніби їм зрізали ту частину голови, де знаходяться мізки. У колишніх механічних майстерень із стінами з шлакобетону тепер продають частини для нефарбованої збірних меблів, яку купують ті, що живуть комунами ніби їм зрізали ту частину голови, де знаходяться мізки. У колишніх механічних майстерень із стінами з шлакобетону тепер продають частини для нефарбованої збірних меблів, яку купують ті, що живуть комунами.

Квартира, яку Худий ділить з Джейсоном і Пем — Нельсон знає їх по "Барлозі", — знаходиться на третьому поверсі високого старого будинку у верхній частині бульвару акацій, в декількох кварталах від школи в напрямку Мейден-Спрінгс. Великий еркер з трьох чотирьохстулкове вікон виходить на вимерлий центр міста; там, де колись височіли накреслені неоном величезний чобіт, земляний горіх, циліндр і величезний соняшник, утворюючи гірлянду з світяться реклам над Уайзер-сквер, зараз прожектори на кредитній банку Бруер висвітлюють власний гранітний фасад, який служить мірою центру міста, — чотири великі колони точно чотири білих пальця, що стирчать з жирного чорного пирога, і темна пляма дерев, посаджених в так званому торговому центрі. Звідси стандартні жовті ліхтарі розбігаються в різні боки вздовж міських вулиць, така павутина ліній розходитьсь вниз, до звивинам річки, і тягнеться далі, в передмістя, осяваючи небо до самого горизонту, поглиненого горами, що зливаються з нічними хмарами. У еркері у худого поверху йдуть кольорові скла — пурпурні, бурштинові і молочно-зелені шматочки утворюють примітивні квіти; ці вітражі разом з солоним печивом складають гордість Бруер. Їх зберегли, а ось старий дубовий паркет накрили від стіни до стіни дешевим волохатим бобриком в червонуватих цяточках, що нагадують стручки перцю, і просторі кімнати наспіх розділили перегородками з сухої штукатурки. Високі стелі опустили — для тепла — і виклали білими панелями з чогось на кшталт перфорованого дерева. Нельсон сидить на підлозі, відкинувши голову, затиснувши між кісточками банку холодного пива; він вже викурив з Пру дві закрутки, і червоточини в стелі немов хочуть йому щось сказати — є там таке місце, де вони здаються живими і загрозливо лізуть тобі в очі, зовсім як чорні пори на носі Менні тут на днях; потім вони тьмяніють, і оживають інші, точно по стелі пересувається, несучи з собою заряд енергії, прозора медуза і вселяє в них життя. За його спиною на стіні — великий плакат із зображенням гримасувала Іліе Настейзі. Худий є членом тенісного клубу, що поруч з торговим центром Хеммінгтауна, і обожнює Іліе Настейзі. Настейзі

весь в крапельках поту, ноги у нього товсті як стовпи. Волохаті, горбисті стовпи. На стерео звучить Донна Саммер — співає щось про телефону, дуже голосно. У центрі кімнати, між Нельсоном і якимись папоротями в горщиках, а також рослинами з широким листям на кшталт тих, які стояли у бабусі в тій кімнаті поруч з вітальні (Гаррі пам'ятає, як він одного разу сидів там з батьком і дивився на них, коли сталося щось жахливе — під рослинами раптом виникла величезна порожнеча, в той час як їх листя продовжували вбирати в себе сонячне світло, як, мабуть, вбирають в себе ці великі рослини, коли сонячні промені потрапляють збоку в високі панорамні вікна), є порожній простір, і на цьому просторі Худий танцює, як змія на мотузочці, з іншим худючий хлопцем з коротко підстриженим волоссям на ім'я Лайл. У Лайла вузький череп зі западинами позаду, він в обтягнутих джинсах і сорочці з довгими рукавами, схожою на ті, що носять футболісти, з широкою зеленою смугою посередині. Худий — гомик, і Нельсону це начебто має бути байдуже. Зате він піклується про те, щоб на вечірці завжди була парочка струнких чорних хлопців, і ця маленька біла дівчина з сіруватим гострим польським личком, що живе на півдні Бруер, здирає, танцюючи, з себе майку, хоча у неї, можна сказати, і грудей-то немає, а тепер сидить на кухні і раніше напівгола і накачується "Південної радістю" і пепсі. На цих вечірках хтось завжди стирчить у ванній — або його рве, або він колеться, або назююківається, — і Нельсону це огидно. Втім, не стільки противно, скільки просто набридло бути молодим. Яка сила-силенна енергії витрачається даремно. Він розуміє: ця медуза, яка переміщається по дірочках стелі, — та ж енергія, що живить бінарні частини комп'ютерів, але далі цього думка його не йде. У Кенті його зацікавила комп'ютерна наука, але справа обмежилася вступними лекціями: математика виявилася йому не по плечу, а всі ці молоді євреї і корейці з особами плоскими, як блюдце, легко все засвоювали, точно це ясно, як денне світло, вони відразу розуміли, що таке функція, а це просто так не схопиш, все одно як амебу, але як же її витягнути? Бабуся ж не вічна, і, коли вона віддасть кінці, магазин дістанеться йому і мамі, а татусь буде грати роль вивіски — такою собі картонній фігури в натуральну величину, які стояли в демонстраційних залах автомобільних салонів до того, як картон подорожчав. При думці про ці чорні, які ходять навколо з видом переваги, про цю їх расчитанно-холодної манері вітатися і дивитися на тебе в упор, як би кидаючи виклик і при цьому ні за що не відповідаючи, він в люті починає весь свербіти, хоча закрутки повинні були б спрацювати і він вже мав би розслабитися. Може, треба ще випити пива. Тут він згадує, що у нього між колінами варто банку, холодна і важка, тому що вона повна і пиво свіже, прямо з холодильника цього худого, і сьорбає ковток. При цьому Нельсон уважно дивиться на свою руку, тому що у нього враження, коли він бере банку, що на руці у нього надіта рукавиця.

Чому тато не вмирає? У цьому віці у людей повно всяких хвороб. Тоді б вони залишилися з матусі, а вже з матусі-то він впорається — це він знає.

Адже він не такий і молоденький — йому вже стукнуло двадцять три, — до того ж він людина одружений, тому і відчуває себе так нерозумно серед цих хлопців. Адже тут

більше ніхто, схоже, не одружений. І вже, звичайно, більше немає жодної вагітної — у всякому разі, не помітно. Від усього цього він відчуває себе як на вітрині: малий-де явно без голови. До честі Пру треба сказати, що вона не хотіла сюди їхати, її цілком влаштовувало сидіти там і, точно пальма, ніжитися в променях телевізора і дивитися "Туру любові", а потім "Придуманий острів" разом з бідної старої бабусею; Останнім часом бабуса стала здавати, тато з мамою раніше сиділи з нею вдома, але тепер — ось і сьогодні теж — вони бовтаються десь з цією компанією з "Летючого орла", просто неймовірно, до чого безвідповідально можуть вести себе так звані дорослі, коли вважають, що вони всіх обскакали:мамуля адже розповіла йому про це їх безглузде золото; може, йому слід було запропонувати залишитися вдома, щоб вони з Пру посиділи з бабусею — в кінці-то кінців, всі карти адже у неї на руках, — але, поки він про це роздумував, Пру вже причепурилася, вважаючи, що не можна зовсім позбавляти Нельсона розваг: він так багато працює і змушений через неї сидіти весь час вдома. Ох вже ця сімейне життя — вічно кожен вважає себе зобов'язаним зробити щось для іншого, а в підсумку все тільки заважають один одному, така собі плутанина. А як тільки Пру опинилася тут і назюсюкався, в ній взяла верх Шалая дівка з Акрона, і, пустившись у всі тяжкі, незважаючи на вагітність, вона почала танцювати, притому в таких туфлях, в яких їй не те що танцювати, а й ходити б не треба було, — в туфлях на важких високих танкетках,прикріплених до ноги лише тонкими зеленими пластиковими ремінцями, схожими на тяганину, з якою інструктори на спортмайданчику в Маунт-Джадж змушували плести ремінці для ключів, як ніби хлопці носили коли-небудь ключі. Може, вона це робить на зло йому. Але він і сам уже розпустив віжки, і йому навіть приносить задоволення видали стежити за нею крізь дим. У ній є шик, в цій Пру, шик і блиск в цьому отруйно-зеленій сукні без пояса, яке вона купила в новому магазині на бульварі акацій, звідки нинішня аристократія виживає старих пенсіонерів: середній клас адже повертається в міста. Пру крутиться, і широкі, як крила, рукава злітають, живіт стирчить, точно гарматне ядро, піднімаючи сукню, так що можна вдосталь милуватися помаранчевими еластичними панчохами, які доктор велів їй носити, щоб не зіпсувати свої молоді вени.Її блискучі танкетки не хочуть ковзати по волохатій килиму, але вона їх не скидає, показуючи, що може і в них танцювати — знову-таки на зло йому; її тіло, немов насаджене на рожен між лопатками, звивається в такт музиці, а зелені руки і ці вражаючі довге волосся злітають, утворюючи коло, знову і знову.

Нельсон не може танцювати, вірніше, не бажає — хіба нині танцюють: тупцюй на місці і чекай, коли демон музики опанує тобою, немає, він на це не здатний. Не хоче він виглядати ідіотом. Ось тато — тато станцював би, якби він був тут, — адже заткнув ж він за пояс ушлого, коли тут була Джилл, і завжди йшов своїм шляхом, навіть коли сталося найстрашніше, так уже він улаштований: він справді думає, що існує Бог, який піклується про нього. Погляд Нельсона впирається в дірочки на стелі — за цю перешкоду не проникнуть, і він знову опускає очі на Пру, сліпуче яскраву в своїй сукні, переливається, як розплавлений дорогоцінний камінь, особа сонне, заколисані

музикою, міцний живіт стирчить, і те, що там, всередині, належить не тільки їй, але і йому, а раз так, значить, і він танцює. На секунду він стає ненависний собі — щось заважає йому танцювати, ось так же він не міг змусити себе ні віддатися вибагливою грі розуму, який вимагає комп'ютерна наука і навчання в коледжі взагалі, ні стати спортсменом і бездумно ковзати по життю, як його батько. Але виникло було похмурий настрій проходить, змінюючись упевненістю, що настане день, коли він ще всім їм покаже.

Деякий час Пру танцює з одним з цих бруерських чорних, величезним хлопцем в робочому комбінезоні і ковбойських чоботях, потім через рослин в діжках виринає Худий і потрапляє в орбіту Пру, а вона продовжує трястися, є хто поруч чи ні, — присіла, випросталася, змахнула руками, підвела голову. Обличчя в неї дійсно зовсім сонне. З цим горбатим носом, таким гострим в профіль. Все раз у раз доторкаються до її живота, точно на щастя, — клацають пальцями, крутять ними, проводять по священному здуття, де лежить те, що належить і йому. Але як позбутися їх торкань, як захистити її, не дати забруднити? Занадто вона велика — нерозумно він буде виглядати, якщо втрутитися, до того ж вона любить бруд, вона ж з бруду і вийшла. Якось раз вони проїжджали повз її колишнього будинку в Акроні, вона не запропонувала Нельсону зайти, — такий собі сумовитий ряд будиночків з дерев'яними верандами, на яких стоять старі холодильники. У Мелані будинок напевно був краще — її брат адже навіть грав в поло. У всякому разі, Пру могла б хоч зняти туфлі. Нельсон уявляє собі, як він зараз підніметься і скаже їй про це, але занадто він перебрав і змушений сидіти тут і киснути, — внизу — пухнасті черв'ячки килима, і нагорі — червоточини на стелі ... Хлопчисько, з яким Худий танцював раніше, простягає Пру закрутку — та посмоктує вологий кінчик і втягує в себе дим, продовжуючи в такт рухати ногами і животом. Нельсон розуміє, що для чув'їха з Акронського нетрі Бруер — це збіговисько сільських вахлаків, ось вона їм всім і покаже, що до чого. Пру могла б хоч зняти туфлі. Нельсон уявляє собі, як він зараз підніметься і скаже їй про це, але занадто він перебрав і змушений сидіти тут і киснути, — внизу — пухнасті черв'ячки килима, і нагорі — червоточини на стелі ... Хлопчисько, з яким Худий танцював раніше, простягає Пру закрутку — та посмоктує вологий кінчик і втягує в себе дим, продовжуючи в такт рухати ногами і животом. Нельсон розуміє, що для чув'їха з Акронського нетрі Бруер — це збіговисько сільських вахлаків, ось вона їм всім і покаже, що до чого. Пру могла б хоч зняти туфлі. Нельсон уявляє собі, як він зараз підніметься і скаже їй про це, але занадто він перебрав і змушений сидіти тут і киснути, — внизу — пухнасті черв'ячки килима, і нагорі — червоточини на стелі ... Хлопчисько, з яким Худий танцював раніше, простягає Пру закрутку — та посмоктує вологий кінчик і втягує в себе дим, продовжуючи в такт рухати ногами і животом. Нельсон розуміє, що для чув'їха з Акронського нетрі Бруер — це збіговисько сільських вахлаків, ось вона їм всім і покаже, що до чого. простягає Пру закрутку — та посмоктує вологий кінчик і втягує в себе дим, продовжуючи в такт рухати ногами і животом. Нельсон розуміє, що для чув'їха з Акронського нетрі Бруер — це збіговисько сільських вахлаків, ось вона їм

всім і покаже, що до чого. простягає Пру закрутку — та посмоктує вологий кінчик і втягує в себе дим, продовжуючи в такт рухати ногами і животом. Нельсон розуміє, що для чувиха з Акронского нетрі Бруер — це збіговисько сільських вахлаків, ось вона їм всім і покаже, що до чого.

Дівча, яку Нельсон раніше примітив — вона приїхала з великим червонопикий йолопом, начепивши з такої нагоди піджак і краватку, — підходить до Нельсону, сідає на підлогу поруч з ним і, витягнувши затиснуту в нього між щиколоток банку пива, сьорбає з неї. На її блідому круглому усміхненому особі читається розгубленість, але їй явно хочеться подобатися.

— А ти де живеш? — запитує вона, точно продовжуючи розмову, розпочату з кимось іншим.

— У Маунт-Джадж. — Він не вважає за потрібне входити в подробиці.

— У тебе квартира?

— Я живу з батьками і бабусею.

— А чому? — Її миле обличчя блищить від поту. Вона теж чимало випила. Але в ній є якийсь спокій, і йому це приємно. Вона витягує поруч з ним ноги в білих брюках, які починають блищати, коли ця незрозуміла медуза розтікається над ними.

— Так дешеvше. — І, щоб не бути нечемним, додає: — Ми вирішили не шукати себе житла, поки не народиться дитина.

— У тебе є дружина?

— Он вона. — Він жестом вказує на Пру.

Дівча уважно її оглядає.

— А вона грандіозна.

— Можна і так сказати.

— Це як же розуміти — чому такий тон?

— А так, що вона все кишки з мене вимотує.

— А їй можна так стрибати? Я маю на увазі — з-за дитини.

— Ну, кажуть, потрібні вправи. А ти де живеш?

— Недалеко. На Янгквіст. У нас квартирка, але не така шикарна, як ця, — ми на першому поверсі, вікнами нема на вулицю, а у двір, де збираються всі коти. Кажуть, наш будинок, може, зроблять кооперативним.

— Це добре чи погано?

— Добре, коли є гроші, і, напевно, погано, коли їх немає. Але ми тільки почали працювати в місті, і мій ... мій хлопець хоче пройти в коледж, коли ми трошки видужаємо.

— Скажи йому — нехай забуде про це. Я вчився в коледжі, і це суцільна морока. — Верхня губа у неї така приємно пухка, але по тому, як вона стиснула рот, він з жалем бачить, що закрив тему. — А чим ти займаєшся? — в свою чергу, запитує він.

— Я працюю санітаркою в будинку для людей похилого віку. Чи ти знаєш, де це. Саннісайд, в напрямку старої ярмарки.

— А чи не занадто важко там працювати?

— Вважається, що так, але я не проти. Люди похилого віку розмовляють зі мною — людям адже головним чином і треба поговорити.

— Ви з цим хлопцем одружені?

— Немає ще. Він хоче спочатку вибитися в люди. Я думаю це правильно. А потім, ми адже можемо і передумати.

— Розумно. А ця курочка в зеленому, що танцює там, понесла, і у мене вже не було вибору.

Тут теж розмови не виходить. Однак дівчині з ним явно не нудно, але ж дуже багато хто починає з ним нудьгувати. У магазині він спостерігає, як хвацько базикають Джейк і Руді, і заздрить їм — тріщать щосили, і вид при цьому у них зовсім ідіотський. А зараз перед ним це незнайоме обличчя — спокійний, досить навіть уважне, очі такі блакитні, що здається, світліше бути не може, шкіра молочно-біла, і ніс трішки піднімуть, а руде волосся вільно відкинуті назад. Видно, що вуха у неї проколоті, але сережок немає. У стані очманіння, в якому він знаходиться, білі, трохи незграбні раковини її вух здаються живими.

— Ти сказала, що ви недавно перебралися в місто, — каже Нельсон. — А звідки?

— З-під Гелілі. Знаєш де це?

— Більш-менш. Коли я був маленьким, ми разів зо два їздили туди на парні автоперегони.

— Вночі, коли тихо, у нас чути гул моторів. Моя кімната виходить в торець, і я завжди їх чую.

— А там, де ми живемо, повз будинок завжди йде транспорт. Раніше моя спальня виходила на подвір'я, а тепер моя кімната виходить на фасад.

Чарівні маленькі вушка, такі ж маленькі, як у нього, хоча решта у дівчати не таке вже й маленьке. Стегна, наприклад, ґрунтовно натягують ці сліпучо-білі штани.

— А чим займається твій батько — він фермер?

— Мій батько помер.

— Ох, вибач.

— Нічого, життя у нього була, правда, важка, але кінці з кінцями зводив. Він був фермером — ти правильно вгадав, а потім, у нього ще були автобуси, і він возив школярів за договором з містом.

— Все одно погано, що він помер.

— Зате у мене чудова мама.

— А що в ній такого чудесного?

У своїй тупості він як би весь час сперечається з нею. Але вона ніби не заперечує.

— Річ у тім, просто вона все розуміє. І буває дуже зайнята. І потім: у мене ще є два брата ...

— Ось як?

— Так, і мама ніколи не вимагала, щоб я поступалася їм і взагалі тільки тому, що я дівчина.

— Ну а чому, власне, вона повинна була це вимагати? — Йому стало зазидно.

— Є матері, які зажадали б. Вони вважають, що дівчатка мають бути тихими і розумними. А ось моя мама каже, що жінки отримують значно більше від життя. Адже з чоловіками як — якщо він всякий раз не бере гору, значить, він ніщо.

— Ось це мама. Все розклала по поличках.

— А потім, вона ще товщі мене, і за це я її теж люблю.

"Анітрохи ти не товста, ти дуже навіть миленька", — хочеться йому сказати їй. Замість цього він говорить:

— кінчають пиво. Я принесу нам ще.

— Ні, дякую ... А як тебе звати?

— Нельсон. — Йому б запитати, як її звать, але слова не злітає з язика.

— Значить, Нельсон. Ні, дякую, мені тільки хотілося ковтнути. Треба піти подивитися, що там робить Джеймі. Він на кухні з якоюсь дівчиною.

— Яка всім показує свої цицьки.

— Точно.

— Ті, кому є що показувати, цього не роблять, так я вважаю.

Він проводить поглядом по її тілу. Підлоги її рудої в'язаній кофтинки злегка розходяться на м'якому широкому буфе посередині тіла. А нижче — біла матерія брюк, присутніх в складочки там, де живіт зустрічається зі стегнами, і, утворивши трикутник, блищить, оголюючи діагональне розташування нитки, то, як була зіткана і розрізана матерія. А ще нижче — її голі ноги з рожевими кінчиками великих пальців, тільки що вийнятих з скинутих туфель.

Дівча спалахує від такого обстеження.

— А чим ти тепер займаєшся, Нельсон, з тих пір, як пішов з коледжу?

— Просто існую. Ні, в загальному, торгую машинами. Чи не звичайними жалюгідними драндулет, а старими спортивними машинами, яких ніхто вже більше не випускає. Ціна на них буде все підніматися — неодмінно буде.

— Звучить привабливий.

— Так воно і є. Бог ти мій, тут днями я побачив в місті припаркований білий "Сандерберд" з червоними шкіряними сидіннями — власник тримав дах опущеною, хоча вже досить холодно, — так я мало не збожеволів. Вона стояла — ну прямо яхта. Коли випускали такі машини, не було ж усього цього жмотства.

— А ми з Джеймі тільки що купили "короллу". Вона записана на нього, але воджу я: тепер адже до старої ярмарку автобуси не ходять, а Джеймі працює зовсім близько, так що може добиратися і пішки, це там, де роблять таке пристосування проти мошкари, ну, ти знаєш, електричні решітки, які розпалюються до червоного, люди ставлять їх біля басейнів або коли готують смажене м'ясо.

— Схоже, прибуткове дільце. А зараз у нього, напевно, спад в роботі.

— Начебто має бути так, а ось немає ж: вони зараз роблять ці решітки вже для майбутнього року і розсилають їх по всьому Півдню.

— Хм. — Може, вже вистачить розмовляти. Йому зовсім не хочеться слухати про ці решітки проти мошкари, які робить Джеймі.

Але дівчину вже не зупиниш — вона з ним освоїлася, і потім вона така юна, їй все новиною. Нельсон вважає, що вона року на три, на чотири молодша за нього. А Пру на рік старше, і це раптом його дратує — разом з цими її викликають танцями, її вагітністю і всіма цими Чорномаз і збоченцями, яких вона зовсім не боїться.

— Так що за правилами я повинна виплатити йому половину вартості машини, — пояснює тим часом дівчина, — хоч він і заробляє в два рази більше за мене. Його батьки і моя мама позичили нам порівну грошей на аванс, хоча я знаю, що мамі це було важко. У майбутньому році, якщо мені вдасться кудись влаштуватися на пів-окладу, я хочу піти на курси медичних сестер. Ті, у кого є диплом, заробляють купу грошей, але ж я роблю все те ж саме, крім уколів, які їм дозволені, а мені — ні.

— Господи, невже ти хочеш все життя возитися з хворими?

— Мені подобається про когось піклуватися. Поки був живий батько, ми завжди тримали у себе на фермі різних тварин. Я навіть сама стригла наших овець.

— Хм. — Нельсон завжди терпіти не міг тварин.

— А ти танцюєш, Нельсон? — питає вона його.

— Ні. Я сиджу, і п'ю пиво, і шкодую себе.

Пру розгойдується тепер з якимось пуерторіканцем. У Менні двоє таких працюють в майстерні. Нельсон не знає, чим вони хворіють в дитинстві, але тільки щоки у них все в вибоїнах — гірше віспи.

— Джеймі теж не хоче танцювати.

— Запроси кого-небудь з цих виродків. Або почни танцювати сама — хто-небудь неодмінно підлаштується.

— Я обожнюю танцювати. А чому ти себе жалієш?

— Ох ... батько в мене — сучий син. — Нельсон сам не розуміє, чому він це сказав. Напевно, тому, що це дівчисько так добре говорить про своїх батьків. При думці про батька перед очима Нельсона виникає велике добродушне обличчя, і його вражає застигле на цьому обличчі вираз похмурої безпорадності. Потім воно розпливається, точно зняте крупним планом не в фокусі, як це буває у військових фільмах, коли в центрі битви раптом з'являється і тут же зникає чиєсь обличчя ...

— Ти не повинен так говорити, — зауважує дівчина і встає.

Ноги у неї довгі, обтягнуті блискучими брюками. Вони труться одна об одну, навіть коли вона стоїть. Рожеві пальці її ніг зарилися в кошлатий килимок зовсім поруч з ним, так що він ледве не вмирає від бажання. Навіщо вона це сказала? Щоб йому стало соромно і він відчував, що вона його не схвалює. У неї-то батько помер. Після її слів Нельсону починає здаватися, що він убивця свого батька. А, пішла вона подалі. Вона і пішла і, соромливо постоявши з хвилину біля стіни, зарухалася, розслабляючись. Він не хоче дивитися на неї і заздрити; важко піднявшись, він відправляється на кухню — взяти нову банку пива і подивитися на напівголу дівчину. Вона сидить сумна, голі груди спокійно лежать, як зазвичай у сидить жінки. Миленькі, лише наполовину наповнені кошелечкі. Там же сидить і Джеймі, обличчя і руки у нього широкі, все в подряпинах, він розпустив краватку, щоб не надто стягував могутню, як у бика, шию. Інша дівчина

ворожить по його долоні, вони все сидять навколо маленького кухонного столика з фаянсової кришкою, що потемніла в тих місцях, де зазвичай лежать серветки, — Нельсону здається, що він давно знає цей столик. Тут висить плакат з Марлоном Брандо в чорному шкіряному костюмі з фільму "Дикий". На іншому плакаті — Еліс Купер з зеленими повіками і довгезеленими нігтями. Холодильник, де на прохолодних полицях стоїть йогурт в паперових стаканчиках і пиво в упаковках по шість банок з чітко віддрукованим назвою, здається острівцем порядку серед панує в кухні хаосу. Холодильник нагадує Нельсону майданчик з рядами новеньких "тойот", і у нього кевкає всередині. Іноді він стоїть в демонстраційному залі один, без покупців, і раптом відчуває, як з дитинства на нього наповзає знайомий страх: йому здається, що він заблукав і що життя йде за правилами, які ніхто не бажає йому пояснити. Він повертається у велику кімнату з її подвійним стелею і негайно помічає, як безглуздо виглядає Пру, наскільки вона старше всіх інших танцюючих: маленькою кучерявою дівчата на ім'я Доді Вайнстайн, що працює моделлю "У Кролла", і худого з цим Лайлом в сорочці футболіста, і Пем, їх господині, в широкому плаття, в якому трясеться її тіло в згасаючих світлі бруерського дня за вікном, а також безіменній дівчата в білих брюках, яка стоїть осторонь, похитуючись в такт музиці, і чекає, поки хто-небудь до неї підійде. "Одна ніч в житті, одне життя за ніч". Вона трохи соромиться, але явно рада бути тут, вибратися зі своєї глухомані. Чорні дірочки динаміків, здається, зараз розірве від гуркоту, який все наростає і наростає, а його дружина з цим своїм гарматним ядром ось-ось завалиться на підлогу долілиць. Нельсон підходить до неї і, схопивши за руку, відтягує в сторону. Її смаглявий бандит-партнер розгортається з незворушним виглядом і підкочує до дівчиську в білих брюках. "Дитинко, це буде неодмінно сьогодні, дитинко, це буде неодмінно сьогодні". Нельсон щосили стискає руку Пру, щоб вона відчула біль. А вона, вибившись з ритму, хитається, і це ще більше злить його — треба ж, щоб його дружина так накачала. Посудина з вадою, який розсипається, тільки щоб привернути увагу до нього. І у нього виникає бажання шмякнуть її як слід, щоб зовсім вже збити з ніг. "Дитинко, це буде неодмінно сьогодні, дитинко, це буде неодмінно сьогодні". Нельсон щосили стискає руку Пру, щоб вона відчула біль. А вона, вибившись з ритму, хитається, і це ще більше злить його — треба ж, щоб його дружина так накачала. Посудина з вадою, який розсипається, тільки щоб привернути увагу до нього. І у нього виникає бажання шмякнуть її як слід, щоб зовсім вже збити з ніг. "Дитинко, це буде неодмінно сьогодні, дитинко, це буде неодмінно сьогодні". Нельсон щосили стискає руку Пру, щоб вона відчула біль. А вона, вибившись з ритму, хитається, і це ще більше злить його — треба ж, щоб його дружина так накачала. Посудина з вадою, який розсипається, тільки щоб привернути увагу до нього. І у нього виникає бажання шмякнуть її як слід, щоб зовсім вже збити з ніг.

— Ти мені робиш боляче, — каже вона. Голос її, писклявий і тоненький, проникає в його свідомість крізь коробочку, яка висить в повітрі десь біля його вуха. Намагаючись визволити з його пальців руку, вона боляче дряпає їх висячими на браслетах брелоками, і це приводить його в повну лють.

Треба відвести її звідси, він тягне дружину через хол, вишукуючи вільну стіну, до якої можна було б її притулити. І виявляє таку в бічній кімнатці, де вимикач, опинившись поруч з плечем Пру, зроблений у вигляді особи з роззявленим ротом, з якого стирчить мову, а натиснеш — відповзає. Нельсон наближає обличчя до обличчя Пру і сичить:

— Слухай, заради всього святого, прийди в себе. Ти ж можеш покалічитися. І покалічити дитину. Ти що, хочеш так його растрясти, щоб він вискочив? А ну заспокойся.

— Я спокійна. Це ти не спокійний, Нельсон. — Її очі — у самих його очей, так що здається, він зараз потоне в їх зелені. — Та й хто тобі сказав, що це буде він? — Рот Пру сіпнувся в кривій посмішці. Губи в неї нафарбовані за останньою модою — криваво-червоні, як у вампіра, і це їй не йде, лише підкреслює застиглість її вузького, нескінченно спокійного, без кровинки особи. Тупо викликає, як часто буває у бідняків, — таку нічим не налякаєш.

— Ти взагалі не повинна пити і курити марихуану, — застерігає він її. — Ти можеш зіпсувати гени. Ти ж це знаєш.

Вона відповідає, повільно складаючи слова:

— Нельсон! Тобі ж наплювати на гени.

— Ах ти, дурна сучка! Та не наплювати мені. Звичайно, не наплювати. Це ж моя дитина. Або не мій? Ви, Акронського, готові спати з ким завгодно.

Кімната, в якій вони опинилися, якась дивовижна. Навколо суцільні фламінго. Той, хто живе в цій хатині з видом на два вузеньких дворика і цегляну стіну за ними — спочатку вона швидше за все призначалася для служниці, — колекціонує жартома фламінго. Фламінго з рожевого блискучого атласу перекинув свої безглузді довгі чорні ноги через спинку дивана-ліжка. Пустотілі пластмасові птиці з ногами-паличками стоять на полицях уздовж стін. Є тут і попільнички у вигляді фламінго, і кавові чашки, і об'ємні картинки з намальованими на них рожевими птахами, озерами, пальмами і заходами — сувеніри з Флориди. На одному з сувенірів вони стоять в кросівках і шотландських шапочках на вкритій бобриком галявині навколо лунки. У тих, що побільше, на горбатих дзьобах — сонячні окуляри, схожі на обгортки для цукерок, які продають в десятицентовках. Тут їх сотні. Інші гомики, мабуть, надарували їх йому. Очевидно, тут живе Худий — Джейсону і Пем не уміщатися на цьому дивані-ліжка.

— Твій, — запевняє його Пру. — Ти знаєш, що твій.

— Ні не знаю. Ти сьогодні поводишся як остання повія.

— Я ж не хотіла сюди їхати, пам'ятаєш? Це тебе вічно тягне з дому.

Він плаче — через чогось в особі Пру, через цю її Акронського жорсткості, якої вона відгородилася від нього як стіною, через те, що вона зачіпає його животом, цим своїм тілом великої ляльки, яке він так любив, через те, що вона так легко, за просто може віддатися іншому і цей інший буде пестити все її вигини і складочки, а його вона так само легко і за просто може всього цього позбавити, тому що він зовсім нічого для неї не означає. Вся пора їх ніжності — коли він допомагав їй підійматися в гору, і гуляв з

нею під деревами, і ходив в бари на Прибережній вулиці, і сам поїхав вперед, а її залишив там, в Колорадо, і вона думала, що він лоботряснічає, а він надригався тут, в окрузі Дайамонд, — все це ніщо. Він для неї — ніщо, як був ніщо для Джилл, недоносок, якого треба тільки гладити по шерстці, — і ось дивіться, що вийшло. Любов роз'їдає його тіло, ніби іржа, вона проникає вниз, до самих колін, які підгинаються під ним, точно гниле дерево.

— Ти ж нашкодиш собі, — схлипуючи, вимовляє він; від його сліз її зелену сукню заблищало на плечі ще більше, а у нього перед очима стоїть власне зморщене обличчя так чітко, немов зображення на екрані телевізора.

— Дивний ти, — каже йому Пру; голос її звучить тихіше, немов біля вуха шелестить листок.

— Пішли звідси, з цього страшного місця.

— А ця дівчина, з якою ти тріпався, що вона тобі говорила?

— Нічого. Її хлопець робить решітки проти мошкари.

— Ви щось довго лопотіли.

— Їй хотілося потанцювати.

— Я бачила, як ти вказував їй на мене і дивився. Тобі ж соромно, що я вагітна.

— Анітрохи. Я пишаюся.

— Ні чорта подібного, Нельсон. Ти соромишся.

— Не наполягай. Поїхали, досить сваритися.

— Ось бачиш, ти соромишся. У тебе немає ніяких почуттів до цієї дитини — ти тільки соромишся його.

— Будь ласка, поїдемо. Чого ти хочеш, хочеш, щоб я став на коліна?

— Слухай, Нельсон! Я відмінно розважалася, танцювала, а тут є ти і починаєш командувати. Мені до цих пір руку боляче. Може, ти її зламав.

Він незграбно бере її за руку, щоб поцілувати, але вона не дається; йому часом здається, що вона — і тілом і душею — точно плоска шорстка дошка. А потім у нього виникає побоювання, що вона і є така плоска, що нічого вона не приховує, немає в ній глибини — така вона і є. Ось сяде на свого коника і, схоже, не може злізти. Він знову заволодів її рукою і тягне до себе, хоче поцілувати, але вона не дається, тільки злиться ще більше, і обличчя у неї червоніє, загострюється, кам'яніє.

— Знаєш, хто ти є? — каже вона йому. — Ти маленький Наполеон. Ти, Нельсон, — нікчема.

— Гей, припини.

Шкіра навколо її червоних, як у вампіра, губ напружується, і голос звучить рівно — так мчить по рейках паровоз.

— Я по-справжньому тебе не знала. Ось тепер дивлюся, як ти поводишся з рідними, і бачу, до чого ти розпечений. Розпечений, Нельсон, і грубий.

— Заткнись. — Тільки б знову НЕ розплакатися. — Ніхто мене ніколи не балував, зовсім навпаки. Ти й гадки не маєш, скільки горя завдали мені батьки.

— Я чула про це тисячу разів, і мені це ніколи не здавалося чимось таким вже

страшним. Ти ж вважаєш, що твоя мама і бідна старенька бабуся повинні піклуватися про тебе, що б ти не творив. Ти огидно ставишся до батька, а він хоче тільки любити тебе, хоче, щоб у нього був хоч хоча б частини нормальний син.

— Він не хотів, щоб я працював в магазині.

— Він вважав, що ти не був до цього готовий, і ти справді не був готовий. І зараз не готовий. Ти і батьком стати ще не готовий, але тут вже мій прорахунок.

— А, значить, і ти допускаєш прорахунки. — До чого ж огидний цей отруйно-зелений колір, до того отруйний — таке плаття могла б надіти хіба що товста чорна повія, щоб привернути увагу на вулиці. Він переводить погляд на бюро і бачить на кришці гнучких іграшкових фламінго, розставлених в позах сполучення: один птах сидить на спині іншого, а інша пара, як вважає Нельсон, смокче, але довгі дзьоби псують враження.

— І дуже навіть часто, — продовжує Пру, — а як я можу їх не допускати, коли ніхто нічому мене не вчив. Але ось що я скажу тобі, Нельсон Енгстром: я народжу цю дитину, що б ти не витворяв. А ти можеш котитися під три чорти.

— Можу, значить, так?

— Так. — Вона відчуває, що треба злегка відступити. Навіть її живіт, що впирається в нього, стає як би м'якше. — Я зовсім цього не хочу, але можеш. Я не в силах тебе утримати, і ти не в силах мене утримати — ми ж все-таки різні люди, хоч і одружені. Ти не хотів зі мною одружитися, і не треба мені було на це йти, як тепер з'ясовується.

— Але я ж все-таки одружився на тобі, одружився, — каже він, боячись, як би від цього визнання знову НЕ розплакатися.

— В такому разі перестань мною командувати. То ти командував, щоб я сюди їхала, тепер командуєш, щоб я їхала. А мені подобаються ці люди. Вони краще розуміють гумор, ніж там, в Огайо.

— В такому разі давай залишимося. — Він тепер бачить, що в кімнаті не тільки фламінго, а багато і всякої іншої гидоти. Гіпсовий бюст Елвіси Преслі на підставці зі свічками в червоних свічниках, точно це ікона. Акваріум без риб, але повний ляльок Барбі і пластмасових штучок, схожих на поліпи. На стінах наліплені листівки — на них жінки в сріблястих бікіні, перекидаються або застигли в мрійливих позах, притримують руками в сріблястих рукавичках величезні грудей, — листівки, надруковані в Німеччині на ребристою папері: на них в залежності від кута зору ти бачиш або цілком пристойну, або непотребную картинку. В кімнаті все нагадує блювоту — зелені горошини і помаранчеві шматки морквини на обід, який був годину тому. Проте він продовжує дивитися навколо.

Поки він розглядає цю гидоту одну за одною, Пру, потиснувши йому руку — можливо, в знак вибачення за те, що вони один одному наговорили, — вислизає з кімнати. А що вони, власне, один одному наговорили? На кухні дівчисько, що сиділа з голими грудьми, натягнула на себе майку, на якій написано: "Поправка про рівних правах", а Джеймі зняв піджак і краватку. Нельсону здається, що він раптом виріс, так виріс, що навіть сам себе не чує, але це не має значення, і вони всі сміються. У

затемненій кімнаті поруч з кухнею хтось дивиться спеціальне повідомлення з Ірану, яке передають в 11.30, — час на вечірках, як завжди, рухається швидкими спазматическими стрибками. Несподівано поруч з ним виникає Пру і просить відвезти її додому — він зауважує, що вона смертельно бліда, точно привид в кіно, з губами кольору крові, злегка витертій посередині, там, де стикаються губи. Щось сталося у нього в голові, і все здається синім, а її зуби — кривими, коли вона ледь чутно повідомляє йому, що зняла туфлі, як він просив, і тепер не може їх знайти. Вона падає на кухонний стілець і витягує свої помаранчеві ноги, так що живіт стирчить ядром, і регоче разом з усіма. Ну прямо свині! Нельсон, відправившись на пошуки її туфель, виявляє в бічній кімнаті з цими огидними сріблястими листівками і фламінго дівчину в білих брюках, заснулу на дивані-ліжка. Зараз, коли особа її в спокої, вона здається ще більш юною. Біля кирпатого носа лежить долонею догори біла рука. Крутий, з легкої розсипом веснянок лоб без жодної зморшки — спить. Тільки в волоссі причаїлася велика сила жінки — в цих звільнених від шпильок, що відливають різними відтінками провалах і Завихрена поплутаної гриви. Нельсон хоче накрити дівчину, але ковдри ніде не видно — одні лише поліпи та ляльки Барбі в акваріумі. Смужка молочно-білої шкіри визирає там, де рудий светр виліз зі штанів. Нельсон дивиться на неї і думає: чому жінка не може бути просто другом, без усякої домішки еротики? Чому треба весь час тішити своє самолюбство, бити з розмаху, тільки щоб захистити себе? Дивлячись вниз, на цю молочно-білу смужку шкіри, він забуває, навіщо сюди прийшов. І раптом відчуває, що йому терміново треба у ванну, тільки щоб захистити себе? Дивлячись вниз, на цю молочно-білу смужку шкіри, він забуває, навіщо сюди прийшов. І раптом відчуває, що йому терміново треба у ванну, тільки щоб захистити себе? Дивлячись вниз, на цю молочно-білу смужку шкіри, він забуває, навіщо сюди прийшов. І раптом відчуває, що йому терміново треба у ванну.

А там, впоравшись зі своїми справами, він зауважує товсту глянсову книгу на кошику для білизни, мабуть належить художнику, — альбом з репродукціями фотографій і плакатів часів нацизму в Німеччині: молоді красені блондини стоять рядами і співають; імпазантний товстун у білій формі, обвішаний орденами і медалями; Гітлер, такий собі молодий стрункий лицар, дивиться вдалину, на Альпи. Тримати таку річ у ванній — це своєрідний виклик, як і ті сріблясті листівки із зображенням огидних жінок, і, здається, не врятуватися від всієї цієї гидоти — стільки її на світлі, — не врятуватися ні цієї сплячої дівчинці, ні йому. Пру знайшла свої моторошні зелені туфлі і сидить в кухні на стільці, а пуерторіканець з особою, поцяткованим дрібними шрами, немов слідами ножових ран, з яким вона танцювала, варто перед нею на колінах і застібає пряжечками на тоненьких, як позумент, ремінцях її туфель. Коли вона встає, її кидає в сторону — що це вони їй дали? Вона покірно дозволяє надіти на себе оксамитовий жакет, який носила восени і навесні в Кенті, — жакет червоний, а плаття у Пру зелене, так що вона виглядає точно ялинка, вбрана на півтора місяці раніше терміну. Джейсон танцює в великій кімнаті; туди ж перемістилися тепер і Джеймі з дівчиськом, на чиїх грудях написано "Поправка про рівних правах", — вони теж намагаються не відставати,

тому Нельсон і Пру прощаються з Пем і худим, Пем цілує Пру в щок дуже пожіночому, точно потихеньку хоче шепнути їй на вухо пароль, а Худий прикладає, немов Будда, складені руки до грудей і кланяється. Цей погляд скоса, — цікаво, думає Нельсон, це у нього від природи або від того, що він збоченець. Медуза напруги проповзає по губах худого. Останній помах руки, посмішки, і двері зачиняються, відсікаючи Нельсона і Пру від шуму вечірки.

Двері старовинна, важка, зі світлого дуба. Нельсон і Пру стоять на майданчику третього поверху — тиша щільно накрила їх, немов ковпаком. Над головою по склу темного слухового вікна, затягнутого дротяною сіткою, барабанить дощ.

— Як і раніше вважаєш мене нікчемою? — запитує він.

— Нельсон, ну чому ти ніяк не повзрослеєш?

Товсті дерев'яні перила справа подвійний запаморочливої петлею спускаються вздовж двох маршів на перший поверх. Заглянувши вниз, Нельсон бачить кришки двох пластмасових контейнерів для сміття, що стоять в підвалі, далеко під ними. Пру нетерпляче обходить його зліва — він їй посатанів, і до того ж вона хоче якнайшвидше вибратися на повітря, — а він потім згадає, як вона штовхнула його своїм широким стегном і яка в ньому піднялася злість на цю її навмисну незграбність, але не згадає, НЕ штовхнув чи і він її — зовсім трошки, в помсту. Зліва біля сходів немає перил і штукатурка на стіні вся в дірках від цвяхів — мабуть, раніше там була дерев'яна обшивка, але її ліквідували при ремонті. Таким чином, коли Пру підвертає ногу на цих своїх високих танкетках, їй нема за що вхопитися; вона злегка скрикує, але бліде обличчя її залишається незворушним, як і в ті хвилини, коли, займаючись планеризмом, вона брала старт. Нельсон простягає руку, щоб схопити її за оксамитовий жакет, але Пру пролітає повз — ноги вже не тримають її; Нельсон бачить, як її обличчя ковзає на тлі дірочок від цвяхів, коли вона перевертається до стіни, намагаючись хоч за щось вхопитися, але хапатися нема за що. І вона летить боком, вниз головою, вдаряючись животом про окантовані металом ступені. Все відбувається так швидко, однак мозок Нельсона встигає зареєструвати послідовність відчуттів і почуттів: ось м'який оксамит жакета торкнувся його пальців, потім вона роздратовано штовхнула його стегном, потім він розлютився на важкі танкетки і на тих, хто відірвав перила від сходів, — все розклалося по полицках. Він чітко бачить темно-помаранчеве пляма, розповзається в її промежини, точно серцевина яскравого зеленого квітки, коли плаття здувається над її ногами. Вона охоплює себе руками, намагаючись уберегти своє летить вниз тіло, і, коли нарешті зупиняється на середині крутих сходів, рука у неї вивернута, туфля злетіла з ноги і висить на ремінці, голови не видно під розмітають масою чудових волосся, і велике тіло нерухомо.

А дощ м'яко постукує по склу слухового вікна. Крізь стіну чути музику з вечірки. Але мабуть, Пру впала з таким гуркотом, що двері світлого дуба відчиняються і навколо вже шумлять люди, у вухах же у Нельсона варто лише слабенький зойк Пру, коли вона полетіла вниз, — з таким звуком лопаються під ногою пластмасові іграшки, які дають дітям в ванну.

Манна Каша відчуває себе в лікарні точно риба в воді — жартує над сестрами і доглядальницями і, ніби не підвладний ніяким правилам веселий мікроб, пересувається по цьому білому світу в своїй чорній одежі. Він підходить до матусі Спрингер з таким виглядом, ніби збирається укласти її в обійми, але замість цього лише весело плескає по плечу. Дженіс і Гаррі він пустотливо посміхається, оголюючи дрібні зуби; до Нельсону звертає вмить посерьезневшее особа — тільки в очах ще стрибають живчики:

— Вона виглядає краще нікуди, ось тільки рука в гіпсі. Але і тут їй пощастило. Рука-то ліва.

— Вона лівша, — каже йому Нельсон. Малий бухтить і сутулюється від недосипу. Він пробув з Пру в лікарні з першої години ночі до третьої ранку і зараз, о пів на десяту, вже знову тут. У чверть на другу він дзвонив додому, але ніхто не підійшов до телефону, що відразу збільшило рахунок накопичених їм за двадцять років образ. Бабуся була вдома, але занадто вона стара і одурманені ліками, щоб чути уві сні телефон, а його батьки вирушили з Меркеттами і Гаррісон в цей новий стриптиз на шосе 422, що за "Чотирма порами року", по дорозі на Потстаун, після чого ще заїхали до Меркеттам пропустити по стаканчику перед сном. Таким чином, сімейство дізналося новина лише о дев'ятій ранку, коли Нельсон, що заліз в порожню ліжку о пів на четверту, прокинувся. По дорозі в лікарню, сидячи в "мустангу" матері, він стверджував, що заснув, лише коли птахи вже почали чірікати.

— Які ще птахи? — зауважив Гаррі. — Вони ж всі полетіли на південь.

— Пап, не дошкуляє мене: як раз за нашим вікном живуть такі чорні птиці.

— Шпаки, — підказує Дженіс, прагнучи відновити мир.

— Так вони ж таки не цвірінкають, а пищать, — не вгамовується Гаррі. — Пищать, пищать.

— Тепер хіба не пізно світає? — перериває їх суперечка матуся Спрингер. Це постійна напруга між зятем і онуком забирає у неї останні сили.

А Гаррі дійсно дратує Нельсон — сидить поруч, весь ще пропахлий вчорашніми випивкою, очі червоні, з носа тече; Гаррі і сам мало спав і ще не прийшов до тями з похмілля. Він ледве утримується, щоб не сказати ще раз "пищать".

— Як це ви зуміли так швидко тут опинитися? — запитує він у лікарні Манну Кашу, щиро захоплюючись священиком. Можна скільки завгодно над ним знущатися, але малий справді маг-чарівник.

— Сама хвора закликала, — весело промовляє священик, зробивши крок в сторону і змахнувши при цьому на підлогу один з журналів, що лежать на низенькому столику: "День жінки", "Поля і річки". У лікарні, звичайно, не виписують "До відома споживачів". Деякий час тому там була надрукована зовсім вбивча стаття про вартість медичного обслуговування та фантастичних цінах на такі речі, як аспірин і таблетки від застуди. Манна Каша нагинається підняти журнал і, випроставшись, з працею переводить дух.

— Після того як милій жінці дали заспокійливого, — приймається він розповідати, — і вправили руку, і запевнили, що зародок начебто не постраждав, вона тим не менше

продовжувала турбуватися і прокинулася о сьомій ранку; вона розуміла, що Нельсон ще спить, і не знала, кому б подзвонити. Ось і подумала про мене. — Він розпливається в широкій посмішці. — Я, звичайно, ще спочивав в обіймах Морфея, але швидко зібрався і сказав їй, що заскочу між причастям і десятигодинний службою, — і ось я тут. Ессе homo [37].

Так сказав Понтій Пілат, вказуючи на Христа. Євангеліє від Іоанна, 19: 5. Вона хотіла помолитися зі мною, щоб Бог зберіг її немовляти, вона постійно про це молилася, і принаймні на даний момент, як прийнято говорити, начебто спрацювало! — Його чорні очі оббігає особи одне за іншим, вгору, вниз і поперек. — Доктор, який брав її, змінився о восьмій ранку, але чергова сестра урочисто поклялася мені, що, хоча мати і Расшиблась, маленьке сердечко б'ється в ній з нормальною силою і ні сліду кровотеч або будь-яких інших неприємностей. Матінка-природа — міцний горішок, все винесе. — Він вимовляє це, звертаючись до матусі Спрингер. — А тепер я повинен бігти, інакше паства голодуватиме і не знайде їжі. Відвідувачів тут пускають тільки з години, але я впевнений, що начальство не стане заперечувати, якщо ви заглянете до неї на мінутку. Скажіть їм, що я вас на це благословив. — І його рука машинально піднімається, немов він справді хоче їх благословити. Але не благословляє, а кладе руку на рукав дорогий хутряний шуби матусі Спрингер. — Якщо ви не встигнете до служби, неодмінно приходьте на збори, яке відбудеться потім, — просить він її, — на цих зборах буде вирішуватися питання про новий орган, і безліч дріб'язкових людей приїде зі своєї глибинки. Вони ніколи більше долара в тиждень церкві не жертвують, а право голосу мають таке ж, як ми з вами. — І він швидким кроком віддаляється по коридору, осіняючи повітря знаком світу — двома розчепіреними у вигляді літери "V" пальцями.

Господи, до чого ж ці хлопчаки люблять спостерігати біду, думає Гаррі. Так чи інакше, це ґрунт, яку нікому не хочеться мати. Лікарня Св. Йосипа розташована на півночі центральної частини Бруер — там, де раніше знаходився будинок Асоціації молодих християн, який потім знесли і побудували ще один банк із заїздом для машин, і де раніше залізницю перетинав дерев'яний міст, який замінили бетонною, а він тут ж став давати тріщини. Подейкували навіть про те, щоб заховати тут залізничне полотно в тунель, але потім поїзда майже перестали ходити, і, таким чином, проблема була вирішена. Тут Дженіс народила Ребекку — тоді все сестри були черниці, може, вони і зараз монашки, тільки тепер вже не розбереш. У всякому разі, чергова сестра на поверсі — в брючному костюмі рожево-оранжевого кольору. Нельсон з батьками і бабусею йдуть слідом за її пишним задом і похилими плечима. Крізь напіввідчинені двері видно змарнілі люди, які лежать під білим простирадлом, втупившись в білу стелю, — вже не люди, а примари. Пру знаходиться в чотиримісній палаті, і дві жінки в легких лікарняних піжамах поспішно пірнають в ліжку, заскочені зненацька ранніми відвідувачами. На четвертій ліжку спить літня негритянка. Та й Пру теж, по суті справи, спить. Під очима в неї ще залишилися сліди туші, але в іншому вона виглядає так, немов тільки що народилася, особливо чистим і світлим виглядає гіпс, що покриває

від ліктя до кисті її руку. Нельсон легенько цілує її в губи і, опустившись на єдиний біля ліжка стілець, тоді як старші члени родини продовжують стояти, заривається обличчям в матрац у стегна Пру. "Який же він ще немовля", — думає Гаррі.

— Нельсон поведився вражаюче, — повідомляє їм Пру. — Такий був турботливий.

Голос її звучить мелодичніше і ніжніше, ніж звичайно. Гаррі ні разу не чув, щоб вона так говорила. Цікаво, думає він, може, коли жінка лежить, змінюється кут, під яким у неї з горла вилітає звук.

— Угу, він болісно це пережив, — каже Гаррі. — Ми почули про те, що трапилося тільки вранці.

Нельсон піднімає голову:

— Вони були на стриптизі, уявляєш?

— Господи! — виривається у Гаррі. — Хто все-таки кому повинен давати звіт? — питає він Дженіс. — Він що, хоче, щоб ми весь час сиділи вдома і потихеньку старіли?

— Ось що, — оголошує матуся Спрингер, — через хвилину ми їдемо: я хочу потрапити до церкви. Мені здається, недобре буде, якщо я з'явлюся тільки на зборах, як преподобний Кемпбелл.

— Неодмінно їдьте на збори, матуся, — каже Гаррі, — вони вас там обштопають на цілий статок; органи адже не ростуть на деревах.

— Мила ти моя бідолашна, — звертається Дженіс до Пру. — З рукою дуже зле?

— О, я якось не звертала уваги на те, що говорив доктор. — Голос у Пру завмирає: мабуть, її накачали транквілізаторами. — Є там кісточка з зовнішньої сторони з таким смішним назвою ...

— Фемур, — підказує Гаррі. Чимось ця історія накрутила його, і він тримається зухвало. Та ще ці дівиці вчора ввечері — серед них були зовсім молоденькі, майже як його дочка. Заклад називався "Золота вишенька".

Нельсон знову піднімає голову з ліжка:

— Фемур — це в стегні, пап. А Пру хотіла сказати — гумерус.

— Ха-ха, — вимовляє Гаррі.

У Пру виривається щось на зразок стогону.

— Доктор сказав — просто перелом.

— І скільки ж це протягнеться? — запитує Гаррі.

— Він сказав — шість тижнів, якщо я буду його слухатися.

— Значить, до Різдва ти одужаєш, — каже Гаррі. Різдво в цьому році займає в його думках чимало місця, так як після нього і після зустрічі Нового року вони відправляються в свою подорож — у них вже зарезервовані місця в готелі, квитки на літаки, вони знову все обговорили вчора ввечері, порушені стриптизмом.

— Мила ти моя бідолашна, — повторює Дженіс.

Пру немов заспівала, але без мелодії. Однак звучить це все одно як пісня:

— Ах, Боже мій, я ж не скаржуся, я навіть рада — це мені в покарання. Право, я впевнена, — при цьому вона не відриваючись дивиться на Дженіс з такою твердістю, який раніше за нею не помічалось, — це Господь послав мені випробування — таку ціну

я повинна заплатити, щоб не втратити дитину. І я готова її заплатити, шлях навіть кісточки в моєму тілі будуть переламані, мені все одно. Бог ти мій, коли я відчула, що ноги мене більше не тримають, і зрозуміла, що полечу з цією страшною сходи, які тільки думки не пронеслися у мене в голові! Ви-то мене розумієте.

Вона має на увазі, що Дженіс розуміє, яке це — втратити дитину. Дженіс скрикує і всім тілом валиться на лежачу молоду жінку, так що Гаррі, внутрішньо здригнувшись, вистачає її ззаду за плаття і тягне. Відчувши під грудьми жорсткий валик гіпсу, Дженіс вигинає спину — шкіра у неї під матерією натягується як на барабані, така гаряча. Але Пру явно не боляче — вона лежить спокійно, смежив повіки зі слідами вчорашніх синіх тіней, і посміхається своєю скупю кривої посмішкою, не намагаючись скинути з себе навалилися Дженіс. Рукою, вільної від гіпсу, Пру обіймає свекруха і поплескує по спині — пальці її майже стикаються з пальцями Гаррі. Шльоп, роблять вони, шльоп, шльоп. Він думає про закруглених пальчиках Сінді Меркетт, — цікаво наскільки більш дитячими вони виглядають, ніж ці кістляві, хоча і молоді, почервонілі на суглобах: у його матері були такі ж загрубілі руки. Дженіс все схлипує, а Пру все поплескує її, і дві інші хворі в палаті всі дивляться на них. Такі складні моменти діють Гаррі на нерви. Він відчуває себе відірваним, оскільки офіційно в родині вважають, що це він винен у смерті дитини, яка померла з вини Дженіс. Однак зараз, схоже, всі вважають, що він просто усунувся. Нельсон, відсунутий матір'ю в сторону, — а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом. Нарешті Дженіс випрямляється, сильно хлопнув носом, так що вся верхня губа у неї покривається слизом. Такі складні моменти діють Гаррі на нерви. Він відчуває себе відірваним, оскільки офіційно в родині вважають, що це він винен у смерті дитини, яка померла з вини Дженіс. Однак зараз, схоже, всі вважають, що він просто усунувся. Нельсон, відсунутий матір'ю в сторону, — а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом. Нарешті Дженіс випрямляється, сильно хлопнув носом, так що вся верхня губа у неї покривається слизом. Такі складні моменти діють Гаррі на нерви. Він відчуває себе відірваним, оскільки офіційно в родині вважають, що це він винен у смерті дитини, яка померла з вини Дженіс. Однак зараз, схоже, всі вважають, що він просто усунувся. Нельсон, відсунутий матір'ю в сторону, — а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом. Нарешті Дженіс випрямляється, сильно хлопнув носом, так що вся верхня губа у неї покривається слизом.— а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом. Нарешті Дженіс випрямляється, сильно хлопнув носом, так що вся верхня губа у неї покривається слизом.— а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом. Нарешті Дженіс випрямляється, сильно хлопнув носом, так що вся верхня губа у неї покривається слизом.— а її захлиснули сумні спогади, — сидить втупившись в простір, блідий, змучений. Ці чортові жінки так люблять сумувати разом, що ми завжди залишаємося за бортом.

що вся верхня губа у неї покривається слизом.

Гаррі простягає їй носовичок.

— Я так рада, — каже вона, голосно сморкаясь, — за Пру.

— Та ну ж, візьми себе в руки, — Буркан Гаррі, відбираючи у неї хустку.

Матуся Спрингер підливає масло у розбушувалися води: не пошкодити. У цих старих бруерських будинках верхніми сходами користувалися тільки служниці.

— Я пролетіла не всю драбину, — каже Пру. — Я тому і руку зламала, що зуміла затриматися. І болю в той момент не відчула.

— Угу, — вставляє Гаррі. — Ось і Нельсон сказав, що ти не відчувала болю.

— Так Так. — Після обіймів Дженіс волосся у Пру розметались по подушці, і здається, ніби вона падає навзніч в білизну, виводячи співуче: — Я майже нічого не відчувала, і лікарі говорять, що не повинна була відчувати, а все сталося через ці страшні височенні танкетки, які ми всі носимо. Ну не ідіотська мода? Неодмінно спалю їх, як тільки повернуся додому.

— А коли ж це буде? — запитує матуся, перекладаючи чорну сумочку з руки в руку. Вона одяглася для церкви ще до того, як прокинувся Нельсон і почалася вся катавасія. Справжня раба церкви, одному Богу відомо, що це їй дає.

— Мені доведеться провести тут ще з тиждень, так він сказав, — говорить Пру. — Щоб я лежала спокійно, ну, словом, щоб нічого не сталося. З дитиною. Я сьогодні вранці прокинулася, і мені здалося, що у мене почалися перейми, я так злякалася, що покликала Манну Кашу. Він такий чудовий.

— О, так, — каже мати.

Гаррі не подобається, що вони вживають слово "дитина". Йому видається, що на цій стадії зародок все ще виглядає як свинка або велика жаба. А що, якби у неї стався викидень — він би вижив? Тепер вміють зберігати життя п'ятимісячним, а скоро і взагалі будуть вирощувати в пробірці.

— Нам все-таки треба доставити маму до церкви, — оголошує Гаррі. — Нельсон, ти збираєшся прокинутися і поїхати з нами або залишишся тут спати? (Голова у хлопчачи знову лежить на лікарняному матраці :)

— Гаррі, — говорить Дженіс — не хами ти всім.

— Він вважає, вже дуже все ми носимося з цим майбутнім дитиною, — сонним голосом виголошує Пру, злегка піддражнюючи Гаррі.

— Та ні. Я вважаю, це чудово, що у нас буде дитина. — Він нахиляється, щоб поцілувати її на прощання, і хоче шепнути їй, скільки у нього було дітей, мертвих і живих, видимих і невидимих. Але, так нічого і не шепнув, випрямляється і каже: — Не хвилюйся. Ми ще заїдемо потім і посидимо з тобою довше.

— Тільки не за рахунок гольфу, — каже вона.

— У гольф зіграти вже не вдасться. У клубі не люблять, коли на поле виходять пізніше призначеного часу.

Нельсон запитує дружину:

— Як ти хочеш — щоб я поїхав або залишився?

— Їдь, Нельсон, заради Бога. Дай мені трохи поспати.

— Знаєш, вибач, якщо я вчора ввечері щось не те говорив. Я зовсім здурів. А коли мені вночі сказали: вони думають, що ти не втратиш дитину, я від полегшення навіть заплакав. Чесне слово. — Він би й зараз заплакав, але вони не одні, і на його обличчі з'являється збентежене вираз: адже це чула не тільки вона.

Ось чому ми любимо нещастя, розуміє раптом Гаррі: у нас виникає почуття провини, і ми на колінах повземо назад, до Бога. Без усвідомлення своєї провини ми нітрохи не краще тварин. А Нельсон думає: що, якби викидень стався в той момент, коли він дивився на ці огидні листівки, як би жахливо він потім себе почував.

Пру спокійно вимовляє, ніби не помічаючи, як тремтить голос чоловіка і які перевернуті всі обличчя:

— Я відчуваю себе відмінно. Я вас всіх так люблю. — Волосся її розметались по подушці — вона жадає зануритися в сон, в несамовиту молитву, в те, що відбувається в її пораненому животі. І в знак прощання піднімає з грудей свій обрубок крила в білосніжному гіпсі.

Вони залишають її на піклування антисептичних ангелів-хранителів і крокують, стукаючи каблуками, тому лікарняними коридорами, вирішивши про себе відкласти з'ясування стосунків до машини.

— Ще цілий тиждень! — вимовляє Гаррі, як тільки "мустанг" рушає з місця. — Хто-небудь з вас уявляє собі, скільки коштує тепер тиждень перебування в лікарні?

— Папа, ну як ти можеш весь час думати тільки про гроші?

— Хтось має ж про це думати. Тиждень — це мінімум тисяча доларів. Мінімум.

— У тебе ж є картка "Блакитного хреста" [38].

— Для невістки вона недійсна. Та й для тебе теж, після того як тобі виповнилося дев'ятнадцять.

— Ну, не знаю, — каже Нельсон, — але мені не подобається, що вона лежить у загальній палаті з усіма цими жінками, а вони стогнуть ночі безперервно, і їх рве. Одна з них навіть чорна, ви помітили?

— Звідки у тебе ці упередження! У всякому разі, не від мене. Так чи інакше, це не загальна палата, а так звана напівіндивідуальна, — каже Гаррі.

— А я хочу, щоб моя дружина лежала в окремій палаті, — каже Нельсон.

— Ось як? Ти хочеш, ти хочеш! А хто буде платити за рахунком, задавала? Чи не ти, звичайно.

Матуся Спрингер каже:

— Я пам'ятаю, коли у мене стався дивертикулит, я лежала в окремій палаті — Фред і чути ні про що інше не хотів. Причому палата була кутова. З вікон відкривався чудовий вид на дендрарій — магнолії були якраз в кольорі.

— Ну а в магазині, — запитує Дженіс, — хіба на Нельсона не поширюється групова страховка?

— На допомогу в зв'язку з пологами мають право лише ті, хто пропрацював в "Спрингер-моторс" більше дев'яти місяців, — повідомляє їй Гаррі.

— Зламану руку я б пологами не назвав, — каже Нельсон.

— Угу, але якби їй не стояли пологи, вона гуляла б зараз зі своєю рукою.

— Може, Мілдред подивилася б, що тут можна зробити, — подає ідею Дженіс.

— О'кей, — знехотя погоджується Гаррі. — Я в точності всіх наших правил не знаю.

Нельсону б тут заспокоїтися. Замість цього він перегинається через спинку переднього сидіння, так що голос його гуркоче в вухах Гаррі, і каже:

— Тільки Мілдред і Чарлі і виручають тебе — сам-то ти взагалі нічого не знаєш. Я маю на увазі...

— Я знаю, що ти маєш на увазі, і я знаю про торгівлю машинами куди більше, ніж ти коли-небудь будеш знати, якщо не візьмешся за розум і не перестанеш грати в ці старі детройтские іграшки, на яких ми і так вже чимало втратили ; пора зосередитися на тому, чим ми займаємося.

— Я б не заперечував, якби ти торгував "Дацун" або "Хонда", але, чесно, пап, "тойоти" ...

— Старий Фред Спрингер отримав ліцензію на торгівлю "тойотами" — "тойоти" ми і продаємо. Бессі, ну чому ви не дасте малому ляпанця? Мені до нього не дотягнутися.

Після паузи до нього доноситься з заднього сидіння голос тещі:

— Я все думаю, чи треба взагалі їхати до церкви. Я знаю, що преподобний Кемпбелл спить і бачить купити орган, а прихильників у нього не так вже й багато. Якщо я там з'явлюся, вони ще можуть поставити мене на чолі комітету, а я для цього занадто стара.

— Вірно, Тереза була така мила? — голосно вимовляє Дженіс. — Точно за одну ніч подорослішала.

— Угу, — каже Гаррі, — а якби пролетіла по сходах обидва маршу, то стала б навіть старше нас.

— Господи, тато, — каже Нельсон, — ти хоч кого-небудь любиш?

— Я люблю всіх, — каже Гаррі. — Просто я не люблю, коли мене заганяють в капкан.

З Сент-Джозефа в Маунт-Джадж треба переїхати через залізничні колії, потім по Локуст повз Верхнього Бруер і далі по парку панорамний огляд, потім, як завжди, повернути ліворуч повз торгового центру. У недільний ранок в машинах їдуть здебільшого американці старшого покоління — жінки з волоссям голубуватих або рожевих відтінків, схожими на пір'я курок, яких розфарбовували на Великдень, поки це не заборонили законом, і чоловіки, з такою силою вчепилися обома руками в кермо, точно інакше машина зараз вирветься і почне скакати і брикатися: ще б пак, тепер, коли через старого аятоли бензин без свинцю на деяких міських заправних станціях коштує долар тринадцять центів, водії намагаються кожную краплю використовувати. Власне, люди вважають, що треба палити пальне, поки воно є, а коли ціна на нього впаде, президент Картер зможе понтіровавшего. В кінотеатрі торгового центру йдуть чотири фільми: "Ламаючи традиції", "Все спочатку", "Втеча" і "10". Гаррі охоче подивився б "10": він знає з реклами, що там грає ця дівчина, схожа на шведку, яка,

точно уродженка Заїру, заплела собі волосся дрібними косичками. Світ єдиний: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: В кінотеатрі торгового центру йдуть чотири фільми: "Ламаючи традиції", "Все спочатку", "Втеча" і "10". Гаррі охоче подивився б "10": він знає з реклами, що там грає ця дівчина, схожа на шведку, яка, точно уродженка Заїру, заплела собі волосся дрібними косичками. Світ єдиний: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: В кінотеатрі торгового центру йдуть чотири фільми: "Ламаючи традиції", "Все спочатку", "Втеча" і "10". Гаррі охоче подивився б "10": він знає з реклами, що там грає ця дівчина, схожа на шведку, яка, точно уродженка Заїру, заплела собі волосся дрібними косичками. Світ єдиний: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: Гаррі охоче подивився б "10": він знає з реклами, що там грає ця дівчина, схожа на шведку, яка, точно уродженка Заїру, заплела собі волосся дрібними косичками. Світ єдиний: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він

запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: всі сплять один з одним. Варто йому уявити собі, скільки в світі пар займаються любов'ю і скільки ще буде займатися, а його це не торкнеться, він так і буде сидіти і поступово вмирати в цій задушливій машині, — у нього падає серце. Він уже ні з ким не буде спати, крім бідної Дженіс Спрингер, — ця перспектива розстеляється перед ним пряма і сумна, як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону: як добре відома дорога. Шлунок у нього після вчорашнього розваги бунтує, як бувало, коли він запізнювався в школу. Він раптом каже Нельсону:

— Як ти все-таки, хай йому чорт, дав їй впасти, чому не втримав? Та й взагалі, що ви так пізно там робили? Коли твоя мама була тобою вагітна, ми нікуди не ходили.

— Хоч принаймні побули разом, — каже хлопець. — Ти-то, наскільки я чув, був ходок.

— Але не тоді, коли вона була тобою вагітна, тоді ми вечір за ввечері просиджували перед цим безглуздим ящиком, дивилися "Я люблю Люсі" та іншу нісенітницю, вірно, Бессі? І не нюхали ніякої травички.

— Травку не нюхати, її курять. А нюхають кокаїн.

Матуся Спрингер з запізненням відповідає на його питання.

— Ну, я ж точно не знаю, як ви з Дженіс себе вели, — втомлено каже вона голосом людини, яка дивиться з вікна на те, що відбувається на вулиці. — Молодь нині інша.

— Прямо скажемо, інша. Ти виставляєш за двері людини, щоб дати місце більш молодому, а цей молодий на всі заставки розносить твій товар.

— Твій товар цілком о'кей, якщо ти цим задовольняєшся, — оголошує Нельсон.

Гаррі в люті перериває його, думаючи про бідну Пру, яка лежить в палаті і чекає чоловіка, а є пхикає немовля і тикає головою їй у бік; про Мелані, яка в поті чола трудилася в "млинець будинку", обслуговуючи всіх цих банківських недоумків, які вважають за краще обідати в місті; про свою милою, повної надій дочки, яка змушена задовольнятися цим великим червонопикий Джеймі; про бідну маленької Сінді, яка змушена з посмішкою терпіти старого Уебба з його манією фотографувати її в різних позах, інакше він не може збудитися; про Мім, яка стільки років задовольняла примхи цих головорізів-італьяшек; про маму, прати своїми старими руками в сірій мильній воді і плакала під звуки блюзів на кухні, поки їй не пощастило і хвороба Паркінсона не вкладеться її відпочивати в спальні; про всіх жінок в світі, яких використовують і гублять чоловіка, щоб ось такі жовтороті молодики могли з'явитися на світло.

— Дай-но я тобі дещо розповім про "тойоти", — каже Гаррі сидить ззаду Нельсону. — Їх збирають маленькі жовті чоловічки в білих халатах, які працюють на одному і тому ж заводі від колиски до могили і прямо-таки божеволіють, якщо в систему запалювання потрапила хоч одна порошок, а ці драндулети, що випускає Детройт, збивають чорношкірі в навушниках, з яких їм прямо у вуха наярює музика, та до того ж до того накачати наркотиками, що не можуть відрізнити гвинт з прорізаної головкою від гайки-баранчика, і при цьому ненавидять фірму, де працюють. Половина машин, які сходять з конвеєра на заводах Форда, навмисно зіпсовані — забув, де я про це читав, але не в журналі "До відома споживачів".

— Тату, ти сповнений забобонів. Що б сказав про це Заповзятливий? ..

Заповзятливий! І вже зовсім іншим голосом Гаррі каже:

— ушлого вбили в Філадельфії в квітні, хіба я тобі не говорив?

— Ти без кінця говориш мені про це.

— Я ж не кажу, що чорні погано працюють на конвеєрі, я їх не звинувачую, просто кажу, що вони виробляють погані машини.

Але Нельсон вже налаштувався на атаку — він образився і весь в раздризганнях почуттях, бідолаха.

— І яке ти маєш право критикувати мене і Пру за те, що ми поїхали до друзів, коли сам ти відправився зі своїми друзями милуватися цими безглуздими екзотичними танцівницями? Як тобі це може подобатися, мам?

— Це було зовсім не так погано, як я думала, — каже Дженіс. — І все в рамках пристойності. Право ж, нітрохи не гірше, ніж колись на старих ярмарках.

— Нічого перед ним виправдовуватися, — каже їй Гаррі. — Хто він такий, щоб нас критикувати?

— Найцікавіше, — продовжує Дженіс, — що нам з Сінді і Тельма завжди подобалися одні дівчата, а чоловікам — зовсім інші. Нам всім сподобалася ця висока східна жінка, така граціозна і артистична, а чоловікам, мама, сподобалася маленька блондинка без підборіддя, яка танцювати-то не вміла.

— Зате створювала атмосферу, — пояснює Гаррі. — Я хочу сказати, вона все робила всерйоз.

— А потім ця коротконога чорна товстуха, яка завела тебе. Ну та, що з пером.

— З оливковою шкірою. Вона була теж славна. А щодо пера — я б обійшовся без нього.

— бабуля зовсім не цікаво слухати цю гидоту, — пояснює Нельсон з заднього сидіння.

— Бабуся не заперечує, — каже йому Гаррі. Ніщо не дратує Бессі Спрингер. Бабуся любить життя.

— Ну, не знаю, — зітхнувши, каже стара. — Коли ми могли цим цікавитися, такого не було. Пам'ятаю, Фред іноді приносив додому "Плейбой", але мені це здавалося скоріше сумним, всі ці вісімнадцятирічні дівчата, зовсім як діти, тільки тіло у них доросле.

— А хто не діти? — запитує Гаррі.

— Говори від свого імені, пап, — вставляє Нельсон.

— Ні, я хотіла сказати, — не відступається матуся Спрингер, — дивишся на те, як нинішні дівчата ходять зовсім голі, в чому мати народила, і дивиєшся, навіщо батьки їх ростили. Та й взагалі, що думають з цього приводу батьки. — Вона зітхає. — Так, світ став іншим.

Дженіс каже:

— По-моєму, в тому ж місці по понеділках влаштовують вечори для дам з чоловічими стриптизерами. І мені говорили, Доріс Кауфман говорила, що молоді хлопці справді бояться цих вечорів, тому що жінки кидаються на них і навіть намагаються підійнятися на сцену. Кажуть, гірше всіх жінки, яким за сорок.

— Це така гидота! — каже Нельсон.

— Стеж за тим, що говориш, — повчає його Гаррі. — Твої матері якраз за сорок.

— Па!

— Ну, я б так себе не вела, — говорить Дженіс, — але я можу собі уявити, що є жінки, які здатні так себе вести. Я думаю, багато що залежить від того, наскільки їх задовольняють чоловіки.

— Мама! — обурюється хлопець.

Вони об'їхали гору і згорнули на Центральну вулицю; судячи по годинах у вітрині хімічної чистки, вже без трьох хвилин десять.

— Схоже, ми встигнемо, Бессі! — кричить сидять ззаду Гаррі.

Прапор на мерії наполовину приспущено через заручників в Ірані. Люди в святковому одязі все ще стікаються до церкви під дзвін дзвонів, скликає їх своїми залізними мовами під сірим, розідраним вітром листопадовим небом, відсвічує подекуди сріблом. Випускаючи матусю з "мустанга", Гаррі каже їй:

— Тільки не закладіть магазин заради цього органу Манною Каші.

Нельсон запитує:

— Як ти будеш добиратися додому, бабуса?

— Мене, напевно, підвезе онук Грейс Штуля — він зазвичай приїжджає за нею. Ну а немає, так і пішки дійду — НЕ помру.

— Ах, мама, — каже Дженіс, — тобі ж в житті не дійти. Якщо тебе не буде кому підвезти, подзвони нам, коли збори скінчяться. Ми будемо вдома.

У клубі зараз скоротили до мінімуму обслугову, тому подають лише заздалегідь приготовані бутерброди, половина сіток на тенісному корті спущена, а на полях для гольфу переставлені покажчики лунок. Повертаючись додому з Дженіс і Нельсоном, Гаррі згадує, як вони їздили раніше втрих, жили разом, були молодші. Між малим і Дженіс цей зв'язок збереглася. А він її втратив. Вголос він вимовляє:

— Значить, тобі не подобаються "тойоти".

— Питання не в цьому, пап, там нічому подобатися або не подобатися. Вчора на вечірці я розмовляв з однією дівчиною, яка тільки що купила "короллу", так ми з нею говорили тільки про старих американських машинах — які вони були чудові. Ось і

"вольво" теж стали не ті, і ніхто тут нічого не може вдіяти. Як то кажуть, всьому свій термін.

Хлопчисько явно прагне підтримати розмову і залагодити сварку; Гаррі ж мовчить, роздумуючи: "Всьому свій термін — будеш так гнати, так крутитися та ще наркотиками накачуватися, добре, якщо до моїх років дотягнеш".

— "Мазди", — каже Нельсон. — Ось чим би я хотів торгувати.

— В такому разі йди до Ейбу Шафетцу і проси роботи. Я чув, він начебто прогорає — стільки у "мазд" дефектів. Менні говорять, ніколи ним усіх не виправити.

— По-моєму, — каже Дженіс, намагаючись внести дух умиротворення, — реклама "тойот" по телевізору на рідкість розумна і шикарна.

— О, реклама — чудо, — погоджується Нельсон. — Реклама — просто чудо. Я-то кажу про машини.

— А тобі не подобається, — запитує Гаррі, — ця нова, там, де вона хрюкає і рушає з місця? — Він хрюкає, і Дженіс з Нельсоном сміються, і останній квартал до будинку вони їдуть по Джозеф-стріт під голими кленами, весело згадуючи всі втрюх, яка у "тойот" була реклама з підхоплюватися в машини чоловіками і жінками, звичайними чоловіками і жінками, їх одяг здіймається складками ангельських убрань, точно сталося бурхливе хімічна сполука або з'явилося крупним планом крило колібри, злітає і падає вниз, а чоловіки і жінки посміхаються і застигають в повітрі, кидаючи виклик земному тяжінню.

— Треба нам звідси з'їжджати, — раптово захриплим голосом виголошує Гаррі декількома днями пізніше, напередодні повернення Пру з лікарні, де вона пролежала цілий тиждень. Вони з Дженіс в спальні, на дворі ніч; бук, скинувши з себе листя і тріскучі коробочки насіння, пропускає тепер в їх кімнату куди більше світла, ніж влітку. Два скла у вікні з боку, що ближче до вулиці, з того боку, де спить Кролик, не ідеально гладкі, а злегка хвилясті, все в якихось довгастих бульбашках, які вдень ледь помітні оку, зате вночі утворюють на дальній стіні медальйони крапчастих тіней, різко збільшених, більш яскравих за кольором, ніж насправді, так що над заставленим туалетом червоного дерева, який перейшов до Дженіс від Кернер, у чотирьохстулкове двері, що відгороджує від них світ, вся стіна строката, кольорова, як вітраж. За десять років, що вони тут живуть, в ті хвилини і години, що проходять, коли вже погашена лампа і ще не настав сон, ці світяться квадратики закарбувалися в мозку Гаррі, як коштовності, яскраві камінці, що утворилися з повітря, — йому буде їх не вистачати, коли він поїде звідси. Але їхати треба. На абстрактний малюнок накладаються тіні від гілок бука, які терплять і качає холодний вітер.

— Куди ж ми поїдемо? — запитує Дженіс.

— Купимо собі будинок, як все, — каже він тихим, хрипким голосом, точно матуся Спрингер може почути це його зрада крізь стіну, незважаючи на бурмотіння, а потім гуркіт телевізора в момент кульмінації; потім вибухає реклама, потім починає наростати нова кульмінація. — В іншій частині Бруер, ближче до магазину. Ці щоденні поїздки через центр міста зводять мене з розуму. Та й скільки бензину йде.

— Тільки не в Пенн-Виллас, — каже вона. — Назад у Пенн-Виллас мене ні за що не заманиш.

— Мене теж. А як щодо Пенн-Парку? Там сусідами у нас будуть всі ці славні адвокати — фахівці з розлучень і дерматологи. Я завжди мріяв — ще в ту пору, коли ми грали в баскетбол, — оселитися там де-небудь. Щоб будинок, по крайній мере по фасаду, був облицьований каменем, ну і, може бути, з втопленою вітальні — тоді ми могли б пристойно приймати Меркеттов. А сюди просто незручно когось кликати: матуся, правда, після вечері йде до себе нагору, але тут так чертовски похмуро, та ще тепер тут Нельсон зі своєю командою.

— Він говорив, що вони збираються зняти квартиру, коли справи налагодяться.

— Справи у нього ніколи не налагодяться при його ставленні до роботи. Ти це знаєш. А тут він живе безкоштовно; і потім, ми не будемо так гризете, залишаючи твою матусю. Такий шанс не можна упускати. — Його рука забирається глибоко під її нічну сорочку; прагнучи змусити дружину подивитися на речі його очима, він пестить її грудей, бере їх в долоні, а вони схожі на повітряні кулі, з яких почали випускати повітря, це й не дивно при її віці, але все одно завдяки тенісу, плавання та генам старого Фреда спрингера тіло у неї в кращому стані, ніж у більшості. Соски її набухають, і його член без особливих зусиль твердне. — Або, може, — продовжує він все так же хрипко, — купити таку псевдотюдоровську штукуну, схожу на пряниковий будиночок, у них ще такі гостроверхі дахи, як у відьомських будинків на картинках. Бог ти мій, як би загордився папка, якщо б побачив, що я живу в такому будинку!

— А нам це по кишені, — запитує Дженіс, — при тому, що тепер треба платити тринадцять відсотків по заставних?

Він пересуває руку по шовковистою, гладкою опуклості її живота до волосне, яка немов ощетінівається від його дотику. Треба буде йому як-небудь пожувати її. Покласти на спину, щоб ноги звисали з краю ліжка, опуститися на коліна і жувати її промежину, поки вона не закінчить. Адже він так робив, коли вони ще тільки зустрічалися в квартирі тій дівчата, що виходила на старі сірі бензобаки біля річки, опускався на коліна і годинами пасся на її жорсткому лузі, терся носом, століттями про це чудо. Будь-яка жінка — всі вони заслуговують на те, щоб їх час від часу ось так жували, вони кінчають, і в роті у тебе немов з'являється устриця, цікаво, як повії таке витримують — член за членом, а ковтати доводиться, за тиждень, мабуть, проковтують не одну пінту. Ось Рут це не подобалося, але деякі сучки, якщо вірити порностатейкам в "Уї", заковтують по милу душу, одна навіть сказала, що це для неї як шампанське. Можливо, втопленою треба робити не вітальню, а кабінет, просто повинно бути таке місце, де одна-дві обтягнуті бобриком сходинки були б вниз, щоб ти відчував, що знаходишся в сучасному будинку.

— У цьому принадність інфляції, — каже він Дженіс, щосили намагаючись її звабити. — Чим більше ти повинен, тим краще твої справи. Запитай Уебба. Платиш-то ти доларами, які все знецінюються, а відсотки Дяді Сему вичитаєш з прибуткового

податку. Навіть після того як ми купили ранди і заплатили податок у вересні, у нас в банку залишилося занадто багато грошей, а гроші в банку тримають нині тільки недотепи. Внесемо їх як аванс за будинок, і нехай банк тривожиться з приводу того, що долар падає, а наш будинок тим часом буде щороку підніматися в ціні на десять — двадцять відсотків. — Він відчуває, що Дженіс починає відповідати на його ласки.

— По-моєму, це буде важко мамі, — каже Дженіс слабким голосом, який з'являється у неї в хвилини близькості. — Адже вона збирається залишити нам цей будинок, і я знаю, вона розраховує, що до тих пір ми будемо жити тут з нею.

— Вона проживе ще двадцять років, — каже Гаррі. — А через двадцять років тобі буде шістдесят чотири.

— І потім — не здасться це дивним Нельсону?

— Чому? Адже саме цього він і хоче — щоб я не маячила перед ним. Я придушую хлопця.

— Гаррі, я не впевнена, що це ти на нього так дієш. По-моєму, він просто боїться.

— Чого ж йому боятися?

— Того, чого боявся і ти в його віці. Життя.

Життя. Занадто вона довга і одночасно коротка. Боїшся, що вона скінчиться, і боїшся, що завтра буде таким же, як вчора.

— Ну, не треба було йому повертатися додому, якщо він так налаштований, — каже Гаррі. Він явно втрачає інтерес до любовних утіх.

— Він же не знав, — каже Дженіс. Гаррі відчуває, що і її думки йдуть від заклику плоті в сумну сферу сімейного життя. — Він же не знав, що ти будеш так чіплятися. Чому ти так до нього ставишся?

Чортів хлопець, якому не було ще й тринадцяти, спробував відвести у нього Джилл в Пенн-Виллас після того, як Дженіс пішла.

— Це він чіпляється до мене, — каже Гаррі. Він перестав шепотіти. Телевізор у матусі Спрингер ще включений — щось там шарудить, гуркоче, гул наростає, але це, мабуть, чи не людські голоси, а шум дерев або океану. Матуся пристрастилася дивитися о пів на дванадцяту спеціальне повідомлення Ей-бі-сі про заручників і щоранку переказує їм останні відомості про те, що нічого не відбувається. Хомейні і Картер — обидва потрапили в пастку, розставлену групою зарослих волоссям хлопців, які ні чорта ні в чому не тямлять, несуть всяку нісенітницю щодо того, що люди похилого віку женуть молодь на війну, — ось позбутися б від усіх цих хлопців, тоді в світі стало б куди спокійніше жити. — Варто мені розкрити рот, як у нього на обличчі з'являється роздратоване вираз. Що б я йому в магазині не сказав, він йде і робить навпаки. З'явився тут один малий купувати машину з тих двох спортивних, що Нельсон розколошматили тоді, і попросив поставити у нас на продаж мотосани. Я вирішив, що це жарт, але тут на днях приходжу в магазин і бачу — спортивна машина пішла, а ці жовті мотосани "Кавасакі" стоять собі в передньому ряду поруч з новенькими "Терсел". Я так і підскочив, а Нельсон каже мені: вистачить їхати по старих рейках; він, виявляється, пообіцяв хлопцеві за них чотири сотні, а нам ця історія принесе таку

популярність, якою ми б в житті не мали, Істран ми в два рази більше на рекламу: ще б пак — знайшовся божевільний торговець, який взяв мотосани для продажу! а ці жовті мотосани "Кавасакі" стоять собі в передньому ряду поруч з новенькими "Терсел". Я так і підскочив, а Нельсон каже мені: вистачить їхати по старих рейках; він, виявляється, пообіцяв хлопцеві за них чотири сотні, а нам ця історія принесе таку популярність, якою ми б в житті не мали, Істран ми в два рази більше на рекламу: ще б пак — знайшовся божевільний торговець, який взяв мотосани для продажу! а ці жовті мотосани "Кавасакі" стоять собі в передньому ряду поруч з новенькими "Терсел". Я так і підскочив, а Нельсон каже мені: вистачить їхати по старих рейках; він, виявляється, пообіцяв хлопцеві за них чотири сотні, а нам ця історія принесе таку популярність, якою ми б в житті не мали, Істран ми в два рази більше на рекламу: ще б пак — знайшовся божевільний торговець, який взяв мотосани для продажу!

Дженіс видає якийсь легкий звук, який, якби його не менш втомленою, означав би сміх.

— Саме так надходив тато.

— І потім, він набрав за моєю спиною на десять тисяч старих спортивних машин, які жеруть по галон бензину на десять миль, кому вони потрібні такі, та ще ця історія з Пру, яка обійдеться нам в цілий статок. Адже вона ж ніяк не застрахована.

— Ш-ш! Мама може почути.

— А я і хочу, щоб вона почула: це вона потурає хлопцю і його "геніальним" ідеям. Ти ж чула вчора ввечері, як вони міркували, що у них з Пру буде своя машина, хоча цей старий "Ньюпорт" матусі шість днів в тиждень стоїть в гаражі?! — Приглушені вигуки проникають крізь обклеєну шпалерами стіну — це іранці вийшли на демонстрацію перед американським посольством, на радість телевізійникам. У Кролика від досади навіть перехопило подих.

— Я просто не можу більше тут, лапочка.

— Розкажи мені краще про будинок — каже Дженіс, повертаючи його руку до себе на живіт. — Скільки там буде кімнат?

Він починає гладити її, веде пальцями уздовж складочки з одного боку, потім з іншого боку трикутника, а потім задумливо проводить посередині. Чуприна у Сінді була темніше, ніж у Дженіс, менш кучерява, можливо, більш жива при падало на неї світлі, світіся голочками, як хутро на старій шубі матусі Спрингер.

— Адже нам не потрібно багато спалень, — говорить він Дженіс, — досить однієї великої для нас з тобою і щоб там було величезне дзеркало, в яке можна дивитися з ліжка ...

— Люстерко?! Звідки у тебе ця ідея — щодо дзеркала?

— У всіх тепер є дзеркала. Лежиш у ліжку і бачиш себе.

— Ох, Гаррі, немає ...

— А я думаю — так. Ну і потім, скажімо, ще одну спальню — на випадок, якщо раптом твоя матуся надумає пожити з нами або приїде хтось в гості, але тільки щоб не поруч з нашою, щоб нас розділяла принаймні ванна, а то телевізор аж надто заважає; а

внизу у нас буде кухня з новітнім обладнанням, включаючи електрокомбайн ...

— Я їх боюся. Доріс Кауфман каже, що перші три тижні у неї все перетворювалося в кашу. Різниця лише в тому, що один вечір каша була рожева, інший — зелена.

— Нічого, навчишся, — муркоче він, описуючи рукою кола по її тілу, — кола, які, розширюючись, захоплюють її соски і низ живота, а потім скорочуються, так що пальці стосуються лише пупка, схожого на дірку в дупі цієї оливковою сучки на шосе 422. — для цього існує спеціальне керівництво, а потім, у нас буде холодильник з автоматичною заморожуванням і вбудована в стіну плита, де духовка — на рівні твого обличчя, щоб не нагинатися, і ще мікрохвильовка, яка для мене є загадкою: я читав десь, що ці печі можуть підсмажити т БОІ мізки, навіть якщо ти знаходишся в сусідній кімнаті ... — Волога, її промежину така волога, що він навіть лякається, доторкнувшись до неї, точно стосується слимака під листом в саду. Член його так роздувається, що навіть боляче. — І потім, у нас буде втоплена вітальня з освітленням, прихованим в стінах,— ми там зможемо приймати гостей.

— Кого ж ми будемо кликати в гості? — Голос її ледь чутний: подушка поглинає його, як пил з обличчя мумії.

— О-о. — Рука його продовжує ковзати по її тілу колами, колами, переносючи вологу на соски і залишаючи її спочатку на одному, потім на іншому, точно навішуючи мішуру на кінчики гілок різдвяної ялинки. — Так кого завгодно. Доріс Кауфман і всіх інших лесбіянок, які грають в теніс в "Летючий орле", Сінді Меркетт і її вірного супутника Бадді Інглфінгера, всіх цих славних дівчат, які крутять своїми гарними задами в "Золотий вишеньці", щоб Америці веселіше жилося, всіх цих розкішних самців, які працюють у відділі ремонту та запасних частин "Спрингер-моторс" ...

Дженіс хихикає, і в цей момент внизу плескає вхідні двері. Новостав Пру, Нельсон тепер зазвичай відправляється в бар — той, що раніше називався "Фенікс", і бовтається серед цього моторошного наброду, який вбиває там час. Гаррі обурює ця свобода, якою користується хлопець: йому дозволили не працювати вечорами, щоб він міг відвідувати Пру, так нічого хитатися по барах і накачувати. Якщо хлопця так вразило, коли вона впала, він мав би зайнятися чимось більш вартим — із вдячності, чи що, або в якості спокути, або чомусь ще. Внизу чути його п'яні кроки, вони бухають один за іншим — бум, бум — по вітальні, між диваном і вольтерівським кріслом і далі, повз підніжжя сходів, так що задзвеніла посуд в буфеті, — на кухню, за пивом. У Гаррі перехоплює подих, коли він уявляє собі це марне, здивоване обличчя, Прикладайте ще до однієї банку з пивом, — п'є і жере досхочу і при цьому зневажає весь світ. Він відчуває, як поруч з ним застигла мати Нельсона, прислухаючись до кроків сина, і кладе її руку на свій член — її пальці умілими рухами починають накачувати шкірку з боків. Знизу доносяться кроки Нельсона, що повертається в вітальню, в вольтерівське крісло, а Дженіс і Гаррі віддаються любові, і Гаррі, маючи на увазі будинок, який йому так хочеться купити, хрипко запевняє дружину: і Гаррі, маючи на увазі будинок, який йому так хочеться купити, хрипко запевняє дружину: і Гаррі, маючи на увазі будинок, який йому так хочеться купити, хрипко запевняє дружину:

— Тобі він сподобається. Сподобається.

В'їжджаючи в Бруер на величному старому темно-синьому "Крайслері" матусі Спрингер, Нельсон каже Пру:

— В житті не здогадаєшся. Він умовив маму купити будинок. Вона сказала, що вони подивилися вже штук шість. Всі ці будинки здалися їй занадто великими, але тато каже, що вона повинна звикати думати масштабно. По-моєму, він злегка збожеволів.

— Цікаво, наскільки це пов'язано з тим, що ми до них переїхали? — спокійно вимовляє Пру. Вона хотіла, щоб вони знайшли собі квартиру приблизно в тому ж районі, де живуть Худий, Джейсон і Пем, і ніяк не може зрозуміти, навіщо Нельсону потрібно жити з бабусею.

А в ньому, як захисна реакція, закипає злість.

— Не бачу, чому це повинно було так на нього подіяти, так будь-який пристойний батько був би радий, що ми живемо з ними. У будинку безліч місця, і бабуню не можна залишити одну.

— А я думаю, — каже його дружина, — коли люди у віці, цілком природно мати свій будинок.

— І природно — кидати бабусь, щоб вмирили на самоті?

— Але ми ж тепер тут.

— Тільки тимчасово.

— Я теж так спочатку думала, Нельсон, але тепер я бачу, ти не хочеш, щоб у нас був свій будинок. Ти не винесеш такого життя, коли залишимося тільки ти і я.

— Я терпіти не можу тісних квартир і кооперативних будинків.

— Гарзд, я ж не скажуся. Я тепер вже звикла. І мені подобається твоя бабуся.

— Терпіти не можу цих старих будинків в центрі міста, хоч вони нині і знову ожили завдяки строкатим крамничках, які постачають товари всяким виродкам та очманілий від наркотиків змішаним парам. Все це нагадує мені Кент. Але ж я втік сюди, рятуючись якраз від такого видрючіванія. Взяти хоча б цього худого: він начебто заперечує всю нашу культуру, нюхає кокаїн, балується мескаліном та іншої гидотою, а знаєш, чим він заробляє собі на життя? Виписує рахунки в електрокомпанії округу Дайамонд і запечатує їх у конверти; якщо він протримається на цьому місці ще років десять, то стане старшим, — так хіба він не працює на систему?

— А він зовсім і не робить з себе революціонера, він любить красиві речі і суспільство інших хлопців.

— Треба бути все-таки послідовним, — каже Нельсон, — якось це непорядно — доїти суспільство і одночасно знущатися над ним. Ти мені як раз і подобалася більше Мелані тому, що начебто не була схиблена на всіх цих радикальних ідеях, як вона.

— Я не знала, — говорить Пру ще спокійніше, — що ми з Мелані були суперницями. І що ж — ви вдосталь насолодилися один одним цього літа?

Нельсон дивиться прямо перед собою, шкодуючи, що своїми зізнаннями довів до цієї розмови. У Бруер вже запалилася різдвяна ілюмінація — червоні і зелені вогники і тріпочуть прикраси з фольги здаються засохлими і скукожилися на позбавлених снігу

вулицях, — жалюгідна подоба того свята, який зберігся в його дитячих спогадах, коли було скільки завгодно електрики і майже не було вандалізму. Тоді на кожному ліхтарі висів величезний вінок зі справжніх ялинових гілок, зрізаних в навколишніх горах, а сміється Санта-Клаус в натуральну величину на білих з сріблом санях, запряжених вісімкою оленів зі скляними очима, в цій на вигляд шкурі, висів на канатах, натягнутих між другим поверхом "Кролла" і дахом будинку, в якому була тютюнова лавка і якого вже немає. Всі вітрини в центрі між Четвертої та Сьомої вулицями були заставлені розфарбованими дерев'яними солдатиками, і верблюдами, і волхвами, і золотими органними трубами в хмарах скловолокна, а вечорами тротуари заповнювали покупці, і з перегрітих магазинів мчали різдвяні піснеспіви, розчиняючись в морозному повітрі, колючому, як ялинка, і так вірилося, що десь там, у темряві, навколишнього освітлений місто, народилося немовля Христос. Зараз же Різдво було якесь жалюгідне. Міський бюджет різко скоротили, і в центрі на місці половини магазинів стоять порожні коробки. і так вірилося, що десь там, у темряві, навколишнього освітлений місто, народилося немовля Христос. Зараз же Різдво було якесь жалюгідне. Міський бюджет різко скоротили, і в центрі на місці половини магазинів стоять порожні коробки. і так вірилося, що десь там, у темряві, навколишнього освітлений місто, народилося немовля Христос. Зараз же Різдво було якесь жалюгідне. Міський бюджет різко скоротили, і в центрі на місці половини магазинів стоять порожні коробки.

— Ну, розкажи ж, — пристає до нього Пру. — Я ж знаю, що між вами все було.

— Звідки ти знаєш?

— Знаю.

Він вирішує піти в наступ: поступися зараз молодій дружині, і вона сяде тобі на голову.

— Нічого ти не знаєш, — каже він їй. — Знаєш тільки, що треба триматися за цю чортову штуку, яка сидить в тобі, ось в цьому тобі немає рівних. Рехнутися можна.

Тепер вона дивиться прямо перед собою — пов'язка на її руці маячить білою плямою на самому краю його поля зору. А у нього ріже очі від цих святкових вогнів, буравящими грудневу темряву. Нехай вдає з себе мученицю скільки хоче. Намагаєшся сказати правду, а виходить суцільна прикрість.

Бабулино стара машина котить як по маслу, але вона досить неповоротка: ще б пак — стільки в ній металу, навіть відділення для рукавичок викладено металом. Коли Пру ось так замовкає, в горлі Нельсона виникає присмак — присмак вчиненої несправедливості. Адже він же не просив її народжувати йому дитину, ніхто її про це не просив, а тепер, коли він на ній одружився, у неї вистачає нахабства скаржитися, що він не купує їй квартири: дай їм одне, вони тут же вимагають іншого. Ох вже ці жінки — точно бездонна яма: вкладаєш в них і вкладаєш — і все їм мало, віддаєш все своє життя, а вони посміхнуться такою собі кривої сумною усмішечкою і шкодують, коли все вже позаду, що ти не зумів сказати краще. Він достатньо пов'язав себе, і більше зв'язати його їй не вдасться. Інший раз, дивлячись на неї ззаду, він тільки диву дається, як вона пролунала — стегна широкі, точно сарай, можна подумати, що там притулилося

не маленьке рожеве істота, а рогата білий носоріг, який має до Нельсону настільки ж мало відносини, як той розпливчастий людина на Місяці, ось що відбувається, коли Природа починає командувати, — все виходить з-під контролю. Присмак у роті стає нестерпним — він просто повинен висловитися, викинути це з себе.

— До речі, — каже він, — а як щодо того, щоб побавитися?

— Я не думаю, щоб це дозволялося на такому місяці. Та й потім, я відчуваю себе моторошної потворою.

— Уродина або не потвора, ти — моя. Моя бабуса.

— Я весь час така сонна, ти й уявити собі не можеш. Але ти маєш рацію. Давай побалуємось сьогодні. Давай повернемося додому раніше. Якщо хто-небудь в "Барлозі" запросить нас до себе, давай не поїдемо.

— Ось бачиш, якби у нас була квартира, на якій ти зовсім збожеволіла, нам би теж довелося запрошувати до себе людей. Принаймні у бабусі ми від цього позбавлені.

— Мені там так спокійно, — каже вона, зітхнувши. Що вона хоче цим сказати? Не треба йому витягати її з дому вечорами: він адже одружений чоловік, він працює, йому повинно бути не до розваг. А як він боїться йти на роботу — щоранку прокидається з гложущою відчуттям під ложечкою, точно це не у неї, а у нього сидить всередині білий носоріг. Ці спортивні машини, які стоять некуплені і кожен день муляють йому очі, і те, що Джейк і Руді ніяк не примиряться з його рішенням взяти мотосани для продажу і дивляться з таким виглядом, ніби він зіграв злий жарт зі своїм батьком, тоді як на самому справі у нього і в думках нічого подібного не було — просто малий дуже просив, а Нельсону хотілося скоріше позбутися від "Меркурія", всякий раз, як він бачив цю машину, вона нагадувала йому про ту пору, коли татусь зневажав його, навіть слухати не хотів — це було несправедливо, так що він змушений був розколошмати ці дві машини, щоб стерти знущальний посмішку з лица батька.

Демонстраційний зал для нього — все одно як сцена, на яку він вийшов, не вивчивши до кінця ролі. Може, це від усього, чим він накачується, кокаїн ніби перепалюваних носову перегородку, а тепер кажуть, марихуана руйнує клітини мозку, а тетрагидроканнабіол осідає в жирових тканинах, і потім ти місяцями ходиш як ідіот, скільки зараз з'явилося хлопчаків з надмірно розвиненою грудьми, тому що організму чогось не вистачало, коли вони росли, в тринадцять років; Останнім часом Нельсону бачаться — не у сні, а наяву, коли він стоїть з відкритими очима, — люди з дірками замість носа, мабуть, від того, що перебрали кокаїну, або Пру в лікарні — вона лежить в ліжку, а під боком у неї маленький червоноокий носоріг, може, це йому так здається через гіпсу на її руці, вже брудного і обсипається по краях, з стирчить назовні бахромою бинта. І ще татусь. Він все більше і більше лунає, перестав бігати, і шкіра у нього блищить, точно пори всмоктують харчування прямо з повітря.

У дитинстві у Нельсона була книжка з такою твердою блискучою мальованою обкладинкою і чорним, точно ізоляційна стрічка, корінцем: на обкладинці був зображений велетень з шишкуватим, зеленим, зарослим волоссям особою, який, усміхаючись — це і було найстрашніше, то, що він посміхався своїми товстими губами,

скалячи величезні, рідкісні, як у всіх велетнів, зуби, — заглядав у печеру, де хлопчик і дівчинка — швидше за все брат і сестра, герої казки, — сиділи зіщулившись, ледве помітні в темряві (читачеві видно було тільки їх потилиці — ага, ось ви де!), загнати ські, до смерті перелякані, не сміючи ні поворухнутися, ні зітхнути — такого страху на них нагнало це величезна, шишкуватими, торжествуюче особа, заслони сонце біля входу в печеру. Таким же представляється Нельсону останнім часом і папаша: він, Нельсон, варто в тунелі, а дальній кінець, через який він міг би вийти на сонячне світло, перегороджує особа батька. Старий поняття не має, що він грає таку роль в житті сина, а винні ця скупа сумна посмішка, цей помах руки, яким він ставить хрест на сина і з розчарованим виглядом повертається на каблуках — саме з розчарованим: не такої сина він хотів мати; а тепер весь чоловічий персонал магазину — не тільки Джейк і Руді, але і Менні, і його механіки, все забруднені маслом, тільки навколо очей біло, — дивиться на нього і теж бачить: ні, він не в батька, і зі зростом не вийшов, та й не вміє так само легко дивитися на речі, як Гаррі Енгстрем. І в цілому світі хто ще, крім Нельсона, може засвідчити, що у всьому винен батько, що він обманщик, і боягуз, і вбивця, а коли Нельсон хоче про це сказати, то не може видавити з себе ні звуку, і світ регоче, дивлячись, як він стоїть розкривши рот і мовчить. Велетень дивиться і посміхається, а Нельсон глибше відповзає в свій тунель. Він і "Барліг" любить за те, що в ній затишно, як в тунелі, димно і п'яно, і під столом передають один одному закрутки, і все дозволено, вони всі разом в цьому димній тунелі, труси і невдахи, яка різниця, і не треба вслухатися, хто що говорить, бо ніхто не збирається купувати "тойоту", або страховку, або що-небудь ще. Ну чому б не створити таке суспільство, де людям дають, що їм потрібно, і дозволяють робити, що вони хочуть? Папаша сказав би, що це фантазія, але ж саме на такому принципі існує світ тварин. і все дозволено, вони всі разом в цьому димній тунелі, труси і невдахи, яка різниця, і не треба вслухатися, хто що говорить, бо ніхто не збирається купувати "тойоту", або страховку, або що-небудь ще. Ну чому б не створити таке суспільство, де людям дають, що їм потрібно, і дозволяють робити, що вони хочуть? Папаша сказав би, що це фантазія, але ж саме на такому принципі існує світ тварин.

— А я все-таки думаю, ти спав з Мелані, — каже Пру своїм сухим рівним голосом мешканки нетрів. Одна звукова доріжка, і тільки.

— Ну навіть якщо і так, що з того? — каже він. — Ми ж з тобою тоді ще не були одружені, так яке це має значення?

— Для тебе — ніякого: всім відомо, ти хапаєш все, що підвернеться, такий ти охочий, а от те, що це була вона, має значення, вона ж моя подруга. Я їй вірила. Я вірила вам обом.

— Тільки, заради всього святого, що не хничь.

— Я й не плачу.

Але він вже уявляє собі, як вона буде сидіти поруч з ним в "Барлозі" в одній з кабінок, надувшись і не кажучи ні слова, не чуючи нічого, крім ударів немовляти в животі; через цю зламану руку вона виглядає так безглуздо, цей живіт і гіпс, і взагалі, коли він дивиться на неї, йому стає її шкода, а потім він каже собі, що таким чином піклується про неї: бере її з собою, тоді як багато хлопців в житті б цього не зробили.

— Гей, — Буркан він, — я тебе люблю.

— І я тебе люблю, Нельсон, — відгукується вона і піднімає з колін руку, яка не в гіпсі, і він, знявши руку з керма, знизує її. Дивно: чим більше вона лунає в ширину, тим тонше і суші стають у неї руки і обличчя.

— Вип'ємо по парі стаканчиків пивка і поїдемо, — обіцяє він їй. Може, там буде дівчинка в білих брюках. Вона іноді приїжджає туди з цим здоровим дубарь Джеймі, і Нельсон розуміє, вона притягує його: їй там подобається, йому — ні.

"Берлога" користується таким успіхом, що на Сосновій вулиці важко знайти місце для машини, а Нельсону полювання позбавити Пру принаймні від необхідності крокувати по холоду, хоча лікар і заявляє, що фізичні вправи їй на користь. Нельсон терпіти не може холоду. У дитинстві він дуже любив грудень, тому що в кінці цього місяця було Різдво, і він з таким хвилюванням чекав всіх радостей, які обіцяє життя, що просто не помічав, як тьма і холод наступають на людину, оточуючи його щільною стіною. А тут ще татусь відправляється з мамою шикувати на якийсь там острів разом з цими своїми смердючими приятелями — валятися на піску і грітися на сонечку, тоді як Нельсон повинен тримати оборону в магазині і замерзати, — несправедливо це. А та дівчина не завжди в білих брюках — в минулий раз на ній була спідниця за новою модою з великим розрізом збоку. Он там є місце перед довгим низьким цегляним будинком, в якому раніше розташовувалася друкарня "Веріті", — схоже, вдасться втиснутися між старим двотонним "фейрлейном" і бронзовим "Хондою-універсалом", в точності. Коли паркуєшся машину, завдання полягає в тому, щоб задник виявився прямо перед фарами іншої машини і твій автомобіль не був розташований дуже далеко від тротуару, інакше ти ніколи не виїдеш. І не бійся підрізати зліва — у тебе завжди буде більше місця, ніж здається. І Нельсон зупиняється впритул до "фейрлейну", так що у Пру виривається різкий вигук: щоб задник виявився прямо перед фарами іншої машини і твій автомобіль не був розташований дуже далеко від тротуару, інакше ти ніколи не виїдеш. І не бійся підрізати зліва — у тебе завжди буде більше місця, ніж здається. І Нельсон зупиняється впритул до "фейрлейну", так що у Пру виривається різкий вигук: щоб задник виявився прямо перед фарами іншої машини і твій автомобіль не був розташований дуже далеко від тротуару, інакше ти ніколи не виїдеш. І не бійся підрізати зліва — у тебе завжди буде більше місця, ніж здається. І Нельсон зупиняється впритул до "фейрлейну", так що у Пру виривається різкий вигук:

— Нельсон!

Він каже:

— Я ж бачу його, бачу, писк і не заважай мені зосередитися. — Він крутить важкий, обтягнутий оксамитом кермо "крайслера" — машини настільки потужною, що здається, це не автомобіль, а броненосець, — розраховуючи, що, ставши на місце, вона миттєво завмре, як ковзаняр на льоду. Ух, до чого ж еротично виглядають фігуристки в своїх костюмах з розлітаються спідничками, коли вони їдуть задом. Нельсон, намагаючись не випустити з уваги досить низько сидять фари "хонди", згадує, як у тій дівчата розчинилися розрізана спідниця, оголивши довгу блискучу ногу до стегна, коли вона сідала біля бару, і як, дізнавшись Нельсона, вона нагородила його соромливою скороминущої посмішкою. Монументальний "крайслер" бабусі відкочується назад, і Нельсон, впевнений в тому, що він ідеально гладко запарки машину, навіть не чує несподіваного скреготу металу, що роздирається металом, і приходить до тями, лише коли машина до середини знівечена і Пру верещить:

— Ой! — точно вона народжує.

Уебб Меркетт каже, що ціна на золото досягла на сьогоднішній день межі: маленької людини в Америці захлеснула ця епідемія, а коли маленька людина схоплюється на підніжку удачі, спритні ділки з неї зіскакують. Ось срібло — інша справа: брати Хант в Техасі скуповують акції срібних копалень на мільйони в день, а люди з такими грошима знають, що роблять. Гаррі вирішує змінити своє золото на срібло.

Дженіс все одно збиралася в центр за різдвяними покупками, так що вони зустрінуться в "млинець будинку", пообідають, а потім поїдуть в бруерській Кредитний банк з ключем від сейфа і виймуть тридцять раундів, які Гаррі три місяці тому купив за 11 313,20 долара. У приміщенні, відведеному банком для спілкування клієнтів зі своїми ящиками-сейфами, Гаррі витягує з-під страхових паперів і державних позик два блакитних циліндрика з кришечками, як туалетні сидіння в ляльковому будинку, і кладе їх Дженіс на долоні — по одному на кожну долоню, посміхається, бачачи, як її знову дивує тяжкість золота. Відразу ставши більш солідними громадянами, вони виходять між двома великими гранітними колонами з банку на слабкий грудневий сонячне світло, перетинають ліс, де стоять непрацюючі фонтани і паркові лавки з цементу з іменами молодих хлопців і дівчат, виведеними фарбою з розпилювача, і по східній частині Уайзер-стріт проходять два квартали, суцільно складаються з магазинчиків, де йде млява передріздвяна торгівля. Виснажені маленькі пуерториканки — єдині покупці, які вбігають і вибігають з дверей цих дешевих магазинчиків, та ще хлопці, яким слід було б бути в школі, так пенсіонери з тупим виразом опухлих від віскі, зарослих щетиною осіб, в брудних стегнах куртках і мисливських капелюхах, — заводи використовували цих строків і викинули на вулицю. яким слід було б бути в школі, так пенсіонери з тупим виразом опухлих від віскі, зарослих щетиною осіб, в брудних стегнах куртках і мисливських капелюхах, — заводи використовували цих строків і викинули на вулицю. яким слід було б бути в школі, так пенсіонери з тупим виразом опухлих від віскі, зарослих щетиною осіб, в брудних стегнах куртках і мисливських капелюхах, — заводи використовували цих

строків і викинули на вулицю.

Проходячи повз алюмінієвих ліхтарів, Гаррі чує, як шелестять, здригаючись на вітрі, вінки з фольги. Золото, золото, співає серце Гаррі, — він відчуває цей тягар в двох глибоких кишенях свого пальто, розгойдується в такт його крокам. Поруч, дрібно перебираючи ногами, поспішає Дженіс — підтягнута, зосереджена жінка в теплій дублянці, яка доходить до чобіт, — поспішає, притримуючи кілька пакетів, які теж шелестять, як і вінки з фольги. Він бачить їх обох в плямисту, подряпаному дзеркалі поруч зі входом в магазин взуття: він — високий, прямий, білолиций; вона — маленька, смуглява, що біжить поруч з ним в шкіряних чоботях кольору бичачої крові, на високих підборах і на блискавки, щільно облягають щиколотку, ноги її відкидають на ходу підлоги дублянки, і її витончений силует — настільки ж незаперечно, як і його чорне ворсисте пальто і ірландська капелюх, — свідчить про те, що це люди, добре в житті влаштовані, що вони можуть дозволити собі крокувати з посмішкою повз тих, хто злісно зиркає на них на вулиці і відводить очі.

Магазин "Фінансові альтернативи", з вікнами, забраними жалюзі в тонку смужку, знаходиться в наступному кварталі — кварталі, який колись користувався поганою славою, але тепер, коли весь центр став таким, анітрохи не відрізняється від сусідніх. У магазині дівчина з платиновими волоссям і довгими наманікюреними нігтями посміхається, дізнавшись Гаррі, і підтягує до прилавка бежеве крісло для Дженіс. Після телефонного дзвінка в якесь далеке приміщення вона відщіпає кілька цифр на своєму маленькому комп'ютері і повідомляє Гаррі і Дженіс — а вони сидять, як два мішка, в своїх товстих пальто у краї її прилавка, — що ціна на золото сьогодні вранці досягла майже п'ятисот доларів за унцію, але вона може запропонувати їм лише 488,75 долара за монету. Таким чином, це складе ... пальці її легко бігають по клавішах, не зачіпаючи їх нігтями, і в сірому віконечку комп'ютера вискакують, немов витягнуті магнітом, цифри: 14 622,50 долара. Гаррі підраховує в умі, що він заробив на своєму золоті по тисячі в місяць, і питає дівчину, скільки срібла він міг би купити на цю суму. Дівчина кидає на нього з-під вій погляд — так подивилася б манікюрниця, вирішуючи, сказати або не сказати, що крім манікюру вона робить ще й масаж в задній кімнаті. Дженіс, що сидить поруч з Гаррі, закурила, і дим її сигарети, простягнувши над прилавком, отруює атмосферу взаєморозуміння, сталу між дівчиною з платиновими волоссям і Гаррі. Дівчина кидає на нього з-під вій погляд — так подивилася б манікюрниця, вирішуючи, сказати або не сказати, що крім манікюру вона робить ще й масаж в задній кімнаті. Дженіс, що сидить поруч з Гаррі, закурила, і дим її сигарети, простягнувши над прилавком, отруює атмосферу взаєморозуміння, сталу між дівчиною з платиновими волоссям і Гаррі. Дівчина кидає на нього з-під вій погляд — так подивилася б манікюрниця, вирішуючи, сказати або не сказати, що крім манікюру вона робить ще й масаж в задній кімнаті. Дженіс, що сидить поруч з Гаррі, закурила, і дим її сигарети, простягнувши над прилавком, отруює атмосферу взаєморозуміння, сталу між дівчиною з платиновими волоссям і Гаррі.

— Ми не займаємося продажем срібла в брусках, — пояснює дівчина. — У нас

срібло є тільки у вигляді доларів, випущених до шістдесят п'ятого року, але ми їх продаємо за вартістю сплаву.

— За вартістю сплаву? — перепитує Гаррі. Він уявляв собі, що це буде невеликий брусок, який ляже в металевий ящик сейфа, як пістолет в кобуру.

Продавщиця терпляча, в її бесстрастності є щось хтиво-сонне. Точно частка шовковистою тяжкості дорогоцінних металів перейшла до неї.

— Ну, ви знаєте, отаке колесо від воза. — Для ясності вона утворює коло, звівши разом гострі, як кинджал, нігті вказівного і великого пальців. — Їх раніше випускав Монетний двір США, а п'ятнадцять років тому їх перестали карбувати. У кожній монеті — нуль сімдесят п'ять тройської унції срібла. Сьогодні срібло йде по ... — вона кидає погляд на папірець, що лежить на її столику поруч з кнопковим телефоном ванільного кольору, — двадцять три долари п'ятдесят п'ять центів за тройську унцію, отже, кожна монета незалежно від колекційної цінності варто ... — знову в хід йде калькулятор, — сімнадцять доларів шістдесят шість центів. Але деякі монети поістерлісь, так що, якщо ви з дружиною надумаете зараз їх купувати, я можу дати вам знижку.

— Значить, це старі монети? — запитує Дженіс голосом матусі Спрингер.

— Є старі, а є і немає, — рівним тоном відповідає дівчина. — Ми купуємо їх за вагою у колекціонерів після того, як вони відібрали те, що являє для них цінність.

Гаррі думав, що все буде інакше, але Уебб адже поклявся, що саме в срібло розумні люди вкладають зараз гроші. І Гаррі питає:

— А скільки срібла ми могли б купити на те, що отримаємо за золото?

На клавіші комп'ютера обрушується справжній шквал: 14 622,50 долара дають магічну цифру — 888. Значить, вісімсот вісімдесят вісім срібних доларів за 16,50 кожен, включаючи комісійні та податок на продаж товарів в Пенсільванії. Кролику цифра 888 представляється величезною, навіть якщо мова йде про сірниках. Він дивиться на Дженіс:

— Крихітка! Так що ти думаєш?

— Право, Гаррі, я не знаю, що тут і думати. Це ж ти вкладаєш капітал.

— Але гроші-то адже наші спільні.

— Ти ж не хочеш більше тримати золото.

— Уебб говорить, срібло може подвоїтися в ціні, якщо нам не повернуть заручників.

Дженіс повертається до продавщиці:

— Я ось подумала, що якщо ми знайдемо будинок, який нам сподобається, і захочемо внести за нього аванс, срібло легко буде продати?

Блондинка дивиться на Дженіс з уже куди більшою повагою і каже м'якше, як жінка з жінкою:

— Дуже легко. Набагато легше, ніж цінні папери або землю. Крім того, "Фінансові альтернативи" гарантують, що куплять у вас все, що ми продали. Якби ви принесли ці монети нам сьогодні, ми б заплатили ... — вона знову глянула на папери, що лежать перед нею на столику, — по тринадцять п'ятдесят за кожную.

— Значить, ми б втратили на цьому по три долари, помножені на вісімсот вісімдесят

восьмій, — каже Гаррі. Руки у нього спітніли, можливо, через те, що він в пальто. Отримай в цьому світі хоч маленьку прибуток, і світ негайно починає придумувати, як би відібрати її в тебе. Ох, взяти б тому золото. Монети були такі красиві, з цими маленькими витонченими оленями на зворотному боці.

— О, але при тому, як зростає ціна на срібло, — вимовляє дівчина і, раптом умолкнув, знімає якусь крихітку, пристали до куточка рота, — ви візьмете своє за тиждень. По-моєму, ви робите дуже розумно.

— Так-то воно так, але що, якщо в Ірані все владнається? — ніяк не може заспокоїтися Гаррі. — Чи не лопне всі як мильна бульбашка?

— Дорогоцінні метали — це не мильна бульбашка. Дорогоцінні метали — межа надійності. Я особисто думаю, арабська валюта стала золотою не так через події в Ірані, скільки через окупацію Великої Мечеті. Коли саудісти в біді, вся розкладка йде за новою.

Значить, розкладка йде за новою.

— О'кей, — каже Гаррі, — вдаримо по руках. Ми купуємо срібло.

Хоча платинова дівчина, як і личить продавщиці, вмовляла їх, вона тим не менше дещо здивована і тепер веде тривалі переговори по телефону, намагаючись набрати потрібну кількість монет. Нарешті з'являється хлопець, якого вона називає Лайлом, з сірим парусиновим мішком, в яких носять пошту; він злегка погойдується під його вагою і, крякнувши, ставить мішок на столик перед дівчиною, — правда, він худючий і схожий на чудив, можливо, через короткої стрижки. Забавно, як все перевернулося: люди нормальні носять нині довге волосся, а всякі виродки і панки ходять коротко стрижені. Цікаво, думає Гаррі, як тепер з цим йде в морській піхоті — напевно, носять волосся до плечей. Цей Лайл приймається міркувати, з підозрою глянувши на Гаррі, точно він купив собі не тільки масаж, а й дошку, обтягнуту чорною шкірою, і батіг.

Спочатку Гаррі і Дженіс вважають, що тільки дівчина з платиновими волоссям і майже ідеальною шкірою має право доторкатися до монет. Вона відсуває всі папери в сторону і з працею піднімає за кут мішок. З нього висипаються долари.

— А, чорт! — Вона смокче забитий палець. — Якщо не заперечуєте, допоможіть мені вважати.

Гаррі і Дженіс знімають пальто і занурюють руки в мішок, витягуючи звідти монети, і кладуть їх стопочки по десять штук. Срібло розкладено по всьому столу — сотні статуй Свободи; деякі монети — стершиєся, більш тонкі, інші — товстенькі, точно прямо з Монетного двору. Дженіс починає хихикати — таку силу-силенну профілів, написів і орлів проходить через її руки, і Гаррі розуміє: це від відчуття, ніби вона ліпить їх з глини. Від великої кількості. Стопки множаться, вони вже утворюють ряди — десять по десять. Нарешті мішок видає останню монету разом з шматком корп, яку дівчина клацанням скидає зі столика. Потім з серйозним виглядом обводить рукою з малиновими нігтями свою частину монет:

— У мене три сотні дев'ятдесят.

Гаррі поплескує по своїм стопках і оголошує:

— У мене двісті сорок.

— А у мене двісті п'ятдесят восьмій, — говорить Дженіс. Вона його обскакала. Він пишається нею. Значить, вона може стати касиром, якщо він раптом помре.

Покликаний на допомогу калькулятор — 888.

— Абсолютно точно, — каже дівчина, не менше здивована, ніж вони. Вона заповнює необхідні документи і вручає Гаррі дві монети по 25 центів і десятидоларову папірець здачі. У нього майнула думка, чи не повернути їй ці гроші в якості чайових. Монети укладаються в три картонні коробки завбільшки з товсті цеглини. Гаррі ставить коробки одну на іншу, і, коли намагається їх підняти, обличчя в нього робиться таке, що Дженіс і дівчина вибухають сміхом.

— Ну і ну! — вигукує він. — Скільки ж вони важать?

Платинова дівчина чаклує на комп'ютері.

— Якщо вважати, що кожна монета важить принаймні трійську унцію, значить, в цілому це буде сімдесят чотири фунти. У фунті адже всього дванадцять трійських унцій.

Гаррі повертається до Дженіс:

— Одну коробку понесеш ти.

Вона бере коробку, і тепер регоче вже він, дивлячись на вираз її обличчя, на якому очі мало не вилазять з орбіт.

— Я не можу, — каже вона.

— Доведеться, — говорить він. — Нам же донести тільки до банку. Пішли, мені ж треба назад в магазин. Навіщо ж ти в теніс граєш, якщо не наростила собі москалів?

А він пишається тим, що вони грають в теніс, — це він зараз намагається для блондинки, зображуючи із себе ексцентричного аристократа з Пенн-Парку.

— Може, Лайл проводить вас? — пропонує дівчина.

Але Кролик не бажає, щоб його бачили на вулиці з цим полумужіком-полубабой.

— Ми впораємося. — І, звертаючись до Дженіс, каже: — Уяви собі, що ти вагітна. Давай. Пішли. — І до відома дівчини додає: — Вона потім зайде за своїми пакетами.

Він піднімає дві коробки і, пліч-о-відкривши двері, змушує Дженіс слідувати за ним. Вийшовши на Уайзер-стріт, освітлену холодним сонцем і тріпоче від вітру, він намагається не гримасувати і не реагувати на погляди перехожих, які з подивом дивляться на те, як він, обома руками міцно притиснувши до себе дві невеликі коробки, насилу утримує їх на рівні стегон.

Якийсь чорний в блакитний кепці сторожа, з налитими кров'ю очима — точно камінці плавають в апельсиновому соку, — зупиняється на тротуарі і, спотикаючись, робить крок до Гаррі:

— Ей, приятель, не зарадиш одному ...

Що це чорних як магнітом тягне до Кролика? Він круто повертається, щоб тілом прикрити срібло, і хитнувся під його змістилася вагою, робить крок вперед. І продовжує йти, не сміючи озирнутися і подивитися, чи слід за ним Дженіс. Але, зупинившись біля краю тротуару поруч з подряпаним лічильником на стоянці машин,

чує її подих і відчуває, як вона насилу наздоганяє його.

— Ще ця шуба, теж важенна, — задихаючись, каже вона.

— Переходь на іншу сторону, — каже він.

— Посеред кварталу?

— Чи не сперечайся зі мною, — Буркан він, відчуваючи, що спантеличений його видом чорний вже рушив слідом. І сходить з тротуару, так що автобус, який перебуває в полукварталі від них, з вереском гальмує. Посеред вулиці, де на розплав за літо асфальті подвійна біла смуга утворює хвилясту лінію, він зупиняється, чекаючи Дженіс. Дівчина дала їй мішок з-під пошти, щоб нести в ньому третю коробку з сріблом, але Дженіс, замість того щоб перекинути мішок через плече, несе його на лівій руці, точно дитини.

— Як ти там? — запитує він.

— Нічого. Іди ж, Гаррі.

Вони переходять на іншу сторону. У крамниці, де колись торгували земляними горішками, тепер не тільки пропонують порнографічні журнали, але ще і розклали їх біля входу. Молоді, м'язисті, блискучі від масла хлопці позують по одному або парами під титрами "Барабанщик" або "Голяк". З дверей виходить шикарний японець в темній, в тонку смужку трійці і в сірому казанку, тримаючи під пахвою згорнуті "Нью-Йорк таймс" і "Уолл-стріт джорнел". Як японець міг опинитися в Бруер? Двері не поспішаючи закривається, але на холодному тротуарі встигає з'явитися, як в старому цирку, запах теплих смажених горішків.

Гаррі каже Дженіс:

— Давай покладемо все три коробки в мішок, і я звалив його собі на спину. Ну, знаєш, як Санта-Клаус. Ха-ха!

Поки вони радяться, навколо них уже починають збиратися пощерблені темношкірі вуличні хлопці і якісь п'яниці в обшарпаній одязинці, по-зимовому одягненою в кілька шарів для тепла. Гаррі міцніше притискає до себе свої дві коробки. Дженіс охоплює щільніше свою третю і каже:

— Пішли, нам в цей бік. До банку залишився всього квартал. — Обличчя в неї розчервонілося від вітру і холоду, примружені очі сльозяться, губи рішуче підібгані — НЕ рот, а щілину.

— Чи не квартал, а добрих півтора, — поправляє він її.

Повз "Бруерской компанії шпалер", в запорошених вітринах якої стоять струнко, точно згорнуті савани, рулони зразків, повз "сандвіч Блімлайна" і "Оптовою торгівлі для офісів Мандербаха", а також вузького магазинчика "Рай для хобі", заставленого плоскими коробками, повз магазину сигар з гігантською заіржавілою вивіскою і заборонених витіюватій залізними ґратами вікон старого закладу Конрада Уайзер "Для устриць", на чорних дверях якого шалено червоними буквами написано тепер "Живий дивертисмент", через Четверту вулицю, де нарешті агорається зелене світло, повз довгого скляного з вкрапленням бетону фасаду "Акме", який, кажуть, до кінця року збанкрутує, повз "Косметичних продуктів Голлівуду" і "Імператорських килимових

покривтів", а також "Автозапчастин і пристосувань фірми" Zenit "з солодкуватим запахом нових шин і вітриною, де виставлені хромовані вихлопні труби, вони йдуть, чоловік з дружиною, а вітер посилюється, і блискучі від дощу тротуари виростають на очах.

Тяжкість, яку тягне Гаррі, нестерпно відтягує йому руки, у нього горять долоні, тверді коробки раз у раз боляче б'ють по животу. Тепер він був би мало не радий, якщо б його пограбували, але тут, в західній частині вулиці, люди, навпаки, обходять їх з Дженіс, немов у них з'явилося щось загрозливе і вони зараз кинуться в атаку зі своїми коробками. Гаррі змушений раз у раз зупинятися, щоб почекати Дженіс, і тяжкість — але ж він несе вдвічі більше, ніж вона, — негайно починає відтягувати йому руки. Фольга, навішати на алюмінієві ліхтарні стовпи, відчайдушно розгойдується. Гаррі відчуває, як піт збігає по його спині під дорогим пальто, а намоклий комірець сорочки, висихаючи, холодним слизьким краєм ріже шию. Під час цих зупинок він дивиться уздовж Уайзер-стріт і бачить бузково-буру громаду гори Джадж; в дитинстві йому думалось, що Бог відпочиває на схилах цієї гори, а тепер йому здається, що Бог дивиться звідти на нього і Дженіс і бачить двох мурах, які намагаються піднятися по краю раковини у ванній. Вони проходять фотомагазин, що рекламує плівку "Агфа", магазинчик "Хексерей" з манекенами, що виставляють напоказ цицьки без сосків під прозорими блузками і піджаками з золотою пряжі, магазин фірми "Рексолла" з пастельними вібраторами, розкладеними серед різдвяних подарунків в прикрашених ватою і срібною мішурою вітринах, "Млинцевий будинок", де обідають парочки, знаменитий в тутешніх місцях магазин сигар, збережений в якості історичної пам'ятки, і новий магазин під назвою "Педаліз", що спеціалізується на мужско і жіночого взуття для бігу, тенісу, навіть тенісу у стінки і сквошу, ніж нині займаються молоді пари або одинаки, судячи з великим картонним зображенням в вітрині. Дівчина в дакрон з медвяної волоссям, що розвіваються на вітрі, точно вони пливуть по воді, зі сміхом б'є по м'ячу. Нарешті попереду виникає перша з чотирьох великих гранітних колон Кредитного банку. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальної. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеется, то стає жахливо схожою на матір. Дівчина в дакрон з медвяної волоссям, що розвіваються на вітрі, точно вони пливуть по воді, зі сміхом б'є по м'ячу. Нарешті попереду виникає перша з чотирьох великих гранітних колон Кредитного банку. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальної. На віддалі він бачить на спинці

однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. Дівчина в дакрон з медвяної волоссям, що розвиваються на вітрі, точно вони пливуть по воді, зі сміхом б'є по м'ячу. Нарешті попереду виникає перша з чотирьох великих гранітних колон Кредитного банку. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальної. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. точно вони пливуть по воді, зі сміхом б'є по м'ячу. Нарешті попереду виникає перша з чотирьох великих гранітних колон Кредитного банку. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальної. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальної. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. Гаррі тулиться втомленою спиною до її по-римському написано масивної товщині в очікуванні Дженіс. Якщо її зараз обкрадуть, поки вона не дісталася до нього, це їм обійдеться в одну третину від 14 622 доларів, або майже в

п'ять тисяч доларів, але небезпека пограбування не здається йому реальною. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір. На віддалі він бачить на спинці однієї з бетонних лавок серед дерев написані спреєм слова: "Заповзятливий живий!" Підійди він ближче, Гаррі міг би переконатися, що не помилився. Але він не може зрушити з місця. Нарешті Дженіс виникає поруч з ним. Коли вона раскраснеється, то стає жахливо схожою на матір.

— Не треба тут стояти, — задихаючись, каже вона.

Навіть шлях навколо колони здається нескінченно довгим, коли Гаррі слідом за дружиною обходить її і, пропустивши Дженіс вперед, протискується у обертову двері банку.

Всередині під гучними склепіннями звучать різдвяні гімни. Високий візерунчастий стелю пофарбований синьою фарбою, і незалежно від пори року на ньому рівно сяють золоті зірки. Коли Гаррі ставить свої дві коробки на стійку, за якою клієнти заповнюють чеки, він відчуває у всьому тілі таке полегшення, що здається, зараз вознесеться в це фальшиве небо. Касир, жінка в світло-малиновому брючному костюмі, посміхається, бачачи, що вони так скоро повернулися за своїм сейфом. Ящик у них чотири дюйми на чотири — набагато вже, як вони виявляють, ніж потрібно: три коробки з срібними доларами, якщо їх поставити в ряд, не влязуть туди. Коли двері з матового скла закрилися і Гаррі з Дженіс, ще не віддихавшись, ще відчуваючи біль в руках, залишилися удвох в святая святих, вони не відразу це помічають. Гаррі кілька разів приміряє ширину коробки і ширину бляшаного ящика і нарешті приходить до виходу:

— Нам потрібен ящик побільше.

І Дженіс відправляється в банк попросити інший сейф. Її батько — приятель керуючого. Повертається вона зі звісткою, що останнім часом великий попит на сейфи і банк може лише поставити Енгстроме на чергу. А керуючий, якого знав татко, пішов на пенсію. Нинішній, на погляд Дженіс, дуже молоденький, хоча і не грубіян.

Гаррі регоче:

— Ну не можемо ж ми повернути зараз срібло блондинці — ми втратимо на цьому стан. А чи не можна звалити все знову в мішок і постаратися засунути його в сейф?

У тісному приміщенні вони з Дженіс штовхаються, заважаючи один одному, і він вперше відчуває, що в ній наростає сумнів, чи правильно він розпорядився їх грошима в цьому роздирається інфляцією світі; а може бути, це сумнів виникає у нього самого. Але назад вже не повернеш. Вони звальюють срібні долари з коробок в мішок. Всякий

раз, як срібло видає дзвін, Дженіс здригається:

— Ш-ш-ш .

— В чому справа? Хто нас чує?

— Так все, хто там, в банку. Касири.

— А чи не все їм байдуже?

— Мені не все одно, — каже Дженіс. — Тут така задуха, просто жах. — Вона знімає дублянку і, через брак вішалки, складає її і кидає на підлогу. Гаррі знімає своє чорне пальто і кидає його зверху. Від втоми Дженіс спітніла, і волосся у неї завілісь дрібним баранчиком — чубчик підвелася, оголюючи високий блискучий лоб, такий рідний зараз, як і двадцять років тому; Гаррі цілує його і відчуває на губах сіль. Цікаво, хто-небудь займався тут коли-небудь любов'ю, думає він, і йому здається, що залізна камера, де вони знаходяться, дуже навіть підходяще для цього місце — котрась із цих манірних молодих касирок і сластолюбний літній чиновник, який займається оформленням заставних, поставили б таймер на зорю і вже потрахались б досхочу. Дженіс обережно опускає стопочки монет в товстий сірий мішок, намагаючись, щоб вони не дзвеніли.

— Ніяково якось, — каже вона, — а що, якщо хто-небудь з цих дам увійде? — Таке враження, ніби срібло голе, і Гаррі, чи не вперше за двадцять з гаком років, відчуває, як в ньому піднімається любов до дружини, запечатаній разом з ним у вузькому просторі. Він бере один з срібних доларів і опускає за комір її лляної блузки. Як він і передбачав, вона верещить від холоду і негайно гасить вереск. Від цього він любить її ще більше, а вона розстібає гудзик на блузці і, насупившись, вивуджує з ліфчика монету. Гаррі, незважаючи на вік, все збуджує вид жінки, яка порається зі своїм нижньою білизною.

Через деякий час вона оголошує:

— Цей мішок просто туди не влізе.

Як вони ні запихають і ні перекладають монети, в сейф влазить ледь половина. Вони витягують свої страхові поліси і облігації, свідоцтво про народження Нельсона і так і не викинуті заставні на будинок в Пенн-Піллсе, який згорів, — всі ці папірці, збережені як свідчення того, що в їх житті був період, коли їм доводилося зажиматися і звертатися до крючкотвора-законникам, — знову їх кладуть, але нічого не змінюється. Товста матерія мішка, схильність монет то випирати горою, то розсипатися, вузький прямокутник сірої бляшаної коробки — все це позитивно приводить їх у відчай, поки вони стоять поруч, точно два хірурга під час безнадійної операції, і намагаються заштовхати і запхати монети. А вісімсот вісімдесят вісім монет ніяк не влазять і раз у раз вискакують з мішка, падають на підлогу і розкочуються по кутах. Коли Гаррі і Дженіс вдалося нарешті набити до межі жерстяної ящик, так що у нього навіть стінки випнулися, на руках у них ще залишилося триста срібних доларів, які Гаррі розпихає по кишенях пальто.

Вони виходять із приміщення, де здійснювали свою операцію, і люб'язна касирка в світло-малиновому костюмі хоче забрати у них сейф.

— Він досить важкий, — попереджає її Гаррі. — Краще давайте я віднесу.

Вона здивовано піднімає брови, відступає і веде його в броньоване сховище. Вони входять через високі двері, поступливі краю якої відливають металом, в приміщення, де всі стіни суцільно в блискучих прямокутних отворах, обмазаних по краю воскової білою фарбою. Невідповідний це місце для трахання. Він помилився. Касирка вказує Гаррі на порожнє отвір, щоб він вставив туди свій сейф. Гаррі нагинається, весь в поту від зусиль. Випроставшись, він перепрошуючи каже:

— Ви вже нас пробачте, ми його так перевантажили.

— Ну що ви, — каже пані в світло-малиновому костюмі. — Дуже багато так роблять нині — адже таке злодійство.

— А що буде, якщо злодії проникнуть сюди? — жартує він. Виявляється, так жартувати не можна.

— Ну що ви ... це неможливо.

А на вулиці день хилиться до вечора, і блиск фольги вже не так сліпить очі, приглушений тінню від будинків. Дженіс грайливо поплескує Гаррі по кишені, щоб послухати, як дзвенять гроші.

— А з цими що ти будеш робити?

— Раздам бідним. Чортова баба, ця продавщиця, більше ніколи у неї нічого не купуватиму.

Від холоду піт на його обличчі висихає і шкіру стягує. Кілька знайомих по клубу "Ротарі" виходять з "млинцями дому", явно як слід набивши собі живіт, і Гаррі, не зупиняючись, вітально махає їм рукою. Адже одному Богу відомо, що там без нього твориться в магазині, хлопець, може, вже бере на продаж роликові ковзани.

— Ти міг би скористатися магазинним сейфом, — підказує Дженіс, — можна скласти монети в одну з цих коробок. — І вона простягає йому одну з порожніх картонок.

— Нельсон стягне, — говорить він. — Він тепер теж знає комбінацію, що відкриває сейф.

— Гаррі! Ну як ти можеш говорити таке!

— А ти знаєш, у скільки обійдеться ця подряпина на "Крайслері" твоєї матусі? Вісім сотень чортових монет як мінімум. Нельсон, видно, зовсім з глузду з'їхав. А ось Пру, відразу видно, відчуває себе ніяково; цікаво, скільки вона ще витримає, поки не порозумнішає і не зажадає розлучення. Це ще теж буде коштувати нам цілий статок. — Пальто у нього таке важке, що відтягує плечі. У нього таке відчуття, ніби тротуар йде під гору, взагалі весь цей рік земля тікає у нього з-під ніг — одна втрата за одною. І срібло-то його в різних місцях — точно бляшанки. Ось сейф розвалиться — і служитель вимете монети мітлою. Так чи інакше, все це — мішура! Велика сумна казочка для дітей, іменована Різдвом, прикрасила Уайзер-стріт з кінця в кінець, і в темряві Гаррі раптом прозріває істину: людина багатіє, щоб його грабували, людина багатіє, щоб стати бідним.

Голос Дженіс повертає його до реальності:

— Прощу тебе, Гаррі! Не роби з усього трагедії. Пру любить Нельсона, і він любить її. Ніякого розлучення не буде.

— Я думав про це. Я думав про те, що срібло почне падати в ціні.

— Ну і що, якщо навіть почне? У будь-якому випадку все це гра.

Слава Богу, є така дурна, яка все ще намагається. Дочка старого Фреда Спрінгера, місцевого шефа любителів покататися. Ось він і приїхав себе в оббитий атласом труну. За старих часів ховали разом з сріблом і трупи клали в виїмки в стінах.

— Я пройду з тобою до машини, — каже Дженіс, турботлива дружина. — Мені потрібно забрати пакети від цієї сучки, як ти її називаєш. До речі, тобі дуже хотілося лягти з нею в ліжку? — Вона явно намагалася знайти тему, яка була б йому цікава.

— Зовсім ні, — зізнається він. — Просто навіть страшно, наскільки мені цього не хотілося. Ти звернула увагу на її нігті? Цап-царап!

Тиждень між святами — Різдвом і Новим роком — завжди тиха для торговців машинами: люди тиснуть після Різдва, а тут ще зима на носі — дороги покриються льодом і сіллю, і по краях встановлять бар'єри, про які можна зім'яти крило, так що все схильні залишатися при своєму металобрухт. Їдь до зносу, поки не настане весна, — такий закон. Добре, що хоч сани засунули подалі, де ніхто їх не бачить, а то вони стояли поруч з новенькими маленькими "Терсел", точно їх далекий родич. Звідки вони беруть свої назви? Взяти хоча б "тойоту" — занадто багато в короткому слові "о". А "Дацун" і "хонда" — звідки вони взялися? "Дацун" за звучанням міг походити від німецького. У "Придорожньої кухні", що навпроти, через шосе 111, справи теж йдуть не блискуче: обідати на вулиці та й в машині — холодно, от хіба що не вимикати мотор, але люди щозими вмирають від цього, здумавши зайнятися в машині любов'ю. І все одно у магазину Гаррі скупчуються жахливі гори промаслених паперів від сандвічів, картонок з-під молока і просто пилу. А в грудні пил особлива — більш сіра і колючий, ніж влітку, — може, на холоді повітряні течії не закручуються вгору, і тому пил стелиться ближче до землі; а крім того, холодне повітря виштовхує з себе вологу, і вранці, коли прокидаєшся, все скла зсередини в росі. Подумати тільки, скільки всяких проблем. Метали іржавіють. Дерево гниє. Мотор вранці не заводиться, поки не відгвинтити кришку і не протреш клеми. Не було б конденсації — світ міг би існувати вічно. Наприклад, на Місяці цієї проблеми не існує. На Марсі, виявляється, теж. На Новий рік Бадді Інглфінгер влаштовує у себе п'янку — напевно, злякався, що може випасти з компанії: дізнався, що вони відправляються на острови і його не покликали. Цікаво, хто буде допомагати йому приймати гостей — ця полногрудая зануда з прямими чорними волоссям, у якій якийсь ідіотський магазин в Бруер, або те дівчисько, що була до неї, у якій все ноги в висипу і навіть висип між грудей — це помітно, коли вона в купальному костюмі. Як же її звали? Джинджер? Джорджина? Гаррі з Дженіс вирішили, що заглянуть до Бадді лише ненадовго, з ввічливості, — в певному віці ти вже все знаєш про ці вечірки — і зникнуть відразу після півночі. А потім ще шість днів, і — у якій все ноги в висипу і навіть висип між грудей — це помітно, коли вона в купальному костюмі. Як же її звали? Джинджер? Джорджина? Гаррі з Дженіс вирішили, що заглянуть до

Бадді лише ненадовго, з ввічливості, — в певному віці ти вже все знаєш про ці вечірки — і зникнуть відразу після півночі. А потім ще шість днів, і — у якій все ноги в висипу і навіть висип між грудей — це помітно, коли вона в купальному костюмі. Як же її звали? Джинджер? Джорджина? Гаррі з Дженіс вирішили, що заглянуть до Бадді лише ненадовго, з ввічливості, — в певному віці ти вже все знаєш про ці вечірки — і зникнуть відразу після півночі. А потім ще шість днів, і — фьють! — на острови. Вшістьох. Крихітка Сінді буде там валятися на піску. Та й Гаррі необхідно відпочити — всі ці події просто доконали його. Якщо ти продаєш менше однієї машини в день, не рахуючи неділь, — зле твоє діло. Всі ці залізяки миттю стають курними і іржавіють, а на хромованих частинах з'являються бульбашки. Корозія металу. Та ще срібло впало на два долари за унцію в ту хвилину, коли він купив його у цій стерви.

Нельсон, який весь цей час чіплявся до Менні з приводу ремонту "крайслера" — малий хоче, щоб йому скинули ціну і не брали з нього по вісімнадцять п'ятдесят, як з клієнтів, а Менні знову і знову, точно він повний кретин, пояснює, що, якщо брати менше з службовців, це відразу позначиться в бухгалтерських книгах, і тоді прости-прощай премія в кінці місяця, — підходить зараз до батька і зупиняється поруч з ним у вітрини.

Гаррі ніяк не може звикнути до виду хлопця в костюмі: він здається чомусь ще нижче і нагадує ліліпута-конферансьє в смокінгу, та ще ці довге волосся, які він тепер укладає після кожного душа за допомогою фена Пру, — право, Неллі виглядає злісним піжоном, людиною, абсолютно незнайомим Гаррі. У яскравому світлі, що падає крізь скло вітрини, Гаррі зауважує, що у Нельсона в складці носа схопився прищ, який ось-ось лопне. Сонце в цей час року світить під отаким кутом — і з кожним днем воно хилиться все нижче, — що дзеркальне скло здається покритим золотою плівкою пилу. Малий намагається проявити дружелюбність. Давай. Розковують.

— Ти залишаєшся дивитися фінальну гру "Філадельфія"? — питає його Гаррі.

— Ні-і ...

— Цей Джервін, що грає за Сан-Антоніо, був бозна що, вірно? Я чув сьогодні вранці по радіо, що він закінчив гру, маючи сорок шість очок.

— В баскетбол тепер грають одні ідіоти, якщо хочеш знати мою думку.

— Так, там багато що змінилося з моїх часів, — визнає Кролик — Судді принаймні час від часу допускали пробіжки з м'ячем, а тепер, Господи, гравці не вилазять із звалищ.

— Я люблю хокей, — каже Нельсон.

— Я це знаю. Коли на полі грають ці чортові "Флайерс", крик стоїть такий, що хоч біжи з дому. Всі ці мавпи йдуть на стадіон і тільки й чекають, коли спалахне бійка і кому-небудь виб'ють зуби. Авось вдасться побачити кров на льоду. — Ні, розмова якось не так пішов, і Гаррі вирішує змінити тему: — А що ти думаєш з приводу російських в Афганістані? Гарненький вони собі подарунок зробили до Різдва.

— Нерозумно це, — каже Нельсон. — Я маю на увазі, нерозумно, що Картер так сказився. Адже ми теж були у В'єтнамі — з тією лише різницею, що Афганістан-то у

росіян під боком і у них там багато років було маріонетковий уряд.

— Маріонетковий уряд — це зовсім не погано, вірно?

— Ну, у всіх воно є. По всій Південній Америці наші маріонеткові уряди.

— Упевнений, що для іспашек це буде новиною.

— У всякому разі, пап, російські якщо що задумали, так вони роблять. Ми ж тільки намагаємося щось зробити, а потім пов'язати в політичних колотнеч. Ні на що ми більше не здатні.

— Так, якщо люди будуть міркувати так, як ти, — каже Гаррі синові. — А що б ти сказав, якби тебе зараз послали воювати в Афганістан?

Хлопець гмикає.

— Пап, я ж тепер одружений. І до того ж мені давно перевалило за призовний вік.

Невже можливо таке байдужість? Гаррі, наприклад, не відчуває себе занадто старим, щоб воювати, а йому в лютому буде сорок сім. Він завжди шкодував, що його не послали в Корею, коли він служив в армії, хоча в той час радий був пооголачіватися в Техасі. Там у людей був до смішного примітивний погляд на життя: гроші, п'янки і баби — і більше нічого. Як це любить говорити Мім? Бог не дійшов до Заходу — він помер по дорозі.

— Ти що ж, хочеш сказати, що одружився, щоб не брати участь в майбутній війні? — питає він Нельсона.

— Та не буде ніякої війни, Картер пошумить-пошумить і махне рукою: хай роблять що хочуть — спускає ж він Ірану, хоча вони там тримають наших заручників. Власне, Біллі Фоснахт каже, що ми їх отримаємо назад, тільки якщо Росія окупує Іран. Тоді вони повернуть нам заручників і стануть продавати нам нафту, тому що їм потрібна наша пшениця.

— Біллі Фоснахт ... цей покидьок знову тут з'явився?

— Приїхав на канікули.

— Не ображайся, Нельсон, але як ти виносиш цього типу?

— Він мій друг. Але я знаю, чому ти не виносиш його.

— Чому ж? — запитує Гаррі, і серце у нього закалатало в передчутті сварки.

Хлопчисько повертається до батька на тлі вкритого золотою пилом скла, і обличчя в нього зморщується від ненависті — ненависть і страх, що він зараз схлопочет по фізіономії за свої слова.

— Та тому, що Біллі був у будинку в ту ніч, коли ти спав з його матір'ю, в той час як Заповзятливий підпалив будинок і в ньому згоріла Джилл, хоча ми повинні були б знаходитися там і оберігати її.

Та ніч. Десять років минуло, а вона все не виходить у хлопця з голови, живе в ньому, як кліщ, який заважає його росту.

— Це все не дає тобі спокою, так? — м'яко вимовляє Кролик.

Хлопчисько навіть не чує його — очі у нього зовсім провалилися, точно в глину увігнали великі пальці, щоб витягнути застряглий грудку.

— Це через тебе померла Джилл.

— Чи не через мене і не через ушлого. Невідомо, хто підпалив будинок, але, у всякому разі, не ми. Треба перестати про це думати, хлопчик. Ми ось з твоєю мамою перестали.

— Я знаю, що перестали.

Електрична машинка Мілдред Крауст стукає на віддалі, по магазину ходить пара в коричневих куртках, розглядаючи ціни, приклеєні до стекол машин з внутрішньої сторони, хлопчисько дивиться прямо перед собою, немов приголомшений голосом батька, який марно намагається достукатися до його свідомості.

— Що пройшло, то пройшло, — каже Гаррі, — треба жити сьогоднішнім. Джилл була на це націлена, і ніхто з нас не міг би нічого тут вдіяти. Коли я вперше її побачив, на її обличчі вже була печатка смерті.

— Я знаю, тобі так хочеться думати.

— А тільки так і можна думати. Доживеш до моїх років і зрозумієш. У моєму віці, якщо носити в собі все горе, яке ти бачив в житті, так просто не встанеш вранці. — Щось промайнуло в особі хлопчачи на частку секунди: Гаррі відчуває, що син слухає, і це спонукає його продовжувати. — Як тільки у тебе народиться малюк, — говорить він синові більш задушевним, більш теплим тоном, — клопоту з'явиться хоч відбавляй. Ти інакше і дивитися будеш на багато що.

— Хочеш, я тобі дещо скажу? — запитує Нельсон, якимось мертвим голосом, дивлячись крізь батька очима, зовсім знебарвленими косими променями сонця.

— Що? — Серце у Кролика завмирає.

— Коли Пру полетіла зі сходів. Я не впевнений, що ні я штовхнув її. Не можу згадати.

Гаррі сміється — з переляку.

— Звичайно, ти її не штовхав. З чого б тобі штовхати її?

— Тому що я такий же божевільний, як і ти.

— Ні ти, ні я — ми не божевільні. Просто іноді нудно стає.

— Правда? — Схоже, малий вдячний за таку інформацію.

— Безумовно. У всякому разі, ніякої біди не сталося. Коли ж ви його чекаєте? Його або її?

Від хлопця виходить такий густий дух страху, що Гаррі не хочеться підтримувати з ним розмову. Які прозорі стали у нього очі — каряя райдужна оболонка немов раптом вся розчинилася.

Нельсон, знову насупив, опускає погляд.

— Вони вважають, ще близько трьох тижнів.

— Дуже добре. Ми якраз встигнемо повернутися. Слухай, Нельсон. Може, я не все правильно робив у житті. Я знаю, що це так. Але найбільшого гріха я не вчинив. Я не склав руки і не помер.

— А хто сказав, що це найбільший гріх?

— Усі так кажуть — церква, уряд. Це проти природи — здаватися, людина повинна весь час йти вперед. А з тобою саме це і відбувається. Ти не йдеш вперед. Ти не хочеш

бути тут і продавати драндулети старого Спрінгера. Ти хочеш бути там. — Він вказує на захід. — Чомусь вчитися. Планеризму, або роботі на комп'ютері, або чогось ще.

Занадто довго він говорив, і та пролом, яка на секунду утворилася було в стіні, спорудженої Нельсоном, закрилася,

— Ти ж сам не хочеш, щоб я був тут, — обвіняюче каже Нельсон.

— Я хочу, щоб ти був там, де ти будеш відчувати себе щасливим, а тут щасливим ти себе не відчуваєш. Я не хотів зараз тобі про це говорити, але ми з Мілдред переглядали цифри, і вони не радують. З тих пір як ти у нас з'явився, а Чарлі пішов, продаж машин скоротилася приблизно на одинадцять відсотків у порівнянні з тим же періодом минулого року, тобто листопадом — груднем.

У хлопчачі сльози з'являються на очах.

— Я ж намагаюся, пап. Намагаюся триматися дружелюбно і бути наполегливим і все таке, коли приходять покупці.

— Я знаю, Нельсон, що стараєшся. Знаю, що стараєшся.

— Не можу ж я вискакувати на вулицю і витягати покупця силою.

— Ти правий. Забудь, що я сказав. Розумієш, справа в тому, що у Чарлі були зв'язку. Я ось все життя прожив в цьому окрузі, якщо не брати до уваги двох років армії, а у мене таких зв'язків немає.

— Але я знаю безліч людей мого віку, — заперечує Нельсон.

— Угу, — каже Гаррі, — ти знаєш людей, які продають тобі старі спортивні машини по фантастичною ціною. А Чарлі знає тих, які приходять і купують машини. Він упевнений, що вони прийдуть, і, коли вони є, це його не дивує і їх не дивує. Може, вся справа в тому, що він грек, не знаю. А що б люди не говорили про мене і про тебе, малюк, ми з тобою не греки.

Жарт не допомагає: хлопчиська поранило куди сильніше, ніж хотілося Гаррі.

— Не думаю, щоб справа була в мені, — каже Нельсон. — Справа в економіці.

Потік транспорту на шосе 111 зростає: люди поспішають в густішій сутінках додому. Гаррі теж міг би поїхати — адже Нельсон буде в магазині до восьми. Залізити в "корону", повернути ручку приймача, підключеного до чотирьох динаміків, і послухати, як там справи з сріблом. Привіт, срібло! Гаррі каже, і голос його — для власного вуха — звучить так солідно, зовсім як у Уебба Меркетта:

— М-да, економіка, звичайно, має свої примхи. Ця історія з нафтою вдаряє по японцям ще більше, ніж за нас, а то, що вдаряє по ним, нам на користь. Ієна падає, японські машини нині стоять в доларах дешевше, ніж в минулому році, і це повинно було б відбитися на продажі. — Особа Сінді на фотографії — Гаррі ніяк не може викинути це з голови: збурена, здивована, щаслива, точно вона сидить в кошику повітряної кулі і раптом відчула, що відірвалася від землі. — Цифри, — на закінчення сухо промовляє він. — Цифри — вони не брешуть, і вони не прощають.

Саме в Новий рік Гаррі і Дженіс вирішили повідомити матусі Спрінгер новина, яку ось уже тиждень зберігають про себе. Затримка викликана їх страхом перед тим, як стара це сприйме, а крім того, бажанням обставити все урочисто, виказати повагу до

священних родинним зв'язкам, оголосивши про розрив цих уз в важливий день, перший день нового десятиліття. Однак тепер, коли день цей настав, вони відчують лише похмілля і порожнечу в голові після того, як напередодні простирчали у Бадді Інглфінгера до третьої години ночі. Вони пізно рушили в путь і ще більше затрималися через те, що ніяк не могли виїхати: на під'їзній алеї застрягла машина, що належала двоюрідному брату Тельми Гаррісон, який приїхав погостювати з Меріленда. Багато було п'яного крику і невмілих спроб завести машину при світлі фар, нарешті знайшли троти, і "вольво" Ронні підвели ніс до носа до "нова" двоюрідного брата, а все світили кишеньковими ліхтариками, допомагаючи Ронні з'єднати полюс з полюсом і не спалити батареї. Гаррі доводилося бачити, як в подібних обставинах буквально розплавлялися троти. Якось жінка, яку він ледь знав, зуміла засунути собі в рот кишеньковий ліхтарик, і щоки її світилися, як абажур. Бадді і його нова пасія, Шалая худа здоровило з дрібно завитими волоссям і трьома дітьми від невдалого шлюбу, приготували щось на зразок пуншу з ананасового соку, рому і коньяку, і зараз, хоча вже опівдні, Гаррі як і раніше раз у раз відчуває смак ананасового соку в роті. У Гаррі болить голова, а тут ще Нельсон і Пру, які провели вчора вечір вдома з бабусею біля телевізора — йшла передача з Нью-Йорка, безпосередньо з Таймс-сквер, де виступав брат Гі Ломбарді, зайняв його місце після того, як сам Гі Ломбарді помер, — засіли в вітальні і дивляться парад з фестивалю бавовни з Техасу, тому Гаррі і Дженіс доводиться відкликати матусю Спрингер на кухню, щоб поговорити з нею наодинці. Якось мертвечина і застій відзначають початок нового десятиліття. Коли вони сідають за кухонний стіл для розмови, Гаррі здається, що вони вже так сиділи і зараз повторюють для дубля.

Дженіс — очі у неї від втоми обведені чорними колами — повертається до нього і каже:

— Починай ти, Гаррі.

— Я?

— Господи, що ж це таке може бути? — запитує матуся, вдаючи, ніби сердиться, а насправді дуже задоволена урочистістю, з якою вони під руки привели її сюди. — Ви ведете себе так, точно Дженіс вагітна, але я-то знаю, що у неї перев'язані труби.

— випалена, — тихо, з боєм вимовляє Дженіс.

— Чи бачите, Бессі, — починає Гаррі, — ми шукаємо собі будинок.

Грайливість злітає з особи баби, точно в неї стрельнули з рогатки. Гаррі раптом помічає, що шкіра в куточках її щільно стислих губ вся в тоненьких, сухих, що перетинаються зморшках. А йому-то здавалося, що теща все така ж міцно збита, якою він вперше її побачив, тоді як насправді непомітно для нього шкіра у Бессі обвисла і потріскалася, як замазка на слуховому вікні, стала схожою на папір, коли її зім'ятою, а потім розстелеш. Він знову відчуває в роті присмак ананасового соку. Нудота, чорним кулькою засіла всередині, швидко розростається, котячись в цій великій пустині суворого, очікувального мовчання старої.

— Ну ось, — продовжує він, заковтнувши слину, — ми вважаємо, що знайшли

потрібний будинок. Невеликий двоповерховий особняк в районі Пенн-Парку. Агент вважає, що це був, очевидно, будиночок садівника, який продали, коли ліквідували маєтку, а потім власники прибудували до нього більш простору кухню. Це біля з'їзду з Франклін-драйв, за великими будинками; коштує він зовсім відокремлено.

— І все в двадцяти хвилинах звідси, мама.

Гаррі ніяк не може відірватися від споглядання Старухін шкіри в холодному світлі, заливаючому кухню. Таємнича життя вен під шкірою, що додавала їй особі рум'яний здоровий вигляд, який успадкувала Дженіс, зараз як би прикрита нальотом сірого пилу, в якій зморшки на найближчій до нього освітленій щоці проклали ряд за рядом нерозбірливі письмена на кшталт тих, що зустрічаєш на далекій вапняної скелі. Він відчуває себе таким величезним, немов вежа, невпевнено височіє над обома жінками, і всі жалюгідні слова, які він із соромом з себе видавлює, перелітають через величезний простір, страшно, все розширюється прірва, яка відділяє його від матусі, безмовно чекає вирішення своєї долі.

— Буквально поруч, — каже він їй, — і з трьома спальнями нагорі, там є кімнатка, в якій раніше грали дитлахи, а крім того, дві справжні спальні, і ми будемо щасливі дати притулок вас в будь-який час на стільки, на скільки буде потрібно. — Він відчуває, що не те каже: адже це означає, що стара знову буде жити з ними і її телевізор буде бурмотіти за стіною.

— Право ж, мама, — встряє тут Дженіс, — куди розумніше, щоб ми з Гаррі зараз оселилися окремо.

— Але мені довелося умовляти її, ма: це ж була моя ідея. Коли ви з Фредом так по-доброму взяли нас після того, як ми знову з'їхалися, я зовсім не думав, що ми осядемо тут назавжди. Я вважав цю ситуацію тимчасовою, поки ми знову не встанемо на ноги.

А подобалося йому в цій ситуації — тепер він це розумів — то, що було б легко розлучитися з Дженіс: вийшов на вулицю і залишив з батьками. Але він не пішов від неї і тепер вже не може піти. Вона ж його багатство.

Дженіс намагається пом'якшити мати, спонукати її порушити мовчання.

— І потім, це вкладення капіталу, мама. У всіх наших знайомих є власний будинок, навіть у того холостяка, у якого ми були вчора ввечері, але ж багато заробляють значно менше Гаррі. Нерухомість — єдине, у що при такій інфляції можна вкладати гроші, якщо вони в тебе є.

Матуся Спрингер нарешті розкриває рот, з кожним словом мимоволі підвищуючи голос:

— Ви ж отримаєте цей будинок, коли мене не стане, почекайте трохи. Невже ви не можете ще трохи почекати?

— Мама, ти ж жах що говориш. Чи не хочемо ми чекати твого будинку, ми з Гаррі хочемо мати свій будинок, зараз. — Дженіс закурює і, щоб сірники не тремтіла, міцно впирається ліктем в стіл.

— Бессі, ви будете жити вічно, — запевняє стару Гаррі. Але тепер, побачивши, якою стала її шкіра, знає, що це не так.

А вона, широко розкривши очі, раптом запитує:

— Що ж у такому разі буде з цим будинком?

Кролик мало не розреготався — таке дитяче стало у баби особа, та й голос зовсім тоненький.

— Все буде добре, — запевняє він її. — Раніше, коли будували, так будували на століття. Не те що ці сараї, які наспіх збивають тепер.

— Фред завжди хотів залишити цей будинок Дженіс, — оголошує матуся Спрингер, знову мружачись і дивлячись в простір між головами Гаррі і Дженіс. — Щоб забезпечити її на майбутнє.

Тепер сміється Дженіс:

— Мама, моє майбутнє цілком забезпечено. Ми ж розповідали тобі про золото і срібло.

— Коли ти граєш з грошима, щось неодмінно втрачаєш, — каже мати. — Я зовсім не хочу, щоб після мене будинок продали з аукціону якомусь бруерському єврею. Вони тепер перебираються сюди, після того як чорні і пуерторіканці оселилися в північній частині міста.

— Так перестаньте, Бессі, — каже Гаррі, — чи не все вам одно? А крім того, як я вже сказав, вам ще жити і жити, ну а коли вас не стане, значить, не стане. Відпустіть нас — завжди доводиться адже від чогось відступатися і перекладати турботи на інші плечі. В Біблії на кожній сторінці про це йдеться. Відпустіть — Господу видніше [39] .

Судячи з того, як смикається Дженіс, він, очевидно, наговорив зайвого.

— Мама, ми адже можемо ще і повернутися сюди ...

— Коли стара ворона помре. Чому ви з Гаррі не сказали мені, що моя присутність вам так тяжко? Я адже намагалася якомога більше сидіти в своїй кімнаті. Спускалася на кухню, тільки коли бачила, що нікому, крім мене, приготувати ...

— Мама, припини. Ти чудово себе вела. Ми обидва тебе любимо.

— Грейс Штуля взяла б мене до себе — вона багато разів пропонувала. Хоча будинок у неї і вполовину менше цього, а ганок таке високе. — Вона шмигнула носом так голосно, що це звучить точно крик про допомогу.

Нельсон голосно питає з вітальні:

— Бабуся, коли обід?

— Ось бачиш, мама, — негайно вставляє Дженіс. — Ти забуваєш про Нельсона. Він же буде жити тут зі своїм сімейством.

Стара знову шморгає носом, вже менш трагічно, і, стиснувши губи, дивлячись почервонілими очима прямо перед собою, говорить:

— Може, буде, а може, й ні. На молодь важко розраховувати.

— Ось на цей рахунок ви абсолютно праві, — каже Гаррі. — Вони не бажають боротися і не бажають вчитися, їм тільки б сидіти сиднем і накачувати.

Нельсон входить на кухню з газетою, сьогоднішнім бруерським "стендард", під пахвою. Вигляд у нього на цей раз веселий — мабуть, виспався. Він склав газету так, щоб видно було вікторина про сімдесятих роках, і, звертаючись до всіх, запитує:

— Скількох з цих людей ви знаєте? Рене Рішар, Стівен Уид, Меган Маршак, Марджо Гортнер, Грета Райдаут, Спайдер Сейбіч, Д.Б. Купер. Я знаю шістьох з семи, а Пру — тільки чотирьох.

— Рене Рішар був приятелем Петті Херст, — вимовляє Кролик.

Побачивши вираз обличчя бабусі, Нельсон запитує:

— Що тут у вас відбувається?

— Ми тобі потім пояснимо, лапочка, — говорить Дженіс.

А Гаррі повідомляє:

— Ми з твоєю мамою підшукали собі будинок і маємо намір туди переїхати.

Нельсон дивиться на одного, потім на іншу, і здається, він зараз закричить — так побіліло у нього навколо рота. Але замість цього він спокійно вимовляє:

— Значить, тікаєте. Тікаєте, артисти. Ну і чорт з вами обома. Татко і матуся. Котитеся під три чорти.

І він повертається в вітальню, де гуркіт барабанів і тромбонів заглушає слова, якими обмінюються вони з Пру, заплутавшись у лабіринті свого такого ще недавнього шлюбу. Малий злякався. Відчув себе кинутим. Обставини захльостують його. Кролику знайоме це відчуття. Незважаючи на всі розбіжності між ним і сином, бувають хвилини, коли у нього виникає враження, ніби між їх з Нельсоном душами прокладена коротка сталева трубка — настільки точно він знає, що відчуває в даний момент хлопець. І тим не менше тільки тому, що людина боїться залишитися один, не повинен же він, Гаррі, стирчати тут, ніби такий собі великий товстий телепень, загальна паличка-виручалочка, як висловилася одного разу Мім.

Дженіс і її мати сидять тримаючись за руки, обличчя в обох в сльозах. Коли Дженіс плаче, обличчя у неї розпливається, і вона стає такою потворою — зовсім як в дитинстві.

— О, я знала, що ви шукали собі будинок, — голосить її матуся, немов би розмовляючи сама з собою, — але мені якось не вірилося, що ви дійсно станете його купувати, якщо з часом отримаєте це безкоштовно. Може, нам щось тут змінити, перебудувати, щоб ви передумали, або, може, ви хоча б дасте мені звикнути до цієї думки? Занадто я стара — ось в чому справа, занадто стара, щоб нести такий тягар. Хлопчик, він, звичайно, повний добрих намірів, але у нього зараз така каша в голові, а дівчинка — не знаю. Вона готова все на себе взяти, але я не впевнена, що вона це може. Чесно кажучи, я боюся появи немовляти — я все намагалася згадати, як це було, коли народилася ти, а потім Нельсон, і, скільки не намагаюся, не можу. Пам'ятаю тільки, що з молоком у тебе вийшли якісь неполадки і доктор був з тобою так грубий, що Фреду довелося втрутитися і сказати йому пару слів.

Дженіс киває, киває, від сліз у неї збоку блищить, жили на шиї з кожним схлипом позначаються різкіше.

— Хоч ми і сказали, що підпишемо папери, але, може, нам почекати, раз ти так до цього ставишся, — почекати, принаймні поки не народиться дитина.

Обидві сидять і розгойдуються, зчепивши руки на столі, торкаючись один одного

головами.

— Роби те, що ти вважаєш за потрібне для свого щастя, — каже матуся Спрингер, — йди вперед, а ми, що живемо, як-небудь впораємося. Ну не помру ж я, а нічого гіршого трапитися не може; якщо ж помру, так, дивись, і на краще.

Від цих її слів Дженіс зовсім розкисає: особа все в сльозах, під очима, обведеними чорнотою, набрякли мішки, вона припадає до матері, відмовляється від нового будинку, благає пробачити її:

— Мама, ми думали, Гаррі був упевнений, ти не будеш відчувати себе самотньо з ...

— З такою морокою, як Нельсон, в будинку?

Міцний горішок. Пора Гаррі втрутитися, не те Дженіс зовсім капітулює.

— Послухайте, Бессі, — говорить він жорстко. — Ви хотіли мати цю мороку, ви її і отримали.

Свобода? Бетон летить назад під колесами; ось вони відірвалися від землі, і під одним з закруглених величезних крил миготить старий рудий Форт, а бензосховищами південній Філадельфії перетворюються в білі шашечки. Шасі з гуркотом йдуть в пази, і пронизливо-яскраві вогні спалахують на нерухомій алюмінієвої поверхні поруч з вікном. Літак так стрімко піднімається вгору, що тіло наливається важкістю, рука Дженіс стала вологою в його руці. Вона попросила його сісти до вікна, щоб їй не доводилося дивитися вниз. А внизу — болота, висохлі і прокреслені смужками солоної води. Гаррі уражається великій кількості промислових будівель за затокою Делавер — плоскі сірі дахи розміром зі стоянки для машин і стоянки для машин — суцільно блискучі автомобільні даху, точно підлогу у ванній, викладений замість кахлю дорогоцінними каменями. Майже таке ж враження справляють і звалища старих машин. Напис НЕ ПАЛИТИ гасне. За спиною Енгстроме звучать голоси Меркеттов і Гаррісон. Вони випили в Аеропортівському барі, хоч було всього одинадцять ранку. Гаррі літав і раніше — в Техас, коли служив в армії, а також на наради торговців автомобілями в Клівленд і Олбані, проте жодного разу ось так, на відпочинок, прямо на схід, назустріч сонцю. Як швидко, як безшумно "Боїнг-747" пожирає милю за милю — відстані зверху здаються іграшковими. Сонячне світло пересувається разом з ними, вмить перетинаючи озера, немов це дзеркала. Зима досі була на рідкість м'якою — на зло аятолли: на полях для гольфу галявини здаються живими колами і овалами, а на доріжках він бачить рухомі крапочки — це гравці. Тенісні корти з цієї висоти виглядають як кістки доміно, кінотеатри під відкритим небом — як віяло, а бейсбольні поля — як розсипані монети. Внизу машини ледве повзуть по ідеально прямій дорозі, ніби по рейках. Будинки Камдена поступово розбігаються, нехотя поступаючись місцем зораному полю або садибі з вигадливим будинком і оком басейну, захищеного серед лісу; а через хвилину літак Гаррі, продовжуючи набирати висоту, вже летить над чорно-червоним килимом соснових крон Нью-Джерсі, прорізаним жовтими дорогами і вирубками, проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Лістьева дерев — звідси, з висоти, оці видно всі

відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.Внизу машини ледве повзуть по ідеально прямій дорозі, ніби по рейках. Будинки Камдена поступово розбігаються, нехотя поступаючись місцем зораному полю або садибі з вигадливим будинком і оком басейну, захищеного серед лісу; а через хвилину літак Гаррі, продовжуючи набирати висоту, вже летить над чорно-червоним килимом соснових крон Нью-Джерсі, прорізнаним жовтими дорогами і вирубками, проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.Внизу машини ледве повзуть по ідеально прямій дорозі, ніби по рейках. Будинки Камдена поступово розбігаються, нехотя поступаючись місцем зораному полю або садибі з вигадливим будинком і оком басейну, захищеного серед лісу; а через хвилину літак Гаррі, продовжуючи набирати висоту, вже летить над чорно-червоним килимом соснових крон Нью-Джерсі, прорізнаним жовтими дорогами і вирубками, проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.нехотя поступаючись місцем зораному полю або садибі з вигадливим будинком і оком басейну, захищеного серед лісу; а через хвилину літак Гаррі, продовжуючи набирати висоту, вже летить над чорно-червоним килимом соснових крон Нью-Джерсі, прорізнаним жовтими дорогами і вирубками, проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.нехотя поступаючись місцем зораному полю або садибі з вигадливим будинком і оком басейну, захищеного серед лісу; а через хвилину літак Гаррі, продовжуючи набирати висоту, вже летить над чорно-червоним килимом соснових крон Нью-Джерсі, прорізнаним жовтими дорогами і вирубками, проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.проте здебільшого ще не зіпсованим людським присутністю і прокресленим серед темних масивів вічнозелених рослин, дотримуючись горбистому рельєфу і водним потокам, венах більш світлих Ліст'єва дерев — звідси, з висоти, оці видно всі відтінки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.

відтілки, що змагаються на землі. Дженіс випускає руку Гаррі — значить, подолала свій страх.

— Що ти там бачиш? — питає вона.

— Узбережжя.

І справді, могутня машина, безшумно зробивши ривок, домчала їх до кінця зеленого океану, і тепер під ними піщана коса, відокремлена від материка стрічкою поблескиваючої води і легковажно забудована витягнувся в одну лінію літніми курортами, спорудженими будівельниками, які — на противагу Гаррі — не могли бачити, як легко океан може підняти своє широке блискуче плече і затопити все, стерти всякий слід присутності людей. Там, де океан настає на білий пісок, повільно коливається прибій, немов мереживна змія. Потім літак летить над Атлантикою на такій висоті, звідки на розкинулася внизу блакиті не видно білих гребінців і навколо одна безмежна порожнеча. І літак зі своїм гулом зовні і перешіптуваннями і побрязкуванням всередині стає для тебе всім світом.

Стюардеса з особою, немов намальованим на емалі, приносить їм на підносі зі світлого пластику обід, упакований в целофан. Хоча вона сильно нафарбована, Гаррі здається, що він бачить під гримом, коли вона з посмішкою нахиляється до нього, щоб запитати, що він буде пити, тині — сліди бурхливо проведеної ночі. Він десь читав — в "Клубі" або в "Уї", — що у цих дівчат по дружку в кожному місті — словом, по двадцять — тридцять чоловіків у кожній з цих дівчат, фантастичних мандрівниць нашого часу по морю сексу. Ще в аеропорту його вразили люди: в вистилають бобриком коридорах юрмилися всякі чудив, люди немислимих розмірів і немислимих убрань, смертельно бліді дівчини у величезних окулярах і з такою копицею дрібно скрученого волосся, що можна було б заповнити ними кошик; враскачку йшли чорні чоловіки в довгих хутряних шубах і приталених оксамитових костюмах, високий блідий юнак у тюрбані та з утепленої куртки куртці на пуху, карлик у картатому шотландському береті, якась жінка, така товста, що, чи не вміщаючись на пластиковому кріслі в залі очікування, змушена стояти, спираючись на алюмінієвий "ходунок" про трьох ногах. Так, життя за межами Бруер строката і Шалая. Все точно виряджені клоуни. Кролик і його п'ятеро супутників теж вбралися — на них під зимовими пальто легка літній одяг. Сінді Меркетт — у відкритих туфлях без п'яти, на високих підборах, Тельма Гаррісон шльопає в вовняних шкарпетках і тенісних туфлях. Вони все раз у раз сміються один над одним, видаючи тим самим, що вони з округу Дайамонд, де прийнято так себе вести. Гаррі не проти трошки поднакачатися, але він боїться втратити сприйняття яскравості навколишнього світу, що стало йому одкровенням, що за межами Бруер планета ще здатна викликати захват. У такі хвилини його дратує власне тіло, то, що у нього всього п'ять вікон у світ, — цього недостатньо, щоб охопити всесвіт. Від щастя серце його підстрибує. Бог, який тепер, в зрілі роки Гаррі, значить для нього не більше виноградини, закотилася під сидіння машини, раптом знову придбав величезне значення — він усюди, немов всепроникаючий підбадьорливий вітер. Свобода — мертві і живі залишилися внизу, на відстані п'яти миль під ними, в серпанку, застеленому

землю, немов знебарвлювання від дихання на дзеркалі. Від щастя серце його підстрибує. Бог, який тепер, в зрілі роки Гаррі, значить для нього не більше виноградини, закотилася під сидіння машини, раптом знову придбав величезне значення — він усюди, немов всепроникаючий підбадьорливий вітер. Свобода — мертві і живі залишилися внизу, на відстані п'яти миль під ними, в серпанку, застеленому землею, немов знебарвлювання від дихання на дзеркалі. Від щастя серце його підстрибує. Бог, який тепер, в зрілі роки Гаррі, значить для нього не більше виноградини, закотилася під сидіння машини, раптом знову придбав величезне значення — він усюди, немов всепроникаючий підбадьорливий вітер. Свобода — мертві і живі залишилися внизу, на відстані п'яти миль під ними, в серпанку, застеленому землею, немов знебарвлювання від дихання на дзеркалі.

Гаррі відвертається від маленького віконечка з подвійними рамами, забраними якимось кольоровим матеріалом, який весь в горизонтальних подряпинах, точно пройшов град з метеоритів. Дженіс гортає рекламний журнал авіакомпанії.

— Як ти думаєш, вони впораються? — питає він її.

— Хто?

— Твоя матуся, Нельсон і Пру — хто ж ще?

Вона перегортає глянсову сторінку. Точна копія матері в профіль — губи міцно стиснуті з таким виразом, ніби вона щойно вимовила сумну істину і не має наміру відступати.

— Думаю, краще, ніж при нас.

— Вони тобі що-небудь говорили про будинок?

Гаррі і Дженіс два дні тому, у вівторок, підписали купчу, а напередодні, в понеділок, сьомого січня, продали своє срібло "Фінансовим альтернативам". Срібло під впливом паніки, обуян у зв'язку з подіями в Афганістані тих, хто нажив великі гроші на нафті, варто було в той день 36 доларів 70 центів; таким чином, кожен з срібних доларів, які вони купили за 16,50 за штуку, включаючи податок на продаж товарів, коштував тепер, згідно з підрахунками платинової блондинки, 23,37 долара. Дженіс, яка не дарма час від часу всі ці роки працювала в магазині батька, повернула до себе маленький комп'ютер і, поклацувати на ньому, ввічливо вказала продавщиці, що якщо срібло коштує 36,70 долара за трійську унцію, то сімдесят п'ять відсотків від цієї суми складають 27,52 долара. Але, зауважила молода жінка, не хочете ж ви, щоб "Фінансові альтернативи" продавали срібло дешевше злитків, а купували за тією ж ціною. Виглядала вона менш доглянутою — крихітний прищик в куточку губ перетворився на щось таке, що довелося прикрити круглим шматочком пластиру. Однак, зателефонувавши кудись в глибину будівлі — сама-то вона сидить в приміщенні, відділеному від вулиці лише тоненькими жалюзі, — вона повідомила, що вони можуть отримати рівно по двадцять чотири долари за монету. Таким чином, вісімсот вісімдесят вісім штук склали 21 312 доларів, іншими словами, менше ніж за місяць вони нажили 6 660 доларів. Гаррі побажав залишити собі на пам'ять вісім красивих старих коліс, так що цифра на чеку скоротилася до 21 120 доларів — в будь-якому випадку більш магічне

число. Вони дістали своє непідйомне багатство з бляшаного ящика в бруерском кредитній банку і з сейфа в "Спрингер-моторс", цього разу заздалегідь подбавши про те, щоб менше нести його на руках, і запаркуватися "корону" всупереч правилам у другому ряду на Уайзер-стріт. На другий день, коли ціна на срібло впала до 31,75 долара за унцію, вони підписали всі в тому ж бруерском банку зобов'язання на 62 400 доларів строком на двадцять років з розрахунку по тринадцять з половиною відсотків річних, на півтора відсотка менше поточної ставки і за умови відновлення зобов'язання через три роки. Кам'яний будиночок в Пенн-Парку, що колись був притулком садівника, коштував 78 000 доларів. Дженіс хотіла внести 25 000 доларів, але Гаррі помітив, що за часів інфляції добре мати борг, що відсотки за заставною віднімаються з податку та сертифікат на мінімальну суму в 10 тисяч доларів, покладених на шість місяців, дає нині близько 12 відсотків. Таким чином, вони вирішили домовитися про 20-відсоткової маржі або внести 15 600 доларів, на що банк, враховуючи відмінну кредитоспроможність містера Енгстроме і його сім'ї, із задоволенням погодився. І ось Дженіс і Гаррі вийшли з банку між монументальними колонами, мружачись від світла зимового дня, вже домовласниками, які через день полетять туди, де ще літо. Минають роки, і нічого не відбувається, а потім одна подія слід за іншим. Закипає вода, розквітає кактус, оголошується рак. а потім одна подія слід за іншим. Закипає вода, розквітає кактус, оголошується рак. а потім одна подія слід за іншим. Закипає вода, розквітає кактус, оголошується рак.

— Мама, здається, змирилася, — говорить Дженіс. — Вона розповіла мені довгу історію про те, як її батьки, які, наскільки тобі відомо, займали в окрузі більш високе положення, ніж Спрінгер, запропонували їй з татом оселитися у них, поки він вивчав бухгалтерські справу, і він сказав — ні, якщо він не в змозі дати своїй дружині дах над головою, не слід було йому одружитися.

— Треба б їй розповісти цю історію Нельсону.

— Я не стала б занадто тиснути зараз на Нельсона, щось його гризе.

— Я не тисну на нього, це він на мене тисне. Так натиснув, що виставив з дому.

— Можливо, наш від'їзд перелякав його. Він відчув, що у нього є обов'язки.

— Пора б уже малому прокинутися. А як, по-твоєму, дивиться на все це Пру?

Дженіс зітхає — ще один звук, потоплений в шурхіт, що супроводжує політ. Маленькі тупорилі насадки над їх головою шиплять, подаючи кисень. Гаррі так хочеться почути, що Пру ненавидить Нельсона, що вона шкодує про свій шлюб, що поруч з батьком син виглядає психопатом.

— Так, по-моєму, ніяк, — каже Дженіс. — Ми іноді з нею розмовляємо, і вона знає, що Нельсон нещасний, але вона вірить в нього. Тереза адже так рвалася виїхати подалі від своїх рідних з Огайо, що тепер вона не може бути занадто розбірливою — з ким звела її життя, з тим і звела.

— Вона як і раніше продовжує сьорбати цей м'ятний лікер?

— Вона трохи легковажна, але в цьому віці вони всі такі. Здається, що ні станься — з усім ти впораєшся і диявол ніколи не поплутає тебе.

Гаррі дружньому підштовхує її ліктем, показуючи, що все пам'ятає. Диявол адже поплутав її двадцять років тому. Загальна вина лежить на них, як підпрямні ремені, і тримає їх міцно, але відчують вони її, тільки коли намагаються поворухнутися. .

— Гей ви, закохані пташки! — лунає гучний голос пустодзвона Ронні Гаррісона, він дивиться на них зверху, з-за спинок крісел, дихаючи віскі. — Приділіть нам трохи уваги, а воркувати будете вдома.

І інші три години польоту вони проводять зі своїми чотирма друзями — пересідають, стоять в проході, пересуваються по широкому нутру "Боїнга", точно вони в довгій вітальні Уебба Меркетта. Вони накачуються спиртним і згадують, як разом проводили час: таке враження, що забудь вони все і замовкни, і ця задумана ними спільна поїздка лопне, як мильна бульбашка, а вони все шестеро вилетять в порожнечу, навколишнє і тримає в висоті цю здригається шкаралупу — літак. Сінді весь цей час веде себе люб'язно, але відчужено, немов молодша сестра або стороння жінка, випадково очутившася серед людей, які налаштувалися на відпочинок. Вона сидить на краєчку свого крісла біля вікна, нагнувшись вперед, намагаючись не пропустити їх жартів; дивлячись на неї, важко повірити, що у цієї жінки в строгому темному костюмі і блузці з пишним білим бантом, що нагадує Гаррі портрети Джорда Вашингтона, є затишні містечка — складочки, чуприна, вологі плівки — і що Гаррі поставив собі за мету під час цієї поїздки обстежити їх. Літак починає знижуватися, в шлунку у Гаррі все стискається; віщий голос пілота оголошує з техаським акцентом, що пасажирам слід повернутися на свої місця і підготуватися до посадки. Тепер, коли Дженіс вже під парами, Гаррі питає, чи не хоче вона сісти до вікна, але вона каже — ні, їй страшно дивитися вниз, поки вони не приземлилися. А Гаррі крізь подряпаний плексиглас бачить молочно-бірюзове море, поцятковане пурпурно-зеленими тінями затонулих островів. Самотня яхта. Потім нерівний абрис кам'янистій коси, що закінчується білим піщаним пляжем, — немов рука в манжеті. Будиночки з червоними дахами летять на нього. Шасі, стогнучи вивільняються з пазів і завмирають. Літак облітає болото. Гаррі приходить в голову помолитися, але він не може зосередитися, до того ж Дженіс так міцно стиснула його руку, що боляче кісточках. Повз миготять будинок з флюгером, кинутий бульдозер, безлисті дерева, які насправді пальми; глухий удар, легкий розворот, гучне шипіння і гуркіт, потім взвізг і скрегіт. Взвізг припиняється, вони зменшують швидкість, вони на землі, і в поле їх зору з'являється довге низьке рожева будівля аеровокзалу, до якого підступає "Боїнг-747". Раптово спітнівши, тримаючи на руці зимові пальта і поспішно відшукуючи сонячні окуляри, вони спрямовуються до виходу. На вершині срібної сходів, що ведуть вниз, на бетон, тропічне повітря, такий теплий, вологий і ласкавий, закручуючись крихітними воронками, вдаряє, точно з розпилювача, Кролику в обличчя, але все псує Ронні Гаррісон, шепнув йому ззаду в вухо:

— Ух ти! Жодна дівка так пестити не вміє.

Ще омерзительнее, ніж голос Ронні, споганити цю безцінну тендітну хвилину першої зустрічі з новим світом, звучить сміх жінок, для чиїх вух це і було виголошено.

Дженіс регоче, отака тупица. І стюардеса, чиє обличчя, немов намальоване на емалі, покритися крапельками поту від спеки, що хлинула в двері, стоїть на порозі і говорить: "До побачення, до побачення", — і посміхається всім без розбору.

Сміх Сінді злітає дівчачі взвізг, і майже одразу лунає її протяжне:

— Ронні!

Кролику противно це чути і одночасно солодко при згадці про полароїдних знімках, які він бачив в ящику.

Дні відпочинку змінюють один одного, і шкіра Сінді поступово набуває відтінок червоного дерева — як завжди влітку біля басейну в "Летючий орле", — і, коли вона виходить з бериліві Карибського моря в тому ж чорному бікіні з тонюсенькими лямки, з неї так само стікає вода, тільки на шкірі поблискує сіль. Тельма Гаррісон в перший же день сильно згоріла і через цю свою незрозумілої хвороби погано себе почуває. Весь другий день вона сидить в своєму бунгало, тоді як Ронні майже не вилазить з води, а на суші відає поповненням напоїв з бару, спорудженого з бамбука прямо на піску. По пляжу ходять чорношкірі бабусі, пропонуючи намиста, черепашки і пляжні приналежності, і на третій день вранці Тельма купує в однієї з них крилатий солом'яний капелюх і рожевий халат до підлоги, з довгими рукавами, так що тепер, повністю в нього загорнувшись, намазана кремом проти загару і прикривши кінчики ніг рушником, вона сидить в тіні залізного дерева і читає. Її обличчя під крилатим капелюхом, коли вона поглядає на лежачого на сонці Гаррі, здається сірим, худим і підступним. Поруч з нею він чомусь гірше загоряє, але він твердо вирішив вести себе як всі. Там, де шкіру нажгло сонце, вона болить, і це викликає у нього ностальгію — так боліли м'язи, коли він займався спортом. У морі він плаває на мілководді — зі страху перед акулами. і це викликає у нього ностальгію — так боліли м'язи, коли він займався спортом. У морі він плаває на мілководді — зі страху перед акулами. і це викликає у нього ностальгію — так боліли м'язи, коли він займався спортом. У морі він плаває на мілководді — зі страху перед акулами.

Щоранку чоловіки вирушають на поле для гольфу поруч з курортом, їздять на візках з навісами по доріжках між заростями ожини, від якої немає порятунку, — справді, в пошуках зниклого м'яча можна оступитися і потрапити в глибоку яму. Острів стоїть на коралових рифах, виритих печерами. Вечорами розваги змінюють один одного в строго встановленому на тиждень порядку. Прилетіли вони на острів в четвер — в цей вечір були змагання крабів; на інший вечір вони милувалися танцем живота, а на наступний — в суботу — самі танцювали під джаз. Щовечора гримить музика і танці у "олімпійського" басейну під зірками, які тут здаються набагато ближче і якимось навіть загрозливо блимають в небі — немов застигли уламки вибуху. Є сузір'я зовсім незнайомі: Уебб Меркетт, який дізнався зірки під час свого перебування на флоті — він записався в армію в 45-му році, коли йому було вісімнадцять, і в кінці війни перетнув Тихий океан на авіаносці, — показує їм Південний Хрест, а розпливається пляма в небі, за його словами, — це інша галактика, і вони все бачать, що Велика Ведмедиця тут як би стоїть на своєму хвості, чого вони ніколи не бачили в південно-східній Пенсільванії ..

Ах, ця крихта Сінді, до кожного вечері вона є все більш засмаглою, всім своїм виглядом волаючи про кохання. Заклично блищать навіть її зуби — такі вони стали білі; а ця квітка олеандра, який вона щовечора зриває з куща біля свого бунгало і встромляє собі в волосся, розпушилися від довгого плавання, а її смагляві пальчики, на яких нігті здаються світлими пелюстками. Прагнучи підкреслити свою засмагу, вона носить білі сукні, які яскраво блищать, коли вона виходить з дамської кімнати за бамбуковим баром і ти дивишся на неї з іншого боку басейну, де на дні вночі горять лампи, так що здається, ніби там затонула місяць. Сінді стверджує, що вона товстішає: ці ананасні коктейлі, і бананові дайкірі, і ромові пунши — в них стільки калорій, просто сором і ганьба. Однак вона ще жодного разу не відмовилася випити — ніхто з них не відмовляється: починають вранці з "Кривавої Мері" для підкріплення сил гравців в гольф і кінчають "міцних", який випивають після півночі, безперервно розмовляючи.

— Гаррі, у що ж це виллється при розрахунку? — дивується Дженіс. — Ти тільки і робиш, що підписуєш рахунки за всіх.

— Заспокойся, — каже він їй. — Краще витратити гроші, ніж віддати на поталу інфляції. Ти чула, як Уебб говорив, що долар нині коштує рівно половину того, що коштував десять років тому, в сімдесятому році? Так що в дійсності це вже не долар, а п'ятдесят центів. Заспокойся.

На самій-то справі він відносить всі витрати на рахунок компанії по завоюванню Сінді — він просто повинен з нею переспати до того, як закінчиться цей тиждень. Він відчуває, що цей момент наближається, наближається для всіх них, що стіни, що розділяють їх, немов би тоншають: він, наприклад, в точності знає, коли Уебб відкашлявся і потім закурити; постійне перебування друг у друга на очах і невимуслене мовчання годину за годиною послаблюють стримуючі центри, поки вони під сонцем і при місяці лежать витягнувшись в шезлонгах з вініловим плетінням, які всюди тут стоять. Їх руки стикаються, передаючи напої, або сірники, або лосьйон для засмаги, вони раз у раз зазирають один до одного в бунгало — власне, Кролик випадково бачив голу Тельму Гаррісон якимсь днем, коли повертав їм масло від сонячних опіків. Вона лежала на ліжку, щоб трохи охолодити обпечене сонцем тіло, і поспішно пірнула у ванну при звуці його голосу у двері, але все ж недостатньо поспішно. Він встиг побачити отвір між її сідницями, все її довге біде тіло і без єдиного слова або вибачення віддав масло Ронні, який теж був голий, — вони адже цілий день ходили напівголі, якщо не брати до уваги Тельми, зазвичай ховав під деревом: Дженіс натирала лосьйоном для засмаги складки на червоній шиї Уебба, велике господарство Ронні утворювало горбок на його непристойно маленьких, європейського стилю трусах, крихта Сінді розв'язувала чорну лямку на спині для рівної засмаги і показувала в профіль для загального огляду одну зі своїх тітек, до оли простягала руку, щоб взяти з таці "плантаторському пунш", який приносив їм бій. У чорних тут більш шовковиста шкіра, ніж у американських чорних, вони чорніше і рухаються м'якше. Години до чотирьох, коли по піску, немов вузлуваті пальці, простягається тінь від залізного дерева, а обличчя у чоловіків стають такими червоними, точно їх виїняли з печі, хоча

візки з ключками для гольфу забезпечені невеликими навісами, вони йдуть з пляжу (до чого ж шурхіт пальм діє Гаррі на нерви: ночами йому все здається, що йде дощ, хоча дощу за весь час жодного разу не було) і перебираються на затінену майданчик біля "олімпійського" басейну, де місцеві хлопці в білих куртках офіціантів обходять їх, приймаючи замовлення на напої, а розжарити нное білого сонце повільно опускається до горизонту і рівно о шостій серед сплеску золота і багрянцю стрімко занурюється в море. Вражений цією картиною, яка приносить йому гостра насолода, Гаррі дивиться услід зниклому світила, в той час як Сінді перекочується в своєму шезлонгу — плетіння його порізало поздовжніми смугами її чудове пухке тіло, залишивши на ньому сліди, точно колії в глині. Тельма сидить насторожена, вся закутана; Уебб про щось просторікує; Ронні заводить у бамбукового бару нових друзів. Це в ньому живе торгаш — він повинен весь час тренувати своє вміння спілкуватися. Його голос лине над океаном по брижах, а якийсь самотній блондинчик, вже намоклий до осатанення, пірнає і пливе в далечінь в той час, як треба йти вечеряти. В інші вечора після заходу на горизонті з'являється зелена смуга. Дженіс, хоча час від часу Гаррі відчуває припливи любові ній, зараз представляється йому на заваді, що стоїть на шляху сигналів, які, можливо, посилає йому Сінді; на щастя, Уебб займає Дженіс розмовою на невичерпну тему — про гроші, бачачи в ній даму з бруерської еліти.

— Нам здається, чотирнадцять відсотків податку — це катастрофа, і в Ізраїлі людям доводиться платити сто одинадцять відсотків, кольоровий телевізор стоїть там тисяча вісімсот доларів. А в Аргентині платять сто п'ятдесят відсотків на рік, можете мені повірити — я не обманюю. У Токіо фунт вирізки коштує двадцять доларів, а в Саудівській Аравії пачка сигарет йде за п'ятірку. П'ять доларів пачка. Може здатися, це ми їх оббирає, але, так чи інакше, у американського споживача найвищий життєвий рівень в порівнянні з будь-якої іншої промислової нацією.

Дженіс уважно його слухає і тягає у нього сигарети. Волосся у неї з літа відросли, і вона стягує їх ззаду в маленький товстенький хвостик; вона сидить біля ніг Уебба і базикає ногами в басейні. На довгих худих ногах Уебба завитки волосся утворюють як би смужки на стовпі, його обличчя в складках глибокодумності засмагло і стало кольору полірованої сосни. Гаррі приходить в голову, що ось так же вона слухала всяку нісенітницю, яку ніс її батько, і це йому приємно.

До неділі їм настільки приїлася рутинне життя курорту, що вони беруть таксі і їдуть на інший кінець острова в казино. У темряві вони проїжджають села, де у дороги відіграють чорні дітлахи — їх присутність видають лише блискучі білки очей. Раптово в світлі фар показується стадо кіз, які трусять по шосе, тягнучи за собою мотузки з кілочками. У темній хатині, спорудженої на фундаменті з шлаку, раптом відчиняються двері, і виявляється, це таверна, із полицями, заставленими пляшками, з групкою відвідувачів біля бару. Крізь стрілчасті незасклені вікна старої кам'яної церкви видно палаючі свічки і доноситься жалобна рядок псалма, швидко згасаючого позаду. Таксі, "Понтіак" 1969 року цілим набором ляльок-талісманів над приладовою дошкою, нахабно мчить по лівій стороні дороги — це ж колишня англійська

колонія.Деформовані конуси занедбаних цукрових заводів, вимальовується на зоряному небі, пам'ятають минуле, всіх цих загиблих тут рабів, а Дженіс, Тельма і Сінді як ні в чому не бувало базікають в темряві, перемиваючи кісточки своїм бруерським знайомим: яка у Бадді Інглфінгера моторошна нова приятелька, отака здоровило, та ще з дітьми, — Бадді вічно хтось сідає на шию; і ця зануда Пеггі Фоснахт — кажуть, вона жахливо образилася, що її і Оллі не запросили в цю подорож на Карибські острови, хоча всім відомо, що воно їм не по кишені.— Бадді вічно хтось сідає на шию; і ця зануда Пеггі Фоснахт — кажуть, вона жахливо образилася, що її і Оллі не запросили в цю подорож на Карибські острови, хоча всім відомо, що воно їм не по кишені.— Бадді вічно хтось сідає на шию; і ця зануда Пеггі Фоснахт — кажуть, вона жахливо образилася, що її і Оллі не запросили в цю подорож на Карибські острови, хоча всім відомо, що воно їм не по кишені.

Казино знаходиться на березі, біля іншого курорту, який трохи більше. На освітлених коралових рифах прокладені містки для прогулянок. Скільки ж у великому світі маленьких світів, думає Гаррі. Він приїхав сюди провітритися. А сам прилип до рулетки і, прагнучи заповнити втрати, став подвоювати і потроювати ставки, обміняв на триста доларів чеків і на очах у своїх приголомшених друзів все програв. Ну що ж, все одно це менше половини доходу з продажу одного "Терсел", менше трьох відсотків того, у що обійшлися витівки Нельсона. Проте в голові у Гаррі гуде, у нього тремтять руки, і йому соромно. Чорний круп'є навіть не глянув на нього, коли, обчищений до нитки, він відсунув стілець і встав з-за вкритого яскравим сукном столу. Він крокує по містках до чорного горизонту, а тропічне повітря пестить його гаряче лице, завихрюючись ніжно, як поцілунок. Так, напевно, можна дійти і до Південної Америки, а там — рай земний; він тепло згадує про те куточку землі, де за асфальтової майданчиком біля магазину розрослися бур'яни, і про ту фермі, до якої він пробирався, як злодій, продираючись крізь живопліт, вимахнув за звалилася огорожею з пісковика. Зараз, взимку, трава у фруктовому саду полягла і пожухла, з самотнього будинку в видолинок піднімається димок. Інший світ.

Раптово поруч з ним виявляється Сінді — вона дихає в такт шелесту моря. Нарешті настав довгоочікуваний момент, думає Гаррі, тільки він зараз не дуже до цього готовий, тим часом Сінді високим співчутливим голосом вимовляє:

— Уебб говорить, що, сідаючи за картковий стіл, треба завжди ставити собі межа, тоді ти не даси грі захопити тебе.

— А вона мене і не захопила, — каже їй Гаррі. — Я діяв за правилами.

Можливо, Сінді вирішила, що треба якось компенсувати його програш і такою компенсацією буде вона. Біла в'язана шаль відтіняє смуглості її плечей; квітка над вухом надає їй кокетливий вигляд. От би втиснутися своїм великим круглим обличчям в її міцні, як у яблука, округлості — щоки, і лоб, і ніс, в її розтягнуті губи і чорні очі, блискучі хитринкою, як у дитини! Сентіментальщина! Їхні обличчя сполучаться? Вона піднімає на нього погляд, і він відводить очі, спрямовуючи їх на тропічну місяць, яка лежить на боці під таким кутом, який ніколи не побачиш в Пенсільванії. Він переводить

погляд на море і як би випадково стосується кінчиками пальців її руки. Від її тіла, жарівшегося на сонці, виходить електричний струм. Бурі водорості тьопують про палі причалу, об берег розбивається хвиля — настав момент діяти. Але щось жорстке, що з'явилося в рисах Сінді, утримує його, хоча вона злегка посміхається і піднімає особа, немов хоче допомогти йому швидше відшукати її губи.

Тут лунають кроки, і Уебб з Дженіс — в невірному світлі місяця, до якого домішуються блакитнувате світіння моря і яскраві відблиски вогнів казино, здається, що вони тримаються за руки, потім їх розбороняють, — мало не бігом наздоганяють їх і схвилювано оголошують, що там всередині Ронні Гаррісон зриває банк.

— Піди подивися, Гаррі, — говорить Дженіс. — Він уже виграв принаймні вісім сотень.

— Ох вже цей Ронні, — каже Сінді докірливим тоном пай-дівчинки і спрямовується до вогнів казино, на тлі яких чітко вимальовуються її ноги під довгою спідницею.

До себе вони добираються вже після двох. Ронні неможливо було відірвати від рулетки, а коли він нарешті підвівся з-за столу, виграш його становив лише кілька монет. По дорозі додому вони з Дженіс сплять, Тельма, напружена, як струна, сидить на колінах у Кролика, Уебб і Сінді сидять попереду з шофером — Уебб розпитує його про острів, і той знехотя бурчить щось у відповідь на мові, лише віддалено схожому на англійську. Сторож в формі впускає їх у ворота селища. Все тут охороняється: страшно багато крадіжок — злодії і навіть вбивці вилазять з темних надр острова поживитися за рахунок осіли на узбережжі багатих приїжджих. До бунгало, де вони живуть, ведуть доріжки з зеленого бетону, прокладені по піску під шурхотить пальмами, між квітучими кущами, на які вранці літаються птахи. Поки чоловіки обговорюють, на яку годину перенести завтрашній гольф, три жінки шепочуться, зупинившись трохи віддалік — там, де від бетонної доріжки відгалужуються стежки до їх трьом бунгало.

Дженіс, Сінді і Тельма хихикають, поглядаючи в бік чоловіків, їхні погляди, точно птиці, перелітають з одного на іншого в підсвіченому місяцем теплом нічному повітрі.

Шаль Сінді блищить, немов жмут піни на хвилі. Нарешті, розірвавши тишу пальмового гаю криками "На добраніч", кожна дружина веде свого чоловіка до себе в бунгало. Кролик трахає Дженіс просто від роздратування на весь світ і миттєво засинає, сподіваючись, що ранку не настане ніколи.

Але воно сповіщає про себе в належний час смужками сонячного світла, які, проникаючи крізь жалюзі на вікнах, лягають на вистелений шестикутними плитками підлогу, тоді як маленькі жовтенькі пташки, про які співається в місцевій пісеньці, летять уздовж бетонних доріжок слідом за чайними підносами і побрязкує посудом. Гаррі встає і, виявляється, відчуває себе не так вже й погано. Тіло його натренована долати неприємні відчуття. У нього вже увійшло в звичку робити невеликий обережний заплив з пустельного пляжу, де в піску все ще стирчать залишилися з учорашнього вечора пластмасові стакани. Це єдиний момент дня чи ночі, коли Гаррі залишається наодинці з собою, якщо не брати до уваги старичків, які теж люблять купатися і йдуть по піску, ведучи за руку дружин. Море між хвилерізами кольору сітчастої дині —

молочно-зелене. Похитуючись на спині, Гаррі бачить на дорогах, кучерявих по крутих схилах пагорбів, що оточують затоку, тих, хто живе на цьому острові не для відпочинку, — чорношкірі в яскравому одязі йдуть на роботу; інші жінки несуть на голові вузли і навіть відра. Справді. Їх голоси далеко разносяться в свіжому ранковому повітрі — разом зі шльопання, шелестінням і шипінням теплою солоною води, що накочує на берег і відступаючої біля його ніг. У білому пористом піску повно дірочок, щоб краби могли дихати. Гаррі ніколи ще не бачив такого білого, дрібного, як цукор, коралового піску. Раннє сонце легко стосується чутливої шкіри на його плечах. Ось воно — здоров'я. Тут дівчина з сніданком на підносі підходить до їх будиночка — у них бунгало 9, — і Дженіс в махровому халаті відкриває ґратчасті двері і кричить: "Гаррі!" — крик її перетинає простір, де старий слуга в брюках кольору хакі вже згрібає в купку морські водорості та пластмасові стаканчики, і свято, полювання починаються спочатку.

У гольф Гаррі грає сьогодні погано: коли він втомився, то занадто різко розмахує рукою, замість того щоб плавно вести по повітрю ключкою. Тримай зап'ястя, що не крути ім. Чи не розгойдуйся на пальцях — уяви собі, що ти носом притулився до скла. Думай, що ти на рейках. І йдеш по ним. Всі ці рекомендації сьогодні мало допомагають — ранок тягнеться нескінченно між жадібними крилами коралових джунглів, на зелених галявинах в буграх, точно вони зшиті зі шматочків, хоча він вважає, що це взагалі диво, щоб під таким сонцем могла зберегтися зелена трава. Він ненавидить Уебба Меркетта за те, що той сьогодні б'є без промаху, якщо лунка знаходиться в межах двадцяти футів. Ну чому цей жилавий старий півень не тільки має таку фантастичну пампушку дружину, але ще і обіграє його в гольф? Гаррі шкодує, що немає Бадді Інглфінгера — в його присутності Гаррі відчуває себе королем. А у Ронні волосся такі рідкісні та ще такий високий лоб, що, коли він нагинається для удару, голова його виглядає таким собі рожевим яйцем. Розмахує руками, точно мавпа, волосся на голові майже немає, зате плечі страшенно волохаті — і як тільки Тельма терпить його? Жінки, вони, видно, з чим завгодно готові миритися, аби мужик був хороший в ліжку. І знову в голові Гаррі виникає думка про триста доларах, які він програв за вчорашню ніч, але ж його батько півтора місяця потів б за такі гроші. Бідний папка, не дожив він до цих часів, коли гроші стали папірцями. волосся на голові майже немає, зате плечі страшенно волохаті — і як тільки Тельма терпить його? Жінки, вони, видно, з чим завгодно готові миритися, аби мужик був хороший в ліжку. І знову в голові Гаррі виникає думка про триста доларах, які він програв за вчорашню ніч, але ж його батько півтора місяця потів б за такі гроші. Бідний папка, не дожив він до цих часів, коли гроші стали папірцями. волосся на голові майже немає, зате плечі страшенно волохаті — і як тільки Тельма терпить його? Жінки, вони, видно, з чим завгодно готові миритися, аби мужик був хороший в ліжку. І знову в голові Гаррі виникає думка про триста доларах, які він програв за вчорашню ніч, але ж його батько півтора місяця потів б за такі гроші. Бідний папка, не дожив він до цих часів, коли гроші стали папірцями.

Однак днем, після двох коктейлів і сандвіча з крабовим салатом, на душі у Гаррі

стає веселіше. Компанія вирішує взяти напрокат три маленькі яхти, все розбиваються на пари, і Гаррі виявляється разом з Сінді. Вони ніколи не плавали під вітрилом, тому Сінді, стоячи по груди у воді, налагоджує кермо, а він сидить нагорі сухенький і тримає кінці, керуючі смугастим трикутним вітрилом, який, на погляд Гаррі, недостатньо міцно прикріплений до двох алюмінієвим трубкам — вони постукують один про одного, парус ляскає на вітрі, надувається то в одну сторону, то в іншу. Вся споруда здається на рідкість крихким. На станції змушують надягти чорний гумовий рятувальний жилет, і Сінді виглядає в ньому прекумедно — з цієї своєї короткою стрижкою вона здається жінкою-поліцейським, яких показують по телебаченню, або жінкою-водолазом. До сих пір він не помічав, які у неї чорні і густі брови: вони спрямовані один до одного і майже чіпляються на перенісці, поки їй не вдається нарешті виправити кермо. Тоді з полегшенням вона підтягується і лягає долілиць на борт — при цьому груди її сплющуються, так що видно, які вони білі там, куди не дісталось сонце, а ноги б'ють по воді, і над краєм яхти показується обтягнутий чорною блискучою матерією зад, — немає, занадто багато в цій жінці плоті для такої лодчонки, і вона різко нахиляється. Гаррі вистачає Сінді за руку вище ліктя і витягає, в цей момент нижня трубка, на якій укріплений вітрило, розгортається і плескає його по потилиці. Сінді, не випускаючи рукоятки керма, вихоплює у нього кінці і кричить: "Шверт, шверт", але він не відразу розуміє, чого вона від нього хоче. Ах, треба заткнути в цю щілину довгу дошку, що у нього під ногою; Гаррі витягує її з-під ноги і вставляє в проріз. Сінді ж, замість того щоб сказати спасибі, вимовляє: "А, чорт!"

Шкаралупа з плексигласу розгорнута паралельно березі, де вже стоять півколом роззяви-купальники, і човник з кожною хвилиною все ближче прибиває до них. Раптово вітер надуває вітрило, туго натягує його, так що тріщить алюмінієва щогла, і вони починають повільно підстрибувати на хвилях в напрямку мису, який закриває справа бухту.

А як тільки ти зрушився з місця, то вже не відчуваєш швидкості — на воді адже немає розпізнавальних знаків. Гаррі сидить ближче до носа, пригнувшись, щоб його знову не вдарив трубкою по голові. А Сінді, сидячи, точно йог, в своєму тугому рятувальному жилеті і бікіні, центральна частина яких ледве прикриває її промежину, стежить за кермом і нарешті вперше посміхається:

— Гаррі, тобі зовсім не обов'язково тримати шверт: ми витягнемо його, тільки коли пристанемо до берега.

А берег, пальми, бунгало — все стало крихтним, точно на листівці.

— Нічого, що ми так далеко запливати?

Вона знову посміхається:

— Ми зовсім не далеко.

Мотузки впираються Сінді в руки, яхта крениться. Вода тут вже не зелена, як сітчаста диня, а зелена, як жовч, навіть місцями, в вирах, — чорна.

— Значить, не далеко, — повторює він.

— Поглянь туди. — А там видніється вітрило не більш гребінця на хвилі. — Це Уебб

з Тельма. Вони куди далі нас.

— Ти впевнена, що це вони?

Сінді стає шкода його.

— Ми змінимо галс, коли підійдемо до тих скель. Ти розумієш, що значить змінити галс, Гаррі?

— Не зовсім.

— Повернути. При цьому гик-трубка з вітрилом теж повернеться, так що дивись, щоб тебе не вдарило.

— Як ти думаєш, тут є акули? — А все-таки обстановка створилася інтимна, твердить він собі: вони удвох, і ті ж бризки обливає її і його, а вітер і плескіт води заглушають всі звуки, і її плече блищить, немов відлите з металу, в безжальному світлі до білого розпеченого сонця ; раптом в його пам'яті встає сонце, до якого він звик з дитинства, — помаранчеве, розплився.

— А ти бачив "Щелепи", фільм другий? — питає вона.

— Тобі не здається, що в наш час йдуть суцільно багатосерійні фільми? — в свою чергу, запитує він. — Точно у людей раптом вичерпалася фантазія. — Він настільки фізично виснажений і так втомився від довго стримуваного бажання, що йому раптом стає байдуже, чи залишиться він живий серед цих неприборканих стихій. Тут навіть сонячні відблиски на воді здаються жорстокими, немов саме небо посилає на землю зло, вони як полум'я, що виривалося з-під крил сідає літака.

— Міняємо галс. Приготується, — каже Сінді. — Поворот оверштат.

Він гнеться, і гик проходить над його головою. Він бачить ще одне вітрило — це Ронні і Дженіс плывуть до горизонту. Схоже, вона сидить на кормі і тримає кермо. Коли вона встигла цьому навчитися? В якомусь літньому таборі. Треба з самого початку бути багатим, тоді будеш користуватися життям на всю катушку.

— А тепер, Гаррі, — каже Сінді, — сідай на кермо ти. Це не складно. Ота ганчірочка, що висить на верхівці щогли, називається вимпелом. Вона показує, звідки дме вітер. А потім — стеж за хвилями. Треба, щоб вітрило стояв під кутом до вітру. Передній край вітрила ні в якому разі не повинен плескати. Це називається йти в бейдевінд. Значить, ти йдеш прямо проти вітру. Ти віджимаєш від себе румпель, віджимаєш його від вітрила. Ти це відчуєш, обіцяю. Розсунути румпель і лин — все одно що розімкнути ножиці. Лихо. Та ну ж, Гаррі, нічого не трапиться. Давай мінятися місцями.

Їм вдається вдало провести цю операцію — правда, човен під ними розгойдується, як гамак. Маленьке хмарина набігає на сонці, фарбуючи воду в темні тони, потім раптом знову віддає її сонця. Гаррі береться за кермо і намагається знайти потрібне положення, поки вітер не стає попутним. І тоді це вже справжнє задоволення: парус і кермо тягнуть яхту вперед, невидимий морський бриз підштовхує її, відстані скорочуються і вже не здаються такими безнадійно величезними, коли ти господар становища.

— Ти відмінно справляєшся, — каже йому Сінді; вона сидить схрестивши ноги, і

йому видно підошви всіх п'яти пальців на її голою нозі, тонка блакитнувата шкіра тут вся в зморшках, найменший, такий милий пальчик щільно притиснувся до сусіда, точно намагаючись сховатися. Сінді довіряє йому. Гаррі їй подобається. Тепер, трохи освоївшись, він уже насмілюється командувати яхтою і більше і більше натягує вітрило, так що бризки летять мимо, а долоню починає горіти. Земля стрибками наближається до них, ось вони майже досягли її, як раптом, націлюючись на те місце, де вже причалили Дженіс і Ронні і витягли на берег свій човен, він трохи відпускає вітрило, і вітер, налетівши ззаду, миттю надуває його; ніс яхти в люті різко зривається в хвилю, і вся шкаралупа, нахилившись, черпає воду, а вони з Сінді зісковзують з палуби, заплутавшись в кінцях. Над головою змикається прозора, вся в прожилках, товща води. "Повітря!" — майнула панічна думка, і він виринає — в глибокій тіні яхта громадою здіймається над ними. Біля нього в воді — Сінді. Задихаючись, бажаючи якось загладити свою провину, він обіймає її. Таке відчуття, що в руках у нього акул, слизка і шорстка. Їх гумові жилети, набиті поролоном, стикаються під водою. Кожен волосок на бровах Сінді виблискує при цьому дивному висвітленні, серед народжених хвилями тіней і тиші — вітру адже не чути, тільки вода злегка пошлепивал по плоскому днищу яхти. Сінді з гримасою відштовхує його, глибоко вбирає в себе повітря і пірнає під яхту. Він намагається піти за нею, але жилет викидає його назад. Він чує, як вона пихкає і плюскається по іншу сторону стирчить вгору шверта, спочатку хапається за нього, потім підіймається вгору, встає на нього ногами, і човен повертається в нормальне положення, а з смугастого вітрила, що перетинає сонце, летять великі перлини води. Гаррі залазить на борт, і Сінді спритно підводить яхту до берега.

Подія не з тих, яким можна хвалитися, однак на березі вони весело сміються вчотирьох, а в розумі Гаррі, який вміє швидко все собі прощати, їх підводне обійми представляється ніжним і багатообіцяючим.

Обід на курорті подають у басейну або приносять на підносі на пляж, а вечерю — це вже щось офіційне, його подають у великому павільйоні, де з балок звисають довгі пухнасті грона квітів, а позаду, біля дверей, що ведуть на кухню, влаштована жаровня для м'яса, і полум'я з ревом спрямовується вгору, відкидаючи танцюючі тіні на плетену стіну і дерев'яні маски і обсипаючи іскрами чорні спітнілі обличчя кухарів. Головний кухар, худий бельгієць, в проміжках між обідами і вечереми завжди сидить в барі, і вигляд у нього зовсім хворий, або ж він пригнічено щось розповідає суворим, як місіонерки, тубільним жінкам, які сидять за стійкою порт'є. Щопонеділка ввечері тут влаштовують пікнік, для чого запрошують виконавця каліпсо, а потім — танці під електромарімби; але все шестеро відпочивальників з округу Дайамонд вирішують, що вони дуже втомилися після ночі, проведеної в казино, і рано ляжуть спати. Гаррі, мало не потонув у обіймах Сінді, як тільки виліз на берег, відразу заснув, потім пішов до себе і задрімав ще. Поки він спав, за його жерстяної даху хвилин десять тарабанив раптово налетів тропічний дощ; коли ж він прокинувся, дощ уже перестав, і сонце, оточене помаранчевої обляміркою, сідало в затоці, а його приятелі, прийнявши душ, більше години накачувалися в барі. Щось явно затівається. Жінки раз у раз підштовхують один

одного — їх співтовариство тут помітно зміцнилося, викликане до життя прокинулися сестринськими почуттями. Сьогодні у Сінді в волоссі жовта квітка, а це її арабське вбрання до половини розстебнуте. Вона вже разів зо два простягала руку і, доторкнувшись поверх склянки Уебба і його лежать на скатертини вузлуватих смаглявих рук до зап'ястя Дженіс, згадувала того нахабного кольорового хлопчиська, який сьогодні прислуговує в барі: "Я сказала йому, що я тут з чоловіком, а він тільки знизав плечима — мовляв, ну і що?" Уебб мудро мовчить, чи не порушує течії їх бесіди, а Ронні сидить опухлий, сонний, але, як завжди, повний всяких затій в своєму похмурому стилі. Гаррі і Ронні три роки грали разом у баскетбольній команді маунт-джаджської середньої школи, і Кроликові не раз доводилося боротися з відчуттям, що хоч він і зірка, а тренер Тотеро все одно більше любить Ронні, який ніколи не відступає і нахрапистість діє під щитом. Все в світі треба брати нахрапом. Кролик же вважає, що якщо щось не виходить само собою — так і не треба. А як же тоді бути з Сінді? Та заради такої апетитної штучки людина може на вбивство піти. Оволодіти нею, а там хоч і вмерти, як павук. Виконавець каліпсо підходить до їхнього столика і затуляє брудну пісню про Великий Бамбук. Гаррі не розуміє всіх натяків, але дівчата хихикають після кожного куплета. Співак посміхається, і пісня посміхається, але його налиті кров'ю очі блищать, як у ящірки, застиглої на стіні, а на голові, коли він гнеться до гітари, видно сивина. Вмираюче мистецтво, Гаррі не знає, чи слід дати йому на чай або просто поаплодувати. Вони аплодують, і рука артиста стрімко, точно мову ящірки, простягається до Вебба і бере банкнот, який той для нього приготував. Літній співак йде до наступного столика і заспіває щось про "Спина до спини і живіт до живота". але його налиті кров'ю очі блищать, як у ящірки, застиглої на стіні, а на голові, коли він гнеться до гітари, видно сивина. Вмираюче мистецтво, Гаррі не знає, чи слід дати йому на чай або просто поаплодувати. Вони аплодують, і рука артиста стрімко, точно мову ящірки, простягається до Вебба і бере банкнот, який той для нього приготував. Літній співак йде до наступного столика і заспіває щось про "Спина до спини і живіт до живота". але його налиті кров'ю очі блищать, як у ящірки, застиглої на стіні, а на голові, коли він гнеться до гітари, видно сивина. Вмираюче мистецтво, Гаррі не знає, чи слід дати йому на чай або просто поаплодувати. Вони аплодують, і рука артиста стрімко, точно мову ящірки, простягається до Вебба і бере банкнот, який той для нього приготував. Літній співак йде до наступного столика і заспіває щось про "Спина до спини і живіт до живота". Літній співак йде до наступного столика і заспіває щось про "Спина до спини і живіт до живота". Літній співак йде до наступного столика і заспіває щось про "Спина до спини і живіт до живота".

— Ось впевнена, — лунає раптом голос Сінді, і вона, хіхікнув, доторкається до плеча Дженіс, — там у нас, в Бруер, вважатимуть, що ми все тут один з одним в одному ліжку.

— А може, варто спробувати, — вимовляє Ронні, не в силах придушити відрижку втоми.

Дженіс хриплуватим голосом зрілої жінки, який з'явився у неї завдяки сигаретам і віком (проте Гаррі, почувши його, щоразу дивується), тихенько питає Уебба, який

сидить з нею поруч:

— А як ти щодо таких речей, Уебб?

Старий лис знає, що йому доведеться в такому випадку віддати свій скарб, і не поспішає з відповіддю, злегка підводиться зі стільця, щоб вивільнити підлозі, на якій сидить, — а на ньому темно-синій капітанський кітель з мідними гудзиками, — і виймає з бокової кишені пачку "Мальборо-лайт". У Кролика закалатало серце, і він дивився на стіл, де лежать в очікуванні, щоб їх прибрали, закривавлені кістки, ребра і всякі залишки їх шашлику. Уебб повільно вимовляє:

— Ну, після двох шлюбів, які, я вважаю, слід назвати не надто успішними, і після того, що я бачив і робив до, після і між ними, повинен визнати, що мені не здається таким вже поганим поділитися з друзями, якщо це буде відбуватися по-дружньому і з повагою один до одного. Головне тут — повага. Всі, хто буде в цьому брати участь, — я хочу підкреслити: всі, всі учасники — повинні йти на це добровільно, і слід чітко розуміти, що таке може статися один-єдиний раз і не матиме продовження. Таємні зв'язку — ось що губить шлюби. Коли люди впадають в романтику.

Ось в ньому, в цьому королі полароїдних порностріптів, немає ніякої романтики. Гаррі відчуває, як у нього палає обличчя. Можливо, це від спецій в м'ясі, або від занадто довгою проповіді Уебба, або з вдячності до Меркеттам за те, що вони влаштували цей виїзд. Він уявляє собі, як заривається особою між ніг Сінді, уткнеться в цю чорну волосного, схожу на гушавину волосків з її брів, тільки прим'ятих і теплих від перебування в трусах і обрамлених білими полями незасмаглій під бікіні шкіри. Він проведе мовою вниз по її щілини, її ноги розсунуться так само невагомо, як сьогодні під водою, і його мова поповзе нижче, а за кутом, поруч з його носом, буде ця велика солодка сідниця, яку він тисячі разів бачив, коли Сінді витиралася після купання в басейні "Летючого орла", сховавшись в зеленій тіні від гори Пемаквід. А її грудей — як вони звисають, коли вона покійно згинається. У його брюках щось відбувається, немов товкач одного з цих пишних квітів, що лежать на скатертини, піднімається в мерехтливому світлі свічки.

— "Там, — співає співак вже в іншого столика, — де такі веселі ночі, а сонце заливає днем вершини гір".

Чорні руки нечутно прибирають зі столу обгризені кістки і роздають меню з десертом. Тут у них є горіховий торт, який особливо любить Гаррі, — правда, не можна сказати, щоб це було чисто карибська винахід, швидше за все його доставляють сюди з Форт-Лодердейл.

Тельма, начепивши на себе прозору кофточку, під якою просвічує бюстгальтер кольору какао, дивиться кудись у простір і, точно вчителька, яка звертається поверх голів до сидить класу, вимовляє:

— ... просто щоб задовольнити наше жіноча цікавість. Про це майже ніколи не пишуть в статтях про жіночу сексуальність, але я думаю, саме цим пояснюється бажання бачити чоловічий стриптиз, а зовсім не спрагою деяких жінок лягти в ліжко з цими хлопцями. Просто жінкам цікаво подивитися на пеніси, як вони виглядають. А

вони, я вважаю, справді виглядають по-різному, відмінно один від одного.

— Ти теж так вважаєш? — запитує Гаррі у Дженіс. — Тобі цікаво?

Вона опускає погляд на свічку, мерехтливу під скляним ковпаком.

— Звичайно.

— А мені ось немає, — каже Сінді, — анітрохи. Я, напевно, недопитлива. Справді, немає.

— Ти ще надто молода, — каже Тельма.

— Мені вже тридцять, — заперечує вона. — Хіба я не досягла сексуальної зрілості?

Немов знову об'єднавшись з нею в воді, Гаррі встає на її сторону:

— Вони страшенно потворні. У всякому разі, більшість членів, які я бачив.

— Але ти ж не бачиш їх стоячими, — як би між іншим заявляє Тельма.

— І слава Богу, — каже він, дивуючись тому — іноді з ним таке буває, — з якими вульгарними людьми він має справу.

— А проте, він любить свій пеніс, — зауважує Дженіс, підтримуючи цей легкий, спокійний і начебто науковий розмову в тиші обідньої павільйону.

Співак замовк. Інші столики порожніють — люди переходять за менші, що стоять по краю танцювального майданчика біля басейну.

— Я зовсім його не люблю, — пошепки заперечує Гаррі. — Просто я змушений з ним жити.

— Він частина тебе, — спокійно каже Сінді.

— Адже не тільки член, — зауважує Тельма, — а весь чоловік повинен на тебе діяти. Його поведки. Голос, сміх. І проте, все говорить про те, який у нього член.

Розмова про членах. Невже таке можливо? Вони відходять від делікатної теми, коли з'являються десерт і каву.

Підкріпившись їжею і ожив завдяки нічний прохолоді, вони вирішують все-таки посидіти за коктейлем і трохи подивитися на танці під зоряним небом, а Гаррі в цю ніч здається, ніби зірки — це дорогоцінні камені на циферблаті, де стрілки рухаються до неподобства повільно, забиваючи хвилини, поки він не опиниться наодинці з Сінді, а для цього зірка повинна, зашипівши, впасти в "олімпійський" басейн. Якось раз в далеких літах його дитинства хтось — мабуть, мама, хоч він і не може викликати в пам'яті її голос, — сказав йому, що якщо дивитися в нічне небо і рахувати до ста, то неодмінно побачиш падаючу зірку — це ж в общем-то часто трапляється. Але зараз, хоч він і відкинувся від столика зі скляною кришкою, на якому стоять коктейлі, відокремити від заспокійливого змовницького перешіптування своїх друзів, і закинув голову так, що у нього заболіла шия, всі зірки над ним висять нерухомо в своїх гніздах. Хрипкий голос Уебба Меркетта оголошує:

— Що ж, хлопці. Користуюся привілеєм старшого серед вас і оголошую, що втопився і хочу в ліжечко.

І саме тоді, коли Гаррі вже опускає задерши до неба обличчя, він раптом краєчком ока бачить, чітко і яскраво, ніби чиркнули сірником, як падає і поринає в чорнильну чорноту океану зірка. Жінки встають, поправляючи спідниці; маримбах, що закінчився

тремтячими, завмираючими звуками, змінює "Пришліть клоунів". Сумний мотив завмирає вдалині в міру того, як вони просуваються уздовж басейну, і проходять повз портъ, де виснажений алкоголік-керуючий намагається отримати по телефону Нью-Йорк, і перетинають площадку перед готелем, облямовану тротуаром з білого коралового піску, і рухаються далі по затінених хитросплетінню бетонних доріжок, між кущами сплячих квітів. Над їх головами все голосніше шарудять пальми, у міру того як музика завмирає вдалині. І чуємо шурхіт припливу. На залитому місячним світлом перетині доріжок, де вони розходяться в трьох напрямках, все якось нервово вимовляють "на добраніч", але ніхто не рухається; потім жіноча рука простягається і м'яко бере за зап'ястя руку чоловіка, але не свого чоловіка. Ніхто ні на кого не дивиться — лише один мовчки, опустивши очі, тягне іншого за собою, кожна жінка веде свого обранця до себе в бунгало. Гаррі чує на віддалі хихикання Сінді, так як це не її рука, а рука Тельми стискає його руку.

Вона відчула, як він сіпнувся в сторону, і мовчки міцно стиснула його руку. Він бачить: на пляжі якась група принесла лампу зі свічкою і напої, лампа і сигарети світяться в темряві, а далі за чорним силуетом великий яхти, що стоїть на якорі в затоці, під перекинутою навзгак півмісяцем простягається білясте, як молоко, море. Тельма випускає його руку і риється у своїй блискучій лускатої сумочці, шукаючи ключ.

— Ти можеш отримати Сінді завтра на ніч, — шепоче вона. — Ми це вже обговорили.

— О'кей, здорово, — незграбно вимовляє він, сподіваючись, що не образив її.

І, прикинувши, розуміє: це означає, що Сінді захотіла переспати з цією свинею Гаррісоном, а Дженіс отримала Уебба. Він вважав, що Дженіс доведеться переспати з Ронні, і шкодував її, — правда, судячи з вигляду Ронні, він швидко засне, а Уебб з Тельма об'єднаються — обидва жовтошкірі, худі.

Тельма закриває двері і включає лампу під абажуром з плетеної соломки, що висить над ліжком.

— Ви, пані, розподілили на сьогодні чоловіків відразу і вирішили не влаштовувати другого туру? — запитує він.

— Не треба влаштовувати змагань, Гаррі. Це повинно бути за бажанням обох сторін, ти ж чув Уебба. В одному ми абсолютно згодні: продовження в Бруер не буде. Один-єдиний раз — і все, як би нам не було важко.

Вона стоїть на середині свого солом'яного килима з вельми зухвалим виглядом, вузьколиций жінка, з землистої шкірою, яку він ледве знає. Від сонця порожевів тільки її ніс, але плями засмаги лягли і під очима, утворюючи таку метелика на її обличчі. Гаррі вирішує, що йому слід поцілувати її, але не встигає зробити це, як вона твердим голосом заявляє:

— Я скажу тобі одне, Гаррі Енгстром. Я хотіла вибрати тільки тебе.

— Мене?

— Звичайно. Я адже обожаю тебе. Обожаю.

— Мене?

— Невже ти ніколи цього не відчував?

Аби не допустити визнаватися, не відчував, він тупо стоїть дурень дурнем.

— От чорт, — каже Тельма. — А Дженіс відчувала. Чому ж ще, ти думаєш, вона не запросила нас на весілля Нельсона?

І, повернувшись до нього спиною, вона підходить до дзеркала і приймається витягувати з вух сережки — точно таке ж дзеркало в рамі з плетеного бамбука висить в бунгало, що дістався Гаррі і Дженіс. А ось батик тут зображує тропічний захід з пальмою на передньому плані, тоді як у них з Дженіс висить товста негритянка, яка торгує фруктами, проте обидві картини явно створені одним і тим же людиною. Валізи ж тут — Гаррісонова, і одяг, що висить на фарбованій палиці, що замінює шафа, — теж їх.

— Ти не заперечуєш скористатися зубною щіткою Ронні? — запитує Тельма. — Мені ванна знадобиться на якийсь час, так що займай її перший.

У ванній Гаррі бачить, що Ронні користується кремом для гоління "Пінистий Жиллетт", який у вигляді спрею розбризкується з банки, — такі штуки пожирають озон, так що наші діти засмажити. І новим видом бритви з вузьким лезом, яке вискакує з клацанням і з таким же клацанням забирається — його ще посилено рекламують по телевізору. Гаррі не бачить необхідності в такій бритві — просто зайві гроші, він як і раніше користується допотопної старої двосторонньої бритвою, яку купив за 1,99 долара близько семи років тому, і милиться старої пензликом тим милом, яке під рукою. Він голився перед вечерею після сну, так що тепер в цьому немає потреби. Гаррісон користується також зубною пастою "Хрест" з хлорофілом, в гігантських тюбиках, які завжди мнуть і лопаються, коли вони з Дженіс, бажаючи заощадити пару пенні, купують таку пасту. цікаво, що сталося з "Іпаной" і що писали в кількох номерах тому в журналі "До відома споживачів" щодо різновидів зубної пасти, швидше за все висловлювалися на користь паст з домішкою харчової соди — саме такий користувалися вони з Мім, так як у мами була теорія, що заправка для смаку в зубній пасті сприяє утворенню карієсу. Біда зі споживанням в тому, що сусід, здається, купує все краще і дешевше, ніж ти. Ось і зараз ванна Гаррісон сповнила Гаррі заздрістю. Хоча Тельма не відрізняється красою, аптечку вона собі обладнала непогану, та й всякі косметичні зілля, а також засоби проти сонця — "Екліпс" і "Сорларкейн". Навіщо щось у неї є і вазелін. І "тампакси" в величезною коробці — Дженіс ніколи таких не купує. І сила-силенна болезаспокійливих — різні види аспірину, і дарвон, і якісь таблетки в маленьких коробочках, які дають за приписом лікаря, — він такого не очікував. Люди завжди куди більше страждають від хвороб, ніж здається. У Гаррі майнула думка, чи не варто пописати сидючи, щоб Тельма не чула дзюрчання струменя, але він відкидає цю думку — це ж вона хоче з ним трахатись. І струмінь з гуркотом водоспаду падає в унітаз — здається, цього не буде кінця, як-то соромно, а все через пиятик за вечерею. Потім він все-таки сідає на стільчик, щоб випустити з себе газу. Занадто багато з'їв дарів моря. Йому здається, що він відчув у повітрі запах вчорашніх крабів, і, піднявшись

зі стільчака, проводить пальцем ззаду, перевіряючи, чи не пахне. І вирішує, що пахне. Краще вимитися. Цікаво, яким маленьким рушником користується Ронні — блакитним або коричневим. Він вирішує, що коричневим, і посилено витирається ім. Ось тепер він готовий. Треба тільки ліквідувати свій запах — і він гарненько мие рушник під краном.

Повернувшись в кімнату, Гаррі застає Тельму роздягнутою — на ній кокосового кольору бюстгальтер і чорні трусики. Він цього не очікував — не очікував, що так збудиться. Дивно якось виходить з цими грудьми: одні в одязі виглядають більше, а інші — менше, ніж насправді. Груді Тельми відносяться до другого розряду: чашечки її бюстгальтера добре заповнені. Все її тіло — а їй сорок з гаком років — виглядає струнким і готовим прислужитися, таке враження, не дивлячись на суворе обличчя, несподівано залишають медичні сестри та шкільні вчительки. Тельма сміється і простягає до нього руки, точно танцівниця з віялом.

— До твоїх послуг. Ти шокований. Ти такий славний і чистий, Гаррі, за це я тебе і обожнюю. Я буду готова через п'ять хвилин. Намагайся не заснути.

Розумниця. При тому, як мало вони тут сплять і постійно накачуються, а сьогодні до того ж він пережив шок у воді — пірнув, і бездонна зелена глибина стала тягнути його за ноги вниз, — так що він, звичайно, не в формі. Він починає роздягатися і не знає, де поставити крапку. За роки шлюбу у чоловіка з дружиною виробляється безліч дрібних звичок, які сторонньої жінці можуть здатися дивними. Чи хочеться Тельме, щоб він лежав голим в ліжку? Або на ліжку? Якщо він буде менш голим, ніж Тельма, коли вона вийде з ванної, це буде з його боку грубістю. У той же час при яскравому світлі, який ллється з-під солом'яного абажура, погойдується над ліжком, він не хоче, щоб вона побачила його лежачим на ковдрі, точно на фотографії з "Плейгерл". Гаррі знає: схудни він на тридцять фунтів, животик у нього все одно залишиться. Він підходить в трусах до оброблені бамбуком бюро і включає лампу, дешеве дерев'яну основу якої прикрашено маленькими наклеєними раковинками. І знімає труси. Гумка на них розбовталася — труси треба купувати жокейські, але в дешевих магазинах Бруер їх не буває — про якість ніде не піклуються. Він вимикає світло над ліжком і в напівтемряві витягується на ковдрі — такий, як є, яким був і яким буде до того, як його в останній раз одягнуть в похоронному бюро, у нього немає навіть обручки, яке робило б його менше голим: коли вони з Дженіс одружилися, чоловіки не носили обручок. Він на секунду закриває очі, щоб вони відпочили в червоній напівтемряві під повіками. Йому треба через це пройти — можливо, вона хоче лише поговорити, а потім він все-таки відпочине перед завтрашнім ввечері. Ввійти туди ... У цей похилий грот під водою ...

Тельма, виходячи з ванної, грюкає дверима з таким гуркотом, точно це землетрус. Вона тримає перед собою білизна і, повернувшись до Гаррі спиною, кидає труси в купу брудної білизни, яке Гаррісон тримають близько бюро, за солом'яним кошиком для сміття, а бюстгальтер, ще досить чистий, складає і кладе в скриньку. Він бачить її дупу вже вдруге за поїздку, думає, борючись зі сном, Гаррі. Повернувшись, вона своїм тілом затуляє лампу на бюро, і її передок занурюється в тінь; вона сором'язливо

наближається до нього, точно йде по воді. Груди її звисають вниз, коли вона нахилиється, щоб включити світло, який він вимкнув. І сідає на край ліжка.

Його член все ще спить. Вона бере його в руку:

— Ти не обрізаний.

— Ні, чомусь в лікарні в той день цього не робили. А можливо, у мами була своя теорія на цей рахунок, не знаю. Я ніколи не питав. Вибач.

— Але це чарівно. Точно маленька шапочка.

Продовжуючи сидіти на краю ліжка, Тельма нагинається, більш гнучка гола, ніж в одязі, і бере його член в рот. Її тіло в світлі лампи здається визнає скаргу з рудих, облізла-рожевих і від природи жовтих шматків. На її животі утворюються плоскі складки, точно гірка газет, а на руці, що тримає двома пальцями підставу його члена, смутно переглядають блакитні вени. Але подих її тепле і вологе, і при вигляді окремих сивого волосся, які змійками в'ються серед тьмяно-коричневої маси, йому хочеться погладити її по голові або доторкнутися до ямочки на її підборідді. Він тільки боїться, що це може порушити той стан, в яке вона його втягує. Вона піднімає руку і швидко відкидає пасмо волосся, немов хоче, щоб вони не заважали йому краще її бачити.

Він шепоче:

— До чого добре!

Член його роздувається, подовжується, але вона продовжує проходити губами весь шлях до своїх пальців, обвівшись навколо його підстави. Прагнучи сісти зручніше, вона розсовує ноги: він бачить, як між її ніг, одна з яких косо звисає з ліжка, з волосного з'являється щось більш ніжне і червоне, з коротким білим язичком — про такий він і мріяти не міг. На противагу промежини Дженіс або Сінді, як він собі її представляє, у Тельми все більш яскраве: крізь кучеряву волосного просвічують губи, схожі за кольором на рану, — і таке беззахисне зі своїм білим язичком, що Гаррі хочеться заплакати. Вона теж близька до сліз — можливо, від зусилля, якого їй варто стримувати блювоту. Вона відсторонюється і дивиться на його розкритий член, що вирвався на волю з-під прикривала його шапочки. Вона знову натягує на нього шапочку і каже пустотливо:

— Таке серйозне личко.

Вона легенько цілує його — раз, другий, проводить по ньому мовою, потім знову починає смоктати так, що, здається, зараз задихнеться.

— О Господи, — зітхнувши, каже вона. — Мені так давно цього хотілося. Посмоктати тебе. Кінчай же. Кінчай, Гаррі. Кінчай мені в рот. Кінчай мені в рот і в обличчя. — Голос її звучить хрипко і шалено, і весь цей час вона невідступно дивиться на його маленький отвір, де з'являється самотня каламутна слізка. Вона злизує її.

— Я справді, — сором'язливо запитує він, — вже якийсь час подобаюся тобі?

— І не один рік, — каже вона. — Не один. І ти ніколи цього не помічав. Паршивець ти такий собі. Сидиш під каблуком у Дженіс і зітхаєш по дурці Сінді. Ну, ти здогадуєшся, з ким зараз Сінді. Трахається з моїм чоловіком. Він не хотів з нею йти, він говорив, що вважає за краще бути зі мною. — Вона фиркає в припливі відрази до себе і

знову впирається в нього губами, а він, упершись членом в її горло, думає, чи варто прийняти її пропозицію.

— Почекай, — каже Гаррі. — Чи не варто мені спочатку хоч чимось тебе догодити? Адже якщо я закінчу, на цьому ми і поставимо крапку.

— Конча раз, потім закінчиш знову.

— Чи не в моєму віці. Не думаю, щоб у мене вийшло.

— У твоєму віці ... Вічно ти про свій вік.

Тельма кладе голову йому на живіт і вперше кокетливо дивиться на нього вгору, — її погляд бентежить його. Він ніколи раніше не помічав, якого кольору в неї очі — якогось невизначеного, іменованого світло-коричневим, але при яскравому світлі зверху вони світло-рудим, в них якийсь тваринний світ.

— Я дуже збуджена, щоб закінчити, — говорить вона йому. — Так чи інакше, Гаррі, у мене зараз місячні, і кожен другий місяць вони дуже рясні. Я боюся з'ясовувати чому. А в проміжні місяці — страшні болі і майже нічого.

— Сходи до лікаря, — радить він.

— Я без кінця ходжу до лікарів — все без толку. Я адже вмираю, ти це знаєш, так?

— Вмираєш?

— Ну, може, це занадто драматично сказано. Адже ніхто не знає, скільки я протягну, — багато що залежить від мене самої. Єдине, чого я ні в якому разі не повинна робити, — це перебувати на сонці. Я божевільна, що приїхала сюди, — Ронні намагався мене відговорити.

— Навіщо ж ти це зробила?

— Як ти гадаєш. Кажу тобі, Гаррі, я без розуму від тебе. Я повинна позбутися від цієї мани.

І здається, що вона зараз знову схлипне від відрази до себе, але замість цього вона підкидає голову і дивиться на його член. А він знову скукожився від всіх цих розмов про смерть.

— У тебе що, вовчак? — запитує він.

— М-м-м, — мукає Тельма. — Дивись. Бачиш висип? — Вона піднімає волосся з обох скронь. — Красиво, правда? Це через те, що я по дурості посиділа в п'ятницю на сонці. А мені так хотілося бути як всі ви, не відчувати себе хворою. У суботу було жахливо. Боліли суглоби, нутрощі не працювали. Ронні пропонував відвезти мене додому, щоб мені зробили укол кортизону.

— Він так славно до тебе ставиться.

— Він кохає мене.

Його член знову затвердів, і Тельма гнеться до нього.

— Тельма! — За цю ніч він ще жодного разу не називав її по імені. — Дозволь мені тебе догодити. Я хочу сказати: у нас адже рівноправність і все таке інше.

— Нічого тобі бруднитися в крові.

— Дозволь в такому випадку посмоктати твої солодощі.

Її соски не стирчать, як у Дженіс, вони ідеальної форми, точно великі пальчики

немовляти. Оскільки тепер його черга, він вважає за можливе потягнутися і вимкнути світло над ліжком. У темряві він не бачить її висипу, зате бачить її посмішку, то, як вона готується його догодити. Вона сідає по-турецьки, зовсім як Сінді на яхті, — жінки, вони такі гнучкі, — і кладе собі на коліна подушку для його голови. Вона суне палець йому в рот і пестить їм одночасно свій сосок і його мова. По тілу її проходить як би електричний струм, вона вібрує, точно не вимкнений до кінця приймач. Його рука знаходить її сідниці, теплу западину між ними — шкіра у Тельми гладка, як скло, тоді як шкіра Дженіс на дотик точно тонкий-тонкий наждак. Його член, який легенько лоскочуть її нігті, знову встав.

— Гаррі! — Голос її звучить у самого його вуха. — Я хочу провести з тобою цю ніч так, щоб ти запам'ятав мене, щоб ти відчув таке, чого ні з ким ще не відчував. Я вважаю, інші жінки тебе адже смоктали?

Він киває, зміщуючи головою шкіру на її грудях.

— Скількох ти трахав через зад? Він випускає її сосок з рота:

— Жодної. Ніколи.

— Навіть Дженіс?

— Ну немає. Ми цим ніколи не займалися.

— Гаррі, чому ти робиш з мене дурочку?

Як мило звучить це давно не почуте їм "robiш з мене дурочку". Так говорили третьокласники.

— Ні, чесне слово. Я думав, тільки педики ... а ви з Ронні цим займаєтеся?

— Весь час. Загалом, часто. Він це любить.

— А ти?

— У цьому є свій шарм.

— А хіба не боляче? Я хочу сказати, він же такий великий.

— Спочатку. А потім береш вазелін. Я сходжу принесу наш.

— Тельма, почекай. Хіба я збираюся цим займатися?

Вона видає короткий смішок:

— Збираєшся.

Вона вислизає з ліжка і відправляється у ванну, і, поки вона ходить, член у нього залишається величезним. Повернувшись, вона ретельно змащує його холодним дотиком досвідчених рук. Гаррі пробирає дріж. Тельма лягає поруч з ним, повертається до нього спиною і нагинається, немов повинна вилетіти з гармати; простягнувши позаду себе руку, вона спрямовує член.

— Обережно.

Йому здається, що нічого не вийде, і раптом виходить. Медичний запах вазеліну досягає його ніздрів. У підстави члена сильно тисне, а далі — там, де часто-оксамит і ласка, — там порожнеча, чорний ящик, скриня, наповнений нічим. І він в цій порожнечі, пройшовши міцне кільце її м'язів. Він запитує:

— Я можу кінчити?

— Будь ласка. — Її голос звучить слабо, надламаний. А спина і лопатки напружені.

Всього кілька втяжок — він масажує їй голову однією рукою і міцно тримає за сідницю інший. Куди хлине його сперма? Та нікуди, просто змішається з її гівном. З солодким гівном солодкої Тельми. Вони лежать мовчки, але як і раніше злившись, поки його член повільно не опадають і він не витягує його.

— О'кей, — вимовляє він. — Дякуємо. Я цього не забуду.

— Чи обіцяєш?

— Мені якось навіть ніяково. А що ти відчуваєш?

— Я відчуваю, що сповнена тобою. Відчуваю, що мене трахкали через зад. І трахав чудовий Гаррі Енгстром.

— Тельма, я просто не можуть повірити, що такий дорогий тобі. Чим я це заслужив?

— Просто тим, що ти існуєш. Тим, що випромінюєш чарівність. Невже ти не помічав, що на вечірках або в клубі я завжди біля тебе?

— Ну, в загальному, немає. Навколо буває багато народу. Я маю на увазі: ми ж часто зустрічаємося з тобою і Ронні ...

— А ось Дженіс і Сінді помітили. Вони знали, що я захочу вибрати саме тебе.

— Гм ... я, в загальному, не збираюся випитувати, але що ж в мені так на тебе діє?

— Ох, милий! Да все! Те, що ти такий високий, і то, як ти рухаєшся, ніби ти все ще худий двадцятип'ятирічний хлопчисько. Те, як ти завжди сідаєш на таке місце, щоб легко можна було втекти. Як ти криво посміхається, точно молодик на вечірці, який знає, що хулігани через хвилину доберуться до нього. Який ти добродушний. Як ти віриш людям: наприклад, Веббу, ти ж вбирає кожне його слово, тоді як всі інші і уваги на нього не звертають, а Дженіс — ти так пишаєшся нею, що навіть зворушливо. Але ж вона нічогісінько не вміє. Навіть в тенісі — Доріс Кауфман говорила нам, — їй-богу, вона ...

— Ну, просто приємно бачити, що вона від чогось отримує задоволення — у неї ж була досить невеселе життя.

— Ось бачиш? Просто ти неймовірно широкий людина. Ти так вдячний долі, коли десь буваєш, наприклад в цьому паршивому клубі або в цьому потворному будинку у Сінді, все здається тобі просто раєм. Це ж чудово. Ти так радієш життю.

— Ну, бач, з огляду на альтернативу ...

— Я просто подихати. Я так тебе за це люблю. А які в тебе руки. Мені завжди подобалися твої руки. — Вона сидить на краю ліжка і, взявши його ліву руку, що лежить на простирадлі, цілує по черзі білі лунки на кожному пальці. — А тепер твій пеніс з його шапочкою. Ох, Гаррі, нехай я помру від того, що приїхала сюди, але сьогоднішня ніч все окупає.

Ця порожнеча в ній. Він не може забути зробленого відкриття, цієї порожнечі, яку виявив в ній.

І ось в напівтемряві, прорізаному вологим блакитним світлом місяця, сочаться крізь прорізи жалюзі біля ліжка, під шурхіт пальм, Гаррі розкриває їй душу, точно читає молитву: він розповідає їй про себе, як не розповідав нікому, про Нельсона, про те, як малий дратує його і як він дратує малого, і про свою доньку, а йому здається, що це

його дочка, яка виросла, не знаючи його. Він наважується зізнатися у всьому цьому Тельме, тому що вона віддала йому всю себе без залишку на доказ своєї любові, вселила йому, як чудово, що він — такий, відродила в ньому давнє переконання, що почало було випаровуватися під впливом того, що енергія стала спадати, — переконання, що є в світі щось таке, що саме йому належить відкрити, що він з'явився на світ зі свого роду місією.

— До чого ж прекрасно, коли людина так думає, — каже Тельма. — Ти від цього ... — їй не вдається відразу підібрати потрібне слово, — як би світишся. І виглядаєш таким сумним. — Вона дає йому поради. Вона вважає, що він повинен розшукати Рут і напрямки запитати, чи його це дочка, і якщо так, то чим він може допомогти. Що до Нельсона, то вона вважає, що вся проблема — Гаррі, якби він сам не відчував себе винуватим у смерті Джилл, а до цього в смерті крихти Ребекки, він не боявся б Нельсона, відчував би себе впевненіше і був би добрішим з ним. — Пам'ятай, — каже вона, — він же всього лише молоденький хлопчик, яким ти був колись, хлопчик, який тільки намагає дорогу в життя.

— Але він зовсім на мене не схожий! — заперечує Гаррі, розмовляючи нарешті з людиною, яка здатна зрозуміти весь жах цієї істини, великого розладу між ним і сином. — Він проклятий маленький Спрингер до мозку кісток.

А Тельма вважає, що Нельсон куди більше схожий на Гаррі, ніж йому здається. Захопився, наприклад, планеризмом — невже і в цьому Гаррі себе не впізнає? А то, що в його житті відразу дві дівчини. Може, Гаррі трохи заздрить Нельсону?

— Але у мене ніколи не було прагнення потрахати Мелані, — зізнається він. — Або ту ж Пру. Вони обидві точно з іншого світу.

— Звичайно, — каже Тельма. — У тебе і не могло виникнути такого бажання. Вони ж тобі в дочки годяться. Як і Сінді. Ти мав би хотіти потрахати мене. Я — жінка твого покоління, Гаррі. Я бачу тебе. А для цих дівчат ти лише купа років і грошей.

Поступово розмова їх уникає складнощів його життя, і вона починає розповідати про свій шлюб з Ронні, про те, як він вічно заклопотаний, як невпевнений у собі, незважаючи на свою манеру хвалитися, яка, вона знає, так дратує Гаррі.

— Адже він ніколи не був зіркою, як ти, ні на секунду цього не відчував.

Вони зустрілися, коли їй було далеко за двадцять і вона вже вважала, що швидше за все так і помре самотньою вчителькою. Хоча вона не була юною дівчиною, знала чоловіків і вміла розпускати віжки, проте звички Ронні чимало потішили її. Під час медового місяця він скінчив в яєчню, приготовлену на сніданок, і вони з'їли його засмажену сперму разом з іншим. Однак якщо миритися з його дивацтвами, то він на рідкість відданий і, можна сказати, поступливий людина. Він не цікавиться іншими жінками — це вона твердо знає, що досить цікаво, з огляду на чоловічу натуру. Він ідеальний батько. Коли він займав ще зовсім незначне становище в ієрархії Скулкіллської страхової компанії, він на двадцять фунтів схуд тому, що ночами не спав і все турбувався. Тільки в останні два-три роки він повернув свою вагу. А коли вони дізналися, що у неї вовчак, Ронні засмутився куди більше, ніж вона.

— Для жінки, якій перевалило за сорок, Гаррі, вже народили дітей ... Якби який-небудь фашист або хтось ще прийшов до мене і сказав: я забираю або тебе, або маленького Джорджі — він самий кволий, тому я про нього і подумала, — мені не важко було б зробити вибір. А ось Ронні, я думаю, було б важко. Важко втратити мене. Він вважає, то, що я для нього роблю, не всяка стане робити. Напевно, він не має рації, але це так.

І вона визнає, що їй подобається його член. Але Гаррі, будучи чоловіком, не може оцінити всієї ситуації: такий великий член, як у Ронні, не стає більше, коли встає, — просто кут змінюється. Він не перетворюється з маленького немовляти, сплячого в капорі, в високого розлюченого солдата. Тельма знову заводить його, недбало пестячи і не перестаючи говорити, а в ночі за їх вікном настала повна тиша, крик останнього п'яного і звуки музики давно замовкли, ніщо не ворухиться, крім нескінченних зітхань океану та писклявого голосу цикади, які тут водяться. З ввічливості Гаррі пропонує взяти її, незважаючи на кровотечу, але вона відмовляється з воістину незайманим страхом, так що йому спадає на думку, чи не користується вона менструацією як привід, щоб не впускати його в себе, зберегти цю частину свого тіла для законного чоловіка, осторонь від своєї безсоромною любові.

— І ось коли я зрозуміла, що закохуюся в тебе, — пояснила вона, — я жах як на себе розлютилася, я хочу сказати, це ж нічого не могло дати. Але потім я зрозуміла, що, мабуть, в наших відносинах з Ронні чогось не вистачає, а може, так взагалі буває в житті, і тоді я постаралася змиритися і навіть тихо раділа своїй любові — мені було приємно просто дивитися на тебе. Маленький ти мій мохнатік.

Він ще не цілував її в губи, але зараз, здогадуючись, що вона відчуває себе винуватою, не даючи йому увійти в себе, він це робить. Губи в неї холодні і сухі, що якось не в'яжеться з іншим. Оскільки вона не дала йому увійти в себе, він мастурбує її, сівши їй на обличчя, радіючи з того, що встиг перш вимитися. Її мова вирушає на пошуки, а пальці, які здаються в порівнянні з його руками такими холодними, точно все ще вимазані в вазеліні, направляють його руки, і вони знаходять, а потім втрачають і знову знаходять маленький зачохлений центр її. Вона кінчає зі здавленим криком і вигинає спину, так що її бліде гладке незнайоме тіло з'являється перед його очима, — хмара з ротом, риба, вискочила з води. Відновивши дихання, вона спостерігає разом з ним, як біла рідина злітає фонтаном і липкими цівками стікає по її руці. Вона розмазує його сперму по своєму обличчю, і воно починає блищати. На дворі застигле повітря починає світлішати, вимальовується кожен лист. Сп'янілий втомою і повним розкриттям себе, Гаррі просить її сказати, що б ще таке зробити, чого з нею не робив Ронні. Вона лягає в ванну і просить помочитися на неї.

— Яка гаряча! — вигукує вона в той час, як він малює на землянистій шкірі завитки, як роблять чоловіки і хлопчики на снігу. Вони міняються місцями — Тельма незграбно присідає і сміється над власною імпотенцією, намагаючись змусити свої нутрощі спрацювати. Її чуприна над ним, — а він лежить і чекає, коли це станеться, — здається чоловічий, але цівка, з'явившись, тут же відхиляється в сторону. "Не вміють

жінки цілитися ", — думає він. І те, що Тельма оголосила її гарячої, сильно перебільшена, — це більше схоже на каву або чай, занадто довго простояв на письмовому столі, його випиваєш в кілька ковтків, так як він лише тепленький. Тельма і Гаррі стають разом під душ, щоб змити з себе запах сечі, і засинають, пошматовані світлом, проникаючим крізь жалюзі зорі, — засипають так мирно, точно попереду у них не кілька вкрадених годин, а ціле життя в освяченому законом шлюбі до гробової дошки .

Лунає відчайдушний стукіт у двері.

— Тельма! Гаррі! Це ми .

Тельма накидає халат і йде відчиняти двері, а Кролик ховається під простирадлом і визирає звідти. На тлі наступаючого дня в двері коштують Уебб і Ронні. Уебб виглядає розкішно в зеленій сорочці під крокодила і сіро-блакитних картатих брюках для гольфа. На Ронні той же костюм, в якому він був вчора, і йому явно необхідно увійти в кімнату. Тельма зачинив перед їх носом двері і ховається у ванній, а Гаррі надягає м'який костюм, який він носив напередодні, і не обтяжує себе метушнею з краваткою. Йому здається, що від нього до цих пір пахне сечею. Він біжить до себе в бунгало, щоб переодягнутися в костюм для гольфу. Чорні дівчата в супроводі жовтих птахів везуть, наспівуючи, по бетонних доріжках візки з сніданком. Дженіс наповнює ванну водою.

Гаррі кричить їй:

— Ти в порядку?

Вона кричить у відповідь:

— В такому ж, як і ти, — але не виходить з ванної.

Вийшовши зі свого бунгало, Гаррі встигає з'їсти рогалик і зробити кілька ковтків гарячої кави. Від тонких, як цигарковий папір, помаранчевих і червоних квітів біля дверей бунгало у нього розколюється від болю голова. Уебб і Ронні чекають його у схрещення зелених цементних доріжок. Граючи в гольф, всі троє без кінця базікають і жартують, але уникають дивитися один на одного. Коли вони повертаються після гольфу близько години дня, Дженіс сидить у "олімпійського" басейну в яскраво-червоному габардиновому костюмі, в якому вона летіла сюди.

— Гаррі, дзвонила мама. Нам треба повертатися.

— Ти жартуєш. Чому? — Він ледве тримається на ногах від втоми і мав намір поспати, щоб бути у формі до вечора. Крім того, шкіру на його члені саднить після нічних праць, йому боляче щоразу, як він робить помах, він сподівається, що піхву Сінді виявиться більш ніжним. Як не дивно, він добре провів партію в гольф на тлі яскравих спогадів про нижню частину тіла Тельми і такої жахливої близькості своїх двох діловитих партнерів, мовчкиносять в собі такі ж картини, він на диво добре завдає ударів по м'ячу, поки на п'ятнадцятій лунці на нього НЕ навалюється втома і він не посилає три м'ячі за межі поля, в гущавину кактусів, коралових скель і ялівцю, де вони безповоротно губляться. — Що трапилося? Щось з дитиною?

— Ні, — каже Дженіс, по тому, як рясно течуть у неї сльози, він розуміє, що за цей ранок вона вже не раз плакала, сидячи тут на сонці. — Справа в Нельсона. Він втік.

— Він — що? Ні, я краще сяду. — І каже чорному офіціантові, який підходить до їх скляному столику, що стоїть під парасолькою з бахромою: — Ананасовий коктейль, Джефф. Мабуть, два. Так, Дженіс? — Вона киває крізь сльози, хоча перед нею вже стоїть порожній стакан. Гаррі обводить поглядом обличчя друзів. — Ось що, Джефф, принеси-ка, мабуть, шість коктейлів. — Він уже засвоїв закони цих місць. Всі сидять біля басейну, за винятком їх компанії, виглядають блідими — видно, тільки що зішли з літака.

З басейну вилазить Сінді, її засмаглі плечі відливають синявою, трусики купального костюма прилипли ззаду до тіла. Вона зупиняє їх, прикриваючи незагорілі шкіру нагорі і внизу. З кожним днем її все більше і більше розносить. "Не зівай", — каже собі Гаррі. Але вже пізно. Її обличчя, коли вона повертається, посилено розтираючи рушником спину і так при цьому згинаючись, що одна груди ледь не вилазить з ліфчика, — серйозно. І вона і Тельма вже все чули від Дженіс. Тельма сидить за столиком в довгому, по щиколотку, халаті, такому ж яскраво-рожевому, як її ніс, — вона купила його тут разом з крилатим брилем. Великі сонячні окуляри з коричневими стеклами, темнішими до верху, які вона привезла з дому, позбавляють її обличчя будь-якого виразу. Гаррі сідає на стілець поруч з нею. Він випадково зачіпає її коліном — вона негайно відсувається.

Тим часом Дженіс, обливаючись сльозами, розповідає йому:

— У суботу ввечері вони посварилися з Пру: він хотів поїхати в Бруер на вечірку до цього художника, а Пру сказала, що на такому місяці вагітності їй не до розваг, потім їй страшно навіть подумати про тих сходах, тоді він взяв і поїхав один. — Вона судорожно ковтає. — І не повернувся. — Вона охрипла від сліз.

Уебб і Ронні зі скреготом, віддав у Гаррі в голову, підтаскують стільці до їхнього столика, що стоїть в маленькому кружечку тіні. Коли Джефф приносить напої, Дженіс перериває свій жахливий розповідь, і Ронні пропонує вирішити, хто що буде брати на обід. Він, як і його дружина, — в темних окулярах. А Уебб — без очок, впевнений в тому, що під його волохатими бровами і припухлими століттями майже не видно очей, які дивляться на Дженіс воістину по-батьківськи.

Щоки Дженіс мокрі від горя, і Гаррі не може не любити її, таку зараз потворну.

— Я ж казав тобі, що малий — покидьок, — промовляє він. Все-таки прав він був. Йому навіть легше стало.

— Він не повернувся. — Дженіс вже мало не ридма ридає і дивиться нема на Уебба, а тільки на нього, вигляд у неї неохайний, якийсь втрачений, зацькований, як бувало на початку їхнього спільного життя, поки вона ще не стала робитися задавакою. — Але мама не хотіла турбувати нас на відпочинок, а П-пру вважала, що йому треба дати випустити пар, і робила вигляд, що не турбується. Але в неділю, повернувшись з мамою з церкви, вона подзвонила цьому художнику, і з'ясувалося, що Нельсон там не з'являвся!

— А він поїхав на машині? — запитує Гаррі.

— На твоїй "короні".

— Ну і ну!

— Я, мабуть, буду їсти тільки яечню, — говорить Ронні підійшла офіціантці. — Тільки не пережарьте. Зрозуміло? Щоб була рідка.

На цей раз Кролик вже навмисно намагається коліном торкнутися під столом коліна Тельми, але вона стиснула ноги. Як і Дженіс, вона тепер стала перешкодою в його спілкуванні з іншими. Офіціантка зупинилася у його плеча, і він роздумує, чи не з'їсти йому ще сандвіч з салатом із крабів або не ризикувати і взяти сандвіч з беконом, листочками салату і помідором. Сонце пересунулася, і особа Дженіс, що знаходилося в тіні, потрапило в смугу світла; на Гаррі дивляться розширені очі, рот розкритий, точно вона зараз закричить.

— Гаррі, який обід, одягайся і поїхали! Я спакувала твої речі, все, крім сірого костюма. Чергова майже годину додзвонювалася, намагаючись добути нам квитки на Філадельфію, але в таку пору року це неможливо. Нічого немає навіть на Нью-Йорк. Вона влаштувала нам два місця на маленький літак, що летить в Сан-Хуан, і забронювала номер в Аеропортівському готелі, щоб ми могли рано вранці вилетіти на материк. У Атланту, а потім до Філадельфії.

— А чому нам не скористатися нашою бронею на четвер? Що один день змінить?

— Я зняла броню, Гаррі, ти не розмовляв з мамою. Вона у нестямі, я ніколи не чула, щоб вона так говорила, — ти ж знаєш, вона завжди така розумна. Я знову їй зателефонувала і повідомила, що ми прилітаємо в середу, але вона навряд чи зможе нас зустріти: боїться через рух їздити по Філадельфії; вона розплакалася і сказала, що занадто стала стара.

— Значить, ти зняла броню. — Тільки зараз це початок до нього доходити. — Ти хочеш сказати, що ми не можемо залишитися тут сьогодні на ніч через те, що Нельсон щось там викинув?

— Ти не закінчила свою розповідь, Джен, — говорить Уебб.

Значить, вже Джен? Гаррі раптом переймається ненавистю до людей, які вдають, ніби все знають: на їхню милості ти не розумієш, що і знати-то нічого. В середині у нас у всіх цілковита темрява.

Дженіс знову судорожно ковтає і смикає носом, трохи заспокоєна тоном Уебба.

— А більше розповідати нічого. Він не повернувся ні в неділю, ні в понеділок, і ніхто з їхніх друзів в Бруер не бачив його, і мама під кінець не витримала і сьогодні вранці зателефонувала нам, хоча Пру твердила, що не треба нас турбувати: це, мовляв, її чоловік і вона за нього відповідає.

— Бідна дівчинка. Вірно ти говорила: вона, видно, вважає, що може з чим завгодно впоратися. — І оголошує дружині: — Я не хочу до вечора їхати звідси.

— В такому разі залишайся, — говорить Дженіс. — Я їду.

Гаррі дивиться на Уебба в надії на допомогу, але перед ним безпристрасне обличчя розсудливої людини, який всім своїм виглядом говорить — це мене не стосується. Він переводить погляд на Сінді, але вона дивиться в свій стакан з коктейлем, прикривши очі віями.

— Все одно я не розумію, чому такий поспіх, — говорить він. — Ніхто ж не помер.

— Поки що ні, — каже Дженіс. — Тобі це потрібно?

Мотузка в його грудях закручується, утворюючи петлю.

— Ось адже паршивець, — каже він і, вставши, вдаряється головою об прикрашений бахромою край парасольки. — Коли, ти сказала, цей літак на Сан-Хуан?

Дженіс вже з винуватим виглядом сопе:

— Тільки в три.

— О'кей. — Він зітхає. Певною мірою так навіть краще. — Піду приєднуюсь і принесу валізи. Хто-небудь з вас, хлопці, не міг би принаймні замовити мені бутерброд з котлетою? Сінді! Тельма! До скорої зустрічі. — Обидві жінки дозволяють поцілувати себе: Тельма — церемонно підставив губи, Сінді — міцну, як яблуко, щоку, підсмажену сонцем.

Протягом усього двадцятичотирьохгодинного шляху додому Дженіс плаче не перестаючи. Поїздка в таксі повз покинуті цукрових заводів, крізь стада кіз і через витягнуті ланцюжком селища чорних під ласкавими поцілунками теплого повітря; сорокахвилинний переліт в подрагівала двомоторному літаку до Пуерто-Ріко над спокійною зеленою водою, під блискучою поверхнею якої криються рифи і зграї акул; зупинка в Сан-Хуані, де справді одні тільки іспашкі; нескінченно довга ніч, коли вони, обливаючись потом, спали в готелі, дуже схожому на мотель на шосе 422, де жила, здається, цілу вічність тому місіс Лубелл; потім вранці — два квитки на реактивний літак до Філадельфії через Атланту, і протягом усього цього часу щоки у Дженіс волого блищали, очі дивилися прямо перед собою, а на віях висіли крихітні кульки вологи. Немов горе, захлеснула його на весіллі Нельсона, підібралося нарешті і до Дженіс, а він, Гаррі, — спокійний, порожній і холодний, як це простір, що висить під подрагиваючим літаком, точно величезний плід.

Він запитує її:

— Це все через Нельсона?

Вона відчайдушно трясє головою, так що чубчик на лобі підскакує.

— Через всього, — виривається у неї настільки голосно, що він боїться, як би не почали обертатися сидять попереду, чії голови їм ледь видно.

— Через цю зміни партнерів? — м'яко продовжує він.

Вона киває, менш відчайдушно, і закушує нижню губу, так що рот у неї стає як у черепахи, такий рот буває іноді у її матері.

— А як тобі здався Уебб?

— Він був дуже милий. Він завжди так мило відноситься до мене. Він високо цінував тата. — І новий потік сліз. Вона робить глибокий вдих, щоб заспокоїтися. — Мені було шкода тебе: адже тобі так хотілося бути з Сінді, а виявилася Тельма. — Після цього сльози ллються вже струмком.

Він поплескує її по лежачим на колінах рук, в яких вона тримає вологу паперову серветку.

— Послухай, я впевнений, що з Нельсоном, де б він зараз не був, все в порядку.

— Він ... — Здається, вона зараз захлинеється. Стюардеса, проходячи повз, кидає на

них погляд — це вже виходить ніяково. — Він так ненавидить себе, Гаррі.

Гаррі прикидає в думці, чи може таке бути. І регоче:

— Ну, мене він, у всякому разі, підсік. Вчора я думав, моя мрія стане реальністю.

Дженіс смикає носом і витирає паперовою серветкою кожную ніздрю.

— Уебб говорить, що вона зовсім не така вже чудо. Він без кінця згадував своїх двох перших дружин.

Під ними, в подряпаному овалі плексигласу, лежить Південь — нерівні квадрати полів і бурі сухі ліси: лісів тут більше, ніж припускав Гаррі. Колись він мріяв виїхати на Південь, відпочити змученим серцем серед бавовняних полів, і ось вони зараз під ним, суцільні квадрати, вони немов деруться вгору по схилу величезної гори — поля, і ліси, і міста в закрутах і гирлах річок, вулиці, вгризаються в зелень. Америка, принижена і виснажена, що оплакує своїх заручників. Вони летять занадто високо, так що поля для гольфу звідси не розгледіти. Тут на них грають всю зиму — ключкою махати легко. Гігантські мотори, що несуть Гаррі, підвивають. Він засинає. Останнє, що він бачить, — це Дженіс, яка тупо дивиться перед собою, і в очах її накипають сльози врівень з опухлими століттями. Йому сниться Пру, з якої раптом вивергається водоспад води, в той час як він намагається розсунути її ноги, — стільки води, що його охоплює паніка. Він пересуває тяжкість свого тіла і прокидається. Вони знижуються. Він згадує ніч, проведену з Тельма, і йому здається, що це було уві сні. Реальна тільки Дженіс — рукав її габардиновому костюма трагічно зморщився, контури підборіддя розпливлися, голова відкинута так, точно бовтається на зламаній шиї. Вона теж спить — на колінах у неї лежить все той же журнал, який вона читала по дорозі сюди. Вони знижуються над штатами Меріленд і Делавер, де розводять коней і де Дюпони — королі. Багаті жінки з плоскою, як у птахів, грудьми повертаються з полювання в високих чорних чоботях. Проходять повз дворецьких і йдуть довгими коридорами, клацаючи батогом по мармуровим столом. Жінки, які ніколи не будуть йому належати. Він досяг своєї межі і тепер на спуску — ніколи вже у нього не буде такої жінки, ніколи не буде і багато чого іншого. Навіть снігової куряви немає внизу — ні на сухій землі, ні на дахах будинків, ні в полях, ні на дорогах, по яких, точно знімні жорсткі диски по невидимим рейках, несуться машини. Однак, з точки зору людей, що сидять в цих машинах, це вони мчать щосили і вільні, як птахи. Сталевий стрічкою поблискує річка, літак небезпечно крениться: мабуть, останнє, що чує Гаррі, — це свист повітря у вентиляторі над головою. Дженіс прокинулася і сидить дуже прямо. "Прости мене!" Форт Миффлін пролітає якраз під їх колесами, а вони летять з титанічної швидкістю. "Прошу тебе, Боже!" Вона каже йому щось у вухо, але стукіт торкнулися землі коліс заглушає її слова. Вони вже на землі і котять до аеровокзалу. Він стискає вологу руку Дженіс — а він же не віддавав собі звіту, що тримає її.

— Що ти сказала? — перепитує він.

— Що я люблю тебе.

— Справді? Що ж, я теж. Цікаве у нас була подорож. Я задоволений.

Поки вони довго, повільно котять до своєї "гармошці", вона сором'язливо запитує:

— А що, Тельма була краще за мене?

Він занадто вдячний Тельме, щоб опуститися до брехні.

— У певному сенсі. А як Уебб?

Вона киває і киває, точно хоче витрусити останні сльози з очей.

Він відповідає за неї:

— Значить, мерзотник був хороший.

Вона утикається головою йому в плече:

— А чому ж, ти думав, я так плакала?

Вражений, він говорить:

— Я думав, через Нельсона.

Дженіс знову так голосно смикає носом, що якийсь чоловік, що вже піднявся зі свого місця і надягають на засмаглу лису голову російську хутрянну шапку, витріщається на неї.

— Загалом, здебільшого, — погоджується Дженіс.

І вони з Гаррі, як два змовника, знову обмінюються рукостисканням.

В кінці багатомільного аеропортівського коридору варто матуся Спрингер, трохи в стороні від метушливого натовпу зустрічаючих. В футуристичних просторах аеровокзалу вона виглядає всохлі і старезної в своєму хорошому пальто — не в норковому, а в чорному сукняному, обробленому чорнобурої лисицею, і в маленькій вишневої капелюшку без полів з відкинутою назад вуалеткою, яка ще могла б зійти в Бруер, але тут здається такою безглуздою серед ковбоїв, струнких молодих людей — незрозуміло якого, чоловічого або жіночої статі, — з коротко підстриженим під панків, фарбованими в пастельні кольори волоссям, і чорномазих красунь, спорудили з своїх круто кучерявого волосся подобию огром их стирчать вуха Міккі-Мауса з фільмів Уолта Діснея. Обіймаючи матусю, Кролик відчуває, який маленької стала ця жінка, яка в дні молодості вселяла в нього такий жах. З її обличчя зникло колишнє надуте вираз, що говорило про кёрнеровской гордості і готовності в будь-яку хвилину обуритися, і шкіра без єдиної кровинки лягла складками. Під очима утворилися великі провали, які говорять про печінкової недостатності, а зоб перетворився в моторошний мішок.

Їй не терпиться скоріше все розповісти, і, відступивши на крок, щоб урочистіше звучав голос, вона оголошує:

— Дитинка народився вчора ввечері. Дівчинка, семи з невеликим фунтів. Я, як відвезла Пру в лікарню, ні на хвилину не стулила очей — все чекала дзвінка доктора. — Голос її тремтить від обурення. По радіо аеропорту передають аранжування якійсь відомій мелодії, яку виводять одночасно кілька скрипок, і слова матусі супроводжуються такими переможними звуками, що Гаррі і Дженіс ледве утримуються від посмішки, проте зробити крок до неї ближче, незважаючи на штовханину, хто не наважується — так по— дитячому урочисто оголошує їм стара про те, що трапилося. — А зараз на "вісімці" мені весь час гули вантажівки, гули щосили, точно у нас туман. Точно я могла кудись згорнути — не по узбіччю ж мені їхати на "Крайслері", — каже Бессі. — А на шосе після Коншохоккена я думала, мене вб'ють. В житті не бачила такої

кількості машин, а я-то думала, що до полудня їх стане менше, а потім ці показчики — на них не прочитаєш навіть і з хорошими очима. Всю дорогу, поки я їхала вздовж річки, я молилася Фреду і, право, вважаю, це він допоміг мені дістатися сюди, самій мені б в житті не доїхати.

По всьому видно, що більше такого подорожі вона ніколи не зробить — Дженіс і Гаррі присутні при завершенні останнього в її житті великого зусилля. Відтепер вона цілком покладається на них.

5

Однак події не остаточно вибили матусю Спрингер з сідла, і у неї вистачило розуму подзвонити Чарлі Ставрос і повернути його в магазин. Його матері в грудні стало гірше — вся ліва сторона у неї оніміла, так що тепер вона боїться пересуватися навіть з паличкою, а двоюрідна сестра Чарлі Глорія, як він і передбачав, повернулася в Норрістаун до свого чоловіка, правда, Чарлі вважає, не більше ніж на рік, так що він міцно прив'язаний до будинку. На цей раз засмаглим на роботу приїхав Гаррі. Він довго трясє Чарлі руку — так він радий знову бачити його в "Спрингер-моторс". Однак вигляд у Чарлі не блискуча: флоридський загар зліз з нього, як фарба. Він виглядає дуже вже блідим. Виглядає так, ніби, проткни йому шкіру, і кров піде сіра. Він стоїть згорбившись, точно кутив все життя по три пачки в день і тепер боїться за свої груди, хоча Чарлі, як всі ці іспанці-італійці, ніколи не захоплювався саморуйнацією — не те що скандинави або негри. Ще тиждень тому Гаррі не став би так палко жати йому руку, але тепер, що лежав із Тельма, він відчуває себе менш скуто і знову любить весь світ.

— Ти здорово виглядаєш, — бреше він Чарлі.

— А я краще себе і відчуваю, — каже йому Чарлі. — Слава Богу, зими поки ще не було.

Через дзеркальне скло Гаррі бачить білий безлистий пейзаж, незнищенна в усі пори року пил летить і крутиться разом з паперовим сміттям, який вітер несе від "Придорожньої кухні" через шосе 111. У вітрині висить новий плакат: ЕРА "Королли". "Тойота" — це економія.

— Страшенно сумно, — починає розмову Чарлі, — бачити, як Мамма-МОУ швидко здає. Вона вилазить з ліжка, тільки щоб сходити у ванну, і все вмовляє мене одружитися.

— А може, це і добру пораду.

— Ну, я спробував позалицятися за Глорією, і, цілком можливо, вона тому і помчала назад до чоловіка. А той малий — таке лайно. Вона напевно сюди повернеться.

— Хіба вона тобі не двоюрідна сестра?

— Ну і що ж, тим краще. З перчиком. Невисока, трохи огрядна в стегнах — не твого класу, чемпіон. Але миленька. А бачив би ти, як танцює. Я тисячу років не був на суботніх вечорах Еллінського товариства. Вона тут вмовила мене піти. І я отримав велике задоволення, дивлячись, як вона намагалася.

— Ти говориш, вона напевно сюди повернеться.

— Угу, але не заради мене. Цей поїзд я упустив. — І додає: — Чимало поїздів я

упустив.

— А хто — ні?

Чарлі перекочує зубочистку по нижній губі. Гаррі намагається не витріщатися на нього: він став схожий на бруерського старого з тих, що заходять в тютюнову крамницю, ставлять десятку — спробувати щастя в підпільну лотерею і бовтаються у прилавка з журналами, чекаючи можливості з ким-небудь поговорити.

— Ти все-таки дещо від життя урвав, — наважується він сказати Гаррі.

— Та ні. Слухай, Чарлі! Я потрапив в таку халепу. Хлопець зник, і на руках необставлені новий будинок. — Однак ці дві обставини — утворилася порожнеча і можливість почати нове життя, — скоріше, збуджують і радують його.

— Малий з'явиться, — говорить Чарлі. — Він просто випускає пар.

— Ось так само і Пру говорить. В житті не бачив, щоб людина була більш спокійний в таких обставинах. Вчора ввечері, як тільки ми повернулися з островів, відразу поїхали в лікарню, і, Бог ти мій, до чого ж вона раділа своїй доні. Можна подумати, вона перша жінка в історії, яка зуміла привести на світ таке чудо. Напевно, хвилювалася, чи народиться у неї нормальна дитина після того, як вона сверзу зі сходів.

— Швидше за все більше хвилювалася за себе. Для таких дівчат, яких життя неабияк побила, народження дитини — це єдиний спосіб довести собі, що вони теж люди. Як же вони збираються назвати дитину?

— Вона не хоче називати дівчинку на честь своєї матері, хоче назвати її на честь бабусі Ребеккою. Але хоче дочекатися Нельсона, тому що, ти ж знаєш, так звали його сестру. Ту дитину, що померла.

— Угу. — Чарлі розуміє. Це може принести нещастя. Звук машинки Мілдред Крауст заповнює їх мовчання. У майстерні хтось із хлопців Менні щосили гупає по запеклого металу. Чарлі запитує: — А як ти збираєшся робити з будинком?

— Переїжджати — так говорить Дженіс. Вона просто здивувала мене — як вона розмовляла з матір'ю. Прямо в машині, по дорозі додому. Вона сказала, що матуся може переїхати разом з нами, але вона не розуміє, чому б їй не мати власний будинок, як багато людей її віку, а крім того, Пру і малятко явно змушені будуть жити тепер там, і Дженіс не хоче, щоб старухе пришлося теснитися в собственном доме. Тобто Бессі.

— Ха. Давно пора Джен стояти на своїх ногах. Цікаво, з ким це вона радилася?

Гаррі приходить в голову, що з Веббом Меркеттом в ту ніч любові в тропіках, але життя показало, що їм з Чарлі краще не заглиблюватися в обговорення Дженіс. Тому він говорить:

— Вся біда з цим новим будинком в тому, що у нас немає для нього обстановки. А все тепер коштує цілий стан. За простій пружинний матрац на сталевій рамі треба платити шістсот доларів, а якщо додати узголів'я, то ще шістсот. А килими! Три-чотири тисячі за маленький східний килим — вони ж всі йдуть до нас з Ірану і Афганістану. Продавець говорив мені, що вкладати в них гроші вигідніше, ніж в золото.

— На золоті можна непогано заробити, — каже Чарлі.

— Краще, ніж ми заробляємо, а? У тебе ще не було випадку заглянути в

бухгалтерські книги?

— Бували часи, коли вони виглядали краще, — визнає Чарлі. — Але інфляція все поправить. У вівторок, в перший день, коли я вийшов на роботу після дзвінка Бессі, сюди зайшла молода пара і купила цей спортивний "корвет", який прийняв до продажу Нельсон. Вони сказали, що надумали купити спортивну машину і вирішили, що зимовий мертвий сезон — дуже вдалий для цього час. Старої машини не здавали, в розстрочку не були зацікавлені, заплатили чеком, звичайним банківським чеком. І звідки тільки у них гроші. Обом ніяк не більше двадцяти п'яти. А на другий день, вчора, приїхав хлопець на пікапі і сказав, що чув, ніби у нас продаються мотосани. Ми не відразу їх відкопали, а коли відкопали, то у нього так загорілися очі, що я запросив за них тисячу двісті і продав за дев'ятсот сімдесят п'ять. Я сказав йому: "Але ж ні ж снігу", — а він сказав: "Неважливо". Справа в тому, що він переселяється в Вермонт — чекати атомної катастрофи. Сказав, що цей витік з реактора в Три-Майл-Айленд зовсім вибила його з колії. Ти помітив, що Картер не промовляє "ядерний". Він каже — "ідільний".

— Невже ти справді збув ці мотосани? Повірити не можу.

— Люди більше не економлять. Нафтова п'ятірка зрадила капіталізм. Вона зіграла в житті нашої країни ту ж роль, яку цар в житті Росії.

— Вибач, Чарлі, — каже він, — я адже теоретично до кінця тижня ще у відпустці, і Дженіс мене чекає в центрі, нам треба зробити тисячу речей в зв'язку з цим її триклятим будинком.

Чарлі киває:

— У Гаррі сьогодні немає часу обговорювати економічні проблеми. Мені самому треба в чомусь навести порядок. У чому, в чому, а в акуратності Нельсона не звинуватили. — І кричить услід Гаррі, який уже вийшов в коридорчик за капелюхом і пальто: — Передай від мене привіт бабусі!

Гаррі не відразу розуміє, що мова йде про Дженіс.

Він пірнає в свій кабінетик, де на стіні висить новий календар, випущений компанією на 1980 рік, зі знімком Фудзіями. Він робить в розумі позначку — вже не вперше — подбати про старих вирізках, що висять зовні на стіні з пресованої крихти: занадто вони пожовкли, а він чув, що нині навчилися перезнімати старі фотографії, так що пожовклі місця виглядають білими, як новенькі, і збільшувати до будь-якого розміру. Можна буде їх і збільшити, а витрати віднести на рахунок компанії. Він знімає з масивної, на чотирьох вигнутих ніжках, дубової вішалки старого Спрінгера дублянку, яку Дженіс купила йому на Різдво, і маленьку замшеве капелюх з вузькими полями, яку він носить з дублянкою. У його віці треба носити капелюх. Всю минулу зиму він проходив без застуд тільки тому, що став носити капелюх. Та й вітамін С допомагає. Далі вже доведеться пити герітол [40].

Він сподівається, що не образив Чарлі, обірвавши розмову, але йому якось не хотілося з ним сьогодні говорити — малий зовсім зайшов в глухий кут і явно трохи звихнувся, це діє як-то гнітюче. Ну до чого звинувачувати великі нафтові компанії, коли дрібні компанії нітрохи не краще. Правда, з тієї висоти, на яку здійнявся Гаррі, хто

завгодно буде здаватися дрібним і звихнувся. А він відірвався від землі і летить високо — до нового острова в своєму житті. Він дістає з верхнього лівого ящика тубик льодяників "Лайа Ейверс", щоб від нього краще пахло — а раптом його поцілюють, — і виходить через задні двері. При цьому він обережно витягає засув: досить адже посадити плямочка жиру на дублянку, і від нього вже ніколи не позбудешся.

Оскільки Нельсон забрав його "корону", Гаррі взяв собі блакитну "селику-супра", останню модель фірми "Тойота", з м'якою приладової дошкою, електричним таксомотором, стерео з чотирма колонками, кварцовим годинником, автоматичною трансмісією, контролем швидкості, керованими комп'ютером підвісками, десятидюймові дисковими гальмами на всіх чотирьох колесах і кварцовими галогеновими передніми фарами. Йому подобається ця машина — вона котить як по маслу. "Корона" хоч і надійна, але схожа на міцного маленького жучка, а в цій блакитній хижачці є шик. Вчора, коли він до вечора їхав на неї додому, чорні, бовтаються в нижній частині Уайзер-стріт, так і витріщалися. Після того як вони з Дженіс відвезли матусю на Джозеф-стріт, 89, в її "Крайслері" (який навіть Гаррі було важко вести після того, як він цілий тиждень їздив на таксі по лівій стороні дороги) і поклали в ліжку, вони повернулися в центр на "мустангу" — Дженіс сиділа в ньому така горда: ще б пак, зуміла все-таки відстояти переїзд в власний будинок — і вирушили в меблевий магазин Шехнера, де був великий вибір ліжок, потворних крісел і столиків на кшталт тих, що стоять у Меркеттов в вітальні, тільки гірше, без кришки в шашечку. Вони так і не зважилися нічого купити, а коли магазин вже закривався, Дженіс відвезла чоловіка в "Спрингер-моторс", щоб він взяв собі там машину. Він вибрав цю модель, ціна на яку виражалася п'ятизначної цифрою. І чорні, коли він мчав повз у своїй блискучою чисто-блакитній машині, витріщалися на нього з-під неонових вивісок: "Дружній притулок Джимбо", "Живий дивертисмент" і "Для дорослих, дорослих, дорослих", — він боявся, як би хто-небудь з цих бовтаються на холоді хлопців не кинувся до нього, коли він зупиниться біля світлофора, і не подряпав капот металевим ключем або не розбив вітрове скло молотком, бажаючи помститися за своє невдале життя. На багатьох стінах в цій частині міста можна бачити зроблену спреєм напис: "Заповзятливий живий", — але не сказано, де він.

Він збрехав Чарлі. З Дженіс він повинен зустрітися тільки о пів на другу, а зараз на кварцових годиннику його машини 11.17. Їде він у Гелілі. Він включає радіо — звук тут могутніше, багатше, об'ємніше і різноманітніше, ніж в його старої "короні". Хоча він крутить ручку настройки і вправо, і вліво, і знову вправо, але не може знайти Донну Саммер — вона відійшла в небуття разом з сімдесяtimi. Зате якийсь малий співає гімни, так натискаючи на слово "Ісусе", точно це апельсин і з нього ось-ось бризне сік. А такий м'який багатоголосий фон він чув на пластинках, коли ще навчався в школі: в музичних автоматах видно було, як падає платівка, і дівчатка ходили на танці в таких шурхотить сукнях з тафти або чогось ще, до яких прикладали букетики, подаровані тобою. Букетики сплющує в міру того, як партнери все ближче притискалися один до одного, і від напудрених грудей дівчаток виходив їх запах у міру того, як розігрівалися

тіла і партнер за партнером в бузковому світлі зануреного в напівтемряву гімнастичного залу притискав їх до себе, а над головою звисали смужки гофрованого паперу та баскетбольні корзини, перевиті паперовими квітами, всі ці теплі тіла м'яко стукали один об одного в передчутті холодного повітря, який зустріне їх на вулицях в машинах, де світитися буде лише приладова дошка, а від тепла, що виходить від тіл, запітніє вітрове скло, тафта буде задерта і зім'ята, Холодні пальці будуть незграбно розстібати пальто і штани, знімати труси, одяг перетвориться в серію тунелів, тіло Мері-Енн підкориться його рукам, а простір між її ногами здасться ні з чим не можна порівняти, м'яким, духмяним і безпечним, таким собі окремим світом. Потім — звістки, які передають щопівгодини. Молода жінка з суворим голосом, яка працювала диктором на місцевій станції, давно кудись зникла — цікаво, думає Гаррі, де вона зараз: танцює в дискотеці або працює помічником віце-президента в компанії, що виробляє пиво "Соняшник". Новий диктор говорить зовсім як Біллі Фоснахт — видно, Губошлеп. Президент Картер оголосив, що він за бойкот Московської Олімпіади 1980 року. Реакція спортсменів — різна. Прем'єр-міністр Індії Індіра Ганді відійшла від прорадянської позиції щодо Афганістану, яку вона начебто займала вчора. Член палати представників від штату Іллінойс Філіп Крейн в ході досить метушливим кампанії з виборів назвав дурістю пропозицію сенатора Едварда Кеннеді від штату Массачусетс перевести атомну електростанцію в Сібрук, штат Нью-Гемпшир, на вугілля. В Японії колишнього учасника ансамблю "Бітлз" Пола Маккартні посадили в тюрму, виявивши при ньому вісім унцій марихуани. У Швейцарії вченим вдалося вивести бактерії, необхідні для виробництва надзвичайно рідкісного людського білка — інтерферону, антивірусного засобу, який може облагодіяти людство в не меншій мірі, ніж пеніцилін. Ну а якщо золоті коронки подорожчали, так це тому, що ціна золота сьогодні на Нью-Йоркській біржі піднялася до восьмисот доларів за унцію. А, чорт! Занадто рано він продав своє золото. Вісімсот помножити на тридцять — це буде було двадцять чотири тисячі, значить, майже на десять косих більше чотирнадцяти тисяч шестисот; треба було йому триматися золота, чорт би забрав цього Уебба Меркетта з його сріблом. А тепер наша програма передає "Приємну музику для приємних людей" — традиційний гімн "Бережи мене, Спаситель". Гаррі вимикає радіо і їде далі вже лише під бурчання мотора "супри".

Тепер він знає дорогу. Повз гігантського Аміша, дороговказ до природного печері, через витягнутий ланцюжком містечко з його продуктової лавкою, і старим готелем, і новим банком, і конов'яззю, і агентством, де можна взяти напрокат трактор. У полях біліє кукурудзяна стерня — все золото з неї злиняло. Вода в ставку замерзла біля берегів, а в центрі стоїть чорна — така м'яка була зима. Гаррі скидає швидкість, проїжджаючи повз поштових скриньок Бленкенбіллеров і мутов, і згортає на ґрунтову дорогу у поштової скриньки з прізвиськом БАЙЕР. Нерви його настільки напружені, що він помічає будь-яку дрібницю: камінчики, що стирчать з червоною землі в розбитій колії старої дороги, що облямовують її кущі, з яких вже злетіла листя, але вони коштують майже такі ж пишні, якими були минулого літа; облізлий каркас шкільного

автобуса кольору гарбуза; іржавіють борону; маленьку, багато років не фарбовану теплицю і жалюгідні споруди за нею — комора, сарай і кам'яний будинок, який зараз, коли він під'їжджає з фасаду, постає перед ним у зовсім іншому вигляді. Гаррі підводить "селику" до майданчика утрамбованої землі, де тоді зупинялася "королла"; вимикаючи мотор і вилазячи з машини, він бачить те місце, звідки він все це спостерігав, — нерівну лінію вишневих дерев і чорного сумаху, проглядає крізь яблуні, звідки вони здаються куди далі, ніж йому здавалося, так що скоріше за все ніхто його тоді не бачив. Нісенітниця якась. Біжи! ..вимикаючи мотор і вилазячи з машини, він бачить те місце, звідки він все це спостерігав, — нерівну лінію вишневих дерев і чорного сумаху, проглядає крізь яблуні, звідки вони здаються куди далі, ніж йому здавалося, так що скоріше за все ніхто його тоді не бачив. Нісенітниця якась. Біжи! ..

Але так само як в смерті, настає момент, коли треба змусити себе перетнути межу, відрізок часу, настільки ж непомітний для ока, як дзеркальне скло, — такий момент настав для нього зараз, і він робить необхідний крок, черпаючи мужність в любові Тельми. У своїй дублянці і безглуздій, маленькій, як у ельфа, капелюсі, в вовняний трійці в тоненьку смужку, купленої всього лише в листопаді у кравця Уебба на Сосновій вулиці, він крокує по землі, де колись була прокладена доріжка з гладких плит пісковіку. Холодно — в такий день ти відчуваєш всередині порожнечу. Хоча майже опівдні, сонця немає, немає навіть сріблястою смужки, яка вказувала б його місце в небі, — суцільні сірі, низькі, пузаті хмари. Справа височіє по-зимовому гола похмура гайок. В іншій стороні, десь за горизонтом, надривається електрична пила. Він ще не встиг зняти з руки рукавичку і постукати в двері, з якої довгими пластівцями облязить отруйно-зелена фарба, як собака в будинку почула його і залилася гучним гавкотом.

У Гаррі виникає надія, що собака одна, а господарів немає. Навколо не видно ні легкового автомобіля, на пікапа — втім, машина може стояти в сараї або в тому цементному гаражі з дахом з рифлених, накладених один на одного внахлест листів плексигласу. У будинку не видно світла, але ж зараз полудень, правда, день похмурий і все більше темніє. Гаррі намагається проникнути поглядом крізь скляну панель дверей і бачить своє бліде відбиття в капелюсі в другій двері з двома високими скляними панелями, точно такий, як ця, яка відступає від першої на товщину муру. За старими скляними панелями проглядається хол з витертої смугастої доріжкою, що йде в неосвітлені глибини будинку. Напружуючи зір, щоб побачити, що там далі, Гаррі відчуває, як від холоду у нього пощипує ніс і руку без рукавички. Він уже збирається повернути назад і сісти в теплу машину, коли в будинку виникає тінь і, важко дихаючи від злості, поспішає до нього. А чорний коллі все стрибає і стрибає у внутрішніх дверей, озвіривши від безсилля, намагаючись вкусити скло, — огидні дрібні зуби його

визвірився, розсічена чорна губа і жовтуваті ясна — брудні. Гаррі варто точно паралізований, заворожений; він вже не бачить широкої тіні, матеріалізувалися позаду Фріцці, поки рука не відсуває засув на внутрішніх дверей.матеріалізувати позаду Фріцці, поки рука не відсуває засув на внутрішніх дверей.матеріалізувати позаду Фріцці, поки рука не відсуває засув на внутрішніх дверей.

Іншою рукою товстуха тримає собаку за нашійник; бажаючи їй допомогти, Гаррі сам відкриває зелену зовнішні двері. Фріцці зараз же дізнається його по запаху і перестає гавкати. А Кролик під усіма цими зморшками і жиром дізнається Рут з її такими знайомими живими, палаючими очима. І ось серед всієї цієї метушні, влаштованої собакою — а вона махає хвостом і повискує, відчайдушно вимагаючи у старого знайомого визнання, — двоє давніх закоханих стоять один проти одного. Двадцять років тому він жив з цією жінкою з березня по липень. Вісім років по тому вони зіткнулися у Кролла — вона тоді пощадила його, чи не наговорила гірких слів, і ось минуло ще дванадцять років, завдавши обом непоправної шкоди. Її волосся, колись вогненно-руді, зараз сильно посивіли і стягнуті ззаду в пучок, як носять меннонітки. На ній широкі паперові штани і чоловіча сорочка в червону клітку під чорним засаленим светром з протертими ліктями, на який налипнув собача шерсть і тирсу. І проте ж, це Рут. Її верхня губа і раніше припухло нависає над нижньою, точно під шкірою там налив, а блакитні очі, як і раніше дивляться на нього з квадратних западин з ворожістю, яка його розохочує.

— Що вам треба? — питає вона. Голос її звучить хрипко, точно вона застуджена.

— Я Гаррі Енгстрем.

— Я це бачу. Що вам тут треба?

— Ми не могли б трохи поговорити? Мені потрібно про щось запитати вас.

— Ні, ми не могли б трохи поговорити. Забирайтеся.

Але вона випустила з рук нашійник, і Фріцці вже обнюхує щиколотки і коліна Гаррі і вся звивається від бажання стрибнути, розділити з прийшли невгамовну радість, яка народилася в її вузькому черепі за трохи витріщеними очима. Одне око в неї, схоже, як і раніше болить.

— Хороша Фріцці, — каже Гаррі. — Лежати, лежати.

Рут мимоволі сміється цим своїм дзвінким, розсипаються сміхом — точно жменю монет кинули на прилавок.

— Ну, Кролик, ти даєш! Звідки ти дізнався її кличку?

— Я чув одного разу, як її зустрічали. Я вже разів зо два був тут — стояв там, вище, за деревами, але у мене не вистачило духу підійти ближче. Нерозумно, так?

Вона знову сміється, трохи менше дзвінко, наче це справді потішило її. Хоча голос її погрубелі, і вона подвоїлася в розмірах, і на її щоках і над куточками рота з'явився пушок і кілька темних волосків, все одно це Рут, яка залишила в його житті легкий, як хмара, слід і знову матеріалізована. Вона все така ж висока — набагато вище Дженіс, та й будь-якої жінки в його житті, крім мами і Мім. І вона завжди була тяжкуватий — в ту першу ніч, коли він підняв її на руки, вона ще пожартувала, що це виведе його з

ладу, її тяжкуватий відштовхувала його, зате інше міцно тримало — її повсякчасна готовність до любовних забав, нехай місця для забав у них було зовсім мало та й часу було обмаль.

— Значить, ти злякався нас, — каже вона. І, злегка нахилившись, запитує собаку: — Як, Фріцці, упустимо його на хвилинку?

Собаці він полюбився — від смутно спалахнула в мозку спогади хвіст у неї заходив ходором, і це схилило чашу терезів на користь Гаррі.

У холі гостро відчуються застояні запахи минулого — так зазвичай пахне в старих фермерських будинках. Яблуками в погребі, корицею, старою штукатуркою або шпалерним клеєм — важко сказати. В кутку, на розстелених газетах, стоять брудні чоботи, і Гаррі зауважує, що Рут — в шкарпетках, товстих, сірих, чоловічих робочих шкарпетках, це чомусь діє на нього збуджуюче: вона так тихо пересувається, не дивлячись на свої розміри. Вона проводить його направо, в маленьку вітальню, де на підлозі лежить овальний клаптевий килим і серед інших меблів варто садовий дерев'яний складаний стілець. Єдина сучасна річ тут — телевизор, його величезний прямокутний очей мертвий. В каміні, викладеному з пісковика, догорають дрова. Перш ніж ступити на килим, Гаррі оглядає свої туфлі, щоб не наслідити. І знімає модну картату капелюх.

Немов вже пошкодувавши про те, що запросила його, Рут сідає на краєчок кріскачалки з плетеним сидінням і так нахиляє його вперед, що її коліна майже торкаються підлоги, а рука легко дотягується до шиї Фріцці, і вона чеше собаку за вухами, щоб та лежала струнко. А він, вважає Гаррі, мабуть, повинен сісти навпроти, на потрісканий чорний шкіряний диванчик, який стоїть під двома тужливими фотографіями — їм, напевно, не менше ста років — в однакових різьблених рамках: на одній зображений якийсь бородатий тип, а на іншій — його застебнута на всі гудзики дружина, обидва, мабуть, уже давно перетворилися в прах. Однак, перш ніж сісти, Гаррі бачить в іншому кінці кімнати в світлі, що падає з вікна, широкий підвіконня якого весь заставлений горщиками з африканськими фіалками і цими рослинами з крилатими листям, що дарують в День матері [41], фотографії вже наших днів, кольорові знімки, що вишикувалися в ряд на одній з книжкових полиць, забитих детективами і любовними романами в кишеньковому виданні, які Рут любила читати і, мабуть, до цих пір любить. У ті місяці, коли вони були разом, його ображало, коли вона з головою поринала в низькопробне читиво, де події розгорталися в Англії або в Лос-Анджелесі, хоча він був поруч, у плоті. Він підходить до книжкових полиць і бачить Рут, молодшу, але вже досить повну, — вона стоїть у кута цього самого будинку поруч з чоловіком старшого віку, вище і поповнити, який обіймає її за плечі, — це, мабуть, Байєр. Великий сором'язливий фермер в незвичній недільної одязі мружиться, дивлячись на сонце з сумною напівусмішкою, які бачиш на великих старих портретах, — треба ж відгукнутися на прохання фотографа. А Рут — волосся у неї тут ще руді і підняті вгору пишною копицею — явно забавляє те, що цей турботливий чоловік так нею дорожить. На мить — короткий і врізався в пам'ять, немов грюкнула віконниці, —

Кролик відчуває заздрість до цього життя, якої він не знав, до цієї великої простої сільської парі, яка позує біля рогу будинку з обсипається коричневої штукатуркою, стоячи на березневій або квітневої, судячи за кольором, траві. Природа не втомлюється ставити нам загадки. Є тут і інші фотографії — кольорові знімки ретельно зачесаних, усміхнених дітей в картонних рамках, в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:— Кролик відчуває заздрість до цього життя, якої він не знав, до цієї великої простої сільської парі, яка позує біля рогу будинку з обсипається коричневої штукатуркою, стоячи на березневій або квітневої, судячи за кольором, траві. Природа не втомлюється ставити нам загадки. Є тут і інші фотографії — кольорові знімки ретельно зачесаних, усміхнених дітей в картонних рамках, в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:— Кролик відчуває заздрість до цього життя, якої він не знав, до цієї великої простої сільської парі, яка позує біля рогу будинку з обсипається коричневої штукатуркою, стоячи на березневій або квітневої, судячи за кольором, траві. Природа не втомлюється ставити нам загадки. Є тут і інші фотографії — кольорові знімки ретельно зачесаних, усміхнених дітей в картонних рамках, в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:в які зазвичай вставляють шкільні фотографії. Гаррі тільки почав їх розглядати, як почув різкий голос Рут:

— Хіба тобі дозволили їх дивитися? Припини.

— Це ж твоя сім'я.

— Звичайно. Моя, а не твоя.

Але він не може відірватися від яскравих кольорових зображень дітей. Вони дивляться не на нього, а кудись мимо його правого вуха, однаково посаджені фотографом, який травні за травнем приїжджає в школу. Хлопчик і дівчинка приблизно одного віку — старшокласники; потім, меншим форматом, хлопчик молодший, з більш темними і більш довгим волоссям, розділеними на проділ з іншого боку, ніж у брата. І у всіх — блакитні очі.

— Два хлопчики і дівчинка, — каже Гаррі. — Хто ж з них старший?

— А тобі-то яке діло? Господи, я забула, який ти настирливий, в'їдливий мерзотник. Від колиски і до могили зайнятий тільки собою.

— На мій погляд, старше всіх — дівчинка. Коли ти її народила і коли ти вийшла заміж за цього типу? Як ти, до речі, можеш жити в такій глушині?

— пречудово. Нічого кращого мені ніхто ніколи не пропонував.

— Я в ті дні нікому нічого не міг запропонувати.

— Але з тих пір ти відмінно досяг успіху. Одягнений як манекен.

— А ти — як могильник.

— Я пиляла дрова.

— Ти орудуєш електропилкою? Господи, невже ти не боїшся відхопити собі палець?

— Ні, не боюся. До речі, машина, яку ти продав Джеймі, відмінно працює, якщо ти приїхав про це впоратися.

— Давно тобі відомо, що я в "Спрингер-моторс"?

— Так все життя. А потім, про це ж було в газетах, коли помер Спрингер.

— Це ти проїжджала повз церкву в старому "універсалі" в той день, коли було весілля Нельсона?

— Цілком можливо, — каже Рут і відкидається в своєму кріслі-качалці так, що воно нахилиється в протилежну сторону. Фріцці розтягнулася і спить. Потріскують дрова в каміні. — Нам трапляється проїжджати через Маунт-Джадж. У нас поки ще ж вільна країна, вірно?

— Навіщо тобі знадобилося робити таку дурість? — Значить, вона його любить.

— Я ж не кажу, що була там, та й потім, звідки мені було знати, що у Нельсона якраз в цей час весілля?

— З газет. — Він бачить, що вона хоче помучити його. — Рут, щодо дівчинки. Це ж моя дочка. Той самий дитина — ти ж говорила, що ні за що не хочеш робити аборт. Значить, ти її народила, а потім знайшла цього старого фермера, який був радий і щасливий отримати молоду дружину, і від нього ти народила двох хлопців, перш ніж він зіграв в ящик.

— Не хами. Цим ти нічого мені не доведеш, крім того, що я була остання дура, коли прихистила тебе. Чесне слово, ти — Ходяче Нещастя. Весь час тільки й чуєш: я так я, мені так мені. А я, коли у мене було що тобі дати, віддавала себе без залишку, хоч і знала, що нічого не отримаю натомість. Тепер же, слава Богу, мені вже нічого давати. — Млявим жестом руки вона обводить жалюгідну маленьку кімнату. За ці роки в її мови з'явилася сільська повільність, вперте спокій, з яким село приховує від міста те, що місто хоче у неї відібрати.

— Скажи мені правду, — благає він.

— Я тільки що сказала.

— Щодо дівчинки.

— Вона молодша за старшого хлопчика, Скотт, Еннабел і потім в шістдесят шостому — Морріс. Мізинок. Шостого червня шістдесят шостого року. Чотири шістки.

— Чи не пручатися, Рут, мені ж треба повертатися в Бруер. І не бреш. У тебе в очах з'являються сльози, коли ти брешеш.

— У мене в очах сльози, тому що мені противно дивитися на тебе. Справжній бруерській спритник. Торгаш. Адже ти ж таких терпіти не міг, пам'ятаєш? І товстий. У всякому разі, коли я тебе знала, ти хоч був струнким.

Він сміється, насолоджуючись цим зіткненням ніч, проведена з Тельма, дає йому сили легше переносити образи.

— Це ти, — каже він, — називаєш мене товстим?

— Да я. А чому у тебе таке червоне обличчя?

— Це загар. Ми тільки що повернулися з островів.

— О Господи, так це через острови. А я-то думала, що тебе зараз вистачить удар.

— Коли твій благовірний віддав кінці? Чим ти його доконала — постіллю?

Вона з хвилину пильно дивиться на нього.

— Краще піди.

— Скоро піду, — обіцяє він.

— Френк помер в серпні сімдесят шостого від раку. Товстої кишки. Він навіть до пенсійного віку не дожив. А коли ми познайомилися, він був молодший, ніж ми зараз.

— О'кей, вибач. Послухай, перестань мене під'юджувати — я зовсім не хочу язувати. Розкажи мені про нашу дочку.

— Це не наша дочка, Гаррі. Я тоді все-таки зробила аборт. Мої батьки домовилися з одним доктором в Поттсвіллі. Він зробив мені аборт прямо у себе в кабінеті, а приблизно через рік від ускладнення померла одна молоденька дівчина, і його посадили в тюрму, тепер же дівчата просто йдуть в лікарню і роблять аборти.

— І вважають, що платники податків повинні за це платити, — каже Гаррі.

— Потім я знайшла собі роботу денним кухарем в ресторані недалеко від каменоломні Стоджі, на схід звідси, і там в ту пору працювала двоюрідна сестра Френка, ну, і одне за іншим — все відбулося досить швидко. В кінці шестидесятого року у нас вже був Скотт — в минулому місяці йому виповнилося дев'ятнадцять, народився під Різдво — такі діти завжди не добирають подарунків.

— А потім дочка — коли ж вона народилася? Еннабел.

— На наступний рік. Френк поспішав обзавестися сім'єю. Мати не давала йому одружитися, поки була жива, у всякому разі, він її в цьому вініл.

— Ти брешеш. Я ж бачив дівчину: вона старша, ніж ти говориш.

— Їй вісімнадцять. Хочеш, покажу свідоцтво про народження? — Напевно блефує. Але він каже:

— Ні.

Голос її пом'якшується.

— А що ти так прив'язався до дівчинки? Чому ти не вважаєш, що хлопчисько — твій?

— У мене вже є один син. З мене досить ... — слова вириваються самі собою, — ходячого нещастя. — І раптом запитує: — А де вони? Твої сини?

— Тобі-то яке діло?

— Загалом, ніякого. Просто дивуюся, чому вони не тут, не допомагають тобі.

— Морріс — в школі, він повертається додому на автобусі після трьох. А Скотт працює в Меріленді, в заводських яслах. Я їм сказала обом, і Енні теж: "Їдьте". Мені було тут добре — я тут знайшла притулок, а молодим людям робити тут нічого. Коли Енні і Джеймі Нунмейкер вирішили оселитися разом в Бруер, я не могла сказати "ні", хоча його рідні рішуче були проти. Ми провели даний нараду, і я сказала їм, що вся молодь тепер так надходить — живуть разом, і все прекрасно, вірно? Батьки Джеймі, правда, знають, що я стара шльондра, але мені плювати, що вони думають. Сусіди ніколи не втручаються в наше життя, і ми в їх життя не втручаємося. Френк і старий Бленкенбіллер п'ятнадцять років не розмовляли після того, як Френк почав до мене

залицятися. — Вона зауважує, що відволіклася, і каже:— Еннабел з цим хлопцем все життя не пробуде. Він взагалі-то славний, але ...

— Я с тобою согласен, — каже Кролик, точно його запитують. Він бачить, що Рут самотня і їй хочеться поговорити, і йому від цього стає не по собі. Він совається на старому чорному дивані. Пружини скриплять. На вулиці, мабуть, змінився вітер, і струмом повітря дим від сирих полін спіраллю викинуло в кімнату.

Рут кидає погляд на фотографії померлої пари в рамках над його головою, схожих на різьблені труни, і зізнається:

— Навіть коли Френк був здоровий, йому довелося зайнятися доставкою діточок в школу, щоб зводити кінці з кінцями. А я тепер здаю в оренду великі поля і роблю вирубку, щоб все тут не заросло. Головні мої вороги — це кущі і рахунки за солярку.

— Н-да, — зітхає він. — Важко.

Фріцці, розбуджена чимось тривожним, привідевшися їй уві сні, коли вона лежала, смикаючи лапами, раптом піднімається і йде на Гаррі, немов збираючись на нього загавкати, але замість цього знову опускається на килим і довірливо згортається у його ніг. А Гаррі, простягнувши довгу руку, бере фотографію дочки з книжкової полиці. Рут не заперечує. Він уважно вивчає бліде, немов світиться зсередини особа в рамці з коричневого картону: на дивному, в блакитних патьоках тлі, такою собі підробці під небо, дівчина дивиться кудись повз нього. Кругле, міцне, як яблуко, завдяки глянсуватою папері і ретуші при друку, особа не тільки не видає своєї таємниці, а, навпаки, здається ще більш таємничим — настільки ж незрозуміле по вигляду, як ті форми морського життя, що висвічували прожектори під містками у казино. Рот вона успадкувала від матері — цю верхню припухлі губу він помітив ще в магазині. І ці немов квадратні очні западини, хоча брови у неї більш вигнуті, ніж у Рут, а волосся, навіть пригладжене до блиску для фотографії, виглядають більш покірними. Гаррі розглядає вухо, шукаючи щербинку на мочці, як у Нельсона, але для цього у дівчинки повинні бути підняті волосся. Носик у неї витончений і маленький, трохи кирпичний, так що видно ніздрі, — при такому носику нижня частина обличчя здається важкою, ще не сформувалася. Світлу шкіру і холодне світло в очах цілком можна віднести за рахунок шведів і їх засніженого світу — те ж саме він вгледів і в своїй особі в дзеркалі ванної кімнати Меркеттов. Його кров. І раптом Гаррі разом з Еннабел заходить, дочекавши в безладної черзі школярів, за фіранку в кутку гімнастичного залу і бачить, як, засліплена несподівано яскравим світлом, вона позує для потомства, для фотографа, для друга і для мами, для свого часу, нарешті, яке котиться як колесо і ніхто його не в силах затримати, — настала хвилина Вищиритися в порожнечу і, надавши особі відповідний вираз, стати зіркою.

— Вона — вилита я.

Тепер уже Рут регоче:

— Бажане видаєш за дійсне.

— Ні правда. Коли вона вперше з'явилася в магазин, мене ніби оглушило — може, її ноги, не знаю що. У неї ж не твої ноги. — А ноги у Рут товсті і переливалися білизною,

коли вона ходила гола по кімнаті.

— У Френка теж були непогані ноги. Поки він не розпустив себе, його можна було назвати навіть струнким. І високим, коли він стояв прямо. Люблю я, видно, великих чоловіків. А ось хлопчики — жоден з них не успадкував його зростання.

— М-да, Нельсон теж не такий, як я. Козявка, зовсім як його матуся.

— Ти, значить, як і раніше з Дженіс. Свого часу ти називав її ідіоткою, — нагадала йому Рут. Вона відчуває себе тепер уже цілком затишно в цій ситуації — відкинулася в гойдалці і погойдується, ноги в шкарпетках стосуються статі то кінчиками пальців, то п'ятами, потім знову кінчиками пальців. — Власне, з якого дива мені розповідати тобі моє життя, коли ти ні слова не говориш про себе?

— Життя у мене досить пересічна, — говорить він. — Не тримай на мене зла за те, що я залишився з Дженіс.

— О Господи, ні, звичайно. Мені просто шкода її.

— Сестринські почуття, — каже він з посмішкою.

Жир заліг на обличчі Рут не м'яка округлостями, а шишками, так що, коли вона піднімає голову, здається, ніби у неї виростили на обличчі зайві кістки. Якийсь зловмисник випнув їх.

— А ти зовсім запаморочив голову Енні, — переводить розмову на іншу тему Рут. — Вона кілька разів запитувала мене, чи чула я про тебе — адже ти ж був героєм баскетболу. Я сказала, що ми з тобою вчилися в різних школах. Вона була так розчарована, коли вони з Джеймі вирушили забирати машину, а тебе там не було. Джеймі-то більше схилився купити "фієсту".

— Значить, ти вважаєш, що Джеймі для неї не знахідка?

— Знахідка, але лише на час. Ти ж його бачив. Він такий пересічний.

— Сподіваюся, вона не ...

— Чи не піде на моє доріжці? Ні, все б удет в порядку. Повії нині перевелися — кругом одні тільки здорові молоді жінки. До того ж я виростила її дуже наївною. Власне, я завжди вважала себе наївною.

— Всі ми наївні, Рут.

Їй явно подобається, що він назвав її по імені, — треба бути обережнішим. Він ставить фотографію на місце і дивиться на неї здалеку — Еннабел між двома братами.

— А як у тебе з грошима? — запитує він, намагаючись, щоб питання прозвучало як би ненароком. — Не треба трохи допомогти дівчинці? Я міг би дати тобі грошей таким чином, щоб це не виглядало, ніби вони з неба впали. Наприклад, на навчання дівчинки, якщо вона хоче отримати освіту. — Він червоніє, і те, що Рут мовчить, не полегшує справи. Гойдалка перестала захитався.

Нарешті Рут вимовляє:

— Це, по-моєму, називається віддавати старі борги.

— Я ж не тобі їх дам, а їй. Причому багато дати я не можу. Я хочу сказати, я ж не багач. Але якщо пара тисяч для вашого бюджету має значення ...

Він не докінчує фрази в надії, що його перервуть. Не може він дивитися на неї — на

це незнайоме, розплився обличчя. Голос її, коли вона починає говорити, звучить зневажливо, хрипко, як багато років тому, коли вони розмовляли лежачи в ліжку.

— Заспокойся. Можеш не хвилюватися, я тебе не подловлю. Якщо мені дійсно стане важко, я можу продати шматок землі вздовж дороги — п'ять тисяч за акр, такі гроші тут вона стоїть. Словом, Кролик, повір мені. Вона не твоя.

— О'кей. Раз ти так говориш. — І, відчувши величезне полегшення, він встає.

Вона встає теж, і, коли вони обидва так стоять, вся ця набута за роки плоть немов спадає з них, і молодий чоловік і молода жінка, що жила на другому поверсі будинку на Літньої вулиці, навпроти великої церкви з вапняку, знову стоять один проти одного, відокремлені стінами від решти світу — як і тоді, в кімнаті, що належала їй.

— Ось що, — шипить вона, як йому здається, з насолодою; перекошене обличчя блищить. — Я ніколи не доставила б тобі такого задоволення і не сказала б, що дівчинка твоя, навіть пообіцяй ти мені мільйон доларів. Виховала-то її я. Ми з нею чимало провели часу тут, а де, чорт забирай, був ти? В ту пору, коли ми зустрілися з тобою у Кролла, нічого ж за цим не послідувало, але ж я всі ці роки знала, де ти і як ти, тобі ж було наплювати, що відбувається зі мною або з моєю дитиною, та й взагалі ...

— Ти ж була заміжня, — м'яко вимовляє він. Моєю дитиною — як-то це дивно прозвучало.

— Звичайно, — поспішає вставити вона. — І за людиною набагато краще за тебе — таким ти ніколи не будеш, скільки не язви, у дітей був чудовий батько, і вони це знають. Коли він помер, ми продовжували жити по заведеним їм правилами, точно він все ще з нами, — ось який це був чоловік. А як ти там живеш своїм дрібною Житенко в Маунт-Джадж, я ж ні чорта не знаю ...

— Ми переїжджаємо, — повідомляє він їй. — В Пенн-Парк.

— Лихо. Там тобі саме місце, з цими задаваламі. Треба було тобі піти від цієї твоєї ідіотки двадцять років тому — для її і для твого ж блага, але ти не пішов, так що тепер варись в цьому котлі, варись, але залиш мою Енні в спокої. Жах, Гаррі, та й годі. На саму думку, що ти вважаєш її своєю дочкою, мені починає здаватися, ніби її виваляли в лайні.

Він з трубним звуком випускає повітря через ніс.

— А в тебе як і раніше добрий язичок, — говорить він.

Їй стає ніяково; її волосся з сивиною розтріпалися, і вона пригладжує їх долонями так, точно хоче розчавити щось затамувавши в голові.

— Не треба було мені так говорити, просто дуже вже це страшно — то, як ти прийшов сюди, виряджений в пух і прах, і зажадав у мене мою дочку. Ти навів мене на думку, що, чи не зроби я аборт, що не поступися батькам, все було б інакше і у нас могла б бути зараз дочка. Але ти ж ...

— Я знаю. Ти правильно вчинила. — Він відчуває, що вона бореться з собою: їй хочеться доторкнутися до нього, припасти до нього і щоб він стиснув її в своїх незграбних обіймах. Він шукає, чим би закінчити розмову. Кілька невпевнено він питає: — А що ти будеш робити, коли Морріс виросте і поїде з дому?

Тут він згадує про капелюх і бере її трьома пальцями за м'яку нову тулію.

— Не знаю. Ще трохи потягну. Що б не відбувалося, земля в ціні не впаде. Щороку, що я живу тут, додає грошей в банку.

Він знову з шумом випускає повітря через ніс.

— О'кей, Рут, раз так — значить, так. Я поїхав. Я так зрозумів, що з дівчинкою номер не проходить?

— Звичайно, ні. Подумай як слід. Уяви собі, що це була б твоя дочка. Та таке відкриття зараз тільки збило б її з пантелику.

Він моргає. Це що ж — визнання?

— Я ніколи не вмів думати як слід, — каже він.

Рут посміхається, дивлячись у підлогу. Ця квадратна вищербінка над вилицею насамперед кинулася йому в очі, коли він подивився на неї зверху. Велика, жорстка, але в загальному-то добра жінка. Інша людська істота, яка говорить йому, що він виглядав великим зайцем, коли вона вперше зустріла його в неоновому світлі лічильника оплати за стоянку. В ту пору по центру Бруер ще ходили потяги.

— Чоловікам це не обов'язково, — каже вона.

Собака захвилювалася, коли вони обидва встали і голос Рут зазвучав голосніше, зліше, а тепер Фріцці вийшла з кімнати, випереджаючи їх, і чекає біля вхідних дверей, запитально помахуючи хвостом, притулившись носом до щілини. Рут відкриває двері — спочатку внутрішню, потім зовнішню, щоб могла пройти собака, але не Гаррі.

— Може, вип'єш горнятко кави? — питає вона.

Він обіцяв Дженіс бути в годину у Шехнера.

— Господи, ні, дякую, мені треба назад на роботу.

— Значить, ти приїжджав сюди тільки через Еннабел? А про мене ти нічого і знати не хочеш?

— Я ж вислухав усе, що ти мені розповіла, вірно?

— Чи не хочеш знати, чи є у мене дружок, згадувала я цей час тебе?

— М-м, ну, я впевнений, це було б дуже цікаво. Судячи з усього, ти відмінно влаштувалася. І Френк, і Морріс, і хто там у тебе ще?

— Скотт.

— Правильно. І у тебе стільки землі. Мені, звичайно, шкода, що я тебе кинув тоді в такому складному становищі.

— Ну, — вимовляє Рут задумливо, повільно, і Гаррі здається, що це говорить не вона, а її покійний чоловік. — Ми, напевно, самі створюємо собі труднощі.

Зараз вона виглядає не просто товстої і сивий, але ще і розгубленою — в светрі застрягла солома, розпатлане волосся лежать на щоках. Неохайне, самотнє чудовисько. Гаррі не терпиться скоріше вискочити за цю подвійну двері на зимовий повітря, ступити на землю, на якій зараз нічого не росте. Свого часу він втік, сказавши їй: "Я зараз повернуся", — тепер же він навіть цього сказати не може. Обидва знають — а люди ніколи такого не повинні знати, — що більше не зустрінуться. Він зауважує на її руці, що тримає ручку дверей, тонке золоте колечко, майже потонуло в пухкої плоті. І

серце його б'ється, як спіймана птах.

Нарешті вона сжалівається над ним.

— Бережи себе, Кролик, — каже вона. — Я пожартувала щодо твого вигляду — виглядаєш ти відмінно. — Гаррі нахилиє голову, немов маючи намір поцілувати її в щоку, але вона каже: — Ні.

І не встигає він зійти зі сходинки цементного ганку, як тінь її зникає за темними стінками подвійний двері. День став ще більш сірим, в повітрі з'явилися сухі сніжинки, але снігопаду не буде — вони просто летять навскіс, точно попіл. Собака супроводжує Гаррі до блискучою блакитний "селики" і явно хоче стрибнути на заднє сидіння, але Гаррі не дає.

Катя по дорозі повз поштових скриньок, на яких написано великими буквами БЛЕНКЕНБІЛЛЕР і МУТ, Гаррі суєт в рот льодяник і роздумує, чи не слід було йому все-таки сказати Рут, що вона бере його на гармату щодо свідоцтва про народження. А що, якщо Френк до неї був одружений і Скотт — його дитина від першого шлюбу? Адже якщо дівчинці стільки років, як сказала Рут, вона ж повинна бути ще в школі! Але вистачить. Відпусти. Просто Богу не угодно, щоб у нього була дочка.

В жаркому торговому залі Шехнера, серед нової шикарних меблів, Дженіс виглядає витонченою процвітаючою жінкою і — завдяки карибському загару — набагато молодше за свої сорока чотирьох років. Він цілує її в губи, і вона каже:

— М-м-м. Клевер. Що це ти ховаєш?

— Лук — наївся за обідом.

Вона наближає ніс до відворотом його дублянки:

— Ти весь пропах димом.

— Хм, Менні дав мені сигару.

Але вона ледь слухає його брехню, вся наелектризована власними новинами.

— Гаррі, Мелані подзвонила мамі з Огайо. Нельсон у неї. Все в порядку.

Дженіс продовжує говорити, він бачить, як рухаються її губи, як тремтить чубчик, як розширюються і звужуються очі, а пальці схвильовано перебирають нитку перлів, прочинені розкритим пальто, але точний сенс того, що вона говорить, не доходить до Кролика — він згадує, що коли нагнувся біля дверей до старенької Рут, то при світлі, що падало з вулиці, помітив, як на зморшкуватою шкірі під її очима щось блиснуло, і йому приходить в голову безглузда думка, яку, схоже, слід запам'ятати і потім продати, що наші сльози вічно юні, ця солоня вода, Струмлива з наших очей, завжди однакова — від колиски до могили.

Кам'яний будиночок, який Гаррі і Дженіс купили за сімдесят вісім тисяч доларів, сплативши аванс у п'ятнадцять тисяч, стоїть на чверті акра поросла чагарником землі, в глибині заасфальтовану Тупичка, за двома більш просторими особняками, зразками того, що тут називається "красою і гордістю Пенн — Парк", високими будинками в лжетюдоровском стилі з гострими, як шпилі, водостоками і червоними дахами, з клінкеру, що стирчать під немислимими кутами, і будинком священика в неоплантаторском стилі з тонкої цегли світло-жовтого, як лимонад, Кольору з

заскленій верандою, а з іншого боку — поруч паладієвих вікон, за якими, як вважає Гаррі, знаходиться їдальня. Гаррі вийшов оглянути свої володіння і знайти місце, де більше сонця і де навесні можна було б розбити город. Ділянка за будинком матусі Спрингер на Джозеф-стріт був для цього темнуватим. Гаррі знаходить цілком відповідний куточок — треба буде тільки зрубати кілька гілок з дуба, що належить сусідові. Взагалі ділянки в цьому зарослому, обжитому передмісті тінисті: половина його галявини покрита мохом, за цю м'яку зиму він, правда, підсох, але все одно лежить пружинистим килимом. Виявив Гаррі і маленький, викладений цементом ставок для рибок — зараз в ньому немає води і пофарбоване блакитною фарбою дно всіяне сосновими голками. Хтось колись настромив черепашок в мокрий цемент по краю ставка. Чого тільки не купуєш, купивши будинок. Дверні ручки, підвіконня, радіатори. І все це — його. Будь він рибою, він міг би навесні плавати в цьому ставку. Він намагається уявити собі цю картину, колись — чоловік, жінка або дитина, а може бути, всі втрох — встромляли тут черепашки влітку, в тіні дерев, які тоді були нижче, ніж тепер. А зараз слабкий зимовий світло заливає весь ділянку, покреслений павутиною тіней від безлистих сучків. Стоячи на цій землі, він відчуває, який вантаж турбот передавався тут від власника до власника. Будинок був побудований в той зазначене депресією, але сумлінне час, коли народився Гаррі. Гладкий сірий піщаник був здобутий з кар'єрів на самій півночі округу Дайамонд, і люди, які склали з нього стіни, не поспішали, намагалися працювати не за страх, а за совість. Потім, після війни, хтось із власників пробив стіну, що далі від проїжджої дороги, і зробив прибудову з дощок і нерівно побілені цегли. Фарба струпами злазить зараз з дощок під вікнами майбутньої кухні Дженіс. Гаррі подумки робить позначку зрізати гілки, що впираються в стіни будинку, щоб було не так сиро. Та й взагалі кілька дерев тут слід пустити на дрова, треба тільки дочекатися весни, коли з'являться листя — тоді і з'ясується, які дерева треба рубати. У будинку два каміни: один — у великій подовженою вітальні, а інший, з тим же димоходом, — в кімнатці позаду, де Гаррі має намір зробити кабінет. Свій кабінет.

Вони з Дженіс переїхали вчора, в суботу. Пру повертається з дитиною з лікарні, і, якщо вони до того встигнуть переїхати, вона відразу зможе зайняти їх спальню, при якій є ванна кімната, та й вікнами вона виходить нема на вулицю. А крім того, вони вирішили, що в такий гармидер мати Дженіс менш болісно сприйме їх від'їзд. Уебб Меркетт і всі інші повернулися з Карибського моря, як і мали намір, в четвер, і в суботу вранці Уебб приїхав на вантажівці одного зі своїх покрівельників з притороченими до нього з двох сторін драбинками і допоміг з переїздом. Ронні Гаррісон, цей покидьок, сказав, що йому треба в контору — розкидати папери, які накопичилися за час його відпустки: він, мовляв, в п'ятницю працював до десятої вечора; а Бадді Інглфінгер приїхав з Веббом, і троє чоловіків за дві години перевезли Енгстроме. Меблів у них адже майже не було, головним чином перевозили одяг, а також комод червоного дерева, що належав Дженіс, та кілька картонок з кухонним приладдям, які їм вдалося врятувати з дому, який згорів у 1969 році. Всі речі Нельсона вони залишили. Одна з цих мужоподібних жінок вийшла на своє крильце і помахала їм на прощання: як швидко

поширюються вести серед сусідів, навіть якщо люди не дружать. Гаррі завжди хотілося запитати, як їм живеться і чому вони такі. Він може зрозуміти, що можна не любити чоловіків — він сам не дуже-то їх любить, але чому можна більше любити жінок, якщо ти сама жінка? Особливо жінок, які весь час, як чоловіки, працюють молотком. Всі речі Нельсона вони залишили. Одна з цих мужоподібних жінок вийшла на своє крильце і помахала їм на прощання: як швидко поширюються вести серед сусідів, навіть якщо люди не дружать. Гаррі завжди хотілося запитати, як їм живеться і чому вони такі. Він може зрозуміти, що можна не любити чоловіків — він сам не дуже-то їх любить, але чому можна більше любити жінок, якщо ти сама жінка? Особливо жінок, які весь час, як чоловіки, працюють молотком. Всі речі Нельсона вони залишили. Одна з цих мужоподібних жінок вийшла на своє крильце і помахала їм на прощання: як швидко поширюються вести серед сусідів, навіть якщо люди не дружать. Гаррі завжди хотілося запитати, як їм живеться і чому вони такі. Він може зрозуміти, що можна не любити чоловіків — він сам не дуже-то їх любить, але чому можна більше любити жінок, якщо ти сама жінка? Особливо жінок, які весь час, як чоловіки, працюють молотком. які весь час, як чоловіки, працюють молотком. які весь час, як чоловіки, працюють молотком.

У Шехнера вони з Дженіс купили в четвер — з тим щоб їм доставили в п'ятницю — новий кольоровий телевізор "Соні" (Кролику жахливо не хочеться перекладати свої грошки в кишеню японців, але з журналу "До відома споживачів" він знає, що в цій справі по якості у них немає рівних), пару великих м'яких, сріблястих, з рожевим малюнком крісел (Гаррі давно хотілося мати глибоке м'яке крісло — він терпіти не може, коли дме в спину: люди адже навіть помирають від цього) і двоспальний пружинний матрац на металевій рамі, без головах. Матрац вони з Веббом і Бадді витягали наверх, в кімнату вікнами у двір, зі скошеною стелею, зате поруч з шафою там є порожня стіна, де можна при бажанні повісити дзеркало, а крісла і телевізор ставлять не в вітальні, настільки великий, що зараз її все одно не обставити, а в більш затишній кімнаті — в кабінеті. Гаррі завжди хотілося мати кабінет, власну кімнату, недоступну для інших. Йому особливо подобається, що в цій невеликій кімнаті крім каміна і вбудованих полиць, де можна розставити книги і дрібнички матусі Спрингер, коли вона помре, під полицями, внизу, зроблений бар для спиртного і навіть є місце для маленького холодильника, коли вони зберуться його придбати; вся підлога затягнута зеленим бобриком з помаранчевими закарлюками, а вікна — високі, вузькі, з легкими вгору і вниз рамами, зі свинцевими ромбовидними палітурками на кшталт тих, які малюють в книжках казок. У Гаррі виникає думка, що в цій кімнаті він, мабуть, навіть стане читати книги, а не тільки журнали і газети і ще, скажімо, почне вивчати історію. Пол в кабінеті на сходинку нижче, ніж у вітальні, і ця маленька різниця в рівні є для Гаррі, немов молоді пагони на обрізаному дереві, символом істотних змін і нового положення в житті.

Тупичок, де стоїть їхній будинок, відгалужується від елегантної Франклін-драйв, їх поштову адресу: Франклін-драйв, 14 1/2; сам тупичок не має назви, вони назвуть його Енгстрем-Вей. Уебб запропонував назвати його провулком Енгстреме, але Гаррі досить

жив в провулках в Маунт-Джадж, і він ображається на Уебба. Спочатку Уебб занадто рано радить тобі продати золото, потім трахає твою дружину, а тепер принижує твій будинок. Гаррі ніколи ще не жив в будинку з таким маленьким номером — 14 1/2. З папкою, мамою і Мім він жив на Джексон-роуд, 303. Болджер жили в номері 301, в кутовому будинку, біля якого стояв ліхтар. Квартира на Уилбер-стріт, яку Гаррі ледве пам'ятає, була під якимось великим номером — вона адже перебувала на пагорбі, в будинку 447, квартира 5, на третьому поверсі. Будиночок в Пенн-Виллас був на Віста-Кресент, 26, матуся Спрингер живе на Джозеф-стріт, 89. Хоча 14 1/2 стоїть досить далеко від Франклін-драйв, листоноша, який роз'їжджає на маленькому синьому, з білим і червоним, джипі, знає, де цей будинок. Вони вже отримали пошту: рекламні проспекти, адресовані мешканцям, що зібралися, поки вони відпочивали на Карибському морі, а в суботу близько о пів на другу, після того, як Уебб і Бадді поїхали, а Гаррі і Дженіс розкладали по місцях ложки, вилки і сковорідки на кухні, забувши, що такі у них взагалі є, кришка над поштовою скринькою підвелася, і на ще не застелений в холі підлогу впали листівка і білий конверт. На простому довгому штампованому конверті, які продають на пошті, не було зворотної адреси і стояла позначка: "Бруер". Він був адресований просто містеру Гаррі Енгстром тими ж косими друкованими літерами, якими було надписано лист, що він отримав в квітні минулого року з приводу ушлого. А тут лежала зовсім маленька вирізка з газети, і тим же чітким почерком, що й на конверті, кульковою ручкою було нагорі виведено: "Гольф мегезин". Замітка свідчила:

ОСЬ ТАК ГУСАК

Дорого обійшовся доктору Шерманові Томасу канадський гусак, якого він убив ключкою на території, прилеглій до конгресу. Він засуджений до штрафу в 500 доларів.

Дженіс роблено засміялася, стоячи поруч з ним в гучній порожній передпокої, звідки через білу арку — вхід у велику вітальню.

Гаррі винувато подивився на неї і погодився з її невисловлені припущенням:

— Тельма.

Дженіс стояла вся червона. А тільки що вони сентиментально захоплювалися старим міксером, який, пролежавши десять років на горищі у матусі Спрингер, тут же заурчал, коли його включили в розетку.

— Вона тепер ніколи не залишить нас у спокої, — вирвалося у Дженіс. — Ніколи.

— Тельма? Звичайно, залишить — такою була домовленість. Вона це заявила відверто. Ти ж теж так домовилася з Веббом?

— Так, звичайно, але для закоханої жінки слова нічого не значать.

— Вона ж говорила мені, що любить Ронні. Хоча я особисто не можу зрозуміти, як вона може.

— Він — її годувальник, причому непоганий. А ти — її блакитна мрія. Вона дійсно балдеє від тебе.

— Тебе це, мабуть, дивує, — не без осуду говорить він.

— Ну, я не можу сказати, що я від тебе не балдію, я бачу, що вона знаходить в тобі,

просто ... — Вона відвернулася, щоб приховати сльози. Куди він не подивиться, усюди засмучені жінки. — ... просто ця манера ломитися в чуже життя. Одне свідомість, що це вона послала тоді ту вирізку, що вона весь час стежила за нами, чекає свого часу ... вони погані люди, Гаррі. Я не бажаю більше нікого з них бачити.

— Та перестань ти. — Доводиться обійняти її прямо тут, в гучній передпокої. Йому тепер подобається, коли вона ось так червоніє і насуплюється і дихання у неї стає жарким і немов утрудненим від горя: в такі хвилини вона цілком належить йому, наріжний камінь його багатства. Свого часу, коли вона була в такому ж стані, він заразився її страхом і втік, але тепер, досягнувши зрілості, розуміє, що нікуди не втече, що може посміятися над нею, його впертим скарбом. — Вони такі ж, як ми. Адже це було на відпочинку. У повсякденному житті вони цілком благопристойні.

— А я зла на неї, — палко заявляє Дженіс, — навіщо вона заграє з тобою — і так скоро, не встигнувши повернутися. Вони ніколи не залишать нас у спокої, ніколи, тим більше тепер, коли у нас є будинок. Поки ми жили з мамою, ми були від них захищені.

А адже це правда: Гаррісон, і Меркетти, і Бадді Інглфінгер, і ця його нова здоровило-подружка з кучерявими бараном волоссям, заплетеним в дрібні косички, і цими тубільними бусами дійсно нагрянули до них вчора, в їх перший вечір в новому будинку, принесли шампанське і коньяк і простирчали до двох годин, так що в неділю Дженіс і Гаррі прокинулися з гіркотою в роті і почуттям провини. У Гаррі в цьому будинку ще не з'явилося звичок, а без звичок і без старої м'яких меблів матусі Спрингер ти відчуваєш себе незахищеним, і здається, куди б ти не рушив, звалишся в порожнечу.

Крім замітки, в суботу поштою прийшла листівка від Нельсона.

Привіт, мам і тат ...

Весняний семестр починається 29-го, так що я як раз вчасно. Потрібен завірений чек на 1087 доларів (397 — вартість навчання, 90 — загальні витрати, 600 — доплата для студентів, що живуть не в Огайо) плюс на життя.

2000-2500 доларів, напевно, вистачить.

Подзвоню, коли поставите телефон.

Мелані шле привіт.

Цілу.

Нельсон.

На іншій стороні листівки зображено сіре цегляна будівля з великими вентиляційними трубами, схожими на ті, що використовують для подачі гарячого повітря, і напис внизу: адміністративна будівля, факультет бізнесу, Кентський державний університет.

— А як же щодо Пру? — запитує Гаррі. — Малий адже став батьком, але, схоже, не усвідомлює цього.

— Дуже навіть усвідомлює. Просто він не може все робити відразу. Він сказав Пру по телефону, що, як тільки запишеться на заняття, приїде сюди, щоб подивитися на дитину і повернути нам машину. Хоча, Гаррі, може, нам залишити машину йому —

нехай користується.

— Це ж моя "корона"!

— Але ж він вчинив так, як ти хотів: повернувся в коледж. Пру ось розуміє.

— Вона розуміє, що зв'язалася з безнадійним невдахою, — каже Гаррі, але без злоби. Малий вже не представляє для нього небезпеки. Тепер він в замку — король.

І сьогодні — супервоскресення. Дженіс намагається підняти його, щоб їхати до церкви: вона везе туди матусю, але Гаррі ще не прийшов до туди після вчорашнього, і йому хочеться прошмигнути під тепле крильце сну, який він бачив, сну, в якому брала участь дівчина, вірніше, молода жінка, зовсім йому незнайома, з темним волоссям. Гаррі якимось чином щойно познайомився з нею на вечірці, і зараз обидва перебувають у маленькій ванній і, хоча не розмовляють, їх щось пов'язує, немов вони тільки що займалися сексом або збираються займатися, секс безумовно об'єднує їх і разом з тим не є чимось головним і не відбувається зараз; під ними похилий підлогу з маленьких квадратних плиток, вузький простір ванною оточує їх, як маленька хромованою чашечці, що захищає полум'я на запальничці для сигар в старому тютюновому магазині в центрі міста, радість новизни — Гаррі хоче, щоб сон розвертався далі і далі, але вже не може заснути. Ця спальня з її сліпуче білим скошеною стелею — така дивна. Треба швидше купити фіранки. Цікаво, Дженіс збирається цим зайнятися? Адже ось остолопка — вічно за неї хтось все робить. Він влаштовує собі сніданок з апельсина, вивуджені з пустого холодильника, плюс трохи солоних горішків, що залишилися від вчорашнього бенкету, плюс чашка розчинної кави, розведеного в гарячій воді прямо з-під крана. В цьому будинку, як і у Уебба, змішувачі з кранами, схожими на тонкий член, на кінчику якого сидить бджола. Холодильник їм дістався разом з будинком, і — що позитивно купило Гаррі — він автоматично готує напівкруглі кубики льоду прямо бушелями. Хоча старий міксер працює, Гаррі не забув своєї обіцянки купити Дженіс кухонний комбайн. Можливо, вона тому і не займалася цим, що у матусі Спрингер була така допотопна кухня. Гаррі бродить по будинку, тихо радіючи чавунних радіаторів, мідним засувкам на вікнах, класним восьмикутним плиткам у ванній і тому, що у всіх дверях — круглі ручки з замком, всі ці деталі його нового будинку кидаються в очі зараз, коли в будинку ще немає меблів, а з часом, коли все тут буде заставлено, відійдуть на задній план. Зараз же вони первозданність і оголені. всі ці деталі його нового будинку кидаються в очі зараз, коли в будинку ще немає меблів, а згодом, коли все тут буде заставлено, відійдуть на задній план. Зараз же вони первозданність і оголені.

Нагорі, в скошеному стінній шафі, поруч з колишньою, мабуть, спальнею хлопчиків — стіни там в десятках дрібних дірочок від кнопок і залишках клейкої стрічки, дотримуватися плакати і афіші, — він виявляє купи журналів "Плейбой" і "Пентхаус" почала сімдесятих років. Поруч з кухонними сходами, де повільно обертається диск електричного лічильника, він знаходить один з великих зелених пластмасових

контейнерів для сміття, які вони з Дженіс купили вчора, але перш ніж кинути туди черговий журнал, гортає його, відшукуючи середину, там з місяця в місяць, з року в рік на розвороті друкують знімки, на яких, крім того як відходить у минуле завивка волосся за допомогою щітки, з'являються зображення волосного, яка спочатку стирчить, а потім кучерявляється, молоді жінки з тілом, немов створеним геніальним дизайні ром, лежать, відчинивши неглиже, зігнувшись, на дивані, вкритому леопардового шкурою, щоб передплатники могли нарешті вдосталь насолодитися видовищем їх скарби і ганьби. Якась невидима сила — в міру того як місяць йде за місяцем і змінюються пори року — спонукає їх ширше і ширше розсувати ноги, поки в номері, присвяченому до двохсотріччя Америки — хвала конституції! — ніякої таємниці вже немає, і дівчата з Гаваїв, з Техасу і південній Dakoti підставляють яскравого світла і лінзи вертикальну червону щілину, яка, здається, дивиться крім очей на тебе з обмитого кров'ю внутрішнього світу, чи красива, але, проте, що служить бар'єром до лежачої в глибині таємниці, все ще не розкритою, незважаючи на те що зимовий день за вікном вже згасає. За вікном, вигнувши дугою сіру спину, на Гаррі дивиться чорним настороженим оком білочка. Природа, бачить Гаррі, вона всюди навколо. У самого будинку росте дерево, здається, вишня, вся кора у нього в кільцях. Білка, помітивши, що на неї теж дивляться, поспішає геть. Приймаючи в себе весь вантаж журналів, контейнер стає майже непідйомним. Гаррі стягує його вниз. Після двох повертається Дженіс — вона вже пообідала зі своєю матусею, Пру і малюком.

— Всі були в такому гарному настрої, — повідомляє вона, — включаючи дитину.

— А у дитини що, ще немає імені?

— Пру запропонувала Нельсону назвати її Ребеккою, але він сказав — ні в якому разі. Тепер вона збирається назвати дівчинку Джудіт. Так звуть її мати. Я сказала, щоб вони і не думали називати її Дженіс: мені моє ім'я ніколи не подобалося.

— А мені здавалося, вона терпіти не може свою матір.

— Не те щоб терпіти не може, але не надто поважає. Це батька вона терпіти не може. Але він уже двічі дзвонив їй і був дуже — як же це говорять щось? — примирливо настроєний.

— Ну і чудово. Може, він приїхав би і допоміг нам в магазині. Міг би попрацювати слюсарем-паропроводчіком. А як Пру ставиться до того, що Нельсон втік напередодні події?

Дженіс знімає шапочку — пухнастий, бузковий, рідкісної в'язки бере, який вона носить взимку і, коли одягає його з дублянкою, стає схожою на смаглявого солдатики, що відправляється на війну. Наелектризовані волосся стає у неї дибки. У порожній вітальні нема на що покласти бере, і вона кидає його на білий підвіконня.

— Річ у тім, — каже вона, — у неї до цього досить цікаве ставлення. Зараз, за її словами, вона просто рада, що його немає, — була б тільки зайва докука. Взагалі, вона вважає, що саме так він і повинен був надійти, щоб викинути з себе все лайно, як вона висловилася. Я думаю, вона розуміє, що це вона підштовхнула його до такого рішення. Вона вважає, що він буде відчувати себе впевненіше, коли отримає диплом. Вона,

схоже, анітрохи не хвилюється, що може втратити його зовсім.

— Ну і ну. Цікаво, що треба нині накоїти, щоб опинитися винуватим?

— Вони дуже терпимо один до одного ставляться, — говорить Дженіс, — і, по-моєму, це славно. — Вона поспішає наверх, і Гаррі слід за нею по п'ятах, боячись втратити її в цьому великому, незвичному будинку.

— Вона що ж, збирається поїхати туди, зняти квартиру і оселитися з ним, або як? — запитує він.

— Вона вважає, що, якщо з'явиться туди з малятком, він тут же запанікує. Ну і, звичайно, мамі було б приємніше, якби вона залишилася.

— Невже Пру анітрохи не обурена Мелані?

— Ні, вона каже, що Мелані наступні за ним заради неї. Якщо їм вірити, у них немає цих ревнощів, яку ми відчуваємо.

— Якщо.

— До речі. — Дженіс скидає пальто на ліжко і, нагнувшись, розстібає блискавки на чоботах. — Тельма просила маму передати нам, чи не хочемо ми прийти до них сьогодні легенько повечеряти і подивитися гру на кубок. Наскільки я розумію, там будуть і Меркетти.

— І що ти сказала?

— Я сказала ні. Не хвилюйся, я була з нею дуже мила. Я сказала, що до нас приїдуть мама і Пру дивитися гру на кубок на нашу новому телевізорі. І це правда. Я їх покликала. — Вона стоїть в одних панчохах, впершись руками в стегна, обтягнуті чорною спідницею костюма, в якому вона ходить до церкви, і всім своїм виглядом ніби кажучи: "А ну посмію сказати, що ти віддаєш перевагу піти в цю погану компанію, а не провести вечір вдома з сім'єю".

— Прекрасно, — каже він. — Я ж по-справжньому-то ще й не бачив ...

— Ах так, ще одне, але вже сумне. Мама дізналася про це від Грейс Штуля — вона, здається, в дружбі з тіткою Пеггі Фоснахт. Поки ми були на островах, Пеггі пішла до свого лікаря для чергової перевірки, а до вечора він уже поклав її в лікарню і відрізав їй груди.

— Ну і ну! — Груді, яку він цілував. Бідолаха Пеггі. Бог клацнув нігтем з такою собі величезною лункою і — привіт. Ні, життя нам в кінцевому рахунку не по плечу.

— Їй, звичайно, сказали, що все вирізали, але вони ж завжди так кажуть.

— Останнім часом здавалося, що з нею має щось статися.

— Якась вона була безглузда. Треба їй зателефонувати, але не сьогодні.

Дженіс надягає паперові штани, щоб зайнятися прибиранням. Вона каже, що в будинку моторошна бруд, але Гаррі нічого такого не помічає, крім "Плейбоїв". До сих пір Дженіс сама не відрізнялася особливою акуратністю. Зимовий світло, падаючи в незашторені вікна, відбивається від голих підлог і порожніх стін, сріблить її, а плечі і руки немов покриває нальотом ртуті, так що вона здається рибкою, яка вистрибнула з води і негайно зниклої в його старої сорочці і міль її з'їла светрі. Позаду неї варто їх нове ліжко, нерозібрана, ще не випробувана — вчора ввечері вони були занадто п'яні і

змучені. Власне, вони не трахали з тієї ночі на острові. Він роздратовано питає її, що ж все-таки буде з його обідом.

— Як? Хіба ти нічого не знайшов в холодильнику? — запитує Дженіс.

— Там лежав один апельсин. Я з'їв його на сніданок.

— Я знаю, що купувала яйця і шинку, але, видно, Бадді і як її там ...

— Валері.

— Ну не божевільну вона собі придумала зачіску? Як ти думаєш, вона приймає наркотики? .. Так вони, видно, все з'їли, коли після півночі робили собі омлет. Такий ненормальний апетит хіба не ознака наркоманії? Я знаю, Гаррі, там залишилося небагато сиру. Ти не міг би вдовольнитися тією сиром і крекерами, поки я не поїду пізніше за продуктами для мами? Я не знаю, що тут по неділях відкрито, не можу ж я ганяти в супермаркет Маунт-Джадж і витратити стільки бензину.

— Ні, — погоджується він і задовольняється сиром з крекерами і пивом, які залишилися від трьох шестібаночних картонок, які привезли Ронні і Тельма. А Уебб і Сінді привезли коньяк і шампанське. Всю другу половину дня Гаррі допомагає Дженіс наводити чистоту в будинку, миє вікна, полірує дерев'яні поверхні, а вона мокрою ганчіркою освіжає підлогу і навіть до блиску начищає раковини на кухні і у ванній. У них тут є ванна і внизу, але він не знає, де можна купити туалетний папір з надрукованими на ній коміксами. Дженіс привезла в "мустангу" від своєї матері натирач, а також пасту, і тепер Гаррі натирає воском світла підлога у великій вітальні: кожен завиток дерева, і кожен злегка вилізлий цвях, і кожну проплешину, залишену гумовим каблучком, — і все це його, це його будинок. Поки Кролик накладає круговими рухами віск, в мозку його крутяться одні і ті ж мислішки — дурні, як все, що приходить в голову, коли ти зайнятий фізичною працею. Вчора вночі він все думав, залишилися незмінними чи ті дві пари партнерами і Ронні з Сінді НЕ розважалися чи вдруге після того, як вони з Дженіс пішли, — вже дуже затишно вони там себе почували, таке було враження, точно вони вчотирьох були ядром компанії, а Енгстроме, бідолаха Бадді і ця жадібна до розваг Валері були другим ешеленом або як би належали до третього світу. Тельма занадто багато випила, і її землистий шкіра блищала, нагадуючи йому про вазеліні, а коли він подякував їй за надіслану вирізок про гусака, вона витріщила на нього очі, потім скося глянула на Ронні, потім знову на нього, точно голова у нього була набита камінням. Гаррі підозрює, що все, що відбувалося там, рано чи пізно впливе назовні: люди ж не вміють зберігати секрети, але йому боляче думати, що Тельма дозволить Веббу проробляти з нею те, що вони робили вдвох, або що Сінді дійсно хоче знову провести час з Ронні і, залишившись наодинці, по-материнськи дбайливо піднімає важку груди, щоб цей любитель поразглагольствовать міг посмоктати її, а потім про це розповідати, поблискуючи своїм голим, як у немовляти, скальпом. Який сенс щось приховувати, все ми скоро помремо, ми адже вже доживаємо свій вік, навколо повно дітлахів — це вони замовляють музику, творять новини. Після зустрічі з Рут у Кролика таке відчуття, точно у нього щось відрізали — позбавили цілого світу, за яким він краєчком ока спостерігав. Полотер, яким орудує Дженіс, гуде і вдаряється об

щось позаду нього, і під це постукування в мозку його спливає стаття, яку він читав в минулому році десь в газеті або в "Таймсі", про один професора з Прістон, який стверджував, що в давні часи боги спілкувалися з людьми, прямо впливаючи на їх ліве, а може бути, права півкуля; люди були точно роботи з приймачем в голові, і їм диктували, що вони повинні робити, а потім, за часів стародавніх греків або ассірійців, система ця розладналася, батареї стали занадто слабкими, і люди вже не чули вказівок богів, хоча до цих пір трапляються прозріння — ось чому ми ходимо до церкви, а тепер, з усіма цими Чорномаз і чудив, віддають перевагу катанню на роликах в навушниках, підключених до транзисторів, ми явно рухаємося назад, до того первозданного стану! Так, вночі, засинаючи, він чує голос мами, пошепки доноситься з кутка кімнати: "Хассі!" — вимовляє ім'я давно померле, як і той хлопчик, який його носив. Може, мертві — вони боги, щось таке, в усякому разі, в них є, взяти хоча б те, як вони поступають тобі місце. Втрачаєш ж ти в міру старіння свідків — тих, хто, як глядачі з трибуни, спостерігав за тобою з дитячих років і кому ти був доріг. Мама, папка, старий Спрингер, крихта Беккі, славна дівчинка Джилл (можливо, цей сон мав відношення до того часу, коли він так раптово оволодів нею, ось тільки волосся у неї були менш чорними, але сон був таким яскравим — на світі не буває нічого кращого нової зв'язку). Заповзятливий, містер Абендрот, Френк Байєр, Меймі Ейзенхауєр, що пішла від нас зовсім недавно, Джон Уейн, Ліндон Джонсон, Джон Кеннеді, "Скайлеб", гусак. І мати Чарлі з Пеггі Фоснахт, які скоро віддадуть кінці. І його дочка Еннабел Байєр, зникаюча разом зі своїм маленьким світом, який він спостерігав краєчком ока, — так зникають цілі планети в "Зоряних війнах". Чим більше ти знаєш небіжчиків, тим, схоже, більше живих, яких ти не знаєш. Сльози, що з'явилися на очах Рут, коли він йшов; може, Бог всюди у всесвіті, як сіль — в океані, та, що надає смак воді. Він ніколи не міг зрозуміти, чому люди не п'ють солону воду — це ж не може бути гірше, ніж заїдати кока-колу смаженою картоплею.

Він чує за стіною, як Дженіс, незграбно працюючи натирачем, раз у раз вдаряється об плінтуси, і він раптом розуміє, чому вони так піклуються: намагаються прогнати паніку, яка може опанувати ними в цьому будинку, куди їм зовсім не треба було переїжджати, так далеко від Джозеф-стріт. Загубившись в просторі. Ось так само, напевно, відчуває себе душа, прокинулася в тілі немовляти далеко від небес: їй не тільки страшно, і тому вона кричить, — вона відчуває себе винуваною, такий винуваною. Адже яку яму треба заповнити. А скільки знадобиться грошей, щоб обставити ці кімнати, тоді як до їхніх послуг було все задарма, — немає, розорив він себе. А виплати по купчі — вони повинні 62 400 доларів з розрахунку тринадцять з половиною відсотків річних, значить, майже 8 500 на одні відсотки, по сімсот доларів в місяць протягом двадцяти років, поки чолі родини не стукне шістдесят шість. Що сказала Рут про свого молодшого сина — що він народився 6.6.66? Забавні речі бувають з цифрами — вони не брешуть, але викидають фортели. Скільки всього на світі, чого йому вже ніколи не вдасться зробити, — він не змусить Сінді прийняти позу однією з цих повій з "Пентхаус", що лежать на леопардових шкурах, і не стане перед нею на

коліна, і не буде просто жувати її, жувати, жувати.

Вчора ввечері Бадді — а він до того надерли, що навіть скла його очок в срібній оправі запітніли, — повернувся до нього і сказав, він, мовляв, розуміє, він цокнувся, він знає, що всі говорять, яка Валері здоровило, та ще з трьома дітьми, але саме вона йому потрібна. "Тільки вона, Гаррі", — сказав він зі сльозами на очах. А в "Летючий орле" велика новина: Доріс Кауфман знову виходить заміж. За одного малого, якого Кролик трохи знав, — Дона Еберхардт, він розбагатів на нерухомості, яку скуповував в місті, коли вона нікого не цікавила, до енергетичної кризи. Недарма кажуть: життя на радість нам дана.

О п'ятій годині, коли вони закінчують збирання, у вікнах ще світло, світло лежить на білих підвіконнях — дні в цей час року вже починають збільшуватися. Планети, що б ми не робили, рухаються своїм ходом. У щойно натертому холі біля підніжжя сходів Гаррі бере Дженіс за підборіддя — там, де шкіра ніжна, а не неприємна на дотик, — і пропонує піти наверх подрімати, але вона цілує його жарко й з великим досвідом — досвідченість зменшує жар поцілунку — і каже:

— О, Гаррі, відмінна думка, але я ж поняття не маю, коли вони можуть приїхати — все залежить від того, коли мама встане після сну, вона дійсно стала слабка, а потім, їм треба нагодувати дитину, та й я ще не їздила за покупками. Хіба не передають матчі?

— Тільки в шість, адже він йде на Західному узбережжі. О четвертій тридцять буде передача перед грою, але все це тільки шум і тріск. Я хотів подивитися гру в Феніксі в два тридцять, але ти надумала прибирати кімнату, так як твоя матуся приїжджає.

— Тобі слід було про це сказати. Я б і сама подивилася.

Вона їде в своєму "мустангу", а він іде нагору, тому що внизу ніде прилягти. Він сподівається знову побачити білочку, але вона зникла. Він вважав, що білки впадають в зимову сплячку, але, напевно, просто нині дивна зима. Він прикладає руку до радіатора — його радіатора — і з почуттям гордості і задоволення відчуває тепло. Він лягає на їх нову постіль, застелену німецьким клаптевим покривалом, яке вони привезли з Маунт-Джадж, і майже одразу засинає. Уві сні він бачить себе і Чарлі — у них біда в конторі: втрачені дуже важливі папери з номерами, а там, де в оглядовому залі повинні стояти нові машини, — рвані дірки в бетонній підлозі, ретельно розфарбовані зірками та смугами. Прокидається він з переляку. Знизу лунає приглушений вибух — це Дженіс закрила вхідні двері. Уже сьома година.

— Мені довелося доїхати мало не до самого кегельбану, поки я знайшла міні-універсам, який ще був відкритий. Там, звичайно, нічого свіжого не було, але я купила чотири заморожених китайських вечері — картинки на коробках цілком апетитні.

— Але ж в цій гидоті стільки хімії! Не хочеш же ти отруїти молоко Пру.

— А тобі я взяла копченої ковбаси, і яйця, і сир, і крекери, щоб ти не нив.

Сон, від якого він прокинувся з відчуттям, точно хтось жбурнув йому в обличчя кому мокрому одягу, починає в ньому осідати, і йому стає навіть весело. Темрява затягла денні глибини, вікна здаються чорними фотопластинами в рамках. Тельма і Нельсон десь бродять, чекаючи, коли можна буде сюди в'їхати.

Дженіс накупила в міні-універсамі товарів на тридцять доларів, і, поки вона засовує продукти в блискучий холодильник, Гаррі бачить в куточку ще дві банки пива, уникли вчора лап хижаків. Дженіс навіть купила йому банку солоних горішків за долар двадцять дев'ять центів — пожувати, поки він буде дивитися по телевізору гру. Перша половина гри проходить з перемінним успіхом. Він бажає "Залізним" програти, йому неприємно те, як вони розгромили "Орлов", та й взагалі йому не подобаються вискочки: він підтримує "Баранов", як підтримує афганських повстанців, які виступають проти радянської військової машини.

У перерві безліч дівчат в яскравих сукнях і хлопчаків в смугастих майках, що виглядають як гоміки, танцюють під звуки тисячі каліфорнійських труб, які, фальшивлячи, наслідують старим джаз-оркестрів, — молодь намагається танцювати джінтербол, але вони не освоїли свінг, коли на один такт встаєш на п'яти, а на іншій — повертаєшся. Вони замість цього просто крутять стегнами, як на дискотеці. Потім якесь маленьке сонечко, стрижена під пажа, як сестри Ендрюс, виконує "Сентиментальна подорож", але в її виконанні немає душі, яку в військові сорокові роки вкладала в пісню Доріс Дей, — та й звідки цьому взятися? Адже всі ці хлопці народилися — хочете вірте, хочете ні — найраніше близько 1960 року і, що ще гірше, вже сексуально дозріли. При словах "все на борт" вони влаштовують таку змійку, яка повинна зображати поїзд "Чаттануга Чучу", і під безхмарним каліфорнійським небом піднімають вгору блискучі смуги алюмінію, які повинні зображати сонячні панелі. "Енергія — це люди, — співають вони. — Люди — це енергія! "Кому потрібен Хомейні і його нафту? Кому потрібен Афганістан? До біса росіян! До біса японців, якщо вже на те пішло! Ми одні будемо панувати на всіх блискучих морях.

Статут сидіти на самоті в своєму кабінетику і разом зі ста мільйонами інших ідіотів дивитися гру, Гаррі відправляється на кухню за другою банкою пива. Дженіс сидить за картковим столиком, який її мати позичила їм з великим небажанням, хоча сама грає в карти тільки в покон.

— Де ж наші гості? — Запитує він.

А Дженіс сидить, спостерігаючи за тим, щоб не підгоріли китайські вечері, що розігріваються в духовці, і читає журнал "Гарний будинок", який вона, мабуть, теж купила в міні-універсамі.

— Напевно, заснули. Адже вони ночами майже не сплять, так що в даному разі це велике благо, що нас там немає.

Він підтискає губи — таке гірке пиво. Погане, видно, зерно. Все одно чоловіки люблять свою отруту.

— Ну, життя з тобою удвох в цьому будинку для мене, наскільки я розумію, — вірний спосіб схуднути. Годувати мене тут, видно, ніколи не будуть.

— Будуть, — каже вона, перевертаючи глянсувату сторінку.

Ревнючи її до журналу, до цього будинку, який, він відчуває, вона починає все більше любити, він ображено говорить:

— Це все одно що чекати манни небесної.

Вона кидає на нього похмурий, але не ворожий погляд.

— Останнім часом на тебе манни небесної звалилося хоч відбавляй — тепер десять років можна жити спокійно.

Судячи з її тону, вона, мабуть, натякає на Тельму, а у нього цього і в думках не було — у всякому разі, зараз.

Гості їх приїжджають лише на початку четвертого тайму, як раз після того, як Бредшоу, зневірившись, послав бомбу Столуорту; приймає і захисник разом повалилися, а щасливчик, зовсім як циркач, схопив м'яч. Кролик як і раніше вважає, що "Барани" виграють. Дженіс кричить йому, що тут мама і Пру. Матуся Спрингер жваво щебече в холі, знімаючи свою норкову шубу і розповідаючи про те, як вони їхали по Бруер; машин на вулиці майже не було, все, напевно, дивляться гру. Вона вчить Пру водити "крайслер", і Пру відмінно стала з цим справлятися, як тільки вони здогадалися відсунути сидіння: матусі в голову не приходило, що у Пру такі довгі ноги. А Пру варто, міцно притискаючи до грудей рожевий згорток, оберігаючи його від холоду; особа у неї втомлене, змарніле, але більш умиротворений, розгладити.

— Ми б раніше приїхали, але я почала друкувати лист Нельсону і хотіла закінчити, — виправдовуючись, каже вона.

— А я ось хвилююся, — без будь-якого зв'язку оголошує матуся. — Завжди вважалося, що нехрещених немовлят не можна тягати в гості — це погана прикмета.

— Ах, мама, — виривається у Дженіс, їй не терпиться показати матері, як вона прибрала будинок, і вона веде стару наверх, хоча єдине там освітлення — бра в новоколоніальному стилі з лампочками в сорок ват, багато з яких попередні власники примудрилися перепалити.

Гаррі знову вмощується в одне з глибоких крісел, оббитих сріблястою, з рожевим малюнком матерією, щоб дивитися по телевізору гру, і чує, як прямо у нього над головою човгає хворими ногами стара — обстежує приміщення, шукає кімнату, куди згодом їй, може, доведеться переїхати. Гаррі вважає, що Пру пішла туди з ними, але, судячи з кроків, її там немає, а через хвилину Тереза тихо сходить зі сходинки в його кабінет і кладе йому на коліна то, чого він давно чекав. Маленька відвідувачка лежить в довгастому коконі, не бачачи спалахують на екрані "Соні" яскравих фарб; тоненький, без стібків шовік закритих очей трохи скошений, губки під кирпатим носиком надуті, немов у зневажливій гримаскою: Паршивка знає, що вона хороша. У вигині черепа відчувається, що це жінка — такі речі виявляються з самого першого дня. Незважаючи ні на що, вона все ж пробилася сюди і ось лежить у нього на колінах, на його руках — щось реальне, майже невагоме, але живе. Запорука щастя, світло душі, внучка. Його внучка. Ще один цвях, забитий в його труну. Його труну.

Примітки

1

Дослідницька орбітальна станція: в 1973-1974 рр. прийняла три експедиції; в 1979 г. законсервована станція почала втрачати висоту і згоріла в щільних шарах атмосфери. — Тут і далі прямуючи. пер.

2

Концерн, що спеціалізується на продажу напівфабрикатів і бакалійних товарів.

3

1066 — рік завоювання Великобританії норманами. 1776 — 4 липня 1776 року прийнято Декларацію незалежності, що проголосила створення самостійної держави США з колишніх англійських колоній.

4

Острівець на р. Саськуеханна в штаті Пенсільванія, де в 1979 г . відбулася перша в історії ядерної енергетики велика аварія на АЕС.

5

Популярний комедійний телесеріал про життя негритянської родини (1975-1985).

6

Так в просторіччі іменується американський уряд.

7

Запрошую до столу! (Іт.)

8

Національне іспанське блюдо з рису з куркою, дарами моря і спеціями.

9

Іспанська окрошка.

10

Коктейль "Маргарита" готувався з текіли і лимонного соку, край келиха попередньо умочують в сіль.

11

Горілка з агави.

12

Млинці з кабачками (іт.).

13

Млинці з печерицями та цибулею (фр.).

14

Мається на увазі випадок, що стався в 1969 г . з сенатором Едвардом Кеннеді, коли потонула його супутниця.

15

Консервативна секта менонітів, протестантів-анабаптистів, заснована в 1690 г . в Швейцарії. На початку XVIII в. члени секти переселилися в США; перші громади виникли на території сучасної Пенсільванії.

16

Телесеріал про життя віргінської сім'ї в період Великої депресії в США.

17

Стадіон у Пітсбурзі, де тренується бейсбольна команда "Пітсбурзькому пірати".

18

"Скакай, скачи, Гейл ..." (нім.)

19

Футбольна команда "Філадельфійська орли" (мається на увазі американський футбол).

20

Гірськолижний курорт в Колорадо.

21

Одна з релігій Індії.

22

Тепер (нім. }.

23

Відзначається в перший понеділок вересня.

24

Лорд Маунтбеттен, Луїс (1900-1979) — видатний англійський державний діяч, адмірал флоту, колишній віце-король Індії.

25

Скорочене від імені Пруденс, що по-англійськи означає "розсудливість, скромність".

26

Небажана особа (лат.).

27

Що стало прозивним ім'я героїні коміксів, мультиплікаційних та ігрових фільмів — невразливою амазонки.

28

Мається на увазі дружина президента Ейзенхауера.

29

Заболочений національний парк у Флориді.

30

Відомий сатирик, ведучий годинну передачу на американському телебаченні.

31

Так презирливо називають ірландців.

32

Журнал, де публікується хроніка життя знаменитостей.

33

Ліки, прийняте при виразці шлунка.

34

Почуття відданості (лат.).

35

Панування (лат.).

36

Мається на увазі захоплення американського посольства в Тегерані 4 листопада 1979 г .

37

Се людина (лат.).

38

Страховий поліс Асоціації Блакитного хреста і Блакитного щита, який покриває частину витрат, пов'язаних з перебуванням в лікарні.

39

Перекличка з фразою з Біблії: "Відпусти народ Мій" (Вихід, 5: 1).

40

Препарат, що допомагає організму боротися зі старінням.

41

Друга неділя травня.